ARKIVYSKUPAS JURGIS MATULAITIS

GYVENIMO BRUOŽAI

I

Istorinė Medžiaga Bijografijai

KRISTUI ir BAŽNYČIAI !

Kun.Kazimieras Aloyzas Matulaitis,MIC.

1961 m.

DIEVO TARNAS ARKIVYSKUPAS JURGIS MATULAITIS - MATULEVIČIUS

Gyvenimo Bruožai

T U R I N Y S

Gyvenimo bruožams šaltiniai p. 1.
Sunkūs laikai 5
Marijampolės marijonai 10
Vizitatorius 12
Katalikai Lietuvoje ir Rusijoje 13
Neramybės 15
Lietuvos atgimimas 18
Tėviškė 19
Šeima 20
Jaunos dienos 21
Klierikas 23
Varšuvoje 25
Akademijos studentas 25
Kaulų džiova 27
Teologijos daktaras 28
Seminarijos profesorius 31
Mirties pavojus 34
Gimnazijos dvasios tėvas 36
Darbininkų vadas 39
Šviesuomenės švietėjas 42
Akademijos profesorius 45
Atmainos 50
(1911/1911) Marijonų vienuolijos atgaivinimas 51
1911 metai 55
Kelionė Romon 60
Nepaprastas pasiūlymas 62
Pastangos įsikurti Amerikoje 65
Naujokų magistras 66
Vyksta Amerikon 76
Atsiskleidžia veikla 78
Pirmas pasaulinis karas 80
Lietuvoje 85
Marijampolėje 86
Seserų vienuolija 87
Kandidatas į vyskupus 87
Vargų pradžia 89
Konsekracija ir ingresas 91
80 mėnesių- aštrūs rūpesčiai ir darbas 97
Žemės dekretas 103
Tikyba 104
Mokyklų reikalai 105
Kun.Frid.Muckermanno byla 107
Idejų kova 111
Vyskupo rūpesčiai 113
Gudų klausimas 116
Žmonių lenkinimas 119
Kunigų seminarija 120
Sunki padėtis 124
Buto klausimas 127
Nauji šeimininkai 130
Priekaištai vyskupui 132
Politiniai posūkiai 135
Vilniaus Kapitula 139
Po pusės metų tylos 140
Gardine 141
Metinis balansas 142

2

Giedraičių byla 143
Atviras laiškas 146
Tėviški rūpesčiai 148
Vyskupo dienotvarkė 151
Trinapolis 153
Generolo Mokrzeckio reikalavimai 155
Pastangos pašalinti vysk.Jurgį iš Vilniaus 163
Michalkevičius grįžo 166
Tautų Sąjungos dėmesis vyskupui 167
Gudo pamokslas sukėlė audrą 170
Želigovskis 173
Tremtiniai iš Vilniaus 175
To meto reikalai su Šv. Sostu 178
Pasiruošimas Marijonų Kapitulai 183
Juvenatas 190
Visuotinė Kapitula Dancige 192
Gydosi Kissingene 194
Įstatai ir nurodymai 196
Platūs darbai 200
Protestantai Vilniaus vyskupijoje 202
Laikraštininkų prasimanymai 204
Skundai Šv. Sostui 207
Apaštalavimas tarp stačiatikių 212
Atmainų užuominos 217
Atsistadynimas 219
Iš Vilniaus į Romą 224
Tarptautinės Marijonų Kolegijos pradžia 225
Apaštališkasis Vizitatorius 229
Pas popiežių Pijų XI 233
Lietuvoje 234
Lietuvos vyskupai 239
Du arkivyskupai 242
Apaštališkoji Konstitucija 245
Lietuvos Bažnytinės Provincijos paskelbimas 248
Vienuolijos Prokuratūra Romoje 252
Arkivyskupas Jurgis Amerikoje 253
Pasitikimas 254
Pirmoji savaitė Chicagoje 256
Eucharistinis Kongresas - Lietuvių Sekcija 257
Parapijų lankymas 260
Generolo palikimas 263
Išplaukė Europon 265
Vargdienių Seselės 268
Ruošiasi grįžti Romon 270
Atmainos ir konkordatas 274
Liga ir mirtis 276
Laidotuvės 279
Viešoji pagarba 284
Gyvenimo turinys 287
Šventumo garsas 291
Antrosios laidotuvės 292
Sielos veidas 294
Cenzorių nuomonė 297
Vienuolinis gyvenimas 301 301
Veiklos būdas 302
Šventumo ženklai 304
Tikėjimas 304
Viltis 305
Dievo meilė 306

Artimo meilė	309
Bažnyčios meilė	313
Išmintis	315
Teisingumas	317
Tvirtybė	319
Nuosaikumas	322
Nusižeminimas	323
Beatifikacijos byla	326
Padėkos Dievo Tarnui Jurgiui	330-360
I š n a š o s (kaip priedas) 1 - 85	361-445

Dievo Tarnas Arkivyskupas Jurgis

Matulaitis - Matulevičius

1871 - 1927

Gyvenimo bruožams šaltiniai

Šv. Tėvui Pijui XII leidus, viešuoju Kardinolo Klemenso Micara aktu, 1953 m. gegužės 15 d. Romoje prasidėjo arkiv. Jurgio beatifikacijos byla.

Ordinarinis procesas - vietos vyskupo žinių rinkimas - turėjo tris bylas: 1. Dievo Tarno Jurgio raštų rinkimas ir ~~jų įvertinimas;~~ 2. Šventumo garsas; 3. Ar nebuvo jam teikiama nederama liturginė pagarba.

Ilgiausiai sugaišta su D.T. Jurgio raštais būtent, nuo 1953 m. geg. 15 d. iki 1959 m. birželio 26 d., kada šv. Tėvas Jonas XXIII patvirtino šv. Apeigų Kongregacijos sprendimą, padarytą 1959 m. birželio 23 d. paprastoje tos Kongregacijos sueigoje, jog jo raštuose nieko nėra priešinga tikėjimui ir dorai, kad jie nesudaro jo beatifikacijos bylos eigai kliūties.

Tų gi raštų susidarė 28 tomai iš 6226 puslapių, rašytų trimis kalbomis: Lietuvių, lotynų ir lenkų. Juos nagrinėjo šeši raštų cenzoriai, paskirti kardinolo Eugenijaus Tisserant, kuris nuo 1957 m. popiežiaus paskirtas bylos pranešėju - relatorium šv. Apeigų Kongregacijai. Cenzoriai atliko išsamias studijas. Vienas jų pateikė 24 puslapių motyvuotą studiją. Visų šešių cenzorių nuomonės atspausdintos atskiru leidiniu, vadinasi "Summarium ex officio superscriptis" ir turi 84 spaudos didelius puslapius /8 1/8" x 11 13/16" = 21 x 30 1/2 cm./ D.T. Jurgio raštai ir išsamios cenzorių studijos atskleidžia gyvai arkiv. Jurgio dvasios veidą, jo mokslą ir dorinę vertę.

2. Šventumo garso byla. Romoje išklausinėta 16 liudininkų, kurie pažino D.T. Jurgį, kartu su juo gyveno ar turėjo kokių reikalų. Sudarytosios pagelbinės bylos Brooklyn N.Y., Buffalo, N.Y., Scranton, Pa., Malines, Belgijoje ir Lugano, Šveicarijoje. Šeši liudininkai, negalėdami nuvykti į teismą Romoje, vietos vyskupų sudarytuose teismuose pateikė savo žinias

apie D.T. Jurgį. Visi šių 22 asmenų liudijimai su jų įteiktais teismui dokumentais buvo įjungti į pagrindinę beatifikacijos bylą. Visų šių dokumentų yra padarytas autentiškas nuorašas, kurį Romos Vikarijato Teismas 1956 m. bal. 18d. įteikė Generaliniam Bylos Postulatoriui, kun. Kazim. Martynui Rėklaičiui MIC, o jis tą nuorašą tą pat dieną įteikė šv. Apeigų Kongregacijai, prašydamas, kad būtų padarytas visų įteikiamųjų dokumentų vadinamas viešasis nuorašas. Tas buvo padaryta; 1957 m. sausio 26 d. įteiktas Gen. Postulatoriui, kurį jis įteikė bylos advokatams šios bylos oficialiai santraukai padaryti.

3. Trečiojį įžanginė beatifikacijos byla svarstė, septynis liudininkus apklausinėjus, ar nebuvo teikiama nederama vieša liturginė pagarba Dievo Tarnui Jurgiui. Ši byla buvo pradėta 1954 m. birželio 19 d. ir pabaigė 1955 m. liepos 28 d. Visi šios bylos dokumentai buvo įteikti šv. Apeigų Kongregacijai.

Be arkiv. Jurgio paties raštų ir be oficialių gyvųjų beatifikacijos byloje 27 liudininkų bei 6 raštų cenzorių liudijimo, turime kai kurių kunigų marijonų atsiminimus rankraščiuose. Tarp jų kun. Marijono Wiśniewskio, MIC. lenkiškai rašyti, o mano lietuviškai versti jo atsiminimai iš pačios marijonų atsigaivinimo, atsinaujinimo pradžios, K.A. Petrapilio Dvasinėj Akademijoj, Friburgo /Šveicarijoje/ naujokyne "Studijų Namuos", yra gan svarbūs D.T. Jurgio dvasiai suprasti. Nemažos reikšmės yra D.T. Jurgio, kaip Vilniaus vyskupo, jo privataus sekretoriaus, kun. Jono Kviršičkaičio MIC, atsiminimai iš Vilniaus 1920 - 1925 m. Jis juos parašė gyvendamas Romoje /1943-V-3 - 1944-VIII-9/. Mirė 1946 II 9 d. eidamas 80 metus. Būdamas labai kropštus ir tvarkingas, savo atsiminimus gražiai surašė į 27 didelius mašinele rašytus puslapius.

Iš kun. Kazimiero Martyno Rėklaičio, MIC. raštų ypatingos reikšmės mūsų reikalui turi III, IV ir V jo atsiminimų dalys, apimančios nuo 71 iki 132 p.p. mašinėle perrašytą tekstą: III Lemiamas posukis - stoju į Marijonų Vienuoliją /71 - 95 p./; IV Šiaurinėje Amerikoje /96 - 110/; V Marijonų

Centre Romoje, arkiv. J. Matulevičiaus vadovybėje /111 - 132p./

Stambiausias sudėtinis veikalas "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius" išėjęs 1933 m. Marijampolėje, 306 pusl.; jame 13 autorių pasakoja apie D.T. Jurgio gyvenimo bruožus; 22 pateikia atsiminimų nuotrupas; ir trečioji knygos dalyje yra kai kurių stambių asmenų pasisakymai, vertinant D.T. Jurgio asmenį ir jo nuveiktą darbą. Šiuo veikalu naudojosi keletas autorių, paskelbdami kurį nors D.T. Jurgio gyvenimo bruožą. O Labanauskaitė parašė ir Nek. Pr. Šveč. P. Marijos Seserys 1949 m. išleido knygelę: "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius" 53 pusl.

Kun. D. J. Vaišnora MIC. parašė ir Nek. Pr. Sesrys išleido 1953 m. 23 pusl. brošiūrą "Dievo Tarnas Arkivyskupas Jurgis Matulaitis /Matulevičius/." Kun. Dr. Jono Totoraičio, MIC parašytoje iš Lietuvos Marijonų 1931 m. leistoje 64 p. knygelėje:"Marijonų Vienuolija" yra ir apie jos Atnaujintoją.

Kun. K. Rėklaitis, MIC italų kalba yra parašęs ir 1955 m. išleidęs "Profilo Biografico", 49 pusl. knygelę.

U.A. Floridi, S.I. straipsnio "Il servo di Dio G. Matulaitis e la conversione della Ruasia," tilpusio "La Civilla Cattolica" yra padarytas atspaudas, 1957 m. 28 pusl.

Generalinis Postulatorius 1953 m. pateikė Bažnyčios Teismui taip vadinamus teigimus iš D.T. Jurgio gyvenimo ir jo apaštalavimo ir tuos teigimus parėmė gyvųjų liudininkų parodymais. Tai sudaro 50 p. knygą.

Anglų kalba 1955 yra pasirodžiusi smulki knygelė, 24 p. "A Modern Apostle" rašyta kun. K. Matulaičio, MIC. Rašydamas šiuos "Gyvenimo Bruožus", daugiausia dėmesio kreipiu į autentiškus, originalius ir oficialius dokumentus; į artimųjų D.T. Jurgio bendradarbių, draugų ir liudininkų parodymus.

Kad geriau galėtume pažinti ir išsamiau suprasti D.T. Jurgio asmens išsivystymą, jo nuotaiką, galvoseną ir siekius, turime prisiminti tiek tolimesnę, tiek artimesnę jo gyvenimo aplinką, nes ji daro nemažos įtakos

žmogaus asmeniui.

Tolimesnė aplinka - politinis, religinis, visuomeninis ir ekonominis gyvenimas, okupanto primestas pavergtam kraštui, o artimesnė aplinka - tai gimtieji namai, broliai, seserys, savoji parapija, mokykla ~~kieji~~ ir kasdieniniai rūpesčiai, vargai bei džiaugsmai. Visa tai eina kartu, papildo vienas kitą, susikaupia prote ir širdy, kad, Dievo malonei veikiant, atsiskleistų pilnai subrendusio ir tobulo žmogaus asmuo. Tie visi žmogaus asmenį keliantieji veiksniai, pačiam žmogui drauge veikiant, gali duoti nepaprastai taurius asmenis.

D.T. Jurgis pasiekė gyvenime didvyrišką dorybių laipsnį, tuom pasiekęs šventumo ir tobulumo, šviečiąit skaidrus žibintas mūsų amžiaus padangėje. Laukiame, kada Bažnyčia, ištyrusi jo turėtas dorybes ir jo užtarimu Dievo duodamus neįprastus ženklus, pakels jį į altoriaus garbę.

Kun. Kazimieras A. Matulaitis, MIC

Sunkūs Laikai

Dievo Tarnas Arkivyskupas Jurgis Matulaitis, gimęs 1871 m. bal. 13 d. pradėjo gyventi pačiais sunkiausiais Lietuvai laikais: prieš keletą metų /1863/ įvykęs Lietuvos ir Lenkijos sukilimas prieš okupantus rusus nepasisekė, ir visa padėtis pasunkėjo.

Rusai, norėdami greičiau surusinti ir supravoslavinti pavergtas šalis, pertempė stygas: jie ardė visą kultūrinį ir ekonominį šalies gyvenimą. Negana, kad 1861 m. bal. 6 d. uždarė Žemės Ūkio Draugiją, o kai Varšuvos karšesnieji lenkai, miniai susirinkus, uždainavo Dembinskio dainą "Ješče Polska niezginęla", rusai kareiviai šovė į minią, nemažai užmušdami. Minint Tado Kosciuškos mirties metines, spalio 15 d., minios žmonių dalyvavo bažnyčiose. Rusams tai nepatiko; įkalino labai daug žmonių. Neramumui kylant, caro brolis D. Kunig. Konstantinas 1862 m. buvo paskirtas vicekaralium Lenkijoje. Tuoj sekė prieš jį du pasikesinimai, o bal. 27 d. buvo kesintasi nužudyti nepakenčiamą gener. Lüders. 1863 m. sausio 15 d. rusai Varžuvoje vidunaktį ištraukė iš lovų įtariamuosius lenkus ir įjungė į Rusijos kariuomenę, kurios tada buvo Lenkojoje 87.000 vyrų.

Lenkai toliau nelaukė. Sudaryta slapta Lenkijos vyriausybė; ji paskelbė sukilimą prieš rusus. Lenkija ir Lietuva sujudo. Sukilimui ėmė vadovauti Marian Langiewicz ir Romualdas Traugut'as.

Marjan Melchjor Langiewicx /1827 - 1887/ buvo 1863 m. sukilimo diktatorius nuo 1863 m. sausio 22 d. Kovo 12 d. pasiskelbė Lenkijos diktatorium. Po kovo 17-18 mūšių pasitraukė į Austriją, buvo suimtas 1865 m., paleistas gyveno Šveicarijoje. /Lietuvių Enciklopedija, t.XIV, 1958, Boston, p. 147./

Į Lietuvą sukilimo malšinti buvo pasiųstas "korikas" gener. Muravjovas. Muravjov Michail Nikolajevič /1796-1866/ sukilimo malšintojas, 1863-1865 m. buvo Vilniaus general gubernatorius; už žiaurumą pramintas Koriku.

Gudiją valdydamas, 1828 m. rūpinosi panaikinti ten galiojantį Lietuvos Statutą ir primesti Rusijos įstatymus. 1830 m. gruodžio 22 d. raštu

siūlė carui Milalojui I "pertvarkyti" mokyklas, įvedant į jas rusų kalbą, iš mokyklų pašalinti mokytojus vienuolius, panaikinti vienuolių vedamas mokyklas; mokykloms skirti rusus. 1831 m. geg. mėn. paiūlė carui uždaryti Vilniaus universitetą ir Katalikų Bažnyčią Lietuvoje padaryti nepriklausoma nuo popiežiaus. Jis buvo priešingas baudžiavos panaikinimui 1861 m., ir todel pasitraukė iš valstybės turtų ministro vietos. Jo nutarimu, nužudytas grafas Plateris, 1863.V.20 sušaudytas kun. Išora; geg. 22 d. sušaudytas kun. Žemackis. Buvę ar įtarti sukilime buvo tremiami Sibiran, kariami ar įkalinami; degino "kaltininkų" trobesius.

Apsistojo Vilniuje. Gegužės menesį jis buvo paskelbtas visos šalies diktatorium. Jo paskirstyti Lietuvos kaimuos rusai kariai mito - valgė patys ir arklius šėrė - vietos žmonių gerybėmis, nieko už tai savininkams nemokėdami. Į sukilėlių būrius išėjo daugiausia mažažemiai, bežemiai ir smulkūs valdininkai. Prisidėjo kai kurie ir stambesni ponai, bet jų žymi dalis nenorėjo nusikalsti okupantams. Šių vadas Lietuvoje buvęs Domeika. Jis vos nežuvo nuo sukilėlių vyriausybės rankos.

Domeika Aleksandras /1804-1878/ buvo 23 metus Vilniaus gub. bajorų vadas. Sukilimo metu/1863-4/, kaip atsidavęs rusų valdžiai, sukėlė prieš save neapykantą. Vieno sukilėlio buvo sužeistas. 1872 m. virto pravoslavu. /Lietuvių Encikl. V. p.105/.

Kaune Gen. M. Muravjovas pakorė kun. Antaną Mackevičių 1863.XII.28, istoriko inž. T. Norbutto sūnų, karininką Zigmantą Sierakavskį. Nuo 1863m. birželio mėnesio sukilimas buvo susilpnėjęs.

Liepos mėnesį atsisakė švietimo ministeris markizas Aleksandras Vielopolskis; buvo atšauktas iš Lenkijos D.K. Konstantinas. Šio vieton caras paskyrė Lenkijai diktatorių grafą Berg'ą. Tas tuoj sudarė 3000 vyrų policiją su 60 karininkų, padalino jiems Varšuvą su įsakymu, kad žinotų, ką kuris žmogus pavestoje miesto dalyje viekia etc.

Paskutinis didesnis sukilėlių mūšis su rusais buvo ties Opatovu, Radomo gub., 1864 m. vas. 22 d., o 1864 m. gegužės mėnesį sukilimas buvo

numalšintas, sukilėlių 5 vyriausybės nariai užmušti. Prasidėjo didesnis žmonėms vargas negu buvo pirma. 1/

Į Vilnių atvykęs, atleido iš pareigų visus nerusus valdininkus, taikos teisėjais paskyrė rusus, įkūrė kaimų sargybas kovai su sukilėliais; joms vadus skyrė rusus. Valstiečius spaudė kontribucijomis, jei jie rodė palankumo sukilėliams. Visiems Lietuvos dvarininkams įsakė mokėti 10% mokestį rusų valdžiai, kai greta esantieji rusai dvarininkai mokėjo tik 2,5% ar 3%. Tas mokestis pradėtas imti nuo 1863-VI-17d. tęsėsi iki 1897m.

Įtariamų sukilime dvarininkų žemės buvo atimamos ir perleidžiamos rusams atėjūnams. Uždraudė iškabas ne rusų kalba; panaikino vietos matų ir saikų vartojimą. Uždarė 32 katalikų par. bažnyčias ir 52 koplyčias. Naikino labdaros, blaivybės draugijas, uždarė lietuviškas mokyklas. Molodečnoje įkūrė rusų mokytojų seminariją ir 1864, sausio 9 d. įsakė, kad mokyklos būtų statomos netoli pravoslavų cerkvių.

Jo siautėjimo Lietuvoje metu buvo nužudyti 182 žmonės, 1427 išsiųsti Sibiran, 345 atiduoti į rusų kariuomenę, 972 išsiųsti į katorgos darbus, 864 į areštuotų kuopas, 1529 ištremti į Rusiją, o 4096 iškeldinti gyventi į Rusiją ir ten jiems duota žemės. Paties Muravjavo žiniomis, nuo jo nukentėjo Lietuvoje 9361 asmuo. /Žr. Lietuvių Encikl. 19 t. p.397-399/.

Iš rusų vyriausybės raštų panaikinta Lenkijos karalystės ir Lietuvos vardai. Okupantai juos pavadino: "Pavislio Kraštas" ir "Šiaurės Vakarų Kraštas". Valstybine kalba paskelbė rusų kalbą, surusino mokyklas ir Varšuvos universitetą. Caras Aleksandras II /1818-1881/ /caras 1855-1881. III. 13./ užgrobė Lietuvoje parapijų, vyskupijų ir vienuolynų žemes. Savo įsakymu - ukazu 1864 m. spalio 27 d. /XI 8/ ėmė naikinti vienuolynus, pasilikusius nuo 1815m. kongresinėje Lenkų karalystėje, kuriai priklausė ir Lietuvos dalis - Suvalkija. Pirmiausia smogė į pačia vienuolijų viršūnę. Uždraudė vienuoliams priklausyti nuo jų vyriausiųjų vadovų ar generolų, ne tik esančių užsieniuose, bet pačioj Lenkijoj ir Lietuvoj. Panaikino provinciolų, jų patarėjų poaukščius ir valdžią, uždraudė vienuoliams šaukti

savo vienuolijos kapitulas - susirinkimus rinkimams pravesti. Įvedė savo tvarką vienuolių namams - vienuolynams. Kur buvo mažesnis negu 8 vienuolių skaičius, tuos vienuolynus uždarė, paliekant prie bažnyčios vieną vienuolį kunigą laikyti pamaldų žmonėms, vikarą. O kiti uždaryto vienuolyno nariai buvo iškeliami į buvusį centrą ar kitą vienuolyną. Neuždaryti vienuolynai buvo paskirstyti į dvi rūši: etatinius ir neetatinius. Etatiniuose privalo buti 14 vienuolių, o neetatiniuose - 8. Perkelti vienuolį iš etatinio i neetatinį vienuolyną buvo griežtai uždrausta. Kai tik sumažėja neetatiniam vienuolyne narių skaičius iki 7, vienuolynas naikinamas; gyvieji išskirstomi į to pat ordino kitus namus.

Etatiniame vienuolyne mirus vienam, buvo galima atkelti į jo vietą kitą iš neetatinio vienuolyno. Priimti naujus narius į naujokyną buvo griežtai uždrausta. Gyventojų skaičius tiksliai buvo nustatomas namo sąrašais. Kadangi visi vienuolynų turtai ir žemės buvo paimtos į valstybės iždą, valstybė pasiėmė pareigą duoti vienuoliams išlaikymą, ir nustatė, kad tie vienuolynai, kurie turi 14 narių /etatiniai/ gauna metams 1700 rublių, o jei juose bus daugiau negu 14, tai kitiems kiekvienam pridedama metams 40 rublių. ~~Neetatiniai vienuolynai gauna išlaikymui po 40 rublių.~~ Neetatiniai vienuolynai gauna išlaikymui po 40 rublių metams už kiekvieną vienuolį. Toji pašalpa skiriama vienuolynams ir išmokama tris kartus metuose.

Iš vadinamų švento patarnavimo pajamų - jura stolae - vienuoliai privalėjo padengti pamaldų išlaidas ir pataisyti bažnyčią bei savo vienuolyną.2/

Caras, panaikinęs vienuolių vyriausio vadovo - generolo ir provincijolo valdžią, pavedė jų priežiūrą vietoms vyskupams, kaip jie naudoja ir tvarko duodamą okupantų pašalpą. Vyskupas gi turės prižiūrėti vienuolius, kad jie neįžeistų valstybės ir neperžengtų jos nuostatų, per pasaulinį kunigą vizitatorių, tiesa, parinktą paties vyskupo, bet Varšuvos generalgubernatoriaus tvirtinamą neribotam laikui. O vizitatorius, radęs vienuolyne nutolimus nuo valstybės įstatų, apie tai praneš vyskupui ir duos

žinią vidaus reikalų ministerijai. Visi vyskupo įsakymai vienuoliams turi eiti per vizitatoriaus rankas. Jis atsako už visokią netvarką, įvykusią jo priežiūrai pavestuose vienuolynuose. Vizitatorius turi lemiamos galios vienuoliams, gali panaudoti "tinkamas priemones", kad sustabdžius valstybės įstatų laužymą; jis yra svarbus asmuo ir turi teisę dalyvauti vyskupijos konsistorijos posėdžiuose ir balsuoti apie visus reikalus, kurie liečia bendrą vyskupijos valdymą.

Vietos vienuolyno valdymą vyskupas privalo pavesti jo parinktam vienuoliui kunigui, gavęs tam asmeniui general-gubernatoriaus patvirtinimą. Vietos vyresniajam padės tvarkyti vienuolyną vyskupo paskirti vikaras ir prokuratorius.

Jei vyresnysis neįrašytų visų gautų bažnytinių ir vienuolyno pajamų ar išleistų ne vienuolių reikalams, tai privalo pranešti prokuratorius vizitatoriui, ar per jį vyskupui.

Kad šią dvasinę vienuolių priežiūrą sustiprinus, ukazas taiko vienuoliams aštrią valstybinę priežiūrą, kuri apima kasdienines gyvenimo smulkmenas. 3/ Vienuolynas pasilieka budrioj vietos policijos priežiūroj. Be policijos leidimo negali vienuolis išvykti kur nors iš vienuolyno; vienuolynas negali priimti ką nors nakvynėn, etc. Kratą policija gali daryti kada nori.

Nors caro "ukaze" daug kalbama apie naujokų priėmimą, su vidaus reikalų ministerio leidimu, bet gyvenimas parodė, kad per 50 metų rusų valdžia nieko neleido priimti į naujokyną.

1864 m. caro įsakymas - ukazas - uždraudė vienuolynams kurti ir laikyti studijų namus, seminarijas, pradines mokyklas ir visas kitas mokslo įstaigas. Uždraudė vienuolynuose rinktis pasauliniams kunigams, vesti jiems rekolekcijas, kurti kongregacijas, turėti bet kokius susirinkimus, pirma negavus ypatingo vidaus reikalų ministerio leidimo, kuris paprastai, bet nebuvo duodamas prašytojams.

Marijampolės marijonai. Jie ten yra nuo 1750 metų.

Lenkmetis /1863 m./ sunkiai palietė marijonų vienuolyną ir visą Marijampolės parapiją, kurioje gimė 1871m. D.T. Jurgis. Apie tai plačiai yra rašęs kun, Dr. J. Totoraitis "Sūduvos Suvalkijos Istorija", Kaunas 1938 m. Pateikiu vien svarbesnių atsitikimų santrauką.

Prie sukilimo ruoštasi dvejus metus. Iš parapijos parapijon vaikščiojo bažnytinės eisenos - procesijos su kryžiumi ir vėliavomis, giedant šventas ir kartu patriotines giesmes. Dalyvaudavo daug žmonių; neatsiliko kunigai; ėjo procesijose ir marijonai.

Lenkmečiui visa širdimi pritarė Lietuva ir jos dvasiškija, pasisekimo jam geidė ir marijonai.

Kai rusai numalšino sukilimą, baudė dvarininkus, bajorus, kunigus ir vienuolius. Rusai ėmėsi naikinti vienuolijas.

Nukentėjo kunigai marijonai:

Kun. ~~Jonas~~ Žilinskas /g.1810m.-/ per Lenkmetį priėmė sukilėlių ~~sukilėlių~~ priesaiką ir drauge su jais būdavo. 1863 m. rugs. 23 d. karinė rusų valdžia išsiuntė jį į Rusijos gilumą.

Kun. Vincas Grinevičius, už tai, kad priėmė 3 valstiečių priesaiką ir pasakė už sukilimą pamokslą, 1864 m. rugp. 6 d. buvo išsiųstas Sibiran.

Kun. Juozapas Gegužinskis lankė sukilėlius, išklausė trijų mirtin pasmerktųjų išpažinties, skaitė bažnyčioje sukilėlių vyriausybės atsišaukimą į tautą. Už tai rusų teismas jam atėmė dvasininko poaukščio teises ir ištrėmė į Tomsko gub., o paskui - į Kostromos gub.

Kun. Jurgis Kolesinskis /1836-1912/ buvo sukilėlių kapelionu penkis mėnesius. Rusai pasmerkė jį mirti, bet už jį, pakeitęs rūbus, išėjo mirti sukilėlis Jonas Petrauskas, o kun. Jurgis prisiėmė jo 20 metų sunkių darbų kalėjimą. Tik 1886 m. grįžo į Lietuvą, bet turėjo iš jos bėgti užsienin. Mirė J.A.V., Chicago, Ill. 1912.III.5. 4/

Kun. Andrius Strupinskis buvo rusų įtariamas, kad įsimaišęs į sukilimą; 1866 m. davė jam pasą į užsienį, be teisės grįžti Lietuvon. Jis

mirė 1892 m. Shenandoah, Pa. 5/

Apie marijonų vienuolijos naikinimą rašė prel. P. Augustaitis: 6/ "Panaikinus Rusijoje vienuolynus, 1864 metais visus marijonus sugrųsta Marijampolėn. Marijampolės vienuolynui neva liko leista priiminėti naujokus, bet nė vienas jau nepateko, net tiems naujokams, kurie prieš kasatą /panaikinimą KM/buvo įstoję, nebuvo leista daryti profesijos," /įžadų/.

Pirmiausia į Marijampolę buvo sugabenti lenkai kunigai marijonai, ten uždarius vienuolynus; vėliau buvo suvežti ir Miroslavo marijonai. Viso apie 30 kunigų turėjo sutilpti į neperdidelį vienuolyną. Net ir mažuose kambarėliuose teko gyventi po du. Čia gyveno ir vienuolijos vyriausiasis vadovas, kun. Aleksandras Romanas Vilčinskis.

Uždarytus vienuolyne, marijonus prižiūrėjo policija, sekė kiekvieną žingsnį. Įtariamą smulkmeną suradus, apskrities karo viršininkas pranešinėjo aukštesnei valdžiai, o toji kai kuriems įsakydavo dar aštresnę priežiūrą. Tokio nemalonaus policijos dėmesio susilaukė: kun, Vincentas Gavėnas /1804-1885/, Kun. Juozas Elizejus Miliauskas/1835-1890/, kun. Al. R. Vilčinskis /1802-1871/, kun. Jurgis Česna /1835-1892/, kun. Vinc. Senkus /1840-1911/. 7/

Seinų vyskupas Lūbienskis, kurio žinioje buvo Marijampolės marijonai, norėdamas išvengti, atrodo, didesnių blogybių, pradėjo vykdyti caro Aleksandro II įsakymą. ~~1865 m. jis su palydovais atvyko Marijampolėn~~ 1865 m. vasario 1 d. jis su palydovais atvyko Marijampolėn. Vienuolyne tuomet buvo 36 marijonai, kartu su vyr. vadovu kun. A.R. Vilčinskiu ir vietos vyresniuoju, tada vadinamu prezidentu, kun. Jurgiu Naruševičium.

Bepertvarkydamas vienuolinį gyvenimą caro nurodymais, jis čia užtruko dvi savaiti. 8/ 1865 m. vasario 9 d., vyskupo liepiami, atsistatydino tėvas generolas, jo šeši pagelbininkai, turį kapituloje balsavimo teisę. Atsistatydino ir namo vyresnysis.

Vasario 13 d. vyskupas suteikė išrinktam namo vyresniajam, kun. Jurgiui Česnai, visą generolo valdžią ir teises, įsakydamas jo klausyti.

Jam pagelbininkais davė vikarą kun. Kazimierą Pėstinyką ir prokuratorių kun. Motiejų Gylį. Marijampolės vienuolynui prezidentą, vikarą ir prokuratorių, vyskupo pristatytus, rusų valdžia patvirtino tik birželio mėn. gale.

Kai kuriems kunigams lenkams pavyko gauti rusų karo valdžios leidimas išvykti Lenkijon ar į užsienius dirbti, bet kitu du lenkai marijonai, kaip valdžiai neištikimi, buvo atgabenti 1866 m. į Marijampolės vienuolyną.

Iš Igliaukos rusai atgabeno Marijampolėn kun. Kačergių ir kun. Juozą Miliauską. 1866.IV.24 rusai uždarė Miroslavo vienuolyną, nes jame ~~e~~ pasiliko tik 7 marijonai: du paliko prie parapijos, o 5 pasiuntė Marijampolėn. 1867 m. iš Lenkijos atsiųstas Marijampolėn lietuvis kun. Andriejus Jurevičius. Tuomet Marijampolėje buvo 22 kunigai marijonai.

Vizitatorius

Caro "ukazu" vienuolynus vyskupijoje privaląs prižiūrėti vyskupo skirtas, bet rusų valdžios patvirtintas kunigas. Vyskupas Lubienskis pasiūlė Valdančiai Komisijai patvirtinti vizitatorium kun. Katilių, Seinų dekaną. Komisija jį atmetė, esąs per švelnaus būdo. Komisija raštu pranešė, kad vyskupas pristatytų Novogrodo kleboną Skrodzkį. Bet vyskupas pasiuntė kun. Alberto Višinskio kandidatūrą. Komisiją jį atmetė. Vyskupas nesiskubino ieškoti kandidato. Galop 1867 m. sutarta ir vizitatorium buvo paskirtas Suvalkų klebonas kan. Petras Vieržbovskis, vėlesnis Seinų vyskupas /1872-X-28/ Antras vizitatorius buvo kun. prel. Paulius Audriuškevičius, mirusis Lomžoje 1892 m.

Vyskupas Lubrenskis mirė pakeliui į ištrėmimą 1869 m. Daugiau negu trejus metus ~~metus~~ vyskupiją valdė kapitulos rinktas administratorius prel. Paulius Andriuškevičius. Po vyskupo P. Vieržbovskio mirties /1893.VII.1d./ Seinų vyskupiją valdė prel. Paulius Krajevskis /1893-1897/, kol atvyko vyskupas Antanas Baranauskas /1897-1902.II.26/. Jam mirus ilgus metus /1902-1910/ vyskupiją valdė kapitulos skirtas administratorius prel. Juozapas Antanavičius. 9/ /1853-1916/. Vysk. Antanas Karosas /1856.II.7. -

- 1947.VII.7/ pergyveno Lietuvos atbudimą, jos nepriklausomybės laikus ir naują pavergimą.

Tarp vyskupo ir marijonų buvo vizitatorius. Jisai turėjo prižiūrėti visus vienuolių reikalus, duoti apyskaitą ir vyskupui, ir rusų valdžiai. Pradžioje, kol buvo daugiau reikalų, vizitatorius lankydavosi Marijampolėje dažniau, bent kol lenkai kunigai buvo iškelti į nelietuviškas Seinų vyskupijos parapijas. Caro vyriausybė 1868 m. rugs. 30 d. sutiko, kad vyskupas, reikalui esant, Marijampolės marijonus gali siųsti į parapijas, pirma susižinojęs su apskričių viršininkais dėl paso kiekvieną kartą skyrium. Ta lengvata buvo naudotasi iki 1885 m. Gen. gubernatoriui užgynus, vizitatoriaus darbai visai sumažėjo.

Marijonams palikta nedaug darbų. Jie galėjo dirbti vien bažnyčioje; dar šiek tiek ligonius lankant parapijoje ir kalėdojant. [10] Joks visuomeninis, draugijinis veikimas nebuvo galimas. Tai būtų buvę paskaityta kaip politinis nusikaltimas prieš rusų valdžią. Lietuviškas knygas ir visa lietuviška spauda lotynų raidėmis buvo uždrausta Lietuvai per 40 metų /1864-1905/

Katalikai Lietuvoj ir Rusijoje

Caro valdžia buvo labai nedraugiška Katalikams.[10a] Nors tarp Rusijos ir Šv. Sosto buvo sudarytas konkordatas 1847 m. VIII.3d., /pirmasis konkordatas buvo sudarytas 1798 m./, bet rusų vyriausybė konkordato sutarties nesilaikė. Vilniaus, Žemaičių, vėliau Kauno ir Seinų vyskupijos ilgus metus neturėdavo vyskupų. Tas pat buvo su Mogilevo arkivyskupija, su Minsko, Lucko-Žitomiriaus, Kamenec Podolsko ir Chersono vyskupijomis. Normalus tikybinis katalikų gyvenimas buvo stabdomas, bloginamas, kad pasiekus savo rusinimo ir suprovoslavinimo tikslų.

Kai Šv. Sostas užprotestavo už paskirtų vyskupijoms ganytojų pripažinimo vilkinimą, caras Aleksandras II trumpu savo "ukazu" 1866 m. lapkr. 22 d. vienašališkai nutraukė konkordatą. Katalikų Bažnyčios padėtis Lietuvoje pasunkėjo. Rusai darė ką norėjo: išardė vienuolynus, surusino mo-

mokyklas, uždraudė spaudą, brolijas ir draugijas; į Kunigų Seminarijas įvedė priverstinai rusų kalbos, rusų literatūros ir istorijos mokymą, duodami tiems dalykams dėstyti stačiatikius mokytojus; uždraudė priimti į Kat. Bažnyčią suaugusius stačiatikius, įvedė pamokslų cenzūrą. Vyskupams buvo uždrausta tiesioginis susisiekimas su Šv. Sostu. Visi laiškai Šv. Sostui siunčiami turėjo eiti per vidaus reikalų ministerio rankas, kurs nekartą vyskupų laiškus grąžindavo, liepdamas tekstą pataisyti. 11/ Romos Kurijos dokumentai turėjo taip gi eiti per Vid. Reik. Mininsteriją; bet dažniausia tie raštai nepasiekdavo vyskupų, pasilikdavo V.R.M. stalčiuose gulėti.

Rusų kėslai pasireiškė už keletos metų. Jie prievarta įjungė rytų apeigų katalikus į stačiatikių eiles Chelmo vyskupijoje 1875 m. panašiai kaip buvo padarę po 1830 m. sukilimo: įkalino unitų kunigus, o jų vieton įstatė stačiatikius. 1873 m. buvo pranešta į Romą apie Katalikų Bažnyčiai daromus pavojus Lietuvoje ir Rusijoje: rusų pataikūnai garsiai kalbėjo apie tautinės Katalikų Bažnyčios kūrimą, kuri neturėtų nei kokių ryšių su Šv. Sostu, būtų valdoma "Katalikiškojo Sinodo", kaip stačiatikiai - savojo.11a/

Kadangi pravoslavų dvasininkai yra vedę, tai ir naujos tautinės Bažnyčios kunigai turėtų atsižadėti celibato, į apeigas įvesti valstybinę - rusų - kalbą, Šv. Komuniją teikti abiem pavidalais. Kaip įžangą tokiai "reformai" buvo manoma uždaryti katalikų Kunigų Seminarijas, Dvasinę Akademiją, o teologijos mokytis kandidatus siųsti universitetan. Tokių katalikų metropolitas turėsiąs vyriausią valdžią visiems Rusų imperijos katalikams. 12/

Visgi tas sumanymas neįvyko. Po 20 metų, 1897 m. buvo leista katalikams taisyti kai kurias bažnyčias. 13/

Lenkiją valdant kunigaikščiui Meritinskiui, kai "Lietuvos Korikui" buvo atidengtas Vilniuje paminklas, kai visam krašte buvo dirbtinai kuriamos pravoslavų šventovės, gausiai aprūpinamos iš katalikų pagrobtais turtais, kai valdžia ėmė griežčiau prižiūrėti mokyklas, skaityklas, 1898 vos

Petrapilio ir Maskvos studentai neramūs; stoja už ekskomunikuotą grafą Levą Tolstojų. Policijai braunantis į privačius butus, 1902 m. Rusijoje plinta revoliucijos dvasia. Valdžia tada uždraudė imperijoje visas sueigas, susirinkimus. To pasekoje užmuštas vid. reik. min. Spiaguine. Valsčiai pareikalavo sau teisių.

1903 m. caras dalinai atsileidžia žmonėms; skelbia tikybinį pakantrumą; bendruomenės, kaimai daugiau nebeatsakingi už kurio nors jų nario skolas valstybei; ūkininkai paliuosuoti nuo viešųjų darbų prievartos ir net jiems netrukdo apsigyventi kitur.

Žmonės ėmė reikalauti politinių atmainų: panaikyti caro autokratiją "samoderžaviją", įkurti demokratinę santvarką. Tuos reikalavimus paremiant, vienu kartu sustreikavo visi didesnieji imperijoje fabrikai. Valdžia pastebėjo, kad revoliucijonieriams vadovauja žydai. Ir 1903 m. IV. 20 d. Kišeneve įvyko baisios žydų žudynės. Šaukta: "mušk žyką, gelbėk Rusiją!" 1904 m. žiemą Rusija įsivelia į nereikalingą karą su Japoniją. Pavasarį, VI. 17 d. nužudytas Suomijai skirtas gubernatorius. 1905 m. sausio 1 d. Japonai paima Port Arthurą ir J.A.V. prezidentui tarpininkaujant, 1905.VIII.29. Portsmouth, N.H. įvyksta taika. 1905 m. sausio mėn. Petrapilio darbininkai nešė carui prašymą, bet gavo nuo caro karinių kulkų. Kilo siaubas. Žmonės sukiršinti. 1905 m. II.17d. Maskvoje užmuštas D.K. Sergijus.

Streikai apėmė Lenkiją, Suomiją, didesnius Rusijos miestus.

Paliepus carui sušaukti pirmąją "Dūmą" - parlamentą patariamu balsu, buvo kiek žmonės aprimę, bet Varšuvoje užmušus darbininką, neramumai išsiplėtė kaip gairas. Odesoje sukilėliai užėmė miestą ir ten esantį karo laivą. Buvo nutrauktas Petrapilio ir Maskvos susisiekimas su apylinkėmis. Miestams grėsė badas; žmonės nebedirbo, reikalaudami atmainos. 1905 m. spalio 31 d. caro manifestas davė valstybei maždaug konstitucinę vyriausybę. Suomijai grąžinta jos konstitucija, o Lenkijoje buvo vadinamoji "karo padėtis". Kai Juodųjų Jūrų laivyno kariai ir Sevastopolio karių įgula

reiškė nepasitenkinimą, o Maskvoje streikas virto kone civiliu ąaru, buvo palengvinta Lietuvos priespauda. Nuo 1904 m. ėmė eiti Vilniuje "Vilniaus Žinios" ir 1905.XII.5d. galėjo įvykti Didysis Vilniaus Seimas.

Pirmoji Dūma buvo paleista 1906-VII-23d., o II Dūma susirinko 1907 III-5d. Tų dviejų įvykių tarpe pažymėtinas I Dūmos atstovų atsišaukimas iš Viborgo į žmones, kad nemokėtų valdžiai mokesčių, kol nebus jų atstovybės. Pasikėsinime prieš Min. pirmininką 1906.VIII.25d. žuvo per 30 asmenų, daug sužeista. 1905 m. spalio mėn. vyko masinės žydų žudymas Rostove, Khersone, Kišinerve, Kijeve; po metų - 1906.IX.8-9d. Sielcuose, Lenkijoje, jis pasikartojo. 1907.I.9d. Petrapilyje buvo nužudytas gen. Pavlov. Maskvos demokratai sukilo ir reikalavo teimo general. gubernatoriui už 5 žmonių sušaudymą. 1907-VIII-20 paskelbti nauji rinkimai į III Dūmą ir ji atidaryta 1907 m. XI-14 d. Laimėjo liberalai. Pirmasis jos dekretas - Rusijoje panaikinama neribota caro valdžia - "samoderžavije." Ši Dūma veikė iki 1912 m. VI. 21 d. Labai nukentėjo II Dūmos social-demokratai; jie buvo sunkiai nubausti, daug išsiųsta Sibiran. Jų draugai keršijo valdžiai.

1908 m. sausio mėn. buvo suimta Tautinių Socialistų vadovybė ir įkalinta 19 vyrų, esą kesinęsi nužudyti carienę, o IX-15 d. policija suėmė "už teroristinį polinkį" 85 asmenis.

III Dūma pradeda stipriau veikti. Stengiasi suvaldyti žandarus, policiją; išbarė teisingumo ministerį, kad uždraudęs advokatams pasimatyti su jų ginamais įkalintais žmonėmis.

1912-IX rinkimus į IV Dūmą laimėjo pažangios partijos, bet jų priimtą įstatymą, leisti moterims būti advokatėmis, 1913.II.6d. Rusų Imperijos Taryba atmetė. Kovo mėnesį buvo minima 300 metų Romanovų carų šeimos sukaktis, duotu "ukazu" buvo suteiktas amnestiją už spaudos kaltes, už mažus politinius nusikaltimus ir mirties bausmę pasmerktiems pakeitė 20 metų kalėjimu.

Kai 1914 m. VII. 28 d. Austro - Vengrija paskelbė karą Serbijai, Rusų užs. r. ministeris Dazonov pranešė Berlynui, kad rusai sumobilizavo

karius Odesos, Kijevo, Maskvos, Kazanės ruošte, o Austro-Vengrijai pranešė VII-31d., kad Rusija nieko nedarys, jei Austro-Vengrijos kariuomenė neis į Serbiją. Austro-Vengrija atmetė Rusijos reikalavimą, o Vokietija 1914. VIII. 1 paskelbė Rusijai karą. Po 3 dienų karą paskelbė Rusijai ir Austro Vengrija. 16/

Karas pasibaigė Rusijos suskaldymu, Lietuvos ir Lenkijos išsilaisvinimu.

Lietuvos atgimimas

Pirmiau negu 1861 metais buvo panaikinta baudžiava, jau buvo prasidėjęs Lietuvos atgimimas. Simano Daukanto /1793-1864/ raštai ir veikla, vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus /1801-1875/ tikybiniai ir kitokie raštai, uoliai platinamoji slaptoji spauda ir žmonių blaivinimo prasmingas veiksmas, vyskupo Antano Baranausko /1835-1902/ tėvynės meilė su jo gražiuoju "Anykščių Sileliu", spausdintu 1861 m., pradėjo Lietuvos atgimimą.

Mažojoj Lietuvoj - Prūsuose pirmieji laikraščiai: Karaliaučiui ėję "Nusidavimai" /1832 m./ "Keleivis" /1849/ buvo dar prieš lietuviškos spaudos draudimą leidžiami. Vilniaus general-gubernatoriui Kaufmanui 1865 m. rugs. 6 d. uždraudus spausdinti lietuviškas knygas lotynų raidėmis, lietuviškas spaustas žodis plinta iš Prūsų, ~~K.A.~~ E.a. "Aušra" /1883m./, "Varpas" /1889/, "Žemaičių ir Lietuvių Apžvalga" /1890 m./ Tik 1904 m. geg. 7 d. Lietuva atgavo spaudos laisvę. Pirmas pasirodė Petrapilyje "Lietuvių laikraštis," paskui Vilniuje ėmė eiti "Vilniaus Žinios" /1904/, "Viltis" /1907/, ir visa eilė kitų laikraščių ir spaudinių.

Tikėjimo laisvė buvo paskelbta Rsijos valdomuos kraštuose 1905 m. bal. 17 d., bet Katalikų Bažnyčios padėtis nedaug nuo to pasikeitė; ir toliau vyko persekiojimai, tremimai, 16a/

Kai rusai pas save apmalšino revoliuciją ir 1906 m. pasiuntė į Lietuvą baudžiamąją ekspediciją, okupantų valdžia pasidarė švelnesnė: leido dėstyti lietuvių kalbą valstybinėse mokyklose net leido kurti privačias

mokyklas. 1913 m. Lietuvoje buvo 875 pradinės mokyklos su 1,022 mokytojais ir 51,221 mokiniu; 37 gimnazijos - aukštesnės mokyklos ir - su 436 mokytojais. 17/

Plačiai veikiant "Žiburio", "Saulės" įkurtoms mokykloms, stiprėjant Žemės Ūkio draugijoms ir Šv. Kazimiero Draug. gausiai vertingomis knygomis apsėjus miestelius ir kaimus, beryškėjant politinių lietuvių partijų tikslams ir jų artimesniems siekiams, ėmus eiti literatūros, mokslo ir politikos mėn. žurnalui " Draugijai" 1907 m. Kaune, gausiai skaitomam savait. "Šaltinis" Seinuose ir k. laikraščiams, keitėsi Lietuvos veidas. Daug nukentėjusi per Pirmąjį Pasaulinį Karą /1914-1917/, pergyvenusi vokiečių okupaciją, sulaukė Rusijos revoliucijos 1917 m. kovo 1d., kai atsistatydino caras Nikalojus II. Tų pat metų rugs. 18-23 d. pirmoji lietuvių konferencija Vilniuje išrinko Lietuvos Valstybės Taryba, o toji 1918m. vasario 16 d. paskelbė Lietuvos Nepriklausomybę.

(Dievo Tarnas Jurgis valdė Vilniaus vyskupiją 1918-1925 m. Sekančiais, 1926 m. kaip Apaštalinis Vizitatorius, sutvarkė ir popiežius įkūrė savarankę Lietuvos Katalikų Bažnyčios Provinciją su Kauno arkivyskupu - metropolitu priešaky ir Panevėžio, Telšių, Vilkaviškio ir Kaišiadorių vyskupijomis bei Klaipėdos prelatūra. Paruošęs metmenis konkordatui, 1927 m. I. 20 susirgo ir I. 27 d. po operacijos mirė.

Apie šiuos jo darbus bus plačiau rašoma savo vietoje.)

I Jaunystė ir pašaukimas

Tėviškė

Jauno žmogaus pasaulio pažinimas ir laimė prasideda tėviškėje. Dievo Tarno Jurgio tėviškė buvo Lūginės kaime, Marijampolės parapijoje. Ją šiaip apibūdino buvusis Lietuvos prezidentas Dr. K. Grinius: "Mano tėvo tėviškė buvo Valčiavos kaimas... Kitoj pusėje Šešupės buvo Matulaičių sodyba, didelė, daugiau kaip 100 margų /t.y. 176 akrų KM./ geros žemės; daug lankų. Ji buvo žinoma kaip gerų arklių veisykla.

"Mano tėvas pasakodavo, kad Matulaičių senis, arkivyskupo diedukas, arkliais vertėsi... buvo rimtas žmogus. Gerai gyveno, skolų neturėjo,

nekilo ginkluotas sukilimas, rašo W.R. Morfill. 14/

Ekonominiai Lietuva buvo okupantų apiplešiama įvairiais nemažais mokesčiais, prievartos darbais, ilga karine tarnyba, o kas likdavo iš negausių uždarbių, rusų valdžia, įsivedusi degtinės ir spirito gamybos ir pardavimo monopolį, atimdavo iš žmonių paskutines sąntaupas. Degtinės monopolis duodavęs rusų iždui apie trečdalį visų metinių jos pajamų, tik valstybiniai geležinkeliai duodavę valstybei kiek daugiau negu degtinės monopolis. Ir tai tęsėsi iki pat I pasaulinio karo - 1914 m. rugpiūčio mėn. ir tų pat 1914 m. spalio mėn. caras uždarė valstybines degtinės parduotuves. 15/

Neramumai

Dievo Tarno Jurgio gyventiems laikams suprasti tenka, bent santraukoje, paminėti jo laikais buvusius politinius ir visuomeninius Lietuvoje ir rusų imperijoje neramumus.

Apie 1871 m. pasireiškia Rusijoje anarchistai. 1876 m. Rusija įsipainioja į karą su Serbais; 1877 m. IV.24d. Turkijai paskelbė karą. 1878m. Petrapily užmuštas žandarų vadas Mezentsev, 1879 m. tris kartus buvo pasikesinimai prieš carą, ir 1881 m.III.13d. jis buvo granata užmuštas Petrapilyje.

Aleksandras III /1881-1894/. Jo valdymo metais kraštas virte virė. 1881 m. vos nežuvo nuo nihilistų rankos vidaus reikalų min. 1882 m. Kijeve užmuštas gener. prokuroras ir policininkas. 1888 m. spalio mėn. buvo pasikesinta ir vos nežuvo visa caro šeima geležinkelio Borki stotyje. Užėjo žydų persekiojimų vilnis. Jie bėgo iš Rusijos: 1891 m. per 10.000 žydų išvyko į J.A.V., į Braziliją etc. 1894 m. X. 22 d. mirė Aleksandras III Levadijoje, Kryme. Sakoma, jog nuo širdies priepuolio.

Nikalojus II /1894-1917/ seka tėvo pėdomis, įvesdamas dar didesnę priežiūrą prekybai, gamybai, socialio gyvenimo apraiškoms. Nuo 1899 m. eina per Rusiją streikų vilnis ir sumišimai. Laikinai buvo uždaryti universitetai. Tarp Maskvos ir Uralo išsiplėtė ligos ir badas. 1901 m.

linkęs į prekybą, kai kam dar pagelbėdavo paskolindamas ir be procento ir be vekselio... Matulaičių šeima buvo katalikiška ir padori, ne kokie gėrėjai. 18/

Andrius Matulaitis, Dievo Tarno Jurgio tėvas, paveldėjo iš savo tėvo gražų ir nemažą ūkį. Jis buvo Lūginės kaimo šiauriniame gale. Iš vakarų jį dengė platus Šunskų miškas, iš pietų - Šešupė ramiai vingiavo pro pat sadybos sodą; į ją tekėjo per Matulaičių ūkį krūmais ir medžiais apaugęs upelis.

Andrius Matulaitis vedė išmintingą, pamaldžią ir gerą Uršulę Matulytę. Jiedu sukūrė gražią ir gausią šeimą. Aštuntas ir paskutinis jų sūnelis buvo Jurgutis. Jis gimė 1871 m. balandžio 13 d. Buvo pakrikštytas Marijampolės parapijos šv. Mykolo bažnyčioje dviem vardais: Jurgis - Boleslovas, kas anais laikais nebuvo įprasta kaimo žmonėms. Krikštą suteikė pats klebonas ir Marijonų Generolas, kun. Jurgis Česna /1835-III-23 - 1892-XI-15/

Šeima

Jurgutis buvo pats jauniausias šeimos narys. Jis turėjo keturis brolius: Feliksą, Joną, Vladą ir Andrių ir tris seseris: Magdaleną, Marijoną ir Emiliją. 19/

Vyriausis jo brolis Feliksas, baigęs keturias Marijampolės gimnazijos klases /visą High School/, pradėjo nesveikuoti, nutraukė mokslą. Jis buvo valsčiaus raštininkas ir mirė jaunas būdamas.

Jonui, kaip likusiam vyriausiam sūnui, atiteko tėviškė. 1882 m. rudenį jis vedė iš Putriškių kaimo Veroniką Vitkauskaitę. Miręs Marijampolėje nuosavuos namuose 1919 m.

Vladas išėjo žentu į Bliūdziškių kaimą.

Andrius, baigęs Marijampolės gimnaziją 1879 m. mokėsi Maskvos universitete; lankė matematikos skyrių ir ten gavo tarnybą banke. Kai Lietuva atgavo laisvę, jis grįžo į Lietuvą, buvo Valstybės Taupomųjų Kasų valdytojas ir mirė Kaune 1932 m. 20/

D.T. seserys: Magdalena ištekėjo į Klevinės kaimą už Mačio; Marijona ištekėjo už Radzevičiaus; gyveno Suv. Kalvarijoje; Emilija ištekėjo už pasienio prižiūrėtojo ir gyveno prie Vokietijos sienos.

Jaunos dienos

Jauniausias šeimos narys, Jurgutis, neilgai galėjo džiaugtis savo tėvelio globa. Pusketvirtų metų Jurgutis neteko tėvo; jis mirė 1874 m. XI. 13 d. [21] Motina sirguliavo; nebuvo sveika, dažnai savaitėmis nekeldavo iš lovos. Su nemaža meile globojo jauniausiąjį sūnų, mokė jį maldų, guodė, nelaimėms atsitikus ramino. Motinai padėdavo Emilija, kuri buvo dviem metais vyresnė už Jurgutį.

Kuriais tai metais pradėjo Jurgutis lankyti pradinę mokyklą. Ji buvo Marijampolėje, už 3 mylių /5 km/. Keliu, ar pašešupiais keliavo mokyklon; dažniausia pėsčias. Ir iš ten kasdien grįždavo.

Pradinės mokyklos vedėjas buvo Tomas Žičkauskas. Visa buvo dėstoma rusų kalba.[22] Pati pradžia mokiniams būdavo sunkiausia: mokytis teko svetimos, nesuprantamos kalbos. Lietuviškai mokė vieną valandą savaitėje. Tikybą dėstė kun. V. Senkus, kuris vėliau nuo 1892 m. buvo parapijos klebonas ir kartu Marijonų vienuolijos Vyriausias Vadovas - generolas. Čia jis pasiruošė prie pirmosios išpažinties ir šv. Komunijos.

Mielos motinėlės sveikata išsekė ir ji užgeso 1881 m. gegužės 15 d., palikdama globoti Jurgutį Jonui ir Emilijai. Parvykęs iš motinos laidotuvių, Jurgutis pajuto nelengvą našlaičio dalią. Brolis Jonas buvo jau vedęs, rūpinosi daugiau ūkiu , kad pajėgus išmokėti brolius ir seserims dalis negu našlaičiu Jurgučiu. Prasidėjo vasara. Jurgučiui buvo pavesta tėviškės gyvulius ganyti.

Sekančiais 1882 m. vasaros atostogų parvažiavo iš Maskvos brolis Andrius, kurs fizikos - matematikos fakultete studijavo nuo 1879 metų rudens. Greit jis pastebėjo jauniausiojo brolio - Jurgučio akylų protą, visu kuo domėjimąsi, nepaprastus jaunuolio gabumus. Per vasarą parengė jį stoti gimnazijon. Brolis Jonas sutiko mokėti už mokslą iš Jurgučiui tenkančios dalies. Dr. K, Grinius rašo, kad Jurgutis 1883 m. gyveno

Degučiuose moksleivių bendrabutyje pas Mačiulienę. K. Griniui esant moksleivių prižiūrėtoju. 23/

Jurgučiui mokytis buvo sunku: jis negalėjo įsigyti būtinai reikalingų mokslui knygų, tekdavo nuolat skolintis pas draugus, kai nuo anų atlikdavo, beto jam pradėjo skaudėti koją: gulėdamas namie netinkamoj vietoj, gavo kaulų sausgėlą, kuri išsivystė vėliau į kaulų džiovą. Bet mokslas jam sekėsi, rašo Dr. K. Grinius. 24/

Jaunam Jurgučiui teko gyventi neturte ir skausmuose. Marijampolės notaro žmona Kocelienė, viešėdama vasarą Jurgučio tėviškėje, pastebėjo, kad Jurgutis rimtas, darbštus ir mandagus jaunuolis neturi moksleiviui tinkamų išeiginių rūbų. Ji pasiūdino jam eilutę ir padovanojo.

Neturto nepatogumus kentėjo jis ir klieriku būdamas. Kai vieną rudenį rengėsi jis grįžti kunigų seminarijon, paprašė brolio Jono pinigų. Gavo 30 rublių vienais variokais. Jis juos paėmė, padėkojo, bet jo akyse sužibo ašaros.

Jo liga stiprėjo, vystėsi. Prakiuro koja; be lazdų negalėjo vaikščioti. Teko jam dėlto pasitraukti iš penktosios Marijampolės gimnazijos klasės 1887 metais ir pasilikti ūkyje pas brolį. Gydytojo pagalba koja šiek tiek apgydyta. Kiek susveikęs, padėdavo vyrams miške nuleisti medžius. Pavasarį ar rudenį eidavo arti laukų jaučiais ir medine žagre. Neragų pasmailinti eidavęs pas kaimyną, kuris turėjo kalvę. Pasiprašęs ką nors padumti žaizdrą, jis pats noragus sutvarkydavęs, o už patarnavimą atnešdavęs iš nemažo tėviškės sodo obuolių. Žiemą prižiūrėjo, liuobė gyvulius, dirbo visus kitus ūkyje reikalingus darbus: kirsdavo malkas, drožė grėbliakočius, skaptavo sau klumpes. Vasarą padėdavęs javus nuvalyti.

Jo dvasinė būsena dėl ligos nenukentėjo, tik meiliau atsiskleidė. Besimokydamas gimnazijoje, jis buvo pratęs dažnai aplankyti bažnyčią ir ten apeiti Kryžiaus Kelius, apmąstant Kristaus skausmus ir Jo kančią. Pamėgęs mokslą, laisvą valandėlę gavęs, skaitydavęs tai vieną, tai kitą knygą ir iš jų patiriamomis žiniomis turtindamas savo protą ir širdį.

Visiems reiškė palankumą, mokėjo gražiai elgtis, pakalbinti; jis nerūkė nei svaigalų negėrė, liudija jo buvusieji kaimynai.[25] Jo širdyje subrendo gyvas noras siekti kunigystės. Bet matė, kad tam yra didelė kliūtis - liga. Stengėsi pagyti, kad nekliudomai galėtų siekti savo idealo.

II Pasiruošimas

Klierikas

Pusantrų metų gydėsi ir ėjo paprasto žemės ūkio darbininko pareigas tėviškėje. 1889 m. vasarą atvažiavo iš Kielcų, esančių nuo Varšuvos už 130 mylių /c. 208 km./ į pietus, pusbrolis Jonas, valstybinės gimnazijos lotynų kalbos mokytojas ir Kielcų Kunigų Seminarijoje rusų kalbos destytojas.[26] Gyvendamas ir dirbdamas Lenkijoje Jonas Matulaitis buvo pakeitęs savo pavardę į Matulewicz.

Jurgis atvėrė jam savo širdį, savo jaunuoliškas svajones, būti kunigu, kartu nurodydamas į savo ekonominį nepajėgumą, neturint net aišaus tam pritarimo iš savo globėjo brolio Jono. Pusbrolis Jonas lengvai palenkė Jurgio globėją sutikti su jaunuolio užsibrėžtu gyvenimo tikslu - tarnauti Dievui ir žmonėms. Jis, grįždamas į Kielcus, išsivežė ir D.T. Jurgį.[26a]

1889-1891 metais Jurgis buvo savo giminaičio mokytojo Jono globoje. Būdamas senovės kalbų, ypač lotynų, mokytojas valstybinėje gimnazijoje, turėjo tinkamų knygų rinkinį - bibliotekėlę. Ir čia Jurgis sėmė sau reikalingas žinias, pramoko tiek lotynų kalbą, kad laisvai skaitė klasikų raštus. Jurgiui buvo reikalingas ilgelesnis pasiruošimas, nes teko mokytis iki tol mažai suprantamos lenkų kalbos.

1891 m. rudenį įstojo D.T. Jurgis į Kielcų Kunigų Seminariją. Ten veikęs tarp seminarijos vadovybės ir mokytojų senas paprotys, kartu privilegija, kad kiekvienas mokytojas galėjo turėti vieną klieriką giminaitį, kuriam Seminarija davė pilną išlaikymą ir mokslą. Ta privilegija pasinaudojo mokytojas Jonas ir įstatęs seminarijon savo pusbrolį Jurgį, įrašydamas jį ten savo pakeista pavarde: Matulewicz.[27] Prieš tą pavardės pakeitimą 1891 m. nebuvo prasmės nei reikalo protestuoti; Jurgis nenorėjo

sudaryti bet kokio nemalonumo nei savo geradariui, nei seminarijos vadovybei, kur jis vienas buvo lietuvis tarp visų klierikų.

Klierikui Jurgiui atsiųsdavo dovanų ir pinigų knygoms įsigyti jo dėdė Piasečnos par. klebonas kun. Feliksas Matulewicz - Matulaitis. Kelionėms pinigų duodavo ir brolis Jonas, kai klierikas Jurgis sugriždavo tėviškėn vasaros atostogų, nors jis daugiausia gyvendavo tada Bliūdziškiuose pas brolį Vladą. Iš ten jam būdavo lengviau pasiekti Marijampolės par. bažnyčią. Į ją jis eidavo kas rytas. Per atostogas jis perskaitydavęs daug knygų; pasilsėjęs, kūnu sustiprėjęs, vėl grįždavo seminarijon.

Klierikas Jurgis pasirodė seminarijoje kaip nepaprastai gabus mokslams, išmintingas, su visais mielas, mandagus. Jis paverges draugų klierikų širdis ir juo džiaugėsi mokytojai. Tik lotynų kalbos mokytojui nepatikęs savo lietuviškumu. Kartu su juo mokęsi draugai pasakoja, kad tas mokytojas stengėsi pamokose klieriką Jurgį "prigriebti", pažeminti, bet nevyko:kai kuriais atvėjais jis daugiau žinojęs už patį mokytoją. Kl. Jurgis mokėsi lotynų kalbos dar stropiau. Ramiai ir mandagiai atsakinėdamas, reiškė vien padėką savo mokytojui, ir užtai pelnė draugų meilę.

Atėjo lemtingi 1893 metai. Rusų žandarai siautė okupuotoje Lietuvoje ir Lenkijoje. Pačioj Rusijoje ėjo neramumų vilnis. Ypač po pasikėsinimo prieš caro Aleksandro III šeimą Borki stotyje 1888 m. spalio menesį. Darbininkų streikai, žydų žudymai nesiliovė Rusijoje.

Lietuvoje ėjo sparčiu žingsniu vienuolynų ir jų bažnyčių naikinimas. 1893 m. Kražiuose rusai įvykdė katalikų,beginančių bažnyčią nuo užgrobimo, skerdynes.

(Katalikų persekiojimo vilnis pasiekė Lenkijoje esančias aukštąsias mokyklas.) 1893 m. žandarai padarė kratą Kielcų kunigų seminarijoje. Išrengę klierikus nuogai, rado pas kaikuriuos švč. Jėzaus Širdies skaplierius. Rusai gi buvo uždraudę visas religines draugijas ar brolijas. Suradę taip pat vieną kitą patrijotinę knygelę, turėjo nusikalstamuosius įrodymus prieš kun. seminariją. Rusai ją laikinai uždarė. Klierikams

leista buvo arba grįžti namo, arba persikelti į kitas kunigų seminarijas. Seminarijos vadovybė pasiuntė kl. Jurgį su kitu klieriku į Varšuvos kun. seminariją, kutus - į Seinų seminariją ir kutur, kur rado laisvų vietų.

Varšuvoje 1893 - 1895 M.

Iš tų laikų turime vyskupo Henriko Przezdzieckio atsiminimus - liudijimą. Jis rašo: 28/

"1893 m. į Varšuvos dvasinę seminariją įstojo du auklėtiniai, atvykę iš Kielcų seminarijos, kur jie mokėsi iki ta seminarija buvo rusų valdžios panaikinta. Vienas jų buvo Jurgis Matulevičius. Nuo pirmos su juo susitikimo valandos mes pasijutome pagauti didelės jo inteligencijos, nepaprastų gabumų ir dvasios kilnumo. Tuojau jis užėmė mūsų tarpe pirmą vietą. Tylus, nepaprastai darbštus, draugiškas, degąs Dievo meilės ugnimi, patraukė jis mūsų širdis. Mes žinojome, kad jis yra lietuvis. Mes gerbėme jo jausmus, jis gerbė mūsų. Mes jame mylėjome Lietuvą, jis mumyse Lenkiją, abi bendrai kenčiančios ir bendrai persekiojamos. Stebėjausi kaskart didėjančia Jurgio dvasine bei inteligentine pažanga seminarijoje, o vėliau Petrapilio Akademijoje. Kiekvieną kartą jis tose srityse dar tvirtėjo."

Baigęs Varšuvos seminariją ir joje laimėjęs moksle pirmenybę, o budamas sektino pavyzdžio klierikas, Jurgis Matulaitis, buvo Kielcų vyskupo pasiųstas aukštesnėms studijoms į Petrapilio Dvasinę Akademiją. Į Akademiją atvyko jis rudenį, 1895 m. rugsėjo mėnesį.

Akademijos studentas

Apie to laiko Akademiją vyskupas P.P. Būčys, MIC. sako: "Į Katalikų Akademiją Petrapily Matulevičius pateko gražiausiu jos žydėjimo laiku. F.A. Symon'o sistema jau buvo pasiekusi savo viršūnę ir davė vaisius. Darbo studentams būdavo tiek daug, kad šiandien /1933 m./ atrodo beveik neįtikėtina, kai pasakojama apie anuos laikus, o pasakojama neperdedant. Disciplinos griežtumas buvo didesnis, negu kariuomenėje. Darbingumą Matulevičius buvo atsinešęs iš tėviškės ir iš visų įstaigų, kurias buvo

jau perėjęs. Čia jis išmoko suprasti ir įvertinti discipliną.

"Siekdama tobulybės F.A. Symon'o sistema akademijos studentams buvo įvedusi aštuonių dienų rekolekcijas tokias griežtas, kaip viskas buvo griežta anais laikais. Rekolekcijos tiek buvo naudingos,kad jauniems, gabiems, seminariją baigusiems teologams duodavo progos suprasti ir pajusti krikščioniškosios tobulybės naudą ir grožį. Tuo laiku dviem kursais aukščiau už Matulevičių buvo studentas Juozas Skruodis - taip pat lietuvis. Šis gyvente gyveno Kristaus tobulybės idealais ir buvo sutelkęs studentų asketininkų būrelį, į kurį buvo įsirašę visi. Akademijos studentai idealistai ir Matulevičius taip pat. Asketinio būrelio praktikos ir pasikalbėjimai, man rodos, Matulevičiaus charakterį vainikavo. Neabejotina, kad jie išaiškino tą asketiško elemento jaunatvę, kurią matome Ariv. Jurgio gyvenime." 29/

Bestudentaudamas Adademijoje, jis parėmė Žemaičių Kunigų Seminarijoje slaptą veikiančią klierikų organizaciją, norinčią išauklėti klierikus gerais kunigais ir gerais lietuviais. Kartą pasiuntė jiems paskaitą, labai aktualią tais laikais, kad norint būti geru kunigu, reikia būtinai būti geru lietuviu patriotu.30/

Petrapilio žandarai 1897 m. darė kratą studento Jurgio kambarely, mat Wonseckis pranešė Petrapilio žandarmerijai, jog susekęs stud. Jurgį dalyvavus lietuvių veikime Marijampolės apylinkėje. Vysk. P. Būčys rašo, kad paprastai akademikai nelaikydavę pas save draudžiamų raštų, bet prieš kratą kl. Jurgis buvo parašęs straipsnį lietuvių kuppelei. Vos neįkliuvo.31/

Giliai pergalvoti, patraukliai pateikiami jo pamokslai giliai įsmigdavo žmonėms į širdį ir atmintį. Būdamas dijakonas 1898 m. vasarą Marijampolės par. bažnyčioje pasakė apie išdidumą ir puikybę tokį pamokslą, kad jį girdėjusis pakartojo kun. Antanui Petrauskui po 34 metų.32/

Tų pat 1897 m. rudenį Petrapilyje jis parašė ilgą straipsnį - paskaitą, kurią paskaitė savo mokslo draugams. Svarstė jis plačiai Katalikų Bažnyčiai esamus pavojus iš stačiatikių pusės ir taip pat tautiečiams, ku-

rie mokosi Rusijos universitetuose, kur jie girdomi socializmu ir nihilizmu. Jis skatino draugus drąsiai pasipriešinti blogiui. Nurodė į katalikų vienuolynų suvaržymą ir kaip kuriasi stačiatikių vyrų ir moterų vienuolynai užimtuose kraštuose, "kaip grybai po lietaus," tuom sudarydami stambų pavojų katalikų atgimimui. 32a/

Kai jis baigė trečiąjį Akademijos kursą, buvo paskirtas visų studentų vyresniuoju; bet vėliau atsisakė nuo tos garbės. Studentaudamas buvo pilnas abstinentas, nerūkė.

Su visu jaunos širdies karščiu ruošėsi priimti kunigo šventimus. Tai įvyko 1899 m. lapkričio 20 d. Jam šventimus suteikė vyskupas Karolis Antanas Niedzialkovskis /1846-1911/. Primicijas atlaikė Petrapilyje.

Už pusės metų baigė akademijos mokslus, parašęs ir apgynęs disertaciją apie karo teisę ir amžinąją taiką. Pelnė teologijos magistro laipsnį ir vardą su galimai didžiausiu požymiu /Sacrae Theologiae Magister summa cum laude nota primus/. 33/

Akademijos rektorius vysk. K. Niedzialkovskis pasakė kun. Jurgiui, kad rūpintųsi gauti valdžios stipendiją tolimesnėms studijoms užsienyje. Bet kai jos gauti nepasisekė, rektorius patarė jam pačiam pasirūpinti gauti užsienio studijoms lėšų, nes profesoriaus vieta akademijoje jam yra tikra ir paminėjo fundamentalinės teologijos katedrą. Tai atsimindamas, kun. Jurgis stengėsi pasidaryti fundamentalinės teologijos žinovu.

Kaulų džiova

Kielcų vyskupas 1899 m. paskyrė jauną teologijos magistrą kun. Jurgį vikaru į vieną kaimo parapiją. Jo artimas draugas, vysk. P. Būčys, MIC. rašo: "Sąlygos buvo neapsakomai blogos:valgis menkas, o butas nepakenčiamas, nes ir vėjas įpūsdavo ir lietus įlydavo. Žemoje, drėgnoje trobelėje senoji tuberkulų liga sustiprėjo, bet ligonis manė, kad tai reumatizmas. Pasiskolinęs pinigų J. Matulevičius išvažiavo gydytis i Kreuznach, Vokietiją. Tenai jam nė kiek nebuvo geriau, ir jis išvažiavo i Friburgą, Šveicariją. Nuostabu, kad Kreuznach'o gydytojai neanalizavo kraujo ir nepaži-

no ligos.

"Friburge J. Matulevičius pradžioje gyveno Canisium'e. Veikiai pramokęs prancūzų kalbos ir nepritekdamas pinigų, apsiėmė būti vikaru prie šv. Jono bažnyčios žemajame Friburgo mieste, Basse Ville. Vikaravimo sąlygos buvo šios: Klebonas davė valgį ir kambarį. Kambariukas buvo vienas su vienu langu. Namas stovėjo taip arti Sarinos /upės/, jog vienos sienos apačia buvo vandenyje. Suprantama, kad kambariukas buvo šaltas ir drėgnas. Vikaras laikydavo pamaldas paskirtu laiku, po ankstybųjų mišių prancūziškai sakydavo pamokslus, vaikščiodavo pas ligonius, krikštydavo ir už valgį bei butą primokėdavo klebonui po 50 frankų per mėnesį. Kiti studentai konvikte mokėdavo po 80 frankų mėnesiui.

"Taip bevikaraujant skausmai rankoje ir ~~jk~~ kojoje pasidarė nepakenčiami. Kun. J. Matulevičius nuėjo pas gydytoją, kurio pavardės gerai neatsimenu, tur but, Meyer. Tas paėmė kraujo iš sugeltųjų gumbų ir rado tuberkulų. ~~Tas paėmė kraujo iš~~ Tik operacija tegalėjo padėti ligoniui. Ją darė chirurgas Dr. Clement. Operacija buvo ilga ir sunki. Po jos ligonis gulėjo keleta savaičių daktaro klinikoje ir užmokėjo 150 frankų. Jis buvo labai dėkingas daktarui." 34/

Teologijos daktaras

Jaunas teologijos magistras, kun. Jurgis, nors ir nesveikas, bet siekė pagilinti savo mokslines žinias. Išvykęs gydytis į užsienius, greit pasiekė Friburgą, įsirašė į teologijos fakultetą ~~Narbuto~~ Mortvydo vardu, kad rusų sekliai jo neatpažintų. 35/ Friburgo universitetui vadovavo tėvai dominikonai, kurie teologijoje laikėsi kitos krypties, negu Petrapilio Dv. Akademija: ši prisilaikė tėvų jėzuitų priimtos trypties.

Kaip galėjo jaustis kun. Jurgis Friburgo universitete 1899 - 1902 m. patiriame iš jo dvasios draugų, baigusių Petrapilio Dv. Akademiją ir atvykusių į Friburgą studijų pagilinti. Pasakoja kun. Mar. Višnievskis, MIC., lenkas, lietuviškai išmokęs:

"Buvau visai skirtingoje aplinkumoje, negu seminarijos ar akademijos

metais. Jaučiaus, dabar laimingesnis, negu buvo pirma, tik protiniai turėjau kamuotis su naujomis pažiūromis, kurios daugelyje dalykų taisė iki tol turėtas mano pažiūras. Profesoriai auklėjo mane per devynerius metus jezuitų teorijų šviesoje, o čia jos buvo kritikuojamos, buvo peršamas man dominikonizmas. Atkakliai gyniau senų pozicijų ar įsitikinimų kiekvieną pėdą, laikydamasis jėzuitų tezės,... ir galop turėjau iš turėtų pozicijų pasitraukti, nusileisti ir pasiduoti." 36/

Greitai ir gerai išmokęs prancūzų ir vokiečių kalbas, ekonominių sąlygų verčiamas, ne vien studentavo, bet dar ėjo vikaro pareigas.

1901 m. Friburgan mokytis atvyko kun. A. Sabaliauskas. Canizianumo kunigų bendrabutyje jis rado kun. Būčį, Naujoką, Totoraitį. Iš jų sužinojo, kad esąs dar vienas lietuvis studentas kunigas, vikaraująs mieste prie vienos bažnyčios. Ir kun. A. Sabaliauskas atskleidžia ne vien sunkias gyvenimo ir darbo sąlygas D.T. Jurgio, bet ir jo dvasią. Jis rašo atsiminimuose:

"Kartą pasivaikštinėdami užėjome pas jį. Nusileidome į žemutinį miestą, senų namų, senos architektūros galvelėmis, Sarinos upės pakrantėje priėjome seną mūro bažnytėlę ir šalia jos seną kleboniją. Viename kambarėlyje ir užtikome mūsų ieškomą tautietį. Kunigas Jurgis Matulevičius buvo vikaru prie šios šv. Jono par. bažnyčios. Džiaugėsi sutikęs naują tautietį. Man jis pasirodė labai ramus, nedaug šnekąs, gilių išmintingų didelių akių ir drauge labai meilus, prie kurio iš karto prisiriši ir su kuriuo iš pirmos dienos susidraugauji.

"Aš stebėjausi, kad lietuvis svetimame krašte, prancūzų parapijoje, gali užimti kunigo vietą. Jau tas vienas dalykas liudijo apie kunigo Jurgio gabumus, apie jo mokėjimą svetimų kalbų.

"Man rodos kiek aš atsimenu, kun. Jurgis mūsų Friburgo studentų draugijiniame gyvenime nelabai gyvai dalyvavo; gal dėlto, kad buvo užimtas parapijos darbu ir visą atliekamą laiką turėjo sunaudoti studijoms; bet turėjo vardą labai gabaus vyro; užtat prisimenu, kaip smulkmeną, kad

mus irgi stebino, kad jis be kitų kalbų mokėjo dar naująją graikų kalbą." 37/

Pati Friburgo kultūrinė aplinka, kur gražiai sugyvena prancūzų ir vokiečių kultūros, teigiamai veikė studentus. Vysk. P. Būčys pažymi, kad "1899 ligi 1902 m. Friburge buvo gana stambių reiškinių, kilusių iš to, kad tenai susitiko dvi ne tos pačios kultūros. Studentai tuos reiškinius aptardavo Canisianum'o bendrabutyje, pasivaikščiodami miesto apylinkėse, susirinkdami studentų draugijose ir universiteto karidoriuose. Jauni būdami jie imdavo įvykius giliai į širdį ir įsigilindavo į juos protu. Beveik visi dalyviai tų pašnekėsių, įvertinančių įvairius kultūrinius reiškinius buvo darbštūs ir gabūs. Jie beveik visi ne tik yra parašę disertacijas daktaro laipsniui gauti, bet, be to, dar žymiai daugiau pasidarbavę lietuvių spaudoje - periodinėje, arba neperiodinėje. Šitie kultūrų įvertinimo pasikalbėjimai būdavo be plano ir be užsibrėžto tikslo, tačiau kaip tik dėl to, man rodos, buvo naudingesni, nes natūralesni.

Taigi, Friburge Matulevičiaus protas iškilo aukščiau už visas kaimynų įtakas ir pasiekė pirmininkaujančių pasauliui tautų protinę aukštumą. 38/

Vysk. P. Būčio[illegible] liūdijimu, D.T. Jurgis reiškėsi ir lietuviškam Friburgo studentų veikime: priklaue stud. draugijai "Rūtai," užsimokėdavo narystės mokesčius, padarydavo patikėtą jam darbą. "O tas darbas buvo skaityti savo straipsnius draugams ir paskirtu laiku dežuruoti /budėti/ skaitykloje. J. Matulevičiui esant Friburge susidarė lietuvių skaitykla ir archyvas. 39/

Studentai lenkai, priklausantieji politinei tautinių demokratų partijai, stengėsi patraukti savo idejoms lietuvius studentus. Jie pasiūlė D.T. Jurgiui ir jo draugui kun. P. Būčiui suorganizuoti lenkų pavyzdžiu lietuvius studentus. To pasiūlymo pavojus pirmas pamatė kun. Jurgis. Po ilgesnio delsimo, ištyrę nuodugniai dalykus, jiedu atsisakė paremti lenkų tautinių demokratų sumanymus. Lenkai už tai neturėjo geros akies abiem, ir vėliau, progai pasitaikius, keršijo. 40/ Friburgo lenkai studentai 1901m.

priklausė vadinamai " Liga Narodowa."

Kadangi Friburge nebuvo galima specializuotis vienoje kurioj teologijos mokslo šakoje, neišklausius ištisai šv. Tomo Akviniečio "Summos" kurso, tai mielai ir naudingai padarė D.T. Jurgis. Profesorius Del Prado tuomet dėstė I ir III dalį, o prof. J.B. Berthier - II dalį. Apologetiką dėstė garsus profesorius tėvas Weiss, O.P. 40a/

Liga ir parapijos darbas jam kliudė greitu laiku baigti studijas. Tik 1902 m. įteikė jis teologijos fakultetui savo disertaciją, lotyniškai parašytą: "Doctrina Russorum de statu iustitiae originalis." 41/

Universitetas pripažino jam teologijos daktaro laipsnį aukščiausiu pažymiu. "Kunigo Jurgio egzaminų teologijos daktaro laipsniui gauti išdavos Friburge paragino universiteto profesorius parašyti į Romą, prašant kreipti dėmesį į nepaprastus jaunojo daktaro gabumus" rašo vysk. H. Przezdziecki. 42/ Ir toliau prideda: "Turėjau progos dažniau su juo sueiti. Stebėdavaus ta skaisčia siela, jos užsidegimu, dideliu išsimokslinimu, aiškiu painių teologijos klausimų sprendimu, teisiniu, moksliniu ir visuomeniniu nusimanymu. Malda ir darbas, Dievo ir artimo meilė užėmė kiekvieną jo gyvenimo valandėlę." 43/

Baigęs Friburge mokslus, įgijęs teologijos daktaro laipsnį, kun. Jurgis sugrįžo pas vyskupą į Kielcus. Einant priimta tvarka, kad mažiau atkreipus rusų valdžios dėmesį, nes 1902 m. visoje Rusijoje x plito revoliucijos dvasia, buvo nužudytas vidaus reikalų ministeris Spiaguine ir valdžia buvo uždraudusi visoje imperijoje visas sueigas ir surirenkimus, kun. Dr. Jurgis buvo paskirtas laikinai į vieną kaimo parapiją vikaru, o iš ten netrukus atkeltas į Kielcus.

III Apaštalavimas

Seminarijos profesorius

1902 m. rudenį kun. Jurgis buvo paskirtas kunigų seminarijos profesorium. Pavedė jam dėstyti lotynu kalbą ir bažnytinę teisę.

Tais metais į Kielcų kun. seminariją įstojo 30 klierikų - jaunuolių. Jų tarpe buvo ir kun. Marijonas Višnevskis, MIC. Turime jo atsiminimus iš

tų laikų. Jis rašo: "Buvau 17 metų jaunuolis, kai 1902 metais įstojau į kunigų seminariją Kielcuose. Tais pat metais atvyko seminarijon naujas, jaunas profesorius, teologijos daktaras kun. Jurgis Matulevičius. Jis įnešė į senus seminarijos mūrus naują užsienietišką dvelkimą - stiprią Friburgo universiteto tomistinę dvasią, jauną polėkį ir norą aukotis. Tuoj pajutome jo dvasios mielą šilumą, palankumą ir meilę, kuri pavergia širdis ir auklėja jaunimą.

"Kun. Jurgis Matulevičius kažkodėl pavėlavo į pirmą savo pamoką. Nekantriai jo laukėme. Lėtu žingsniu įriedėjo jis salėn, po truputį linguodamas, su švelnia šypsena, bet atrodė kiek susirūpinęs, sumizgęs ar susigėdęs. Akimis perbėjo visą klasę. Pajutome, kad jis visus pamatė. Ir tai jis darė kasdien. Vienok nuo jo veido greit pramykdavo giedra ir sypsena, jei kuris klierikų padarydavo netinkamą išdaigą. Retai tai pasitaikydavo. Po tokio įvykio net sekančią dieną jis ateidavo į klasę rimtas, susimąstęs, o to nė vienas mūsų nepageidavo. Tada nežinojome, kad esame ne vien mokytojo, bet ir gero auklėtojo rankose, ir greit įsitikinome.

"Jis mums nepriekaištavo, nebarė. Tiems reikalams buvo dvasios tėvas ir vice-rektorius. Prof. Jurgis ėjo savo pareigas sumaniai, tiksliai ir sąžiningai. To pat iš mūsų reikalavo.

"Kun. Jurgis patraukdavo mus savo pavyzdžiu ir dideliu tikslumu: jis dažnai mums pakartodavo: "ką darai, daryk protingai, atsižvelgdamas tikslo" quidquid agis, prudenter agas et respice finem."

"Lotynų kalbos pamokose pajutome jo pastangas sutaupyti mums darbą ir laiką. Pasistengė pirmiausia sužadinti mumyse lotynų kalbai meilę. Nurodė į jos grožį, jėgą, vidinę konstrukciją, kalbos vyriškumą. Priminė lotynų kalbos istorinę įtaką kitoms Europos kalboms ir jų išsivystymui. Paaiškino lotynų kalbos ryšį su Romos katalikiškąja kultūra ir su Bažnyčios pasiuntinybe. Mus, būsimus kunigus, skatino pasisavinti lotynų kalbą kaip antrą motinišką kalbą. Juk Bažnyčia yra mūsų dvasinė motina, ji sudaro visiems bendrą tėvynę, kurioj visos tautos yra broliškos ir visi

mes esame to pat dangaus Tėvo vaikai.

"Nesakė jis mums viso to vienoje kurioj pamokoje, ar konferencijoje: lotynų kalbos pamokos netiko tam tikslui, bet jis mokėjo pažerti gražių aiškių minčių kiekviena pasitaikančia proga. Tai buvo kibirkštys, o jos savo laiku susiliejo į vieną plintančią liepsną, kuri skatino mus dirbti. Nebekankino jis mus smulkmenomis, nevertė mūsų mintinai išmokti nesuskaitomų taisyklių, kaip kiti mėgo daryti; bet reikalavo, kad suprastume ir atsimintume pagrindinius dalykus. Jis duodavo mums daug laisvės. Nors jis turėjo silpnų, apsileidusių mokinių, bet niekad nenustojo kantrybės, neparodė atgrasumo.

"Iš jo veido spindėjo žmoniško palankumo šiluma, gyvesnė už visas taisykles. Mylėjome jį nuoširdžiai, ir prie jo dėstomų dalykų dėjomės neblogai. Matėme ir atjautėm jo šviesią jautrią širdį, todėl stengėmės nepadaryti jam kokio nors nesmagumo.

"Antras seminarijos kursas pasirodė mums labai rimtas: kaip sunkiosios artilerijos pabūklai gąsdino mus filosofija, teisių mokslas, Bažnyčios istorija. Ir vėl į mūsų kursą atvyko tas pat malonus prielankiai besišypsąs kun. Jurgis Matulevičius, tik dabar ne su lotynų kalbos vadovėliu, bet su Bažnytinės Teisės Kodeksu.

"Tiesa, nepajėgė jis man įskiepyti tokios meilės Įstatymų teisynui, kokią pažadino lotynų kalbai, bet į mano jausmus ir mintį taip giliai įdėjo teisėtumo atjautimą, kad paskui gyvenime neteko man suklupti tuo žvilgsniu.

"Jis mokėjo sausiems, negyviems teisiniams nuostatams įpilti gyvybės. Atidengdavo jis mums plačius gyvenimo horizontus ir įtikinančiai išaiškindavo, kad be įstatymų visa tai griūtų, pavirstų netvarka ir griuvėsiais.

"Suteikė jis mums dar vieną dalyką, brangesnį už įstatymų formules - aš tai pavadinčiau įstatymų filosofiją.

"T. Matulevičiaus protas neklaidžiojo mažmožiuose,... visur ir visame ieškojo tikslumo ir gyvenimo prasmės. Mokėjo jis jungti įstatymus su gy-

venimu taip patraukliai, kad jie atrokė labiau apginą laisvę negu ją suvaržą.

"Kiekviena jo pamoka man buvo staigmena. Jaučiau, kad jo duodamos pamokos man patinka, kad manęs neapsunkina.

Seminarijoje einami mokslai buvo dėstomi iš jėzuitų vadovėlių, o T. Matulevičius atstovavo kitą, dominikonų, kryptį. Nestebėtina todėl, kad iš to susidarydavo nuomonių skirtumai, o paskui - liberalizmo priekaištas. Jautri Tėvo Matulevičiaus siela, susidūrusi kartą ir kitą su nesupratimu, ir, matydamas ginčų nenaudą, pasilikdavo savyje užsidaręs. Bendrai ėmus, lietuviai mėro tiek plepūs, kaip mes lenkai; jis išsipasakoja atvirai tik tada, kai pamato, jog apsimoka.

"Prie to užsidarymo savyje jį vertė jo slepiamoji nuo mūs liga - kaulų džiova.

"Pamažu liga įsigalėjo ir galop privertė T. Matulevičių nutraukti pamokas ir vykti gydytis Varšuvon. Keliems mėnesiams praslinkus, sugrįžo sumenkėjęs, suliesėjęs, bet dvasioje nepasikeitęs. Iš jo akių švietė tas pat giedrumas, turėjo tą pačią šiltą ir draugišką šypseną. Buvo aišku, kad kentėjo; ilgas savaites, o gal mėnesius, turėjo suraišiotą, subandažuotą ranką. Šv. Mišiose pakylėjimą tada darydavo viena ranka. Vėliau sužinojome, kad ir jo viena koja buvo įdėta į kažkokį chirurginį aparatą, į geležis.

"Nepamenu tikrai, kiek laiko jis po operacijos dirbo pas mus seminarijoje, bet, rodos, palaukė mokslo metų pabaigos ir tuomet persikėlė gyventi Varšuvon," baigia šio laikotarpio atsiminimus kun. M. Višnievskis.

Mirties Pavojus

Kaulų džiova 1904 m. tiek įsigalėjo, kad kun. Jurgiui grėsė mirtis. Neturėdamas pinigų gydytis gerose ligoninėse, jis atsigulė Varšuvos priemiesčio vargšų ligoninėje. Ten jis sirgo menkai prižiūrimas, nedaug vilties turėdamas pagyti. Surado ligonį daktaras Savickis.[43a] Ilgesnį laiką ligonis negerėjo. Pati ligoninė neturėjo sąlygų, kad ligoniai greičiau

pasveiktų.

Bet dar nebuvo laikas jaunam kun. Jurgiui mirti, nors mirčiai jis buvo pasiruošęs. Dievo Apvaizda paprastai veikia žmones per žmones. Mažas nuotykis išgelbėjo jį.

Varšuvoje veikė privati grafaitės Cecilijos Platerytės gimnazija. Viena tos ginmazijos mokinė susirgo ir buvo patalpinta toje pat priemiesčio ligoninėje. Mergaitę pradėjo lankyti mokytojos. Jos sužinojo iš gydytojo Savickio, kad dideliame vyrų ligonių kambaryje guli mirčiai rengiamas jaunas, gabus, rimtas kunigas. Apie tai sužinojo Platerytė. Pasirūpino, kad kun. Jurgis būtų paimtas iš ligoninės ir patalpintas gimnazijos bendrabučio ligoniams skirtame kambaryje, greta koplytėlės. Rūpestinga globa, brangūs vaistai, tinkamas maistas, erdvus saulėtas kambarys ir slaugymas padėjo ligoniui nugalėti ligą. 44/

Turime tos gimnazijos mokytojo, vėliau Oxfordo profesoriaus, Dr. Eugenijo Jarra liūdijimą kaip visa vyko.

Prof. dr. E. Jarra rašo apie savo pirmąjį susitikimą ir tolimesnius santykius su Dievo Tarnu Jurgiu:

"1904 metų pavasarį panelė Platerytė, per vieną mano atsilankymą įstaigoje, man pranešė, kad Varšuvos priemiestyje, Pragoje, miesto ligoninėje gęste gęsta, sirgdamas kaulų džiova, baisiose tai ligai plisti sąlygose be centralinio apšildymo, kun. Jurgis Matulevičius, gražiausiai pasireiškiąs kunigas, pripažintas neseniai Šveicarijos Friburge Teologijos Daktaras, kad paėmusi jį iš ligoninės ir patalpinusi savo įstaigoje; kad čia, tinkamai maitinamas ir slaugomas, ir, kas svarbiausia, būdamas gydytojo dr. Savickio globoje, kurs yra žymus Varšuvos chirurgas, /o ateity - garbės profesorius Varšuvos Universitete/, man seniai pažįstamas, nes susitikdavau jį Rudoje Marymonskėj, ties Bielanais, pas jo seserį, Roškauskienę, vietinę valdytoją ir mano draugo motiną; tengi gimė ir išsiauklėjo vaito sūnus, Trószynski, vėlesnis marijonas/ - kenčia nepaprastai skausmingą gydymą, sukeliantį aukštą temperatūrą, jodo įšvirkštimais į

vienos rankos ir vienos kojos kaulus; bet šių salygų dėka jo sveikata ima žymiai taisytis, lemia sveikatos grįžimą ir galios atgavimą dirbti; galop, kad iš tikro jau neužilgo galėsiąs pats jį pažinti. Tikrai, pirmojo susitikimo diena atėjo 1904 m. pavasarį, kiek pamenu, balandyje, Cecilijos Plater Zyberkaitės įstaigoje, prie gatvės Piękna, Nr. 24.

"Išvaizda. Įvestas į erdvų, saulės nušviestą pirmojo aukšto kambarį su stiklinėmis durimis į kiemelio žolyną, pamačiau lovoje antklode apklotą jauną vyrą apie 30 metų, pilno apvalaus veido, plačia burna, pasveikint nusišypsojusį, parodant sveikus baltus dantis; nosis su ryškiomis šnervėmis, plati giedra kakta po tankiais ežiu sušukuotais plaukais. Labiausiai vienok mane veikė iš po stiprių antakių akys: tamsios, gilios, dėmesingos ir susikaupusios,palankaus žvilgsnio, linksmos, žaidžiančios, geros. Galva ilsėjosi ant stiprių pečių, rankos išsitiesė į įeinantį svečią, kai ramus, natūralus, nuoširdus balsas, it apsidžiaugęs vienatvės pertrauka, prašė sėstis greta į kėdę. Pasilikome vieni, bet nereikėjo tarpininko pažinčiai užmegsti.

Jau tada pažinojau daug žmonių iš įvairių luomų. Mano atsiminimu dėka turiu teisę aptarti tuometinę kun. Matulevičiaus išvaizdą, kaip nepaprastą, kuris visiškai to nesiekė, nes buvo paprastas santykiuose, kaip tik gali būti tikroji didybė paprasta. Delto, ypač palyginus su dažnai sutinkamu nudavimu, pasipūtimu, nenoru santykiauti ir net puikybe pas taip vadinamus "kilminguosius", patraukė jis pirmu susitikimu, iššaukdamas pasitikėjimą, norą suartėti, išsisakyti, žodžiu, geriausia bus aptartis ir jo verta, - širdį vergė." 4ba/

Gimnazijos Dvasios Tėvas

Kiek susveikęs ir gimnazijos vadovybės prašomas, kun. Jurgis apsiėmė dėstyti apologetiką. Jis pats vienas nepajėgė ateiti į klasę. Du žmonės, laikydami už pažastų, jį atvesdavo. Jo pamokų pasiklausyti ateidavo ne vien mokinės, bet ir mokytojos.

Tuo laiku toje gimnazijoje mokėsi J. Žukauskaitė - Jokantienė. Ji

rašo: "Kiek man žinoma, gimnazijos direktorė Jastrzębska, jos pavaduotoja M. Celichowska, kaip ir daugelis kitų jos padėjėjų, buvo slaptos vienuolės...

Rusų revoliucijos metu /1905/ iš valstybinių mergaičių gimnazijų aukštesniųjų klasių buvo pašalinta daug mokinių, kurios paskui ėmė spiestis į privatines gimnazijas ir jas užkrėtė revoliucijos dvasia. Greit tai pastebėjo mano direktorė. .Bandė drauge su kapelionu kun. dr. Trompeteleriu užgniaužti tokią mokinių dvasią, bet pasijuto esą per silpni. Mokinės pradėjo nebeklausyti direktorės ir mokytojų, ėmė atsisakinėti religines pareigas eiti, pareikšdamos, kad jos esančios netikinčios; kartais net pačią tikybą išjuokdavo.

Tada buvo pakviestas kapelionu, kaip nepaprastų gabumų žmogus, tik sergantis, kun. J. Matulevičius. Prieš pradedant naujam mokytojui dėstyti kurioje nors iš aukštesniųjų klasių, direktorė paprastai duodavo mokinėms naujo pedagogo trumpą biografiją ir charakteristiką. Tad ir prieš kun. Matulevičiaus atėjimą mes iš direktorės sužinojome, kad tai nepaprastų gabumų kunigas, kuris dabar tik po ligos išėjęs iš ligoninės: Direktorė prašė ramiai klasėje laikytis, nes jis dėl silpnumo negalėjo garsiai kalbėti. Pamenu, kaip pradžioje jį atvesdavo į klasę po ranka du žmonės. Vienos rankos nevaldė ir viena koja taip pat sunkiai judėjo. Septintoje klasėje mums dėstė apologetiką. Vadovėliais nesinaudojo, nors lenkų kalba jų buvo ir daug, tik liepdavo savo lekcijas užsirašyti. Jo pamokas lankydavo ne tik mokinės, bet ir mokytojos; būdavo pilna klasė žmonių, net trošku kvėpuoti. Mes labai interesuodavomės jo pamokomis ir laikydavomės ramiai. Kun. J. Matulevičius visados būdavo ramus, malonus ir kantrus. Jei kas turėdavo kokių abejonių tikybos klausimuose, liepdavo prieš jam ateinant parašyti kortelę ir padėti ant katedros. Išaiškindavo kitą pamoką labai vaizdžiai ir plačiai.

Kun. J. Matulevičiaus įtaka gimnazijoje buvo rami, bet didelė. Visados liepdavo branginti laiką, turėti kantrybės ir būti darbščioms.

Revoliucijos dvasia gimnazijoje pamažu išnyko." 45/

Prof. E. Jarra rašo atsiminimuose, kurs tuo laiku mokytojavo Platerių gimnazijoje ir turėjo santykių su D.T. Jurgiu nuo 1904 m. balandžio iki 1906 m. liepos mėnesio, kad kun. Jurgis buvo gimnazijos dvasios tėvas, o ne kapelionas. Jis sako "Atsiminimų" 6 puslapio pastaboje:

"Turiu čia priešingai kai kuriems atsiminimų rašytojams aiškiai pabrėžti, kad kunigu prefektu, arba tikybos mokytoju panelės Platerytės gimnazijoje mano laikais buvo kun. Niedzielskis, kurį tose pareigose mokykloje įvairiomis progomis sutikdavau."

Po pirmos pažinties: "porai savaičių praėjus turėjau didelę staigmeną. Štai, įėjęs kambarin, pamačiau kun. Matulevičių pirmą kartą sutanoje, su sunkia viršuje apvyniota lazda, su metalinėmis plokštėmis ir pritaisytais odiniais dirželiais, kurie laikė vieną ranką ir vieną koją virš kaulelio, atsargiai bekrepenantį kambaryje. Jo veidas buvo nušvitęs kilniu šypsniu iš džiaugsmo, kad pasibaigė lovos vergija. ...Besitaisąs ligonis buvo pervežtas į Chyliczek, panelės Platerytės nuosavybę ties Piasecznem, tarp pušynų, turinčią geriausias oro sąlygas džiovininkams, ir perimtą miela nuotaika ten vadovaujamos žemės ūkio mokyklos. Aplankydamas ten kun. Matulevičių, mačiau, kaip atviram ore pasilikdamas ir gerai maitinamas, ypač vaisiais, greitai sveiko, ką liudijo ir jo smarkus saule nudegimas.

Sugrįždamas rudenį įstaigon, ul. Piękna, buvo jau tiek pajėgus, kad galėjo imtis visos eilės darbų ir užsiėmimu." /Atsiminimų p. 7/.

Vysk. P. Būčys, MIC., rašo: "J, Matulevičiui bekapelionaujant Platerių įstaiga ėmė klestėti; įsisteigė mergaičių mokytojų seminarija čia pat šalia; ilgainiui išdygo aukštieji moterų kursai," 46/

Bene trejus metus (1904-1906) darbavosi kun. Jurgis šioje gimnazijoje. Savo gyvenimo pavyzdžiu ir Dievo meile persunktais žodžiais jis tirpdė ne vien atsiradusius įstaigoje blogų įtakų ledus, rišo ir išaiškino tikėjimiškas abejones, bet davė vidinę prasmę visam įstaigos x dvasios gyvenimui,

nurodė jai linkmę ir siekius, uždegdamas mokines ir mokytojus pasiaukojimo dvasia, mokslo meile, Bažnyčios plėtimu ir Dievo garbe.

Darbininkų vadas

Vyskupas Justinas Staugaitis, būdamas jaunu kunigu, vikaravo Šv. Aleksandro bažnyčioje, Varšuvoje, apie ketverius metus /1901-1905/, kai tuo laiku D.T. Jurgis ėjo dvasios tėvo pareigas mergaičių gimnazijoje. Atsinaujino sena pažintis, mat abudu vienais metais buvo įstoję į pirmąją gimnazijos klasę Marijampolėje. Vyskupas J. Staugaitis rašo:

"Kun. Jurgis padarė man ne tik malonaus, bet ir šviesaus, labai išmintingo ir maldingo kunigo įspūdį. Toks iš tikro kun. Jurgis ir buvo. Gyvendamas Varšuvoj, jis nepasitenkino vienu mokyklos aptarnavimu: jis interesavosi visais ganytojavimo reikalais ir labai gyvai dalyvavo katalikiškame veikime, kuris tuomet dideliame Varšuvos mieste gana plačiai reiškėsi. Darbininkų, jaunimo organizacijų, spaudos ir iš viso katalikų visuomenės reikalai buvo labai arti kun. Jurgio širdies. Jis juose ne tik dalyvavo, bet daugeliu atvejų buvo sumanytoju." 47/

Iš arti tą visuomeninį kun. Jurgio ~~moki~~ darbą matęs ir sekęs kun. M. Višnievskis, buv. kun. Jurgio mokinys Kiečų kun. seminarijoje, savo atsiminimuose duoda vertingų žinių iš jo veiklos 1905-07 m.

"Žinau, kad sveikatai sustiprėjus, jis metėsi į socialio veikimo sūkurius. Kartu veikdamas su kun. Marceliu Godlevskiu, kurs vėliau tapo prelatu ir Visų Šventųjų parapijos klebonu, organizavo Varšuvoje, pagal popiežiaus Leono XIII nurodymus krikščionis demokratus. Kiek pamenu, rodos, tai buvo 1905 metais. Tais metais rusai pralaimėjo karą su japonais. Lenkijoje atgijo politinių laisvių viltys, kilo smarkus revoliucinis judėjimas. 48/

"Kun. J. Matulevičius buvo labai naudingas tada Varšuvoje. Jis savo giliu teologiniu išsilavinimu, savo nuosaikiu santūrumu daromuose pareiškimuose sėkmingai sulaikė perankstyvą patriotinių jausmų išsiveržimą, kuris, be abejo, galėjo kraštui atnešti labai dideles nelaimes ir siaubingus nuostolius.

"Jo greičiausiai buvo nuopelnas, kad 1907 metais Varšuvoje įvyko trijų dienų socialiai kursai. Jo paskaita " apie nuosavybės teisę" buvo perspausdinta ir smarkiai platinama. Joje pasmerkė jis kapitalizmo klaidas ir žmonių išnaudojimą, vykdomą stabmeldžių laikų būdu: «usus et abusus,» o priminė klausytojams seną, krikščionišką ir tonistinę taisyklę: «iš to,kas tau atlieka, šelk neturtingus.» Toji jo paskaita suaidėjo visoje Lenkijoje, 50/ ir mums jauniesiems kandidatams į kunigystę nurodė, kaip galima tinkamai spręsti socialį klausimą,"

To paties kun. M. Višnievskio teigimu, kai tekė kun. Jurgiui išvykti iš Varšuvos, nauji suorganizuotų darbininkų į Krikščioniška Demokratiją vadai pasuko politinėmis vėžėmis į kovų lauką už duonos kąsnį, ir organizuotų darbininkų eilės iš 50.000 greit sumažėjo iki 5.000.

Apie tą nepaprastą Varšuvos darbininkų vadą rašo vyskupas H. Przezdzieckis: "Po rusų karo su japonais kunigas Jurgis, remdamasis Leono XIII pagrindais, išdirba Varšuvoj krikščioniškos demokratijos programą. Ją gina. Tenka kovoti su pažiuromis tų, kurie nesutinkančius su jų nuomone paskelbdavo esant įtartinus. Jis su šypsena lūpose išaiškina klaidingą jų nusistatymą. ...Jis mokslo problemas sugebėdavo aiškiai išdėstyti ir savo švento gyvenimo pavyzdžiu patvirtinti." 51/

Kunigo Jurgio socialis veikimas ne visiems patiko. Julius grafas Ostrovskis manė, jog kun. Jurgis nuvedęs krikščionių demokratiją i socializmą. Ir vysk. P. Būčys toliau dėsto:

"Taigi grafas skundė kun. Matulevičių dvasinei vyriausybei." 52/

Apie tą nemalonų nuotykį rašo O. Labanauskaitė:

"Grafas Ostrovskis praneša Apaštalų Sostui, kad Kun. Matulevičius klaidingai supratęs popiežiaus enciklikų nurodymus ir savo darbais ir kalbomis nieku nesiskiriąs nuo socialistų.

"Tas grafas tai padarė, greičiausiai, ne pikto, bet gero norėdamas. Viskas buvo didelis nesusipratimas, pasibaigęs kun. Matulevičiaus laimėjimu... Tas įvykis duoda teisės drąsiai teigti, kad kun. Matulevičiaus praktiškoji socialinė veiklą Varšuvoje buvo ne atsitiktinis pasismagi-

nimas, populiarumo ieškojimas, bet rimtas ir nuoširdus darbas, kad jo teoretiškas pasiruošimas buvo gilus ir jojo pasisavintos ir skelbiamos pažiūros buvo katalikų Bažnyčios pažiūros." 53/

Prof. E. Jarra, kurs kartu veikė 1904-6 m. Varšuvoje su D.T.Jurgiu, savo Atsiminimuose /p. 12-13/ rašo:

"Neatidėliotinu reikalu skaitė pakelti religijos mokymą gimnazijose ir sulyginti su kitais mokslais, pataisant programą, vadovėlius bei parenkant tinkamai išsilavinusius katechetus.

"Rusijai pralaimėjus karą su Japonija 1904 m., visoje Valstybėje kilo sąmyšis ir atsileido policijos priežiūra. Tada pasirodė viešumoje socialistų sąjūdis, o kovą, taikomą prieš kapitalistus, nukreipė Kongresufkoje taip pat prieš jo tariamą sąjungininką - Bažnyčią. Reikėjo jai skubiai veikti apleistuose dirvonuose: 1. Einant Leono XIII šūkiu:<Išeikite iš zokristijos>, pradėti didelę veiklą miniose; 2. Pritaikant to darbininkų popiežiaus enciklikas, ypač < Rerum Novarum>, pradėti darbą, kad enciklikos dvasioje būtų sprendžiami visuomeniniai klausimai.

"Pirmose veiklos eilėse stojo kun. Matulevičius. Sutikau ji kartu su kun. Przezdzieckiu, Seminarijos profesorium , pradedant organizuoti <Krikščioniškąją Demokratiją> pirmuose susirinkimuose, kurie 1904-5 m. vyko šv. Kryžiaus bažnyčios požemiuose, Varšuvoje, o buvo pradėta veikti kun. Marcelio Godlevskio, specialiai pasiaukojusio veikti su darbininkais.

Kun. Matulevičius, kuris, kaip aukščiau minėta, be gilesnio iš pagrindų reikalo pažinimo nesuprato veiklos, ir šiuo atveju ėjo tuo pat keliu. Gavęs džiaugsmingą Platerytės paspirtį, susitaręs su ja, sudarė iš politinės ekonomijos srities paskaitų eilę kuopelei asmenų, į kurią, be abiejų organizatorių, įėjo tarp kitų kun. prof. Przezdzieckis, Julius Ostrovskis, katalikų konservatoių vadas ir Lenkijos Karalystės Katalikų Sąjungos pirmininkas, pora asmenų iš Platerytės šeimos, du vi-

suomeninkai studentai: Tadas Blazejevičius ir aš. Man buvo pavesta parinkti paskaitininką, pastebint, kad akiračių praplėtimo dėliai jis nebūtų iš klausančių ideologijos.

"Išrinkau man pažįstamą iš slaptų saviauklos ratelių Liudviką Krzyvicki, žymų mokslininką: ekonomistą, socialogą, antropologą, visuomeninių teorijų krypties kairų ir radikalų atstovą, o politikoje - social demokratų partijos narį. Kandidatūra rado pilną mane įgaliojusių asmenų pritarimą; paskaitos po valandą vyko po pietų, tris kartus savaitėje; tai buvo 1905/6 m. ir tęsėsi apie tris mėnesius.

"Žavėjusi kun. Matulevičium, kai jis, tada dar labai krependamas, būdavo laiku atvykęs Rožių Alėjon su sąsiuviniu rankoje; kaip stropiai pasižymėdavo, bešališkai iškeldamas prieš ir po paskaitos pasikalbėjime paskaitininko mokslą, o kas įdomiausia, daugelio jo pažvalgų sutapimą su katalikų doros nuostatais."

Šviesuomenės švietėjas

Kun. Jurgis pastebėjęs, kad labai maža yra žmonių, kurie gerai nusimanytų apie visuomeninį, socialį veikimą, kad jis neiškryptų iš Evangelijos dvasios ir neneštų žalos Bažnyčiai, sumanė ir pravedė visuomenės kursus Varšuvoje. Kursams talkino ir kiti, bet kun. Jurgis pateikė juose pačias geriausias paskaitas. "Kursai labai žymiai palenkė lenkų katalikų mintis į visuomenės dalykus, rašo vysk. P. Būčys, ir Matulevičius pasidarė garsus jau ne be socialistas, bet "spolecznik", t.y. visuomeninkas". 54/

Kun. Jurgio veiklą iš arčiau stebėjęs kun. M. Višnievskis rašo: "Dirbdamas žmonėms, kuriuos visuomet mylėjo ir vertino, paaukodavo daug laiko katalikiškajai inteligentijai ugdyti. Jo įsitikinimu be inteligentų negalima galvoti apie platesnį katalikišką veikimą. Tam tikslui subūrė ~~apie~~ akademinį jaunimą, studentus, ir su jais praleisdavo ištisus vakarus, gilindamasis į filosofinius, religinius ir visuomeninius klausimus. Dažnai kylančius įvairius abejojimus, susikaupusius ~~jauno~~-

jaunose sudentų galvose, aiškindavo nepaprastai kantriai ir maloniai. Iš tų diskusijų vakarų brendo veiklūs visuomenės veikėjai, išaugo jau galingas šiandieninio "Atgimimo" sąjūdis, kuris pasiekė visus Lenkijos universitetus." 55/

Kiek yra prisidėjęs Dievo Tarnas Jurgis prie "Atgimimo" sąjūdžio pradžios, randame pas prof. E. Jarrą jo atsiminimuose /p.13/.

"Panelė Platerytė sumanė, o tas sumanymas rado kun. Matulevičiaus gyvą pritarimą ir jo patarimų bei pagelbos dėka susikristalizavo mintis, kaip suorganizavus ir suaktyvinus katalikiškos akademinės jaunuomenės veiklą. Iš ten kilusi tos jaunuomenės draugija pasivadino "Odrodzenie" - Atgimimas, o jo organas buvo mėnesinukas "Prąd" -Tekmė.

"Prie pirmųjų Atgimimo narių su manim priklausė: du būsimieji marijonai: Robertas Vieržejskis ir Bronislovas Zaluskis; Edmundas Elter, vėliau jėzuitas, generolo Ledochovskio sekretorius, Gregorianumo profesorius ir brangus rašytojas; Vladislovas Tatarkievičius, iki šiol dar profesorius Varšuvos Universitete; Vaclovas Maycho, su laiku chemijos profesorius aukštose Varšuvos mokyklose; Henrikas Hilchen, pakui ekonomijos Dr. Friburgo Universitete, kunigas ir Varšuvos mokyklų katechetas; Mauricas Lipnickis, filologas klasinis ir tarpkarinių metų senovės kalbų mokytojas Varšuvos aukštesniose mokyklose; Antanas Šymanskis, politechnikas studentas, paskui katalikų žurnalistas; Tadas Blaževičius, teisininkas, krikščionių demokratų veikėjas, paskui "Macierzy Polskiej" pirmininkas."

Jie buvo kun. Jurgio minties skleidėjai.

Savo niekur nespausdintuose atsiminimuose /jie yra rankraštyje/ kun. M. Višnievskis pasakoja, kaip kun. Jurgis įgavo įtakos į lenkų dvasininkus. Jis tai pavaizduoja tokiu įvykiu. "Tuo metu Varšuvoje įvyko apie 400 kunigų suvažiavimas. Jį šaukė "kažkas" - slapukas. Tai buvo politinė ~~grupė~~ gudrybė. Tautiniai Demokratai norėjo įtraukti kunigus į veiklią politiką, į bendravimą su N.D. - tautiniais demo-

kratais. Suvažiavo karštagalviai. Susirinko be savo dvasinės vyriausybės kvietimo ir žinios; nesusisiekė, x neprisistatė vietos arkivyskupui ir pradėjo derybas be Bažnyčios palaiminimo. Susidarė pavojus, kad jie gali neapdairiai nutarti net priešingų Bažnyčios dvasiai dalykų. Tėvas Matulevičius, kurs tada buvo, kiek atsimenu, Varšuvos Kunigų Seminarijos dvasios tėvu, nuvyko į tąjį kunigų suvažiavimą kartu su seminarijos profesorium kun. Henriku Przezdzieckiu. Pirmiau susitarę kaip veikti, atsisėdo skyrium priešinguose dalės šonuose, nepastebimai ženklais susižinodavo ir jiedu dviese taip pakreipė suvažiavimo pasitarimus, kad padaryta visai tinkami nutarimai. Pasibaigus suvažiavimui, kunigai pasiuntė delegaciją pas vietos arkivyskupą su tinkamu, nors pavėluotu, pagarbos pareiškimu ir prašymu pritarti ir laiminti padarytus suvažiavime nutarimus.

Nuo to laiko, atrodo, dvasininkai ėmė labai pasitikėti Tėvu Matulevičium ir jo įtaka šioj srityje augo.

Greit jo įtakai pasidavė vienuolynai.

Nuolatinė sunki liga palenkė T. Jurgį daugiau gilintis į dvasinį gyvenimą, į savo sielos tobulinimą. Patirtoji medicinos globa pas Švč. Jėzaus Širdies seseris ir ypač aukštai pakilusi dvasia jų vadovė šaunioji Sesuo Cecilija, grafaitė Zyberk - Platerytė, priartino jį prie seserų vienuolijų. Jo darbo dirva prasiplečia, prisiimtos pareigos gausėja. Jis veda rekolekcijas kunigams, klierikams, seserims; jis rašo ar taiso vienuolijų įstatus ir stengiasi gauti Romoje atitinkamą patvirtinimą; jis vadovauja pasaulinių kunigų «Apaštalavimo Unijai.» Visa tai sklidinai pripildo darbštaus T. Matulevičiaus darbo dienas, kurs ir be to buvo paskendęs visuomeninėje veikloje", rašo kun. Višnievskis, MIC.

Bet ne visi dvasininkai Varšuvoje buvo tos nuomonės, kaip kun. Višnievskis.

Prof. E. Jarra rašo atsiminimuose /p. 13-14/, kad kun. Jurgio pas-

tangos atgaivinti iš apsiblausimo bažnytinių santykių įvairias sritis, iššaukė tam tikruose rateliuose pasipriešinimą ir peikimą, kaip apie tai pasipasakojo. Siauri tamsuoliai, sustingusių papročių palaikytojai, manė, jog jo "pavojingų teorijų" plotas yra panelės Platerytės įstaiga, net įtariama modernizmu.

Svarbiausias tų baimių kėlėjas buvo jau pirmiau paminėtas Julius Ostrovskis. Pats man jas nekartą, net susijaudinęs atsargiai pasakydavo, kai mokiau jo ~~ž~~ sūnus, auklėtus Belgijoje pas benediktinus /-Stasys vėliau tapo benediktinas, žuvo Varšuvoje 1939 m. nuo bombos/ lenkiškų dalykų 1906 m. atostogų laiku. Bet grafas Julius, persiėmęs pažangos baime, net abejodavo apie Krokuvos jėzuitų teisingą mintijimą! "

Akademijos profesorius

Socialogijos katedra Petrapilio Dv. Akademijoje turi savo istoriją. Ji prasideda su 1905 m. neramybėmis Rusijoje. Kai sausio mėnesį Petrapilio darbininkai nešė carui Nikalojui II prašymą, buvo sutikti kareivių šūviais į žmones. Pakilo revoliucinė dvasia. 1905 m. vasario 17 d. Maskvoje buvo nužudytas Did. Kunig. Sergijus, Odesoje sukitėliai paėmė miestą ir karinį laivą. Kilo streikas visoj Rusijoj ir Lenkijoj. Kongresas Maskvoje pareikalavo cara šaukti parlamentą - Dūmą. Viso to pasekoje 1905 m. spalio 31 d. caras pakelbė ~~paek~~ manifestą, pažadėdamas politines ir kultūrines laisves.

Besikeičiant gyvenimo sąlygoms, daugiau laisvės gavo ir esantieji Rusijos valdžioje katalikai. Iš to padaryta praktiškos išvados. Petrapilio Dv. Akademijos studentai 1905 m, rudenį, įteikė savo dv. vyriausybei prašymą, kad Akademijoje būtų sociologijos katedra. Akademijos senatas 1906 m. sausio mėn. posėdyje nutarė įsteigti Akademijoje sociologijos katedrą, jei bus gautas caro sutikimas. Imperatorius patvirtino Akademijos senato prašymą. Bet tuo laiku nebuvo visoje Rusijoje nė vieno tinkamo tai katedrai profesoriaus. Tai atžymėjo Petrapilyje išeinąs vokiečių laikraštis "St. Peterburger Zeitung" 1906 m.

bal. 15 d. 102nr.: "Katalikų kunigai buvo ypatingoje vidaus reikalų ministerijos žinioje. Kiekvienas kunigas, pas kurį x rasdavo politinio ar sociologinio pobūdžio užsieninį spaudinį, būdavo suimtas ir, prieš jo norus, siunčiamas į vienuolyną. Tuo būdu jaunieji dvasininkai buvo priversti sociologijos studijų išsižadėti. Be abejo, Rusijoj sunku bus rasti katalikų kunigą, kuriam įkurtoji katedra būtų galima pavesti." 56/

Sociologijos katedra buvo neužimta vienerius metus. Vysk. M. Reinys rašo, jog "1907 m. rugsėjo mėn. 13 d. atvyko į Akademiją kun. Dr. Jurgis Matulevičius, pakviestas sociologijos katedrai. Mūsų, studentų, susidomėjimas buvo labai didelis. ...Tų pačių 1907 metų rugsėjo 18 d. laikė prof. Matulevičius įžanginę paskaitą tema "kokia teise remiasi nuosavybė" 57/

Prof. B. Česnys liudija: "naujasis profesorius išsyk visus sužavėjo. Žavis buvo jo iškalbumas: kalbėjo poliruota varšaviečių kalba, gražiau už daugelį lenkų. Visus žavėjo jo žinių gausumas ir dėstymo metodingumas. O per vis stebino ypatingas proto aiškumas. Ir pirma ir paskui teko man klausytis šaunių profesorių, bet tokio minties aiškumo, koks spindėjo prof. J. Matulevičiaus kalbose, kitur, rodos, neteko rasti. ...visa Akademija gatava buvo jį ant rankų nešioti." 58/

~~Prof~~. Dvejus metus klausęs jo sociologijos paskaitų kun. M. Višnievskis, šiaip aptaria prof. Jurgį: "Visada žavėjo jo dėstymo drąsa, pažiūrų platumas. Jis duodavo mums ne paskirų įvykių trupinius, bet gilią visuomeninės filosofijos sintezę ir kartu paskirų tautų psichologijos bruožus." 59/

Prof. Jurgis atvyko Akademijon pasiruošęs mokslo darbui. Jo draugas, prof. P. Būčys, nurodo, jog "su sociologija J. Matulevičius buvo susipažinęs studijuodamas Weiss'o apologetiką. Bažnytinės teisės privers-
tas/studijavimas Kielcuose, labai žymiai pagilino juridinį J. Matulevičiaus išsilavinimą, o tas palengvino suprasti visuomenės klausimus.

"Iš Varšuvos į Petrapilį J. Matulevičius atsivežė labai gražią spe-

cialią visuomenės mokslų biblioteką ir dar ją padidino Petrapilyje...

"Įžanginė iškilmingoji J. Matulevičiaus paskaita buvo apie muosavybę ir katalikų dogmatiką. Ta paskaita labai patiko profesoriams, dar labiau studentams. Kitos J. Matulevičiaus paskaitos interesuodavo studentus savo turiniu, keliamų problemų aktualumu ir iškalbos malonumu. 60/

Prof. E. Jarra savo atsiminimuose rašo /p.9/:

"Turėdamas tobulai informuotos minties ryškų aišumą, išreikšdavo ją nepaprastai tiksliai, o kartu paprastai ir suprantamai. Jam žodis tarnavo minties turiniui išreikšti. Ta prasme jis buvo "kalbėtojas", tuo būdu jis buvo "iškalbus." Toliausiai nuo jo buvo dirbtinis iškalbingumas, su pretencijomis ar lakūs posakiai, jaudinimai, pagražinimai ir tam panašūs tiek prie rašomojo stalo, tiek klausykloje ar sakykloje. Visa tai, kaip ir bendrai visokį nuodavimą, dirbtinumą atmetė; ir nekartą to apraiškas man pareikšdavo ir savuoju būdu mielai pasijuokdavo."

Jo paskaitos buvo ne vien maistas protui, bet ir širdžiai: ne vien sudarydavo pažiūras, bet, kaip Vysk. M. Reinys teigia, 61/ ir nusistatymą, nusiteikimą, pasiryžimą gyventi, jausti ir taip, kaip pažiūros reikalauja." "Ir jeigu aš, asmeniškai, suprantu gyvą reikalą visuomeniškai veikti, visuomeninį reikalą branginu, jį mėgstu, tai yra daugiausia prof. Matulevičiaus sociologijos paskaitų vaisius."

Paslaugus ir mielas prof. Jurgis, pavedamas, ar prašomas, gelbėjo ir studentams, ir Akademijai, ir visuomenei.

1908 m. gavėnioje vedė studentams penkių dienų rekolekcijas, o rudenį - trijų dienų. 1908-9 m. kas savaitė sakė studentams dvasinio gyvenimo konferencijas. Nuo 1908 m. kovo 17 d. pradėjo lenkytis į Akad. studentų lietuvių lavinimosi kuopelės susirinkimus. Juose buvo svarstomi planai, kaip mokslu ir visuomeniškai veikti, baigus mokslus ir grįžus į Lietuvą.

"Mirus Mohiliavo metropolitui A. Vnukauskui", rašo Dr. J. Januškevičius, "prof. J. Matulevičius 1909 m. geg. mėn. 25 d. Petrapilio kated-

roje pasakė labai gražų jaudinantį pamokslą. Apskritai, prof. J. Matulevičius būdavo visur, kur to reikalaudavo Dievo garbės ar lietuvybės pasireiškimas. Juozui Januškevičiui esant Petrapilyje vokiečių katalikų vaikų prieglaudos komiteto pirmininku, buvo sumanyta organizuoti tos prieglaudos koplyčioje lietuviams pamokslus. Pirmas šiuo reikalu patarnavo prof. J. Matulevičius. Petrapilio lietuvių katalikų visuomeniniam veikimui plintant, buvo įsikūręs lietuvių klubas. Jame ne kartą teko girdėti prof. J. Matulevičiaus paskaitas, kurių centrinis punktas vis būdavo Kristus." 62/

Jį labai brangina buvusieji jo mokiniai: kun. M. Višnievskis ir kan. Myk. Vaitkus. Pirmasis rašo: "Prof. Jurgis sugebėdavo klausytojų akivaizdoje praskleisti naujus, nežinomus akiračius, pasaulius. Viso x sintezę nešiojo savyje ir iš lėto, laipsniškai atidengdavo ją savo mokiniams.

"Nepamirštamai įstrigo į galvą jo pateiktieji vaizdai: darbininko vargas, kapitalistų neteisingumas, išnaudojimas darbininko, moteries pažeminimas, vaikams daromoji skriauda. «Vaikus siųsti į dirbtuves, į kasyklas, į darbą, nes tai pigiausia jėga!» šaukė kapitalistai civilizuotoje Anglijoje. O Rusijoje? Darbininkas gyveno purve ir šiukšlyne.

Kun. J. Matulevičius buvo nuoširdus demokratas, atsidavęs vargo žmonių draugas. Jo paskaitos veikė mus revoliucijonieriškai, sukeldavo dvasią prieš visuomeninius neteisingumus. Jis nesustodavo vien pasmerkęs blogybę; jis siekdavo blogybės šaknų, pasislėpusių žmogaus prigimtyje, ir nurodydavo pagerinimo priemones. Pilnai pasirodydavo tais atvėjais jo gilus filosofinis ir teologinis žmogaus prigimties pažinimas. Neliesdavo jis tarp įvairių sociologinių mokyklų kilusių ginčų, o siekė vien dalyko esmės, giliausios priežasties ir pateikdavo blogybę gydančias priemones.

'Moterį's klausimu' kalbėdamas, nustebino jis mus savo pažiūrų platumu, įvertindamas moteries pašaukimą.

"Bedėstydamas, protarpiais tai šen, tai ten įterpdavo pamiltą šūkį:

«duokit mums žmonių!»

"Tie žodžiai taip įstrigo man į galvą ir į širdį, kad apie tai paruošiau savo draugams paskaitą. Magistro laipsniui gauti pasirinkau iš kun. prof. Matulevičiaus dėstyto sociologijos mokslo klausimą:apie šių laikų kunigo visuomenines pareigas."

Kan. Mykolas Vaitkus duoda mums iš anų laikų prof. Jurgio vaizdą. Jis rašė "Draugo" kult. priede 1955 m. birž. 25 d. 3p.

"Pirmasis įspūdis neblogas: naujasis profesorius stambokas vyras, nors ir negrakštus, bet ir nepermasyvus, nors ir neelegantiškas, bet padoria išvaizda bei nešiosena. Eina sunkiai, truputį šlubuodamas, bet tai nesudaro neestetinio įspūdžio: rodos, jam taip ir reikia. Galva didelė, veidas apvalus, kakta plati ir aukšta, lūpos lietuviškai malonios, nors šį kartą santuriai sučiauptos, ir tik nujausti tegalima, jog užu jų geras šypsnis slypi. Bet akys! Jos giliai rymo savo išsikišusioj pastogėj - po galinga kakta - ir tame šešėly atrodo nepaprastai didelės ir tamsios, nors tokios iš tikrųjų nėra. Jos suteikia veidui ne tik rimtą, bet ir kiek rūstų atspalvį... Bet šį kartą jos pusėtinai nuleistos, natūraliai kukliai, bet visai nebailiai. Su pastanga atsiklaupęs prie katedros ir be afektacijos rimtai bei pamaldžiai atkalbėjęs paprastąsias maldeles, jis apysunkiai sėdas, valandėlei pakelia į mus savo akis /tartum būtų koks spindulys tvykstelėjęs pro prasiskyrusius debesis/, taip nuoširdžiai maloniai, kukliai, lyg tartum kaltai šypsodamas, ir, vėl jas nuleidęs į savo užrašus, ima kalbėti, vis kartais taip pat pakeldamas akis ir lyg šviesiu bei šiltu spinduliu mus glostydamas.

"Viena smulkmena, viena miela jo kalbėjimo ypatybė: kartais jisai nežinau kodėl /gal norėdamas lengviau mintį sukoncentruoti, gal bandydamas neutralizuoti tam tikrą susivaržymą/ suriesdavo vienos rankos pirštus ir, švelniai šypsodamas, atsidėjęs į juos žiūrėdavo. Tą jo elgsenos bruožą savo laiku pastebėjo ir Vaišgantas." 63/

Atmainos

IV Didelis Ryžtas

Atmainos

Dvejus metus dėstęs Akademijoje sociologiją, prof. Jurgis perleido ją dėstyti kun. Al. Voicickiui, gavusiam sociologijos daktaro laipsnį Louvaino universitete. Dogmatikos profesorius, Jonas Cieplak, tapęs vyskupu, pasitraukė, užleisdamas dogmatinės teologijos katedrą prof. Jurgiui. 64/ Jis buvo gerai pasirengęs dogmatikai dėstyti.

Prof. Jurgio širdyje brendo keletas metų nešiota mintis, naujas darbas, aukos gyvenimas. Jau 1907 m. sutarė jis su prof. Būčiu atnaujinti marijonų vienuoliją. Visą laiką ėjo tam slapti pasiruošimai, pasitarimai, buvo daromi tinkami žygiai per vyskupus.

1908 m. vasarai baigiantis atvyko Marijampolėn du Akademijos profesoriai: Matulaitis - Matulevičius ir Būčys pasitarti su marijonų vyriausiu vadu - ~~generolu~~ generolu kun. V. Senkum.

Vienuolyne sutiko juodu kun. Antanas Petrauskas, kurs 1907 m. buvo paskirtas vikaru į Marijampolę. Nors apie prof. Jurgį buvo daug girdėjęs iš m žmonių, bet jo nepažino. Sutikęs manė, kad tas nepažįstamas svečias bus kurios nors parapijos vikaras. Labai nudžiugo sužinojęs, kad tai prof. Jurgis Matulaitis.

Gimnazijos kapelionas kun. dr. Motiejus Gustaitis pakvietė prof. Jurgį į moksleivių pamaldas su pamokslu. Sutiko. Už dienos, kitos prasidėjo mokslo metai. Pirmą jų dieną prof. Jurgis šv. Mišias laikė ir pasakė pamokslą. Tą pamokslą išklausė ir kun. A. Petrauskas. Jis atminė tą pamokslą per 25 metus ir apie jį plačiau parašė savo atsiminimuose. 65/

Bebręstant naujiems darbams ir žygiams, prof. Jurgis ėjo gražiai visas jam patikėtas pareigas.

1908 M. Kalėdų atostogoms sugrįžęs į Lietuvą, prof. Jurgis pageidaujant prel. A. Dambrauskui /1860.IX.8-1938.II.19/ ir prel. Pov. Januševičiui /g.1866.XII.17/, 1909 m. sausio 2-5d. Kaune gražiai pravedė socialius kursus. Tų pat 1909 m. birž. ld. su Akademija atsisveikino Maironis - prof. Maciulevičius. Petrapilio lietuvių vardu įteikti jam dovaną buvo

įgaliotas prof. Jurgis. 1909 m. rugsėjo mėn. buvo laikinai paskirtas prof. Jurgis Akademijos inspektorium. Kiek vėliau, kun. Dembinskiui pasitraukus, inspektoriaus pareigos buvo pavestos prof. Jurgiui. Jis ~~ėjo~~ iki 1911 m. rudens, kai išvyko į Friburgą. 66/

Ne visiems yra žinomas jo apaštalavimas tarp Universiteto studentų 1911 m. Rytų apeigų kun. Jono Deubner klebonijoje profesoriai Jurgis Matulaitis ir Pranciškus Būčys pradėjo vadovauti "Apologetiniams Ketvirtadieniams." Į juos lankėsi įvairių Petrapilio mokslo įstaigų studentai. Čia įvyko gražių atsivertimų: Olga Černjak, Bestuvežo moterų universitetą baigusi, pasidarė katalikystės apaštalu; Nikalojus Lazarevič - Šepelevič, buvo baigęs imperijos institute istorijos - filologijos fakultetą ir įstojęs į jūrų Akademiją, tapo kunigu; jis baigė mokslus Angelicum'o Universitete Romoje...; Diodoras Kolpinskij, buvęs karinės kolegijos auklėtinis, atsivertė su kitais savo šeimos nariais ir apie 1932 m. mirė, būdamas rytų apeigų kunigu Thien - Teine. Jis ~~daug~~ padėjo tėvams marijonams rusų misijoje Harbine. 66a/

L. Noreika liudija, kad kun. prof. Jurgis 1907-1910 m. buvo plačiai žinomas Petrapilio lietuviams ir Lietuvai kaip "geras, karštai mylįs savo tėvynę, lietuvis." 67/

Tuo tarpu slapta vyko jo kitas didelis darbas - ruošimasis gyventi vienuolio gyvenimu.

Marijonų vienuolijos atgaivinimas

"Kai visokia viltis gauti leidimą iš rusų valdžios priimti naujų kandidatų buvo galutinai užgęsusi, netikėtai atvyko pas kun. Senkų jaunas Peterburgo Dvasinės Akademijos profesorius ir pasisiūlė pats stoti į mirštančią vienuoliją ir slapta be jokio rusų valdžios leidimo atnaujinti," rašo kun. dr. Jonas Totoraitis. 68/

Pasiruošimas šiam žygiui subrendo Petrapilyje 1907-1908 m., bet pats sumanymas buvo atsivežtas iš Varšuvos, kur plačiai veikė šviesuomenės ir darbininkų tarpe kun. Jurgis. M Jam buvo žinomos slaptos vienuolių

bendruomenės.

Apie tai liudija ir vysk. P. Būčys. Jis rašo: "Mudu su Kun. Matulevičium 1907 m. ryžomės organizuoti, bet jau ne politikos partiją, o nykstančią marijonų vienuoliją, sutarę su jos generolu kun. Vincu Senkum. To darbo vaisiai pasirodė vasarai besibaigiant 1909 m. " 69/

Prof. Jurgis "žinojo kun. generolo Senkaus, to uolaus Dievo tarno, troškimą atgaivinti jau gęstančią vienuoliją. Prasidėjus 1909 m. atostogoms, nuvyko į Marijampolę su apgalvotu galutiniu sumanymu: Marijonų Vienuolija turi būti slapta atnaujinta, ir prie to slaptumo turi būti viskas taikoma. Generolui kun. Senkui tas sumanymas pasirodė lyg iš dangaus atneštas. Kun. Jurgis Matulevičius, būdamas labai rimtas ir uolus kunigas, buvo jam gerai žinomas; todėl jo sumanymas buvo džiaugsmingai priimtas. Susitarus dėl pirmųjų naujinimo reikalų, generolas kun. V. Senkus įgaliojo kun. prof. J. Matulevičių, nuvykus į Rymą, į Vienuolių Kongregaciją, jo vardu tartis apie gaivinamos Marijonų Vienuolijos reikalus ir prašyti, kad jam pačiam /kun. Matulevičiui/ tuojau leistų daryti įžadus." 70/

1909 m. liepos 30 d. rašo prof. Jurgis kad, būdamas Romoje, padavė šv. Tėvui per šv. Vienuolių Kongregaciją prašymą, kad atnaujinamos kongregacijos nariai būtų laisvi nuo vienuolinio rūbo, kad būtų leista daryti paprastuosius įžadus vietoj iškilmingųjų ir kad vienuolijos įstatai, prisitaikant šv. Vien. Kongregacijos paskelbtų 1901 m. nuostatų, būtų leista pertvarkyti.

Be to, prof. Jurgis prašė, kad jam būtų leista padaryti pirmuosius įžadus, o kun. prof. P. Bučiui, S.T.D. fundamentalinės teologijos profesoriui, pradėti naujokavimą, ir kad naujokynas laikinai butų Petrapilyje su tuo sutinkant vietos Ordinarui. 71/

Savo prašymą jis parėmė taip pat vysk. Kazimiero Rūškio - Rūškevičiaus laišku šv. Tėvui, parašytu Varšuvoje 1909 m. liepos 16 d. 72/

1909 m. rugpiūčio 2 d. šv. Vienuolių Kongregacija, kad prašyme minimi asmenys slapta būtų priiti į Marijonų Kongregaciją, įgaliojo Varšuvos Ordinarą tai padaryti, turint gavus autentišką Generolo liudijimą. Po 3 mėn.

prašytojai privalo vėl kreiptis į Šv. Vien. Kong. pateikdami Mohiliavo, Varšuvos ir Seinų vyskupų liudijimus. 73/

Gavęs visus prašytus šv. Sosto leidimus, 74/ prof. Jurgis greit parvyko Lietuvon. Jis, kun. prof. Būčys ir generolas kun. V. Senkus nuvažiavo Varšuvon ir vyskupo Kaz. Rūškio - Ruškevičiaus namų koplyčioje įvyko Marijonų Vienuolijos atnaujinimo aktas: vyskupas priėmė prof. Jurgio Matulevičiaus pirmuosius įžadus, prof. Pr. Būčį priėmė į naujokyną, čia pat dalyvaujant, pritariant ir pasirašant dokumentą kun. V. Senkui ir visiems tame veiksme dalyvavusiems.

Pirmas pasirašė generolas kun. V. Senkus, antras - kun. Jurgis Matulevičius, trečias - kun. Pr. Būčys, o jų parašus patvirtino savo parašu ir antspaudu vysk. K. Rūškys 1909.VIII.29 d. 75/

"Pradėję Marijonų Vienuolijos atnaujinimo darbus, kun. J. Matulevičius ir kun. Pr. Būčys sugrįžo iš Varšuvos ir ėmė ieškoti naujų narių. Iš Marijampolės juodu abu nuvažiavo į Šunskus, kur tada vikaro pareigas ėjo juodviejų mokslo metų draugas kun. Dr. Jonas Totoraitis. Šis savo svečių paragintas, pasiketino stoti į atgyjančią Marijonų Vienuoliją. Be to, a.a. kun. Civinskas ir kun. Pijus Andziulis, Veiverių mokytojų seminarijos kapelionas, taip pat pasižadėjo įstoti. Po atostogų kun. J. Matulevičius padaręs jau įžadus, generolo kun. Senkaus buvo paskirtas novicijų, arba naujokų, vedėju. Novicijus./naujokas/ buvo kun. Pr. Būčys. Tokiu būdu atgyjančios Marijonų Vienuolijos novicijatas atsidūrė Petrapilio Akademijoje, " rašo kun. Totoraitis 76/; bet jiedu pirmiau dar, 1909m. rugsėjo mėnesį, drauge atlaikė metines rekolekcijas, pažymi prof. Būčys. 79/

Tuo metu prof. Jurgis /1909.IX/ turėjo ~~užimti~~ laikinai pavaduoti sociologijos profesoriaus ~~vietą~~, dėstyti dogmatiką ir būti Akademijos inspektoriumi, 77/ Iš tų pareigų pasitraukus kun. Dembinskiui. 78/ Jis dirbo už du. Tuo pat laiku taisė jis Marijonų Vienuolijos konstituciją, prisiderinant prie paskutinių Šv. Sosto potvarkių. Ir ją reikėjo slapta atspausdinti.

"Trečiajame Akademijos kurse /1909-1910 m./" rašo kun. M, Višnievskis: "dogmatinę teologija klausiau pas kun. Matulevičių... Kun. Matulevičius

pasijuto tuomet savo srityje... jo dėstomas dalykas buvo pagal jo skonį ir jautėme, kad jis juo gėrėjosi."

"Paskyrė", rašo tas pats kun. Višnievskis, "kun. Matulevičių Akademijos inspektorium, kitaip sakant, vice rektorium. Jis dabojo tvarkos, laikėsi nuostatų, bet tai darė daugiau pažvelgimu, šypsena, negu pabarimu. Studentai jį pamilo, labai gerbė ir apgailestaudami prisimindavo jo laikus, kai jie gavo tokį inspektorių, kuris jiems netikėjo, gulė ant kulnų, šnipinėjo... Nieko panašaus nebuvo prie kun. Matulevičiaus."

Visas savo pareigas tvarkingai ir gerai eidamas, jis paruošė atnaujinamos marijonų vienuolijos įstatus, pritaikęs juos naujiems Bažnyčios nuostatams ir gyvenimo sąlygoms. Kalėdų atostogoms prasidėjus, jis pasiūntė kun. prof. Pr. Būčį į Marijampolę pas generolą kun. V. Senkų pasitarti. Generolas V. Senkus pritarė konstitucijos tekstui.

Kun. Būčys atsilankė Seinuose ir gavo kapitulos Vikaro prel. Juozapo Antanavičiaus pasirašytą reikalingą liudijimą 1910 m. sausio 10 d., o po 5 dienų, 1910 m. I. 15 d., Varšuvos Generalinis Vikaras, vysk. K. Rūškys parašė Varšuvos arkivyskupijos vardu šv. Sostui raštą, liudydamas kun. V. Senkaus, kun. J. Matulevičiaus, kun. Pr. Būčio ištikimybę tikėjimui, jų pamaldumą ir uolumą.

~~191~~ 1910 m. vasario 6 d. buvo pradėti spausdinti nauji Marijonų vienuolijos įstatai pas kat. našlę C. Birkenfeld Petrapilyje.

Buvo praėję trys mėnesiai, Šv. Vienuolių Kongregacijos dekretu N.3544/09 nurodyti, o dar nebuvo gauti visi liudijimai, nei atspausdinti nauji įstatai. Be to, kilus abejonei, 1. ar Šv. Vienuolių Kongregacija norės gauti tuoj turimus vyskupų liudijimus; ar juos kartu siųsti su naujais vienuolijos atspausdintais įstatais. 2. Ar minimai Kongregacijai užteks naujų įstatų teksto, ar reikia taip pat siųsti ir senuosius, kuriais buvo tvarkomas vienuolijos gyvenimas. Abejonėms pašalinti paprašė Romoje gyvenantį kataliką rusą kun. Dr. Sergijų Grum - Gžymajlo /kaip aiškėja iš netiesioginių dokumentų/ 1910 m. vasario 7 d. laišku.

Dėl suprantamų priežasčių negalėdamas naudotis civilio valstybinio pašto patarnavimu, turėjo ieškoti saugesnių kelių susisiekti su Roma. Patarnavo seserys Uršulietės Krokuvoje, būdamos Austrijos valdžioje.

Prof. Jurgis, 1910 m. bal. 16 d. gavęs Mogiliavo Kapitulos Vikaro, vysk. Stepono Danisevičiaus liudijimą, rytojaus dieną rašė į Romą vienam kunigui /spėjamai, kun. Grum-Žymajlo/ ir persiuntė per jį Šv. Vienuolių Kongregacijai dokumentus.

"Vienuolių Kongregacijai reikalaujant, keliais mėnesiais vėliau /1910.IX.1d./, buvo nusiųsta dar senoji marijonų regula ir senieji įstatai, taip pat ir generolo Senkaus prašymas, kad patvirtintų naujus įstatus." 80/

Pijus X rugsėjo 15 d. patvirtino atnaujintos vienuolijos įstatus neribotam laikui, bet patvirtinimo raštas buvo paskelbtas 1910 m. lapkričio 28 d.[81/] Tais įstatais marijonai buvo paliuosuoti nuo vienuolinio balto rūbo, o įžadai palikti paprastieji vietoj iškilmingųjų.

Marijonų vienuolija pradėjo augti. 1910 m. vas. 7 d. prof. Jurgis praneša į Romą, jog, neskaitant Tėvo Generolo, penki kunigai yra įsijungę į slaptai atnaujintą vienuoliją. 3 teologijos k daktarai, 1 filosofijos daktaras. Iš jų du turi šv. T. Magistro laipsnį; jie pasiruošę pradėti novicijatą, kai tik gaus savo vyskupo sutikimą. Jau atsiranda ir keli klierikai bei pasauliniai broliai, norį gyventi vienuolių gyvenimu. Bet susiduriama su didžiule kliūtimi, visa reikia daryti slapta, veikiant nepalankiems valstybės įstatymams.

1910 m. vasarą pradėjo novicijatą kun. dr. Jonas Totoraitis. Tų pat metų spalio 6d. Petrapilio Akademijoje padarė pirmuosius vienuolinius įžadus kun. Pr. Būčys, o kun. Jurgis juos atnaujino. Prieš tai jiedu abu kartu su kai kuriais kitais kunigais laikė metines rekolekcijas Pohulankoje. Joms vadovavo kun. Prof. Jurgis. 82/

1911 Metai

Dievo Tarno Jurgio ir atnaujintos marijonų vienuolijos gyvenime

1911 metai buvo labai svarbūs.

Darbų, senatvės ir ligos parblokštas 1911 m. balandžio 10 d. mirė paskutinis "baltųjų" marijonų generolas kun. Vincentas Senkus. Tai buvo didysis trečiadienis prieš Velykas. Palaidotas šventoriuje prieš didįjį altorių, gausiai dalyvaujant parapijos žmonėms ir apyplinkės kunigams.

Kun. Vincentas Senkus paliko šviesų švento kunigo atminimą, pilnai atsidavusį Dievui ir žmonių sieloms vadovauti. Pamokslus sakydavo turiningus, karštai; išpažinčių klausydavo nuo 4-5 val. ryto; pamaldumu degdavo jo veidas, belaikant šv. Mišias. Jis gimė 1840 m. rugsėjo 5 d. Ašmonų kaime. Turėdamas 18 metų, įstojo į Marijonų Ordiną; įžadus padarė 1863 m., baigęs Varšuvos Akademijoje ketverių metų aukštuosius mokslus. 1871 m. jis ėjo vienuolyno prokuratoriaus pareigas. Kai mirė 1892 m. XI. 15 d. generolas kun. J. Česna, likusieji gyvieji marijonai išrinko kun. Vincentą Senkų vyriausiu savo vadovu.[82a/] Nuo 1908 m. jis buvo pasilikęs pats vienas gyvas marijonas Marijampolėje. Jis didele dalimi prisidėjo, kad būtų atnaujinta marijonų vienuolija slaptai, kad šv. Tėvas, Pijus X, patvirtintų atnaujintos vienuolijos įstatus.[83/]

Bet naujieji kunigai marijonai negalėjo atvykti į jo laidotuves iš Petrapilio.

Dievo Tarnas prof. Jurgis, prašomas Žemaičių vyskupo Kasparo Cirtauto, vadovavo 1911 m. vasarą [84/] tos vyskupijos kunigų rekolekcijoms. Jos žymėtinos dviems žvilgsniais: pirmu kartu Kaune kunigams buvo laikomos rekolekcijos lietuviškai, ir jos padarė didelio įšpūdžio visiems.

Vysk. Būčys rašo: "Tautiškas kunigų susipratimas jau buvo didelis. Jie norėjo, kad rekolekcijos būtų lietuviškai vedamos. Dalis kunigų ir pats vyskupas Cirtautas buvo įsitikinęs, kad kalbos reforma dar per ankstyba ir nesą pozityvaus reikalo kalbėti lietuviškai, nes visi kunigai supranta lenkiškai. Dalykas priėjo ligi J. Matulevičiaus. Tas nieko nelaukdamas rekolekcijas pradėjo lietuviškai. Tai buvo pirmos lietuviškos kunigų rekolekcijos Žemaičių Vyskupijoje. Jos taip gerai pasisekė, kad

ir kunigai buvo patenkinti ir pagaliau pats vyskupas." 85/

Dalyvaves tose rekolekcijose kun. Jurgis Tilvytis liudija: "Rekolektantų per 200. Vadovas Akademijos prof. kun. J. Matulevičius. Kunigai netelpa prezbiterijoj. Ateina tuo metu buvęs Žemaičių vyskupas Cirtautas su rekolekcijų vadovu. ...Jam kalbant, susyk supratom, kad čia mylinčio Tėvo žodžiai. Verkėme kaip maži vaikai. Pakėliau galvą, matau ir vyskupas Cirtautas nebesusilaikydamas šluosto ašaras. Jokio aštraus barimo. Jam visai to nereikėjo."

Po 3 rekolekcijų dienų, paskutinė "konferencija pasibaigė. Ilga tyla. Vyskupas Cirtautas labai susijaudinęs eina tarti ganytojišką žodį. Nesulaiko ašarų. Vos pasakė tiek: «Dievui dėkui...Dėkui rekolekcijų Vadovui...Tegul jam Dievas atlygina,..Kunigai, šių brangių pamokymų nepamirškit.» 86/

Kun. A. Uogintas mini, jog per paskutinius Devintinių mišparus kalbėjo kun. Jurgis Matulaitis pilnutėlei Marijampolės bažnyčiai gana ilgai apie Jėzaus meilę švenč. Sakramente. Tai buvo birželio viduryje 1911 m.

1911 m. liepos 14 d. buvo pirmoji slapta atnaujintos vienuolijos kapitula Gelgaudiškyje generolui - vyriausiam vadovui rinkti. Jau buvo trys marijonai kunigai, padariusieji įžadus: kun. Jurgis Matulaitis, kun. Pr. Būčys ir kun. Jonas Totoraitis. Generolu išrinktas kun. Jurgis. Tose pareigose jis išbuvo iki savo mirties /1927.I.27/.

1911 m. rugpjūčio mėn. vyko pasitarimai Šv. Sosto su rusų valdžia dėl Lucko - Žitomiro vyskupijos sufragano. Rusų valdžia tarp kitų kandidatų buvo pasiūliusi ir prof. Jurgį Matulevičių. 87/

Tuo laiku /1911.VIII.17/ pažymėjo jis savo "Užrašuose": "Ilgai nieko nerašiau, nors daug teko per tą laiką /t.y. nuo kovo 8 d. 1911 m.KM./pergyventi, daug kentėti, daug permąstyti. Nauja audra užėjo ant Bažnyčios: reikėjo viską pašalinti, paslėpti; pavojinga pas save buvo laikyti koks nors popiergalis, kad be reikalo kitų neįklampytų ir savęs neišduoti... 87a/

← Kol nebuvau pasiketinęs dar, visako išsižadėjęs visiškai paskui

Kristų pasekti, paskui Kristų, gyvenusį pāniekinime, neturte, klusnume, varguose ir darbuose, prispaudimuose ir kentėjimuose, žmonės menkai mane bepaliesdavo, net atstu laikydavo mane nuo visokių vietų ir garbių, net buvau Bažnyčios priešu apšauktas... Kuomet gi padariau pirmutinį žingsnį, kad ištikrųjų Kristumi sekti, pradėjo žmonės man siūlyti aukštas, įtakingas vietas, seminarijoje rektoriavimą, kanoniją. Padarę mane be mano pritarimo Akademijos inspektorium, pradėjo masinti esą aš sufraganu vyskupu paliksiąs arba neužilgo rektorium ir t.t. Kol nepradėjome iš tikrųjų organizuotis net ir pasaulinė valdžia buvo aprimusi kaslink katalikų dvasinio gyvenimo ir jo darbavimosi ir organizavimosi. Mums gi pradėjus vykdyti savo sumanymą, pradėjo persekioti ir kratas daryti, pradėjo valdžia ieškoti slaptų organizacijų: jezuitų ir kitų. Pradėjo net ir kai kurie, kuriems turėjome tai pranešti, net ir kunigai peikti mus dėl mūsų sumanymo ir skelbti, kad iš to nieko neišeisią. Bet netrūko ir Dievo baimės pilnų kunigų ir vyskupų, kurie mums pritarė, bet labiausiai Tavimi, Viešpatie, pasitikime."[88]

Aiškiai supratęs vienuolijai pavojų iš rusų valdžios pusės, o kandidatams į vienuolinį gyvenimą gausėjant, prof. Jurgis turėjo ryžtis nepaprastai aukai. Kun. Dr. J.Totoraitis rašo:

"Atgyjančių Marijonų novicijatas slapta buvo Petrapily. Kun. J. Matulevičius tikėjosi, kad rusų valdžia taip dideliam mieste jo nepastebės arba bent į tai nekreips dėmesio. Bet apsivylė, nes netrukus pasijuto esąs apstotas valdžios atsiųstų šnipų. Matydamas, kad tokioje aplinkoje novicijatas Petrapily ilgai būti negalės, pasiryžo jis išsižadėti profesoriaus ir inspektoriaus pareigų Akademijoje ir perkelti novicijatą į Friburgą /Šveicariją/. Tai buvo padaryta po 1911 m. atostogų."[89]

Tas Dievo Tarno Jurgio žygis ir gyvenimo auka nebuvo tinkamai suprasti net artimų jam kunigų: iš Akademijos inspektorių buvo jam atviras kelias į vyskupus, o jis viso to išsižada.[90] Bet tame buvo Dievo Apvaizdos ranka. Vysk. H. Przeździckis rašo: "Mačiau kun. Jurgį, jam at-

sisakius nuo Petrapilio Akademijos profesoriaus ir inspektoriaus pareigų. Šveicarų Friburge tarp pirmųjų jo atgaivintos Marijonų Kongregacijos narių /savo draugų/, pasitenkinusį vienuolišku gyvenimu, besirūpinantį Kongregacijos ateitimi ir dėl tos ateities bedirbantį. Kunigas Jurgis savo draugams - vienuoliams buvo kartu ir tėvas, ir motina, ir brolis. Tame tyliame šveicarų name tarp pirmųjų marijonų viešpatavo nežemiška santaika ir džiaugsmas. Kunigas Jurgis sirgdamas, visus metus apraišiotas tvarsčiais, niekuomet nesiskundė, visuomet prieinamas, linksmas, pilnas Dievo malonės, apie Dievą kalba, prie Dievo veda...[91/]

Friburge naujokynas pradėjo veikti 1911 m. rugp. 15 d., kai į jį buvo priimti: kun. Vincentas Dvaranauskas, Seinų seminarijos vice-regensas ir profesorius, kun. Juozapas Vaitkevičius, kun. Feliksas Kudirka, kun. Vinc. Kulikauskas, kun. Justinas Novickas, kun. Julijonas Kazakas, keli kunigai lenkai ir keli nekunigai. [92/]

Kun. M. Višnievskis rašo, kaip jis pateko į marijonus 1911 m. Bebaigiant jam Akademijos ketverių metų kursą, 1911 m. kovo 4 d. gavo kunigo šventimus. Toliau jis rašo:

"Nuolat rūpinausi kaip nors suorganizuoti kunigus. Dėl to dažnai kreipdavaus į prof. J. Matulevičių, kol vieną kartą išgavau jo prisipažinimą: "Ko trokšti ir ieškai - jau yra." Čia man pasakė Marijonų Vienuolijos atnaujinimo planą. Daug nesvarsčiau, pasisiūliau stoti ir buvau priimtas. Atostogas praleidau tėviškėje, o po atostogų pradėjau novicijatą Šveicarijos Friburge. [93/]

Dievo Tarnas Jurgis užsimena savo laiške, rašytame 1911 m, spalio 25 d., kun. Ant. Staniukynui, Chicago, Ill., kad būdamas Romoje galėtų pakalbėti su atitinkamu monsignoru ir, jei kun. Staniukynas norės, galėtų jis būti jam tarpininkas Romoje. Į Romą jam reikėjo vykti Petrapilio Akademijos ir Marijonų Vienuolijos reikalais. Kelionėje buvo dvi savaites. /1911.XI.14 - 29 d./

Apie tą savo kelionę ir patirtį Romeje parašė D.T. Jurgis platoką

pranešimą, viso 17 mašinrasčio puslapių.

Štai svarbesnieji iškeltieji reikalai:

Kelionė Romon

D.T. Jurgis pradėjo kelionę 1911 m. lapkričio 14 d. anksti rytą. Važiavo per Lausanne, Montreux, St.Maurice, Domodossolą, Milaną, Genovą, Pisą. Romoje buvo 15-XI apie 9 val. ryto.

Petrapilio Akademijos rekteriaus Aleksandro Kokčevskio įgaliotas, vežė Šv. Studijų Kongregacijai jo laišką, pranešimą apie Petrapilio Akademiją ir profesorių išleistas mokslo knygas. Taip pat buvo svarbu įteisinti Marijonų Vienuolijos naujokyno perkėlimą Friburgan ir kiti vienuolijos reikalai. Tuo laiku Marijonai neturėjo atskirai išsinuomotų namų Friburge; gyveno bendrabutyje "Canisianum'e" viso trys kunigai su įžadais ir 10 kunigų naujokų. Kandidatų buvo daugiau, tik jie nebuvo atvykę dar į Friburgą. Kai kuriems sukliudė išvykti jų dvasinė vyriausybė. Šiais klausimais norėjo kun. Jurgis gauti aiškius Romos nurodymus, kas daryti.

Pat pradžioje pasistengė atlikti Akademijos pavestus darbus. Lapkričio 17 d. nuvyko į Vienuolių Kongregaciją. Vyrų vienuolynais rūpinosi tuomet Msgr. Caroli. Kun. Jurgis išdėstė jam vienuolijos padėti. Jis atsisakęs nuo profesoriaus ir inspektoriaus vietų Akademijoje ir persikėlęs gyventi į Friburgą /Šveicarijon/, kadangi pasirodė, kad Petrapilyje ir bendrai Rusijoje negalima įsteigti didesnio novicijato, ypač kai stoja kunigai. Tai išsyk atkreiptų pasaulinės valdžios akis. Friburgan gi suvažiuoja daug kunigų ir klierikų mokytis universitete. Jų yra ir iš Rusijos.

Čia galima pasislėpti, prisidengiant universitetu. Rusijos valdžia kol kas nešnairuoja į Friburgo universitetą; tik nekenčia Innsbrucko ir bijosi Romos. Friburge marijonai gali laisvai lavintis dvasiniai ir protiniai, organizuotis, o vėliau be kliūčių grįžti Rusijon ir stoti į vyskupų pavedamą darbą.

Jis pats tuo tarpu, būdamas vyriausias vadovas, turi vadovauti naujokams, nors tai nėra visiškai pagal įstatus, nes tik trys kunigai yra

padariusieji įžadus.

Rusijoj esantieji vyskupai noriai duoda paliudijimus norintiems sėti pas marijonus, bet bijosi tai duoti raštu, kad rusų valdžia nesugautų. Ar gana žodinio liudijimo?

Yra svarbu žinoti, kas darytina, kai vyskupai sukliudo kandidatams vykti vienuolijon.

Pasiteiravo taip pat, kur turi kreiptis dispensos tiems, kurie stoja turėdami 36 metus amžiaus. Monsignoras Carolis nurodė, jog dvasinių malonių, įgaliojimų, fakultačių gauti gali kreiptis į Kongregaciją Sacri Officii. Patarė paruošti ir rytoj per jį įteikti Vienuolių Kongregacijai šiuos prašymus: 1. kad vienuolijos vadovui, kun. Jurgiui, būtų leista drauge eiti ir naujokų vedėjo pareigas; 2.kad V. Kongregacija pripažintų vyskupų duodamus žodžiu paliudijimus pakankamais, kai nenori duoti liudijimo raštu; 3. prašyti įgaliojimo priimti vienuolijon tuos, kuri jau turi per 36 metus amžiaus.

Tą dieną kun. Jurgis buvo pakviestas pietų pas arkivyskupą Teodoravičių. Atėjo irgi skiriamasis į Krokuvos arkivyskupus Msgr. Sapieha ir keli rezurekcijonistai kunigai. Visi norėjo išgirsti daugiau tikrų žinių iš Rusijos katalikų gyvenimo.

Lapkričio 18 d. kun. Jurgis įteikė Vienuolių Kongregacijai patartus prašymus. Tos Kongregacijos prefektas kardinolas Tutoy Vives, lapkričio 25 d. juos patenkino. Apie savo pasimatymą su kardinolu jis rašo: "Po piet apie 5 valandą nuvykau pas JE. kard. Tutoy Vives. Buvau iš anksto susistatęs, kas kalbėti. Trumpai išdėsčiau mūs Kongregacijos padėti; kodėl iš Peterburgo Friburgan persikėliau. Daug nereikėjo nei aiškinti, nes pasirodė, kad J.E. žino labai gerai, koks mūs Bažnyčios stovis... J.E. kardinolas atsiminė labai gerai, kad aš buvau pas jį prieš dvejus metus; atsiminė, kad atgaivinome Kongregaciją; parodė mums didelę užuojautą ir palankumą... Ir atsiskyriau sustiprintas dvasioje."[94]

Nepaprastas pasiūlymas

1911 m. lapkričio 26 d. sutartu laiku kun. Jurgis Matulaitis nuvyko pas Msgr. Sapiehą. Iš karto buvo kalbama apie Bažnyčios padėti; bet greit jis pasiūlė kun. Jurgiui pasilikti Romoje, arba persikelti su organizuojamu vienuolynu, ir čia atstovauti Rusijos, Lietuvos, Lenkijos, Poznaniaus ir Galicijos Bažnyčios reikalus, pateikdamas Apaštalų Sostui žinių apie Bažnyčios padėti tose šalyse. Msgr. Sapieha pasisakė, jog šiuo reikalu jis kalbėjęs su kardinolu de Lai, ir kad visa būtų galima sutvarkyti. Paminėjo, kad kun. Jurgis gautų valdininko vietą Konsistor. Kongregacijoje, kur sprendžiami visi svarbiausieji Bažnyčios reikalai, kad dalyvautų tos Kongregacijos visuose posėdžiuose su balsavimo teise. Bet, aišku, nė kokios vietos negali tikėtis šiuo atveju Rusijoje. Ir tas dalykas esąs aptartas su kard. de Lai, ir kad kun. Jurgis Romoje būtų aprūpintas. Vien Galicijos vyskupai pakankamai sudėtų pinigų tokiam atstovui - valdininkui išlaikyti. Dabar esąs pats patogiausias laikas tokiam valdininkui įvesti, nes ir Šv. Tėvas sutiktų noriai, o paskui nežinia kaip gali būti. Toliau Msgr. Sapieha įrodinėjo, kad toks atstovas Romoje turėti yra būtinai reikalingas. Dabar ateina iš tų šalių supainiotos, netikros, klaidingos žinios, ir Roma nežino kuo pasitikėti. Dėlto nukenčia Bažnyčia.

Kun. Jurgis pritarė, kad toks atstovas būtų reikalingas, bet pačiam apsiimti būti tuo atstovu mato kliūtis: a. Pradėjo tarnauti atnaujintai Marijonų Vienuolijai ir negali to darbo mesti. b. Jam esant lietuviu nepasitikės juo lenkai. c. Nemoka itališkai, nors tai nugalima kliūtis ir būtų galima italų kalbos išmokti; bet pabrėžė, kad nesijaučia turįs diplomatinių gabumų, silpnai kalbąs prancūziškai, kad nemokąs svečių priiminėti. Ir apskritai ėmus, kad jo gyvenimo idealas yra kitokis: iki šiol gynėsi nuo garbių vietų ir troško eiti paskui Kristų kitokiu keliu, ypač kai Marijonų Kongregacijos darbai jį sulaiko.

Tuomet Msgr. Sapieha paklausęs, ar nebūtų galima perkelti vienuolijos Romon, ir abu darbu dirbti. Kun. Jurgis atsakė, jog šiuo metu neatrodo

galimas dalykas tai padaryti. Pagaliau Msgr. Sapieha paprašė paiūlymą pasvarstyti ir antradienį lapkr. 28 d., duoti atsakymą. Ir pakvietė tai dienai pas save pietų, pasakęs, kad juose būsiąs kun. Grumas ir J.E. arkiv. Teodoravičius.

Šį labai didelės svarbos jam pačiam ir kongregacijai klausimą turėjo išspręsti per pusantros dienos. Ką jis pergyveno tuo metu, matome iš jo "Reliacijos."

"Parvažiuodamas ir parvažiavęs galvojau, kodėl aš tiek kliūčių surandu nuo to laiko, kai pasiketinau eiti paskui V. Jėzų, gyvenantį neturte, nieks man nesiūlė garbių ir įtakingų vietų, niekas manęs neperkalbinėjo; o dabar man kaskart naujas daro propozicijas ir tai tokias, kur iš tikrųjų galima daug Dievo garbei padirbėti; taip kad gerai reikia pagalvoti, kas padarius. Nuo kai kurio laiko pasiėmiau sau taisyklę, kad tokiuose atvejuose persisverti į pusę Kristaus, gyvenusio paniekoje, neturte, varge ir darbe, - tai tikresnis kelias. Buvau nusprendęs, buvau pasiketinęs griežtai nuo visko, kas man paiūlyta, atsisakyti. Neišsiduodamas su paslaptimi, pasitariau apie tuos dalykus su kun. Grumu. Tikėjausi, kad tai patvirtins. Nustebau, kuomet jis ėmė man įrodinėti, kad sutvarkęs dalykus, už metų kitų aš būtinai turiu kur į vyskupus eiti, arba Ryman persikraustyti Bažnyčios reikalų atstovauti. Išklausiau, sutikau, kad principe nieko nuo savęs nereikia atmesti, bet visame atsižvelgti reikia, ar bus didesnė Dievui garbė.

"Dvasioje jaučiau, kad man reikia žiūrėti visų pirma, kad mūs Kongregacija susitvarkytų ir suaugtų, o ne ko kito. Taip pat man nepatiko įtraukimas mūs Kongregacijos arba jos narių į diplomatiją ar politiką. Mano idealas, kad mes būtume geri darbininkai Viešpaties vynyne, o ne politikai.

"Man vidinė dvasia kalbėjo, nežiūrint nei Msgr. Sapiehos išvedžiojimų, nei kun. Grumo, kad aš turiu varyti darbą, kurį pradėjome, eiti paskui Kristų neturtėlį, darbininką, išniekintąjį ir t.t., eiti ramaus,

tylaus darbo keliu; nepridera mums įsitraukti į diplomacijas, kur net apie vyskupus reikia spręsti; mes vyskupų tarnai bevely būkime. Bet rytoj dar maldoje šviesos ieškoti ketinu." 95/

Visą rytą lapkričio 27 d. kun. Jurgis praleido maldoje, ilgai besimelsdamas šv. Petro bazilikoje, nuošaliai ir tyloje apsvarstydamas pasiūlymą. Vėl kalbėjosi su kun. Grumu, aplankė Šaldrą, kun. Potulickį, prelatą Skirmuntą, etc.

Lapkričio 28 d. važiuodamas tramvajumi, susitiko tėvų jėzuitų generolą, Tėvą Ledóchovskį. Užsiminė jam apie Msgr. Sapiehos pasiūlymą, apie kurį jis jau žinojo iš paties arkiv. Sapiehos. Ledóchovskis jam pasakęs - age, quod agis - daryk, ką darai. Tai sustiprino jame ryžtą atsisakyti nuo pasiūlymo.

Pirmą valandą kartu su kun. Grumu, kun. Jurgis nuvyko pas Msgr. Sapiehą. Pas jį jau buvo arkiv. Teodorovičius. Po pietų, kun. Grumui išėjus, kun. Jurgis kalbėjosi su Msgr. Sapieha ir arkiv. Teodorovičium apie tą pasiūlymą.

Kun. Jurgis, trumpai išdėstęs tam sumanymui kliūtis, pasakė, kad po kokių dviejų metų tai būtų galima apie tai galvoti. Abudu monsignorai pripažino, kad negalima mesti pradėto darbo. Į tokio atstovo vietą kun. Jurgis pasiūtė savo gerą draugą, Lodziaus kleboną, kun. Henryką Przezdzieckį, vėliau tapusį Podlesio vyskupu.

Visi dalykai buvo išspręsti, sutvarkyti, įgaliojimai gauti. Tą pat vakarą, trijų kunigų palydėtas kun. Jurgis išvyko atgal Friburgan. Sekantį vakarą, lapkr. 29 d., trys kunigai marijonai jį pasitiko Friburgo geležk. stotyje, ir visi pėsčiomis parėjo vakarienės į Canisianumą.

Visi džiaugėsi,kad Šventasis Sostas įteisino naujokyno perkėlimą Friburgan, kad leido tėvui generolui eiti ir naujoku mokytojo pareigas bei priimti vienuolijon vyresnio negu 36 metų amžiaus vyrus.

D.T. Jurgiui teko nemažai kentėti 1911-1912 m., kaip liudija jo draugas vysk. H. Przezdzieckis ir kun. M. Višnievskis. Šis rašo: "Tėvas

Matulevičius visur būdavo kartu su mumis ir nors kentė įkyrius skausmus, dalinosi visais naujokų gyvenimo sunkumais. Niekad nesiskundė. Kai jį liga smarkiau suimdavo, valandėlę prigulдavo. ...Visą laiką koplyčioje klūpojo kietoje klaupkoje, kol susipratome padėti jam po nesveikom kojom minkštą divonėlį." 96/

Ir pats D.T. Jurgis prisipažįsta: "Daug teko kentėti tuo laiku. Tegul viskas būna Dievo garbei. Tegul tie visi sopuliai, sielvartai, kentėjimai, širdies suspaudimai, sukrauta būna atgailai už mano sunkius pereito gyvenimo nusidėjimus." 97/

Pastangos įsikurti Amerikoje

Seinų Seminarijos viceregensas, kun. prof. Vincentas Dvaranauskas, dažnai pasikeisdavo laiškais su pažįstamais Amerikoje kunigais, su savo sesute, S.M. Immaculata, kuri su kitom dviem įkūrė šv. Kazimiero seserų mokytojų vienuoliją Amerikoje. Atvykęs į Friburgą, laisvai ir aiškiai rašė kun. V. Dargiui, kun. A. Staniukynui, kaip matyt iš D.T. Jurgio laiško kun. Staniukynui, rašytu Friburge 1911 m spalio 25 d. [illegible] pažintis kun. dr A. Staniukyno ir kun. Jurgio.

Dievo Tarnas Jurgis yra parašęs kun. A. Staniukynui 13 laiškų. Iš jų matyt, jog jis visai kitaip vertino J. Am. Valstybių lietuvių katalikų gyvenimą negu jo draugas, vėliau tapęs Telšių vyskupu, kun. Justinas Staugaitis. Pats kun. dr. A. Staniukynas buvo pasinešęs stoti į naujai atkurtą marijonų vienuoliją, tik jam nebuvo patogu vykti Šveicarijon naujokavimo metams, kai seserų kazimieriečių nelengvas pradžios gyvenimas jį rišo prie Chicagos.

1912 m. vasario 8 d. D.T. Jurgis rašo kazimieriečių kapelionui:

"Mes labai norėtum įkurti Amerikoje savo namą, kad turėtume šiokią tokią atspirtį savo vienuolijai. Sunku visai vienuolijai slapstytis, reikia turėti nors vienas namas, kur būtų galima viešai išstoti /veikti KM./ ir bent reikalingi popieriai laikyti ir saugoti. Taigi, mes stengsimės, Jums padedant, įsikurti Amerikoje." Tą pačią mintį kartoja jis kun. Staniukynui 1912 m. geg. 10 d. laiške: "Mes visa širdžia trokštame

pakliūti Amerikon ir darysime, ką įmanydami, kad ten pakliuvus. Malonu būtų savo broliams išeiviams pătarnauti; malonu būtų ir kur nors savo gužtelę turėti, kur galėtume laisvai tvarkytis ir darbuotis."

Į nuolatinius kun. Staniukyno kvietimus ir raginimus, kad keletas marijonų kunigų atvyktų Chicagon jam padėti, kapelionauti pas seseris kazimierietes, kai jis pats yra užimtas lėšų telkimu motiniškojo vienuolyno skoloms mokėti, kad padėtų jam laikraščio "Draugo" reikaluose, kun. Jurgis 1912 m. geg. 10 d. nurodė, jog tikisi, kad Seinų vyskupas A. Karosas sutikė su kun. Staniukyno mintimi ir leis kun. F. Kudirkai vykti Amerikon, bet apie tai teks dar tartis su pačiu vyskupu atostogų metu. "Šįmet du mūsiškiai grįžta į Seinų diecezįją; gal jiems sugrįžus Jo M. vyskupas paliuosuos kitus kunigus, kurie nori į mūsų vienuoliją įstoti. ...Su J.M. vyskupu Karosu sutarus ir jam padedant, eitųsi mums kur kas lengviau sumanymas įvykdinti."

Su vyskupu galima buvo tartis vien gyvu žodžiu. Nei kokių raštų negalima buvo siųsti jam šiuo klausimu valstybiniu paštu.

Vasarai atėjus, parvyko Lietuvon. Pasimatė su vyskupu A. Karosu, gavo jo pritarimą ir sugrįžo Šveicarijon. Iš Friburgo 1912 m. rugsėjo 22 d. rašo jis kun. A. Staniukynui ir praneša, kad sekančiais, 1913 metais liepos mėnesį, tikrai atvyks Amerikon kun. Feliksas Kudirka. Kiti kunigai yra grįžę Lietuvon, gavo vyskupo skiriamus darbus ir dabar juos atitraukti nuo jų pareigų yra neįmanoma.

Kun. Staniukynui nenusileidžiant ir reikalaujant, kad ne vienas, o daugiau kunigų marijonų atvyktų Amerikon, D.T. Jurgis guodžia jį spalio 8 d. laiške, kad "vienas mūsiškių galės atvažiuoti liepos mėnesį Jums padėt darbuotis, o kiek vėliau rūpinsimės ir kitą išsiųsti jam pagelbon." O sekančiame laiške, 1912 m. lapkr. 20 d., užsimena, kad "ir aš pats galėčiau atvažiuoti atlaikyt su sesutėmis rekolekcijas. Tiek aš jų laikęs vienuolėms!"

Naujokų magistras

1911 - 1912 m. buvo pirmieji Friburge naujokyno metai. Naujokų

magistras buvo pats D.T. Jurgis. Tarp tų metų naujokų buvo ir kun. Marijonas Višnievskis. Jis 1946 m. parašė savo atsiminimus. Jis yra akylus liudininkas, kaip ruošė naujokų magistras jaunus kunigus vienuolius į naują gyvenimą, kokių priemonių ėmėsi idealias sielas išskaidrinti, uždegti. Kun. M. Višnievskis parašė savo atsiminimus lenkiškai. Jie nėra spausdinti. Čia pateikiu jo atsiminimus apie Friburgo novicijatą.

"1911 m. rugpjūčio pradžioje jau buvau Friburge. Lengvai susiradau mūsų namą, išnuomotą "Rue Pere Girard" gatvėje. Tėvas Matulevičius priėmė mane su tokiu džiaugsmu ir meilumu, it, rodos, jis turėtų tik vieną mane. Bet ten buvo visas būrys kunigų; visi linksmi, šnekūs ir saugūs laisvoje Šveicarijos žemėje. Nedaug buvo pasilikę laiko visa kam apžiūrėti, su kitais išsikalbėti, nes rugpjūčio 6 d., Viešpaties Atsimainymo šventėje, pradėjome aštuonių dienų rekolekcijas, o rugp. 15 d., Švč. Dievo Motinos Dangun Ėmimo šventėje, turėjo būti priėmimas į Novicijatą. Dabar tik, iš arti stebėdamas, pažinau savo Magistrą prie m jam tinkamiausio darbo. Rekolekcijos prabėgo kaip viena diena. Noroms nenoroms prisiminiau pirmąsias mano rekolekcijas kunigų Seminarijoje. Ten buvo teikiami ilgi, varginantieji skaitymai ir mąstymai; alpo ir iš suolų griuvo draugai; visi anuomet nekantriai laukėme rekolekcijų pabaigos.

"Tiesa, nuo to laiko jau buvo prabėgę devyneri metai: 5 Seminarijoje ir 4 Akademijoje. Perėjau dresūrą ir buvau šiek tiek užsigrūdinęs. Bet suradau didžiausia skirtumą. T. Matulevičius ne prie žemės spaudė, bet davė dvasiai sparnus dangaus siekti. Atėjo pageidaujamoji Žolinė. Ją galėčiau sugretinti su mano principų diena. Visi jautėmės tą dieną viena besimylinti šeima, Marijos globojami, arti gerojo Tėvo širdies. Norėčiau apibūdinti kiekvieno iš to būrelio asmens savybes, bet tai palieku laisvesniam metui, norėdamas išryškinti mūsų Tėvo asmenį, kurį nuo šiol tuo vardu tebevadinsiu.

"Trumpai sakant, Tėvas sugebėjo iš syk sudaryti novicijate tokią aplinkumą, sąlygas, jog visi jautėmės kaip visu kuo aprūpinti vaikai geriausio tėvo namuose. Sunku buvo suvaldyti savaimišką juoko prasiveržimą. Pažiūrės viens į kitą - ir juokiasi; mostelės pirštu, sučiaudės kas - vėl juokas; garsiai beskaitant iškreips kas žodį - naujas juokas. Vieną dieną neišgirdau prieš piet skambučio. Išeinu iš kambario karidorium - tyla. Pamaniau, kad, turbūt, tas, kuris turėjo skambyti pietums, užmiršo. Imu varpelį, skambinu su jėga, ir rimtai leidžiuosi į valgomąjį, o ten jau visi prie stalo. Maniau, kad iš juokų plyš, ypač kun. Leonas Kulvietis. Nuo jo neatsiliko ir kun. Juozas Vaitkevičius, kurs jį pralenkė savo tembru ir garsu.

"Vienok ne vienais juokais visa baigėsi. Novicijato metai buvo mums sąžiningo ir įtempto darbo laikas.

"2. Tėvas Matulevičius padarė pagrindinį ir labai svarbų sprendimą. Leido jis mums naujokavimo metu lankyti universiteto paskaitas. Tuom pasirodė tikras magistras ir gilus jaunų kunigų dvasios žinovas. «Tiesa auklėja,» kartodavo, ir dėlto padarė išimtį naujokavimo įstatuos.

"Prasidėjo mums tikrieji dvasios pokyliai: vieni naujokyne, -dvasiniai; antri universitete - protiniai. Mano galva, negalėjo būti geriau. Pasirinkau šv. Tomo spekuliatyvią teologiją: dogmatiką ir moralinę, kurias dėsto T. Del Prado ir Tėvas Langen Wandels, viso 10 valandų savaitėje. Po to prisidėjo pora atsitiktinų mokslo valandų. Tėvo Michel apie Kantą, T. de Murmynk iš psichologijos, T. Mandonnet iš istorijos. Nebuvo noro daugiau blaškytis, ir tai buvo sunku įvykdyti.

"Buvau visai skirtingoje aplinkoj, negu Seminarijos ar Akademijos metais. Jaučiausi dabar laimingesnis, negu buvo pirma, tik protiniai turėjau kamuotis su naujomis pažiūromis, kurios daugely dalykų taisė iki tol turėtas mano pažiūras. Profesoriai auklėjo mane per devynerius metus jėzuitų teorijų šviesoje, o čia jos buvo kritikuojamos, buvo man peršamos dominikonizmas.

"Atkakliai gyniau senų pozicijų ar įsitikinimų kiekvieną pėdą, laikydamasis jėzuitų tezės, karštai ginčijausi su T. Vaitkevičium, kurs buvo kiekvienam colyje įsitikinęs tomistas, ir galop turėjau pasitraukti iš turėtų pozicijų, nusileisti ir pasiduoti. Sutaikydavo mus Tėvas, spręsdamas teisingai, paprastai ir praktiškai visas mano abejones. Nepaisant tų pralaimėjimų, jaučiau didelį dvasinį ir protinį palengvėjimą. Iš Petrapilio Akademijos išvažiavau su prikimšta atmintinių mokslų galva. Be dogmatikos ir apologetikos, visi kiti Petrapilyje dėstomi mokslai rėmėsi atmintine sistema. Filosofija, istorija, teisės, egzageza ir kalbos kaip švinas sunkino galvą. Tai buvo taikomasi prie Adademijos paskirties: duoti ko plačiausią bendrą išauklėjimą ir paruošti prie įvairių kunigo darbų. Už tai esu dėkingas savo Alma Mater, nes dabar man nereikia ieškoti įvairiuose vadovėliuose to - turiu galvoje. Vienok Friburge radau daug ką naujo - specializaciją. Vietoj sunkios atmintinės medžiagos čia gavau "nušviečiančius dėsnius" - luminosa principia - iš kurių pats galėjau pasidaryti tūkstantines išvadas. Nuotykius - kazuistiką čia užstojo pagrindinis protavimas. Mano galvoje pradėjo visa tvarkytis, vienytis, sintezuotis. Dabar patirtoji dominikoniška oda, kieta kaip plienas, pasirodė lengva ir saugi.

"3. Asketinį auklėjimą gavome namie. Tėvas buvo surinkęs ir atgabenęs į Friburgą nemažą biblioteką su turtingu asketiniu skyriumi. Vieną kartą jis pasakė kiek darbo pridėjęs: <<Turėjau perskaityti ne keletą, bet keliolika knygų, kad galėčiau jums dabar patarti vieną jų.>> Apie pinigines išlaidas nekalbėjo - jis tų dalykų nemėgo.

"Dabar žinojome kokį turime turtą ir puolėmės godžiai skaityti. Su nepaprastu sumanumu vadovavo mums Tėvas mūsų skaitymuose. Jis patardavo ~~mum~~ visiems studijuoti šv. Tomo "Summą". Ten rasite, sakydavo, teologiją, asketiką ir mistiką.

"Summai" turėjome geriausius pagrindinius komentarus: Joannis a S-to Thoma, Kajetono, Billuartą. Skaičiau juos su T. Feliksu Kudirka. Ver-

žiausi pirmyn, perversdamas "Summoje" vieną klausimą po kito. T. Feliksas žiūrėjo nustebęs į mane ir nieko nesakė. Pagaliau kažkurioje sunkesnėj vietoje sulaikė jis mane, klausdamas, ką tai reiškia. Atverčiau lapą, antrą kartą su dėmesiu perskaičiau ir atsakiau, jog nesuprantu. Nuoširdžiai jis nusijuokė ir aprimęs tarė: "O aš maniau, kad tik aš toks kvailutis." Ir varėmės toliau, prisilaikydami dominikonų taisyklės, jog "Tomą geriausiai aiškina pats Tomas." Nežinau, ką sakė Tėvas Matulevičius kitiems, bet manęs visai nevaržė. Vienu ypu prarijau veikalus apie mistiką. Vallgornery, Antonii a Spiritu Sancto, Philippia SS. Trinitate ir ėmiausi pačių aukščiausiųjų mokytojų: šv. Terėsės iš Avilės ir šv. Jono nuo Kryžiaus, kurie buvo Tėvo ypatingai patariami. Jis teigė, kad romiečių mintis yra aiškesnė, negu germanų rašytojų, kad tarp romiečių autorių ir mokytojų, dominikonų ir karmelitų kryptis yra saugiausia. Skaitėme ir kitus, k.a. Alvarez de Pas, iš kurio Tėvas sėmė daug minčių, ruošiamoms mums "instrukcijoms," Schranią, Mutz'ą, Poulin'ą.

"Tėvas praminė mane ‹knygų ryjiku,› gal manė, kad pergreit skaitau ir negana pasisavinu, bet nekliudė. Užsimaniau perskaityti šv. Pranciškaus 12 tomų raštų rinkinį. Įpusėjus, sulaikė mane, pasiūlydamas svaresnį skaitymą, rodos, Ludolpho iš Saksonijos, kartūzo ‹Viešpaties Jėzaus gyvenimą.› Gal jis pabijojo, ar nesuminkštys perdaug manęs, ar nesujaudins šv. Pranciškus Salezietis savo laiškais, rašytais gausioms dvasios dukterims. Tėvas palaikydavo mus vyriškoj, ‹kareiviškoj› formoje. Daugiau negu iš privataus skaitymo, sėmėmės naudos iš kasdieninių mąstymų ir dvasinių skaitymų, kuriems vadovavo pats Tėvas.

"Bendriems dvasiniems skaitymams naudojomės T. Alfonso Rodriguez veikalu ‹Tobulybės Kelias,› kaip vadovėliu. Veikalas yra labai praktiškas, parašytas su dideliu žmogaus sielos pažinimu, pagyvintas gausiais pavyzdžiais, kai kurie jų yra juokingi, pilni sveiko humoro. Nekartą beskaitydami pasileisdavome juokais. Žinau, kad tie trys Rodriguezo tomai buvo naudojami visuose mūsų naujokynuose. Vienok manau, kad jie sa-

savo jėzuitišku vienpusiškumu padarė nemažai žalos, kai neturėjome tokio aiškintojo, kokis buvo mūsų Tėvas. Juo labiau patarčiau pašalinti vientominį vadovėlį ‹Krikščioniškoji Tobulybė› T. Meynhenso. Į lenkų kalbą išvertė jį T. Jakovskis. Per juos vien mechanizuojasi dvasinis gyvenimas! Arkivyskupas Teodorovičius sakė man kelioliką metų vėliau, kad "tūla vienuolių Kongregacija turi nuostabų gabumą sumechanizuoti dvasinį gyvenimą." Minty jis turėjo jėzuitus.

"Mūsų Tėvo vadovaujamos rekolekcijos užbaigdavo mūsų dvasinį auklėjimą. Jos buvo mums tikri dvasios pokyliai. Konferencijose duodavo gyvenimo ~~pavyzdžiu~~ santrauką.

"Į. Tėvas Matulevičius duodavo mums daugiau negu teoriją - jis mokė mus ir savo gyvenimo pavyzdžiu.

"Naujoko akis yra labai greita ir pastabi, dažnai ~~žingeidi~~ smalsi, slaptai žvelgianti, nors ir neturint blogo noro. Tėvo gyvenimą matėme kaip ant delno: Jis buvo visada su mumis. Nesupratome tada, kiek jam kaštavo nuolatinis kasdieninis mums pasiaukojimas, kai pats buvo silpnas, pairusios sveikatos. Jis turėjo skaudančias kojas, viena jų buvo nuolat geležimis sukaustyta, buvo operuota, sirgo kaulų džiova. Vaikščiojo sunkiai ir lėtai. Džiaugdavosi, kai galėdavo kurią šiltą, gražią dieną išeiti pasivaikščioti su mumis ir prieš saulutę pasėdėti. Mes neįvertindavome tos geradarybės, mums nieko netrūko, bet Tėvas sakydavo, kad saulė daro jam gera, kad jaučiasi geriau. Kartais atrasdavau jį kambaryje besiilsiantį lovoje: "Negaliu užmigti," kalbėdavo: "bet ir tai padeda: kai žmogus priguli, ‹skruzdės› išeina iš kūno." Turėjo jautrius nervus, bet nuostabiai juos valdė. "Semper constans sibi" - visada pastovus. Tokį mačiau jį visada: seminarijoje, akademijoje, naujokyne. Niekad nesiskundė ir sau nieko nereikalaudavo. Tik keliems mėnesiams praėjus supratome, kad reikėtų jo klaupkoje pakloti ką minkšta jo sergančiom kojom apsaugoti. Ten jis mėgo ilga laiką klūpoti. Nesipriešino ir su paprastumu priėmė tą pavėluotą lengvatą. Suvargęs, pailsęs jo kūnas sunkiai

priimdavo maistą. Kartą pažiūrėjęs į mus, kaip skaniai valgome mūsų paprastus, bet sveikus valgius, panelės Agotos - kun. F. Kudirkos sesers - ir jos draugės pagamintus, pasakė, jog neturįs noro valgyti. Turbūt, norėjo pasakyti, neturįs "skonio, patrauklumo ar malonumo."

"Tai palietė mano sąžinę, nes aš nebuvau paskutinis nei prie stalo, nei prie lėkštės, ir tariau Tėvui: "Manau, kad reikia man kiek apsimarinti." Palankiai nusišypsojęs ir padėjęs ranką ant mano peties, tarė: "Dėkok Dievui, kad gali valgyti, nes ateis laikas, kada negalėsi." Nežinojau Tėvo paslapčių ir jo apsimarinimų, žinomų vien Dievui, bet tai žinau, kad mums dirbtinių apsimarinimų neprimesdavo ir net nepatardavo. "Nereikia į virtus vaisius pilti pelenų, nei į kavą metelių. Valgykite Dievo dovanas su paprastumu ir dėkingumu. -Omnia vestra, vos autem Christi, Christus autem Dei - buvo jo pamiltas išsireiškimas.

"Daugiau negu išorinius apsimarinimus jis vertino vidinį apsimarinimą, dvasinį, ypač gi darbą. Tėvas buvo darbštumo milžinas. Niekad nepastebėjau jo be darbo; mokėjo jis tiksliai pasinaudoti kiekviena valandėle. Ir mus to pat mokė. Patardavo, kad prie savęs turėtume smulkias knygeles, ar nors žodynus. "Minutės sudaro valandas, kaip vandens lašai jūras ir vandenynus." Ir to nežiūrint, skundėsi, neprisimenąs, kad bent vieną dieną būtų jam pavykę ištisas aštuonias valandas be pertraukos dirbti. Ką Tėvas vadino "be pertraukos" - intensyviai - pasilieka jo paslaptis.

"5. Maloniausias, rodos, jam darbas buvo jaunimo sielas išskaidrinti, "iškalti" naują žmogų, ar, bendrai ėmus, žmonių sielų naudai dirbti. Darė jis tai su tikru pamėgimu, su gero auklėtojo tikrumu, meisteriškumu. Atvangos metas ir pasivaikščiojimai duodavo jam geriausias progas. Tokiais atvėjais atsidengia žmonių sielos laisvai, it lauko žiedai parodo saulei, kas jų gelmėse slepiasi. Tėvas buvo pastabus. Rodėsi, kad jis skaito ir atspėja nedasakytas mūsų mintis. Aš tai jaučiau. Manau, ir kiti tai pastebėjo. Tėvas labai rūpinosi, įskiepindamas širdysna

brolišką meilę ir naikindamas savimeilę. Tai jam padaryti sekėsi neblogai, panaudojus paprastas priemones. Iš jo spinduliavo šeimyniška meilė. Pritraukdavo prie savęs ir apie save subūrė visus mus. Atvangos metu nereikėjo nė vieno iš kambario traukti.

"Vienas už kito jį klausdavome ar jam pasakodavome kasdieninius nuotykius. Išklausys, būdavo, klausėją ir trumpai atsakys į dalyką. Jis nemėgo ilgų, nuobodžių pamokymų. Jei kas mūsų pasikarščiuodavo, įsiveldamas į ilgą pasakojimą, neduodamas progos kitiems prabilti, sulaikydavo tokį Tėvas, nukreipdamas kalbą į kitą paprastą daiktą. Darydavo ypač tai tada, kai pastebėdavo, jog kalbančiojo lūpomis savimeilė šneka, tuštybė ar savimi perdidelis pasitikėjimas. Paklausdavo tada, it nenoromis, apie ką kitą, duodamas šnekėtojui suprasti, kad dar nėra priaugęs, kad visi jo klausytų. Man pačiam tai įvyko ne vieną kartą. Susidarydavau įspūdį, it gavęs į nosį spragtuką. Sumišęs nutildavau. Už valandėlės pažvelgs Tėvas man į akis su miela šypsena, nors nepastabiai, bet aš tuoj suprasdavau, kame reikalas. Jis grįždavo prie nutrauktos kalbos, jei jo pamoka buvo gerai priimta, arba pradėdavo kalbėti apie ką kitą, jei pastebėdavo nepasitenkinimą. Visa tai darė taip švelniai, kad tik tas suprasdavo, kuriam buvo reikalinga pastaba.

"Tėvo auklėjimas turėjo visuotinį pobūdį, panašiai kaip tomizmas, t.y. jis apimdavo visą žmogų, visas jo jėgas ir gabumus, bet iš akių neišleisdavo svarbiausio centrinio punkto - meilės. Jis lavino mus ir fiziniai. Nepaisydamas savo skaudančių kaulų, atvangos metu valgomajame parodydavo kūno mankštos būdus ir skatino kasdien juos daryti. Lavino jis mus ir iškalboje. Atsinešdavo atvangos metu vadovėlį apie tinkamą balso ir kalbos organų naudojimą ir su visais kartu atlikdavo giliaus kvėpavimo pratimus, smakro, lūpų ir liežiuvio pratybas, atskirų priebalsių tarimą, gramatinį, loginį ir retorinį kirčiavimą. Jis primindavo net mažas techniškas smulkmenas, kad iš-kalba būtų gera ir teisinga, pabrėžęs jos svarbą bei reikšmę būsimiems pamokslininkams.

"Tiesa, pats neturėjo jautrios ausies, kalbėjo gana monotoniškai, bet turėjo didelį grožio pajautimą; geros iškalbos taisykles žinojo ir mokėjo jas patraukliai pateikti.

"Laikėme visi paeiliui «siccam missam,» o jis pirmas pasidavė tam mėginimui ir su paprastumu priimdavo jam daromas pastabas. Jis norėjo, kad kiekvienu atžvilgiu būtume tobuli ir delto pats pirmas mums švietė pavyzdžiu. Kad neatgrasintų mus savo reikalavimais, paguosdavo: - ne iš syk Roma pastatyta. Kaip pavyzdį, pasakė mums, kad dvi savaiti varges, kol atpratęs nuo daromos Mišiose klaidelės.

"Lavino jis mus kaip savo pojūčius valdyti ir saugoti. Jis nevaikščiojo pasauly užmerktomis akimis, neužkimšo ausų gamtos garsams, muzikos ar giesmės grožiui.

"Vertindavo ir dažnai pagirdavo artizmo ir meno darbus arba rimtai estetiniu žvilgsniu vertindamas darbą, sakė, apie kai kuriuos žmones: 'gražus vyras'; 'graži moteriškė.' Vienok reikia pastebėti, kad "estetizmas" nebuvo Tėvo specialybė, ir žmonių vertinimas grožiniu požiūriu turėjo jam mažą reikšmę. Jo gyvenimo filosofija sutilpdavo trijuose dažnai kartojamuose sakiniuose: tikėjimo apšviestas protas, rami išmintinga valia ir viso ko vertinimas amžinybės požiūriu, «sub specie aeternitatis.» Mokėjo vienok jis ir žemėje vaikščioti; stengėsi mumyse išlavinti prigimties gabumus: grakštumą, mitrumą, akies ir rankos tikrumą, liežiuvio ir balso skardumą, būdo pastovumą ir ryžtą: "Taip viską daryk, kad nereikėtų sugrįžt ir taisyti." "Suprask savo mintį aiškiai pirmiau, negu ją paskelbsi." "Kalbėk rūpestingai ir įtikinančiai; tark kiekvieną raidę aiškiai be mikčiojimo ar stenėjimo." "Kieliką ant altoriaus ar mišiolą pasidėk taip, kad nereikėtų vėliau taisyti."

"Nekvailino mus, kaip tai daroma kai kuriose dvasinėse įstaigose. Jis nepakęsdavo 'durnelių', neranguolių, atsilikėlių, pastumdėlių, neveiklumu ir vidutinybe sergančių. Jo auklėjimas buvo gyvas, dinamiškas, duodavo laisvę, kaip sakydavo: "Dievo vaikų laisvę." Nuolat paskatindavo

prie susivaldymo, kad tiksliai sunaudotume savo jėgas, kad visomis galiomis tarnautume Dievui, kad būtų "išmintinga Dievo tarnyba," kartodavo. Visiškai aklos klusnybės nepripažino ir nepatardavo: «rationabile sit obsequium vestrum»-tebūnie protinga jūsų tarnyba...

"Taip mus atvedė jis prie pirmųjų įžadų, kuriuos padarėme visi vienu būriu apie 15 kunigų Žolinėje, 1912 m. rupgiūčio 15 d.

Sunku būtų norėti išsamesnio vispusiško liudijimo, vertinant Dievo Tarną Jurgį kaip mokytoją ir jaunų kunigų auklėtoją, magistrą.

Tuo pat metu kun. Jurgio veikla ėjo taip pat rusų apaštalavimo kryptimi. Tai liudija U.A. Floridi savo veikale : Il servo di Dio G. Matulaitis, p. 9-10, cituodamas tit. Iliono vyskupo Mykolo D'Herbigny laišką, parašytą gen. postuliatoriui kun. K. Rėklaičiui 1953 m. spalio 17 d. Savo laiške vysk. D'Herbigny liudija,kad Dievo Tarnas Jurgis, sužinojęs, jog Belgijoje /Enghien/ yra atidaroma slapta rytų apeigų rusams kunigams seminarija, tuoj parašė savo dvasios sūnui Edvardui Stefanij pasiūlymą, kuris, nors gimęs iš protestantų tėvų ir vedęs protestantę, savo pirmąjį sūnų pakrikštijo katalikų Bažnyčioje, vengdamas to, kad nebūtų įrašytas stačiatikiu. Ir štai jam bestovint prie švč. Dievo Motinos Altoriaus, jis išgirdo savyje balsą, kurs jam sakė: "Atsilygindama, suteiksiu tau tai, kad vieną dieną pasidarysi katalikų kunigu."

Beveik trisdešimts metų buvo praėje, kai jam rašė arkiv. Matulaitis.

Po minėto krikšto kiek vėliau tas pats E. Stefanij su savo žmona buvo priimti ne be pavojaus į Katalikų Bažnyčią /nepilnamečiai visgi buvo priversti vadintis "stačiatikiais"/. Jis pasitraukė iš karinės tarnybos, pasirinko kitą gyvenimo kelią, kad galėtų katalikiškai išauklėti visus savo vaikus.

"Štai, kaip kalba garbingas Matulaitis, kiekvienam ir visiems sukūrus šeimas ir galint jas išlaikyti, sutinkant pamaldžiai žmonai, Steponas manęs prašė, kad būčiau jo dvasios vadovu, klausdamas, ar nėra jam atėjęs patogus laikas siekti nelaukto pašaukimo į kunigystę? Apsvarstęs

pavojus, jisai nesijautė palankus pereiti į rytų apeigas, bet paliktų, jei ši sąlyga būtų Dievo valia."

Jisai buvo jau beveik šešiasdešimtas metų, kai iš naujo pakartojęs lotynų kalbą ir filosofiją su savo vadovu, 1913 m. spalio mėnesį pradėjo Enghiene mokytis teologijos, bet kilus pasauliniam karui mokslą turėjo nutraukti.

Jį surado vyskupas D'Herbigny kaip kunigą 1922 m. Jelgavos /Latvijoje/ parapijoje beklebonaujant."

Pirmoji vienuolių marijonų laida suteikė Dievo Tarnui Jurgiui didelio džiaugsmo: aiškiai jis matė Dievo palaimą savo ryžtui. Buvo padėti stiprūs atnaujintai vienuolijai pamatai.

Vyksta Amerikon

Beišsiruošiant kelionei į Ameriką, per kun. A. Staniukyną, teko susisiekti su Chicagos arkivyskupu, gauti iš Romos atitinkamus dokumentus, leidimus. Dokumentai gauti Tai buvo padaryta 1913 m. Žiemą, ir pavasarį. Iš to laiko užsilikusių laiškų kun. A. Staniukynui matyti, kad į Ameriką vykti ruošiasi du kunigai marijonai, kad D.T. Jurgis juos atlydės ir trumpai pabus Amerikoje, kad tuo tarpu nesutinka imtis "Draugo" redagavimo, bet norėtų svečio teisėmis dalyvauti Kunigų Sąjungos suvažiavime New Yorke, N.Y. Pats nusiskundžia: "Esu apkrautas visokiais darbais, po jų našta linkstu ir nebetesu to, kas reikia padaryti." /1913-V-7d./, patardamas sueiti į santykius su vykstančiu Amerikon kun. Fab. Kemešiu, kurs gali padėti daug kame. /Žr. jo laiškas 1913-V-13 d./.

1913 m. liepos 2 d. praneša, gavęs iš Romos reikalingus dokumentus, kad liepos 12 d. išvažiuoja iš Havre'o laivu "France" ir tikisi pasiekti New Yorką liepos 19 d.

Kun. Jurgis Matulaitis - Matulevičius su dviems savo draugais, ilgesniam laikui siunčiamais darbuotis Amerikoje: kun. Feliksu Kudirka ir kun. Julijonu Kazaku, atvyko į J.A.Valstybes kitu laivu, negu manė, būtent "La Savoie", VII. 19 d., o liepos 22 d. jie jau buvo Chicagoje.

Geležinkelio stoty marijonus pasitiko kun. dr. A. Staniukynas ir kun. Pranciškus Serafinas, Visų Šventųjų parapijos klebonas. Svečiai apsistojo Šv. Kazimiero Seserų kapelianijoje pas kun. Staniukyną.

Pirmiausia aplankė Chicagos arkivyskupą Edvardą Quigley ir įteikė jam šv. Vienuolių Kongregacijos duotus dokumentus, 1913 m. VI. 11 d. N.3234/13. Arkivyskupas leido tėvams marijonams apsigyventi Chicagoje, veikti parapijose ir patarnauti Seserims Kazimierietėms.

Kun. A. Staniukynui buvo kilusi abejonė, kaip bus su kapelianija, kuri pastatyta buvo kunigo marijono Jurgio Kolesinskio duotomis aukomis. Kun. Jurgis pasakė seserims ir kun. kapelionui, jog kapelianija neabejotinai yra seserų nuosavybė ir ji marijonams nepriklauso. 98/

Apie savo atliktus darbus Amerikoje rašo kun. Jurgis Matulaitis savo artiman draugui, prof. kun. P. Būčiui: "nuvykęs Chicagom, tuoj stojau darban. Atlaikiau 10 dienų rekolekcijas šv. Kazimiero seserims. Dievas laimino, darbo vaisiai buvo geri. Pasakiau dar keletą pamokslėlių, išklausiau visų kelis kartus išpažinties. Be to, pataisiau ir papildžiau jų įstatus pagal kanonus ir Bažnyčios reikalavimus. Pasakiau trijose parapijose paskaitas apie socialį klausimą. Brooklyne taip pat pasakiau du pamokslu bažnyčioje ir paskaitą salėje apie socialį klausimą; ta paskaita buvo gana triukšminga, socialistai užsipuldinėjo ant manęs, bet viskas gerai gana pasibaigė. Nors įsitikinau, kad iš tokių paskaitų maža naudos: daug geriau būtų prirengus atlaikyti žmonėms misijas." 99/

D.T. Jurgis, gavęs Chicagos arkivyskupo leidimą kurti Chicagoje marijonų vienuolyną, paskyrė kuriamojo vienuolyno vyresniuoju kun. Feliksą Kudirką /1870-VII-27 - 1932-III-24/, kuris tuomet buvo 43 m. amžiaus, ir paliko jam pagelbininką, jauną 27 metų Šv. Teologijos Magistrą, kun. Julijoną Kazaką /1886.I.2 - 1960.VII.18/. Tąjį paskyrimą, padarė 1913 m. rugpjūčio 18 d. ir tą pat dieną, kun. A. Staniukyno lydimas, išvažiavo New Yorkan į Kunigų Seimą. Iš ten jis išplaukė atgal Europon.

Atsiskleidžia veikla

Chicagoje palikti du kunigai marijonai pradėjo veikti, padėdami vietos klebonams šv. patarnavimu sielovadoje. Pirmas kandidatas buvo priimtas bandyman 1913 m. rugsėjo 8 d.

Jiedu redaguoja "Draugą" 1913 m. X.3 - XI.13 d. Arkiv. J.E. Quigley lapkričio 13 d. kun. F. Kudirką paskyrė šv. Mykolo par. klebonu. Jis sekmingai pravedė XI.30 - XII.8 d. parapijai rekolekcijas; XII-12 d. priima antrą kandidatą. Įsikuria pirmasis marijonų naujokynas Chicagoje. Po metų buvo jame jau 7 naujokai.

1914 m. I·5 d. kun. F. Kudirka įkūrė šv. Mykolo par. pradinę mokyklą su 28 mokiniais pradžioje; suorganizavo suaugusių kursus. Nuo tų pat metų rudens mokyklai vadovavo seserų kazimierietės.

Klebonas tuoj įkūrė reikalingas parapijai bažnytines brolijas ir draugijas. 1914 m. VII. 24 d. inkorporavo Marijonų Vienuoliją Illinois valstybėje, o nuo XII. 1d. pradėjo leisti iš savo įsigytos spaustuvėlės mėnesinį žurnalą: "Tikyba ir Dora."

Su džiaugsmu visą tą veiklą sekė, tvarkė, skatino ir taisė vyriausias vadovas iš Friburgo.

Skleidėsi, it žiedas, marijonų veikla, apimdama vis naujus plotus; pasitvirtino D.T. Jurgio ir Friburge esančių Tėvelių lūkesčiai.

"Iš pirmojo lankymosi Amerikoje mūsų Tėvas suspėjo grįžti pas mus prieš karą, kad pasidalinus naujais įspūdžiais ir sustiprinus jaunutę Friburgo atžalą. Neatsimenu visų Tėvo pasakojimų; jie buvo gyvi ir įdomūs. Mano mintyje pasiliko jo trys kaip psichologo ir mokytojo pastabos: platus humanizmas, giedras optimizmas ir rami valios jėga. Jis gyrė tas dorybes ir ragino jų įsigyti. Stebėjomės, kad Šveicarijoje ramiai ir taikingai sugyvena trys tautos, o Amerikoje tokiu pat būdu sugyvena šešios dešimtys. Amerikoje tenka sunkiai dirbti, kad ko nors pasiekus, bet amerikiečiai yra optimistai, visada su giedria šypsena, ir todėl viso pasiekia. Tam reikia nemažo susivaldymo ir apsimarinimo. Amerika

dirba greit ir sėkmingai, bet nesikarščiuoja, nesinervina. Rami valios jėga paremia visas pastangas ir teikia nepaprastų laimėjimų, kuriais stebimės Sename Pasaulyje", rašo savo atsiminimuose kun. M. Višnievskis.

Friburge buvo tuo metu 20 marijonų, besiruošiančių veiklai Lietuvoj, Lenkijoje, Gudijoje.[100] Kun. A. Staniukynas buvo ~~veiklai~~ pasižadėjęs ~~x~~ stoti į marijonus ir naujokavimo metus atlikti Friburge, bet vis nerado sau pavaduotojo, kuris eitų seserų kazimieriečių kapeliono pareigas, redaguotų ir padėtų leisti laikraštį "Draugą" ir dėyti kitus jo pasiimtus darbus. Jam rašė D.T. Jurgis: "Kaip tik galėsite pasiliuosuoti nuo Sesučių, tai ir atvažiuokite pas mus."[101] Kun. Staniukynas prašė, kad Amerikon atvyktų prof. kun. P. Būčys. Bet jis 1914 m. negalėjo vykti Amerikon. Apie tai praneša D.T. Jurgis: "Iki šiam laikui da nėra Akademijoje Rektoriaus; viskas sugula ant kun. Būčio galvos, labai žmogus pavargęs. Būdamas inspektorium, pasibaigus Akademijoje lekcijoms, vis negalės taip greit išvažiuoti, tur viską sutvarkyti. Beto, J.M. Seinų vyskupas nori su kun. Būčiu Seinuos pasimatyti, kviečia jį; matyt tur reikalų. Būčys pats nori būtinai čia pabūt pasilsėti net dvasiškai po visų vargų, pagyventi vienuolių gyvenimu nors kokį mėnesį, kitą. ...Aš taip pat ketinu šįmet kokioms kelioms savaitėms pargrįžt į Rusiją, turiu reikalų. Seinų vyskupas nor, kad kunigams rekolekcijas atlaikyčiau."[102]

Tikrai, D.T. Jurgis 1914 m. vasarą aplankė Lietuvą ir Marijampolėje vadovavo kunigų rekolekcijoms. Jose dalyvavo ir vysk. Just. Staugaitis. Jis rašo: "Lygiai prieš pat karą, kun. Jurgis Marijampolėje, jau kaip vienuolis, vedė kunigams rekolekcijas. Jose ir man teko dalyvauti. Mes stačiai buvome sužavėti kun. Jurgio minčių brandumu ir giliu dvasinio gyvenimo supratimu. Tos jo rekolekcijos mums būvo geras pasiruošimas ~~x~~ karui ir su juo einantiems išbandymams."[103]

Iš D.T. Jurgio laiško /1914.VIII.3/ kun. F. Kudirkai matyti, kad kunigų rekolekcijos, kurioms vadovavo kun. Jurgis, pirmiau buvo Kaune, davė dvi eili: pirmą seriją baigė liepos 5 d.; antrąją pradėjo liepos 7 d.,

o liepos 20-23 d. - Marijampolėje. Jis rašo: "Vedžiau rekolekcijas Kaune dvi eili: vienoje buvo su viršum 250 kunigų, antroje apie 128. Viskas gerai pavyko. Marijampolėje per rekolekcijas buvo ar ne suviršum 80 kunigų; labai gerai pasisekė. ...Mano santykiai su kunigais lietuviais, rodos, visur buvo kogeriausi. Anie nelemti priekaištai rodos išnyko. Mačiau visur daug prielankumo. ...Aš, galima sakyti, visą laiką vis buvau kelionėse ir sunkiame darbe. Dėkui Dievui viskas gerai ėjosi."

Prieš tai, liepos 6 d., iš Kauno jis pranešė kun. Kudirkai, jog Seinų vyskupas sutikęs kuriam laikui leisti kun. Vincentui Kulikauskui vykti Amerikon.

Iš pirmesnių jo laiškų matyti, kad išvyko iš Friburgo geg. 25 d.. Su reikalais buvo sustojęs Krokuvoje, Čenstakave, Vloclqvke. Iš ten liepos mėn. pradžioje vyko Lietuvon. Friburgan manė sugrįžti apie rugp. 16 d. į naujai išnuomotą namą: rue Grand Fontaine, No. 4. Bet įvyko netikėta kliūtis - prasidėjo karas. [103a]

~~Pirmasis Pasaulinis Karas~~ Lenkijoje

Iš Varšuvos jis rašo kun. F. Kudirkai /1914.VIII.3/: "Besidarbuojant Marijampolėje, štai ištiko mabilizacija; vos suskubau nuvykti Varšvuvon, o dabar jau ir karas apskelbtas." Kas-gi įvyko?

1914 m. liepos 28 d. Austro-Vengrija paskelbė karą Serbijai. Tuoj Rusijos užs. reikalų ministeris Dazonov pranešė Berlynui, kad rusai yra sumobilizavę - sutelkę karius Odesos, Kijevo, Maskvos ir Kazanės srityse. Liepos 31 d. Rusija pranešė Austro-Vengrijai, kad rusai nedarys jokių veiksmų, jei Austro-Vengrija savo karius sulaikys nuo žygio į Serbiją. Austro-Vengrija atmetė Rusijos reikalavimą. Rusija paskelbė visuotinę mobilizaciją. Tuomet Vokietija /1914.VIII.1d./ paskelbė Rusijai karą, o trims dienoms praėjus, rugp. 4d., ir Austro-Vengrija paskelbė karą Rusijai. Ir užsiliepsnojo visa Rytų Europa.

Apie padėtį pranešė D.T. Jurgis kun. F. Kudirkai /1914.VIII.19d./ laišku: " Bevažiuojant į Varšuvą, mane užklupo karas; bet pavyko laimin-

gai pasiekti Varšuvą. Iš čia dabar jau neturiu kur važiuoti. Šveicarijos dabar negalima pasiekti; visi keliai užkirsti. ...Kol kas čia ramu. Atlaikiau čia pažistamoms moterėlėms 5 dienų rekolekcijas ir šiaip pasidarbavau. Dabar kiek silsiuos; manau vėl griebtis prie darbo.

"Praneša laikraščiai, kad kun. Jakowskį paėmė vokiečiai nelaisvėn. Jis darbavosi Kališe, tai ir kliuvo vokiečiams į rankas. Dievas žino k kaip jam ten einasi; ~~reik laukti kuo pasibaigs karas~~. ar dar gyvas. Pasimelskite už jį. Mano visi kiti darbai turėjo sustoti; reik laukti, kuo pasibaigs karas.

"Su pažįstamais Friburge susižinokite. Gal juos sušelpsite stipendijomis, ar šiap kuo, jei prireiktų."

Minėtas rekolekcijas davė slaptoms vienuolėms, ul. Piękna 24. Ten laikinai prisiglaudė D.T. Jurgis ir ten buvo, kol Lenkiją valdė rusai; 1915 m. rugp. 6 d. Varšuvą užėmė vokiečiai. Pasikeitė padėtis; buvo galima pradėti plačiau dirbti.

Tuo metu Lenkijoje buvo penki kunigai marijonai: pats Vyriausias Vadovas - Jurgis Matulaitis - Matulevičius, K. Bronikovskis, ~~Sv~~ Lapas. Kulvietis, J. Vaitkevičius ir Vl. Jakovskis. Rusams valdant, jie veikė slaptai; ėjo vyskupų patikėtas jiems pareigas, vieni Varšuvoje, kiti - kitur.

Daugiau negu mėnesį laiko ėjęs Varšuvon kun. Kudirkos laiškas pasiekė kun. Jurgį. Praneša jį gavęs 1914.IX.22d. ir pastebi: "Kaip man ilgai teks da čia būti, nežinau. Dabar negalima išvažiuoti toliau, kelias užkirstas; iš Friburgo žinių negaunu, tik depešą gavau. Karas visą Europos gyvenimą sutrukdė ir sustabdė."

Varšuvoje prisiėjo jam išbūti nepilnus ketverius karo metus. Jis ten ėmėsi labdaros darbo. Kun. M. Višnievskis pažymi: "Mūsiškiai pasakojo, kiek daug naudos davė jo globa per ketverius sunkius karo metus. Pasitraukus rusams, pirmiau negu užėjo Vokiečiai, jis užėmė milžiniškus Bielanų trobesius, jų dideles sales pripildė lenkų našlaičiais, kurių būdavo iki 200. Daužėsi vežimais tarp Bielanų ir Varšuvos, beldėsi į vokiečių įstaigų duris, rinko - elgetavo našlaičiams maistą.

Vieną kartą vokietis valdininkas, nekantraudamas rūščiai pasakė: <Tamsta esi kunigas, tai turėtum daugiau pasitikėti A/pvaizda.>- <Tai tiesa,' atsakė su paprastu gerumu mūsų Tėvas:<bet Apvaizda veikia per gerus žmones.> Vokietis suminkštėjo ir daugiau sunkumų nebedarė."

Varšuvos arkivyskupas Aleksandras Kakovskis pavedė marijonams 1915m. rugsėjo mėnesį Bielanų bažnyčią ir parapiją. Klebonu buvo paskirtas kun. Kazimieras Bronikovskis.

Aptvarkius gautas patalpas, kun. Jurgis spalio mėnesį persikėlė iš ul. Piękna 24 į Bielanus ir įkūrė ten marijonų vienuolyną šv. Romualdo išp. globoje. Tais pat 1915 m. lapkričio 13 d. atidarė Bielanuose marijonų naujokyną, priimdamas tris kunigus ir 2 pasauliečius brolius į naujokyną. Naujokų vedėju buvo pats D.T. Jurgis.

Pagrindiniame Bielanų vienuolyno name buvo sutelkti ir D.T. Jurgio aprūpinami karo metu našlaičiai, netekusieji tėvų. Jų būdavo iki 200. Prieglaudos veikimo pačioj pradžioje buvo sudaryta 4 skyrių pradžios mokykla, kuri 1918 metais pradėjo pirmąsias gimnazijos klases.

1916 m. vasario mėnesį pradėjo veikti Marymonto koplyčią Bielanų parapijoje, o paskui ir antroji Potok'e. Ir čia marijonai įkūrė prieglaudą vargšams ir juos globojo.

Varšuvoje švč. Jėzaus Vardo bažnyčia /ul. Moniuszki nr. 3/, kunigaikštienės Magdalenos Radvilienės nuosavybė, sutinkant vietos arkivyskupui, buvo pavesta 1912 m. marijonui kun. Leonui Kulviečiui vadovauti. 1915 m. tą bažnytėlę su mažu nameliu arkiv. Al. Kakovskis pavedė valdyti marijonams. Ten su laiku buvo įkurtas marijonų vienuolynas.

Šveicarijos Friburge karo metu nedaug buvo pasilikusių kunigų marijonų. Jų dauguma sugrįžo Lietuvon ir Lenkijon. Buvo priimta keletas studentų kandidatų. Gyvenimas buvo sunkokas. Tik Amerikos tėvų marijonų siunčiamoji parama leido jiems veikti Šveicarijoje. Tuo metu buvo susidarę apie 30 darbininkų kolonijų - stovyklų Šveicarijoj, jų didelė dauguma - lenkai. Marijonai juos lankė, globojo, šelpė ir dvasiniai

aprūpindavo. Kartą iššauktas telegrama kun. M. Višnievskis pas ligonį, pamiršo karo meto suvaržymus svetimšaliams. Ties Bazeliu buvo sulaikytas, įtartas šnipinėjimu ir parą palaikytas kalėjime, kol paaiškėjo reikalas, rašo jis pats savo atsiminimuose.

1915 m. kovo 8 d. iš Friburgo Amerikon išvyko kun. V. Kulikauskas. Pakeliui Baltimore Md. paviešėjęs porą dienų pas savo dėdę kun. J. Lietuvniką, kovo 19 d. buvo jau Chicagoje.

Čia jam buvo pavesta naujokų vedėjo pareigos, kurių tuo metu buvo 7. Kun. J. Kazakas redagavo mėnesinį žurnalą "Tikyba ir Dora", kurs buvo pradėjęs eiti 1914 m. gruodžio 1d., o kun. F. Kudirka buvo visų vyresnysis, Šv. Mykolo par. klebonas ir laikraščio administratorius.

Varšuvos priemiestyje, Pragoje, /ul. Wileńska 69/ Vaclovas ir Jadvyga Mankovskiai įkūrė vargšų vaikams auklėjimo ir mokslo amatų mokyklą. 1917 m. buvo pagelbon pakviesti tėvai marijonai. D.T. Jurgis paskyrė šio įstaigos vedėju kun. dr. Ladą Lysik.

Baigiantis 1917 m., Vyriausias Vadovas parkvietė iš Friburgo kun. Marijoną Višnievskį ir paskyrė jį naujokų magistru į Bielanus, o pats išvyko į Pragą, kun. L. Lysikui padėti. Ir ten D.T. Jurgis pasiliko, kol išvyko į Lietuvą 1918 m.

Lietuvoje Seinų vyskupas A. Karosas paskyrė du kunigu marijonu: kun. V. Dvaranauską klebonu ir kun. Just. Novicką vikaru, Marijampolės parapijai vadovauti, tuom gražindamas marijonams jų vienuolyną ir parapiją. Tai buvo 1917 m. rudenį. 104/

Tuo tarpu D.T. Jurgis veikė Varšuvoje. Apie tą veiklą rašo vysk. H. Przezdziecki: "Nepamiršiu niekada rekolekcijų, kurias jam vadovaujant atlaikiau su kitais kunigais 1917 m. ~~kurias~~ jam Suprantu taip pat, kodėl Pijus XI, kuriam nabašninkas arkivyskupas vedė rekolekcijas, kai šis kaip Nuncijus Lenkijoj rengėsi priimti vyskupo šventimus, vadino nabašninką arkivyskupą savo bičiuliu ir garsiai pabrėžė, kad ta bičiulystė daranti jam garbės. Kunigas Jurgis visų širdis pavergdavo. Pav. suvažiavus

iš visos Lenkijos kunigams - prefektams, visi vienbalsiai jį išrinko tam suvažiavimui pirmininkauti. Nežiūrint to, kunigas Jurgis buvo kaskart nuolankesnis, juo jis labiau buvo mylimas, juo daugiau pasitikėjimo įgydavo." 105/

Tuo laiku pirmasis pasaulinis karas ėjo pabaigon. Lietuvos Brastoje vyko taikos konferencija. Prasidėjo 1917 m. gruodžio 22d. ir tęsėsi iki vasario 10 d., kai Rusijos vyriausybės vardu L. Trockis nutraukė derybas ir išvažiavo iš Brastos. 106/

Lietuva paskelbė savo neprikalusomybę,106a/ o Vokiečiai pradėjo iš naujo žygį į rytus vasario 17 d., sakydami, jog rusai sulaužė karo paliaubas. Vasario 18 d. paėmė Daugavpilį ir per penkias dienas nužygiavo 150 mylių, nerasdami jokio rimto pasipriešinimo. 1918 m. vasario 23D. vokiečių vyriausybė paskelbė, jog Vokietija ir Rusija skelbia karo pabaigą.

Tarpininkaujant Kauno vyskupui Pr. Karevičiui, D.T. Jurgis gavo vokiečių valdžios leidimą /tuomet sunkiai gaunamą/ grįžti Lietuvon. 1918m. kovo 1 d. jis išvažiavo iš Varšuvos į Vilnių.

Paliko D.T. Jurgis Varšuvoje gražiai organizuota marijonų veiklos pradžią. Per 43 veiklos mėnesius, besitęsiant karui, priėmė penkis naujus kunigus: L. Lysik, Sigismundą Trušynskį, Pranciškų Kruppą 1915m., o 1917 m. Joną Sobčyk'ą ir Aleksandrą Sękovski; du klierikus: Eugenijų Kulešą (1915) ir Juozą Jarzębowskį (1917) ir Henriką Jamialovskį /1918/.

Įkūrė vienuolyną ir marijonų naujokyną; apėmė valdyti dvi rezidencijas su bažnyčiomis; įkūrė pradžios mokyklą, amatų mokyklą, siuvyklą, vargšams virtuvę ir moksleiviams bendrabutį.

Marijonai tarnavo Bielanų parapijai, kuri turėjusi apie 5,000 tikinčiųjų, kartu skaitant Ciechočinek ir švč. Jėzaus Vardo bažnyčią, ir tris koplyčias. Vloclovsko kunigų seminarijoje profesoriavo kun. dr. Juozas Vaitkevičius /1916-1918/.

Prie tos ramios D. Tarno Jurgio ir jo draugų veiklos reikia pridėti veiklią pagelbą katalikų akcijai, tikybos mokymas mokyklose, misijos

žmonėms, rekolekcijos kunigams ir vienuolėms.

Išvažiuodamas Lietuvon, D.T. Jurgis paliko Lenkijoje 14 kunigų marijonų ir apie 10 klierikų bei brolių vienuolių, įskaitant tuos, kurie buvo laikinai pasilikę Friburge. 106b/

Lietuvoje

Dievo Tarnas Jurgis, atvykęs Vilniun, sustojo pas brolius Dolioristus. Tuoj pat atlankė vyskupijos Valdytoją, prelatą K. Michelkevičių. Iš jo sužinojo pasklidusį Vilniuje gandą, esą jis yra skiriamas Vilniaus vyskupu. Toliau jis rašo savo užrašuose: "J.M. Michalkevičius klausė, nejaugi man nieko apie tai nėra sakęs Varšuvos arkivyskupas. Pasakiau, kad ničnieko, kad aš važiuoju laikyti rekolekcijų Kaune ir steigtų vienuolyno Marijampolėje."

Rytojaus dieną išvyko Kaunan. Ten laikė klierikams rekolekcijas, o kitas dvejas - žmonėms: vienas lenkiškai, kitas lietuviškai.

Kaunas tuo laiku buvo labai ištuštėjęs; pabėgėliai dar nebuvo grįžę; visur buvo pilna vokiečių kareivių. Visur parašai buvo vien vokiečių kalba. Vokiečiai valdė Lietuvą. Teko jam eiti pasirodyti vokiečių vietinei valdžiai.

"Bažnytinių reikalų vedėjas buvo tuomet V. Altmann," rašo savo dienerašty D.T. Jurgis "Jis mane gana ilgai visaip kamantinėjo. Pasakiau jam, kad noriu važiuoti Marijampolėn ir tenai liktis. Sakė, kad vokiečių valdžia nieko prieš tai neturėsianti. Pridėjau, kad aš esu vienuolis ir manau tenai vesti naujokyną. Sakiau tai aiškiai, nes mumačiau gerai iš pašnekesio, kad vokiečiai visa ką gerai jau yra apie mane sušnipinėję. Gi mano asmeniu rūpinosi, kad į vyskupus kandidatu buvau paskirtas. Tačiau kad antrą kartą nuėjau pasiimti leidimo, nenorėjo V. Altmanas jo duoti, matyt, pabūgo, kad aš atvykęs iš Varšavos neimčiau varyti Lietuvoje kokios agitacijos. Visaip suko, nenorėdamas manęs leisti. Sakė, kad reikią man pristatyti Kelcių vyskupo leidimas ir Seinų vyskupo sutikimas, kad aš negalįs steigti vienuolyno, kad neleisianti Taryba ir

t.t. Atsakiau, kad J.M. vyskupas mielu noru sutinka mane priimti ir kviečia pas save, o Kelčių vyskupo nereik man leidimo, nes aš vien Šventajam Tėvui priklausau. Taryba neprivalo čia kištis, nes aš nenoriu steigti kokio naujo vienuolyno; Marijampolėje vienuolynas buvo ir dabar vėl yra; marijonai laikinai išblaškyti vėl spiečiasi krūvon. Griežtai pareikalavau, kad man nekliudytų važiuoti Marijampolėn. Atsakė, kad dar pasitarsiąs su savaisiais ir pakalbėsiąs su J.M. Kauno vyskupu. Ant rytojaus pats Altmanas, pakalbėjęs su J.M. Kauno vyskupu, sutiko mane leisti Marijampolėn ir įteikė man raštu leidimą penkiolikai dienų, pridėdemas, kad Marijampolės viršininkas galėsiąs jį savo nuožiūra prailginti." 107/

Marijampolėje

Į Marijampolę D.T. Jurgis atvyko kovo 14 d. 1918m. Parapijai vadovavo kun. V. Dvaranauskas ir kun. Justinas Novickas, marijonai. Vienuolyno padėtis buvo sunki. Parapija labai didelė; bažnytinio darbo daug. Be to, "Žiburio" ir kitų veikiančių draugijų darbas gulė kunigų pečius. Jiems padėjo gana daug kun. A. Šmulkštys. Vienuolyne gyveno keli pasauliniai kunigai. Nuolatiniai svečiai ir kunigų suvažiavimai atimdavo marijonams visą laisvąjį laiką.

Vienuolyne gyveno ir Seinų vyskupas A. Karosas. Visi vyskupijos reikalai spietėsi į vienuolyną. Tuo metu nebuvo kunigų seminarijos nei vyskupo kurijos. Po ilgų derybų, vokiečių valdžia leido steigti Seinuose kunigų seminariją, bet su sąlyga, kad visa būtų dėstoma lotynų ir lietuvių kalba.

Kunigų prašomas vysk. A. Karosas sutiko organizuoti kuriją. "Kunigai norėjo," rašo D. Tarnas, "kad apsiimčiau būti Seinų Seminarijos vedėjas; griežtai atsisakiau. Aš atvykau vienuolyno steigti, o ne ko kita."

D.T. Jurgis vadovavo gimnazijos mokinių ir seminaristų rekolekcijoms; davė rekolekcijas ir parapijos žmonėms.

1918 m. atsirado keletas kandidatų į marijonus. D.T. Jurgis,

popiežiaus leidžiamas perkėlė iš Friburgo novicijatą į Marijampolę ir pradėjo nelengvą vienuolyno tvarkymo darbą. Jis pats rašo dienoraštyje: "Pamaželi įsivedėm per piet ir vakarienę dvasinius skaitymus, įstatų aiškinimus, pamokas, pagaliau ir duris užsidarėme. Pasauliniai kunigai išsikraustė miestan. Pradėjome gyventi šiaip taip vienuolių gyvenimu." 108/

Seserų Vienuolija

D.T. Jurgis matė gyvą reikalą sukurti lietuvaičių vienuolyną, kuris galėtų dirbti Lietuvoje. Nuo 1905 m. patarnavo jis protarpiais, begyvendamas Varšuvoje, slaptoms lenkių seserų vienuolijoms. Toji mintis subrendo bebūnant jam Friburge. Manė pradėti darbą Šveicarijoje. Kandidatės į slaptas vienuoles turėjo vykti į Šveicariją ir ten pabaigusios parinktam vienuolyne novicijatą bei pagilinusios mokslo žinias grįžti į Lietuvą katalikų visuomenės labui dirbti. Bet karas sutrukdė didįjį sumanymą. Teko atidėti. Pasiskelbus Lietuvai nepriklausoma valstybe, pakitėjo geron pusėn visos sąlygos lietuvaičių seserų vienuolijai kurti.

1918 m. pavasarį jis įrašė dienoraštin: "Kiek atspėdamas sustačiau Vargdienių Seselių Įstatus. Kun. Laukaitis išvertė juos lietuviškai. Seselių gyvenimas taip pat pavyko šiaip taip sutvarkyti." 109/

O. Labanauskaitė rašo: "Lyg nujausdamas, kad nuo šios rūšies darbų jis bus greit atplėštas, tos kongregacijos pagrindus jis deda labai skubėdamas - po pusės metų viskas buvo tiek pastūmėta pirmyn, kad Seinų vyskupas Karosas jau gali ją kanoniškai įsteigti, tai yra duoti bažnyčios sutikimą pradėti Kongregacijai veikti. Ir taip 1918 m. spalio mėn. 15 d. buvo įkurta Nekaltai Prad. Švč. P. Marijos Seserų Kongregacija. Tai buvo pirmoji lietuviška seserų kongregacija nepriklausomoje Lietuvoje." 110/

V Vilniaus vyskupas

Vilniaus vyskupas Kandidatas į vyskupus

1918 m. kovo 14 ar 15 d. D.T. Jurgis išgirdo Vilniuje iš vyskupijos valdytojo prel. K. Michalkevičiaus, kad jis esąs kandidatas į Vilniaus vyskupo sostą. 111/ Kaune pasakė jam vyskupas Pr. Karevičius, kad

kandidatais į Vilniaus vyskupus pirmoje eilėje vokiečių valdžia siūlo kun. prel. K. Olšauskį, paskui Kun. prel. Maculevičių ir kun. prel. Dambrauską, [112] o jojo, kun. Jurgio, kandidatūrą kelia vysk. Roppas ir kiti lenkų vyskupai.

Greitai paaiškėjo, kad kun. prel. Olšauskio kandidatura šventajam Sostui nepriimtina; bet vokiečiai nemanė nusileisti, to siekdami, jie suėmė Vilniaus vysk. Valdytoją prel. K. Michalkevičių ir ištrėmė. Apie tai sužinojusi Lietuvos Taryba pasiūlė kun. Jurgį kandidatu.

Apie savo pastangas nebūti Vilniaus vyskupu rašo dienoraštyje pats D.T. Jurgis:

"Sužinojęs tai, nuvykau Vilniun. Išrodinėjau p. Smetonai, kad aš likdamas paprastu vienuoliu, galiu gal naudingiau darbuotis Bažnyčiai ir visuomenei; kad vienuolynai per mus reikalingi ir kad man pasitraukus, kažin ar atsilaikys Marijampolės vienuolynas, kad gali surasti daugiau kandidatų.

"Buvau Kaune pas Zechliną, kurs tuomet politikos skyrių vedė. Ir jo prašiau, kad manęs neskirtų Vilniun. Taip pat buvau rašęs į Pacelli nuncijų į Muencheną, išdėstydamas vienuolijos sunkų stovį ir prašydamas, kad mane paliktų Marijampolėje darbuotis.

"Taryba buvo atsiuntusi Marijampolėn kun. Petrulį ir kun. Purickį patirti, ar aš tikras lietuvis. Matyt, Taryba rimtai ėmė svarstyti mano kandidatūrą. [113]

"Buvau prašęs ir Varšavos brolius, ir Friburgo, ir Amerikos, kad ir jie nuo savęs rašytų Ryman, įrodydami sunkų vienuolijos stovį ir kad aš vienuolijai dar dabartės būtinai reikalingas.

"Seinų vyskupėlis važiavo Varšuvon, per jį įdaviau raštą ir Mgr. A. Ratti, Apaštalų Sosto skirtam vizitatoriui. Išrodinėjau, kad aš kol kas būtinai dar vienuolijai reikalingas. Kadangi grėsė kas kart didesnis pavojus, kad galiu liktis Vilniaus vyskupu, pasiryžau pats važiuoti Muenchenan ir visą dalykų stovį asmeniškai išdėstyti J.M. Muencheno nuncijui

Pacelli. Taryba prašė, kad drauge paaiškinčiau Nuncijui, kad J.M. kunigas Michalkevičius buvęs be Tarybos ir be lietuvių kaltės ištremtas Vokietijon ir kad reikalingas tiesioginis susisiekimas Rymo su Lietuvos kunigais.

"Buvau Muenchene, bet išsinešiau įspūdį, kad vargu į mano aiškinimus atsižvelgsiąs Šv. Tėvas." 114/

Iš Varšuvos kunigai marijonai buvo jam rašę, kad pavojus likti Vilniaus vyskupu praėjęs, kad galįs ramiai darbuotis, bet kelioms savaitėms praėjus, aiškiai pranešė, jog yra paskirtas Vilniaus vyskupu.

Pasirodė, kad tojė žinia buvo tikra, nes, bene 22d. iš Vilniaus atvyko Marijampolėn kun. prof. Milkauskas ir atvežė MGR. A. Ratti, šv. Tėvo Vizitatoriaus, laišką, kuriuo pranešė, jog paskirtas Vilniaus vyskupu.

Labai giliai išgyveno gautą žinią. D.T. Jurgis rašo:

"Tą naktį negalėjau miegoti. Pajutau visą naštą, kuri ant manęs sugriuvo. Sunku man buvo, bet reikėjo su Dievo valia susitaikyti," 115/ ypač gi, kad buvo prie laiško priedas: jei bandytų atsistatydinti, tai to atsistatydinimo nepriims šv. Tėvas. 116/

Vargų pradžia

Iš savo svečio patyrė, kad Vilniaus kunigams lenkams paskyrimas Vilniaus vyskupu Matulevičiaus nelabai patiko, tik kai kurie tuo džiaugėsi.

Atvyko du ~~kun~~ V. Tarybos atstovai: kun. Petrulis ir Vizbaras kartu su kun. J. Kukta pasveikinti kun. Jurgį. Jie prašė, kad, gavęs skiriamuosius raštus - Bullą, tuojau ~~x~~ vyktų Vilniun konsekracijai.

"Kalbėjomės ir dėl prakalbų eilės, " rašo D.T. Jurgis: "Aš išreiškiau savo nuomonę, kad pirmiausiai reikia lenkų kalba prabilti, kadangi jų Vilniuje daugiausia. Tarybos atstovai spyrėsi, kad aš privaląs pirmiausiai lietuviškai prabilti, kadangi čia Lietuvos valstybė ir Tarybos atstovai to reikalauja. Atsakiau: aš nesu vyskupu skirtas valstybei, o tik žmonėms, liaudžiai ir bažnyčiai, tai ir privalau Bažnyčios reikalų ir žmonių žiūrėti... Nelabai tiko Tarybos atstovams mano pasiryžimas pir-

moje eilėje lenkiškai prakalbėti.

"Norėjo, kad ir baltgudiškai prabilčiau. Sutikau, kad būt skaitoma pro bulla baltgudiškai, o ar prabilsiu baltgudiškai, pažiūrėsiu pasitaręs. Baltgudžiai labai nesusipratę. Dėl viso ko prašiau, kad kun. Toločka parašytų trumputę prakalbėlę," 117/

Tuo tarpu iš Varšuvos gavęs žinią, kad Bulla gal ateis tik po dviejų mėnesių, ar už pusės metų.

1918 m. XI. 5 d. Kun. Jurgis išvyko Kaunan pasikalbėti su vyskupu P. Karevičium ir dalyvauti Katalikų Veikimo Centro suvažiavime. Kelionėje prasilenkė su Vilniaus Kapitulos atstovais: prel. Veliczko ir kan, Uszyllo, kurie, neradę jo Marijampolėje, surado Kaune. Pareiškė kapitulos vardu geriausius linkėjimus.

Besikalbant, iškilo nepramatyti sunkumai. Buvo tartasi dėl ingreso tvarkos ir prakalbų. Kapitulos atstovai griežtai pasisakė prieš prakalbą į baltgudžius, nes, jų teigimu, baltgudžių Vilniuje visai nėsą, jie - tik vokiečių padaras. Negelbėjo nei priminimas, kad lenkų laikraštis "Dziennik Wileński" pripažįsta bent 17% baltgudžių Vilniuje. Bet kadangi per ingresą šeimininkauja Kapitula, o vyskupas yra jos svečias, tai visą tvarką sudaryti ir su įvairiais atstovais tartis paliko kapitulai. Kapitulos atstovai nenorėjo, kad kun. Jurgis konsekruotųsi Vilniuje.118/

Apaštalinis Vizitatorius Varšuvoje MGR. A. Ratti 1918 m. lapkričio 11d. atsiuntė kun. Jurgiui telegramą, kad nelaukdamas skiriamųjų raštų - Bullos, sventytųsi vyskupu ir imtų valdyti vyskupiją. Bet telegramos negana imti valdyti. Norėjo pats važiuoti į Varšuvą pas Apaštalinį Vizitatorių, bet traukiniai ėjo tik iki Balstogės. Ar galima toliau keliauti, nebuvo žinių. Iš Kauno grįžęs Marijampolėn, susitarė su savaisiais ir pasiuntė Varšuvon kun. V. Dvaranauską reikalingų dokumentų parvežti. Jis turėjo labai vargingą kelionę, bet reikalingus raštus parvežė /Žr. 116 išnašą/.

"Susitariau su J.M. Kauno vyskupu konsekruotis Kaune 1 gruodžio, o dijecezijos valdymą apimti 8 gruodžio per Švč. Panelę Nekaltai Pradėtąją," rašo jis dienoraštyje.

"Pasirodė, kad kažin ar begalėsiąs kuris kitas vyskupas atvažiuoti; buvau prašęs Seinų ir Minsko vyskupus. Seinų vyskupas išvažiavęs buvo Lomžon, o Minsko vyskupas negalėjo atvažiuoti, nes bene tik ar ne penkioms dienoms praslinkus po mano konsekracijos gavo mano depešą.

"Buvau manęs atidėti konsekraciją, bet sudraudė mane: mano konsekracija jau buvo paskelbta Vilniaus bažnyčiose ir dijecezijoj, pagaliau galėjo kilti dar neramesni laikai. Taip pat dėl tų ir kitų priežasčių draudė, kad nei ingreso neatidėliočiau. Sutikau". 119/

Iš Marijampolės iškeliavo D.T. Jurgis Kaunan lapkričio 29 d. traukiniu per Vilkaviškį. Jį lydėjo kun. V. Dvaranauskas ir kun. K. Rėklaitis. Traukinys vos judėjo: dvi valandas pavėlavo į Vilkaviškį; kelyje du kartu sustojo; Kauną pasiekė gana vėlai. Laukusieji buvo suabejoję, ar įvyks konsekracija.

Rytojaus dieną / Lapkr. 30/ atvyko iš Vilniaus kapitulos atstovai: kun. prel. Baijko, kun. kan. Lubianiec, o su jais ir Vilniaus kunigų atstovas Kretovičius. Atvažiavo ir daugiau kunigų iš Vilniaus vyskupijos. Anot prel. Baijko, buvo manę atvykti ir dvarininkų atstovai, bet susilaikė: jiems nepatiko, kad konsekracija vyksta Kaune. Buvo V. Tarybos ir Valstybės atstovai.

Konsekracija ir Ingresas

Konsekracija įvyko 1918 gruodžio 1 d. Kauno katedroje. Konsekravo Kauno vyskupas, Pr. Karevičius, asistuojant Vilniaus kapitulos atstovui prel. Baijko ir Vilkaviškio prelatui Dobrilai. Kviestieji Seinų, Minsko ir Rygos vyskupai negalėjo atkeliauti.

D.T. Jurgis dienraštyje apie tos dienos įvykius rašo:

"Po konsekracijos sveikino mane įvairios lietuvių delegacijos ir viena mergaičių lenkių. Išklausęs pasveikinimų, atsakiau lietuviškai, lai-

kiausi grynai Kristaus idealų ir bažnytinės dirvos, kad nieko neužgavus; paskui prabilau ir lenkiškai.

"Po visų skyrium buvo atvykę ir Mažosios Lietuvos /Prūsų/ du atstovu, kareiviu manęs pasveikintų ir įteikė adresą: išreiškė norą su Didžiąją Lietuva susivienyti.

"Apie 6 val. pavakare buvo seminarijoje pietūs. Vėl buvo įvairių kalbų lietuviškai ir lenkiškai. Atsakinėjau vieniems ir kitiems, laikydamas taip pat bažnytinės dirvos ir pažymėdamas, kad mums visiems reikia laitytis Kristaus idealų.

"Išskirti reikia iš visų kun. Turmo kalbą. Sakė, mes turime kunigų politikų, tautininkų, visuomeninkų ir kitų kitokių, bet neturime kunigo, tėvo ganytojaus. Kai reik eiti išpažinties, kai nori laikyti rekolekcijas, nėr kur, nei prie kokio. Išreiškė linkėjimų, kad aš bučiau tas ganytojas, tėvas ir pasitikėjimą, kad kelsiu bažnytinius idealus ir įdiegsiu Kristaus dvasią.

"Ant rytojaus su kun. prel. Baijko, kun, kan. Lubianiec /buvo ir Kretavičius iš pradžių/ vėl tarėmės dėl ingreso tvarkos. Pasakiau, kad aš manau, kad pro Bulla būtų skaitoma: lenkiškai, lietuviškai ir baltgudiškai, o prabilsiu tik lenkiškai, o paskui lietuviškai. Ir Baltgudžiai raštu ir Taryba prašė, kad būtinai būtų kas nors ir baltgudžiams. Kadangi baltgudiškai kalbėti nemoku ir neišdrįstu, tai norėčiau, kad bent pro Bulla būtų baltgudiškai skaitoma.

"Kun. kan. Lubianiec labai karštai prieš tai protestavo: baltgudžių nesą, tik esanti žmonių kuopelė vokiečių papirkta ir dirbtinai sudaryta prieš lenkus; lenkai už bloga man palaikysią tokį dalyką ir aš sau sugadinsiąs pirmus žingsnius.

"Aš vis tiek sakiau, kad net lenkų laikraštis Dziennik Wil. pripažįstąs bent 17 nuošimčių baltgudžių ir tik visa šalis jų yra; taigi teisinga, kad nors pro Bulla būtų skaitoma baltgudiškai. Prašiau, kad kapitula gerai tą dalyką apsvarstytų, kad aš savo avelių dalies neužgaučiau

ir nuo savęs ir bažnyčios neatstumčiau. Aš noriu visiems lygiai tarnauti ir visiems būti lygiai ganytojas. Man buvo gaila tos niekinamos tautos ir norėjau, kad jie pamatytų, kad vyskupas nei jų nei jų kalbos neniekina. Bet vėl nenorėjau bažnyčioje riaušių ir skandalų. Taigi dar kartą griežtai išreiškiau, kad mano nuomone reikėtų skaityti pro Bulla baltgudiškai, bet kad kapitula dar kartą tą dalyką gerai apsvarstytų.

"Nustatyti, kurioje eilėje kuri delegacija eis manęs sveikintų, pavedžiau kapitulai, nes ji šeimininkė, tik prašiau, kad taikintų tautas, kad nebūtų kokių nemalonumų." 120/

Iki ingreso pasiliko savaitė. Bet ji buvo pina rūpesčių. Napatogu buvo vysk. Jurgiui grįžti (~~pas kun. Just. Staugaitį~~) Marijampolėn - pasiliko Kaune. Porą dienų ilsėjosi pas kun. Just. Staugaitį Aukštoje Panemunėje. Iš Vilniaus atėjo žinia, jog ingreso metu nori padaryti lenkai tautinę manifestaciją, o vokiečiai pasiryžę tai sutrukdyti, neleisti. Gali kilti iš to susirėmimas su vokiečiais. Šie norį, kad vysk. Jurgis vyktų Vilniun gruodžio 7 d. vakare greituoju traukiniu, o ne gruodžio 8d.

Vysk. Jurgis paprašė laišku prel. K. Michalkevičiaus, kad jis ištirtų reikalą ir praneštų, kaip daryti. Kaip buvo nusitaręs , taip ir padarė: gruodžio 8 d. ryte išvyko traukiniu Vilniun. Vokiečiai už tai nedavė vagone atskiros patalpos vyskupui ir jo palydovams, ir vos davė bilietą kelionei.

Ladvaravo klebonas su parapijiečiais pasitiko ganytoją, pasveikino. Neužilgo traukinys pasiekė Vilnių.

Geležinkelio stotyje pasitiko vyskupą Jurgį kapitulos nariai, Tarybos ir miesto atstovai.

"Sustojome prie Ašmens Vartų," rašo D.T. Jurgis. "Ten koplytėlėje prabilo į mane trumpai kun. prel. Volodžko lenkiškai; paskui sukalbėjome Šv. Panelės litaniją ir atgiedojo žmonės gatvėje gana skaitlingai susirinkę "po Tavo apgynimui" lenkiškai. Kelis žodžius trumpai atsakiau

lenkiškai.

"Buvau gavęs iš Ministerių Pirmininko Voldemaro laišką. Nuėję į zokristiją su kun. prel. Hanusevičiumi ir Volodžko skaitėme. Reikalavo p. Voldemaras, kad Tarybos ir Valstybės atstovams būtų užleista pirma vieta mane sveikinant, kitaip atsisaką dalyvauti, jei kapitula to nepadarysianti. Reikalavo, kad į baltgudžius prabilčiau Bažnyčioje.

"Kun. Hanusewicz atsakė, kad ~~pa~~ kapitula visais balsais nutarusi, kad baltgudiškai ne tik neprabilti, bet nei pro Bulla skaityti nereikią, kadangi nei vienos parapijos nėra, kur būtų toji kalba vartojama. Bet jei aš liepsiu, tai galį skaityti, bet iš to gal išeiti negeistini dalykai. Atsakiau, kad aš prisitaikysiu prie to kaip kapitula nusprendusi, nes ji čia šeimininkė ir ji privalanti geriau už mane dalykų stovį žinoti; aš jokių sumišimų nenoriu būti priežastimi. Taip pat aš nusprendžiau, kas kokioje eilėje į mane kalbės, tai kapitulos dalykas; tik prašau visus taikyti, kad nebūtų nemalonumų. Kun. Hanusevičius sakė, kad jei labai Taryba spirsis, galį jai pirmą vietą užleisti, kad jis tai pranešęs kun. kan. Lubianiec. Aš prašiau, jei tik galima, kad Tarybos atstovams pirmą vietą užleistų.

"Privažiavus prie katedros, pasitiko mane prie jos durų J.M. prel. Michalkevičius su kunigais; trumpai prabilo sveikindamas. Apsitaisęs vyskupo rūbais, pradėjau paprastas ingreso apeigas. Žmonių buvo labai daug, netilpo bažnyčioje, buvo minios prieš bažnyčią.

"Prabilau pirma iš sosto trumpai lotyniškai į kunigus, paskui iš sakyklos pirma lenkiškai, o paskui lietuviškai. Kanauninkas asistantas evangeliją skaitė tik lenkiškai prieš pradėsiant prakalbas.

"Pabaigęs lenkiškai pamokslą, paklausiau, ar bus skaitoma evangelija lietuviškai; atsakė, kad čia nėra tokio papročio. Man rodėsi, kad būtų reikėję prieš lietuvišką prakalbą paskaityti evangeliją lietuviškai. Tiek to, nieko nesakęs, prabilau lietuviškai.

"Kalbėjau į žmones karštai ir kiek tik stengiau širdingai. Regis,

buvo ir lenkai ir lietuviai patenkinti.

"Po sumos grįždamas su prel. Hanusevičium dar kartą prašiau, sakyti kun. kan, Lubianiec, kad Lietuvių Tarybos ir valstybės atstovams užleistų pirmą vietą. Numaniau, kad čia kilo susirėmimas ir daug nemalonumų.

"Inžengiant į vyskupo rūmus, pasitiko mane su duona ir druska J.M. Michalkevičius; atvyko ir kiti prelatai ir kanauninkai. Aukštai salionuose rinkosi delegacijų atstovai.

"Einant man pusryčiauti, priėjęs kan. Kukta man pasakė, jei sutinkanti kapitula pirmoje eilėje leisti Tarybos atstovus, tai atvažiuosianti jie manęs sveikinti, o jei ne, tai nesirodysianti. Atsakiau, kad kun. prelatas Hanusevičius sakęs, kad tam jų norui nesipriešinsią. Tada kun. kanauninkas Kukta pasiuntė vežėją parvežti Tarybos atstovų.

"Sėdus pusryčiauti, atėjęs kun. kan. Lubianiec aštriai užprotestavo prieš Tarybos atstovų norą kalbėti pirmiausia. Esą nustatyta buvo tvarka, kad lenkų delegacijų atstovai pirma kalbėsią, o lietuvių paskui, tai to ir reikią laikytis.

"Atsakiau, kad mano nuomone, čia jau civilinio mandagumo aktai. Bažnyčioje pirmiau kalbėjau lenkiškai, o paskui lietuviškai, kadangi lenkų daugumas. O čia vis tik Taryba šiokia tokia valdžia, ją sveikino net šv. Tėvas, su ja derybas vedė net nuncijus Pacelli Muenchene, jai pavedė vokiečiai savo valdžios dalį, ji atstovaujanti ir šalies žymią dalį. Taigi šio civilinio mandagumo akte priderėtų jiems pirma vieta, taip man rodos.

"Kiti iš kapitulos nesipriešino; J.E. vyskupas O'Rourke taip pat tos nuomonės buvo. Tik kun. Lubianiec spyrė, kad greičiau eičiau prie delegacijų, nes laukią.

"Rinktis buvo nustatyta 2 val. Tarybos atstovų dar nebuvo, palaukus iki 2 ir pusė valandų, ėjau prie delegacijų. Pasakiau, kaip tik atvažiuos Tarybos atstovai, kad pertrauktų visąką, o įleistų Tarybos atsto-

vus. Lubianiec sakė, kad gal kur atskiram kambariukyje juos priimti. Pasakiau, kad geriau visiškai nepriimti, negu žmones niekinti.

"Prasidėjo sveikinimai: Pirmiau ėjo lenkų atstovai, paskui lietuvių, paskui baltgudžių. Kun. Lubianiec norėjo, kad išklausęs lenkų, jiems atsakyčiau; matyt norėjo, kad lenkai paskui sau išeitų. Sakiau, kad visų išklausęs, visiems paskui paeiliui atsakysiu.

"Kalbėjau kiek galėdamas širdingai pirma lenkams, paskui Lietuviams ir pagaliau baltgudžiams, šiems lenkų kalba, kadangi baltgudiškai nemokėjau.

"Sakiau, kad atėjau čia visiems lygiai tarnauti, visiems reikšti meilę, kad tautų santykiuose tos pačios Kristaus doros privalome laikytis, kaip ir atskirų žmonių gy santykiuose, kad nei vieno nevalia neapykantoje laikyti, niekinti, skriausti, kad visus lygiai reikia mylėti ir t.t.

"Tarybos atstovai neatvažiavo. Pasirodė, kad buvo nesusipratimas. Vežėjas nesuprato; pastovėjęs prie Tarybos grįžo. Nebuvo Tarybos atstovų nei katedroje, kadangi kapitula nenorėjo jiems duoti atskirų vietų,o tik drauge su visais kitais draugijų atstovais prebiterijoje." 121/

Ingreso iškilmėms pasibaigus, sekė susipažinimas su vadovaujamais vyskupijoje veiksniais ir visos padėties išsiaiškinimas. Lenkai piliečiai pasikvietė vyskupą pietų gruodžio 9 d. 2 val., o vakare kunigai padarė jam iškilmingą priėmimą seminarijoje.

Gruodžio 10 d. aplankė Liet. Tarybos pirmininką, jo pavaduotojus, Lietuvos ministerius ir žymesnius valdininkus. Krikščionys demokratai paruošė jam vakarienę. Sekančiai dienai pakvietė vakarienės Liet. Taryba ir Valdžios atstovai. Apie patirtus įspūdžius jis rašo:

"Buvo daug kalbų: kalbėjo lietuviai, baltgudžiai, lenkų atstovai, žydų atstovai, partijų atstovai. Kai kuriems skyrium atsakiau, paskui visiems kartu. Kėliau aikštėn Kristaus idealus ir mintis, pasakiau pasinaudodamas proga bent du trumpu apologėtikos pamokslėliu. Mano kal-

bos regimai patiko visiems, visi buvo patenkinti: ir žydai, ir baltgudziai, ir lietuviai. Taip Dievas padėjo man vėl sueiti su Lietuvos Valstybe į dermę." 122/

Pirmieji santykių nesklandumai ir nesusipratimai nugalėti, išaiškinti; įtempimas atslūgo. Bet vyskupui Jurgiui prasidėjo Vilniuje 80 mėnesių besitęsiąs sunkaus kryžiaus kelias. Tam laikotarpiui tirti turime paties D.T. Jurgio dienoraščio užrašus: 1918.III.1 - 1919.XII.16; 1921. II.19 - 1921.IV.2; 1925.VIII.5 - 1925.VIII30 ir jo kapeliono, kun. Jono Kriščiukaičio, MIC., atsiminimus rankraštyje iš jo buvimo pas Vilniaus x vyskupą nuo 1920.X.4 d. - 1925.VIII. 123/

80 mėnesių - aitrūs rūpesčiai ir darbai

Vilniaus miesto ir vyskupijos padėtis 1918 m. gruodžio mėnesį, kai vysk. Jurgis pradėjo valdyti vyskupiją, buvo neįprastai sunki. Iš rytų slinko bolševikai - komunistai, mieste veikė vokiečių karių Taryba, slaptoji lenkų Taryba ir Liet. Valstybės Taryba. Kovų frontai vyskupui neleido susisiekti su kunigais ir tikinčiaisiais. Įkaitinti tautiniai jausmai, karo pabaigos neaiškūs vaisiai, komunistų skatinama luominė revoliucija, valdžių nepastovumas, auganti krašte netvarka, sumišimas ir paskui slenkantis badas su ligomis sudarė žiauriai tamsų vaizdą. Visi laukė, kad vysk. Jurgis mokės nukreipti ar pašalinti kilančias negeroves. Iš visų vyskupijos kampų su įvairiausiais reikalais keliavo pas vyskupą Jurgį vargo žmonės, turtingi ūkininkai, kunigai, kariai. O jo durys buvo visiems atviros nuo pat ryto.

1918 m. gruodžio 15 d. Vilniaus katedroje buvo konsekruotas naujai paskirtas Rygos vyskupas O'Rourke. Konsekravo jį vyskupas Jurgis, asistuojant Kauno vysk. P. Karevičiui ir Vilniaus prel. K. Michalkevičiui. Minsko vyskupas Lozinskis norėjo, bet, užėmus Minską komunistams, negalėjo atvažiuoti.

Gruodžio 16 d. pakvietė vysk. Jurgis Kauno ir Rygos vyskupus ir prel. Michalkevičių, buv. Vilniaus vysk. valdytoją, į pasitarimą - konferenciją.

Tai buvo pirmoji šios rūšies vyskupų konferencija Vilniuje. Svarstė:

I. kaip elgtis kunigams artinantis bolševikams. Sutarta: a/ pamoksluose neliesti politikos, bet dėstyti žmonėms Kristaus mokslą; b/ sutvarkyti pinigus ir depozitus, nes darydami kratas, atima pinigus; c/ reikalaujant aktų - metrikų, Rusijoje kunigai duodavo aktų duplikatus; d/ Rusijoje kunigai palaikydavo santykius privačiai su bolševikais, bet ne oficialiai.

II. Ir Liet. Taryba, ir lenkų atstovas Dr. Ziemackis skyrium buvo kreipęsi į Vilniaus vyskupą, kad norį turėti universitete teologijos fakultetą. Ir lietuviai, ir lenkai buvo sumanę kurti atskirus universitetus. Vyskupijų valdytojams atrodė, kad teologijos fakulteto steigimą reikia imti į savo rankas. Reikia tuo reikalu kreiptis Į Apašt. Nuncijų, tartis su Liet. Taryba ir lenkų atstovais, nes reikia tik vieno teologijos fakulteto Vilniuje.

III. Rusijos valdžios atimtųjų katalikų bažnyčių ir jų turtų klausimas. Sutarta, kad, kur galima ir kiek galima, kunigai atsiimtų tai, kas katalikų Bažnyčiai priklauso.

IV. Bendras vyskupų aplinkraštis tikintiesiems pavestas suredaguoti vyskupui Jurgiui.

V. Sutarta, kad ganytojų kurijos siuntinėtų viena kitai savo raštus, svarbesnius įsakymus ir leidinius.

VI. Metrikų knygos. Vilniuje vedamos lotynų kalba.

VII. Misijos, rekolekcijos, vienuolijų steigimas. Esant dabar suirutei - susilaikyti.

VIII. Buvo tartasi, kaip įvesti gyveniman naują bažnytinį kodeksą - teisyną.

Tą pat dieną 5 val. po pietų vysk. Jurgis sukvietė Vilniuje esančius kunigus pasitarti. Artėjo bolševikai. Reikėjo apsispręsti kaip elgtis ir kaip žmones prirengti. Pakartojo vyskupų konferencijoje pasiektus susitarimus, išklausė kunigų nuomonės. Blogumams užbėgti už akių, su-

tarta imtis priemonių: tinkami pamokslai, lapeliai, brošiūrėlės ir kiti spaudiniai; tinkami straipsneliai laikraščiuose; parapijos lankymas, ypač kalėdojant; organizavimas; raginimas prie šv. Sakramentų ir pamaldumo; įvestinos dėžutės paklausimams. Buvo nutarta įvesti Vilniaus bažnyčiose permaldavimo pamaldas su pamokslėliais paeiliui. Dėl to vyskupas Jurgis įgaliojo miesto dekaną sušaukti klebonus tų pamaldų tvarkai sudaryti ir pamokslams temas pasiūlyti. Nurodė, kad metrikų aktai būtų rašomi lotyniškai. Paprašė, kad keltinus klausimus ar dalykus kunigų panašiuos susirinkimuose pirm laiko įmestų į jo laiškų dėžutę. Visus piniginius reikalus ir depozitus paliepė sutvarkyti nieko nelaukiant.

Kasdien sunkėjo politinė Vilniaus miesto padėtis. Komunistai slinko prie Vilniaus. Vilniaus valdžią savinosi: 1/ Lietuvių Taryba, 2/ Vokiečių kareivių Taryba, 3/ Lenkų Komitetas, 4/ Darbininkų /bolševikų/ Taryba, 5/ Vileikoje susidariusi bolševikų taryba su Kapsuku, 6/ senoji dar rusų paliktoji miesto valdyba. Vokiečiai delsė; niekam nedavė ginklų. Jie pagaliau perdavė Liet. Tarybai valstybinius rūmus, o senajai miesto valdybai - miestą; bolševikų Tarybai pareiškė savo palankumą, o iš tikrųjų miestą atidavė lenkų legijonieriams. Tuo būdu visus sukiršino, o patys ką galėdami visa išvežė. Vilniaus vyskupo padėtis sunkėjo, "kas vieniems tiko, kitiems nepatiko. Nežinia buvo kaip insitaikius", rašo jisai dienoraštyje.

Komunistų Darbininkų Taryba suruošė Vilniuje demonstracijas manifestacijas. Iš vokiečių reikalavo, kad jiems perleistų valdžią, o mieste sklido gandas, kad vokiečiai išvyksią iš Vilniaus tuoj po Naujųjų Metų.

Kūčių dieną vysk. Jurgis aplankė lietuvių ir lenkų įstaigas, dalindamasis plotkelėmis; vidurnaktį laikė Katedroje Kalėdų Mišias, pasakė pamokslą.

Paskutinė 1918 m. savaitė buvo pilna staigmenų vysk. Jurgis rašo:

"XII.27d. atėjo pas mane Steponas Mickiewicz, Varšuvos lenkų valdžios komisaras Vilniun atsiųstas. Pranešė, kad Lenkų valdžia nuspren-

dusi Lietuvą okupuoti, bet kad tai dar nereiškią Lietuvos aneksijos, kad paliksią teisę garantuosiant Bažnyčios laisvę ir ginsiant lygiai visų tautų liuosybę. Atsakiau, kad aš į politiką nesikišu, bet kad atėjus legionieriams, mes kunigai taip pat ir jų išganymu rūpinsimės kaip ir kitų žmonių.

"Aš nuolat skelbiu žmonėms vienybės, meilės, broliškumo reikalingumą - ten mano ganytojaus uždavinys.

"Bene ar ne 29. XII. 1918 m. buvo atsiuntęs kun. Purickis vardu Lietuvių Atstovybės Berlyne depešą /telegramą/, kad vokiečiai Vilniaus neatiduosiant nei maksimalistams, nei lenkams, kad aš nuraminčiau žmones, kad santarininkai pripažįstant Tarybą, kad Taryba gausianti 100 milijonų paskolos. Nunešiau tą depešą į Tarybą, prašydamas, kad ne mano, bet savo vardu ją paskelbtų." 124/

Rytojaus dieną buvo pranešta vysk. Jurgiui, kad 1919 m. sausio 2 d. 12 val. eisiąs paskutinis traukinys su žmonėmis ir kad visi vokiečiai išsikrausto. Lietuviai ministeriai išvyksta su savo raštinėmis, bet kitos lietuvių įstaigos pasilieka. Palydint 1918 m. pasakė vysk. Jurgis katedroje pamokslą.

1919 m. sausio 1 d. 5 val. po pietų lenkų legionieriai paėmė miesto valdžią ir apgynimą į savo rankas.

Varnų gatvėje apsupo komunistų Darbininkų Tarybą. Prasidėjo šaudymai. Suėmė keletą lietuvių bolševikų ir daug žydų.

Sausio 2 d. pasidavė Darbininkų Taryba. Šeši, rodos, jos nariai nusižudė. Mieste neramu; šaudymai. Legionierių vadas - komendantas Mokrzeckis paskelbė karo stovį.

Iš atbėgusių Vilniun kunigų sužinojo, kad rusai komunistai stumiasi į Lietuvą keliomis kryptimis: nuo Daugpilio /Dvinsko/ per Uteną nori pasiekti Kauną, kiti žygiuoja Švenčionių ruožu, treti siekia Ašmeną, ketvirti eina iš pietų Lydos linkui.

Prie lenkų legionierių neprisidėjo nei lietuviai , nei žydai. Legionieriai pasitikėjo, kad sodžių jaunimas juos parems. Bet tie nesidėjo:

"bene prieš mus bolševikai eina? Tai prieš dvarponius ir kunigus," atsakė į raginimus.

Vysk. Jurgis užrašė savo nuomonę: " Mano nuomone legionieriai nebegalės atlaikyti Vilniaus, tik be reikalo savo šaudymais, areštais ir t.t. suerzino priešingų partijų žmones. Beabejo bolševikai atėję keršys pirmiausia kunigams, paskui lenkams. ...Lenkai dar pasitiki, kad Varšava atsiųsianti pagalbą, bet turbūt veltui, nes kiek girdėti nė ten neturi nei ginklų, nei šovinių." 125/

Tą pačią sausio 2 d. iš Vilniaus išvažiavo Lietuvon ministeriai ir beveik visi vokiečiai, tik geležinkelio sėtį tebelaikė vokiečiai kariai. Kai legionieriai panorėjo nuginkluoti vokečius, tie keletą legionierių nušovė. Miesto lenkai sujudo rinkti aukas legionieriams.

Sausio 3 d. atvyko pas vysk. Jurgį generolo Vojtko siųstas kunigas, prašyti, kad būtų skiriami legionieriams kapelionai. Vyskupas sutiko skirti kapelionus, bet tik tuos, kurie savo laisvu noru pasisiūlys, nes reikia rūpintis ir legionierių išganymu, nuolat mirties pavojuje esant.

Sausio 4 d. legionieriai šaudėsi su atslenkančiais rusais bolševikais ties Vileika, t.y. už 8 km nuo Vilniaus. Vyskupo raštinės sekretorius atėjęs įtaigojo vyskupą, kad kunigai nieku nepasižymi tokioj svarbioje valandoje; nesideda prie legionierių. Vyskupas Jurgis patarė jam būti atsargesniam.

"Reikia žiūrėti blaiviai į dalykus. Legionieriai vargu atlaikys Vilnių. Bolševikai vis slenka artyn ir be abejo apims miestą: legijonistai nesukėlė ypač sodžiuose, net grynai lenkiškuose, entuzijazmo. Mano nuomone iš Varšuvos vargu gali sulaukti kokios pagalbos. Čia žydai neprisideda, dar priešingi legijonistams. Ginklų ir šovinių nėr, bent labai maža". 126/

Iš tikrųjų, sausio 5 d. vyskupą pasiekė žinia, kad legijonistai traukiasi Gardino link, kad jie sugrįšią už kokių dviejų savaičių, o tuo tarpu esą priversti Vilnių užleisti bolševikams.

Tos pat dienos vakare smarkūs šūvių aidai sklido nuo Antakalnio. Pasitraukimas buvo sunkus. Vokiečiai išsigabeno visus garvežius ir traukinius. Traukiniai ėjo tik nuo Kaišiadorių į Kauną. Legijonierių būreliai vaikščiojo gatvėmis, tautines lenkų dainas dainuodami; bet 8 val. pasigirdo susišaudymas netoli vyskupo rūmų, bene Bernardinų galvelėje. Ir tuojau komunistai užėmė Vilnių.

1919 m. sausio 6 d. anksti rytą pro vyskupo rūmus žygiavo raudonarmiečiai. Gatvės tuščios; kai kur buvo matyti moterėlės einant į bažnyčią su maldaknygėmis. Pasikeitė Vilniaus vaizdas. Vysk. Jurgis paliko tokį vaizdą:

"Kai kur išlindę pro vartus moters ir vyrai bailiai dairės į šalis stebėdamies atmaina. Kaskart vis daugiau žmonių gatvėse rados. Bet tai jau ne vakarykšti žmonės ir gatvės išvaizda nebe vakarykščia. Vakar švaistėsi gatvėmis legijonistai, daugybės vaikščiojo jaunuomenės, ypač mergiočių, daug ponų ir ponių; žydai kažin kur buvo tarsi išsislapstę; rėtas koks kur nedrąsiai praeidavo. Lenkai kone visi baltais ereliais apsisagstę, jautėsi, kad jų viešpatavimas. Rogutėmis važinėjo šen ir ten daugiausia legijonistai.

"Šiandien kas kita. Vargo ir darbo žmonės pasipylę po gatves; daugiausia žydeliai: mergaitės ir bernaičiai šen ir ten sveikina raudongvardiečius, šnekas su jais; matyt ir pažįstamų sutinka; tarp kareivių matyti nemaža žydelių. Ponai tarsi išmirė. Rogutėmis važinėja raudongvardiečiai ir proletarai, - tarsi ne tas miestas." 127/

Nors vyskupui buvo patarta kur nors pasišalinti, bet jis nutarė nesislėpti. Tą pačią Trijų Karalių dieną katedroje laikė sumą. Žmonių buvo pilna bažnyčia.

Tą ir rytojaus dieną mieste ėjo kratos. Suėmė keliolika užsislėpusių legijonierių, o sausio 8 d. komunistai laidojo žuvusius draugus ties katedra, kur seniau buvo Katarinos paminklas. Paskelbė darbininkų šventę. Krautuvės buvo uždarytos; darbai visur sustojo; įsakyta raudonomis

vėliavomis papuošti namus.

Vilniuje pasilikusieji lietuviai peikė Liet. Tarybą ir Valdybą, kad davėsi vokiečiams prigauti. 128/

Sausio 10 d. bolševikai suėmė Biržišką, Janulaitį, Vygudski, ministerius; vėliau - Stašinskį. Kiek palaikę, paleido, tik Stašinskį net vasario mėn. pražioj nebuvo paleidę.

Buvo perrinkta miesto valdyba. Jon pateko kone vieni komunistai. Naujos miesto Tarybos pirmininkas buvo Eidukevičius.

Per pirmąjį komunistų valdymo mėnesį gyvenimas žymiai pasikeitė, viskas pabrango. Duonos svaras buvo 60 kap., dabar 5 rubliai; sviesto svaras buvo 7-8 r., - dabar 30 r., o Vitebske moka iki 70 rub. už svarą sviesto. Žmonės nepatenkinti. 129/

Žemės dekretas

Bolševikai pasiskubino paskelbti žemės atėmimo dekretą. Jų potvarkiu, dvarų ir parapijų valdomos žemės paskelbta visuomenės nuosavybė. Tuo būdu Lietuvoje jau antru kartu buvo atimamos bažnytinės žemės ir turtai iš Bažnyčios. Pirmu kart, kai Rusija pagrobė Lietuvą 1795 m., atėmė iš Bažnyčios žemes ir kitus turtus, maža ką palikdama parapijos bažnyčiom, už ką pagal konkordatą, caro valdžia mokėjo vyskupams ir kunigams nuošimčius už konfiskuotus turtus, net ir 1866 m. XI. 22 d. panaikinus vienašališku aktu konkordatą. Dabar antru kartu pasikesino į Lietuvos Bažnyčios žemes ir turtus rusai bolševikai. Tai sudarė naują rūpestį vyskupui. Jis rašo: "Tas dekretas labai man parūpo ir mano kapitulai, ir visiems kunigams." 130/

Pats vyskupas Jurgis studijuoja iš naujo Bažnyčios įstatymus, jų aiškinimus; tariasi su kapitulos nariais ir su tais, kurie buvo grįžę iš Rusijos ir buvo pergyvenę revoliuciją. Patariamas prelato K. Michalkevičiaus, pasikvietė pasikalbėti advokatą Vrublevskį, pavedė jam sudaryti parapijiečių sąjungos įstatus. Deja, jo darbu negalėjo pasinaudoti. 131/

Patarė kunigams, jei kur bolševikai kibtų prie bažnytinių turtų, kad ten organizuotų parapijiečių komitetus turtams ginti, bet anaiptol neįmti savo valdžion. Prašė aiškinti žmonėms, kad bažnytiniai turtai nėra asmeniški turtai, o parapijos bažnyčiai ir kunigams išlaikyti. Atėmus tuos turtus, parapijiečiams teks pasirūpinti kitu būdu išlaikyti parapijos bažnyčią ir kunigus. Todėl prisidėtų jiems prie turimų vargų nauja našta.

Dvaruose įsteigė bolševikai kumečių ir darbininkų tarybas, bet laikinai bažnytinių žemių nekliudė.

Daugiau rūpeščių sudarė vysk. Jurgiui tikybos mokymas mokyklose negu žemės dekretas.

Tikyba

Vysk. Jurgis rašo: "Nuo pat pradžių, kai tik atvyko, graso bolševikai išleisti mokyklų dekretą, kuriuo būsią pašalinti iš mokyklų visi tikybiniai ženklai, pati tikyba ir kunigai.

"Kai kur jau ėmė tai vykdyti. Žmonės labai dėl to sujudo, reikalavo ir šaukė visur, kad tikybos nevarytų šalin, kad mokykla liktų tokia, kaip buvusi; jei tikybą išmesią ir kunigus išvarysią, tai jie savo vaikų neleisią į mokyklas." 132/

Vyskupas kunigams patarė, kad steigtų Tėvų Komitetus prie mokyklų, kad patys tėvai gintų savo teises ir reikalautų, kad tikyba būtų dėstoma.

Sujudo Vilniaus katalikų visuomenė: ir lenkai, ir lietuviai. Daug kas skubėjo pas vyskupą Jurgį tartis. Lenkai mokytojai suskilo: aiškūs katalikai reikalavo, kad mokyklos pasiliktų katalikiškos; atšalėliai ir lenkai nekatalikai buvo palinkę tartis su komunistais. Adv. Vrublevskis nurodęs vyskupui į beviltišką padėtį. Jei bolševikams reikalaujant, mokytojai sutiks tikybą pašalinti iš mokyklų, tai tėvai gali jas suboikotuoti, vaikų neleisti ir jos turės užsidaryti, o jei nesutiks - bolševikai atimsią visą valstybinę paramą, o gal net atimti mokymo priemones ir gimnazijų rūmus. Kai visa brangsta, reik padidinti mokytojų algas, o

nėra iš ko; mokinių įnašai už mokslą dideli, jų negalima didinti. Tuo tarpu bolševikai gali įkurti savas gimnazijas su gerai apmokamais mokytojais ir nieko neimti iš mokinių už mokslą. Lenkų mokyklos negalėsiančios lenktyniauti ir turėsiančios žūti. O sutikus su bolševikais, išliktų lenkų mokyklos, o tikybos būtų galima pamokyti kur nuošaliai, kitose patalpose.

Adv. Vrublevskiui atsakęs vyskupas Jurgis šiaip: "Aš negaliu sutikti, kad būtų tikyba varoma iš mokyklų; tėvų priedermė prieš tai protestuoti; mokytojai taip pat galėtų pareikšti mokymo atžvilgiu, kad tai negeistina." 133/

Pas vyskupą Jurgį atėjo lenkų berniukų I gimnazijos vedėjas, Kościalkovskis. Gimnazijoje esą ir nekatalikų mokytojų. Prašė nurodymų ginčams baigti. Tai patenkindamas, vyskupas Jurgis plačiai jam išdėstė visą reikalą. " 1. Katalikai tėvai turi teisės ir prievolės reikalauti, kad jų vaikai būtų katalikiškai mokomi ir auklėjami. 2. Tėvai privalo griežtai stoti prieš tai, jei bolševikai pasikesys mesti tikybą iš mokyklų. 3. Katalikai mokytojai, mano nuomone, bent pareikšti turėtų, kad atsižvelgiant į visuomenę, į vaikus ir jų tėvus, pagaliau paties auklėjimo ~~bolš~~ atžvilgiu, privalo liktis tikyba. 4. Į Tamstų derybas su bolševikais, sakiau, suprantate, kad aš negaliu kištis. Darykite, ką galėdami, kad tikyba liktųsi. Bet jeigu bolševikai varu ją išvarys, ne ką darysi. Tada mes žiūresime, kokia bus toji jų mokykla supasaulintoji. Jei pasirodys kad joje pakertama, griaujama tikėjimas, tai suprantamas daiktas, kad tėvai katalikai negalės ~~tokiems~~ leisti savo vaikų į tokias įstaigas; o jeigu ir leistų, tai kunigai negalės tokiems tėvams duoti išrišimo. 5. Nemanyk, sakiau, Tamsta, kad bolševikai duodami pašalpas paliks tokias jūsų gimnazijas, kaip dabar katalikiškai vedamas. Jeigu duos pinigų, tai ir nės, kad būtų įstaigos taip vedamos, kaip jiems tinka. Mano ~~ma~~ nuomone, Tamstą pakeis kitu vedėju, savo žmogum, o mokyklas ims savaip tvarkyti. 6. Tamstų nusileidimas ir sandora su bolševikais

tik gal tuomet būt pateisinta, jei būtų galima tikėtis, kad jie iki vasarai iš čia išeis, kad šiaip taip išlaikius mokyklas iki vasarai, nedavus joms pakrikti, bus galima nuo naujų mokslo metų vėl prie senovės grįžti. Bet jei bolševikai ilgiau čia liksis, tai ateis laikas, kada vistiek reikės mums katalikams toti į kovą su jais dėl mūs idealų. Kiek galima spėti, kaip Rusuose, taip ir čia jie nuo naujų mokslo metų panaikys visas ne savo mokyklas ir tikybą iš visur šalins. 7. Priedėjau: jei pasirodys reikalo, manau išleisti raštą į kunigus ir katalikus tėvus ir priminti jiems kokios privalo būti mokyklos katalikų šalyse ir į kokias mokyklas gali savo vaikelius ramia sąžine leisti." 134/

Tikybos reikalu buvo atėjęs pas vyskupą Jurgį Vitebsko lenkų gimnazijos vedėjas Henrikas Lukaševskis.Jis norėjo įbauginti vysk. Jurgį, sakydamas, kad jei tėvai smarkiai priešinsis komunistams, jie gali įkalinti ganytoją, kaip buvo suareštavę Vitebsko provoslavų archijeriejų. Bet vysk. Jurgis pasakė jam: "Tai eisiu sėdėti kalėjiman."

Vilniaus vienos lenkų gimnazijos mokytojas kun. Jasinskis teiravosi, ar boikotuoti gimnazijas, kurios, nusileisdamos bolševikams, pašalintų tikybą. Vyskupas Jurgis nepatarė jam tai daryti. Bet pasiuntė kun. Tumą pas švietimo komisarą Vaclovą Biržiška pasikalbėti tuo reikalu. Iš jo brolio sužinojo, kad komisaras tarėsi su juo dėl mokyklų dekreto. M. Biržiška nepatarė jam ir draudė tokį dekretą skelbti, nes jis tik sukels katalikus prieš bolševikus. 134a/

Pirmos lenkų gimnazijos Vilniuje tikybos mokytojas kun. Kirsnovskis pranešė vyskupui apie mokytojų susirinkimą pas Venclovskį, kad jie nutarę neleisti išmesti tikybos iš mokyklos, geriau leist uždaryti. Bet posėdyje nedalyvavo socialistai mokytojai. Šių dalis linksta į nuolaidas.

Mokyklų reikalai

1919 m. kovo 30 d. paskelbė bolševikai Vilniuje mokyklų dekretą, pašalindami tikybą iš mokyklų. Kunigams buvo uždrausta dėstyti mokyklose

net pasaulinius dalykus.

Visu griežtumu dekretas imtas vykdyti bal. 1 d. Vyskupas Jurgis ir mokyklų vadovybės susirūpino padėtimi. IV.2 Du lenkų švietimo komiteto nariai, Veclowski ir Dmochowski, atėjo pasitarti su vyskupu. Jiedviem labai rūpėjo, kad komunistai neatimtų gimnazijų patalpų ir mokslo įrengimų, bibliotekų.

Buvo aišku, jei bolševikai ilgiau pasiliks Vilniuje, jie mokyklas nusavins, paims savo žinion, nes privačių mokyklų jie nepripažįsta. Todėl vyskupas Jurgis patarė, kad mokinių tėvai įsikištų, reikalaudami, kad tikyba nebūtų šalinama iš mokyklų, ir kad mokytojai, pedagoginiais sumetimais, pasisakytų prieš bolševikų primetamą dekretą.

Viens po kito ėjo pas vyskupą gimnazijų kunigai prefektai tartis. Atnešė ir bolševikų raštą mokykloms, kad daugiau nebeįsileistų kunigų į mokyklą. Tiek lietuviai, tiek lenkai pasiryžo mokyti moksleivius jų gimtąja kalba ir į lietuvių gimnazijas įvesti lenkų kalbos pamokas, o į lenkų - lietuvių.[156/]

Bolševikai atstatė ir lietuvių mokytojų seminarijos vadovybės Kairiūkštį ir atsiuntė savo direktorių Vyšniauską. Atstatė kunigus. Seminaristai užprotestavo ir, atlaikę rekolekcijas išsiskirstė namo. Ir mokytojų protesto bolševikai nepaisė. Taip išardė komunistai mokytojų seminariją.

Lietuvių gimnazijos sutarė baigti mokslo metus tuoj ir paleisti moksleivius atostogų, o po Velykų nepradėti darbo.

Lenkų gimnazijų vadovybės skyrėsi nuomonėmis: vieni buvo griežtai nusistatę prieš komunistus ir buvo pasiryžę sulaikyti savo mokyklų darbą, o kiti buvo linkę pritarti ir taikytis prie bolševikų reikalavimų, kad mokykla būtų be tikybos.

Lenkų švietimo Komitetas sulaikė mokslą visose liaudies mokyklose; gimnazijos dar dirbo. Bolševikai paliepė mokyklas atidaryti ir dirbti iki bal 13 d. /Palmių Sekmadienio/, bet jos pasiliko uždarytos.

Prie kiekvienos mokyklos buvo jau pirmiau įkurti tėvų komitetai mokykloms ginti nuo komunistų. Atskiri komitetai išrinko centrinę savo valdybą. Jos pirmininku buvo Skirmuntas. Tėvų komitetai pareikalavo, k kad mokyklose būtinai pasiliktų tikybos pamokos; kitaip, vaikų neleisią į mokyklas.

Bal. 6 d. buvo tėvų centrinio komiteto susirinkimas. Jame dalyvavo ir vyskupo įgaliotas prof. kun. Chomskis. Susirinkimas nutarė siųsti pas komunistų švietimo komisarą Leščynskį atstovus. 157/

Bal. 7 d. sukviesta Vilniaus Kapitula patarė vyskupui dar neleisti aplinkraščio mokyklų reikalu, palaukti, kol paaiškės, ką bus pasakęs tėvų delegatams švietimo komisaras.

Tėvų komitetų atstovai bal. 9 d. nuvyko pas komisarą Leščynskį su savo reikalavimais ir pateikė jam savo nutarimus raštu. Pasitarę su vysk. Jurgiu, sutarė sušaukti tėvų susirinkimą antrą ar trečią Velykų dieną.

Bal. 10-12 d. buvo laikomos mokykloms rekolekcijos. Leščynskis /Leszczyński/ su Olskiu buvo atėję pas Černovskiūtę paklausti, kodėl mokykloje nėra pamokų. Ta paaiškino.

Didįjį Ketvirtadienį /Bal. 17 d./ vyskupas sušaukė kunigų seminarijoj Kapitulą ir miesto klebonus pasitarti. Ramesnieji ir rimtesnieji patarė šiuo tarpu neleisti aplinkraščio mokyklų reikalu, o karštieji reikalavo tokio rašto. Jie palenkė ir kitų nuomonę. Ir tikrai, aplinkraštis būtų pasirodęs Atvelykyje jei būtų reikėję; bet komunistai buvo išvyti iš Vilniaus - Didįjį Šeštadienį Vilniuje pasirodė lenkų kariai, nors susišaudimai vyko dar ir bal. 19-21 d.d.

Kun. Frideriko Muckermanno byla

1919 m. vasario 9 d. nakčia atvyko pas Tėvą Fr. Muckermanną, S.J., du milicininkai komunistai ir įsakė išvažiuoti jam iš Vilniaus per 24 valandas.

T. Fr. Muckermannas, jėzuitas, vokiečių kariuomenės kapelionas, vyskupui pritariant, pasiliko Vilniuje dirbti tarp varguomenės. Jam buvo

pavesta šv. Kazimiero bažnyčia, kurią senovėje valdė tėvai jėzuitai, ir kuri apie 1840 m. buvo iš katalikų atimta rusų ir padaryta pravoslavų šventove.

Kai vokiečiai karo metu užėmė Vilnių, toje šventovėje laikė kareiviams liuteronims pamaldas; paskui pavedė kareiviams katalikams. Jų kapelionas buvo Tėvas Muckermann. Jisai pramoko lenkiškai. Gausiai atsilankantiems į pamaldas žmonėms sakydavo pamokslėlius.

Stačiatikių archijeriejus norėjo vėl užimti tą bažnyčią. Bet vokiečiai nedavė. Atvykus Vilniun Vysk. Jurgiui, bandė iš jo gauti šventovę. Bet buvo nurodyta, kad toji šventovė yra statyta ir ilgai naudota katalikų, kad caro valdžia buvo ją užgrobus, o dabar grįžta teisėtiems savininkams. Užėjus bolševikams, per juos bandė atimti šv. Kazimiero bažnyčią, bet nelaimėjo: tie atsakė, kad provoslavai turi gana cerkvių, o ši bažnyčia katalikams konfiskuota.

Tėvui Muckermannui į pagalbą vyskupas paskyrė kunigą. Pamaldos bažnyčioje vyko gražiai; žmonių susirinkdavo daug. Bolševikams užėmus Vilnių, T. Muckermannas, vyskupo leidžiamas, ėmė organizuoti varguomenę grynai religiniais ir labdaros tikslais. Greitu laiku į jo kuriamą "Krikščionių Sąjungą" įsirašė per 9.000 asmenų. Norėdamas pasiekti savo žodžiu visus sąjungos narius, išspausdino net taikraštelį. Bet tai nepatiko komunistams. Laikraštį uždarė, o T. Muckermannui paliepė išvažiuoti.

Vyskupas Jurgis rašo: "Pasklidus gandui, kad Tėvą Muckermanną tremia bolševikai iš Vilniaus, žmonės ėmė rinktis šv. Kazimiero bažnyčion. Tėvas Muckermannas taip pat nuėjo bažnyčion su žmonėmis atsisveikinti, pasakė pamokslėlį. Kai norėjo išeiti iš bažnyčios, žmonės jo neleido, sakė neduosią jo ištremti. Ne tik bažnyčioje, bet ir prieš bažnyčią buvo žmonių bažmas. Norėdami išsklaidyti ir išvaikyti minią, žydeliai policijantai paleido keleta šuvių oran. Vienas šūvis, sako, pataikęs bažnyčios langan. Minia įnirto, puolusi nuginklavo žydelius milicijantus

ir padavė juos raudonarmiečiams. Žmonės palaikė tą šaudymą provokacija iš žydų pusės. Mat, jau šeštadienį ir sekmadienį matė žmonės žydaites metant ir net prie bažnyčios durų ir sienų lipinant lapelius prieš kun. Muckermanną.

"Bolševikų valdžia pajutusi, kad žmonių įniršimas kyla prieš žydus, pašalino milicijantus žydelius iš tų gatvių, kur netoli šv. Kazimiero bažnyčios. Į jų vietą pastatė kareivius raudonarmiečius. Pranešė žmonėms, kad, kurie šaudė, būsią nubausti.

"Pasirodė, kad ir raudonarmiečiai nevisi ištikimi valdžiai esą. Kai kurie sakėsi neduosią žmonių skriausti, neduosią, kad žydai krikščionims joðytų ant sprandų. Matyt nugirdę tai bolševikų vadai, nevisiškai ištikimus kareivių būrius išsiuntę net iš miesto; bažnyčią apstatė kareiviais lenkais, ištikimaisiais.

"Leist iš bažnyčios žmones leido, bet į bažnyčią - ne.

"Žmonės nuolat siuntinėjo delegatus į bolševikų valdžią, kad jiems paliuosuotų ir paliktų kun. Muckermanną. Geležinkelio darbininkai net buvo pasiryžę streiką kelti, taip pat ir elektros darbininkai.

"Į mane taip pat ėjo ir atskiri žmonės ir darbininkų atstovai kun. Muckermanno reikalu. Visi miesto katalikai sujudo. Dariau, ką galėdamas, kad tėvą Muckermanną išgelbėjus.

"Tuoj pirmadienį įprašiau per kun. Kuktą ponią Vileišienę, daktarienę, kad tuo reikalu eitų į Kapsuką - Mickevičių ir Liutkevičių. Mat, ponia Vileišienė gera Kapsuko pažįstama; kitados jį iš kalėjimo ir nuo mirties buvo išgelbėjusi. Bet ji nieko nelaimėjo.

"Antradienį nusiunčiau kunigus: Lubiancą ir Macejavičių į žydų rabiną, kad jis savuosius sudraustų, kad žmonių neerzintų ir neprovokuotų, nes gali kilti žydų žudynės. Pažadėjo rabinas tai padaryti. Sakiau, kad musiškius aš taip pat maldysiu.

"Kun. Tumą nusiunčiau su savo raštu į Kapsuką.Rašiau, kad tėvas Muckermannas mano prašomas likosi, ir joki šnipinėjimai jam čia nerūpėję,

kad darbininkų minios įprašytas ėmęs sąjungą steigti, kad jokios politikos joje nevarinėjo, kad viską darė su mano žinia ir mano įgaliotas. Prašiau, kad jį paliuosuotų ir žmones tokiu būdu nuramintų...

"atsakė, kad tėvo Muckermanno negalį čia palikti, kad jie laikysią apgulę bažnyčią, kol žmonės su tėvu Muckermannu pasiduosią, kad nei jam, nei žmonėms nieks blogo nedarysią ir tt.

"Moters įsilaužusios pro raudonarmiečių eiles, įnešė kiek maisto apgultiems žmonėms bažnyčioje. Kad bažnyčioje neturėtų šviesos, bolševikai nukarpė elektros vielas. Žmonės likę bažnyčioje dieną ir naktį budėjo ir meldės su tėvu Muckermannu.

"Trečiadienį pusiau penktą iš ryto karininkai lenkai įsigriovę į bažnyčią, ėmė šaudyti į lubas, išsklaidė žmones ir varu suėmė tėvą Muckermanną. Žmonės, ypač moters bandė neduoti, ginti tėvą Muckermanną. Kareiviai nuožmiai pasielgė: tėvą Muckermanną tąsė ir stumdė skaudžiai, taip pat ir kai kurias moteris; kai kurioms net ir plaukų nuo galvos nurovė; buvo apdaužytų, aptinusiu ir pamėlynavusiu kūnu.

"Tėvą Muckermanną įsodinę į automobilį išvežė, sako, į viešbutį Georgeso; didelį žmonių būrį suėmė nuvarė į buvusios Tarybos rūmus. Kitus paleido, o kitus išskyrė, kur išrodė inteligentesni, nubaudė kalėjiman Lukiškiuose; dar ir dabar tebekali keliolika moterų, tarp jų ir panelė kunigaikštytė Gruzinskaitė, labai uoli katalikė, iš stačiatikių atsivertusi, rusė." 135/

Kai bolševikai užrakino šv. Kazimiero bažnyčią ir krikščionių darbininkų sąjungos patalpas, vysk. Jurgis pasiuntė pas Kapsuką kun. Tumą su raštu, kad gražintų bažnyčios raktus ir nekliudytų žmonėms melstis bažnyčioje. Žodžiu gi teiravosi apie T. Muckermanną.

Kapsukas pažadėjo bažnyčios raktus grąžinti ir kad žmonės bus paleisti po tardymo. 135a/ Ir parašė, kad T. Muckermannas yra išvežtas į Minską ir ten bus jam teismas. Prie rašto buvo pridėta keli T. Muckermanno žodžiai - jų nuorašas, kad kareiviai jam nieko blogo nedarę ir pra-

šė raminti žmones.

Tuom Kapsukas norėjo paneigti gandą, esą T. Muckermannas nužudytas.[135b/]

Vyskupas turėjo gausiai lankytojų: atvyko pas jį pasiguosti darbininkų sąjungos valdybos nariai, kun. Petrauskas, T. Muckermanno pagelbininkas; vėliau - kiti.

Idėjų kova

Vilniaus katalikų darbininkų nepasitenkinimas komunistais buvo didelis. Jų vadai suimti, darbai mažėja, pragyvenimas kyla, tikėjimas pajuokiamas. Įkaitę jausmai galėjo ~~pasvei~~ pasireikšti nelaimingu ir nepro- tingu būdu. Vasario 13 d. atlankė vyskupą Jurgį keliolika darbininkų atstovų prieš eidami į bolševikų ~~pra~~ valdžią. Prašė vyskupo paramos. Jis pažadėjo į darbininkus prabilti vasario 16 d. Sumanė parašyti ganytojišką laišką Vilniaus katalikams, kuris sekmadienį, vasario 16 d., turėtų būt skaitomas Vilniaus bažnyčiose.

Susiduria su nemažais sunkumais.[136/] Rašė ir taisė. Vas. 14 d. pasikvietė kun. Juozą Vailokaitį pasitarti. Paskui pas save pakvietė kunigus: Liubiancą, Maciejevičių, Kretovičių ir Steckevičių. Jiems laišką skaitė. Jų patarimo paklauses, kai ką išleido, kai ką pakeitė ir atidavė spaudon. Nors bolševikai buvo užgrobę visas spaustuves ir ten turimą popierių, bet vienas apsiėmė vyskupo laišką atspausdinti. Vasario 14 d. vakare savo laišką išvertė lietuvių kalbon.

Tarp pakviestų patarėjų vienas jų, Maciejevičius, siūlė vyskupui padaryti iškilmingą šv. Kazimiero bažnyčios pašventinimą, kad žmonės pajustų, jog ji buvo iškoneveikta, subjaurinta, kad suorganizuotų iškilmingą procesiją.

Vyskupas Jurgis su tuo nesutiko. Nurodė, jog naujo bažnyčios pašventinimo nereikia: joje nebuvo pralietas kraujas. Be to, bolševikai paskelbė raštą, kuriuo uždraudė net po penkis žmones gatvėse rinktis. Iš siūlomos manifestacijos gali kilti vien riaušės ir žudynės.

Vasario 15 d. vyskupo laiškas buvo išspausdintas lenkiškai ir ats-

kirai lietuviškai, bet su daugybe korektūros klaidų, nes ją taisė kun. Januševičius, nemokėdamas gerai lietuvių kalbos.

Pas vyskupą apsilankęs grafas Lubienskis patarė, kad laiškas žmonėms nebūtų skaitomas, kad žmonėms negadintų nuotaikos. O tuo tarpu Vilniaus priemiestyje - Zariecze - Užupis - raudonarmiečiai mušė žydus ir žmones ragino, kad prisidėtų, bet žmonės kareivių nepaklausė.

Atėjęs vienas lenkas kunigas patarė vyskupui nekalbėti į darbininkus. Po jo atėjęs lietuvis kunigas ragino vyskupą, kad nei neleistų skaityti bažnyčiose laiško, nei kalbėti darbininkams, nes lenkai tautininkai laukia progos įtraukti vyskupą į pinkles, kad būtų suimtas ir įkalintas.

Vyskupas rado gerą padėkos žodį patarėjams, o padarė, kaip jam atrodė tinkamiau. Jis pastebi: "Mano nuomone, kur pavojus, ten netinka vyskupui kitais dangstytis, reik pačiam stoti. ...Vargas tam vyskupui: kas manydamas segasi jam į skvernus ir tempia į savo pusę." 137/

Tą pačią vasario 15 d. bolševikų laikraščiai paskelbė, kad vakare būsiąs darbininkų susirinkimas; bus kalbama "Darbininkai ir katalikų Bažnyčia." Tam mitingui ruošė bolševikai žmones, per keletą dienų rašydami prieš Bažnyčią, prieš tikėjimą, krikščionių dorą.

Vyskupas Jurgis paprašė kun. Tumą, kad nueitų mitingan ir kad jam praneštų jo eigą.

Mitingas bolševikams nepavyko. Susirinkusieji neleido įžeidinėti tikėjimo, Bažnyčios; protestavo, kosėjo, šaukė. Drąsesni katalikai darbininkai, gavę žodį, gyvė Bažnyčią ir tikėjimą. Bolševikai pakartojo mitingą vas. 16 d. iš kaimų sukviestiems atstovams; bet ir jame komunistai nelaimėjo.

1919 m. vasario 16 d. sekmadienį visose Vilniaus bažnyčiose buvo skaitomas vyskupo Jurgio laiškas. 138/ Iš ryto jau žinojo, kokius priekaištus buvo darę bolševikai mitinge katalikų Bažnyčiai ir tikėjimui. Darbininkų atstovams Katedroje bažnyčioje, buvo pasakęs, jog prabils į darbininkus 4 val. šv.

Kazimiero bažnyčioje, jei bus leista, o jei ne - tai katedroje. Kadangi bolševikų sargyba neleido žmonių į šv. Kazimiero bažnyčią, jie atvyko katedron. Prisigrūdo didžiulė katedra ir labai daug žmonių, netilpę bažnyčion, stovėjo lauke. Sako, galėję viso būti keliolika tūkstančių.

Buvo Mišparai. Po jų vyskupas įlipo sakyklon. Pamokslą sakė visą valandą. 139/ Po pamokslo žmonės sugiedojo "Šventas Dieve" ir "Dievas mūsų Gelbėtojas" ir sekė palaiminimas švč. Sakramentu.

Vyskupas Jurgis gerai žinoji, kue gali baigtis jo kova su bolševikų skelbiamais melais. Jis pats rašo: "nei mano raštas, nei pamokslas ne galėjo patikti bolševikams. Panorėję galėjo prie manęs kibti ir mane suimti.

"Sugrįžęs iš bažnyčios sutvarkiau svarbesnius reikalus, parašiau paskyrimus, kas valdys dijecezija, jei patekčiau kalėjiman ir kas globos mūsų vienuoliją; raštus įdaviau saugoti Tėvui Vaitkevičiui; 140/ ~~PATS ATSIDAVIAU~~ Pats atsidaviau į Dievo Apvaizdos rankas. ...Nors neminėdamas bolševikų kalbėjau prieš juos stačiai, griežtai, drąsiai, išdėstydamas jų mokslo nedorybes ir suktybes. Matyt buvo, žmonės gerai suprato, ką aš noriu pasakyti, klausė atsidėję, kiekvieną pasakymą, matyt, dėmėn dėjosi." 141/

Vyskupo rūpesčiai

Bolševikams užėmus Vilnių, suiro visur tvarka; gyvenimas pakitėjo, pasunkėjo. Vyskupas Jurgis pamatė, jog negali pats pasiekti vyskupijos parapijų, negali veikti. Užtat iš visų vyskupijos kampų ėjo pas jį ir kunigai, ir žmonės su savo rūpesčiais ir vargais. Jie pasidarė patiės vyskupo rūpesčiais.

Vasario 17 d. pas jį užėjo Krikščionių Darbininkų Sąjungos atstovai pasitarti prieš eidami į bolševikų valdžią. Iš ten jie grįžo pas vyskupą po 4 valandų, pranešdami, kad "draugas" Eidukevičius pažadėjęs gražinti šv. Kazimiero bažnyčią ir pašalinti sargybą, suimtuosius paleisti, bet norėjo, kad vyskupas paskirtų bažnyčios valdytoją ir atsiųstų įga-

liotinius bažnyčiai perimti.

Minsko vyskupas atsiuntė per žmogų laišką, pranešdamas kurie Vilniaus vyskupijos kunigai atsidūrė jo vyskupijoje.

Tą pat dieną pasikalbėjo su kun. kan. Ellertu, jį paskyrė laikinai šv. Kazimiero bažnyčios rektorium, o kun. Chruckiui iš Mogilevo vyskupijos ir kun. Petrauskui įsakė toje bažnyčioje laikyti šv. Mišias ir kitas pamaldas. Keturis darbininkus paskyrė tos bažnyčios prievaizdomis ir įgaliojo perimti iš bolševikų šv. Kazimiero bažnyčią ir tęsti bažnyčios pataisymus.

Vasario 18 d. parašė Minsko vyskupui prašymą ir įgaliojimą, kad apr ūtintų kunigais apleistas, o jo valdžion patekusias parapijas, teikdamas Vilniaus vyskupo vardu atitinkamus kunigams įgaliojimus.

Kitą raštą paiuntė Eidukevičiui per paskirtus ryšininkus.

Šv. Angelų kongregacijos sesutė pranešė, kad dvi jų laikomas kūdikėlių ir vaikučių priglaudas atlankė bolševikai ir paliepę iš vienos jų pašalinti koplytėlę, kur šv. Mišias laikąs 80 metų senelis kun. Obolevičius, tai vaikams būsią daugiau vietos. Tas kunigas tarnauja prieglaudai 11-ti metai.

Vyskupas pažadėjo duoti kunigui vietą, jei bolševikai jį varu išmes.

Vakare atėjo pas vyskupą bolševikų slaptas agentas. Sakėsi esąs vyskupo E. Roppo giminaitis, geras pažįstamas, arti gyvenęs su juo ir jo tetomis. Pasisakė, esąs geras katalikas, kad negalįs pakęsti, kai bolševikai niekina ir tikybą ir Bažnyčią. Patarė vyskupui siuntinėti į bolševikų susirinkimus persirengusius jaunus kunigus ir kad jie ten stotų ginti tikybą ir Bažnyčią. Vyskupas greit suprato su kuo turi reikalą. Stačiai paklausus kam tarnauja, pasisakė esąs bolševikų ūkio reikalų instruktorius. Tada vyskupas pasakė jam pamokslą: nurodė į kai kuriuos bolševikų netikusius ir nežmoniškus poelgius, kaip jie prieš save žmones sukelia, kaip raudonarmiečiai kvietė žmones talkon žydų mušti. Pasakė jam, jei bolševikai šalins iš mokyklų tikybą - visus sukels prieš save.

Pagaliau paprašė, ~~nieko nelai~~ kad visa tai praneštų bolševikams. Šnipas spruko nieko nelaimėjęs.

Pakviestas kun. Kukta pranešė, kad bolševikai yra suėmę kun. Vailokaitį ir kun. Dogelį. [142] Gavo taip pat žinią, kad suimta Bortkevičienė. Visi jie Lūkiškių kalėjime. Sutarta šelpti įkalintus maistu.

Kuriam laikui buvo atvarytas į Vilniaus kalėjimą Jezno klebonas kun. Galaunia /Holovnia/ už kapelionavimą Lietuvos kariams. Paleistas. Suėmė Kobilninkų kleboną kun. Selevičių; jį nuvarė Vileikon, o iš ten išvežė Minskan už pasakytą pamokslą prieš bolševikus. Minske jį paleido.

Išaušo vasario 19 diena su naujais rūpesčiais. Paskirtas į Aukštadvarį kun. Skruodys, kiek laiko pabuvęs ten, atvyko pas vyskupą, prašydamas palikti vietoje kun. Šlamą - jis ten tinkamiausias klebonas. Sutiko, parašė skyrimo raštus, o Skruodžiui leido gydytis Vilniuje.

Atsilankiusį kun. T. Brazį suramino, pažadėjo duoti darbo pirmai progai pasitaikius. Jis gi buvo Michalkevičiaus suspenduotas už garsųjį memorialą. Pas save pakvietė kun. Bakšį ir paprašė, kad važiuotų į paskirtą vietą, Merkinėn.

Kaišiadoriuose paliko klebonauti kun: Varną.

Iš Višniavos atvyko kun. Fel. Kaczmarek prašyti ~~xy~~ vyskupo, kad gelbėtų parapiją nuo bado. Karo metu mažai liko sveikų pastatų, ten buvo karo frontas. Žmonės gyvena žemių lindynėse; maisto neturi. Bolševikų valdžia jų negelbsti, tik grobia ką surasdami. Patarė duoneliauti kitur, nes nei kokių rinkliavų dabar negalima daryti.

Seminarijos prof. kun. Milkauskas kviečiamas atėjo pas vyskupą. Buvo paprašytas talkinti kun. Petrauskui jaunuomenei vadovauti prie šv. Kazimiero bažnyčios. Iš jo patyrė, kaip nesveikas tautiškumas yra įsigalėjęs kunigų Seminarijoje. [143]

Visa vasario 20 d. praėjo, besitariant Tėvo Muckermanno reikalais. Minsko vyskupas atsiuntė pas vysk. Jurgį vienuolę su pranešimu, kad T. Muckermannas yra Minsko kalėjime, kad jį šelpia maistu. Buvo ketinę

sušaudyti; dabar laukia teismo. Patarė krikščionių darbininkų sąjungai per įgaliotinius ginti Minske T. Muckermanną. Sesutė susisiekė su Kr. Darb. Są-gos Valdyba.

Atėjo ir antroji pasiuntinė iš Minsko su beveik tomis pat žiniomis, tik pasakė, kad teismas bus Minske. Buvo K.D.S. susirinkimas; nutarė siųsti atstovus į Minską.

Bolševikai naudojo kiekvieną progą kovai su tikėjimu ir Bažnyčia. Raudonarmiečių įsikūrimo metinėse - vas. 23 d. suorganizavo eiseną. Atvyko ties katedra. Sakė prakalbas. Po pietų keliose vietose suruošė paskaitas. Bet krikščionys x beveik jų nelankė. Į lietuviams skirtą paskaitą suėjo kone vieni žydai. Vyskupui buvo pranešta, kad visur žmonės, kai tik kalbėjojas lietė tikėjimą ar Bažnyčią, protestavo, nutraukdavo paskaitininko kalbą.

Komunistai suėmė ir įkalino kun. M. Reinį, Liudą Girą. Ganytoją pasiekė žinia, kad komunistai ketina įkalinti kai kuriuos įžymesnius lietuvius.

Įkalintiems kunigams leido vyskupas laikyti šv. Mišias kalėjime ir nusiuntė kas reikia.

Gudų klausimas

Skaudu buvo vyskupui, kad ingreso metu kapitula neatsižvelgė į jo pageidavimą, kad būtų skaitoma gudiškai /baltgudiškai/ pro Bulla. Sužinojo vėliau, kad kunigų seminarijoje skriaudžiami gudai klierikai. 1919 vasario 27 d. pas vyskupą atėjo kun. Andriejus Cikoto, susipratęs gudas, baigęs Petrapilio Dv. Akademiją ir prašė, kad laikinai paliuosuotų jį iš Vilniaus vyskupijos ir leistų apsigyventi Minske. Iškilo visoj plotmėj gudų klausimas, kurį vyskupas norėjo teisingai spręsti. Kun. Cikoto norįs daugiau pasitarnauti saviesiems. Vyskupas paklausė:

"Kodėl gi ne Vilniuje? Nusiskundė, kad čia baltgudžiui nebegalima iškęsti, draugai kunigai šnairai į baltgudžius žiūrį, pirštais badą, persekioją. Jau jis daug turėjęs iškentėti dėl to, kad J.E. vyskupui

Roppui lankant tą dijecezijos dalį, paliepus J.E. vyskupui, išdrįsęs baltgudiškai pamokslus sakyti. Priminė ir seminarijos laikus, kai atsisveikindamas su jais vienas vadovų kunigų lenkų, įgraudendamas, kad nepriklausytų netinkamų partijų , nurodęs jiems "Bielorus," nekalčiausio turinio laikraštėlį, katalikų dvasia vedamą. Žodžiu, būti čia baltgudžiu esą laikoma didžiausia kaltybe. Minske esą ramiau, ten galima baltgudžiams darbuotis. J.E. Minsko vyskupas pats išdrįsęs katedroje baltgudiškai į žmones prabilti; turėjęs dėl to nemalonumų iš savo ganomųjų lenkų pusės, bet kitu savo pamokslu juos nuraminęs.

"Kalbėjausi su tuo kunigu kiek dėl baltgudiškų reikalų. Sakiau, kad aš esu vyskupas katalikas ir visiems lygiai noriu tarnauti ir stengiuos tarnauti; ir visų savo žmonių dvasios reikalų lygiai žiūriu. Man visi lygūs tiek baltgudžiai, tiek lenkai, tiek lietuviai. Bet kadangi čia Vilniuje tautiniai dalykai labai opūs, labai keistai ir savotiškai į juos žiūrima, reikia būti atsargiam. Sakiau, kad aš gudų atgijimui ne tik nesipriešinsiu, bet ir remsiu, kad jis ėjo iš vagos neiškryptų. sąlygas statau:

1. rūpinkitės, kad darbas būtų varomas katalikiškai;

2. jūs kunigai bedirbdami nepamirškite savęs, savo dvasios reikalų ir gyvenimo; stenkitės būti pavyzdingi;

3. man viską praneškite, kad žinočiau, ką jūs veikiate.

Patariau, kad žmonių dvasią keltų, kad galima sudaryti moterims ir vyrams vienuolynų; žadėjau ypač šiame darbe jiems padėti. Pridėjau, man nerūpi tautybės; bet aš remsiu jų darbą, o štai dėl ko: 1. matau, kad baltgudžių liaudis tamsi, nemoka katekizmo, nemoka išpažinties atlikti; geriausiai tą dalyką išmoks, jei bus mokoma savo gimtąja kalba; 2. baltgudžiai atbunda, atgyja, kyla; jei kunigai ir katalikai nepakreipia to judėjimo į tikras vėžes, tai jos nukryps ir eis prieš Bažnyčią; 3. Bažnyčios uždavinys ne kalbų mokyti, o išganymo dalykų - suprantama liaudies kalba; 4. baltgudžiai susipratę kaltins paskui Bažnyčią,

jei ji juos nutautyt stengtųsi; 5. mums turi rūpėti ir stačiatikiai gudai ir buvę unitai; prie šių mes galėsime preiti tik baltgudiškai Dievo žodį skelbiant; tai kaip tik savo priederme ir pašaukimu privalėtų laityti kunigai baltgudžiai.

Sutikau leisti kun. Cikoto Minskan, į jo vietą kun. Drabą paskyriau."[144]

Graudus susitikimas buvo vyskupo su kun. Žuku, baltgudžiu iš Lebedzievo. Klebonas kun. Zapašnik sirgo bene džiova, nieko negaėjo dirbti. Parapijos darbus dirbo vienas kun. Žukas. Jis gyveno dvare, kumečio būste, bet iš ten jį bolševikai varė; apvogė jį, netur kur dėtis. Sutikęs kurį laiką pavargti, prašėsi kad jį vyskupas kitur iškeltų, nes gudai stačiatikiai ant jo iširdę.

Kun. Žukas klausė vyskupo, ar gali jis vaikelius mokyti gudiškai, nes kitaip vaikai nesuprantą. Ir pridėjo, kad seniau tokie dalykai buvę draudžiami. Kunigus, kurie drįsdavę vaikus mokyti poterių gudiškai, bausdavę, iškeldavę į lenkų parapijas. Taip pat klausė ar galįs mokyti baltgudiškai mokyklose.

Vyskupas rašo: "Pasakiau, kad taip. Aš nesuprantu, kaip galima kitaip daryti. Klausė, ar galįs ir pamokslus gudiškai sakyti. Palieku Tamstos nuožiūrai; žiūrėk, kad nebūtų dėl to bažnyčioje riaušių ir kad lenkai turėtų kas reikia. Išpažinties visi žmonės baltgudiškai einą."[145]

Išklausęs kun. Žuko, vysk. Jurgis gudų klausimu padarė dienoraštyje tokią pastabą:

"Tu man taip nekatalikiškai dalykus imkie. Galima tai pateisinti tik netikusiu rusų pasielgimu ir persekiojimais. Mat, rusai nepripažino baltgudžių kalbos; jiems ~~ne~~ tebuvo tik dijalektas, o tikra gudų kalba turėjo būt rusų kalba; draudė gudiškai kalbėti, o liepė rusiškai. Nenorėdami įsileisti rusų kalbos į bažnyčias, kunigai skelbė Dievo žodį lenkiškai. Tokiu netikusiu savo pasielgimu rusų valdžia prisidėjo prie baltgudžių nutautinimo". [146]

Ir dar nevieną kartą gudų kalbos klausimas sudarys vyskupui Jurgiui

rūpesčių ir vargo, darbo ir teiktinos pagalbos gudų veikėjams.

Dr. J. Jusionis rašo, jog 1919 m. perkėlęs gyventi pas vyskupą Jurgį, jo namuose. "Pas Vyskupą jaučiaši kaip pas tėvą: - ramu, malonu, nuoširdu. Rytais jam tarnaudavau prie Mišių. Laisvesniais laikotarpiais su Ekscelencija buvome susitarę viens iš kito mokytis kalbų - - jis iš manęs baltgudžių, aš iš jo - lotynų. Ekscelencija su manim šnekėdavo daugiausia baltgudiškai ir ši kalba jam gana gerai sekėsi."[146a/]

Žmonių Lenkinimas

Vilniaus vyskupas Jurgis vis dažniau patiria iš žmonių apie lenkintojų darbus, darytas žmonėms skriaudas ir nekatalikišką įstaigose dvasią.

Lenkas, pamaldus žmogus, optikas, Jan Malecki, nusiskundė vyskupui, kad jo duktė sutrukdoma nuo mokyklos darbų, nes seminarijos dvasios tėvas, kun. Z., vadovaudamas Šv.P. Marijos mergaičių kongregacijai, kongregacijos reikalus statąs pirmon eilėn, o mokslą - antrąj. Be to, duktė pasiskundė, kad vienas kunigas lenkas per išpažintį pataręs jai neiti išpažinties pas lietuvį kunigą.

Iš Rotnyčios parapijos atvyko du vyrai, Tartakiai, prašydami leidimo, kad galėtų pasistatyti bažnyčią Pervalskio kaime. Atsinešė ir Rotnyčios ir Druskininkų klebonų sutikimą. Vyskupas davė leidimą statyti bažnyčią ir paskyrė Rotnyčios kleboną prižiūrėtoju, kol bus ten paskirtas kunigas.

Lietuviškos parapijos atstovai nedrįso prabilti į vyskupą lietuviškai. Jiedu teiravosi pas vyskupo patarnautojus, kaip jiems kalbėti; nejaugi galima kalbėti su vyskupu lietuviškai?

Pats vyskupas prakalbino juodu lietuviškai, pasiteiravo kaip gyvena, kas jų parapijoje girdėti. Žmonės atkuto, palinksmėjo; išėjo labai patenkinti.

Tėvas J. Vaitkevičius vedė trijų dienų rekolekcijas Šv. Magdalenos vardo seselių auklėtinėms, o paskui ir seserims. Vieną dieną po palaiminimo Švč. Sakramentu mergaitės užtraukė tautinę dainą "Bože, coś Polskę"

bet...peraukštai paėmusios, nutilo.

Iš Lenkijos kilusi jų vyresnioji kartą pravardžiavo ir barė Vilniuje gimusią ir augusią lenkaitę seserį, vadindama ją "prakeikta lietuvaitė." Užgavo jai širdį, ir ji pasiskundė vyskupui.

Ta pati lenkinimo dvasia gyvavo ir Nazareto seselių vadovaujamoje įstaigoje. Tai pastebėjo pats vyskupas, ten atsilankęs.

Vievio klebonas kun. M. Cijunaitis papasakojo vyskupui kaip buvo lenkinama Vievio parapija. Prieš jį parapijoje buvęs tik vienas lietuviškai ~~nekalbantis~~ vis klebonas, kun. Radušis; visi kiti lenkai, lietuviškai nekalbantieji. Dabar lietuviai vaikai mokomi katekizmo lietuviškai, o sulenkėję - lenkiškai. Jau įsivedė ir lietuviškus pamokslus lietuviams.

Garsioje Joniškio parapijoje, kaip teigė kun. Cijunaitis, klebonas neprileisdavo vaikų prie pirmos Komunijos, kol neišmokdavo lenkiškai kalbėti. Jo tėveliai ėję katekizmo mokytis 10 metų, nuo 8 iki 18 m., kol juos klebonas, kun. P. -kis, priėmęs pirmos Komunijos.

Tą didelę žmonėms darytą skraidą patyrė vyskupas. kaip rašo, iš daugelio žmonių . "Čia seniau būdavo skiriami į lietuvių parapijas kunigai nė žodžio nemoką lietuviškai ir ilgus metus ten klebonaudami, nė nesirūpindavę lietuviškai pramokti; pav. Dauguose dar iki 1904 m. bene viskas parapijoje lenkiškai." 147/

Kunigų seminarija

Kiekvienas vyskupas sūpinasi turėti, jei tik gali, savo vyskupijos kunigų seminariją. Katalikiškai auklėjami klierikai, įgaudami vis didesnę Dievo, Bažnyčios ir žmonių sielų meilę, išėję privalomus mokslus, būna uolūs Bažnyčios darbininkai ir žmonių dvasios vadai. Labai svarbu, kad seminarijoje skleistųsi Kristaus dvasia.

Vyskupas Jurgis veikė atsargiai, susipažindamas su esama padėtimi. Išgirdęs iš civilių žmonių ir dvasininkų nusiskundimų kunigų seminarijos vadovybe ir jos profesoriais, kurie aktyviai reiškėsi Vilniaus lenkų kitose įstaigose ir organizacijose, ėmėsi ta visa patikrinti.

1919 m. vasario 24 d. jis aplankė seminariją; dalyvavo x dvejose pirmose pamokose: šv. Rašto ir Moralinės Teologijos. Parėjęs, užrašė dienynan:

"Pasirodo, kad profesoriai visa ką ir dėsto ir klausinėja vien lenkiškai. Tačiau vadovėlius mačiau kad lotynų kalba spausdintus vartoja. Reiks pažiūrėti, ar moka klierikai nors kiek lotyniškai. Seniau girdėjau kunigus nusiskundžiant, kad seminarijoje visa kas sulenkinta ir vien tik lenkų kalba viešpataujanti, kad net lotynų kalba esanti išvaryta." 148/

Už poros savaičių, kovo 8 d., vėl vyskupas buvo seminarijoje. "Pastebėjau, rašo jis, kad x kai kurie profesoriai ne laiku ateina, vėlinasi, arba anksčiau išeina nebaigę pamokos, o kiti ir visai apleidžia pamokas. Antrą valandą vos tik vieną profesorių tesuradau dėstant pamokas,. ...Reikia iš palengvo imti tvarkyti seminariją." 149/

Vyskupas pradėjo pastoviai lankyti seminarijoje duodamas pamokas nuo kovo lo d. iki 22 d. Per tą laiką pastebėjo trūkumus ir surado būdą juos pataisyti. Jis rašo:

"Pastebėjau, kad kai kurie profesoriai nesiruošę ateina dėstytų. Bažnytinę teisę dėstydamas profesorius tik patį kodekso tekstą lenkiškai teatpasakojo; tą patį profesorių užėjau IV kurse su klierikais verčiant šv. Tėvų homilijas iš brevijoriaus; klierikai kai ką blogai vertė, profesorius juos taisydamas triko. Kitą vėl profesorių užėjau II kurse verčiant su klierikais šv. Ignoto laišką, taip pat klierikai netiksliai vertė, o profesorius jų netaisė arba nelabai gerai taisė, nors pastebėjau, kad šis profesorius gabus ir moka mokyti. Bažnytinės istorijos profesorius gi labai sunki ir nuobodi iškalba, jis daugiausia skaitė iš savo sąsiuvinio; tą patį profesorių užėjau tiesiog diktuojant VII kurso klierikams apie renesansą; bet klierikus išklausinėti mačiau jį gerai mokant.

"Lekcijų algebros, fizikos, geometrijos, kosmografijos visiškai nėra. Tų dalykų mokytojas inžinierius Szopa, žinomas lenkų tautininkas veikėjas,

išbėgo Varšuvon drauge su legijonieriais. Kitą mokytoją buvo sunku surasti. Maniau tiems dalykams partraukti kun. dr. Steponavičių, kleboną iš Semeliškių, bet negalima buvo dėl karo. Man geriau tinka, kad seminarijoje dėstytų visą ką tinkamai prisiruošę kunigai.

"Pasikalbėjęs su Tėvu J. Vaitkevičium, kun. prof. Kraujaliu ir rektoriu, nusprendžiau, kad kol kas fiziką ir geometriją dėstys Tėvas Vaitkevičius, o algebrą ir kosmografiją kun. Kraujalis. Kun. Reinio lekcijas kurs bolševikų suimtas kali, pasidalijo kun. Kraujalis ir kun. Pucijata; bet jiedviem buvo perdaug, ypač kad teko kun. Kraujaliui dar algebra ir kosmografija. Lietuvių kalbą pavedžiau tuo tarpu dėstyti kun. Skruodžiui, kurs tuo tarpu sėdi Vilniuje ir gydos, o dvi teodicėjos pamoki kun. Vaitkevičiui, atėmęs jas iš kun. Pucijatos.

"Neturėdami visų pamokų klierikai iki šiol labai daug laiko gaišo, o toks brangus dabar jų išlaikymas ir dienos veikiai bėga nebegrąžinamos.

"Kun. Pucijata...daug lekcijų apleisdavo, nuolat vėlindavosi. Ir ši dabar pasinaudojęs paskalais, kad bolševikai daug kunigų ketą suimti, ėmė neva slapstytis ir nesirodė seminarijoje. Pasišaukęs jį pasakiau, kad jei jam sunku dėstyti, tai bent filosofijos pamokas pavesiu Tėvui Vaitkevičiui; jis atsiprašinėjo dėl apsileidimų... Taip Dievui padedant sutarkiau seminarijoje pamokas.

"Girdėjau, kad ir tvarka ir drausmė nekokia; bet dar to nesu ištyręs. Pasiunčiau Tėvą Vaitkevičių mokytų seimarijoj ne tik dėl to, kad tuo tarpu nebuvo kas siųsti, bet ir dėlto, kad jis įėjęs tenai geriau visą padėtį pažintų ir paskui galėtų man padėti kas reikalinga atitaisyti.

"Didžiausias mano dabar rūpesnis tai iš palengvo tikrai pastatyti seminariją, ypač padaryti ją katalikiška, iššlavus visokius tautinių šovinizmų raugus. Didžiausias mano troškimas, kad klierikai baigdami seminariją išsineštų apaštalo - kunigo širdį ir dvasią, kad norėtų lygiai visų tautų žmonėms tarnauti kaip šv. Povylas. Tautinis šovinizmas, tai kiek pastebėjau, šios dijecezijos kunigų liga; ta liga serga ir se-

minarija." 150/

Patvarkė, kad VII kurso klierikai po vieną ateitų pas jį Mišioms patarnauti. Po Mišių pasikviesdavo pusryčių ir juos paklausinėdavęs. Dijakonas Štafinskis, gudas, /kovo 16 d./, Hanusevičius, gudas, /17.III/, Butrimavičius, gudas, /18.III/, Vaišnora, lietuvis /20.III/, Syčevskis, neaiškus, /21.III/, Eidimtas, neaiškus lietuvis, /22.III/, Cibulskis, lietuvis, /25.III/, Volodkevičius, gudas, /27.III/, ir kiti išpasakojo savo kryžiaus kelius, kad nebūdami lenkai, norėjo išsilaikyti Vilniaus kunigų seminarijoje.

Sunki padėtis

Vilnius jautė badą. Bolševikai, pratę gyventi žmonių plėšimais, 1919 m. vasario 26 ir 27 d. laikė uždarę krautuves; darė visur kratas, ieškodami maisto atsargų, rūbų, avalynės ir ėmė ką rasdami: pinigus, brangenybes, daiktus. Iš gatvių buvo pranykę žmonės. Maisto liko miestui dar mažiau.

Sunkiai apsirgo kun. J. Tumas. Vas. 28 d. jis paprašė, kad vyskupas Jurgis suteiktų jam paskutinius Sakramentus. Nuėjo, aprūpino. Ligonis manė sergąs smegenų uždegimu, o buvo tai dėmėtoji šiltinė. Persirgo ir pasveiko.

Šv. Kazimiero dieną vyskupas Jurgis laikė iškilmingas pamaldas katedroje, o Mišparus - šv. Kazimiero bažnyčioje. Ten pasakė gausiai susirinkusiems darbininkams pamokslą.

Kovo 11 d. vakare laikė lietuviams šv. Mykolo bažnyčioje rekolekcijų konferenciją. Kovo 12 d. ryte Domininkonų bažnyčioje kalbėjo lenkams tretininkams, o vakare - Bernardinų bažnyčioje tarnaitėms. Kovo 19 d. katedroje laikė iškilmingas Mišias.

Atvykęs iš Vidziškių lietuvis atpasakojo vyskupui apverktiną jų bažnyčios išvaizdą: daug langų išmuštų, žiemą pasiliko be stiklų, durys neužsidaro, etc., žmonės eina į kitas parapijas: senelis kunigas ligonis. Vyskupas pažadėjo ištirti ir sutvarkyti. ~~Kovo 13 d. iš~~

Kovo 13 d. iš Idoltos, Drujos par., atėjo 3 pasiuntiniai, prašydami įkurti pas juos parapiją: koplytėlė esanti, o kleboniją pastatys. Leido Idoltoje kurti filiją, o vėliau - parapiją.

Žmonės labai nudžiugo, kai vyskupas Jurgis paprašė juos kalbėti gudiškai - menkai kalbėjo lenkiškai. Išsipasakojo savo vargus ir sumanymus.

Kun. Lubianiec lydimas, atvyko pas vyskupą Jurgį Dubovski. Esąs lenkų vyriausybės skirtas Vilniui komendantas, kad, bolševikams išėjus iš Vilniaus, būtų apsaugotas miestas nuo plėšimų ir naikinimo, veikiąs su

slapta lenkų karininkų organizacija. Sakėsi, tikrai žinąs, kad bolševikai nutarę vyskupą suimti, bet lenkai karininkai apginsią; net ir prieglaudą vyskupui numatę. Vyskupas padėkojo už gerus norus ir patarė būti atsargiam, nes karininkų organizacija apie save leidžia gandus nuo kovo m. pradžios. Komunistai gali lengvai juos susekti.[150a/]

Rytojaus dieną, kovo 14 d., atbėgo pas vyskupą Domininkonų bažnyčios klebonas kun. Kuleša. Ragino vyskupą išvažiuoti Maišiogalon, nes bolševikai tikrai suimsią vyskupą, jį, kun. Liubiencą, kun. Songiną. Bet vyskupas nemanė trauktis iš vietos ir nepasinaudojo pasiūlymu. Jis rašo:

"Per ištisą dieną vis ejo įvairūs žmonės, geros širdies mane įspėdami, kad pasišalinčiau, kad slaptyčiaus kur nors, nes bolševikai tikrai mane suimsią . Jau vėlai vakare atbėgo prof. Milkovskis kokių ten ponų įprašytas pranešti, kad šią naktį tikrai ateisią bolševikai manęs arešt uoti.

Sukalbėjęs vakare ražančių, kuo ramiausiai guliau miegoti. Pirmiau tačiau sutvarkiau visas savo popieras ir dokumentus ir paskyriau kas vyskupiją valdys, jei man tektų kalėti." [151/]

Kovo 15 d. atvyko pas vyskupą du lietuvių atstovu ir sakėsi turį tikrų žinių, kad kovo 20 d. Vilnių paimsianti lietuvių kariuomenė - atėjo pasitarti, kaip pasitikti ir priimti nugalėtojus? Turėjo sudarę iškilmių tvarką; prašė jose dalyvauti vyskupą.

"Aš prašiau," rašo vysk. Jurgis, "kad manęs lietuviai netrauktų į jokias politines apeigas ir manifestacijas, kad nepamirštų, jog aš čia Vilniuje visiems turiu tarnauti: ne tik lietuviams, bet ir lenkams ir gudams, jog pirmiausia turiu žiūrėti Bažnyčios reikalų." [152/] Davęs jiems naudingų patarimų ir pažadėjęs pasitarti su kai kuriais kunigais lietuviais, juos paleido. Vėliau tą dieną vyskupas sužinojo, kad galutinai dėl iškilnių bus tartasi kai Vilnius bus paimtas.

Praėjo keturios neramios dienos.

Kovo 19 d. vyskupas sugrįžęs iš katedros po iškilmingų šv. Mišių, rado bolše-

vikų įsakymą, kad per 3 dienas išsikraustytų iš antro aukšto į trečiąjį, palikdamas baldus; leidžia tik lovą pasiimti.

Bet trečias aukštas buvo negyvenamas; nešildomas, neparuoštas žmonėms. Nutarė iš namų neiti tol, kol bolševikai neišvarys. Tuo tarpu įprašė kun. J. Kuktą, kad su tuo bolševikų įsakomu raštu nueitų į Vileišienę. Toji padavė raštą pas bolševikus tarnaujančiai lietuvaitei; o ši kovo 20 d. parodė raštą Požėlai ir Kapsukui. Jiedu buvo nepatenkinti ir tuo įsakymu, žadėjo pakeisti. Tikrai, kovo 21 d. pranešė žodžiu, o kovo 22 d. atsiuntė raštelį, kad anas paliepimas atšauktas. [152a/]

Antrą valandą nakties /23-III/ bolševikai beldėsi į namų vartus, norėjo įsibrauti, bet sargė jiems pasakė, kad ateitų dieną. Pasitraukė nepatenkinti.

Gavęs labai plačius įgaliojimus iš Apaštališko Vizitatoriaus sau ir kaimynams vyskupams, kovo 23 d. laikė šv. Mišias naujai įrengtoj namų koplytėlėje.

Vyskupą aplankė tą dieną kun. Raštutis, grįždamas iš Orienburgo su vaikų prieglauda, iš viso 107 žmonės.

Kovo 24 d. vyskupą aplankė gudriai užsimaskavęs bolševikų šnipas, net Vitebsko dekano kun. Baliulio teikiamąjį laišką turįs, kan. Lubianco palydėtas. Esąs kilme lenkas, buvo stačiatikis, bet jau antri metai katalikas. Petrapily buvęs įstojęs į jėzuitų naujokyną /kurio tuomet nebuvo!/, revoliucijos metu prisidėjęs prie bolševikų ir dabar esąs užsienių reikalų ministerijos kokio ten skyriaus komisaras. Žadėjo savo įtaka paveikti bolševikus ir išgauti Bažnyčiai pilnos laisvės dekretą.

Vyskupas Jurgis jam atsakęs: "Jei duosite tikrą Bažnyčiai liuosybę, tai žinoma aš tik pasidžiaugsiu ir be abejo ta laisve pasinaudosiu, nes dabar tiesiog nepakenčiamas stovis. Tėvai jėzavitai dabar čia ar Rusijon traukti nelaikas; tegul įvyksta taika ir rimtis, o tada pamatę kokia bus Bažnyčios padėtis, žiūrėsime, kaip darysi...

"Kam čia mums jieškoti naujų kelių susisiekti su Rymu; jei bolševikų

valdžia nori, tai tegul prašo šv. Tėvo, kad čia atsiųstų savo atstovą, kaip yra pav., Varšavoje Mgr. Ratti; Münchene Mgr. Pacelli; tada mes vyskupai turėsime su Rymu gyvą ryšį ir nereikės mums nieko įgalioti.

"Prisidėti prie to, ką Tamsta sakaisi sumanęs su J.E. vyskupu Roppu ir Lozinskiu, aš tuo tarpu negaliu; reikėtų man su jais pasimatyti ir pasitarti. Man regis, geriau bus palaukus kitokių laikų." 153/

Buto klausimas

1919 m. kovo 30 d. 5.30 v.ryte kažkas paspaudė vyskupo namo skambutį. Kun. J. Vaitkevičius su vaikinais meldėsi koplytėlėje, o vyskupas ruošėsi Mišioms ir pamokslui; buvo pažadėjęs būti Labdarybės koplyčioje. Pats vyskupas Jurgis nuėjo atidaryti duris. Bestovįs tas pats bolševikas, kurs kovo 19 d. buvo pareikalavęs vyskupo buto.

"Dabar jis man pranešė, rašo vysk. Jurgis, kad tas komisaras, kurs buvęs ketinęs mano būste apsigyventi, jau sugrįžęs iš Maskvos ir esąa geležinkelio stotyje, kad tuoj čia atvažiuosiąs su savo draugais iš viso septyni žmonės ir du automobiliu. Taigi kad kuo greičiausiai parūpinčiau jiems vietos.

"Atsakiau, kad bolševikų nusprendimas, kuriuo buvo man įsakyta butas užleisti, tam komisarui, jau yra atmainytas, kad Būstų skirstymo skyrius yra jam kur kitur, be abejo, kambarius parūpinęs. Parodžiau gautąjį iš Būstų skyriaus tam tikrą raštą.

Prašiau, kad kreiptųsi į Būstų skirstymo skyrių.

"Jis man atsakė: dabar šventadienis, nieko nerasiąs to skyriaus raštinėje, nerasiąs draugo Abramovo, to skyriaus vedėjo; taigi, kad aš bent tuo tarpu visus juos atvykusius iš Maskvos čia įsileisčiau, kol susiras sau tinkamą butą. To bolševiko jau būta įsikraustyta mano kieman su vienu automobiliu, pilnu benzino statinių ir kitokių kraustulių.

"Neužilgo atvažiavo ir patsai komisaras. Tam taip pat parodžiau raštą, kad pirmasis bolševikų sprendimas atmainytas, kad jiems kur kitur skiriami kambariai. Jis sakė, kad galįs to rašto ir nepaisyti, prašė,

kad tuo tarpu juos čia įsileisčiau: Iš kalbos su juo buvo matyti, kad būtinai jie nori mano namuose apsigyventi.

"Aš jį įspėjau, kad žmonės šnairai pažiūrės į tą jų įsibrovimą į vyskupo namus, kad gal kilti dėl to ir riaušių. Sakiau, Tamstos turite galios, galite daryti ką tinkami, ne ką padarysi, užleisti jums kambarius aš esu priverstas: jums verčiant ir visiškai pasišalinsiu iš namo, bet Tamstoms nepatariu čia eiti, nes žinau katalikų liaudį; ji tokių dalykų nepakęs, bus sumišimas." 154/

Pajutę žmones, kad bolševikai nori užgrobti vyskupo namus, subėgo ginti. Pusiaudvyliktos grįžęs iš pamaldų vysk. Jurgis, rado pilna žmonių visur; buvo lenkų ir lietuvių.

Į vyskupo butą buvo atvykę penki bolševikai vyrai ir dvi moterys. Vyrai, pamatę, kad žmonės renkasi prie vyskupo namų, pasišalino. Pasiliko tik moterys. Jos pasirodė žmonėms įtartinos doros. Susirinkusieji prišnekėjo joms karčių žodžių.

Žmonių vis daugėjo. Vyskupas paprašė, kad užsilaikytų ramiai. Jie klausė, ką daryti? Vyskupas patarė pasiųsti į bolševikų valdybą atstovus ir atpasakojo visą įvykį. Vyskupui prašant, žmonės ėmė skirstytis. Kai jie išsivaikščiojo, vėl atvažiavo tie patys bolševikai. Greitai žmonės vėl apgulė namus. Bolševikai pasišalino, bet apie trečią valandą po piet vėl mėgino apsigyventi vyskupo bute. Kai žmonės gausiai ėmė telktis, įpykę komunistai, grasindami vyskupo patarnautojams, išvažiavo, nepasisakę vyskupui savo pavardžių, nors buvo klausiami. Geležinkeliečiai ir elektros dirbtuvės darbininkai tarėsi sustreikuoti, jei vyskupas bus varomas iš buto. Žmonės nerimo; bolševikų valdžiai rašė laiškus, siuntė protestus, ėjo gyvu žedžiu kalbėtis.

Kovo 31 d. atvyko pas vyskupą bolševikas šnipas, įsimaišęs tarp kitų vyskupo lankytojų, sakėsi esąs kalėjimų užvaizda, Oldak. Norėjo, kad vyskupas Jurgis paragintų žmones rinkti įkalintiems baltinių, rūbų, maisto ir pridėjo, esą būtų lengva kai kuriuos kalinius išpirkti, ypač kunigus.

Vyskupas jam atsakė: "Maisto ir drapanų siųsti sunku, nes mieste nėra, badas; o ir pasiuntus nevisuomet patenka į kalinių rankas. Išpirkinėti kaliniams aš taip pat neturiu pinigų; jei juos ir kas išpirktų, tai kas iš to? ir vėl gali tuos pačius suimti ir dar kitus prie jų pridėti. Pridėjau, kam gi ima nekaltus žmones, jei neturi kuo jų aprūpinti." 155/

Po pietų atėjo vyskupo tardyti iš Butų skyriaus bolševikas Jupavičius, rusas, su draugu lenku, ar nekurstąs žmonių prieš bolševikus ar neskatinąs geležinkeliečius streikuoti.

Naktį, jau po 10 val., atėjo 4 ar 5 bolševikai ir norėjo įsibrauti pro vartus - sakėsi telegramą atnešė. Bet vartai buvo rąstu užskleisti ir nepajėgė jų atidaryti. Sargė jų neįsileido, tik siūlė telegramą paduoti per plyšį. Ilgai jie trankėsi ir keikėsi. Vyskupas Jurgis atsigulė nusirengęs tik trečią valandą. Tik balandžio 2 d. bolševikai galutinai išsikraustė iš vyskupo namų kiemo, išsivežė automobilį, benziną, savo rakandus, grasindami atkeršyti.

Vakare bolševikai suėmė vyskupo tarną Joną Varžaitį, beeinantį į vakarinius kursus, arba, anot bolševikų, vakarinę gimnaziją. Toj klasėje, kur mokėsi J. Varžaitis, ~~neiškentė, pasiprašė balso ir smarkiai~~ buvo keli rusai, du katalikai ir visi kiti žydai. Per geografijos pamoką žydė mokytoja puolė tikėjimą, ypač kalbėjo prieš Švč. M. Marijos garbinimą. J. Varžaitis neiškentė pasiprašė balso ir smarkiai reagavo prieš mokytojos mintis, kurios nepriklausė geografijos pamokai.

Suėmę, varinėjo per įvarius komisarijatus. Tik 26.IV vyskupas Jurgis gavo žinią iš Marijampolės, kad Jonas Varžaitis ten yra, o jis jo ieškojęs Minske ir jo reikalu buvo rašęs pref. kun. A. Cikotai į Minską.

Bal. 9 d. vysk. Jurgis iš Vilniaus Marijampolėn išsiuntė Andrių Mičiūną - jam grėsė pavojus patekti į bolševikų kariuomenę. 155a/

~~Mokyklų reikalai~~

~~1919 m. kovo 30 d. paskelbė bolševikai Vilniuje mokyklų dekretą~~

Nauji šeimininkai

Apie naują atmainą ir naujus šeimininkus 1919 m. bal. 19 d. D.T. Jurgis rašo: "Prieš 5 val. ryto išgirdau bėgant kareivius gatve. Dirstelėjes pro langą, pamačiau gana didelį būrį žydų milicijantų apsiginklavusių kuone ristele beeinančius katedros link.

"Neužilgo išvydau keletą lenkų legijonierių atjojant; po kiek laiko jie sugrįžę pėsti pastatė kulkosvaidžius ties kampu gatvės ir ėmė šaudyti į bolševikus, kurie taip pat atsišaudė iš šv. Jurgio prospekto ir iš Sodo ties katedra. Visam mieste girdėjosi šaudymai ir mūšiai. Legijonieriai užklupo daugelį bolševikų dar tebemiegant kaip avinus. Mačiau, kad pas juos nėr tvarkos: bet kad šitaip būtų davęsi užklupami iš netyčių, nemaniau.

"Legijonierių buvo maža; sako tik 300 ar 400; išsyk atjoję apėmė tuoj stotį ir puolę į didžiąją gatvę.

"Mūšiai tęsėsi 19-21. Galų gale apėmė lenkai miestą." 158/

Generolo Smigly-Rydz adjutantas Svitalskis atvyko bal. 21 d. pas vyskupą Jurgį pasveikinti generolo vardu ir paprašyti, kad rytoj galėtų pas vyskupą atsilankyti pats generolas. Mieste buvo apie 60 užmuštų. Lenkės patrijotės norėjo, kad vyskupas žuvusius laidotų. Kiti reikalavo, kad vyskupas laikytų bal. 23 d. padėkos pamaldas už Vilniaus atvadavimą. Vakare pas vyskupą atėjo rabinas Rubinstein ir dr. Schabad ir prašė vyskupo, kad užtartų žinomus jų veikėjus: Joffe Leo ir Tscharnėy Samuelį. Vyskupui užtarus, tie du žydų veikėjai turėjo būti tuoj paleisti. Apie tai buvo pasakęs pats gen. Smigly-Rydz vyskupui bal. 22 d., bet lenkai juodu išvežė Lydon. 159/

Bal. 22 d. vyskupas sušaukė Kapitulos pasitarimą. Sutarta, kad bal. 23 d. vyskupas atlaikys gied. šv. Mišias, o kun. Macejevičius pasakys pamokslą. Žuvusius laidoti sutarta bal. 24 d. Vyskupas atlaikys Mišias; kun. Liubianiec pasakys pamokslą, o į kapus palydės prel. Bajko.

Užkariautojai stengėsi įtraukti vysk. Jurgį politikon. Bal. 22 d.

atsilankė pas jį Varšuvos skirtas "Rytinių Žemių Komisaras", Jurgis Osmolovskis ir išdėstė savo politinę programą.[160] Vyskupas paprašė jo netraukti į politiką; nurodė, kad politiniais reikalais kreiptųsi į Kauną ir su jais susitartų; tam reikalui galįs padėti ir Vilniuje esantis Mykolas Biržiška.

Kai p. Svitalskis užsiminė, kad Vilniun tuoj atvažiuosiąs J. Pilsudskis ir ar sutikime dalyvausiąs vyskupas, jis atsakė:

"Tai piliečių dalykas. Mes vyskupai sutinkame tik savo katalikus valdovus katedrose; bet p. Pilsudskis dar nėra Lietuvos valdovas." [161]

J. Pilsudskis atvyko Vilniun bal. 22 d. vakare. Pravažiavo pro Aušros Vartus nesustodamas, nors ten jo laukė Vilniaus dekanas. Rytojaus dieną dalyvavo padėkos pamaldose katedroje, vyskupui Jurgiui laikant šv. Mišias. Pamokslininkas pasakė politinę kalbą, papeikdamas sau netinkamas politines sroves. Vyskupas buvo nepatenkintas tuo politiniu uolumu.[162] Po pamaldų paprašė Pilsudskis, kad vyskupas Jurgis pasimelstų kartu su juo šv. Kazimiero koplyčioje; padarė vyskupui vizitą ir vyskupas jį revizitavo. Jis save vadino "Naczelny Wódz Wojsk Polski", o kiti jį titulavo "Naczelnik Państwa."

Po gedulingų pamaldų už mirusius, bal. 24 d., atėjo pas vyskupą Jurgį iš vyriausios karo vadovybės du atstovai. Sakė, jog į legijonierių rankas pateko daug bolševikų palikto maisto. Jo dalį nori skirti badaujantiems Vilniaus žmonėms. Maistui dalinti prašė sudaryti komitetą. Ir pridėjo savo sąlygas: "Žydai visiškai nieko neprivalo gauti; taip pat tur rūpintis komitetas, kad ir jokiems pirmeiviams nežydams netektų nieko." Vyskupas nesutiko su tomis sąlygomis. Jiems atsakė: " Tamsios galite bausti žydus, juos išskirdami, tai jūsų darbas, bet man, vyskupui, tai netinka. Taip pat netinka atmesti dalinant maistą ir pirmeivių. Kiekvienas alkanas ir badaujantis žmogus pasigailėjimo vertas, ir reik jis gelbėti, nepaisant jo įsitikinimo ir tautybės." Atstovams pažadėjo pasitarti su kapitula ir duoti galutinį atsakymą.

Kapitula nutarė, kad vyskupas negali tokio komiteto kurti nei jam vadovauti. Tiems atstovams nutarė pasiūlyti pasinaudoti Vargšų Kuratorija, kitomis labdaros organizacijoms ir kad tuo reikalu kreiptųsi į kun. Kretavičių, Kulešą, Olšauskį.

Tas nutarimas kariuomenės atstovams nepatiko; prasino visai neduosią maisto. Nesikreipė į pasiūlytus kunigus, nes, atrodo, jiems rūpėjo įvelti į ta reikalą gailestingąjį vyskupą.[163]

Priekaištai vyskupui.

Vyskupas Jurgis matė, kad šalia vyskupo kapitulos veikė slapta kita politinė "kapitula" Vilniuje, sudaryta iš tautinių demokratų /N.D./ kunigų. Jie pyko, kad negali įtraukti vyskupo į savo vedamą politiką; erzinosi, kad vyskupo kapelionas, kun. Juozas Vaitkevičius, MIC., lietuvis. Slaptoji "kapitula" atsiuntė pas vyskupą kun. prof. Chomskį su įspėjimais vyskupui ir priekaištais, kuris teigė viešai, kad Vilniaus vyskupijoje visai nėsą gudų,[164] o lietuvių - tik 1/6 dalis gyventojų. Kadangi tie patys lenkininkų priekaištai vyskupui Jurgiui buvo nuolat keliami, verta susipažinti su jais ir kaip vyskupas Jurgis į juos žiūrėjo.

Kun. prof. Chomskis atvyko su priekaištais ir įspėjimais pas vysk. Jurgį kovo 25 d. 1919 m.

"Labai atsiprašinėdamas, kad išdrįsta taip atvirai kalbėti, štai ką man papasakojo," rašo vysk. Jurgis: "1. kunigai man labai už blogą laikant, kad aš sužeistųjų legijonierių dvasios globą ligoninėse pavedžiau suorganizuoti kun. Kraujaliui, lietuviui, o ne kokiam lenkui. 2. Būk kunigai nuo manęs jau imą šalintis. Aš nieko nesitariąs, neduodąs kur reikiant nurodymų, pav. nežinoję kaip pasninkus paskelbti atėjus gavėniai; nežinoję, ar švęsti šv. Juozapo šventę. 3. Net jau liaudis imanti kiek šalintis nuo manęs. Kad aš turėčiau nepamiršti, kad esanti tik 1/6 lietuvių dijecezijoje, kad baltgudžiai nesusiratę, pakliūvą į lenkų tinklą ir eisią ten, kur juos lenkai trauksią. Kad manęs nestokotų ten, kur privalėčiau išstoti ir pasirodyti ir t,t. 4. Visi žinant ir matant, kad

mano artimiausia namų šeimyna tai lietuviai; kad kun. Kukta dažnai mane lankąs ir spėją ar ne duodąs informacijų; kad aš nepasirenkąs tinkamų patarėjų ir t.t.

"Ramiai išklausęs atsakiau: 1. stebiuos dėlko kunigai nuo manęs galėtų šalintis: nei vienam nėsu nieku bloga padaręs, nei vieno žodeliu nesu nei vieno dar iki šiol užgavęs. Kiekvieną priimu ir kiekvieno išklausau. Prašau net ypač dekaną ir vicedekaną, kad man pranešinėtų, kas kur darosi.

Tik aš esu pastebėjęs, kad čia kunigai už pečių vyskupo daug dalykų daro, vyskupui nežinant, net nė nepraneša, ką daro.

2. Į Kigoninės, mano nuomone, ne vieta kišti tautybės. Sužinojęs, kad bekovojantiems mieste kun. Kraujalis labai uoliai tarnavęs, jį ir skyriau tam darbui toliau. Jei lenkai iš tikrųjų nori su lietuviais taikintis, tai kaip tik ir reikia, kad vieni kitiems broliškai tarnautų.

3. Liaudžiai taip pat esu visa širdimi tarnavęs kur reikiant; nesuprantu, kodėl ji šalintųsi nuo manęs; priešingai, mane gynė, kur reikėjo, ir visuomet širdingai sveikino. Šalintis imtų, nebent kunigai, politikantai, ją imtų prieš mane kurstyti.

4. pasninko ir šenčių dalyką buvo dekano prievolė man pranešti. Aš klausiau sekretoriaus, jis man pasakė, kad rubricelėje duoti nurodymai ir in Iure Canonico. Gi negaliu aš nujausti, ko kunigams trūksta; kodėl gi nesiklausia.

5. Kur matau reikalą aš stoju kad ir nukentėti reikėtų. Tik į politikas nemanau kištis, ir ten nemanau eiti, kur vėjui papūtus minios plaukia.

Aš turiu visiems žmonėms, visoms tautoms ir partijoms tarnauti ir visus vesti taikon ir vienybėn.

Numaniau, kad man kun. Chomskis daro priekaištus, kad aš lenkams Vilnių užėmus nestoju kaip lenkininkai norėtų, aiškiai į po jų pusei.

Dar spyrė, kad aš kokį raštą išleisčiau. Atsakiau, kad dar nematau

reikalo ir dar nemetas. Kai Taikos konferencija nustatys tautų santykius, tada bus žinia, kas ir kaip rašyti.

6. Tartis, sakiau, aš svarbesniais reikalais visuomet tariuosi kapitulos. Čia darė jis ir kapitulai priekaištų, ypač kad netinkamai, negana iškilmingai buvęs priimtas Pilsudskis.

Sakiau, kad taip buvo nutarta.

7. Dar dėl kun. Kuktos darė priekaištų, kad tai žmogus jau esąs diskredituotas, mat dėl to, kad buvo suspenduotas.

Atsakiau, kad jis mano draugas.

8. Atsitikus reikalui, aš klausiuos įvairių kunigų, tų, kurie išmano ir žino tą dalyką, kuris man rūpi. ...Aš tariuosi su kapitula, nes ji yra vyskupo Taryba.

"Kur reikia pasiprašau ir klebonus, jei tariamieji dalykai jiems rūpi. Pasikviečiu ir kunigus tikybos dėstytojus mokyklos reikalais. Bet mitingų nemanau daryti, nes iš to nieko dora neišeina...

"Galų gale pasakiau dar tam kunigėliui: Toks jau vyskupo likimas, kad kunigai dažnai juo sau dantis galanda; tai liūdna, ženklas, kad Kristaus dvasios jiems stoka.

"Dar liūdniau, kad ir tamsią liaudį jie, tie politikantai, ima tuoj traukti į savo politikos pinkles ir kelti priešais vyskupą. Tegul sau daro, ką nori. Aš laikysiuos Kristaus vėliavos ir žiūrėsiu bažnytinio darbo.

Tamistos papolitikavę, pajutę pavojų gal pabėgsite, o man reiks savo vietoje, ir liksiuos ir kai reikės kentėsiu." 165/

Pranašingi vyskupo Jurgio žodžiai ėmė reikštis. Praėjo vos trys dienos ir vyskupas gavo žinią, kad apie Vileiką mušasi bolševikai su lenkais. Naktį iš bal. 28 į 29 vos nepateko Vilnius bolševikams. Jų šoviniai ėmė siekti miestą, kariai buvo įsibrovę į Vilniaus priemiestį, Liponką.

Mieste kilo išgąstis, sumišimas. Ponai spruko Varšuvon ar bent Gardinan.

Bal. 29 d. pasiprašė vyskupo Jurgio prel. Michalkevičius, kad jį išleistų Varšuvon gydytis- nervai pairę. Leido. Išsiprašė Varšuvon "Dziennik Wileński" red. kun. Songinas, vyskupo kurijos sekretorius kun. Steckevičius. Bal. 30 d. labai anksti atėjo pas vyskupą šv. Jokūbo par. administratorius kun. Žarnovskis prašyti, kad leistų išvykti iš Vilniaus - jam mirtis grėsė, nes legijonieriai buvo įsitraukę kulkosvaidį į bažnyčios bokštą ir šaudė bolševikus.

"Išgirdau", rašo vysk. Jurgis, "kad daug kitų kunigų išbėga ar jau pasirengę bėgti, ypač tokių,kurie politinėse organizacijose ir darbuose dalyvauja." 166/

Lenkų kariuomenės kapelionas kun. Baran suramino vyskupą Jurgį, kad tuo tarpu pavojaus nesą, bolševikai esą atmušti, bet galįs būti naujas pavojus ir gal reikėsią lenkams pasitraukti. Jis kalbino ir vyskupą, kad pasitrauktų iš Vilniaus.

"Atsakiau jam, kad aš nebėgsiu niekur, ir jei bus pavojus, kad man nesakytų. Atsidavęs Dievo Apvaizdai, aš manau čia liktis. Bus kaip Dievas duos." 167/ Buvo jaučiama, kad vieni patys lenkai vargu atlaikysią Vilnių. 167a/

Politiniai posūkiai

Iš kun. Kuktos vysk. Jurgis sužinojo, ~~kad~~ bal. 29 d, kad prieš pora dienų, buvo atvykę iš Kauno keli karininkai tartis su lenkais, kad sudarius bendrą frontą prieš bolševikus. Vilniaus lenkai pasiuntė juos į Lydą, kur esąs štabas. Bet ir ten nenorėję su lietuviais tartis. Lietuvių pasiuntiniai grįžo atgal.

Lietuvos atstovai išvykę Varšuvon. Bet vyskupas Jurgis paabejojo , ar galės ten susitarti. Jis rašo:

"Paskalos atėjo, kad Varšuvoje nebežinia esą su kuo tartis; esą ten trys valdžios: Dmovskio /tautininko/ kur Paryžiuje sėdi su Paderevskiu - viena valdžia; Pilsudskio, kurs save Valstybės viršininku vadina /Naczelnik Państwa/ - antra ir trečia - Lenkų Seimas. Be to dar esą ginčų

tarp Pilsudskio ir Hallerio, kariuomenės vadų. Pilsudskis prieš Hallerio ir Antantės norus pasiskubinęs Vilnių pagrobti." 168/

Mykolas Biržiška patvirtino vyskupo nuomonę geg. 2 d. pas vyskupą atsilankęs. "Lenkai su tais lietuvių karininkais, kur automobiliu buvo čia atvažiavę ir Lidon nuvykę, nesutarė nieko, ir matyt nenorėję tartis; taip pat nenorėję tartis su tais, kur Varšuvon nuvažiavę.

"Kauno Lietuvių Taryba ir Valdžia, net lenkų pirmeivių nuomone, esant daug nuveikusi ir veikianti demokratingai. Lenkai buvę sumanę lietuvius suskaldyti, buvo norėję, sutarę su lietuviais socijalistais, Tarybą nuversti, o vien savo žmonių valdžią sudaryti. 168a/ Bet lietuviai socialistai nesutikę su tuo sumanymu. Dėl to net p. Jundzill buvęs Kaune areštuotas. Dabar išvažiavęs Kaunan Römeris tartis su lietuviais. 169/ Vilniaus žydai, ir lietuviai ir gudai esą nusistatę prieš dabartinę lenkų srovę ir okupaciją," teigė M. Biržiška. Jis ~~kalbėjęs~~ ir su Osmolovskiu du kartu kalbėjęs ir gana ilgai. Lietuviai galėtų sutikti su Osmolovskiu ir Pilsudskio programa, bet atrodę, kad Varšuvos seimas su jų programa nesutiks. 170/

Tą pat dieną vyskupą Jurgį atlankęs Varšuvos seimo atstovas Staniškis, kilme iš Marijampolės, bet lietuviškai beveik pamiršęs, endekas. Jis nusistatęs, kad Vilnius turįs būti sujungtas su Lenkija, o kad gudus kolonizuotų irgi lenkai.

Paskui jį pas vyskupą Jurgį atvyko kiti du Varšuvos seimo atstovai: arkivyskupas Teodoravičius ir kun. Liutoslovskis. Šis ėmė visą griežtai. Vilnius ir tos žemės, kur yra daugiau katalikų gudų, turi būti prijungtos prie Lenkijos. "Gudai," sakė kun. L. "tai ne tauta, o tik tautai medžiaga. Apsupus Gudiją lenkų mokyklų tinklu, gudai sulenkėsią. Su žydais lenkai varysią kuo nuožmiausią karą: žūt būt. Anuos lietuvius, kur Kaune, priversią su lenkais dėtis; o jei nenorėtų, tai teturi sau Žemaičių kunigaikštiją.

"Balstogėje poznaniečių lenkų pulkas per dvi dieni, esą, padaręs su

žydais tvarką." 171/

Tą pat dieną pas vyskupą buvo atvykę dar Meištavičius ir Mineika. Jiedu buvo nuosaikesni Lietuvos atžvilgiu; tik norėjo, kad Lietuva susijungtų su Lenkija.

Gegužės 3 d. iškilmingas šv. Mišias Katedroje laikė vysk. Jurgis, o ariv. Teodoravičius sakė politinio turinio, bet gražų, pamokslą.

Pas vysk. Jurgį pietų buvo pakviesti arkiv. Teodoravičius ir kun. Liutoslovskis. Šiam ankščiau išėjus, vysk. Jurgis išklausinėjo arkivyskupą svečią apie Bažnyčios padėtį Lenkijoje ir Len. seimo sumanymus. Sužinojo, kad Varšuvos simas nori atimti bažnytinius turtus. Šv. Sosto Vizitatorius A. Ratti norėjęs, kad tais klausimais lenkų valstybė tartųsi tiesiog su Apaštalų Sostu. Bet jam atsakyta, kad tai vyskupų reikalas. Lenkijos vyskupai prašę J.E. Rattį, kad Šv. Tėvas pavestų jiems tartis su Varšuvos seimu, nes dešinieji turį seime persvarą. Konstitucijos seimas neparuošęs ir nepaskelbęs. Buvo manyta pateikti seimui svarstyti Bažnyčios ir valstybės santykius ir nutarti, kad Lenkijoje katalikybė yra viešpataujanti tikyba, bet susilaikę, nenorėdami užsienių masonų eržinti, kad anie neapšauktų valstybę atsilikusią.

Pilsudskio ir Osmolovskio veiklos seimas negiria. Jiedu neturėję seimo įgaliojimų Vilniuje skelbti politinę programą; jiedu tik įpykinę Varšuvos seimą. Pilsudskis buvo skirtas Valstybės Viršininku dviem savaitėm, bet iki šiol skirimas neatšauktas. Su juo seimas turįs daug nemalonumų, bet be jo negalįs apseiti - jo pusę palaiko kariuomenė, o būdamas socialistas, varąs partijos darbą ir kenkiąs valstybei. Anot arkiv. Teodoravičiaus, Pilsudskis sumanęs atgaivinti Lietuvą su Gudija senovės Lietuvos D. Kunigaikštystės ribose prieš Varšuvos seimo norus. Seimas atsiuntė Vilniun savo skelbimus, ir geg. 3 d. buvo Vilniuje paskelbta, kad Vilnius bus prijungtas, aneksuotas prie Lenkijos.172/

1919 m. geg. 4 d. Varšuvos seimas pripažinęs Lietuvos neprikausomybę. Seimo norus Vilniaus lietuviai aiškinę vysk. Jurgiui taip: "Tuo paskelbimu lenkai norį pridengti tai, ką dabar darą su Vilniumi ir tai, ką dar

galį daryti ateityje." 173/

Iš tikrųjų, kitas lenkų seimo atstovas, Svida, tai patvirtino. Jis sakęs vysk. Jurgiui, kad lenkai, apgalėję bolševikus, maną eiti laisvinti Lietuvos iš vokiečių. Lietuviai patys išsilaisvinti nesugebėsią, nes įsiskolinę vokiečiams. Lenkai gi negalį pakęsti, kad vokiečiai, nuolat pasilikdami Lietuvoje, prieš lenkus darytų intrygas ir kiršintų lietuvius. Lenkai maną užgulti Gardiną ir Suvalkiją ir nuginkluoti vokiečius.

Varšuvos seimo atstovai dalyvavo geg. 3 d. lenkų susirinkimuose ir mitinguose. Viena klausytoja pasipiktinusi pranešė vyskupui Jurgiui, kad kun.Liutoslovskis kone ragines prie žydų žudymo. Geg. 4 d., apie pietus Varšuvos atstovai paliko suerzintus vilniečius ir išvyko.

Bolševikai nustumti nuo Vilniaus toliau. Geg. 4 d. jau nebesigirdėjo armotų trenksmo. Miestas tačiau apmiręs; krautuvės uždarytos, nors buvo įsakyta atidaryti.

Lenkų dauguma nusistačiusi prijungti Vilnių prie Lenkijos. Lietuviai, gudai ir žydai buvo prieš tai labai sujudę. Lietuvių dalis pasišalino iš Vilniaus, nes darbo negauna, sunku išmisti; žydai suiminėjami ir būreliais varomi kalėjiman.

Šiuo neramiu metu vyskupą Jurgį aplankė generolas Šeptickis ir Osmolovskio pavaduotojas Jasuvatas. Pas ganytoją atvyko iš Kauno Tarybos narys Jonas Vailokaitis ir atvežė kun. J. Staugaičio laišką, raginantį vysk. Jurgį pasišalinti iš Vilniaus, jei bolševikai vėl artintųsi į miestą.

Lietuviai, anot Vailokaičio, nemano kovoti su lenkais dėl Vilniaus; palieka tą dalyką spręsti Paryžiaus Konferencijai. Lietuvių reikalai dėl to, kad lenkai Vilnių paėmę, nieko nepablogėję. Lietuviai negalėję Vilniun ateiti, nes vokiečiai spartakininkai trukdę. Dabar lietuvių kariuomenė kovojanti su bolševikais. Su lenkais susitarti nepavykę. 174/

Tų politinių painiavų metu pas vyskupą Jurgį atėjo kun. Kuleša klausti, "ar aš pasirašysiu teikiamąjį Pilsudskiui adresą, tą patį, kur induodant jam miesto raktus, buvo skaitę. Atsakiau, kad ne, kadangi tai

politikos dalykas. Kai Paryžiaus Konferencija tautų likimą nuspręs, be abejo, aš stengsiuos būti ištikimas pilietis tai valdžiai, kuri bus pripažinta." 175/

Iškilus keletai rimtų klausimų, kurie turėjo platesnės reikšmės 1919M. geg. 9 d. vyskupas Jurgis sušaukė

Vilniaus Kapitulą

1. Buvo labai opus žydų klausimas. 2. Katalikų bažnyčių, paverstų cerkvėmis, atgavimas. 3. Viskupijos lankymas. 4. Apaštališko Vizitatoriaus aplankymas Varšuvoje. 5. Seminarijoje pamokos ir t.t.

Vyskupas Jurgis rašo apie tuos reikalus dienoraštyje:

"Žydų rabinas buvo rašęs, kai aš raminčiau žmones, įniršusius prieš žydus; jie nenorį žydams net maisto parduoti. Buvau dalyką ištyręs. Čia ne tiek žmonės kalti, kiek lenkų lauko žandarai kareiviai. Jie užstoją kelius, neleidžią žmonių su maistu Vilniun arba įbauginą, kad maisto žydams nepardavinėtų. Lenkų kariuomenė žiūrinti į žydų tautą, kaip į savo priešininkus, su kuriais kovoją. Mano įsikišimas, esą, būtų kaip ir įsikišimas į lenkų kariuomenės reikalus ir kovą.

"Kur galėdamas aš vis užtariau, labai man buvo gaila žmonių, daug, daug jų nekaltai kentėjo. Jau pirmam savo rašte draudžiau žmones ir raginau prie santaikos. Dabar pats mačiau, kad negaliu jokio rašto rašyti, nė balso pakelti; nieks nebūtų klauses; būtų tai palaikyta kišimosi į kariuomenės dalykus. Taigi ir aš patariau žydams, kad dėl tų dalykų su karo valdžiomis tartųsi. Jei tik kareiviai nieko nedarys, tai žmonės nurims ir vėl eis gyvenimas savo jėga.

"Dar bolševikams bėsant, aš su kunigais buvome sulaikę žydų žudynes. Be to dar pradėjo amerikiečių siunčiamus miltus dalyti; jų gauna ir žydai. Taigi gal Dievas duos neramumai ir pasibaigs.

"Kapitula taip pat buvo nuomonės, kad nerašyčiau jokio rašto dėl žydų; tesikreipia jie į karo valdybą.

"2. P. Jamont, komisaras, kreipėsi raštu į mane katalikų bažnyčių,

cerkvėmis paverstų reikalu. Prašė, kad kunigai neatiminėtų jų savo nuožiūra, o tik darytų tai kreipdamiesi į valdžią.

"Nutarėme pasiųsti to rašto kopiją kunigams, kad prisiųstų reikalingų žinių į vyskupo kanceliariją apie bažnyčias, paverstas cerkvėmis, ir tinkamus prašymus, o vyskupo kurija kreipsis tais reikalais į pasaulinę valdžią.

"3. Tariausi, ar bus galima šiemet kiek dijecezijąs aplankyti. Ir aš, kiek išsiklausinėjęs kunigų, ir kapitula buvome nuomonės, kad apskritai vargu bus galima kaip reikiant dijecezija vizituoti; bet toji dalis apie Balstogę, Bielsko dekanatas bus galima lankyti po rugiapiūties.

"4. Tariausi, ar neverta nuvažiuoti man Varšuvon į J.E. Mgr. Ratti, Vizitatorių. Visi sutiko, kad reikia. Pavojus dabar Vilniui nebegresia, taigi galiu važiuoti Varšuvon.

"5. Sutarėme, kad dabar nėr ką pradėti Seminarijoje pamokas: maisto dar negauta ir kažin bus galima jo gauti; klierikai vargu visi galėtų suvažiuoti; darbas neitų kaip reikiant. Geriau po atostogų pradėti ankščiau darbas." 176/

Sekančią dieną vyskupas Jurgis gavo reikiamus leidimus važiuoti Varšuvon. Vyskupiją pavedė valdyti prelatui Sadovskiui, o pats su kun. Juozu Vaitkevičium geg. 11 d. išvyko į Varšuvą.

Po pusės metų tylos

1919 m. liepos mėn. vysk. Jurgis buvo Kaune ir dalyvavo vyskupo J. Skvireckio konsekracijoje, lankėsi Marijampolėje

Su išvykimu Varšuvon Vilniaus vyskupo dienoraštis nutrūksta. Vėl pradeda atžymėti dienraštį svarbesnius atsitikimus tik 1919 m. lapkričio 19 d. "Ilgai nieko nerašiau. Gal kiek atsimindamas kada vėliau surašinėsiu, kas svarbesnio atsitiko, o daug kas būtų vertėję pažymėti. Dažnai man labai sunku, skurdu ir skaudu būdavo." 177/

Vasara ir ruduo buvo praėję; prasidėjusi žiema. Valdžia valstybino mokyklas. Balstogėje turėjo būti atitinkamos bažnytinės iškilmės lapkričio 20 d.; žadėjo dalyvauti švietimo ministeris; buvo kviečiamas Vil-

niaus vykupas Jurgis, net tuomet Balstogė priklausė jo dvasinei globai. Išvyko ten lapkričio 19 d. Jis rašo:

"Kviečė mane būtinai atvažiuoti. Didelis šaltis 18 ar 19 laipsnių. /că - 28°F/ Geležinkeliuose netvarka, traukiniai vėlinasi, nelaiku išeina, stoka kuro. Mūsų traukinys užuot atėjęs iš Varšuvos Vilniun iš vakaro 10 val./?10/, atėjo iš ryto po 9, o išėjo iš Vilniaus vos tik 12 val. 30 min. po pietų. Vagonai nekurinti. Keliauninkų daug visur, grūstinai prisigrūdę. Karininkai ir kareiviai raitėsi ir trepsėjo nuo šalčio. Buvo blogai apsitaisę. Vargais negalais apie 10 vakare privažiavome Bolstogę. Kunigai ten manęs laukė.

"20.XI.1919. Kad ir su asista, iškilmingai, bet tik skaitytines laikiau Šv. Mišias, kad vaikeliai nesušaltų.

"Po 12 val. buvo gimnazijos iškilmės. Pasakiau prakalbų; išdėsčiau trumpai lenkų mokyklų istoriją. Balstogėje raginau, kad sekdami garbinga praeitimi jungtų mokslą su tikyba; proto ž švietimą su būdo ir valios aukleėjimu; palinkėjau geros kloties.

"Mano prakalba patikusi. Buvo mat paskleista, kad aš lenkų priešas, o dabar patyrė, kad aš palankus: su lenkais stengiuos būti kaip ir lenkas...

"Buvo daug ir kitų kalbų; gražiai kalbėjo mokyklų vizitatorius iš Varšuvos. Buvo žadėjęs net pats švietimo ministeris atvykti, bet dėl šalčio, matyt, neatvažiavo; buvo taip pat iš Varšuvos kun. Cieplinskis."178/

Gardine

Vyskupas Jurgis lapkr. 21 d. iš Balstogės išvyko į Gardiną. Kelionė buvo labai varginga. Vos-ne-vos pavyko įsigauti į kareivių vagoną, kuris buvo tiek prikūrentas, kad vos galima buvo iškęsti. Jau po 7 val. vak. vyskupas pasiekė Gardiną. Ganytoją pasitiko kunigai ir miesto valdybos atstovai. Tuo metu vyko Gardine misijos, paruošiant jaunimą ir suaugusius priimti Sutvirtinimo Sakramentą.

Vysk. Jurgis Gardine viešėjo tris dienas. Per tą laiką jis pasakė

6 pamokslus, 5 prakalbas ir 2 konferencijas seserims vienuolėms. Aplankė visas mokslo, labdaros įstaigas, tėvus pranciškonus, seseris nazaretietes; pašventino mergaičių gimnaziją, buvo krikščionių demokratų susirinkime. Lapkričio 23 d. rytą suteikė Sutvirtinimo Sakramentą vaikučiams - jų buvo per 500; po pietų moterims. Lapkr. 24 d. teikė Sutvirtinimą gimnazijų moksleiviams, o popietų - suaugusiems vyrams.

Po visų darbų vos pavyko įsispausti į karininkų vagoną. Traukinys į Vilnių buvo kimštė prikimštas keleivių. Tik po vidurnakčio traukinys pasiekė Vilnių, kur vyskupo laukė 25-XI d. darbas. Benediktinių šv. Katarinos vienuolyne trys vienuolės darė įžadus. Vyskupas atlaikė iškilmingas šv. Mišias, pasakė pamokslą, priėmė įžadus. [179/]

Metinis balansas

Vyskupo Jurgio konsekracijos metinėse prel. K. Michalkevičius atlaikė pamaldas. Po Mišių kunigų atstovai pareiškė savo ganytojui linkėjimus. Pats vysk. Jurgis šiaip apibūdiną pirmuosius metus: "Sunkūs ir varginga buvo šie metai. Gyvenimo bėgis sutrukdytas, supainiotas, padėtis neaiški, o keblumų begalės."

Ingreso sukaktuvėse /XII.8d./, pats vyskupas laikė iškilmingas pamaldas katedroje ir pasakė žmonėms pamokslą. Ir į savo dienoraštį rašė: "Šie metai - nuolatinė kančia; kryžiaus metai. Teesie Dievui garbė. Švenčiausioji Panele, Nekaltai Pradėtoji, globok mane ir dijecezija." [180/]

Bet daug didesni rūpesčiai ir vargai laukė Vilniaus ganytoją antraisiais metais. Negalėjo sudaryti pilnos vyskupijos kurijos, nei paskirti jos naujo vedėjo, kanclerio. Laikinoji Lenkijos valdžia buvo užsimojusi paimti savo priežiūron kunigų seminarijas. Bielsko seniūnas prašė vyskupo potvarkio, kad kunigai noriai atiduotų valdžiai skirtas javų pyliavas, nuo ko jie buvo iki tol laisvi, o kunigai seminarijoje klierikai badauja. [180a/]

Pasitaręs su Kapitula, gruodžio 13 d., nutarė parašyti vyskupui Szelążkui Varšuvon ir paiųsti jam valdžios išleistus mokykloms įstatus;

ir atsiklausti jo nuomonės, kad jis, pasitaręs su vyskupų komitetu, praneštų, kaip laikytis pyliavų klausimu. Paskyrė vyskupijos dvasiniems reikalams teisėjus, kvotėjus ir patarėjus. Gana sunku buvo sužinoti su plačios vyskupijos kunigais.

Kapitula taip gi sprendė Giedraičių parapijos bylą. Sutarta pravesti Giedraičiuose trijų dienų rekolekcijas lenkiškai; įsakyti nusikaltusiems, kad būtinai lankytų tas rekolekcijas; jų vedėju pasiųsti pranciškoną tėvą Haulą ir įsakyti vieną penktadienį nusikaltusiems pasninkauti. Parapijos klebonu vyskupas paskyrė kun. Gumbargį iš Sužonių. Rekolekcijos bus po Trijų Karalių šventės 1920 m. 180b/

Giedraičių byla

"Giedraičių byla kanceliarijos aktuose," rašo vysk. Jurgis, "žinoma, viso ko ten nėra. Giedraitiškių lenkų delegatai buvo tris kartus pas mane. Pirmą kartą reikalavo, kad būtų pašalinta lietuvių kalba ir kun. Slabšinskas, klebonas. Tada jiems pasakiau, kad pamaldų tvarkos nemainysiu, kol karo stovis. Po karų bus galima patikrinti ar nereikia kokios nor atmainos. Gi jei turi ką prieš kleboną, tenurodo dalykus, aš ištirsiu. Nesukalbami buvo atstovai.

"Kunigas Slabšinskas papasakojęs man buvo, kaip kas yra. Įsikišo į bažnyčios reikalus lenkų legijoninkai ir žandarai, be to dar prisidėjo "Straż Krajowa s-gos" agentai, kurie žmones sukurstė. Maniau, kad reikia palaukti, kol lenkų ūpas kiek nuslugs ir kol pereis pirmas karštis.

"Atnešė man ir parapijiečių sanrašus, lenkų padarytus; žinoma, lietuvių rodos vos saujelė. Tokių sanrašų as negalėjau priimti. 1912 m. buvo sanrašai ten daryti ir patikrinti; skaitę juos iš sakyklos, kad kiekvienas žinotų, kur jis užsirašęs ar užrašytas. Labai prašiau atstovų, kad pakęstų kol karas pasibaigs; iki tol tautinės savo dvasios nesate nustoję, jaučiatės lenkais, ir per tą ~~tautinės~~ gal jau trumpą laiką, kol karas, nebenustosite, sakiau jiems.

"Antru kart ir vėl tie patys buvo ne tik jau reikalaudami lietuvių kalbą pašalinti, bet ir skųsdami kunigą. Žadėjau dėl kunigų kalčių

toliau kada paskirti komisiją, kad dalykus ištirtų.

"Buvo ir lietuvių atstovai išrodinėdami, kad klebonui daromi priekaištai tai tikras melas ir prasimanymas ir kad pamaldų tvarka teisinga esanti.

"Po to tuoj išvažiavau į Gnezną. Tuo tarpu lenkai suagituoti ir kareivių padrąsinami sugriebę išvežė kunigą.

Kiek girdėjau, buvo sumanyta visą eilę kunigų lietuvių tokiu būdu ir išvežti, o net ir mane. Tada prieš mane buvo pradėję lenkai karą, rašė prasimanydami nebūtus daiktus. Dalyką vedė endekai /Narodowa Demokracja/, o ypač "Straž Kresowa". Tokiu būdu tikėjosi suterorizuoti ir mane ir lietuvius kunigus.

"Ir vėl buvo Giedraičių lenkai delegatai. Sakiau, kad taip daryti - tai sunki nuodėmė ir kad tie, kurie puolę yra kunigą išvežti, yra ekskomunikoje.

"Kitą kartą buvo, bet jau nepriėmiau, nes nesušnekami akiplėšos. Reikalavo, kad nieko lietuviams bažnyčioje neliktų, kad skirčiau kunigą lenką, tokį, kad nei žodžio nemokėtų lietuviškai.

"Siuntė, padedami "Straž Kresowa" delegatus į Varšuvą į Nuncijų ir raštus, mane skųsdami.

"Paskyriau dalykams ištirti du delegatu: kun. Kraujalį ir kun. Milkaucką.

"Lietuviai giedraitiškiai pasirodė esą įbailinti, iš baimės dauguma rašėsi lenkais. Dubuve suareštuoti dėl to, kad lietuviais statėsi.

"Tardymas parodė, kad tikra kun. Slabšinsko kaltė - tai jo aštrus būdas; kiti priekaištai, tai paprasti įtarinėjimai.

"Grįždami iš Nuncijaus iš Varšuvos taip pat buvo vieną kartą keturi atstovai vardan trijų parapijų: Inturkės, Maletų ir Videniškių, reikalaudami atmainų pamaldose, ypač prieš Inturkės kelboną buvo daug skundų keliama. Kadangi tenai važiavo naujai įšvęstas kunigas lenkas Mažeika, prašiau, kad patirtų gerai, kaip Inturkėje dalykai stovi. Pasirodė,

kad Ciesiulis, vienas iš skundikų, niekam nevertas žmogus. Prie vokiečių su jais laikė, o dabar virto smarkiu lenku, o triukšmadarių vadas Mackevičius taip pat nekas žmogus. Kur ten po Rusiją bastęsis, o dabar esąs "Straž Kresowa" agentas.

"Grįžus man iš Gardino, atėjo tas Mackevičius ir dar su dviem atstovais reikalauti atmainų ir kad kunigą pašalinčiau. Atsakiau, kad jokių atmainų, kol karas, nedarysiu. Prašiau: kad nurimtų ir kitus ramdytų. Jei turit ką prieš kunigą, nurodykit, aš teismą paskirsiu. Tuomet pagrasino, kad taip kaip Giedraitiškiai jie kunigą išvysią.

"Tai šitaip jūs kalbate, atkirtau; tai jūs ne katalikai, o gal kokie bolševikai. Aš su taip kalbančiais žmonėmis negaliu kalbėti. Išvariau juos laukan.

Jie nubėgo į prel. Michalkevičių, kuris atėjęs prašė, kad gal vertėtų dalykai ištirti ir kiek nusileisti. Atsakiau, kad aš per Mažeiką, kunigą, esu dalykų stovį ištyręs, kad tai tik kelių triukšmadarių darbas. Atsakiau, kad aš jokių atmainų niekur nedarysiu, kol karas ir neramu. Jei aš imčiau šalinti lietuvių kalbą iš bažnyčių, tai anapus demarkacijos linijos gal imti šalinti lenkų kalbą; pagaliau reikia laikytis tiesos ir teisybės, o dabar aišku, kad atnešti jų sanrašai nieko nereiškia; ir kad tokiu stoviu atmainų daryti negalima, nes prasidės pragaras visose maišytose parapijose. Dar nežinia, kam teks šitie kraštai, negalima tokios trumparegės politikos bažnyčioje varyti: "cujus regio, eius et religio." Pasakiau: tegul veža kunigus, tegul ką nori daro, gal ir mane išvežti, kaip grasino giedraitiškiai triukšmadariai, aš nenusileisiu nuo tikrų dėsnių, kol karas atmainų nedarysiu. Mano nuomone, toks griežtas elgimosi būdas tik Bažnyčios labui išeis, o gal net ir lenkų gaivalui; nes jei šitie kraštai netektų Lenkijai, kažin ar nereikės man tada ginti lenkų kalbos teisių bažnyčiose. Sakiau, turime pergyventi ir kunigų mėtymo ir išvažiojimo epidemiją. Čia svarbu dėsnis: kas valdo bažnyčią, ar vyskupas ir jo skirti kunigai, ar triukšmadariai. Jei

kunigą išmes, aš esu pasiryžęs ant jų mesti interdiktą, kol nurims.

Sužinojau, kad tie atstovai kur galėdami bėgiojo su skundais; parėję namo, girdėjau, jie aprimę." 181/

1920 m. gegužės mėnesį, atsakydamas į Nuncijaus A. Ratti geg. 7 d. raštą, Vilniaus vyskupas rašo jam plačiau apie visą Giedraičių parapijos bylą, pabrėždamas, jog rimtis ir tvarka ima viršų ir prašydamas Nuncijų, kad paveiktų atitinkamus valdžios asmenis, kad jie nesikištų į grynai bažnytinius Vilniaus vyskupijoje reikalus. Net Vilniuje turįs kunigų tarpe tokių, kurie kursto Giedraičių triukšmadarius. Tokiose sąlygose veikti vyskupui labai sunku.

Atviras laiškas

1919 m. gruodžio 16 d. vysk. Jurgis rašo, kad laikraštyje "Nasz Kraj" No.199 vardan Vilniaus apskrities Visuotinio Liaudies Suvažiavimo Liaudies Tarybos prezidiumas paskelbė vyskupui atvirą laišką dėl lietuvių kunigų ir pamaldų maišytose parapijose.

"Laiškas pilnas neteisybių ir melų. Negirdėjau, kad būtų buvę kokie nors rinkimai parapijos atstovų; klausiau kunigų, ir jie nežino tų rinkimų...

"Neteisingai kimba prie kai kurių kunigų.

"Rada Ludowa nesiuntė į mane jokių atstovybių; buvo žmonių iš kai kurių parapijų, bet ne vardan "Rady Ludowej".

"Tvarka bažnyčiose prie J.E. vyskupo Roppo, o ypač prie Prelato Michalkevičiaus buvo nustatyta, remiantis parapijiniais sanrašais; tie sanrašai buvo tikrinami ir mišrių komisijų ir iš sakyklų skelbiant. Taigi nėra reikalo mainyti tos tvarkos.

"Pats kreipimosi į mane būdas yra netikęs. Taip tikri katalikai nesikreipia į savo Ganytoją, Vyskupą. Čia regimai norima įbailinti mane. Visas tas darbas yra "Straży Kresowey."

"Kai man pasakojo, "Straž Kresowa" renkanti ir šaukianti savo šalininkus ir agentus į susirinkimus miesteliuose ir parapijose; paskui tie renka iš tarpu savęs tinkamus "Straży Kresowey" atstovus ir daro tinka-

mus nusprendimus ir taip rinkti žmonės drįsta atstovauti visą liaudį ir visų tautų reikalus. Panašios taktikos griebdavosi ir komunistai: jie visur ir visuomet sugebėdavo pervaryti per rinkimus tik komunistus, tarsi jau nebebūdavo kitokios rūšies žmonių.

"Aš buvau nuomonės, kad niekais nuleisti tą laišką, nieko į jį neatsakyti. Bet buvo tokių kunigų, kurie manė, kad verta atsakyti į tą laišką.

"Tariausi su J.M. kun. Michalkevičium. Tiesą sakant, jis daugiau čia užkabintas; jis į maišytas parapijas įvedė pamaldų tvarką, aš nieko namainiau; tik palaikiau jo įvestą tvarką. Jis taip gi ir kunigus, ant kurių užsipuldinėjama, yra skyręs. Prel. Michalkevičius buvo nuomonės, kad reikėtų kas nors daryti. Bet kaip? Jis manė, kad galima pasikalbėjimo ir pasiteiravimo formą pasirinkti; kiti sakė geriau būtų, kad vardan vyskupo kurija duotų atsaką.

"Man išrodė, kad vyskupui ir kurijai netinka leistis į ginčus su tokiais žmonėmis. Sunku jie patenkinti ir įtikinti; jie vis savo giesmę giedos.

Nutarėme, kad pasikalbėčiau su p. Niedzialkoskiu, apygardos viršininku." [182]

A. Meciūnas artimai pažino vyskupą Jurgį, pas jį gyvendamas ir patarnaudamas. Jis šaro: " Daugiausia Vyskupui teko nukęsti Vilnių valdant lenkams. Jie, žinodami Vyskupą esant lietuvį, ieškojo visokių priekabių, kurstė prieš lietuvius ir baltgudžius kunigus ir rašė savo spaudoje apie Vyskupą visokias nesąmones ir melus. Kaip vyriškai Vyskupas kentėjo!" [183]

(Sekantieji 1920 m. buvo Vilniaus vyskupui Jurgiui tikri Kryžiaus Keliai: keitėsi politinė Vilniaus priklausomybė. Į Vilnių grįžo bolševikai; jį atsiėmė lietuviai ir klasta iš lietuvių pasiveržė Lenkija.

Iš to laiko neturime Vysk. Jurgio dienoraščio. Greičiausia, bus žuvęs, beslepiant savo raštus, dokumentus. Tenka naudotis jam artimų

asmenų atsiminimais ir išlikusiais vysk. Jurgio laiškais.

Tėviški rūpesčiai

Vilniaus vyskupas Jurgis kartu buvo atgaivintos Marijonų vienuolijos Vyriausiasis Vadovas. Sunku jam buvo susisiekti su Lietuvoje veikiančiais dvasios vaikais - marijonais, dar sunkiau su Amerika, vietoje nenutilus kovoms ir karui.

Į J.A.V. esantiems marijonams talkon 1916 m. lapkr. 4 d. atvyko artimas vysk. Jurgio draugas, kun. prof. Pranciškus Petras Būčys. Iš užsilikusių keturių vysk. Jurgio laiškų kun. Būčiui, rašytų 1920 m., matome jo rūpesčius.

Esamą padėtį 1920 m. kovo 19 d. jis šiaip aptaria: "Pas mus vis tebesitęsia karo stovis. Gyvenimas sunkus. Sunku ir su Jumis susirašinėti. Net iš Marijampolės labai retai gaunu žinių ir tai labai mažai.

"Mano tie pats vargai ir bėdos. Čia bagalo sunku dėl tautinių kivirčų ir nesusipratimų, ypač karo metu. Iki šiol dar niekur nepakliuvau, nors užsipuldinėjimų begalo. Kažin kaip bus toliau. Kažin ar nervai ir sveikata tesės. Dievo valia. Nepamirškite manęs maldose."

Tarp kitų reikalų praneša, kad Marijampolė turinti jau 10 kunigų marijonų, kad keli gabūs jaunuoliai įstoję, kad Varšuvoje tarpsta marijonų gimnazija, įgydama labai gerą vardą ir kad Tėvas Juozapas Vaitkevičius norėtų važiuot Amerijon pasidarbuoti.

"Aš labai Jūs visų esu išsiilgęs. Jei rasite progos, praneškite kaip Jums visiems einasi. Kiek Jūs? Kaip darbai vyksta? ir t.t."

Vilniaus vysk. Jurgis žinojo, kad 1920 m. balandžio 14-15 d. Lietuvoje įvyko rinkimai į Steigiamąjį Seimą, kad jis susirinko gegužės 15 d., kad birželio 12 d. paskelbė laikinąją Lietuvos Konstituciją, tuo būdu praktiškai atkurdamas nepriklausomą Lietuvos Valstybę.

Birželio 29 d. vysk. Jurgis rašo Amerikon kun. Būčiui iš lankomos Semiatyčių parapijos: "Andrius Cikota, mūsų dijecezijos kunigas, baltgudis makąs lietuviškai, Tavo mokinys iš Akademijos, pasiryžęs stoti Marijonų Vienuolijon.

"Pas mus vis dar karas ir karo stovis; kaip dalykai virs, nežinia; sunku numatyti ateitis.

"Per daug mūsiškiai visur visokiais darbais apkrauti; nebelieka jėgų ir laiko savo vidaus reikalams ir vienuolijos gyvavimui tvarkyti ir vesti. Daug ir karas mus sutrukdė ir mūs darbus sukliudė.

"Jei ko ir Jums ten trūksta, nenusiminkite; Dievas duos, susivažiuosime, tarsimės, taisysime viską. Šv. Panelė kuri iki šiol mus gelbėjo ir globojo, ir toliau mus neapleis. Kad tik karas greičiau baigtųsi ir galėtume susisiekti.

"Ir mane visoki darbai trukdo ir slėgia. Ką darysi, Dievo valia."

Vysk. Juozas Kukta rašo: " 1920-VII-14 d. Vilnius vėl sulaukė bolševikų. Praslinkus kokiai savaitei, į Vilnių atėjo jau lietuvių kariuomenė. Čia tarp abiejų pusių prasidėjo rungtynės dėl valdžios. Galutinai rugsėjo mėn. Vilniuje įsigalėjo vieni lietuviai." 183a/

1920 m. liepos 12 d. Lietuva Maskvoje su Rusija pasirašė taikos sutartį ir atgavo Vilnių, o ties Kaišiadoriais kliudę Lietuvai lenkų karių daliniai, viso 1.149, buvo lietuvių nuginkluoti.

Rusijos komunistai buvo pasiekę Varšuvos apylinkes, bet buvo smarkiai sumušti ir bėgo atgal. Lenkai juos vijo. Įsiveržė Lietuvon; užėmė Suvalkus, Seinus. Padėtis nepvydėtina. Su rusais Lietuva buvo pasirašiusi taiką; kariauti neįmanoma. O lenkai veržiasi į Lietuvą. Kariauti su lenkais - tai padėti Rusijos bolševikams. Abi pusės gerai suprato padėties tragizmą. Bet Lenkija du kartu panaudojo apgaulingai derybas ir net Suvalkuose sutartį pasirašė, kad turėtų porą dienų laisvų savo karines jėgas pertvarkyti. Lietuviai nelaukė apgaulės, manė, jog įgaliotų atstovų parašai po karo paliaubų sutartimi yra gerbtinas, šventas veiksmas.

Negarbinga apgaulė su duotojo žodžio laužymu pakenkė Lenkijai daugiau negu ji laukė. 184/ 184/

Apie tą laiką kilus pavojui, kad Vilnių gali užimti iš naujo komu-

nistai rusai, pabėgo Lenkijon daug kunigų. Ištisi dekanatai ištuštėjo. Tik Tautų Sąjungos Kontrolės Komisijai išreikalavus iš lietuvių ir lenkų, kad liautusi karas /1920.XI.21d./, pabėgėliai kunigai pradėjo grįžti į savo vietas, bet dar iki gruodžio mėn. 6 d. ne visi buvo sugrįžę. 183b/

Vyskupas Jurgis, užėmus Vilnių lietuviams, pasinaudojo gera proga ir 1920 m. rugsėjo 25 d. rašo kun. P. Būčiui iš Marijampolės, aplankęs marijonus ir Vargdienių Seseles.

Grįžęs gi Vilniun, rašo kun. Būčiui rugsėjo 28 d.

"Kun. Cikota jau naujokyne Marijampolėje.

"Pas mus dar karas. Dar nėra dviejų metų, o jau šeštą valdžią turiu Vilniuje.184a/ Kai rašau šituos žodžius, jau ir vėl lenkai slenka į Vilniaus pusę. Galime ir greitai jų susilaukti. Vos šiek tiek gyvenimas susitvarko ir vėl jį išardo. Daug kunigų lenkų ateinant bolševikams pabėgo; ištisi dekanatai likosi be kunigų. Dabar mano dijecezija po trimis valdžiomis.

"Vos įpuoliau į Marijampolę atlankyti savųjų ir vėl turėjau skubėti Vilniun, kad lenkai manęs neatkirstų nuo jo. Tiesiog nervai nepakelia jau tų visų atmainų; vargų be galo. Dievo valia!

"Jei lenkai ateis Vilniun, vėl kitaip viskas virs; kažin ir mane ar jie pakęs. Nors aš nesikišu į politikas, bet jie vis tik nepakenčia, kad lietuvis Vilniuje vyskupauja. Melskitės kad Dievas taiką mums duotų."

Bet lenkai Vilnių užėmė. A. Mečiūnas rašo:

"Atsimenu, kad spalių 9 dieną lietuviai traukėsi iš Vilniaus. Tai buvo, tur būt, liūdniausia diena. Paskutiniai mūsų raiteliai jojo pro Vyskupo rūmus. Iš kitos gatvės pusės ties mūsų langais iš vartų lenkai šaudė į juos. Tada tai jau ir Vyskupas, visuomet paprastai giedriai vyriškai nusiteikes, buvo liudnas." 185/

Antras to įvykio liudininkas, kun. Jonas Kriščiukaitis, MIC., jis atvyko pas Vyskupą Jurgį į Vilnių 1920 m. spalių 4 d. ir jo draudžiamas, pasiliko su jūo iki 1925 m. vasaros. Jis rašo:

"Porai dienų praėjus, paaiškėjo, kad lenkai, nepaisydami Suvalkų sutarties, eina į Vilnių ir kad lietuviai neatsilaikys ir iš Vilniaus bus priversti pasitraukti. ...Želigovskis, užimdamas Vilnių, užėmė ir mane. Abudu su Vyskupu žiūrėjome pro langą iš trečiojo aukšto, kaip Didžiaja gatve lietuviai, atsišaudydami traukėsi, o lenkai, taip gi šaudydami, juos sekė.

Vyskupas atrodė rimtas, ramus ir nebuvo matyti jokio jaudinimosi; tada dar nežinojau, kad jis moka labai susivaldyti." 186/

"Rytojaus dieną pas Vyskupą atbėgo lenkai kviesti jį į katedrą pamaldoms laikyti, rašo A. Meciūnas, nes esanti atvykusi karo vadovybė ir šiaip valdžios atstovų daug privažiavę, tai girdi, būsią kur kas iškilmingiau, kai pamaldas laikysiąs pats Vyskupas. Lyg ką nujausdamas, Vyskupas kaip tik tą rytą Mišias jau buvo atsilaikęs savo koplyčioje. Žinoma, lenkai buvo labai nepatenkinti ir visaip įtarinėjo." 187/

1920 m. gruodžio 6 d. vysk. Jurgis rašo Nuncijui Achilles Ratti, jog pamažu karo veiksmai nutilo. Tarp Lietuvos ir Lenkijos įvyko paliaubos. Daug kunigų grįžo į savo vietas, bet ne visi. Vyskupas Jurgis pavedė kaimynams kunigams aprūpinti dvasinius reikalus tų parapijų, kurios neturėjo kunigų.

Vyskupo dienotvarkė

Kun. J. Kriščiukaitis atpasakoja atsiminimuose vysk. Jurgio dienotvarkę: "Vyskupas Matulevičius keldavosi paprastai penktą valandą. Jei reikėdavo pagaminti kokį svarbesnį raštą, keldavosi dar ankščiau - ketvirtą, net trečią, nes, esą, išryto protas maiktį pasilsėjęs geriau veikiąs.

Šešiomis - šv. Mišios. Mišioms aš tarnaudavau. Pirmais metais po jo Mišių laikydavau Mišias ir Vyskupas jų klausydavo. Kai kada pasitaikydavo, kad man tarnaująs Andrius Mečiūnas turėdavo pasitraukti; jį, kol nesugrįžta, pavaduodavo pats Vyskupas, žinoma, tai atsitikdavo labai retai.

"Pusryčiai - paprasti: kava su pienu, kai kada arbata, duona balta,

juoda, sviestas ir paprastas lietuviškas sūris.

"Man pradėjus laikyti Mišias pas seseles, tuojau po Vyskupo Mišių eidavau pas seseles; tenai ir pusryčius valgydavau; parėjęs paprastai dar rasdavau Vyskupą valgant.

"Pietūs būdavo pusiau antrą; tačiau būdavo paprastai vėliau, nes interesantų priiminėjimas paprastai užsitęsdavo ilgiau; man tekdavo ilgokai - kai kada valandą ir net daugiau laukti.

"Pietūs - paprasti: mėsa su priedais: bulvės, morkos etc., sriuba ir koks nor priedas: koki blyneliai ar pan. Pasninko dienomis retai žuvis, tankiausiai silkė, grybai.

"Virėja /Marijona Minkštaitė/ gerai mokėjo virti, tačiau turėjo taikintis prie Vyskupo noro ir gamindavo valgius paprastus, vienodus.

"Vakarienė: rūgusis pienas su bulvėmis ir stiklas arbatos.

"Po pietų eidavome - ne kasdien - pasivaikščioti: šiltesniam orui esant - į Gedimino kalną, esant šalčiau - į Bernardinų sodą. Jei oras būdavo netinkamas, arba manydavom, kad ten bus jau daug prisirinkę žmonių, pasitenkindavome pasivaikščiojimu po valgomąjį /vasarą/ arba ant terasos.

"Kai kada - gana retai - Vyskupas po pietų čia pat valgomajame pasnausdavo 5-10 minučių ant sofos, tankiausiai sėdėdamas.

"Jei pasitaikydavo svečias visai nelauktai, tekdavo ir jam pasitenkinti tokiais pat pietumis. Jei būdavo žinoma, kad bus svečias, pietūs būdavo kiek geresni: pirma koks užkandis, ant galo kokia legumina.

"Vakare netikėtam svečiui pagamindavo ant greitųjų šį tą: kiaušinienę, kumpį. Prašytam svečiui esant, vakarienė būdavo ne rūgusis pienas, tik koks tinkamas valgis."

A. Mečiūnas liudija: "pirmais Vilniuje gyvenimo metais produktų atsargos neturėjome. Paėmus Vilnių bolševikams ir reikalingiausių daiktų buvo sunku gauti. Valgyti dažniausiai tekdavo tik kruopas. Aš kartą pasiūliau valgį paįvairinti kuo kitu, juk žmonės turi atsargos, paprašius mielai duotų. Vyskupas, kaip ir visuomet, nusišypsojęs atsakė:

-Ne, ne nereikia! Turime, dėkui Dievui, kruopelių ir ko gi daugiau trūksta? Žmonėms kai kuriems juk dar sunkiau. 188/

Trinapolis

Vyskupo Jurgio kapelionas kun. J. Kriščiukaitis savo atsiminimuose rašo, kad išvarius bolševikus iš Vilniaus, vyskupas Jurgis gavo iš lenkų valdžios raštą, kad Pilsudskis grąžina Trinapolį jo tikram savininkui - Vilniaus vyskupui ir dėlto esąs duotas įsakymas pašalinti iš Trinapolio lietuvių vaikų prieglaudą.

Vyskupas oficialiu raštu padėkojo už dovaną, bet prašė nešalinti iš Trinapolio vaikų prieglaudos, nes nenoris, kad dėl jo nukristų nors viena vaiko ašara.

"Tų vaikų prieglauda atsirado Trinapolyje tokiu būdu. Didžiojo karo metu lietuvių pabėgėlių atsirado net Orenburge ant Uralo upės. Kaip paprastai, kur tik atsirasdavo pabėgėlių, tenai tuojau įsisteigdavo ir vaikų prieglauda. Taip buvo ir Orenburge. Kaip pabėgėlių taip ir prieglaudos globėju buvo kun. Nikodemas Raštutis.

"Susidarius galimybei grįžti Lietuvon, kun. Raštutis savo sumanumu ir energija išgavo reikiamą skaičių vagonų; į juos sutalpino netik vaikus, bet ir visą prieglaudos turtą; net sugebėjo vagone įsitaisyti savo virtuvę; tuose pačiuose vagonuose per visą Rusiją atvažiavo į Vilnių. Čia rado šeimininkaujant bolševikus. Kun. Raštutis sugebėjo paveikti bolševikus duoti prieglaudai tinkamą vietą. Bolševikai pasiūlė Trinapolį, ir savo valdiškais arkliais ten perkraustė vaikus ir visą atsivežtą turtą; net pastatė sargybą, kad prieglaudą apsaugotų nuo bet kokios skriaudos.

"Kun. Raštutis su vyskupo žinia ir pritarimu gerokai aptvarkė Trinapolį. Jį oficialiai išmatavo, nustatė ir apkapčiavo jo sienas, apsaugojo mišką nuo visiško sunaikinimo, užvedė ūkį, supirko ūkio inventorių, etc.

"Perėjus prieglaudai Lietuvių Labdarybės Komiteto žinion, buvo sudaryta sutartis su Komitetu, kuris valdė ir Trinapolio ūkį, nuomininko

teisėmis. Vyskupas gaudavo iš Trinapolio sutartą kiekį daržovių, pieno, sviesto, kiaušinių, mėsos, etc.

"Prieglaudos vedėja ir Trinapolio šeimininkė buvo Agota Kudirkaitė, Vargdienių seselė iš Marijampolės. Ji atvažiavo 1920 m. rugsėjo mėn. ir buvo Trinapolyje iki 1925 m. spalių mėn. Lietuvių vaikų prieglauda iš Trinapolio buvo pašalinta jau prie arkiv. R. Jalbržykovskio."/Atsim.IX.dl./

"Vieną rudens dieną," rašo kun. J. Kriščiukaitis, "jau temstant atvežė iš Trinapolio vežimą tik ką nuimtų nuo daržo kopūstų galvų, pridengtų baltu audeklu. Įvažiavęs į vyskupo namo vartus, vežėjas užėjo į virtuvę paklausti kur ir kaip sudėti atvežtus kopūstus. Praėjus vos kelioms minutėms, pulte įpuolė į virtuvę du vyrukai /žvalgybininkai/, užsipuolė vežėją, kad atvežęs visą vežimą bombų. Vežikas ėmė juoktis, bet vyrukai visai smarkiai net piktai pareikalavo šviesos ir privertė čia pat prie jųjų iškrauti visus kopustus ir tik be kopūstų nieko neradę, išsinešdino.

"Kad vietinė lenkų valdžia visai rimtai įtarinėjo vyskupą Matulevičių, būk jis užsiiminėja ginklais, būk turi savo žinioj net ginklų sandėlius, rodo padaryta Trinapolyje krata.

"Pačiame vidurnaktyje visas Trinapolis buvo apsuptas policijos, sukelti visi jo gyventojai: keli desėtkai prieglaudos vaikų, tos prieglaudos vedėja Agota Kudirkaitė, pradžios mokyklos mokytoja ir senis sargas. Visi buvo apklausinėjami, visų buvo reikalauta pasakyti, kur yra sukrauti ginklai. Su visu stropumu ir atsidėjimu buvo iššiūrinėtas visas Trinapolis, visos jo pakampės iššnipinėta. Daugiausia darbo policijai sudarė ...bulvės; jos mat neseniai nukastos, supiltos požemyje policijos buvo perneštos į kitą vietą, o toj vietoj, kur buvo supiltos bulvės, žemė buvo sukasta visu metru gylio. Vis, mat, jieškota ginklų. Tik apie pietus jokių ginklų neradę, pakišę prieglaudos vedėjai pasirašyti pareiškimą, kad dėl kratos neturi jokių priekaištų, apleido Trinapolį." /Žr. Atsiminimai, VIII./

Generolo St. Mokrzeckio reikalavimai

Generolas St. Mokrzecki, Vidurinės Lietuvos ministeris pirmininkas, pakvietė vysk. Jurgį į Garbės Komitetą Aukštosios Silezijos plebiscitui aukų rinkti. Tai buvo 1921 m. vasario 19 d. Rinko revizijos komisiją. Dalyvavo rinkimuose arkivyskupas Hrynievieckis ir vykupas Bandurskis.[189]

Susirinkimui pasibaigus, gen. Mokrzeckis paprašė arkiv. Hryniveckio ir vysk. Jurgio pasilikti, nes norįs su jais skyrium pasikalbėti.[190] Tą pasikalbėjimą surašė vysk. Jurgis, prašomas savo kapeliono kun. J. Kriščiukaičio, gana išsamiai. Jis atskleidžia laikinos civilės valdžios kišimąsi į Vilniaus vyskupo pareigas ir norą primesti savo politiką Bažnyčiai Vilniaus vyskupijoje.

Generolas " ėmė skųstis, kad kunigai kišasi į politiką ir ją varą, kad reikėtų juos suvaldyti, kad jei aš nieko nedarysiąs, tai jis priverstas būsiąs griežtų priemonių griebtis, o tai esą nepageidaujama; stovėdamas valdžios pryšakyje ir turėdamas atsakomybės dėl šalies likimo ir ramybės, jis negalįs pakęsti, kad taip būtų. Jį rėmė arkivyskupas Hryniewiecki.

"Supratau, kad čia manoma kunigai baltgudžiai ir lietuviai, nors iš tiesų tie priekaištai daug daugiau reikėtų krėipti prieš kunigus lenkus, taip vadinamus endekus / lenkų demokratai tautininkai "Narodowa Demokracja"/.

"Atsakiau, kad ir aš esu griežtai priešingas kunigų kišimuisi į politiką. Esu išleidęs tam tikrą aplinkraštį į kunigus, kur priminiau Šv. Tėvo Benedikto XV įsakymus, idant kunigai sakydami pamokslus laikytųsi grynai tikybinių tematų, o vengtų tautinių ir politinių, - graudinau, kad nesidėtų prie politinių partijų, o tik dirbtų pirmiau bažnytinį darbą, kurio yra ikig gana, o paskui, kiek galėdami, švietimo ir visuomenės darbą varytų. Bet mano nurodymai ne ką padarė.

"Šalies padėtis nenormali, jos likimas dar neišspręstas. Kiekvienas mano, kad jo balsas, jog jis šalies likimą nusvers; taigi pro kits kitą į politiką kišas, visi karščiuojas, blaškos ir mėtos. Tikra šio laiko

liga. Nežinia, kas daryti. Nesiduoda žmonės suvaldomi; gal reikia laukti kol ta liga persirgs.

"Čia jenerolas M,. o ypač arcivyskupas ėmė puldinėti kunigus baltgudžius ir lietuvius.

"Atsakiau, kad ne jie vieni kalti, kad ir lenkai kunigai nebe nuodėmės. Kreipdamos į jenerolą pasakiau: "Tamsta esi buvęs bažnyčioje per įvairias iškilmes, esi girdėjęs pamokslų, lenkų kunigų sakomų. Argi ten apsieita be tautinės politikos?"

"Jenerolas tylėjo. Aš omenėje turėjau paskutinį J.E. vyskupo Bandurskio pamokslą per tautines iškilmes, "Sausio sukilimus" paminėti. Savo pamoksle jis nė vienu žodeliu Dievo nepaminėjo; Lenkija pradėjo, apie Lenkiją kalbėjo, Lenkija baigė; privadžiojo tik lenkų poetus, buvo tai tikrai mitinginė kalba. Tokių pamokslų ne vieną esu girdėjęs ypač per įvairias tautines iškilmes...

"Pridėjau: reikėtų visiems kunigams lygiai uždrausti politiką varinėti: kiek lenkams, tiek lietuviams ar baltgudžiams. Kadangi to padaryti negaliu, o ir pati lenkų valdžia su tuo nesutiktų, tai turiu visiems lygiai palikti liuosybę; kitaip būtų neteisinga; aš negaliu rišti Bažnyčios su viena kuria partija, ar su vienu kuriuo nusistatymu.

"Arcivyskupas Hr. ir jenerolas Mokrzecki ėmė puldinėti ypač Boromų kleboną kun. Petrovskį, baltgudį: kam jis rėmęs sodiečių draugiją "Odrodzenie," kuri priešinga ponams esanti, kam jis tos draugijos paskutiniame posėdyje dalyvavęs; kad jis Borumuos baltgudžius kurstęs steigtis baltgudiškas mokyklas; jis pats net mokytojų seminariją Borumuose kuriąs; kam to visko reikią? -jis prieš lenkų valdžią einąs; -visa kun. Petrovskio darbuotė net Bažnyčiai esanti priešinga; žmonės esą juo nepatenkinti, skundžiasi.

"Jenerolas mandagiu būdu nurodė, o net reikalavo, kad aš kun. Petrovskį iš ten pašalinčiau, o kur į Kobrynių ar kur kitur iškelčiau, kur taip veikti jis negalėtų.

"Išklausęs visa ko atšoviau: Jenerole, Tamstos pirmtakūnas, Laikinosios Komisijos Prezidentas p. Vytautas Abramavičius, būdamas pas mane išreiškė pageidavimą, kad nebūtų Vilniuje kun. Olszanskio, nes šis varąs netinkamą politiką ~~Vilniuje~~ ~~kun~~. tarp darbininkų. [190a] Aš tada atsakiau p. Abramavičiui: "Prašau man duoti raštu, kuo kaltinamas kun. Olszanski, aš pavesiu dalyką Dvasiniam Teismui tardyti; jei pasirodys, kad Olszanski nusikaltęs Kanonams, nubausiu." Taip pat ir dabar kartoju. Aš dėl tautinių ar politinių nusistatymų, jei jie nepriešingi Kristaus mokslui, nė vieno kunigo nebaudžiau ir nebausiu. Laikausi to dėsnio, kad nėra priešinga išganymui nei federalistu būti, nei aneksijonistu, nei stovėti už Nepriklausomą Lietuvą, ar norėti ją prie Lenkijos jungti. Aš čia palieku kiekvienam liuosybę.

"Iki šiol man neišrodė, kad kun. Petrovski būtų buvęs toks lenkų priešas. Gi jis su savo darbininkų Sąjunga /Liga Rabotnicza S. Kazimierza/, kuriai tada vadovavo, padėjo legijoninkams paimti Vilnių, kai pirmą kartą šie ėmė; už tai net iš lenkų vyriausybės gavo pagyrimą, gi buvo tai laikraščiuose paskelbta; kun. Petrovski važinėjo Varšuvon su lenkų krikščionimis demokratais tartis, su jais išvien ėjo. Jis sakė keleta lenkiškų mokyklų Borumuose įsteigęs.

"Čia įsikišo arcivyskupas Hrynievieckis. Tai tada jis buvo geras, katalikiškai darbavosi; dabar išklydo iš tikro kelio, dabar jis pašalinti reikia ir pabausti; dabar jis sąjungoje "Odrodzenie"/Atgimimas/ dalyvauja prieš ponus.

"O "Atgimimo Sąjunga" /Odrodzenie/, atsakiau, keno vedama ir palaikoma? Ar ne Pilsudskio ir lenkų valdžios? ar ne jų pinigais? ji vedama prieš vadinamuosius "endekus" /lenkų demokratų tautininkus "Naradowa Demokracja"/. Matydamas, kad čia valdžios darbas, aš ir nesikišu į jį.

"-Odrodzenie priešinga katalikybei, pasakė arcivyskupas.

"-Jie /atgimtininkai/ buvo pas mane; aš jiems pasakiau, kad kol jie prieš Bažnyčią ir tikybą neis, tol aš jiems nieko nesakysiu. Jie pasi-

žadėjo anaiptol nekovoti su katalikybe; priešingai sakėsi, kad dar palaiką tikybą. Ir iš tikrųjų, iki šiol negirdėjau, kad "atgimtininkai" būtų kur prieš katalikybę ėję. Tik jie grasė: jei kunigai kišis į politiką, trukdysią jiems darbą ir juos puldinėsią, tai tada ir jie gindamiesi ~~yutė~~ turėsią prieš tokius kunigus eiti, būsią tai politikos kova. Net prašė, kad aš jiems duočiau kunigą, kuris juos vestų. Kunigo nedaviau, kadangi tai politinė sąjunga; ji gali tikrai iškrypti iš tikrų vėžių. Kunigams neverta į tokias sąjungas kištis. Bet kol kas aš dar neturiu pamato tos Sąjungos smerkti. Pagaliau tiek "atgimtininkams" /odrodzeny/, tiek "endekams" dabar nerūpi tikyba, o politika; vieni stoja už federaciją, kiti už aneksiją; ir tarp tų dviejų srovių eina kova; tesižino, aš į tai nesikišu. Tik matau, kad ir vieni ir antri Bažnyčios įtaką norėtų suvartoti savo politiniams tikslams, norėtų paimti į savo rankas kunigus. "Endekai" dengiasi J.E. arcivyskupo Hrynievieckio vardu ir kitų kunigų, o "atgimtininkai" /odrodzency/ giriasi už juos stovįs J.E. vyskupas Bandurskis, kun. Petrovski, kun. Bobnis ir kiti. Aš negalėdamas sulaikyti kunigų nuo politikos, -ir čia palieku jiems liuosą valią. Bet negaliu sutikti, kad kuri viena partija imtųsi Bažnyčią ir tikybą monopolin.

"Atgimtininkams" pagrasiau: Kai tik jie ims stoti prieš tikėjimą, aš prieš tuoj juos tada išstosiu. Čia iš manęs reikalaujate, kad aš bausčiau kunigus, kurie už "Odrodzenie," vadinas už federaciją eina; o "Odrodzenie" atstovai vėl įteikė man raštą, kad suvaldyčiau kunigus, "kurie neteisingai net iš sakyklų juos šmeižią ir puldinėją. Taigi tuo tarpu aš čia matau tik apgailėtiną politinę kovą ir į ją nemanau kištis.

"Arcivyskupas ėmė skųsti kun. Petrovskį, kad šį sekmadienį jis buvęs "Odrodzenie" susirinkime ir prieš ponus žmones kurstęs, politiką varęs.

"Kad būtų ką priešinga tikybai sakęs kun. Petrovski, atsakiau, aš negirdėjau. Buvo čia Vilniuje daug kunigų, pav. kun. K. Liutoslavski ir kai kurie kiti atstovai kunigai. Negirdėjau, kad jie būt žmonėms evangeliją aiškinę, o tik politikos kalbas kalbėjo. Negalėjau jiems uždraus-

ti taip daryti, tai ir kun. Petrovskiui turiu palikti liuosybę. -O jūsų Ekscelencijos su laikraštininku pasikalbėjimas, kuris " Rzeczpospolitos" ir "Glos Wileński" išspausdintas buvo, kas gi? ar ne politikos dalykas nuo pradžios iki galui. Kaip gi tad aš galiu kitiems kunigams drausti politikauti.

"J.E. arcivyskupas čia ėmė karščiuotis ir daug prieš baltgudžius kalbėti, prieš lietuvius; prikaišioti man, kad aš įvedu baltgudžių kalbą į bažnyčią, tai pakenks Bažnyčiai, prives prie pravoslavijos / stačiatikybės/; kad čia seniau nebuvę jokio nei baltgudžių nei lietuvių reikalų, kad tai Lenkijos ir Bažnyčios neprietelių esąs darbas, kad viso to čia nereikią.

"Atsakiau: Tamista, Gerbiamas Ganytojau, imi šitas šalis kaip jos yra buvusios prieš 40 metų ir į viską žiūri akimis žmogaus čia buvusio prieš 40 metų. Dabar jau nebe tie lietuviai ir jau net baltgudžiai nebe tie. Jie atgijo, atbudo, reikalauja savo teisių ir prie jų eina; mes nieko nepadarysime; istorijos tekinio nesustabdysime. Pagaliau, kalbų atžvilgiu aš dar jokių atmainų bažnyčiose nesu daręs, visa ką, kol karas ir neramūs laikai, paturiu kaip mano pirmatakūnų buvo palikta. Išleidau įsakymą, kad be mano ypatingo leidimo kol kas kalbų atžvilgiu jokių atmainų nedarytų. Baltgudžių kalbą įvedė į bažnyčią Disnos dekanate J.E. vysk. Roppas, o Minsko dijecezijoje J.E. vysk. Loziński, abudu lenku. Aš kol kas tik prašiau kunigų, kad bent vaikeliams, kur reikia, aiškintų katekizmą suprantama jiems kalba, vadinas, baltgudiškai. Kur sakoma pamokslai baltgudiškai, negirdėjau, kad kenktų katalikybei. Priešingai ten daug baltgudžių stačiatikių lanko bažnyčią, ten jie ima į katalikybės puse linkti, o net pasitaiko, kad ir atvirsta. Bet dabartės kol tokia politinė padėtis dar ne laikas tie dalykai galutinai spręsti.

"O ką dėl baltgudžių mokyklų, - ne aš joms duodu leidimą, ne aš duodu joms lėšų; tai pasaulinės valdžios darbas. Girdėjau, kad kun. Petrovski sutaręs su anaja valdžia, su p. Vytautu Abramavičium ir su p.Ivanauskiu,

baltgudžiu, kuria Barumuose gudų mokytojų Seiminariją. Matyt, anos valdžios politiniams tikslams nepriešinga buvo toji mokykla. Nesuprantu, kam aš čia esu painiojamas.

"Jenerolas kalbėjo, kad žmonės skundžiasi dėl kun. Petrovskio veikimo, kad pats žmonės nenorį baltgudiškos kalbos...

"Atsakiau,- jei kuo kanonams yra kun. Petrovski nusikaltęs, prašau nurodyti, ar žmonės tenurodo, aš jį bausiu. Iki šiol jokių skundų prieš kun. Petrovskį iš Borumų neturėjau; priešingai, girdėjau, kad jį žmonės labai myli ir gerbia. Jei iš ten pajudinčiau, ne tik Borumų parapija, bet visa apielinkė sukrustų jo ginti.

"Gi jei baltgudiška mokykla netinka žmonėms, jie vaikų neleis, ir dalykas bus atliktas.

"Jenerolas ėmė išrodinėti, kad to, ką lenkai amžių darbu yra įgiję, negali iš savo rankų paleisti, kad Borūmai jų kultūros vieta turinti būti.

"Atsakiau, aš į tai nesikišau, ne mano reikalas. Tik prašau pasakyti, kaip gi žmonės-liaudis Borūmuose kalba, ar ne baltgudiškai. Taigi, kas bloga, kad ten kunigas baltgudis? man rodos, kad taip ir tinka; gi tarp savųjų darbuojasi.

" Ašmenos dekanu buvo kun. Gorskis. Kunigai man dėl jo negero būdo ir apsiėjimo su jais nusiskųsdavo, juo neužsiviežė; jie sutarė, kad Gurski su lenkų valdininkais ir žandarais iš vien eina ir net įdavinėja kitus kunigus. Gavau iš kunigų ir vieną ir antrą prašymą, kad Górskį nuo dekanavimo pašalinčiau. Bandžiau kunigus suraminti ir su Górskiu sutaikinti; nieko iš to neišėjo. Kai kun. Górski artinantis bolševikams pabėgo Varšuvon, į jo vietą skyriau klebonu ir dekanu kun. Abrantavičių, kur buvo prie Bonifratrų, bažnytėlės Vilniuje. Man išrodė jis tinkamas. Dar rusų laikais jis klebonavo ir dekanavo Ašmenoje; dėl bažnytinės procesijos, kurią buvo padarę, jis rusų valdžios buvo iš ten išguitas; paskui jis Vilniuje gimnazijose mokytojavo; buvo baigęs Akademiją. Nors

lietuviu jis save laikė, bet su manim lietuviškai nekalbėdavo; tie dalykai jam nerūpėdavo. Ašmenos dekanato kunigai jo paskyrimą gana gerai ir palankiai sutiko.

"Górskis sugrįžęs būtinai norėjo vėl liktis dekanu Ašmenoje. Pagaliau sutikau, kad jis pasiliktų kol kas tik klebonauti Ašmenoje, dekaną Abrantavičių iškėliau į Župranus, netoli nuo Ašmenos.

"Górskis nerimo. Ir pats kreipėsi į žymesniuosius lenkų kariininkus, kad šie jį užtartų, kad per jenerolą Želigovskį į mane įtaką padarytų, kad jį vėl dekanu skirčiau, nes juo visa Ašmenos apskrities lenkybė vien tik remiantis, jis tik lenkystę čia palaikąs; kad aš tyčia lietuvį skiriąs lenkystei griauti. Ir žmones sukurstė su panašiais prašymais į jenerolą Želigovskį ir į mane kreiptis; buvo tuose prašymuose per 50 parašų, tik nežinia kokia jų vertė ir kiek jie tikri.

"Žinojau, kad ir liaudis, ne tik kunigai kaimynai, Górskio nekentė. Teko man net kanclerį kun. Chaleckį į valdžią /P.Piwocki/ siųsti su dokumentais parodyti, kodėl Górski negalėjo dekanu liktis. Dabar ir vėl jenerolas Mokrzecki iškėlė kun. Górskio ir Abrantavičiaus dalykus. Jis pridėjo, kad žmonės reikalauja, kad kun. Górskis būtų Ašmenoje dekanu.

"Atsakiau: Nesuprantu, ką gal žmones - parapijiečius rūpėti, kas Ašmenos dekanato dekanas. Tas dalykas tik mane ir kunigus liečia; dekanai skiriami kunigams vadovauti ir prižiūrėti; ko čia liaudis kišasi? bene tik kurstoma?

"Ir vėl gavau aiškinti, kodėl turėjau kun. Górski nuo dekanavimo atstatyti.

"Jenerolas prikišo, kad kun. Abrantavičius esąs lietuvių nusistatymo /litewskiej orjentacji/.

"Atsakiau, kad aš kunigų politinės ir tautinės orientacijos nepaisau, aš siunčiu ten kun. Abrantavičių ne politikuoti, o tik žmonių dvasios reikalais rūpintis, ir žinau, kad jis ten nepolitikuoja; jokių skundų iš žmonių ant jo neturėjau; pagaliau jis baltgudiškoje parapijoje.

"Galop prikaišiojo man Jenerolas Mokrzecki, kad aš pats duoduosi traukiamas į politiką.

"-Kur ir kada, - tariau. -Rodosi iki šiam laikui to išsisaugojau ir išvengiau.

"-Gi "Naša Dumka", baltgudžių laikraštis praneša, kad Tamista 16 vasario, lietuvių gimnazijos vakarėlyje Lietuvos nepriklausomybės paminėti dalyvaves ir kad net delnais plojęs po kun. Stankevičiaus kalbos, kur jis pasakęs, kad Vilnius lietuviams turįs tekti.-

"-Gerai, -atsakiau. O gi kai buvau per lietuviškai gudiškosios jūsų divizijos šventę, kai visose lenkų tautinėse iškilmėse dalyvavau, kai buvau drauge su Tamista per paskutinį lenkų studentų patrijotinį vakarą miesto salėje ir kai drauge delnais plojome, ar buvo bloga? Aš manau, kad tiek lenkai, tiek gudai, tiek lietuviai visi mano vaikai, mano ganomieji; kad visiems jiems dera man lygiai tarnauti, su jais džiaugtis ir liūdėti. Pasakyk, Tamista, ką gi lietuviai būtų man pasakę, kad aš tiek kartų dalyvavęs visokiose lenkų šventėse ir iškilmėse, būčiau lietuvių pakvietimą paniekinęs ir į jų vakarėlį nėjęs? Aš turiu būti visiems lygiai ganytojas.-

"Tuo tarpu atėjo ir vyskupas Bandurski. Jis mano pusę palaikė ir padėjo tuos nemalonius pasikalbėjimus su jenerolu Mokrzeckiu ir arcivyskupu Hrynieviečkiu pabaigti.

" Dar J.E. arcivyskupas skundėsi, kad jį laikraščiai taip aštriai puldinėjo, kad net kun. Toloczko drįso prieš jį išstoti.

"-Taigi, sakiau, aš Tamistą gyniau, liepiau kun. Toloczkom netaktą atitaisyti ir tai laikraščiuose paskelbti.

"Minėdamas "Straž Litovy" į mane kreipdamasis aštriai sakė: "tai tie jūs /wasze/ laikraščiai apie seną žmogų taip drįsta kalbėti.

"Ramiai atsakiau, kad aš jokių laikraščių neturiu ir nevedu. Tokius laikraščius tie teturime, kokius J.E. ponas jenerolas leidžia, pasakiau nusijuokdamas.

"Dar aš pats vienas likausi su jenerolu Mokrzeckiu ir rimtai jam pasakiau:

"Tamista, pasakyk gi: ar J.E. arcivyskupo Hrynievieckio čia buvimas, laikraščiuose spausdinti jo pasikalbėjimai, jo visa darbuotė pagaliau ar nėra grynai politikos dalykai ir politikos varymas? Jeigu arcivyskupas politikuoja, tai ką gi aš su kitais kunigais turiu daryti? kaip aš galiu drausti kitiems kunigams politikuoti, o net ir gintis. Aš tik raminu, malšinu, švelninu kur galėdamas. Ir kad to nebūčiau daręs visa kas būt daug aštriau išėję ir gal blogiau baigęsi.

"Taip pat gudus ir lietuvius ir lenkus aš kaip galėdamas taikiau ir į vienybę vesti stengiausi, kad meilėje ir taikoje gyventų. Bet nenorėk Tamista, kad aš Bažnyčios reikalus su viena kuria partija riščiau; arba kad aš smerkčiau tai pas kunigus baltgudžius ir lietuvius, ką jūs giriate ir gerbiate pas kunigus lenkus. Ką aš turiu leisti lenkams, nenorėkite, kad aš tai drausčiau baltgudžiams ir lietuviams. Išsiskirstykite dalykus. Jei Tamistų įstatams ir dėsniams kunigai politikos atžvilgiu nusikalsta, Tamistos to žiūrėkite ir tardykite, tai Tamistų reikalas; turite iki gana priemonių. Jei pasirodys kur kunigas bažnyčios įstatams nusidėjęs, be abejo, aš tada jį nubausiu.

"Iš viso ko buvo matyti, kad jenerolas buvo J.E. arcivyskupo Hrynievieckio įkūrstytas.

"Išėjome drauge su J.E. vyskupu Bandurskiu. Šis pripažino, kad aš turėjau tiesą. Nusiskundė dėl endekų darbų, kad jie savo darbais trukdą Pilsudskiui išmintingą čia politiką vesti ir žuda čionai lenkų reikalus /Polskie sprawy/. [191]/

Pastangos pašalinti vysk. Jurgį iš Vilniaus

1921 m. kovo 19 d. Lukškių aikštėje 11 val. vysk. Bandurskis laikė šv. Mišias Pilsudskio intencija, mat, tai buvo jo vardadienis. Į tas iškilmes generolas Mokrzecki pakvietė vysk. Jurgį. Pamokslo nebuvo; po pamaldų - kariuomenės paradas.

Tą pat dieną 7 val. vak. universitete įvyko Pilsudskio, ~~pagerbimas~~, kaip universiteto atnaujintojo, pagerbimas. Į tas iškilmes buvo kviestas ir dalyvavo vysk. Jurgis. Kalbėjo univertiseto rektorius kokią x svarbią valandą dabar Lenkija gyvena: pasirašyta taika su bolševikais. Silezijos balsavimas, su lietuviais vyksta pasitarimai; jis garbino Pilsudskį ir pagerbė gener. Želigovskį. Prof. Zavadskis kalbėjo apie Silezijos praeitį ir dabartį, ir jos suvokietinimą. Jis buvo tikras, kad Lenkija laimės Sileziją. Vice-rektorius, prelatas Žongalavičius gražiai šnekėjo apie Lenkijos meilę.

Iškilmėse dalyvavo Tautų Sąjungos atstovas, majoras Uzquiano, ispanas. Lenkiškai nemokėdamas, jautėsi it sugautas.

Apie jį vysk. Jurgis yra parašęs: "Aš su ponu Uzquiano seniai buvau susipažinęs; labai malonus žmogus, geras, uolus katalikas. Sužinojau, kad jis, kai gali, kasdien eina į Katedrą į šv. Kazimiero koplytėlę, 9 valandą, šv. Mišių išklausyti ir eina šv. Komunijos. Moka jis rusiškai, angliškai, prancūziškai, vokiškai ir bene tik itališkai, man atrodė, kad jis jau gana gerai vietinėse sąlygose orientuojasi. Jis žadėjo man ryt dieną 7 val. vakare atnešti Msgr. Ratti, nuncijaus, laišką." 192/

Kovo 20 d. buvo Palmių Sekmadienis. Pats vyskupas katedroje laikė sumą ir po pietų sakė apie Kristaus Kančią pamokslą. Žmonių buvo pilna šventovė.

Vakare 7 val. atėjo pas vysk. Jurgį majoras Uzquiano; atnešė Nuncijaus Mgr. Ratti laišką.

Iš pasikalbėjimo su ispanu maj. Uzquiano vysk. Jurgis sužinojo apie daromas endekų nemažas pastangas pašalinti vyskupą Jurgį iš Vilniaus. Nuo Panevėžio kilęs dvarininkas Simonas Meištavičius buves pas p. Uzquiano ir prašęs padėti per Ispanijos Ambasadą prie Vatikano pašalinti vyskupą Jurgį Matulevičių iš Vilniaus. Su tuo Uzquiano nesutikęs.

S. Meištavičius net Varšuvon važiavęs pas Nuncijų ir net, esą besirengiąs siekti Romą, kad pašalinus vysk. Jurgį.

Vysk. Jurgis rašo: "Atsakiau, tai jis mano prietelius, kad taip dirba mano naudai. Aš taip nenorėjau eiti Vilniun. Dariau, ką galėdamas, kad Vilniun nepatekčiau, bet tai man nepavyko. Šv. Tėvo liepiamas ir verčiamas Vilniun atėjau; džiaugdamos išeisiu iš čia, tegul tik šv. Tėvas žodį taria.-

"-Aš žinau, kad taip yra, sakė Uzquiano; -man tai sakė Mgr. Ratti.

"-Paklausk, Tamsta, tariau, tų kurie prieš mane agitaciją varo, kad nurodytų faktus ir dalykus, kuriais aš esu nusikaltęs; labai būtų man naudinga tai sužinojus.

"-Prikiša Tamistai, jis sakė, kad iki šiol lenko sufragano nėra.

"-Tai ne mano kaltė, sakiau: aš rūpinausi, kad jis būtų; sužinojęs esu iš Mgr. Ratti, būk Rymas nusistatęs neskirti jokių čia sufraganų, kol šių šalių likimas nebūsiąs galutinai išspręstas. Ir aš su tuo pilnai sutinku. Gal reikės, ir be abejo reikės, dijecezią dalinti. Būk Mgr. Ratti pasakęs, kad skiriant lenkams sufraganą, reikėtų ir baltgudžiams skirti, o tai dabar negalima esą." 193/

Iš tolimesnio pasikalbėjimo paaiškėjo /tai tęsėsi 1 valandą/, kad pirmiau pateiktieji generolo St. Mokrzeckio kaltinimai ir reikalavimai yra žinomi Uzquiano, tik jis nežinojo vysk. Jurgio pasiaiškinimo. Jis teiravosi apie kunigų paskyrimus į baltgudiškas parapijas; ilgiau sustojo prie Borumų klebono kun. Petrovskio veiklos; kodėl pašalintas buvo dekanas Górskis ir apie Župrany klebonų kun. Abrantavičių. Teiravosi apie Vilniuje buvusį arkiv. Hryniewiecki, vysk. Bandurskį ir tėvų jėzuitų vyresniuosius: T. Rudnickį ir t. Sobą.

"Pasirodė" rašo vysk Jurgis, "kad p. Uzquiano gerai supranta labai sunkią vyskupo padėtį Vilniuje.

"Bolševikams užeinant, kone visi lenkai kunigai pabėgo, ištisi plotai, net dekanatai likosi be kunigų; tada iš tikrųjų teko daugiausia lietuviais ir baltgudžiais kunigais vaduotis, nes šie kone visi vietose liko." 194/

Michalkevičius grįžo

1921 m. kovo 22 d. ryte vysk. Jurgis gavo prelato K. Michalkevičiaus telegramą, kad per Volkoviską ir Lydą grįžta į Vilnių. Vyskupas davė žinia prelato tarnams, kad paruoštų kambarius ir pasitiktų iš bolševikų kalėjimo grįžtanti prelatą. Stotin pasiuntė kanclerį kun. Chaleckį. Prie jo prisidėjo kun. Levickis ir Pucijata. Bet prasilenkė.

Vyskupas Jurgis, sužinojęs, kad prel. Michalkevičius jau namie, tuoj nuėjo pasisveikinti. Jis rašo:

"-Žiūriu: jis su barzda, kiek žilsva išrodo gana gerai, sveikas. Iš pradžių buvo Minske, gyveno prie J.E. vyskupo, paskui jį pervežė Maskvon į Kalėjimą; po kiek laiko paleido jį liuosai gyventi mieste; jis apsigyveno prie kunigo prie bažnyčios Gruzinuose. Prelatas Michalkevičius nesiskundė, kad bolševikai būtų su juo blogai elgęsi ar tai kalėjime ar paskui; elgtasi žmoniškai. Bet kalėjimas ir ištrėmimas niekam negal būti malonus.

"Su delegacija iš Kauno susižinodavo, bet šie neįstengė šio paliuosuoti, nors rūpinęsi ir darę pastangas.

"Globojo ir vyskupą Lozinskį ir darę čia iš Vilniaus nuvažiavusi su lietuvių misija panelė Vojavodzkaitė. Jos buvo didelis pasišventimas. Reikės pasirūpinti jai kokiu nors būdu už tai atsilyginti...

"J.E. Lozinskis visą laiką buvęs internuotas; tikimasi, kad dabar grįžtąs jau paleistas, per Rygą. Prieš vyskupą labai esą bolševikai įpykę. Mat paklaustas vyskupas, kaip jis žiūrįs į komunizmą, ir kaip manąs savo santykius su komunistais nustatyti, pasakęs, kad visokių priemonių griebsiąsis su jais ir su komunizmu kovoti; be to įpykę dėl patrijotinio pamokslo, kurį vyskupas Minske per lenkų delegacijos pamaldas pasakęs. Apšaukę jį bolševikai Tarybų Rusijos neprietelium. Ypač prikibo prie vyskupo išsireiškimo, kad jis "visokiais būdais" su jais kovosiąs.

"Prelatas Michalkevičius labai juodomis spalvomis piešė Rusijos stovį

ir padėtį ir bolševikų šeimininkavimą. Labai džiaugiuosi, kad prelatas Michalkevičius grįžo. Padės man darbuotis ir valdyti dijecezija." 195/

Iš tikrųjų, pusantrų metų praėjus, 1922 m. lapkričio 2 d. vysk. Jurgis rašė Romon, prašydamas paskirti jam vyskupą pagelbininką - sufraganą kun. prelatą K. Michalkevičių. Kun. J. Kriščiukaitis rašo, kad Nuncijus Laurencijus Lauri pareikalavęs paaiškinimo, ar vyskupas Jurgis atsisako 1919 m. patiektų dviejų kandidatų į sufraganus: kun. Jona Ušilo ir kun. Antano Cieplinskio.

Vyskupas Jurgis atsakė, kad geriau pažinęs vyskupijos reikalus ir anuodu kandidatus, manąs, kad aniedu abu kandidatai netinka į Vilniaus sufraganus, ir trumpai nurodė priežastis. Prelatas K. Michalkevičius, nors jis nevisai laimingai administravo vyskupiją, bet jo manymu, bus visai geras Vilniaus sufraganas, nes jis gerai pažįsta vyskupiją ir turi lenkų valdžios pasitikėjimą.

"Ilgai šiuo reikalu nebuvo jokios žinios iš Romos. Tik vieną dieną pavakarėje, peržiūrėdamas naujai gautą numerį "Acta Apostolicae Sedis", skyriuje "Provisio ecclesiarum" radau atspausta, kad Michalkevičius yra paskirtas Vilniaus sufraganu. Žinoma, su tokia žinia tuojau pasiskubinau pas vysk. Matulevičių; jis gi man sako: "Einam tuojau pasveikinti Michalkevičių."

"Į Matulevičiaus sveikinimą Michalkevičius reiškė didelio nustebimo, netikėjimo; bet perskaitęs oficialų paskelbimą, su ašaromis dėkojo Matulevičiui, nes esą, tik neapsakomas Ekscelencijos gerumas tai padarė.

"Atrodė, kad Michalkevičius tikrai nieko nežinojo ir to visai nesitikėjo." 196/ Jo konsekracija įvyko tik 1923 m. birželio 10 d.

Tautų Sąjungos dėmesis vyskupui

Tautų Sąj.

Lietuva su Lenkija buvo karo padėtyje. Tiesa, 1920 m. X. 14 d. Tautų Sąjungos pirmininkas L. Bourgeois pasmerkė gen. Želigovskio žygį, kurį jis darė J. Pilsudskio pavedimu, bet tuom nei Vilniaus Lietuvai negrąžino, nei kovų nesustabdė. Kai lietuviai prie Širvintų sumušė stambias lenkų

jėgas ir lapkričio 21 d. 1920 m. užėmė Giedraičius ir veržėsi Vilniaus link, lenkams padėjo atsikvėpti Tautų Sąjungos Kontrolės Komisijos pirmininkas ~~prel~~ pulkininkas Chardigny, reikalaudamas sustabdyti karo žygius. Lapkričio 29 d. Kontrolės Komisija nustatė tarp lenkų ir lietuvių kariuomenių neutralinę zoną. O sekančiais, 1921 m. kovo 3 d. Tautų Sąjungos Taryba pasiūlė Lietuvai ir Lenkijai tiesiogines derybas, Belgijos atstovui Hymansui pirmininkaujant. Tikrai, bal. 2o d. buvo prasidėjusios Briusely derybos tarp Lietuvos ir Lenkijos. Joms užsitęsus, Hymansas gegužės 20 d. posėdyje pasiūlė savo projektą. Tautų Sąjungos Taryba pritarė jo sumanymui, kuriuo Lietuva kartu su Vilniumi prisijungtų prie Lenkijos. Bet Lietuvai tai buvo nepriimtina. Rugsėjo 24 d. Hymansas paskutinį kartą ~~buvo~~ ne išdėstė Tautų Sąjungos Tarybai lietuvių lenkų derybų eigą ir savo projektą. Taryba kvietė abi tautas susitaikyti. Tuo kvietimu pasibaigė T.S. Tarybos pastangos pasiekti taiką tarp Lietuvos ir Lenkijos.

Tuo tarpu, kovoms ir deryboms beeinant, Tautų Sąjungos atstovai ir pro Vilnių pravažiuojantieji įvairių tautų diplomatai mėgdavo atsilankyti pas Vilniaus vyskupą ir pasiteirauti jo nuomonės jiems rūpimais klausimais. Vyskupo kapelionas, kun. Jonas Kriščiukaitis rašo:

"Toks Chardigny būdavo pas vyskupą Matulevičių gana dažnas svečias, ir kai visai iš Vilniaus išvažiuodamas, atėjo atsisveikinti, labai nuoširdžiai ir karštai dėkojo vysk. Matulevičiui už jo jam palankumą, ir patarimus, etc. Net Japonijos atstovas, rodos jo pavardė Tsu-su-i, irgi neretai ateidavo. Ne tik tie, kurie ilgiau užtrukdavo Vilniuje, bet ir tie, kurie tik pravažiuodami būdavo Vilniuje, neapleisdavo neatsilankę ir nepasikalbėję su vyskupu Matulevičium.

"Atsimenu Latvijos diplomatą - ar tik ne Ozelinš - kuris paklaustas, kokia jiems, diplomatams, iš tų pasikalbėjimų nauda, pareiškė, kad jiems nauda esanti nemaža, nes jie, diplomatai, būdami pačiame politikos reikalų sukūryje, tankiai pamiršta, nepastebi bendrus reikalus, žiūri į

viską persiaurai, tik bėgamųjų reikalų akimis; vyskupas gi Matulevičius, būdamas visai nuo politikos reikalų nuošaliai, turėdamas visai tinkamą socialų prisirengimą ir stiprią inteligenciją, sugeba tinkamai įvertinti tiek bendrus, tiek atskirus faktus, ir dėlto su juo besikalbant, mums daug dalykų paaiškėja, daug dalykų pasirodo visai kitaip, visai kitoje šviesoje." 197/

Pats vyskupas Jurgis dienoraštyje yra užrašęs, kad 1921 m. kovo 29 d. 6 val. 30 min. vakare pas jį atvyko Tautų Sąjungos misijos atstovai: pirmininkas pulkininkas Chardigny, prancūzas, ir Nase, belgas. "Pusantros valandos kalbėjome apie šių šalių padėtį ir galimą sutvarkymą, kurs ateityje rimties suteiktų. Visus su Tautos Lygos pasikalbėjimus skyrium surašysiu." 198/

1921 m. kovo 28 d. pas vyskupą Jurgį buvo Ignas Jonynas /1884.I.24 - 1954.VII.14/

"Iš pasikalbėjimų, kuriuos pirmiau turėjau su Tautų Lygos atstovais, rašo vysk.Jurgis, numaniau, kad neketina jokiu būdu duoti lietuviams Gardino ir Lydos. Reikia tad turėti sau nusistačius kitą sieną, mažiausioji, nuo kurios jau jokiu būdu negalima nusileisti.

"Dėl to reikalo jau pirmiau buvo buvęs pas mane p. Jonynas pasitarti. Aš jam išdėsčiau savo nuomonę. Nesuprantu gerai, kam mums Gardinas ir Lydas ~~Reikia~~ būtinai reikalingi; tai vietos visiškai sugudėjusios, mes jų neatgaivysime; priešingai, jos sujungtos su Vilniumi, jį gadins. Ateis laikai, kad gudai ir rusai būtinai norės atgauti Gardiną ir Lydą; šiuodu miestu plėšdami nuo Lietuvos gal tada ir daugiau atplėšti vietų, kur dabar dar mišriai kalbama: gudiškai ir lietuviškai. Geriau pasitenkinti mažesne Lietuva, bet labiau vienoda; komažiausia svetimų gaivalų imti. Geriausia būtų pasitenkinus linija: Ože-Retnyčia ir Druskininkai. Paskui Pariečiai, Rodonė, Bastūnai; paskui paliekant gelžkelį Gardinas Lyda, Molodečnas eiti prie Ašmenos, o toliau link ešero Medžiol. Čia Lietuviško gaivalo gana daug, o ir sugudėjęs greitai atsipeikės, galima tikėtis.

"Lietuva pasidarys vienoda; Vilnius greit sulietuvės vėl; kaimynai neturės priežaščių kibti prie Lietuvos.

"Geriausia, kad lietuviai nuo tos linijos į pietus, rytus ir šiaurę paskelbtų Baltgudiją; tegul baltgudžiai apsisprendžia su kuom jiems eiti; bet reik pažymėti, kad tai ne lenkų žemė.

"Sakiau, kad iki šiol lietuviai platesnių sienų reikalavo, gal ir nebuvo klaidos, buvo iš ko derėtis; pagaliau darė tai prašomi gudų, kurie norėjo, kad kuo mažiausia jų patektų po lenkais. Bet dabar reik reikalauti tik tai, kas tikrai protinga, teisinga, pamatuota ir ką gali tikėtis gauti. Baltgudžiams kitokiu būdu galima padėti savo reikalauti.

"P. Jonynas prašė, kad aš pasiųsčiau jam kunigus žinovus, kurie padėtų tokias mažiausias sienas nustatyti. Pavedčiau tą dalyką kun. Kanauninkui Kuktai. Šiandie /29.III/ po piet jie susirinkę pas p. Biržiška su p. Jonynu drauge tarėsi; buvo kun. Kukta, Kraujalis, Zajančkauskas, Kviščiukaitis.

"Vakare apie 9 val. nuėjova su kun. Kukta į Biržiškus, buvome kviesti; ten radome ir p. Vróblevskį, kuris lietuvių kviečiamas rengiasi važiuoti Kaunan, o paskui gal į Briukselį su lenkais derėtis; jis lietuvių orientacijos.

"Ponui Biržiškai papasakojau svarbesnius dalykus iš pasikalbėjimo su Tautos Lygos atstovais." 199/

Tą pat vakarą pas vysk. Jurgį užėjo Jonynas pasiimti laiškų į Kauną. "Atpasakojau jam pasikalbėjimą su Chardigny ir Nasė, Tautų Lygos atstovais. ...Mačiau: bijosi, kad nebūtų statomas baltgudžių klausimas, kad nebūtų baltgudžių valstybė organizuojama. Mačiau kad lietuviams reiks mažesnėmis ribomis tenkintis. Vistik Vilnius su apielinke lietuviams pripažįstamas." 200/

Gudo pamokslas sukėlė audrą

Gudų tautinė šventė buvo kovo 25 d. - tai treti metai, kai gudų tautos atstovai ~~neajatkovai~~ Minske paskelbė Gudijos nepriklausomybę, bet ją šventė Vil-

niuje kovo 29 d. 1921 m. Iškilmės buvo Bonifratrų bažnyčioje. Ten kun. Stankevičius pasakė baltgudišką pamokslą, o po Mišių sugiedojo gudiškai giesmę: " O moj Boże, viaru Tabie" - o mano Dieve, tikiu Tau.

Vyskupas Jurgis buvo prašęs, kad nesakytų pamokslo gudiškai ir kad neerzintų lenkų, kad išvengus nemalonumų iš lenkų pusės. Vyskupo spėjimas pasitvirtino. Mieste subruzdo endekai. Įvykius atpasakoja pats Vyskupas:

"Laikraštis «Rzeczpospolita» parašė net interpeliaciją įdvasine valdžią: kodėl bažnyčia gudinama? Kun. Chaleckis pranešė, kad prieš mane delto einanti agitacija. Gi aš nežinojau, kad ten bus pamokslas; kuo aš nusidėjau? Pernai net delegacija buvo prie manęs baltgudžių prašyti, kad per iškilmes leista būtų pasakyti baltgudiškai pamokslas. Tada jiems išaiškinau, kad šiomis aplinkybėmis negalima; liaudį prieš juos gali sukurstyti ir iš to gali kilti triukšmas ir nemalonumų. Jie paklausė ir pamokslo nebuvo. Šįmet nieko nesiklausę pasakė pamokslą. Pats per save dalykas nekaltas; jokioje katalikų šalyje nieks nieko prieš tai nesakytų; gal dar džiaugtųs, kad ir baltgudžiai savo kalba Dievą garbina ir prie Bažnyčios, visų bendros motinos, kaip vaikeliai glaudžias. Bet Vilniuje kas kita; čia atmosfera ligūsta; čia kitų kalbų ir kitų tautų, be lenkų, nepakenčiama.

"Į gudų kalbos įvedimą bažnyčioje žiūrima, kaipo katalikų atitraukimą nuo katalikybės /geriau sakant, nuo lenkybės/.

"Prašiau kun. Chaleckį, kad pakviestų bažnyčios rektorių kun. Zajančkauską, kad paaiškintų, kaip dalykai yra buvę ir laikraščiams apie tai praneštų.

"Atėjo neilgai trukus ir kun. prel. Michalkevičius mane įspėti, kad jau mieste dėl to pamokslo prieš mane agitacija varoma, kad gal bobos atbėgusios man langus išdaužyti ar taip kaip Chardigny kur kiaušiniais apdrabstyti.

"-Ką gi darysi, -atsakiau. Jei langus išdaužys, tektūra užsiklijuosiu. Jei kiaušiniais apmėtys, nusiplausiu. Kun. Stankevičius be

mano žinios ir leidimo pasakė tą pamokslą.

"Papasakojau prie progos kaip kitose katalikų šalyse tautų reikalai vyskupų globojami; paimkime kad ir tokią Ameriką, Šveicariją, o net ir apšauktą Vokietiją. Jei tik randasi būrelis katalikų: italų, anglu, lenkų tuo rūpinamasi jiems surasti tinkamas kunigas jų tautietis, skiriama bažnyčioje pamaldoms valanda; net pinigų tiems reikalams duoda vyskupai iš savo iždo.

"Ir prel. Michalkevičius pripažino, kad taip yra ir kad taip turėtų būti, bet Vilniuje to negalima daryti.

"Sakiau, ir pripažįstu, kad tokiomis aplinkybėmis kaip dabar tikrai negalima; bet ateis laikas kada reikės tai padaryti ir visų teisingi reikalavimai patenkinti.

"Kun. Michalkevičius ketino eiti į triukšmadarių lizdą ir juos numaldyti ir nuraminti...

"Paskui atėjo Zajančkauskas, pranešė, kaip buvo; jis pažadėjo sustatęs tekstą su kun. Kancleriu, paduoti jį į laikraštį "Rzeczpospolita", kad triukšmadariai nurimtų.

"Kun. Stankevičių ketinau pasišaukti ir subarti, kam jis, žinodamas Vilniaus ūpą ir nusistatymą prieš baltgudžių kalbą bažnyčioje, tokiomis opiomis politinėmis aplinkybėmis, įsišoko su tuo pamokslu". 201/

1921 m. bal. 1 d. atėjo pas vyskupą prelatas Bajko įspėti Ganytoją, kad dalykai blogai eina - ir jį sujaudino kun. Stankevičiaus pasakytas gudiškai pamokslas.

"Dėl to jis pirmiausia ir pradėjo guostis", rašo vysk. Jurgis. "Nuraminau jį. Aš iki šiol jokių atmainų neįvedžiau, laukiu pastovesnių laikų. Jei kur sakoma baltgudiški pamokslai, tai J.E. arcivyskupo Roppo įvesta. J.E. vyskupas Lozinskis Minske taip pat įvedė į bažnyčias baltgudžių kalbą. Kun. Stankevičius be mano žinios baltgudiškai prabilo. ...Prelatas užsipuldinėjo ant kunigo Zajączkausko, Bonifratrų rektoriaus, kam leidotą pamokslą. Ir vėl nuraminau, kad ne. Užsipuldinėjo ant

Toločkos, Stankevičiaus ir tt. ...Apskritai prieš kunigus, ypač netoli miesto esančius skundėsi. Supratau, kad įmokytas.

"Nepatiko kai kuriems, kad į vietą pabėgusių ar mirusių paskyriau netoli miesto ne "endekus,"o ramesnius kunigus: Bobnį į Rudaminą, Žuką į Bukonis ir t.t. Girdėjau, kad pakraščių sargyba /Straž Kresowa/ net sudariusi tam tikrus būrelius ar kuopas kunigams prižiūrėti, o jei netinkami jiems, tai šalinti. Pradėjo kibti prie Bobnio, Žuko, Kakarieko ir kitų. Nuolat gaunu visokių skundų, bet kiti žmonės gina kunigus. Tik kunigą Linartą pavyko jiems išgraužti iš Niemenčino. Kiek galėdamas raminau senelį. Tikrai bažnyčios sunki padėtis." 202/

Želigovskis

1921 m. balandžio 1 d. grįžo iš Varšuvos Vilniun gen. Želigovskis Vilniaus lenkai suruošė jam pagarbos manifestaciją prieš Tautų Sąjungos atstovus, - "norėjo parodyti," rašo vysk. Jurgis, "kad visuomet su generolu Želigovskiu išvien eina." 203/

Balandžio 2 d. gen. Želigovskis, lydimas adjutanto Prystoro, atsilankė pas vyskupą Jurgį. Jie du prašė jo, kad patarpininkautų tarp jųjų ir Kauno. Vysk. Jurgis rašo: "Sakė: kai kurie mūs šalininkai, matydami Kauno užsispyrimą, jau nuo mūs atkrintą; sprūsta mums iš po kojų žemė. Nejaugi su Kaunu susitarti nebūtų galima? Atsakiau: Oficialiai lietuviai nenori ir negali tartis, kuomet pradėta tartis su Varšuva, tarpininkaujant Tautų Lygai.

"-Tegul jie sau tariasi, sako p. Prystoras, o mes šalia jų irgi galime tartis.

"-Taip, atsakiau, aš tas nuomonės, kad reikia tartis, arčiau susieiti; juk teks drauge gyventi. Kai buvau p. Vytautui Abramavičiui pasižadėjęs, aš ir patarpininkavau. Pakalbėjau su p. Jonynu ir su p. Biržiška. Juodu pripažino taip pat, kad šalia viešųjų derybų naudinga privačiai partijų atstovams tarp savęs tartis. Taigi ir buvo Vilniun atvažiavę socialdemokratų ir socialistų liaudininkų atstovai. Dabar reikia,

kad iš čia kas Kaunan nuvažiuotu su revizitu. Rūpinomės ir Krikščionių Demokratų atstovus čia pasikviesti. Kun. Viskontas tuo dalyku rūpinosi. P. Jonynas dabar važiuodamas Kaunan išsivežė pakvietimo laiškus jiems inteikti. Taigi aš tarpininkauju ir rūpinuosi, kad kaip nors imtų priešingos šalys tartis ir kad susitartų. Prisižiūrėję į vieni antrus, arčiau, pamatys, kad nei vieni, nei antri gal netokie baisūs, kaip juos laikraščiai piešia. Iš tolo vieni antrus baidyklėmis vaizduojasi, kurių iš tikrųjų nėra nebent vaizduotėje.

"Pridėjau: man rodos, pirmiausia reikia tinkamai pasidalyti ginčijamas žemes, nusistatyti sieną, o paskui bus galima tartis, ar nesusidėjus ir kame susidėjus.

"Kaip ir juokdamasis išsitariau, atiduokite lenkams Gardiną, Lydą, bus patenkinti, o čia į šiaurę tegu liekasi Lietuvai.

"-Ne, atsakė, taip dalyti negalima; reikia, kad būtų Didžioji, istorinė Lietuva atstatyta. Visa nelaimė, kad kauniečiai norį sudaryti tik etnografinę Lietuvą.

"-Na, o ką baltgudžiai pasakys, tariau: gi jie bus padalyti; didesnėji dalis liks prie Rusų; o baltgudžiai taip pat nori nepriklausomos, nedalomos Gudijos. Man regis, dabar jau nebegalima visame kame istorija vadovautis; reikia jau kitokiais pagrindais tautų reikalus spręsti. Vargu Didžioji istorinė Lietuva atstatyta visus patenkins.

"Jie atkirto: negalima leisti, kad mažumos būtų didžiumų stelbiamos, majorizuojamos; kad būtų šių šalių likimas sprendžiamas nepasiklausus jų gyventojų ir t.t.

"-Žinoma, mažumų teises, sakiau, reikia apsaugoti, į žmonių norus protingai atsižvelgti. Bet kai mūsų šalyse, kur nenormalus būtų gyvenimas, priespauda, slėgimas, persekiojimai, kur todėl viskas susipainioję, kur žmonės nesusipratę, ištautėję, sunku dabar visus patenkinti.-

"Atsiskyrėme širdingai; pasižadėjau jiems kiek galėdamas visus taikyti ir padėti su Kauniškiais tartis ir derėtis. Man rodos, kad šalia

derybų Bruksely čia reikia dirva ruošti bendram gyvenimui." 204/

Tremtiniai iš Vilniaus) Ištremtieji

Vilniaus vyskupo Jurgio patarnautojas A. Mečiūnas rašo, kad 1922 m. sausio pabaigoje atėjo keli slaptosios policijos agentai ir keli policininkai, bene 7 žmonės, ir paliepė juos vesti į savo kambarį kratai padaryti.

"Pasakiau," rašo jis, "kad aš savo valia jų po kambarius vedžioti negaliu, nes čia ne mano namai, o Vyskupo. Vyskupas tąda sirgo. Aš einu per visus kambarius net į Vyskupo miegamąjį. Policininkai seka mane. Pamatę sergantį vyskupą, jie išsigando, net ėmė mane barti: -ką tamsta padarei! -Aš paklausiau, ar Ekscelencija leis savo bute daryti kratą. Vyskupas, nors ir sirgdamas, labai ramiai atsakė:

"-Gali krėsti.

"Kratą mano kambary padarė. Mane areštavo ir išsivedė į Lukiškio kalėjimą, kur palaikę per tris savaites su "33" ištrėmė į Nepriklausomą Lietuvą." 205/

Vyskupas Jurgis, atsakydamas net į 3 arkivyskupo L. Lauri atsiųstus įvairiais reikalais laiškus, 1922 m. sausio 30 d. rašo jam pranešdamas, kad "Vidurinės Lietuvos" prezidentui Aleksandrui Meysztowicz raštu prašant ir Lenkijos Užsienių Reikalų ministeriui pareikalavus išleisti iš Vilniaus Romon kun. d-rą Leoną Ruciatą, buvo priverstas tai padaryti prieš savo įsitikinimus.[206/] Ta proga pamini, kad buvo daromi vietos seimo rinkimai, kurie deja, nepajėgs išspręsti Vilniaus klausimo ir sudaryti taiką,[207/] ypač, kad paskutinėmis dienomis vyriausybė ėmė persekioti lietuvius ir gudus Vilniuje, labiau įžymesnius vadus, nakčia iš lovų ištraukti ir kalėjiman nugrūsti. Ir prideda, kad net jo asmeninis patarnautojas neišvengė lenkų keršto, nors jisai, komunistams valdant Vilnių, jų buvo suimtas ir daug vargo iškentėjes bolševikų kalėjime.

Tarp kitų suimtas ir kan. Juozas Kukta, vice-oficiolas vyskupijos, kuris yra daug nukentėjes nuo rusų komunistų. Ir prieš patį vyskupą

ruošiama dirva "Rzeczpospolitą" laikraščio, kad būsiąs suimtas. Tuo tarpu civilė vyriausybė dalina ūkininkams kaikurias pirmiau bažnyčioms priklaususias žemes be Šv. Sosto sutikimo.

Kun. J. Kriščiukaitis rašo, jog lenkai, suimdami vyskupo tarną, norėjo įgelti vyskupui, mesti ant jo neištikimybės Lenkijai šešėlį - mat, laiko pas save žmogų kaltą Lenkijos išdavimu. Tuom reikalas nepasibaigė. Jis rašo:

"Vieną dieną jau temstant suskambėjo įeinamųjų durų skambutis; nesant tarno, teko man eiti pažiūrėti, kas per reikalas. Man nepažįstamas ponas norįs pasimatyti su vyskupu. Man pareiškus, kad vyskupas serga ir nieko nepriima, nepažįstamasis pasisako, esąs Ministerių Pirmininkas Meysgtowicz ir turįs labai svarbų reikalą. Teko įsileisti, ir vyskupas, paklaustas, apsiima priimti, bet tik gulint lovoje.

"Pasikalbėjimas buvo ilgokas, apie 40 minučių. Išeidamas Meysztowicz mano nustebimui prakalbėjo į mane lietuviškai.

"Žinoma, tuojau nusiskubinau pas vyskupą sužinoti tą "svarbų reikalą." Vyskupas juokiasi, Meysztowicz esąs visai menkas aktorius, neturįs visai to meno gabumų. Įėjęs pradėjo lošti rolę žmogaus nelaimingo, turintį didelį sielos skausmą, bet taip nevykusiai lošė, kad buvo vien juokingas. Pasisakė, esąs labai nelaimingas; didžiausį jam skausmą sudarą suimti lietuviai ir baltgudžiai. Juos suimti jis buvęs priverstas, nes jam buvę pateikta neginčijami įrodymai jų nusikaltimų; dabar jų nusikaltimai dar labiau paaiškėję; turi juos atiduoti teismui ir nėra jokios abejonės, teimas juos visus nuteis mirtin. Čia ir esanti jo nelaimė, jo skausmas: tiek žmonių skirti mirtin, tiek šeimų daryti nelaimingomis. Čia išgelbėti ir jį ir suimtuosius gali tik vyskupas. Kokiu būdu? Tegul tik, esą, vyskupas visus suimtuosius paima savo atsakomybėn, jis juos neduosiąs teisman, o paleisiąs laisvus.

"Vyskupas prašo paaiškinimų. Ilgokai pasikalbėjus, paaiškėja, kad visi suimtieji turi išsižadėti betkokio politinio ir visuomeninio darbo,

nei žodžiu, nei raštu, be savo tiesioginių pareigų į jokius reikalus nesikišti; vyskupas turi juos prižiūrėti ir už jų elgesį atsako.

"Vyskupas atsako, kad toks dalykas jam nepriimtinas; jis jokiu būdu negalįs imti už juos jokios atsakomybės, nes daugumos jų visai nepažįsta, nežino net kas jie, neturįs jokių priemonių juos prižiūrėti, etc.

Meysztowicz bando vyskupą įtikinėti, kad dėl tokio svarbaus dalyko, kaip kad išgelbėjimas nuo mirties tiek žmonių, vertėtų pabandyti, vertėtų net rizikuoti.

"Tačiau vyskupas tvirtai laikosi savo nusistatymo, kad tai jam jokiu būdu negalima, kad tai visai ne jo dalykas; abejoja dėl suimtųjų kaltės, netiki mirties bausmėmis.

"Čia Meysztowicz nutraukia pasikalbėjimą, apgailestauja, kad vyskupas atsisako jį ir suimtuosius galbėti, atsisveikina.

"Mudu su vyskupu dar ilgai kalbamės, ką gali reikšti tokia komedija, tai juk visai nerimtas darbas; nejaugi Meysztowicz mano tokiu negudriu būdu prigauti vyskupą?

"Vyskupo nuomonė daug-mažiau tokia: Meysztovičiui lietuvius ir baltgudžius suimti buvo nesunku; bet kas daryti su jais toliau? Jokių rimtų įrodymų jų kaltės, aišku, neturi; laikyti juos ilgai be teismo negalima; atiduoti juos teisman - išeis aikštėn visas dalyko nerimtumas, bus tik sustiprinimas lietuvių ir baltgudžių darbo. Paleisti suimtuosius be teismo ir be jokios bausmės - bus juokinga. Patekęs tokion kebliom padėtin, Meysztowičius ir jieško kokios nors išeities. Tad ir sugalvojo: pabandyti paveikti vyskupą suimtųjų mirtimi, kad galbėtų žmones nuo mirties vyskupas tikrai priims kad ir rizikingą pareigą. Tuo būdu Meysztowiczius nusikratytų suimtųjų; tuo veikėjus priverstų atsižadėti bet kokio viešo darbo, nes negalima manyti, kad, nenorėdami klampyti vyskupo, sąžiningai pildys savo pasižadėjimą, o vyskupą įveltų į tautų ginčus, į politiką ir į visokius apkaltinimus.

"Nenusisekus šiam sumanymui, Meysztowiczius surado kitą išeitį.

"Pačiame vidurnaktyje iš miego mane prikėlė Andriaus sesers šauksmas: -mano broliuką išveža!

"Pasirodė, du policininkai atvedė Andrių į jo kambarį paimti šiltesnių rūbų, baltinių, etc.

"Kur veža, Andrius nežino, ir abu policininkai pasisako, nieko nežiną. Atsisveikinti vyskupą Andriui leidžia, bet ir policininkai eina drauge į vyskupo miegamąjį.

"Kad galėtų išvežti į svetimą valstybę, mums nei į galvą neatėjo, tad Andriui duota tik lenkų pinigų. Tik rytojaus dieną vakare sužinojome, kad visi tie 33 išsiųsti per demarkacijos liniją į Lietuvą.

"Vyskupas Matulevičius man sako, kad, esą, reikia pasinaudoti šia proga, kun. Kuktą skirti administratorium tos Vilniaus dijecezijos dalies, kuri yra Lietuvos ribose, nes, esą, tenai susidarė jau nepakenčiama padėtis; kun. Kukta tenai viską sutvarkys. Tuojau buvo pagamintas kun. Kuktai paskyrimo raštas su visais įgaliojimais /1922.III.3/ ir pranešimas apie kun. Kuktos paskyrimą Lietuvos valdžiai /ta pati data/.

"Ar tik ne visiems metams praėjus, gautas lenkų valdžios paklausimas: ar tiesa, kad kun. Kukta, nubaustas už valstybės išdavimą, yra paskirtas demarkacijos linijos administratorium? Į tai duotas toks atsakymas: demarkacijos linijai nėra skirtas joks administratorius: nėra jokio reikalo; kun. gi Kukta paskirtas administratoriu tos Vilniaus dijecezijos dalies, kuri yra Lietuvos valstybėje; kad kun. Kukta esąs baustas, kodėl iki šioliai vyskupui nepranešta?

"Į tai gauta raštas, rodos, Apygardos teismo, kuriuo pranešama vyskupui, kad kun. Kukta esąs pastatytas į apkaltinto padėtį." 208/

(atstatyti chronologiją)

To meto reikalai su Šv. Sostu

Nepaisant aiškių kanonų nuostatų, kas gali nešioti kryžius ant krūtinės, Vilniaus vyskupijoje buvo beįsigalįs paprotys apdovanoti sidabriniais kryžiais klebonus, kurie nešiodavo kryžių vyskupišku būdu. Kai tuo reikalu suinteresuotieji kreipėsi į vyskupą, jis tokio papročio ne-

pripažino ir atsiklausė Šv. Tėvo nurodymo, pateikdamas išsamų klausimo paaiškinimą /laiškas Popiežiui 1921.XI.28/.

1922 m. sausio 5 d. vyskupas Jurgis pasiuntė arkiv. L. Lauri Varšuvon savo pastabas ir pasiūlymus bažnytinių turtų valdymo reikalu. Kai Lenkijos seime susidarė pavojus, kad gali civilė valdžia pasisavinti nekilnojamąjį bažnyčių turtą, 1922 m. sausio 22 d. vysk. Jurgis rašo arkivyskupui L. Lauri, beruošiant konkordatui medžiagą, prie pasiųstų aiškinimų motyvuotą priedą.

Iškelia unitų /graiko-katalikų/ turtų klausimą ir siūlo galimai greičiau sudaryti Unitų Bažnyčios hierarchiją.

Reikia apsaugoti Bažnyčios laisvę ir nepriklausomybę, mokant religijos mokyklose, kad religijos mokytojai būtų vietos vyskupų žinioje, kad civilė vyriausybė nesiuntinėtų mokytojus kunigus į svetimas vyskupijas.

Valdžiai norint paimti savo priežiūron visas aukštesniąsias mokyklas, tai reikia atgauti teises vyskupams, kad nekliudomai vadovautų savo kunigų seminarijoms ir teologijos fakultetams.

Vietos vyskupas turi turėti pilną galią skirti, perkelti ar atstatyti parapijų klebonus, nesikišant į tai civilei valdžiai.

Dvasininkams "privilegium fori" turi būti gražintas, nes dabar kunigai be apkaltinimo suimami, laikomi kalėjimuose, mažinant jų orumą tikinčiųjų tarpe.

Prie to turi būti suteikta religinėms kongregacijoms veikimo laisvė, kuriant vienuolunus su juridinio asmens teisėmis.

Šv. Rytų Apeigų Kongregacijai teiraujantis jai rūpimais klausimais, vysk. Jurgis pažada paruošti platesnį pranešimą apie stačiatikius vyskupijoje ir jų atsivertimo kliūtis /1922.I.30/.

Jau 1921 m. gruodžio 4 d. jis rašė Nuncijui Lenkijoje, arkivyskupui Laurynui Lauri stačiatikių apaštalavimo klausimu, kai Mogilevo arkiv. ir metropolitas Edvardas V. Ropp'as gruodžio 14 d. kvietė Lenkijos vyskupus Varšuvon, kad sudarius "Misijonierių Draugiją Katalikų tikėjimui plėsti

Rytuose."

Plačiai ir pagįstai vysk. Jurgis nurodė į viso to sumanymo lėkštumą ir nepraktiškumą. Ir prideda: "Mano nuomone, būtų geriausia, jei pats Apaštalų Sostas, būtent Tikėjimui Platinti šv. Kongregacija, pasiimtų ir vadovautų stačiatikių rusų, gudų ir ukrainiečių apaštalavimui. a/ Kad tos rūšies misijoms, geriau misijonieriai italai, vokiečiai, anglai ir kiti, prieš kuriuos rusų tauta nieko neturėtų; b/ atsižvelgiant į čia gimius kunigus, geriausi misijonieriai būtų, kiek iš patyrimo žinau, katalikai gudai ir ukrainiečiai arba rutėnai, ypač gi graiko-katalikai; paskui patys atsivertusieji rusai, galop kiti, kuriuos Dievas pašauks, jei norės, iš visų kitų tautų; c/ Kandidatai gi, kurie iš lenkų ar kitos tautos norėtų pasišvęsti rusų apaštalavimui Rytuose, geriausia būtų, kad Romoje, katalikystės centre, išsilavintų ir persiimtų tikra katalikiška ir apaštališka dvasia."

Apgailį nelauktą popiežiaus Benedikto XV mirtį; praneša arkiv. L. Lauri, kad visose vyskupijos bažnyčiose sausio 30 d. buvo laikomos iškilmingos gedulo Mišios už popiežių ir kad kiekvienas kunigas atlaikys po 3 Mišias už mirusį popiežių /1922.I.30/.

Didelio džiaugsmo patyrė vysk. Jurgis, kai popiežium buvo išrinktas kardinolas Achilis Ratti, buves Varšuvoje Nuncijus, kuris savo laiku viešėjo Vilniuje pas vyskupą Jurgį ir buvo atsilankęs Kaune; 1922 m. vasario 7 d., siunčia jis popiežiui Pijui XI pilną pagarbos, sūnaus meilės ir atsidavimo sveikinimą.

Vilniaus seserys benediktinės, kurių vienuolynas gyvavo ten nuo 1616 metų, bet Rusijos valdžiai slopinant vienuolijas, k jų skaičius buvo labai sumažėjęs, kad net iš Krokuvos, leidžiant Šv. Vienuolių Kongregacijai 1910 m geg. 23 d., teko skolintis seseris, 1922 m. turėjo viso 16 narių, iš jų 11 su įžadais ir 5 naujokės, norėjo savo vyresniąją rinkti visam laikui, kad ji būtų Abatė ir gautų atitinkamą palaiminimą. Jų reikalu vyskupas kreipėsi į Romą 1922 m. rugp. 1 d.

Dėl kun. d-ro Puciatos pralotystės 1922 m. liepos 18 d. laišku pasisakė motyvuotai ir neigiamai. Spalio 19 d. paaiškino, kodėl sau sufraganu pasirenka prelatą d-rą Kazimierą Michalkevičių.

Lenkams keliant Braslavo srities parapijų įjungimo klausimą į Vilniaus vyskupiją ir tuo reikalu 1922 m. spalio 19 d. gavęs arkiv. L. Lauri paklausimą, į jį atsako lapkričio 1 d. laišku, pasiteisindamas, jog sirgęs ir tuoj negalėjes atsakyti. Patarė tuo klausimu neskubėti, nes nėra reikalo ir yra netinkamas laikas.

Braslovo srity esamas Žemaičių vyskupijos parapijas valdo protingas tam skirtas administratorius kun. Mankovskis. Tuo tarpu nėra galutinai išspręstas šių žemių likimas, nors jos de facto yra Lenkijos valdomos, nes Tautų Sąjunga pareiškė nepripažįstanti vienašalio sprendimo. Nedera Šv. Sostui savo nutarimais politinę žemių priklausomybę sieti su neaiškia padėtimi. Ir vargu būtų galima įvykdyti tokis sprendimas, nesant sutartų ir pastovių ribų tarp Lietuvos ir Lenkijos. Iki šiol skiria jas 5-6 kilometru neutrali zona, ir dar nežinia kam ji priklausys. Lietuva sutiktų tokį aktą labai nepalankiai ir prieš jį kovotų, nes šios sritys jėga ir apgaule iš Lietuvos paveržtos, sulaužant Suvalkų susitarimą, kai ir dabar dar de facto lietuviai su lenkais yra karo padėtyje. Kiek galima numanyti, esamu metu su tokiu nutarimu nesutiktų nei Žemaičių vyskupas.

Be to, Vilniaus vyskupijos dalis yra Lietuvos žinioje. Kiek tai liečia parapijų priklausomybės keitimas šiuo metu, nurodytos priežastys taikytinos ir šiuo atveju. Tą Vilniaus vyskupijos dalį valdo skirtas administratorius kan. Juozas Kukta.

Lenkijos respublikai paskelbus, kad vyrai ir moterys turi lygias balsavimo teises, atėjus rinkimams į seimą, lapkričio 5 dieną, uždaro ~~už~~ m gyvenimo vienuolės prašė vyskupo leisti joms išeiti iš klauzūros ir balsuoti. Kadangi vyskupas neturėjo tokios teisės leisti išeiti iš klauzūros, atsiklausė Šv. Tėvo, kas darytina, paduodamas priežastis už

ir prieš tokį leidimą /1922, lapkr. 7 d./ [209]

Arkivyskupui L. Lauri 1923 m. birželio 6 d. laišku No.5010, atsiklausus kas turėtų būti Lenkijos Bažnyčios primas, vyskupas Jurgis 1923 m. birželio 13 d. laišku pateikė jam viso klausimo istoriją.[210] Ir pasiūlė Šv. Sostui iš naujo klausimą spręsti, pasirenkant geriausią vietą /Varšuvą/ Lenkijos primo sostinei.

Kas penkeri metai vyskupai privalo pateikti Šv. Sostui vyskupijos apyskaitą apie savo veiklą ir vietos reikalus. Tokią apyskaitą yra įteikęs vysk. Jurgis 1923 m, kardinolui De Lai. To pranešimo - reliacijos autorius neturime. Bet iš U.A. Floridi S.J. knygelės patiriame, kad Dievo Tarnas Vilniaus vyskupas Jurgis 1923 m. vyskupijos apyskaitoje, naudodamasis rusų vyriausybės daviniais 1897 m., praneša, kad vyskupija, kuri apima Vilniaus ir Gardino guvernijas, turi 3.194.000 gyventojų.

Tautiniai ir tikėjimo nuošimčiai buvę šie:

	Vilniaus gubernija /nuošimčiai/	Gardino gubernija /nuošimčiai/
Katalikų	58.81	24.10
Stačiatikių	27.63	57.22
Protestantų	0.18	0.62
Izraelitų	12.86	17.48
Visų kitų tikėjimų	9.852 žmonės	o.58
- - - - - - - - -		
Lenkų	8.2	10.1
Gudų	56.1	43.
Ukrainiečių	-	22.5
Lietuvių	17.5	0.2
Rusų	5.	5.1
Žydų	12.7	17.4
Vokiečių	-	0.5
Visų kitų	0.5	0.6

/Žr. Il servo di Dio p. 13/

Bet turime priedą, pranešimo atskirų klausimų papildymą, jo aiškinimą. Tai apima smulkaus mašinraščio rašto penkis puslapius. Reliacijos papildinys yra įteiktas Romoje 1923 m. liepos 2 d.[211] Įdomus yra jo "pro memoria" kardinolui De Lai: apie politinę padėtį gyvenamo krašto ir apie bažnytinius turtus.

Vyskupas Jurgis, remdamasis nenurodytais žinovais, sako, jog esamoji politinė padėtis yra pereinamoji, nėra pastovi. Sudarytosios Lenkijos, Lietuvos, Latvijos ribos su Rusija ir su Vokietija neturi tvirto pagrindo. Sustiprėjusi Rusija, atsiimsianti iš Lenkijos tas žemes, kur lenkų nėra gyvenama ir k.a. Estija, Latvija ir gal Lietuva būsiančios priverstos susijungti ar pasiduoti Rusijai. Dėlto skubiai tvarkytini esą bažnytiniai reikalai tose šalyse ir sudarytini su esamų valstybių vyriausybėmis konkordatai, užtikrinant Bažnyčiai ir jos tikybinių kongregacijų veiklai laisve. Bažnyčiai priklausiusieji turtai, kaip vienuolijų šventovės ir kiti pastatai, kuriuos buvo pasisavinus Rusijos valdžia, yra galutinai sutvarkytini. Kai kurie jų yra pavesti vietos vyskupų ir parapijų žiniai.

Kardinolas Petras Gasparri atsiklausė vysk. Jurgio nuomonės, kilus sumanymui šaukti Vatikanan Bažnyčios Visuotinę santarybą. Į jo raštą /No. 22880, 1923.X.22 d./ atsako lapkričio mėnesį teigiamai, nurodydamas tam žygiui skatinančias priežastis ir net santarybos tikslus.

Pasiruošimas Marijonų Kapitulai

Vienuolijos plėtotei ir darniai veiklai reikia dažno ir laisvo susisiekimo vadovybei su atskirais nariais ir vienuolynais. Ramiems laikams esant, kas šešeri metai turi įvykti vienuolijos įgaliotų atstovų suvažiavimas savo vidaus ir veiklos gyvenimui peržvelgti, gairėms nustatyti ar vykstančias klaidas atitaisyti ir parinkti įstatais numatytus pareigūnus. Tokie vienuolių atstovų suvažiavimai yra vadinami Kapitula.

Jau 1920 m. vysk. Jurgis jautė tokios kapitulos reikalą. Deja, negalėjo ji būti. 1920 .III.19 d. jis rašo kun. Būčiui Amerikon: "Pas

mus vis tebesitesia karo stovis. Gyvenimas sunkus. Sunku ir su Jumis susirašinėti... Tokimis sanlygomis, kaip pats suprantate, iš čia man sunku duoti Jums tinkamų nurodymų ir paliepimų.. Taigi vienuolijos gyvenime ir savo veikime tvarkykitės patys kaip išmanote, atsižvelgdami į Dievo garbę ir į vienuolyno labą; aš siunčiu Jums ir Jūsų vienuolynui visus reikiamus įgaliojimus. Pats, Mielas Brolau, likis Amerikoj ir darbuokis, kol matysite reikalą...

"Aš iš Amerikos išvažiuodamas Chicagos vienuolyno vyresniuoju buvau skyręs Tėvą Kudirką. Nuo to laiko jau šešeri metai praslinko. Reikėtų mums visiems kur susirinkus vienuolijos reikalus aptarti ir sutvarkyti. Bet dabar dar negalima. Reikėtų gal jau ir namų vyresnieji pakeisti, kaip Įstatai nurodo. Bet a ir tai sunku. Ir čia patys pasitarkite tarp saves. Jei Jums išrodytų, kad tai būtų naudinga, tai padarykite tėvai kunigai tarp saves rinkimus ir išrinkite sau vyresnįjį. O jei ne, tai tegul taip lieka kaip buvę. Gal Dievas mieliausis duos, kad šiais metais karas jau baigsis ir galėsime kitokį gyvenimą pradėti."

Tais pat 1920 m. birželio 29 d. vysk. Jurgis iš Semiatyčų, kur vyko vyskupijos dalies lankymas, rašo kun. P. Būčiui:

"Aš dabar lankau savo dijecezijos dalį; labai nusidirbęs.k

"Pas mus vis dar karas ir karo stovis; kaip dalykai virs nežinia; sunku numatyti ateitis.

"Labai Jūs visų išsiilgau; susirašinėti sunku. Kaip tik bus galima, reikės mums tuo susivažiuoti ir vienuolijos dalykai tvarkyti. Ir dabar prie to rengkitės."

1920 m. IX. 25 d., pagirdamas "Draugą", rašo kun. Būčiui:

"Pas mus karas, laikai neramūs."

Ir suprantama kodėl: "Dar nėra dviejų metų, o jau šeštą valdžią turiu Vilniuje. Kai rašau šituos žodžius, jau ir vėl lenkai slenka į Vilniaus pusę." /1920.IX.28 laiškas kun. Būčiui, Chicagon/.

Patekęs į 7-ąją -Vidurinės Lietuvos- valdžią ir jos slegiamas, ra-

mina kun. Būčį: "Perdaug manim nesirūpinkite. ...Duonelės dėkui Dievui, dar niekad nepritrūko. Blogiau tai sanlygos, kuriose tenka gyventi, ir atmosfera. Jei ne pragaras, tai tikra skaistykla." /1921 m. bal. 3 d./

Naujokų magistrui, kun. K. Rėklaičiui, siųsdamas iš Vilniaus nurodymus kaip suderinti vyresniųjų pareigas ir teises, rašo: "Kai Tėvas Būčys grįš, nieko neturiu prieš tai, kad jis naujokus vestų, bet jam turite padėti." /1921.VII.15/.

Kun. P. Būčiui grįžus į Lietuvą, vysk. Jurgis rašo jam į Kauną 1921m. XI. 13 d., duodamas patarimus dėl teologijos fakulteto, kad vienuolijos juvenatą kurtų Marijampolėje ir pačiau pasisakydamas prieš kai kurių marijonų keliamą mintį, jog nebloga būtų grįžti prie baltos uniformos. "Dėl abitų grąžinimo daug galvojau ir su kitais tariausi ir Dievo akivaizdoje dalykus svarsčiau.

"Kaip dabar esu griežtai jų gražinimui priešingas. Esu įsitikinęs, jei tik mes abitus imsime dėvėti, mūs Kongregacijos plėtojimas žymiai bus apsunkintas, o net ir gali sustoti.

"Amerijoje, arba ir Lietuvoje laikant misijas pilnai gali užtekti šių paviršutinių ženklų: 1/ klausyti išpažinčių su stula, be kamžos; 2/ pamokslus galima sakyti irgi be kamžos; per misijas galima turėti kryžius su atlaidais ir po kiekvieno pamokslo juo laiminti žmones ir žegnoti; 3/ galima kunigams juosta dėvėti, kaip užsieniuose. Žmonės žinos, kad tai marijonai; galės išskirti iš kitų, ir to gana.

"Taigi juo mažiau turime viršutinių ženklų, juo labiau mokslo, dvasios pagilinimu reikia rūpintis, ir tobulybės įgijimu. Kristaus dvasia - geriausias apginklas.

"Pasimeldęs ir pasitares su patyrusiais žmonėmis - griežtai esu prieš tai, kad pasauliečiai broliukai dėvėtų abitus. Nors abitų mūsų broliukai neturi, proporcijonaliai mes jų daugiau dabar turime negu kiti su abitais vienuolynai. Geriau rūpinkimės pasirodyti vienuoliai esą: tikra Kristaus dvasia, vienuolių dvasia, pamaldumu, mokslu, darbštumu, savęs

išsižadėjimu, atsidavimu Dievui, Bažnyčiai ir žmonėms."

Visi tie 1921 metai vysk. Jurgiui pasiliko sunkūs. Antrą Kalėdų dieną jis rašė kun. K. Reklaičiui: "Sunku valdyti ir duoti tinkami įsakymai, kai negali susisiekti kaip reikiant ir susitarti." Pažymi jis kun. Reklaičiui: "Tik tie juvenatai gerai tarpsta ir pašaukimus auklėja, kur vaikai priimami tik vienos rūšies, būtent su pašaukimu į vienuoliją. /tas pat laiškas 1921.XII.26 d./

Pamažu brendo nauji reikalai - kurti vienuolynus Latvijoj ir Gudijoje. Ir juos turėjo spręsti būsima Kapitula.

1922 m. vasario 16 d. Kaune buvo įkurtas Lietuvos Universitetas. Teologijos - Filosofijos fakulteto dekanu buvo kun. Pr. Būčys. Jam persiuntė vysk. Jurgis Varšuvos Teologijos fakulteto įstatus, kuriuos laikinai buvo patvirtinęs Šv. Sostas, ir pasidžiaugė, kad "Kaune pradėjote aukštesnį teolog. kursą, - Studia superiora, o ne Communia, ordinaria. Aš vis to laikausi, kad tur būti darbo suskirstymas ir pasidalijimas. Seminarijos tegul laikosi studium ordinarium, jas reikia tinkamai pastatyti, o Fakultetas tegilina mokslą, tevaro studium superius. Ta mintimi buvo Šv. Tėvo Benedikto XV raštas ductas į Čekoslovakų vyskupus /Acta Ap. Sedis 1921/," rašo jis 1922 m. geg. 9 d., o tų metų rugsėjo ld. pasiuntė kun. P. Būčiui Ispanų teologijos fakulteto įstatus.

Tuo tarpu išryškėjo Kapitulos šaukimo reikalas. "Kitais metais /1923/ turėsime sušaukti Vienuolijos Kapitulą ir padaryti rinkimus; yra aiškus įsakymas No. 12, 1922 Acta Ap. S. Reikia prie to ruoštis. Neseniai buvo Acta Ap. S. Kvestijonarijų Vienuolijoms, pagal jį reikia ruošti kapitulą. ...Pagalvokite apie kitų metų kapitulą. Kur ją šaukt, kaip, kada. Rašysiu apie tai ir į Ameriką mūsiškiams" /1922 m. IX. ld. laiškas kun. P. Būčiui/.

Iš tikrųjų, vysk. Jurgis jau buvo užsiminęs tai kun. V. Kulikauskui 1922 m. birželio 14 d. laiške, pirm išvažiuodamas į Čenstakavą į vyskupų susirinkimą.

"Nuolat prašau Dievą, kad galėtume vėl kada nors suvažiuoti visi, pasikalbėti, pasitarti. Tie nelaimingi laikai viską trukdo ir kliudo. Reikia mums ir prie kapitulos ruoštis ir Instatai pritaikyti prie Naujojo Kodekso. Bet vis dar sunku susivažiuoti."

1922 m. lapkričio 5 d. vysk. Jurgis rašo Chicagos marijonų vyresniajam, kun. F. Kudirkai, platų laišką, apima daug įvairiausių reikalų ir praneša: "Kitais metais, ty t.y. 1923 būtinai turime atlikti kapitulą ir padaryti rinkimus, taip pat suruošti Apaštalų Sostui /Šv. Vienuolių Kongregacijai/ apyskaitą apie save ir savo darbus. Prašau ruoštis prie kapitulos. Viename šių metų numeryje /Acta Ap. Sedis/ yra vienuoliams kvestijonarius; pagal jį ruoškite savo namo ir darbavimos apyskaitą.

"Aš norėčiau Vilniuje pas save sušaukti kapitulą, bet nežinau ar leis čia atvykti Lenkų valdžia tėvams iš Marijampolės ir Kauno."

Tą pat dieną rašo jis kun. V. Kulikauskui į Chicagą, pasidžiaugdamas, kad novicijatas bus iškeliamas į ūkį ir skatina įkurti juvenatą.

"Kitais metais kapitulą atlikti turime, ten daug ką sutvarkyti galėsime. Rašykite viską atvirai, labai dėkingas būsiu." /1922 m. XI. 5 d. Kulikauskui/.

Vasarą ir rudenį daręs vyskupijos dalies vizitaciją, vysk. Jurgis susirgo, atgulė. Sirgdamas, rašo kun. Būčiui: "Kitais metais /1923/ būtinai turime sušaukti kapitulą. Ruoškis prie jos. Ten savo skaudulius gydysime.

"Kaip trokštu su Jumis pasimatyti! Bet reik laukt kapitulos. Kur, kada ją daryti?" /1922.IX.15/.

Spalio 12 d. vysk. Jurgio sveikata buvo kiek pagerėjusi, bet turėjo karščio ir gydytojas neleido išeiti iš kambario. "Su sveikata man žymiai geriau; jau pradedu darbuotis; greit galėsiu ir gatvėn išeiti," rašo vyskupas Jurgis kun. P. Būčiui 1922.X.19 d.

Sekančiam laiške kun. Būčiui /1922.XII.17 d./ rašo:

Projektuojame, kad į kapitulą, vasarą, suvažiuotų po 6 atstovus iš

Lietuvos ir Lenkijos, ir aš pats būsiu. Ar galėtumėte visi pas mane atvykti?"

Pasirodė, kad Vilnius nepasiekiamas Lietuvos marijonams; teko ieškoti visiems prieinamos vietos. Vyko susirašinėjimas.

Plačiau išdėstė tai vysk. Jurgis kun. P. Būčiui 1923 m. I.25 d. laiške: "Rašiau Vaitkevičiui, kad ruoštumėte man medžiagą apyskaitai apie vienuoliją, kurią šv. Kongregacijai reikia įteikti. Aš rengiuos važiuoti Ryman adlimina pabaigoje balandžio ar pačioje pradžioje gegužės. Triu iki tam laikui suruošti Šv. Vienuolių Kongregacijai apyskaitą apie dijecezijos stovį, o taip pat ir mūsų vienuolijos. Plačiai apie tai rašiau kun. Vaitkevičiui, su juo susižinok. Padėk Brolau tą medžiagą pagaminti, ypač bendromis jėgomis surašykite Marijonų Vienuolijos istoriją, ypač ~~bendromi~~ atnaujinimo istoriją; taip pat apie Petrogrado namą, o paskui Friburgo, Marijampolės ir Kauno. Ruoškite medšiagą pagal "Instructio seu Elenchus Quaestionum" /Acta Apost. Sedis, die 8 maii, 1922 No. 9/. Labai būtų gera, kad man tą medžiagą galėtumėte prisiųsti jau kovo pradžioje.

"Aš noriu Ryme būti prieš mūsų Kapitulą; pasitarti tenai, gauti reikalingų leidimų ir dispensų, o ypač įteikti apyskaitą - Relationem de statu Congr. Marianorum.

"Kaip matau, teks Kapitulą atlikti kur užsieniuose Austrijoje ar Vokietijoje, gal Berlyne."

Bet kelionei į Romą ir į kapitulą vyskupas Jurgis neturėjo pinigų. "Prie tų visų bėdų", rašo jis 1923 m. vasario 2 d. "kažin ar nereikės tik dar ir man iš Jūs arba iš Amerikiečių skolintis pinigų kelionei į Rymą. Buvau susitaupęs kiek skatiko, bet atsitiko čia man nelaimė ir teko išleisti apie 170 dolerių" /laiškas kun. Būčiui/.

Kilus abejonei, ar vokiečiai įsileis lenkus marijonus į Berlyną ir Amerikos Tėvams prašant Kapitulą šaukti apie liepos 15 d., vysk. Jurgis apsisprendžia už Dancigą ir į Romą su apyskaitomis išvyko birželio

pradžioje.

"Aš jau visiems išsiuntinėjau žinias, kad Danzige darome Kapitulą. Rūpinkitės kaip nors tenai pakliūti; suvažiuosime 15 liepos. ...Aš po konsekracijos J.E. vyskupo Michalkevičiaus važiuoju į Varšuvą; iš ten 17 birželio į Rymą; ten tikiuosi apie 20 birželio būtė." /Laiškas kun. P. Būčiui, 1923.V.25d./.

Apie ~~jau visie~~ reliacijos - pranešimo ruošimą šv. Tėvui randame pas kun. J. Kriščiukaitį jo atsiminimuose / V dalis/.

"Pamenu, rašant šv. Tėvui reliaciją apie Vilniaus dijecezijos stovį, reikėjo prijungti ir reliaciją apie seminariją. Tokią reliaciją apie seminariją labai gražiai mažinėle parašytą lotynų kalba atsiuntė seminarijos rektorius kun. Ušyla.

"Vyskupas Matulevičius tą reliaciją atnešė man perrašyti visą subraukytą. Į mano pasakymą: "Ką gi čia Ekscelencija padarė, tokį gražų raštą taip labai sugadino," atsakė: "Taip, raštas labai gražus, gramatikos klaidų nėra, bet tai ne lotynų kalba; tokia lotynų kalba parašyto rašto pasirašyti negaliu."

Juvenatas.

Dievo Tarnas Jurgis kreipė daug dėmesio juvenatui t.y. vienuolinei mokslo ir auklėjimo įstaigai, kurioje jauni aspirantai į vienuolinį gyvenimą tiria, ugdo, stiprina savo pašaukimą, norėdami būti kunigais vienuoliais.

Vyskupo Jurgio mintimi, kandidatai į marijonus privalėtų pasilikti juvenate kol baigs bent gimnazijos mokslą, arba kol jų auklėtojai, gerai ištyrę kandidatų būdą, gerą valią, pastovumą ir vienuoliniam gyvenimui tinkamumą, pasiūlys vyresniesiems, kad priimtų į naujokyną. Juvenate einamas mokslas turi prilygti Mažajai Seminarijai. Auklėjimo gi tikslas: kad moksleiviai - juvenistai užsidegtų Dievo, Bažnyčios ir Kongregacijos meile, kad Kongregacijos pirmaeiliai ir antraeiliai tikslai ir jiems siekti naudotinos priemonės pasidarytų jų siekiamais tikslais bei

priemonėmis; kad į savo atitiesė darbus žvelgtų savo auklėtojų akimis, norėdami aukotis Dievui ir Bažnyčiai, pasišvęsti sielų išganymui.

1913 m. gruodžio 21 d., primena jis kun. Jul. Kazakui, kad "ieškoti pašaukimų geriausia mokyklose ir lavinti sau jauni darbininkai."

Tėvai marijonai 1914 m. sausio m. pradžioje įkūrė prie šv. Mykolo parapijos Chicago, Ill. mokyklą. Dievo Tarnas Jurgis pagiria už tai kun. F. Kudirką, rašydamas jam 1914 m. vasario 17 d.:

"Labai gerai, kad mokyklėlę įsteigėte; juk mūsų pirmutinis uždavinys tai jaunuomenę mokyti ir lavinti. Aš vis svajoju ir mąstau, kada Jūs galėsite Amerijoke lietuviams gimnaziją įsteigti." O skatindamas Kolegijos /gimnazijos/ siekti, primena šv. Klemenso Hoffenbauerio pavyzdį:

"Kunigai nenorėjo prie Redemptoristų prisidėti, dažnai boikatavo ir darbą trukdė. Tai šv. Hoffenbaueris rinko ir telkė apie save jaunus vaikinus, o kai kada net suaugusius, ir juos mokino; iš tokių išėjo daug gerų vienuolių kunigų; tokiu būdu šventasis Redemptoristus praplatino, paskui tik jau pradėjo prisidėti ir mokytesnių. Taigi ir Jums jei tik pasitaikys gabus ir dievobaimingas vaikinas, imkite ir lavinkite, išaugs kunigas."

Tą pat mintį 1914 m. kovo 16 d. laiške kartoja kun. F. Kudirkai: "Jei tik surasite gabių vaikinų, jaunesnių, tai ir imkite, kad tik būt geros dvasios. ...Sunku tikėti, kad daug kunigų prie mūs prisidėtų." Kaip paskatą duoda žinutę iš slapta veikiančių Varšuvoje marijonų gyvenimo: jie galvoja įkurti "savo internatėlį vaikinams su pašaukimu; ten pralavinę, čia /Šveicarijon/ galės siųsti."

Sekančiame, iš Varšuvos rašytame 1914 m. rugsėjo 22 d. laiške jis pritarė kun. F. Kudirkos sumanymui: "Jūs sumanymas, kad auklėjimo namą nesteigti parapijoje, o kur kitur pirktis sau vietą ir namą, man labai patinka."

Pirmajam Pasauliniam Karui praūžus ir atgavus politinę laisvę Lietuvai, Lenkijai, Latvijai, prasidėjo vieša marijonų veikla.

Vyskupas Jurgis, sužinojęs iš kun. V. Kulikausko, kad perkamas ūkis - farma, 1922 m. lapkr. 5 d. rašo: "Džiaugiuosi, kad jau iškeliate novicijatą į farmą, kurią pirkote...

Rūpinkitės kogreičiausia ir juvenatą įsisteigti, be to vienuolynas nesiplatins."

O kun. F. Kudirkai nurodo: "Į juvenatą geriausia imti tik tokius, kurie tikrai nori būti marijonais ir kunigais ir yra vilties, kad gali jais tapti, kad tinka. ...Mes čia tokios laikomės praktikos: juvenistai baigia 4 klases /High School/ juvenate, paskui atlieka novicijatą, o jau paskui eina toliau mokslus" /Laiškas kun. Kudirkai, 1922.XI.5d./

Lietuvoje, Marijampolėje, buvo įkurtas juvenatas 1921 m. lapkričio 13 d. Lenkijoje marijonai įkūrė juvenatą Rasnoje. 1923 m. ten buvo įvairiose klasėse 60 juvenistų. Į tai primygtinai kun. Kudirkai 1923.X.12d. rašo:

"Turime visas jėgas statyti, kad išsiauklėtume ir išsilavintume kodaugiausia tikrų darbininkų. Didžiausias vienuolijos turtas tai žmogus tikrai pasišventęs ir atsidavęs Dievui, tinkamai išlavintas ir paruoštas prie darbo. Žadinkite kiek galėdami pašaukimų dvasią, juk multi sunt vocati; žadinkite per Ž Bažnyčią, per misijas, mokyklǿas ir net ir savo laikraščiuose kai kada."

Visuotinė Kapitula Dancige

Tai buvo antroji atnaujintos marijonų vienuolijos kapitula. Pirmoji buvo 1911 m. Gelgaudiškio par. bažnyčios zakristijoje, dalyvaujant visiems trims marijonams: Matulaičiui - Matulevičiui, Būčiui ir Totoraičiui.

Nors buvo šaukiama kapitula Dancigan 1923 m. liepos 15 d., bet paskui jos pradžia buvo nukelta liepos 18 d.

Iš Amerikos kapitulon atvažiavo pirmieji J.A.V. pasiųstieji tėvai: kun. Feliksas Kudirka ir kun. Julijonas Kazakas. Iš Vilniaus atvyko vyskupas Jurgis, Vyriausis Vadovas; iš Lietuvos: kun. P. Būčys, kun. J.

Totoraitis, kun. V. Dvaranauskas ir kun. J, Vaitkevičius. Iš Lenkijos atvažiavo: kun. Kazimieras Bronikovskis, kun. Marijonas Višnievskis, kun. Steponas Varšavskis, kun. Zigmas Trošinskis, kun. Ladas Lysik ir kun. Jonas Sobčyk - viso 13 pilnateisių kapitulos dalyvių.

Prisilaikant Bažnyčios nuostatų, pirmiausia įvyko rinkimai. Tai buvo liepos 19 d. 9:30 val. ryte. Vyriausiu Vienuolijos Vadovu sekantiems šešeriems metams buvo išrinktas Vilniaus vyskupas Jurgis Matulaitis - Matulevičius. Už jį balsavo 12; jis pats atidavė savo balsą už kun. P. Būčį.

Deramą pagarbą pareiškus išrinktajam, buvo sudaryta Vyriausioji Taryba: kun. P. Būčys, kun. K. Bronikovskis, kun. J. Kriščiukaitis ir kun. M. Višnievskis. Generaliniu sekretoriumi išrinktas kun. J. Kriščiukaitis ir Gen. ekonomu kun. Vl. Jakovskis.

Liepos 20 d. Vyriausioji Taryba išrinko marijonų namams vyresniuosius ir jų patarėjus. Susitarta, kol bus juridiniai įkurtos vienuolijos provincijos, skirti lietuviams ir lenkams Generalinius Vikarus. Lietuviams parinktas kun. P. Būčys jam duodant patrėjais kun. J, Vaitkevičių ir kun. J. Totoraitį, o lenkams - kun. K. Bronikovski ir su patarėjais: kun. St. Varšavskis ir kun. L.Lysik.

Chicagos namų vyresniuoju Gen. Taryba paskyrė kun. V. Kulikauską su patarėjais: kun. F. Kudirka ir kun. K. Rėklaitis. Marijampolės viršininku parinko kun. V. Gergelį ir davė patarėjus: kun. V. Dvaranauską ir kun. Jul. Kazaką. Kauno vyresniuoju - kun. J. Vaitkevičių ir jam patarėjus: kun. V. Dargį ir kun. J. Tilvytį. Bielanų [212] vyresnysis paskirtas kun. Step. Varšavskis ir jo patarėjai: kun. L, Lysik ir kun. Konst. Giedrys. Rasna buvo pavesta valdyti kun. Aleks. Boltuć su kun. J, Jarzębowskiu. Skurcą valdyti pavesta kun. K. Bronikovskiui.

Vyriausioji Taryba sutarė siųsti Amerikon kun. Kaz. M. Rėklaitį, kun. Kaz. A. Matulaitį ir kun. Myk. Urbonavičių; į Marijampolę pasiųsti kun. Jul. Kazaką; kunigams gi: J. Sobčykui ir Jurgiui Tilvyčiui leis-

ti eiti universiteto mokslus.

Visos kapitulos svarbiausias asmuo buvo pats Vyriausiasis Vadovas, vienuolijos atnaujintojas, Vilniaus vyskupas Jurgis. Ką pirmiau buvo siūlęs įgyvendinti pas save atskiriems vienuolynams, dabar, gavęs artimiausių draugų pritarimą įvedė visai vienuolijai.

Buvo nutarta, kad prie svarbesniųjų vienuolynų būtų kuriamos vienuolinės mokyklos, juvenatai, su 4-6 klasių Europos gimnazijų mokslo programa, pridėjus sustiprintą religijos mokslą ir nuoširdų pamaldumą.

Juvenatą baigusieji bus priimami į naujokyną, kuriam numatoma mokslų programa atsižvelgiant į naujokų rūšis. Čia bus dedama daug pastangų dvasios kultūrai kelti.

Sutarta neleisti į darbus savųjų vienuolių, kurie dar nėra baigę tinkamo mokslo.

Kapitula pabrėžė vienuolinio klusnumo jėgą ir vertę - nes tai yra dvasinės organizacijos pagrindas.

Buvo padaryta 43 nutarimai. Tarp jų yra atsakymas ir tiems, kurie ilgėjosi senovės marijonų baltų rūbų. Kapitula nurodė, kad marijonų rūbai pasilieka tokie, kokius patvirtino šv. Tėvas PijusX 1910 m. rugsėjo 10 d. ir šv. Vienuolynų Kongregacija savo dekretu 1910 m. lapkr. 28 d. No. 3544/09.

Buvo nutarta įkurti Romoje generalinę prokūratūrą. Gener. Vikarams pavedė sutvarkyti ir sustiprinti silpnesniuosius namus - Vienuolynus ir be Vyriausiojo Vadovo leidimo nekurti naujų vienuolynų.

Gydosi Kissingene

Vyskupas Jurgis ilgokai sirgęs 1922 m., o paskui, besiruošdamas visuotinai kapitulai ir sudarydamas vyskupijos penkerių metų apyskaitą šv. Tėvui, pasijuto labai suvargęs ir pailsęs. Kapitulai pasibaigus išvažiavo sveikatos pataisyti į Kissingeną, Vokietijon. Jį palydėjo ten kun. V. Dvaranauskas. Pora dienų prieš išvažiuodamas iš Kissingeno parašė naujam Amerikos marijonų vyresniajam, kun. V. Kulikauskui, laišką

/1923.VIII.16 d./. Jame atskleidžia savo rūpesčius įvairiais reikalais, duoda žinių apie save ir vienuoliją, nesibijodamas, kad kas pakeliui jį cenzūruotų. Jis rašo:

"Buvau Ryme su visokiais reikalais: nuvežiau diecezijos ir mūs vienuolijos apyskaitas.

"Šv. Tėvas labai maloniai mane priėmė. Būdamas Ryme daug pasinaudojau. Kiek patyriau kaip reikia vienuolijos įstatai pagal naująjį kodeksą sutaisyti; kaip diecezijos sinodas laikyti. Nusipirkau keleta gerų knygų.

"Iš Rymo nuvykome tiesiog į Dancigą, į Kapitulą. Kapituloje rodos viskas, dėku Dievui, gerai, ramiai ir taikiai atlikta. Sutarėme Jus skirti Chicagos namo Vyresniuoju. Kunigas Kazakas lieka Marijampolėje prie juvenato. Į jo vietą gaunate kun. Rėklaitį novicijatui vesti. Kun. Kudirka kol kas grįžta į Ameriką. Nutarimus Kapitulos Jums atvež, jei dar neišsiuntė.

"Ryme ir Dancige būdamas labai nusidirbau ir pailsau. Kissingene jau pailsėjau. Kuracija čia kone visą laiką paima. Atliekamu laiku tvarkau mūsų Vienuolijos Įstatus pagal naująjį kodeksą. Jau dalį darbo atlikau, bet dar daug lieka darbo. Dabar valia ir šis tas iš asketikos įtraukti į Įstatus; taigi reikės bent tie dalykai įtraukti, kurie gyvenimą nustato ir spalvos suteikia Vienuolijai.

"Kun. Cikoto dar man tebesant parvažiavo į Vilnių; labai sublogęs. Dabar ilsis ir taisos prie darbo. Parsivežė kiek pinigo; bet turėsite jam toliau kiek padėti.

"Padėti rekolekcijų laikyti kun. Andziuliui atvažiuos kun. Matulaitis, bet dar negreitai, dar neišlaikęs kvotimų; gal tuo tarpu jį galės pavaduoti kun. Rėklaitis arba kun. Kudirka.

"Padėkite kun. Rėklaičiui, kad gerai pastatytų novicijatą, o paskui ir juvenatą. Mano svajonė, kad į juvenatą įvairių tautų jaunikaičius galėtumėte priimti.

"Dar būdami Friburge pradėjote versti Rodrigezo veikalą. Ar negalėtumėte drauge su kun. Rėklaičiu tą darbą iki galui privaryti. Bus kas vienuoliams skaityti lietuvių kalba ir iš ko lavintis. Kun. Rėklaitis daug, turbūt, turi susirašes meditacijų, gal ilgainiu jų į spaudą suruošes med galėtų duoti.

"Kaip tik gavau žinią, kad Apaštalų Sostas teikėsi mane "pro hac tantum vice" patvirtinti Marijonų Gen. Vyresniuoju.

"Reikėtų Jūs namo pagal Kanonus ir Įstatus padaryti vizitaciją; ar negalėtų to darbo atlikti kun. Rėklaitis su kun. Jakovskiu, ar gal kun. Andziulis su Jakovskiu. Kaip manote?

"Kaip pas Jus visokas einasi. Ar statote ką pirktame ūkyje novicijatui? Rašykite į Vilnių.

"Šv. Kazimiero Sesutėms Įstatus kiek vėliau pradėsiu taisyti. Dar nėr ko skubintis. Šv. Kongregacija užversta darbu, tiek taisytų Įstatų jai dabar prisiunčia"...

Įstatai ir nurodymai

Atnaujintos marijonų vienuolijos įstatai, naujai Dievo Tarno Jurgio surašyti, pritariant generolui kun. V. Senkui, buvo pripažinti ir šv. Tėvo Pijaus X 1910 m. X. 28 d. patvirtinti.

Didžiajam karui pasibaigus, Bažnyčia paskelbė naują įstatymų teisyną, kodeksą. Prie jo nuostatų derintis privalėjo visos vienuolijos. Marijonų vienuolijos konstitucija paties vysk. Jurgio buvo rašoma, taisoma, perrašinėjama keletą kartų. Ji išėjo tiek tobula, kad šv. Vienuolynų Kongregacija, besikuriant naujoms Bažnyčioje religinėms bendruomenėms, keletą kartų pasiūlė pavyzdžiu laikyti marijonų konstituciją, kurią šv. Sostas patvirtino po vysk. Jurgio mirties, 1930 m.sausio 27 d. To didelio ir svarbaus darbo liudininkas kun. J. Kriščiukaitis atsiminimuose rašo:

"Man dar nėsant Vilniuje, vyskupas Matulevičius pritaikė prie kodekso Brolių Doloristų įstatus; juos Romos Kongregacija patvirtino be

pastabų.

"Parašė lotynų kalba, prisilaikant kodekso reikalavimų, įstatus Vargdienių Seselėms; į lietuvių kalbą juos vertė kun. Juozas Laukaitis. /"Vargdienių Seselių" vienuolijos įstatai, Marijampolė 1920/.

"Jau man esant Vilniuje, parašė irgi lotynų kalba įstatus "Congregationis Sororum SS. Nominis Jesu et B. Mariae Auxiliatricis". /Vyriausias jį namas buvo Varšuvoje, ul. Nowogródzka/. Tikrai gerai nepamenu dėlko, rodos, labai prašant toms pačioms seselėms, į jų įstatus įdėjo gana daug asketikos; tačiau Romos Kongregacija pareikalavo visą asketiką išbraukti.

"Po tam parašė įstatus "Congregationis Ancillarum SS. Cordis Jesu." /Vyriausias jų namas buvo Varšuvoje, ul. Piękna/. Šių paskutinių abiejų kongregacijų įstatus man teko perrašyti mašinėle iš vyskupo Matulevičiaus rašytų kortelių...

"Tik baigęs šiuos darbus, pradėjo rašyti Marijonų įstatus. Rašė, kaip pratęs, ant nedidelių kortelių, darydamas nemažą pataisų, papildymų, etc... Kad būtų geriau susigaudyti, pasisiūliau iš kortelių perrašyti mašinėle vieną egzempliorių ant paprasto popieriaus.

Tas egzempliorius vyskupo Matulevičiaus buvo gerokai subraižintas įvairiomis pataisomis. Antrą kartą perrašiau jau daugiau egzempliorių /kiek? - neatsimenu/. Po egzempliorių buvo pasiųsta provincijoms su "litterae circulares" ir prašyta padaryti savo pastabų ir tas pastabas jam atsiųsti. Tų pastabų gauta neperdaugiausia, o tinkamų dar mažiau, bet vis dėlto davė šio to naujo; ir pats vyskupas šį tą kitaip suredagavo. Ir tik tada, kai manė, kad jau viskas gerai sustatyta, davė man galutinai perrašyti. Atmušiau net vienuolika egzempliorių."

Kun. K. Réklaičiui Amerikoje apsikrovus darbais ir patekus į neįpastas sąlygas, vysk. Jurgis ramina, nurodydamas į savo darbus. "Aš taip pat sunkiai ir daug dirbu. Keliu 3 arba 4 valandą ryto, ir per ištisas dienas dirbu. Jau sustačiau mūs Įstatus. Kun. Jonas baigia mašina juos perrašinėti. Bet tai bus tik juodraštis. Dar visa ką stengsiuos pato-

bulinti ir padailinti. Paskui visiems išsiuntinėsiu, kad pastabas padarytumėte. Beto tenka daug kitokių darbų dirbti" /1923.XI.28. Vilnius./

Įstatai, arba vienuolijos Konstitucija, yra teisinės - juridinės bendruomenės gairės, rėmai. Asketiniai dvasinę dalį sudaro nurodymai, instrukcijos, visiems nariams ir pareigūnams. Iš instrukcijų labiau atsiskleidžia vienuolijos dvasia, jos veidas. Tai pajuto aiškiai Dievo Tarnas Jurgis būdamas naujokų vedėju Petrapilyje. Savo "Užrašuos" 1910 m. X. 18 d. pažymi:

"Nors mes įstojome į seną įstaigą, bet viskas tenka mums statyti ir tverti iš naujo, mums patiems reikia nusistatyti instrukcijos ir kitokios taisyklės. Kokiu būdu galime tai geriausiai padaryti? Žinoma, pirmų pirmiausia reikia maldoje ieškoti šviesos, bet ir patiems reikia daryti kas galima. Man rodos, geriausia bus, jei šitokio prisilaikysime būdo:

"a/ Pirmiausia reikia susekti, kiek galint, prie ko kiti žmonės jau yra priėję tuose dalykuose, apie kuriuos mums einasi; prie ko kitus žmones yra privedes tuose daiktuose prityrimas, mokslas, gyvenimas, kad be reikalo nedarius darbo jau padaryto.

"b/ Paskui reikia mums pranokėjų patartys, pamokymai ir taisyklės bandyti taikyti prie mūs pačių gyvenimo, prie tų aplinkybių, kuriose mums prisieina dirbti ir gyventi. Reikia žiūrėti, kas iš pranokėjų palikimo pasilaikyti reikia, kas atmainyti, kas atmesti, kas pridėti. Tai yra iš surinktos medžiagos reikia susidaryti taisykles.

"c/ Toliau tas taisykles reikia bandyti įvykdyti iš tikrųjų, atsidavus tam darbui visa širdimi. Ir gražiausios ir geriausios taisyklės, jei nebus pildomos, jei nebus į gyvenimo pamatus patiestos, nieko nepadės. Geriau mažiau turėti taisyklių, bet jas pildyti. Ir reikia žiūrėti, kad tik tokias taisykles sau susistačius ir pasilaikius, kurios atsako mūsų tikslui, g protingos, naudingos ir išpildomos."

Berašydamas savagjai vienuolijai įgyvendintinus nurodymus, instruk-

cijas, daug studijavo, skaitė, teiravosi, mokėsi. Pasitarnavo čia ir Friburgo Universiteto biblioteka.

1914 m. vasario 23 d. "Užrašuose" rašo: Visas buvau paskendęs darbuose ir reikaluose, ypač instrukcijų rašyme: visos mano mintys net per meditacijas dažniausiai į Instrukcijų pusę krypo. Ačiu Geriausiam Dievui, pavyko daug padaryti."

Tais pat 1914 m. bal. 9 d. rašydamas naujokų vedėjui kun. J. Kazakui Chicagon, pataria įsivesti mėnesines apyskaitas.

"Būtinai reikalinga, kad ir broliams investumėte tas apyskaitas. Pas mus dabar kas antra savaitė broliai profesijoje ir novicijate duoda apyskaitą "quoad exteriorem vitam," o kas mėnuo dvasiškam tėvui extra confessionem, quad interiorem vitam. Reikalaujame to griežtai, ir pasirodo tai labai naudinga...

"Rūpinkitės dvasiško gyvenimo tvarką įsivesti ir su Broliais skaityti iš palengvo instrukcijas ir aiškinti; dvasia išsidirbs."

Vilniuje būdamas D.T. Jurgis parašė gana daug intrukcijų ir vienuolijai, ir vyskupijos reikalams. Kun. J. Kriščiukaitis sako, kad mašinėle perrašęs šias vyskupo instrukcijas: 1. Instructio pro visitatoribus, 2. Quaestionarium ad relationem annuam de statu Domus praeparandam, 3. Quaestionarium ad relationem annuam de statu provinciae praeparandam, 4.Relatio ad Sanctam Sedem de statu dioecesis Vilnensis, 5.Relatio ad Sanctam Sedem de statu Congregationis Cl. RR. Marianorum, 6.Loci Ordinarius et religiosi - paskaita vyskupų konferencijose, 7.Instructio pro Decanis Foraneis de visitatione decanatus, 8.De turbis in ecclesia Radunensi /Kun. J. Krišč. Atsiminimai, VI dalis/.

Vysk. Jurgis paliko vienuolijai parašytų 50 instrukcijų, kuriose įvairiais atžvilgiais liečia marijonų vienuolinį ir dvasinį gyvenimą. Yra tai didelis jo palikimas ir marijonų turtas. Instrukcijos yra lyg dvasinio gyvenimo vadovėlis, kur atsižvelgiama į visą žmogaus prigimtį.

Dalis tų dvasiniam gyvenimui tvarkyti, ir tobulinti nurodymų /instuk-

cijų/ 1928 m, buvo atspaudinta Lietuvoje lietuviškai.

Šv. Sostui 1930 m, sausio 27 d. patvirtinus Marijonų Kongregacijos Konstitucijų, keturios instrukcijos, kaip nesuderintos su Įstatais, teko nukelti į istorinę sritį, o 46 1959 m. Romoje buvo paskelbtos kaip saistančios visus marijonus. 213/

Platūs darbai

Padaugėjus marių skaičiui, įsikūrus kai kurioms marijonų mokslo ir auklėjimo įstaigoms, Vyriausiasis Vadovas turėjo pilnas rankas skubaus darbo, berišant gyvenimo painiavas, duodant nurodymų. Iš 1924 m. užsilikusių jo lietuviškai rašytų 50 laiškų kunigams: Būčiui /17/, Kulikauskui /14/, Vaitkevičiui /7/, Cikoto /6/, Matulaičiui /4/ ir Rėklaičiui /2/ išryškėja reikalų ir klausimų plotai. Kad geriau susigaudžius reikalų miške, skyrė jiems numerius. Kai kurie kun. Būčiui rašyti laiškai turi po 10 ir po 14 punktų.

Tarp nepaprastų reikalų verta paminėti: padalinimas bažnytinio nejudomo turto Aukštadvaryje tarp Švč. Jėzaus Širdies Seserų ir parapijos klebono; dalyvavimas vyskupo Rancano konsekracijoje Rygoje; pavedimas kun. Būčiui įkurti latviams marijonams namą; kun. J. Totoraičio knygelės apie marijonus ir kun. Br. Būčio išleistų knygų platinimas; "Vargdienių Seselių" gyvenimo reikalai; patarimas kun. Būčiui vengti universiteto rektoriaus pareigų; marijonų amatų kursai Marijampolėje; marijonams Marijampolėje ar Kaune pataria leisti dvasinio turinio laikraštį; Vilanų pavedimas latvių marijonams; sutelkimas į Skurco novicijatą 20 asmenų; Cikoto kuria gudų marijonų namą, kur jis pradeda pirmąsias gimnazijos klases; padaryta gudų Seserų Kongregacijai pradžia; klausia, kada marijonai išleis savo Kalendorių, nusižiūrėję į tėvus pranciškonus.

Buvo Rygoje, aplankė Vilanų vienuolyną, prašė siųsti pagelbon bent vieną kunigą iš Lietuvos. Pavedė kun. Būčiui padaryti Marijampolės namo ir naujokyno vizitaciją. Vasarą lankė savo vyskupijos dalį. Marijampolės juvenato ir gimnazijos reikalai taisytini; auklėjimui duoti

reik daugiau dėmesio. Kazimierietėms parašė įstatus.

Amerikos marijonų vyresniajam rašė ir apie pašalinius arba neįprastus reikalus: apie paskolą Vargdienių Seselėms, patarė įkurti savo mokyklą, patarė "Laivo" redaktoriui /kun. K. Rėklaičiui/ dėti žinių iš katalikų gyvenimo Amerikoj, Lietuvoj ir visam pasaulyje: kad reikia pasistengti įleisti šaknis ir tarp kitų tautų Amerikoje; kad kun. Būčys atvyks varasą į Chicagą, o jis pats, nusikamavęs belankydamas vyskupiją, vyksta pasigydyti į Ciechocinką; pasidžiaugia, kad Amerikos naujokyne yra 15 kandidatų; pataria kurį vieną kunigą pasiųsti specializuotis anglų kalboje. Praneša, kad Bielanuose veikia pilna marijonų gimnazija, o novicijate 34 naujokai; Vilanuose latviai turį 4 kandidatus. 1924 m. rugsėjo 28 d. laiške pasiūlė įkurti Amerikoje Marijonų Rėmėjų draugiją, kad su jų pagalba įsteigus kolegiją.[214/] Rūpinasi lietuvių ligoninės reikalais Chicagoje; praneša, kad kun. A. Cikotai bekuriant gudų namą reikalinga parama; sužinojęs, kad įsikūrė Marijonų Rėmėjų Draugija tuo džiaugėsi 1924 m. gruodžio 14 d. laiške. Patarė "Draugo" neapleisti ir kantriai naštą nešti.

Kauno namo Vyresniajam, kun. J. Vaitkevičiui, po kapitulos rašytuose laiškuose randame greta įprastinių administracijos reikalų ir nepaprastų. Prašo pinigų nesiųsti jam į Vilnių litais, nes mainant nuskaitoma 20-30%. Pagiria norą sudaryti bendrą provincijos kasą; į juvenatą priimtini tik tokie kandidatai, kurie aiškiai pasisako, kad jie ruošiasi ir nori būti kunigais vienuoliais. Nuo birž. 20 d. iki liepos 17 d. vizitavo Ašmenos dekanatą. Gydytojas siunčia atsigauti po vizitacijos į Ciechocinką. Grįžęs iš ten rado Šv. Kongregacijos laišką kun. Būčio straipsnio klausimu; pataria ir žada padėt atitaisyti. Bielanuose internate 234 mokiniai, o 8 klasių gimnazijoje 260. Kaip yra su teologijos - filosofijos fakultetu Kaune?

Kun. K.A. Matulaičiui rašytam 1924.V.18 d. laiške pamini, kad kaskart labiau yra jaučiamas reikalas įkurti vienuolinį namą Romoje.

"Marijonų Rėmėjų Draugijos" nariai bus dalininkai Marijonų gerų darbų ir nuopelnų, mes už juos melsimės," rašo vysk. Jurgis 1924.XII.14 d.

Rašydamas kun. K. Rėklaičiui 1924.I.25 d., pasidžiaugia "Laivu" ir kad pateko į Chicagos vyskupijos kunigų seminariją. "Ten susipažinsite su Amerikos kunigija," rašo jis.

Drujoje kūrėsi marijonų namas. Kun. A. Cikoto organizavo taip pat gudų seserų kongregaciją. Vyskupas Jurgis 1924.II.9 d. jam rašo, jog atėjo iš Romos sutikimas, kad sesutės Drujoje gali būti vyskupijos Kongregacija. Ramina, kad iš Drujos darbų bus daug Dievui garbės, jei piktoji dvasia tiek daro visokių kliūčių.

Protestantai Vilniaus vyskupijoje

Apaštalinis Nuncijus Lenkijai Arkiv. L. Lauri aplinkraščių N. 6365, 1923 m. lapkr. 12 d. paprašė žinių apie protestantų sektas Vilniaus vyskupijoje.

Vysk. Jurgis surinko reikalingas žinias per dekanus ir 1924 m. vasario 20 d. davė gražiai paruoštą tuo reikalu pranešimą. Iš tos reliacijos sužinome, kad 1924 m. Vilniaus vyskupijoje buvo apie 4.000.000 gyventojų.[214a/] Iš jų apie 17.000 įvairių sektų protestantų: lieteronų apie 500 /Augsburgo išpažinėjai/ ir apie 300 kalvinistų Vilniuje. Daugiau kaip 2.000 liuteronų yra Lietuvos Brastos apylinkėje, virš 3.000 Balstogės srity, o kiti yra išsisklaidę visoje vyskupijoje,

Kur jų yra daugiau, ten turi savo mokyklas ir saviesiems institutus; turi šventoves, bet savo tikėjimo skleidimu neužsiima. Vietoje gimusieji protestantai nesudaro katalikams pavojaus, nors kai kurie katalikai ir įsirašo į protestantų sektą, kad lenvu būdu gautų ištuoką ir iš naujo civiliai susituoktų.

Vilniuje /Zawalna N.11/ gyvena garsus kalvinas pastorius Jastrzembski. Pas jį atvyksta "nelaimingieji" iš visos Lenkijos ir net Galicijos bei Silezijos ištuokos gauti. Jie įrašomi į kalvinistų sąrašus, ir gavęs atitinkamą užmokestį, be jokio delsimo ar sunkenybių skelbia duodąs

ištuoką. Kiti protestantų pastoriai, kad jų sprendimas turėtų juridinės galios ištuokai, turi gauti Lenkijos prezidento patvirtinimą. Kalvinas Jastrzembovski veikia autonominiai ir nereikalingas Lenkijos prezidento patvirtinimo.

Iš naujai - po karo - atsiradusių protestantų sektų beveik išnyko tie protestantizmo skleidėjai, kurie buvo atvykę kartu su vokiečių kariuomene.

Po karo iš Amerikos į Vilnių atvyko metodistai. Jie stengiasi savo pažiūras skleisti tarp karių ir jaunuomenės, panaudodami labdarybę ir savo organizacijas, kaip YMCA ir YWCA. Bet jie neturi pasisekimo. Dar užlaiko Vilniuje pigią valgyklą, kuria naudojasi apie 300 moksleivių ir studentų.

Vyskupui Jurgiui buvo pranešta, kad ir tąją valgyklą įkūrėjai uždarysią šiemet mokslo metams pasibaigus.

Tuo laiku /1924/ smarkiausia veikė vadinamieji baptistai, o geriau - anabaptistai. Jų daugumą sudarė vietiniai ukrainiečiai, gudai ir rusai, kurie kaip karo belaisviai grįžo iš Vokietijos ar parvyko iš J. Am. Valstybių, kur buvo seniau išvykę, emigravę.

Katalikams jie beveik nepadarė įtakos. Labai retai kuris katalikas užeina žingeidumo vedinas ar pinigų masinamas į jų susirinkimus. Smarkiausia jie viekia L. Brastos srityje. Vyskupui pranešta, kad jų surinkimus lanko apie 10 katalikų. Anabaptistai vyskupijoje laikraščių neturi, bet iš Amerikos gauna "Ameryka Echo" ir knygelių.

Kunigai ruošia misijas žmonėms, lanko parapijiečius, kuria atokesnėse vietose koplyčias ir protarpiais ten laiko pamaldas, vis aiškindami tikėjimo tiesas ir nurodydami skleidžiamas protestantų klaidas.

Anabaptistai turi pasisekimo tarp stačiatikių ukrainiečių, gudų ir rusų. Lietuvos Brastos apylinkėse prie jų prisidėjo apie 500 stačiatikių.

Jų veikimo centrai: Lietuvos Brasta, Prózana, Kobryn, Drohiczyn,

Kamieniec. Taip pat pasirodė: Gardine, Vilniuje, Glenbokie. Klaidatikiai daugiausia patraukia žmones, skaitydami Evangeliją, sakydami pamokslus ir dalindami išmaldas.

Pranešimą baigia vyskupas šiais žodžiais:

"Mano galva, jei rytų apeigų katalikams misijonieriams būtų leista atvykti į šias sritis, gal nemažai galėtų jie padaryti gero, atvesdami stačiatikius į Katalikų Bažnyčią. Iš stačiatikių tapusieji anabaptistų sekėjai su laiku gali sudaryti ir katalikams pavojų ypač kurie gyvena kartu su stačiatikiais."

Laikraštininkų prasimanymai

Vyskupas Jurgis daug dirbo ir dienraščių skaityti neturėjo laiko, bet norėjo žinoti, kas vyksta pasaulyje ir Vilniuje. Apie tai jis sužinodavo per pietus iš kun. J. Kriščiukaičio. "Užrašų nedarydavau," rašo kun. Kriščiukaitis, "pasitikėdavau vien savo atmintimi. Jei kada pasitakydavo koks svarbesnis straipsnis, kuris būdavo nelengva atpasakoti, o kuris, mano manymu, verta Vyskupui žinoti, duodavau pačiam Vyskupui perskaityti. Jei kada pietų metu nebuvo galima atpasakoti surinktas žinias - svečiai, ar Vyskupas kitur pietus valgė - tekdavo tai padaryti vėliau.

"Ypač reikalaudavo, kad niekados neapleisčiau nepasakes, kas ir ką apie jį yra parašęs, nors tai būdų pilčiausi prasimanymai, ar šmeižimai. Kai kada pats Vyskupas atspėdavo, kad turi būti "Dziennik'e Wileński" koks nors jo įžeidimas, nes, esą, jau mieste žinoma, kad jis, Vyskupas, viešai kalbėsiąs, tai, esą, bandys išprovokuoti.

"Prisimenu faktą. Kokių tai Universiteto iškilmių metu Vyskupas turėjo viešai kalbėti. Porą dienų prieš tas iškilmes "Dziennik Wileński" įsidėjo "tinkamą" Vyskupo įžeidimą, ir pats Obstas tą numerį įmetė į Vyskupo dėžutę laikraščiams. /Metant laikraštį, nusmuko nuo piršto žiedas; buvo tad priverstas prašyti tarno, kad jam žiedą išimtų/. Žinoma, Vyskupas savo kalbpje į bet kokius įžeidinėjimus nepadarė nei mažiausios

aliuzijos, ir kun. Stanislovas Maciejewicz, išklausęs Vyskupo kalbos, neiškentė nesušukes: "Pašėlusiai išdirbtas būdas!"

"Vis dėlto buvo du atsitikimai, kad Vyskupas Matulevičius į laikraščių prasimanymus užreagavo. Kun. Kazim. Lutostowski pradėjo leisti Varšuvoje laikraštį prancūzų kalba, jei neklystu "La Pologne" vardu. Tame laikraštyje buvo smarkiai puolami vyskupai Karevičius ir Matulevičius ir, žinoma, neteisingai.

"Vyskupas Matulevičius trečią - paskutinį - to laikraščio numerį nusiuntė Kardinolui Gasparri, pridėdamas trumpą raštą: vyskupus, esą, mokina, bara etc. Šventasis Tėvas, bet kad vyskupus mokytų, bartų ir tai viešai, paprastas kunigas, tai nėra normalu.

"Ką padarė Kard. Gasparri, neteko sužinoti, tik tas laikraštis daugiau nepasirodė ir teko nugirsti, kad Kardinolas Kakowski dėl to laikraščio turėjo teisintis Romoje.

"Kitas faktas buvo toks. Lvove einąs laikraštis, rodos, "Gazeta Kościelna" /katalikų kurijos oficiozas/ atsiuntė Vyskupo Matulevičiaus vardu vieną numerį, kuriame buvo platoka iš Vilniaus diecezijos korespondencija su paprastais lenkų /endekų/ prasimanymais ir priekaištais Vyskupui Matulevičiui.

"Vyskupas Matulevičius, ilgai nelaukdamas, parašė arkivyskupui Bilczewski ilgoką laišką, nurodydamas visą tokio darbo netinkamumą.

"Atsakė vyskupas Twardowskis, - Bilczewskis kaip tik tuomet mirė - kad pats redaktorius pasiaiškinsiąs ir atsiprašysiąs. Redaktorius, teisybė, aiškinosi, bet nevykusiai: vyriausias jo argumentas buvo, -korespondencijos autorius esąs žinomas žmogus ir tai toks žmogus, kuriam netikėti nebuvo galima; atsiprašinėjo ir prisižadėjo, kad daugiau taip nepadarysiąs...

"Pasitaikydavo kai kada ir lenkų - tik ne endekų - laikraščiuose vienas kitas straipsniukas ginantis Vyskupą Matulevičių; tačiau tai buvo daroma vien tik partijos sumetimais: kad endekus pašieptų, kad paro-

dytų endekų veidmainiavimą.

"Man žinomi tik du laikraštininkai, kurie gynė Vyskupą Matulevičių vien tik teisybės ir doros vedami. Tai Liudvikas Abramavičius ir kun. Vladislovas Toločko. Tačiau jų raštų, ginančių Vysk. Matulevičių, lenkų laikraščiai nepriimdavo, nes, nepeikti, neužsipuldinėti Vysk. Matulevičių, juo labiau jį ginti, - tai nusikaltimas lenkiškam patriotizmui, kuris nesiskaito nė su teisybe, nė su dora. Leidžiamą gi Abramavičiaus "Przegląd Wileński" lenkai visokiais įmanomais būdais boikotavo; mažai tad turėjo prenumeratorių ir jo įtaka negalėjo būti didelė; nors jis lenkams "patrijotams" ypač endekams daug kraujo pagadino.

"Čia reikia paminėti, kad L. Abramavičius, nepaisydamas, kad bus apšauktas nepatrijotu, net išdaviku, įdėjo į jo tada redaguojamą dienraštį "Korespondencja Kurji Wileńskiej z Uniwersytetem Wileńskim." Ta "Korespondencja" buvo atspausta skyrium ir išsiuntinėta Lenkijos vyskupams. Nusiųsta ji buvo ir Kard. Gasparri originalas ir vertimas į prancūzų kalbą; vertė kun. Antanas Viskanta.

"Kun. Vl. Toločko /jis save lenku nelaiko/ - gabus, inteligentiškas laikraštininkas, visokiuose klausymuose visada laikėsi vien tik teisybės ir doros, nors jam del to tekdavo tankiai gerokai, net visai skaudžiai nukentėti.

"Dėl jo straipsnio "Rozmowa" /o gal "Wywiad"/ ze šw. Kazimierzem" Mykolas Biržiška turėjo lenkų teisme bylą[215] už būk tikybos išniekinimą.

"Kai "Przegląd Wileński" įsidėjo kun. Toločkos straipsniuką, liečiantį vysk. Bandurskį - esą, jau būtų laikas iš Vilniaus išvažiuoti, nes, esą, ir lietuviškas vaišingumas turįs savo ribas, - kun. Chaleckis labai jaudinosi, kaip esą, galima kunigui - nes kun. Toločko pasirašė pilna savo pavarde - užpuldinėti vyskupą, ir reikalavo kun. Toločko bausti. Į pastabą, kodėl jis, kun. Chaleckis, nereikalauja bausti tuos kunigus, kurie spaudoje užpuldinėja vysk. Matulevičių, pasiaiškino, kad tuos kunigus sunku - negalima - sugaudyti, nes jie prisidengia pseudo-

nimais!

"Vyskupui Matulevičiui teko padaryti kun. Toločkai įspėjimas" /Kun. J. Kriščiukaičio atsiminimai, rankraštis, III, parašyta Romoje 1943.V.10/.

Skundai Šv. Sostui

Per kelerius metus nuolat spaudoje, susirinkimuose ir net diplomatiniu būdu varant propogandą prieš Vilniaus vyskupą Jurgį, susidarė Romoje įspūdis, jog vyskupas Jurgis jau nebepajėgia nugalėti kylančių ir nuolatinių sunkenybių, kad jo buvimas galįs pakenkti žmonių sieloms.[215a/] Panašių ir dar sunkesnių užmetimų buvo daroma Romoje prieš Kauno /Žemaičių/ vyskupą Pranciškų Karevičių. Visai tad natūralu, kad Vatikano Sekretorius kard. P. Gasparri 1924 m. bal. 3 d. No.28676 raštu atsiklausė labai švelnia forma apie visa tai.

Vyskupas Jurgis plačiai nušvietė veiklos sąlygas ir tikrąją padėtį 1924 m. bal. 22d. raštu ir sąlyginiai pasisiūlė atsistatydinti, tuom duodamas šv. Tėvui laisvas rankas veikti.

Pat pradžioje paneigęs kažkokias ypatingas sunkenybes, kurios kliudytų jam eiti Ganytojo pareigas ar net kad jo valdymas būtų žalingas sielų išganymui, ramiai nurodo į esamą padėtį:

"Jei bendrai paimsime tikinčiuosius žmones be tautinių skirtumų, jie yra apolitiniai, ir vyskupą gerbia kaip sielų ganytoją," rašo vyskupas Jurgis.

"Ganytojiško aplankymo metu visur, neišskiriant Vilniaus miesto, man atvykstant, pasitikdavo su gausingu susibūrimu, su didžiausia pagarba ir su džiaugsmu, o išvykstant, palydėdavo su nemažesne padėka ir pagarba. Kai vizitų metu po kelis kartus dienoje sakiau pamokslus, kunigų liudijimu, jie buvo savo rūšies misijos žmonėms. Nemanau, kad šis mano ganytojavimas gali suteikti bent kokios žalos Lenkijos Respublikai, nes kas gali būti išganingesnio valstybei kaip skelbti piliečiams Evangeliją, kad jų papročiai panešėtų Kristaus pavyzdžiui.

"Dvasininkai, kiek pastebiu, mano valdymą bendrai ėmus, yra patenkin-

ti; išimtį sudaro kai kurie lenkai kunigai, prisidėjusieji prie Tautinių Demokratų politinės partijos ir ex professo atsidėję politikos reikalams. Jie jau nuo pat pradžios prieš mane vykė slapta ir sąmokslais, kad aš, neatsižvelgdamas į jų frakcijos pageidavimus, veikiu nepriklausomai mano ganytojavimo pareigose. Kitaip nei daryti negaliu, manau, be nuostolio katalikų reikalui.

"Lenkijos valdžiai, kaip lietuvis, nėsu mielas nei priimtinas; bet kai stengiuosi jai padaryti visą, kas reikia, ir išlaikyti ištikimybę, ištiesų, nieko negali man prikišti, iki šiol valdininkai nieko negalėjo pateikti prieš mane, o net priešingai, reiškė man deramą žmoniškumą ir pagarbos paslaugą visada parodydavo, ir nei kokių iš jų pusės iki šiol nėsu patyręs didesnių sunkenybių, eidamas savo pareigas. Tikrai, gave progos, kai kada bando įgilti, pavyzdžiui: dėlto, kad esu gimęs Lietuvoje, vietos vyriausybė ėmė neigti, atrodo, čia mano pilietines teises, nors kaip kunigas buvau įrašytas į Kielcų vyskupiją ir beveik visą mano gyvenimą Lenkijoje dirbau nuoširdžiai, iš visų jėgų."

Toliau kardinolui Gasparri aiškina Vilniaus vyskupijos padėtį padėtį kalbiniu atžvilgiu:

"Jei žvelgiame į kalbas, - lenkai gyvena pietuose, senovės Bielsko srities dalyje ir kai kuriose parapijose Balstogės ir Vilniaus srityje: Be to, katalikai kalba lenkiškai daugiausia kai kuriuos miestuose, kaip Vilniuje, Balstogėje, ir kituos, nors lenkai daugumoje yra didelių ūkių savininkai, mokyklų mokytojai ir visi civiliai valdininkai. Didesnioje vyskupijos dalyje gyvena gudai, lietuviai, ukrainiečiai ir galop žydai.

"Gudai, lietuviai ir ukrainiečiai, nors savo tautiškumą brangina ir yra savo tautų vadai, nieko neturi prieš mane; priešingai, nori, kad palikčiau Vilniuje. Nors nieko jų naudai nepadariau ir gal net jų teisėtų pageidavimų šiose sąlygose negalėjau visada patenkinti; bet visada žmoniškai ir palankiai su jais elgiausi, nieko nedarydamas jų žalai.

"Kai iš manęs buvo reikalaujama veikti prieš gudus, aiškiai pasakiau:

-"Tegul nereikalauja, kad spausčiau ir persekiočiau nelenkus kunigus; kaip ganytojas, privalau visiems lygiai tarnauti, nes visų esu skolininkas."-

"Kas liečia lenkus, savaimi aišku, norėtų turėti vyskupą lenką ir tai tokį, kuris paremtų jų tautinius ir politinius šiose srityse tikslus ir, kiek galima, religijos ir savo poaukščio orumo svoriu. Čia lenkai deda visas pastangas tam, kad galimai greičiau sulenkėtų nelenkai. Tam veikimui negaliu kitaip, kaip stovėti nuošaliai, nes nei viena kalba nėra kliūtis atsiekti išganymą. Tegul kalba, kaip kam patinka, jei tik tiki Dievą ir Viešpaties keliais eina. Ir Kristus nesiuntė mus kalbų mokyti, bet Evangeliją skelbti. Atsargiai ir apdairiai, manau, reikia šiuo reikalu elgtis, ypač kai mokyti ir tautiniai susipratę gudai ir kiti įsižeidžia, kai religija ir Katalikų Bažnyčia bandoma panaudoti kaip priemonė jų žmonėms nutautinti. Ir net patys žmonės su laiku darosi vis labiau ir daugiau tautiniai susipratę. Kiek galiu, stengiuosi lygiomis vertinti visas tautas ir žmoniškai elgtis, nes Bažnyčia yra jų visų Motina.

"Bendrai, stengiuosi būti nuošaliai nuo politinių ir tautinių klausimų, to įsitikinimo vedamas, kad kunigas, o juo labiau vyskupas, turi būt aukščiau už visą politiką ir tautinius ginčus; jo partija turi būti vien tik Kristus ir Bažnyčia.

"Ne visi lenkai, atrodo, dėl tos priežasties yra man priešingi. Tikintieji žmonės lenkai, nepriklausą politikai, prie manęs artėja, kaip tinka eiti prie savo ganytojo. Kai kurie samyšininkai politikai Vilniuje kelis kartus stengėsi sukelti žmones prieš mane, bet nesekmingai.

"Mokytieji lenkai, kurie priklauso taip vadinamai pažangiųjų partijai, iki šiol nėra puolę manęs savo laikraščiuose, o net parodė protarpiais man gero palankumo.

"Tautinės gi lenkų partijos man yra priešingos, ypač gi Tautiniai Demokratai. Ši partija nori, kad visa tarnautų jų tikslams ir tauti-

niems siekiams. O jei kas to daryti nesutinka, pula jį visu galimu smarkumu.

"Pavyzdžiui: net smarkiau, negu prieš mane, savo laikraščiuose puolė Minsko vyskupą Loziński, nors jis yra geriausias lenkas ir patriotas, kai pasklido gandas, jog jis būsiąs paskirtas į mano vietą Vilniuje, tik dėlto, kad jie manė, jog jis nebus klusnus jų politinei drausmei. O šiuo metu ėmė didžiausiu smarkumu pulti Mogilevo arkivyskupą Roppą, kad drįso veikti prieš jų partiją.

"Prieš mane ši partija, atrodo, nepaliko nieko neišbandžiusi, ką tik blogybė gali pasiūlyti, ir savo laikraščiuose nuolat kovodami, pateikdami melagingas ir prasimanytas priekibes; koliojimais, grasinimais, net nužudymo siaubu stengėsi mane išblokšti iš vyskupo sosto.

"Į šmeižtus nekreipiau dėmesio: ne žmonių būsiu teistas, o Dievo, kurs mane teis. Šiems žmonėms nekartą esu pareiškęs, kad Vilniuje esu Šv. Tėvo įsakymu ir iš čia nesitrauksiu be Jo valios, nors prieš mane ranką pakeltų ar būčiau nužudytas.

"Pradžioje šios partijos veikmai siekė to, kad sudarytų apie mane nuomonę, jog esąs "ir mokytas, ir pamaldus, ir net šventas," bet vyskupijai valdyti nepajėgus; paskui pradėjo kalbėti prišingai: esą bažnytinius reikalus tvarkau su neįtikėtinu šaltumu, valios stiprybe ir pastovumu taip, kad jie išeiną tautai ir Lenkijos Respublikai į nuostolį; šiuo gi laiku stengiąsi įrodyti, kad aš pasidaręs neapkenčiamas asmuo. Daug man prikiša, bet vien bendrais žodžiais; faktai, kuriais remtųsi tikrovė, iki šiol nebuvo pateikti.

"Nors tiek ir tokių didelių atmainų įvyko Vilniaus mieste ir vyskupijoje - nes paeiliui turėjome aštuonias skirtingas valdžias -, vyskupija buvo dažnai padalinta į dvi ar daugiau kovojančias dalis, bet gegiausias Dievas apgaugojo mane nuo klaidingų politinių ar tautinių veiksmų.

"Ši Tautinių Demokratų veikla, iš tikrųjų, pasiekė tai, kad kai

kurie kulturingi lenkai žvilgia su nepasitikėjimu į mane, lygiai kaip yra aiškiai man nedraugingų ir priešų, nors įvertinančių ir suprantančių, kad visas manęs puolimas neturi tikro pagrindo."

Toliau vyskupas Jurgis dėsto kardinolui Gasparri, kad jam pačiam aktyviai įeiti į lenkų socialinį, tautinį ir politinį gyvenimą netinka. Būtinais atvejais vyskupę pavaduodavo sufraganas Michalkevičius. Per tautines lenkų šventes, kai buvo kviečiamas, pats vyskupas laikydavo pamaldas.

Beveik nuo 1924 m. pradžios paliovė puolę endekai Vilniaus vyskupą, nes jie tikėjosi pašalinti jį diplomatiniu keliu, ypač sudarant konkordatą su Šv. Sostu.

Apie Vilniaus vyskupijos politinę ateitį rašo jis taip:

"Nepaisant kas rašoma ar kalbama, pasilieka netikra nei galutinai pastovi šio krašto politinė padėtis. Patys lenkai sako, jog šiose sąlygose, kurios yra, krašto ekonominis išsilaikymas ir gerovė sunkiai galimi; kad galėtų kraštas klestėti, būtinai, esą, reikia turėti priėjimą į Baltijos jūrą, ko negali būti, nebent būtų nugalėta Lietuva. Iš antros pusės reikėtų, kad krašto ribos atsiremtų į Dniepro upę. Bet Lietuva nepaliauja kovojusi už savo teises į miestą ir Vilniaus kraštą ir yra it kokiame karo stovyje su Lenkija. Rusija gi įkūrė Gudų ir Ukrainos respublikas; per jas tikisi atgauti lenkų valdžioje esančias, bet gudų ir ukrainiečių apgyventas sritis, ir ji laukia vien progos ir patogaus laiko.

"Kas liečia pačius krašto gyventojus, stačiatikiai gudai ir ukrainiečiai yra labai priešiškai nusiteikę prieš lenkų valdžią, taip pat ir lietuviai ir beveik visi žydai. Bet ir gudai katalikai, bendrai ėmus, nėra patenkinti, beveik visi mano, jog dabartinė dalykų padėtis esanti laikina ir pereinamoji; beveik visi yra įsitikinę, jog Rusija, atgavusi jėgas, užims šias sritis; ir taip gyvename čia belaukiant artimiausio būsimo karo ir naujo reikalų pertvarkymo."

Tą visą atvirai išdėstęs kardinolui Gasparri, vyskupas Jurgis nurodo, kad sunkenybės buvo daromos jam asmeniškai, bet jos nekliudė jam Ganytojo pareigas eiti; kad šis laikas nepatogus keisti Vilniaus vyskupą, nes nei vienas neišvengs užsipuldinėjimų ar priekaištų. Bet jei pasiliks lenkų valdžia Vilniaus krašte pastoviai ir jei į seimą rinkimus laimės endekai, jie ras priemonių pašalinti Vilniaus vyskupą. Ir savo paaiškinimus baigia: "Kaip bebūtų, nuoširdžiai prašau, teikis Kilmingasis Pone, pranešti Šv. Tėvui, kad pilnai paklusiu jo valiai: tegul tvarko, kaip jam patinka. Jeigu manys, jog šie laikai reikalauja, kad per kurį laiką valdyčiau Vilniaus vyskupiją, neatsisakau pakelti tos naštos. Jeigu atrodys, jog jau yra laikas, kad būčiau nuo tos naštos laisvas dėl Bažnyčios gėrio, dėkingiausias ir linksmas grįšiu į vienuolinę Kongregaciją, kurios esu narys, kad kiek galėdamas toliau tarnaučiau Dievui ir Bažnyčiai."

Rašto pabaigoje, atsakydamas į paklausimą apie Žemaičių vyskupą Pr. Karevičių, pažymi, jog tarp Vilniaus ir Kauno nėra tiesioginio susisiekimo, kad ne viską gali patirti, kaip dalykai buvo. Tik iš savo patirties Petrapily ir Kaune žino, kad vysk. Karevičius yra pamaldus, teisingas ir uolus patarnauti visoms tautoms. Jam galima prikišti, kad įžeistas nemoka nutylėti, bet savo skausmą kitiems išreiškia. Kai lenkai jį skaudžiai įžeidė, jis savo jausmus, nors be reikalo, kitiems atidengė. Iš to įžeidėjai padarė išvadą, kad Kauno vyskupas jiems nepalankus. Kuomet vysk. Jurgis lankęsis Kaune, lietuviai kalbėje, kad vysk. Karevičius per daug pataikaująs lenkams.

Apaštalavimas tarp stačiatikių

Vilniaus vyskupijos plotuose gyveno daug stačiatikių: Vilniaus gubernijoje jų buvo 27.63% gyventojų, o Gardino gub. net 57.22%. Ir juos siekė tėviška vyskupo Jurgio globa, besirūpinant jų sielos išganymu. Savo susirūpinimą jis reiškė arkiv. L. Lauri savo pranešime 1921 m. XII. 4 d. laiške.

Norėdamas turėti tikrų statistinių davinių ir apčiuopti esamą padėtį, paprašė jis tų reikalų žinovų patikimų žinių. Bet ir 1925 m. vasario 19 d. laiške atsiprašinėja, kad negavęs minimų žinių ir negalėjęs pateikti tikram ir pilnam misijonieriškam darbui gairių savo vyskupijoje. Tuo tarpu nesiliovė ta kryptimi veikęs.

U.A.Fioridi, S.J. rašo, kad Dievo Tarnas Jurgis, paskirtas didelės Vilniaus vyskupijos Ganytoju, greit pasireiškė savo pamiltoje srityje - apaštalauti tarp orientalų, o ypač tarp rusų. Jis nemažai prisidėjo prie to, kad Bažnytinė valdžia parengtų šiam apaštalavimui pagrindines gaires. Ir kad tai greit įvyko, reik tai priskirti vyskupo Jurgio nuopelnams. Kiti kunigai ir vyskupai matė ir visą gyvenimą galvojo apie orientalų, ypač rusų, atvertimą, bet užsiėmę savo asmeniniais ar tautiniais reikalais, nesurado teisingo kelio kaip grąžinti į tikėjimo vienybę atsiskyrusius brolius.

Tikėjimų, tautų ir apeigų mišinyje nebuvo lengva valdyti Vilniaus vyskupiją. Net tarp katalikų buvo ryškių skirtumų. Vyskupas Jurgis pajėgė pasilikti viršum visų partijų. Savo ingreso kalboje /1918.XII. 8/ jis pareiškė:

"Rūpinsiuos, kaip Kristus, apglobti visus; būti visiems visu kuo. Dėl tiesos esu pasiryžęs guldyti galvą. Noriu jums būti ne kuo kitu, kaip tik tėvu ir ganytoju, Kristaus sekėju. Mano darbo dirva - Kristaus Karalija /Kovojanti Bažnyčia/. Mano partija - Kristus." 216/

Matydamas tikrą reikalą, 1919 m. kovo 13 d. jis leido kurtis gudų parapijai Idoltoje. Drujoje buvo įkurtas stiprus tėvų marijonų gudų namas su gimnazija ir spaustuve. Gudų tėvų marijonų patarnavimu plačiai ir daug pasinaudojo gausiai ten gyvenusieji stačiatikiai. Čia susisudarė pirmoji žytų apeigų marijonų grupė apaštalauti Gudijai ir Rusijai. 217/

1923 m. vysk. Jurgis pradėjo organizuoti atskirą seserų Kongregaciją Drujoje. Gavo atitinkamus nurodymus, būdamas Romoje su apyskaitomis.

1923 m. lapkričio 21 d. laiške kunigui A. Cikoto randame paminėtus kai kurių seserų vienuolių vardus: s. Vanda, s. Kazimiera, s. Henrika, s. Jozefa, s. Michalina, s. Bronislava. Pradžia nebuvo lengva. Viena, kita buvo panorėjusios turėti vienuolinę uniformą, abitą. Vyskupas Jurgis aiškiai pasakė, kad seserys Drujoje abitų nenešios. Jų kongregacijos tvarkymą pavedė kun. A. Cikotai ir suteikė leidimą laikyti seserų koplytėlėje šv. Mišias, laikyti Švč. Sakramentą. Ir jam rašė dėl seserų abitų: " Abitus nešioti uždraudžiu; slėptis, kad jos vienuolės, neturi priežasties, bet gali būti vienuolės be abitų."

1924 m. vasario 9 d. vysk. Jurgis pranešė kun. Cikotai, jog yra gavęs Romos sutikimą, kad sesutės Drujoje būtų vyskupijos Kongregacija. Pasiuntė pagelbon kun. Cikotai ir kun. Chamonek br. Kovalevskį ir pasiūlė pasiteirauti pas pažįstamus kunigus sau tinkamų sandarbininkų. Jų greit susidarė visas būrys.

Eucharistinio Jėzaus Tarnaitės [218]- naujoji seserų Kongregacija Drujoje - oficialiai įsikūrė kun. A. Cikotai padedant šv. Jurgio /bal. 23/ dieną 1924 m., tuom pagerbiant savo įkūrėją vyskupą Jurgį. Jau 1923 m. lapkr. 21 d. vysk. Jurgis mini, kad s. Vanda tikisi gauti lenkų valdžios leidimus gimnazijai pradėti ir siuvyklą atidaryti. Būrys seserų atvažiavo Vilniun 1925 m. pasimokyti siuvimo meno.

Sustiprindamas gudų marijonų veiklą, vysk. Jurgis Drujoje įkūrė atskirą novicijatą savo veikėjams ruošti . 1925 m. geg. 20 d. laiške nurodo, kad novicijatas pradėtų veikti mokslo metams pasibaigus gimnazijoje, o geg. 31 d. pasiuntė reikalingus dokumentus, paskirdamas kun. A. Cikotą naujokų vedėju. Paskutiniame vyskupo Jurgio rašytame Vilniuje laiške kun. A. Cikotai yra paminėti ir tuo laiku Drujos marijonai: jis paskyrė kun. Hermanavičių Drujos par. klebonu, kun. A. Cikoto Namo Viršininku ir Naujokų Vedėju. Rūpinasi br. Leono Šeliuko, br. Kašyros, kun. Smulkos, kun. Dašutos ir kitų reikalais /1925.VI.17/.

Misijų darbo plotai Vilniaus vyskupijoje buvo dideli. Vyskupas Jur-

gis palaikė ir net skatino kitas vienuolijas apaštalauti stačiatikių tarpe.

1924 m. rugsėjo 26 d. vysk. Jurgis leido atvykti tėvams jėzuitams vyskupijon ir įkurti rytų apeigų naujokyną Albertyne. Tai dvarelis apie 10 kilomentrų / 6 1/4 mylios/ nuo Slonin'o miesto. Ten apsigyveno tėvai: Bourgeois ir Malinowski. Prie jų prisijungė atsivertęs iš stačiatikių vienuolis; įsitaisė rytų apeigų koplyčią; joje aptarnauja atvykstančius į pamaldas žmones, kurie pripranta, kad apeigose yra minimos maldos ir už Romos Patriarką, Šv. Tėvą.

Vyskupas Jurgis, pasinaudodamas Apaštališkojo Nuncijaus Achille Ratti/ suteiktais žodžiu įgaliojimais lotynų apeigų vyskupams, įgaliojo tėvą Bourgeois rūpintis visais rytų apeigų katalikais Vilniaus vyskupijoje ir subdeleguoti kitus misijonierius. Taip gi leido jam vesti metrikų knygas. Tuo būdu laikinai buvo sutvarkyta apaštalavimo darbas.

Pas Vilniaus vyskupą buvo kreipęsi du stačiatikiai kunigai, norėdami susivienyti su Bažnyčia. Bet neturėdamas tam aiškių įgaliojimų, pasiuntė juodu pas vyskupą Przezdzieckį. [219]/ Tuos įgaliojimus jis gavo iš Apašt. Nuncijaus, arkiv. L. Lauri, 1925 m. bal. 6 d. No.10312. Ir juos panaudojo 1925 liepos mėn. priimdamas į Bažnyčios vienybę Archimandritą Pilypą Morozov'ą, rusą, buvusį stačiatikių seminarijos Vilniuje profesorių ir paskyrė jį mažos bažnyčios rektoriumi, kad patarnautų rytų apeigų rusams Vilniuje. "Morozovo veikla pasidarė galutinai laimingo pasisekimo pradžia. Gana skaitlingi rusai dalyvauja šv. apeigose ir yra vilties, kad pamažu jie susitaikys su tikrąją Bažnyčią," rašo jis šv. Rytų Bažnyčios Kongregacijai. [220]/

Dešimčiai dienų praėjus /1925.IX.29/ vysk. Jurgis rašo taipat Rytų Apeigų Kongregacijai, pranešdamas apie Valento Zetkin Kompanovski asmenį, jo atsivertimą iš stačiatikių 1917 m., jo išeitus mokslus Tomsko universitete ir dabar Vilniaus teologijos fakultete baigiantį 4-us teologijos mokslo metus ir prašydamas leisti jam priimti rytų apeigomis kunigo šven-

timus.

Pirmiau negu išvyko iš Vilniaus vyskupas Jurgis gražino Bazilijonų Ordinui senovėje priklausiusią bažnyčią, vienuolyną, pastatus ir žemes Tarakonie, įjungdamas jiems pareigą apaštalauti tarp apylinkėje gausiai gyvenančių stačiatikių. Tai buvo 1925.VI.24 d. [221]

Neturime žinių, kiek buvo viso atsivertimų Vilniaus vyskupijoje per visą vysk. Jurgio buvimą Vilniuje /1918-1925/. Bet jis nemažai džiaugėsi, kad jo įtakos dėka per ketverius ganytojavimo metus Vilniaus vyskupijoje įsijungė į Katalikų Bažnyčią 7.025 stačiatikiai, kaip jis rašo pranešime Šv. Sostui 1923 m. [222]

Katalikiškas, bet ne lenkiškas, gudų marijonų veikimas Drujoje nepatiko okupacinei Lenkų valdžiai. Ilgai nepripažino įkurtosios ir veikiančios Drujoje gimnazijos, neleido naudotis įsigytaja spaustuve. Vysk. Jurgis sužinojęs, kad vienuolyne žmonėms dalinamas gudų laikraštis "Krynica," kad okupantai nesikabintų prie vienuolyno, įspėjo: "Bijau, kad tokiu būdu neužsitrauktumėte sau bėdos. ...Jei nori, tokį politinį laikraštį tegul sau platina pasauliniai žmonės už vienuolyno." /1925.X.12/. Atsargos mokė lapkričio 21 d. laiške: "Kun. Bronikowskis rašė apie Druja; patenkintas; tik kiek prisibijo, kad nebūtų perdėto baltgudiškumo ir kad delto lenkams /marijonams KM./ netektų nukentėti." Tai reiškė: juodi debesys prieš audrą.

D.T. Jurgis rūpinasi ir Eucharistinio Jėzaus Tarnaitėmis. Jis rašo kun. Cikotai: "Aš Tamstai buvau davęs visus įgaliojimus del Sesučių. Jei tų įgaliojimų neatšaukė J.E. Michalkevičius, tai gali ir prie apžadų kur tinkamas prileisti. Prie progos paprašyk J.E. Michalk., kad patvirtintų mano duotus žodžiu įgaliojimus. J.E. Ciepliakas, be abejo, netrukdys Sesučių gyvenimo.

"Laikinus Įstatus buvau joms davęs pilnus, beabejo turi.

"Jos juridinį pamatą turi, daviau ir raštus." /1925.XI.21/.

Pieš išvykdamas Amerikon, arkiv. Jurgis rašė kun. Cikotai: "Dėl bū-

simo misijonieriavimo Rusijoje aš galvoju ir kalbu. Bet rimtai tuo dalyku galėsiu pasirūpinti tik grįžęs iš Amerikos. Tikiuosi, kad tuo reikalu man Dievas padės, nes tai Jo reikalas. Būkite ramūs, teks Jums kada nors apaštalauti; ruoškitės tuo tarpu" /1926.IV.19. Roma/.

Atmainų užuominos

Vilniaus vyskupas Jurgis ėjo taip pat gražiai besivystančios Amerikoje, Lietuvoje, Lenkijoje marijonų kongregacijos Vyriausiojo Vadovo pareigas. Kūrėsi pirmieji vienuolynai Gudijoje ir Latvijoje. Reikalų ir įvairiausių klausimų kildavo daug. Tėvas Generolas palaikydamas su visais glaudžius santykius, kur galėdamas, pats vyko klausimų tirti vietoje, o kitur - savo gausiais laiškais duodavo atitinkamus patarimus, įgaliojimus ir įsakymus, nors nuo šių paprastai susilaikydavo.

Į savo tėviškus laiškus mėgo jis įpinti žinučių, kas kur gera yra daroma kitų Kongregacijos narių. Ir apie savo vargus užsimindavo artimesniems bendradarbiams.

Gerai suprasdamas savo padėtį Vilniuje ir pramatydamas nuoseklią reikalų eigą, žinojo ką darysiąs, o kad kitiems tie posūkiai neatrodytų staigmenos, pranešdavo tai užuominomis.

Iš Vilniaus rašė kun. V. Kulikauskui Amerikon: " Mes čia susilaukėme Konkordato, kurį sudarė šventasis Tėvas su Lenkų valdžia. Vilniaus dijecezija pakelta į arkivyskupijas. Dabar vėl ėmė skleisti paskalas, kad tikrai mane iškelsiąs Šv. Tėvas kitur" /1925 m. kovo 19 d./.

Nuo pat 1920 m. rudens vyskupo kapelionas, kun. Jonas Kriščiukaitis, rinko knygynuose ir pirko lituanistines knygas Marijonų bibliotekai. Per penkerius metus susirinko bene 4 tūkstančius. [222a/] Buvo ten visos svarbesnėsės lietuvių ir kitomis kalbomis leistos knygos apie Lietuvą. Todėl vysk. Jurgis rašo į Kauną kun. J. Vaitkevičiui 1925 m. bal. 19 d.: "Jau rašiau,kad mudu su kun. Jonu labai norėtume, nors dalimi, pasiųsti knygas į Marijampolę: čia tų knygų padėtis nejkra, o net gal būt ir pavojinga." Ir prideda:

"Nežinau, ar ilgai man teks dar Vilniuje vargti. Vėl ima rašyti ir žinias skleisti, kad aš nebeliksiąs Vilniuje, į mano vietą statomas vyskupas Jalbrzykovskis. Kad mane Šv. Tėvas paliuosuotų, labai džiaugčiaus asmeniškai, ir manau kad liuosas būdamas, dar daugiau galėčiau pasitarnauti Kongregacijos labui. Dievo valia. Tiek visokių paskalų buvo skleidžiama, tiek visaip man grasinama. Kol reik vargti, ne ką darysi."

1925 m. bal. 24 d. rašydamas Amerikos marijonams, užsimena, kad Romoje apsigyvenęs steigtų ten marijonų namą. "Laukiu kaip Vilniaus reikalai pasibaigs, kažin ar liksiuos Vilniuje. Jei ne, tai būtų labai gerai, galėčiau į Rymą keltis ir rūpintis namo steigimu. Lauksiu kol dalykai paaiškės" /Laiškas kun. Kudirkai/.

Gana atsargiai 1925 m. geg. 7 d. rašo jis į Marian Hills naujokyną kun. K.A. Matulaičiui: "Pas mus čia tuo tarpu nieko nauja neatsitiko. Po Konkordato gali būti atmainų; Bažnyčios padėtis gali žymiai pasunkėti. Kalbama, kad gal mane Ap. Sostas iš Vilniaus atšauksiąs. Tikrai, mano čia būtis labai sunki ir kebli. Dievas geriau žino kaip bus geriau. Jei mane paliuosuos Šv. Tėvas iš Vilniaus, džiaugdamos išeisiu: galėsiu daugiau Kongregacijai patarnauti. Kaip paprastai tenka čia visąka nukentėti, šmeižtų nesigailima."

Daug aišiau parašė kun. Kudirkai geg. 10 d.: "Po Konkordato Bažnyčios padėtis pasunkėjo. Lenkai negali ne mintyte pamintyti, kad aš po Konkordato likčiausi Vilniuje net arkivyskupu. Kalbama, kad mane Šv. Tėvas atšauksiąs. Ir tikrai gyvenimas čionai ima darytis nepakenčiamas, darbuotis labai sunku... Visi šmeižtai, pramanyti priekaištai savo daro. Jei Šv. Tėvas tikrai mane iš Vilniaus paliuosuotų, padarytų man asmeniškai didelę malonę, galėčiau tada visiškai pasišvęsti Kongregacijai."

Drujos namo vyresniajam kun. A. Cikotai 1925 m. geg. 20 d. rašo: "22 šio mėnesio važiuoju į Varšuvą su kun. Jonu, grįšiu namo 30 gegužės. ...Nuolat kalba ir rašo, kad aš nebeliksiąs Vilniuje. Man rodos, kad kaip tik laikas kad mane dabar paliuosuotų iš Vilniaus. Galėčiau, kad

ir Ryme ar kitur atsisėdęs, Kongregacijos darbus dirbti. Bet viskas Dievo rankose. Tegul Jo šventa valia įvyksta visame kame. Man asmeniškai labai palengvėtų. Manau, kad kur kitur daugiau naudos Bažnyčiai gal padaryčiau."

Tą savo važiavimą į Varšuvą patvirtina ir kun. Būčiui. 1925 m. geg. 19 d. jam rašo: "Važiuoju 22 į Varšuvą į Vyskupų susirinkimą. Grįšiu 30 šio mėnesio ir būsiu namie iki kokios 5 liepos. Paskui gal važiuosiu į Ciechocinką pasigydyti ir pasilsėti. Girdžiu, dėl Kondordato pas jus užia. Nesikiškite į ginčus ir kovas, ypač politines. ...Kur galėdamas ramink žmones, nes man rodos, nėr ko taip labai užti.

...Čia jau nuo senai nuolat kalba ir rašo, kad aš Vilniuje nebeliksiąs. Labai džiaugčiaus, jei Šv. Tėvas nuo manęs tą naštą nuimtų. ...Tikrai čia ir sunku gyventi, ir dar sunkiau darbuotis. Trošku begalo. Sveikata ilgai negali tesėti. Dievo valia."

Iš Ciechocinko 1925 m. liepos 19 d. jis kun. Būčiui rašo:

"Aš Ciechocinke nuo 13 vakaro šio mėnesio dienos. Gydytojas rado, kad aš perilsęs. Prie to dar prisideda paprastos ligos.

"Kas su manim bus, dar tikrų žinių neturiu. Tikiuosi, kad Šv. Tėvas, atsižvelgdamas į Bažnyčios naudą ir mano sunkią padėtį, mane iš Vilniaus paliuosuos. Tikrai Vilniuje gyvenimas nepakenčiamas ir darbavimas,- kaip reiktų dažnai nebegalimas. Tikiuosi gauti tikrų žinių dar šį mėnesį, o vėliausia rugpiūčio mėnesį.

"Pasiliuosavęs iš Vilniaus, norėčiau apsigyventi Romoje. Gal Dievas padės tenai įsisteigti studijų namas ir valdybos buveinė."

Tuo būdu jis paruošė artimuosius bendradarbius Lietuvoje, Amerikoje ir pačioje Vilnijoje, kad priimtų šviesia nuotaika tai, ko jis stengėsi atsiekti. O jis jau buvo padavęs Šv. Tėvui pakartotinai atsistatydinimo raštą ir laukė palankaus sprendimo.

Atsistatydinimas

Lenkijai sudarius konkordatą su Šv. Sostu, vyskupui Jurgiui pasi-

darė aišku, jog atėjo laikas, kad jis pasitrauktų iš Vilniaus. 1925 m. gegužės 1 d. parašė jis popiežiui Pijui XI atsistatydinimo laišką ir jį pasiuntė per sau patikimą kun. prelatą Brzezevičių.

Pareiškęs laiško pradžioje, kad pats troško atvykti į Romą pas popiežių jubilėjaus metais, bet vietinės [illegible] to neleido padaryti. Ir toliau jis rašo:

"Visa rimtai apsvarstęs, manau, kad jau atėjo laikas, kad didesniam Bažnyčios gėriui, būčiau atšauktas iš Vilniaus, kadangi tarp lenkų ir lietuvių dėl buvusių kovų ir dėl esamos it karo padėties, atrodo, auga tarpusavis nesutarimas, įtarimai ir sunkenybės.

"Nestebėtina todėl, kad lenkai vos mane pakenčia, kad esu lietuvis ir Lenkijos Respublikoje turiu vyskupo sostą: nieku būdu nenori daleisti, kad įvyktų, šiam sostui esant pakeltam į arkivyskupijos garbę, kad aš pasilikčiau Vilniuje kaip arkivyskupas.

"Politinės partijos, ypač Tautinia Demokratai, kurie daug sveria Respublikoje, nuolatiniais prieš mane puolimais, melagingais apkaltinimais ir šmeižtais pasiekė tai, kad lenkų dauguma žiūri į mane kreivomis, pasidarė priešiškos dvasios ir beveik pradedu jų būti laikomas kaip jų priešas, kai mano veiksmai įtariami, į blogą pusę aiškinami ir iškreipiami. Tas lūžis jaučiamai auga ir nėra vilties, kad galima būtų jį nugalėti.

"Vyriausybė, kuriai atrodau esąs nedėkingas, ir ji manim nepasitiki. Taip dalykams esant, aišku, negaliu su derama laisve pareigų eiti, nei turėti reikalingos įtakos.

"Ne kad kryžiaus atsisakyčiau, kurį man Dievo gerumas uždėjo, tai rašau, bet vien tik didesnės Dievo garbės ir Bažnyčios gėrio trokšdamas. Visa kitą pilnai Tavo, Šventais Tėve, kilniausiai valiai pavedu. Tu žinai, Mylimas Tėve, kad aš esu pasirengęs visa nukęsti už Kristų ir Bažnyčią."

Laiško gale prideda kelis pagarbos žodžius apie tą laišką Šv. Tėvui

įteikiantį prelatą Brzezewicz, kuris žinąs apie vysk. Jurgio padėtį ir galėsiąs gyvu žodžiu suteikti reikalingų paaiškinimų.

Vyskupas Jurgis išdėstė visą reikalą gyvu žodžiu Apaštaliniam Nuncijui, arkivyskupui L.Lauri, ir prašė, kad jis paremtų Romoje jo atsistatydinimą iš Vilniaus.

Nuncijus tuoj pat pranešė kardinolui Gasparri apie turėtą pasikalbėjimą su vyskupu Jurgiu. Iš kard. Gasparri Ap. Nuncijus gavo pranešimą, kad vysk. Jurgio laiškas Šv. Tėvui yra gautas ir 1925 m. geg. 26 d. No.41944 raštu paprašė patarti vysk. Jurgiui, jei tikrai nori atsistatydinti, kad suteiktų svarbesnių motyvų.

Nuncijus 1925 m. birželio 1 d. pasiuntė vysk. Jurgiui gautojo rašto nuorašą ir pareikalavo išsamių įrodymų.

Vyskupas Jurgis parašė naują atsistatydinimo prašymą ir jį pasiuntė Nuncijui į Varšuvą.

Pakartotiną ir plačiau nušviestą prašymą Šv. Tėvui pradeda vysk. Jurgis paties reikalo atskleidimu: "Prie Tavo Šventenybės kojų klaupęs, nuoširdžiai ir nuolankiai prašau, kad teiktumeis maloniai atleisti mane iš Vilniaus vyskupo pareigų."

Toliau vysk. Jurgis nurodo į susidarusią būklę ir tikrą reikalą, kad būtų atšauktas iš Vilniaus. Jis rašo:

"Kai tarp Lenkijos ir Lietuvos buvo neperseniai karas ir iki šiol pasilieka it karo padėtis, ir kai lietuviai nepaliauja gynę savo teises į Vilnių ir apielinkės kraštą, lenkai stengiasi parodyti visam pasauliui šį miestą ir kraštą esant lenkišką ir kad jis teisėtai ir tikrai turėtų priklausyti Lenkijai, ir stengiasi visus nelenkus kogreičiau sulenkinti visais galimais būdais ir priemonėmis. Ir tai savaimi sudaro man, kaip lietuviui, sunką padėtį Vilniuje ir juo sunkesnę, kad dabar lenkai krašte sudaro valdantį luomą, ir beveik visą viešą gyvenimą ir savo rankose laiko ir vykdo ir vadovauja. Ir dėl to, kad esu lietuvis, lenkų akyse esu nemalonus, it kokia pirmaprade yda suteptas, ir dėl to

į mane ir mano veiksmus žvelgia jie su nepasitikėjimu, lengviau įtaria ir į blogą pusę aiškina.

"Tikrai, didžiausias lenkų noras čia Vilniuje yra turėti, kaip jie sako, savo žmogų; į mane, kadangi esu lietuvis, žiūri ir į nuolatinę a savo tikslams ir pageidavimams kliūtį bei priešenybę. Radę mane Vilniuje, su aitrumu pakentė kaip vyskupą, bet nieku būdu nenori daleisti, kad tai įvyktų, kad šiam sostui esant pakeltam į arkivyskupijos garbę, kad ir dabar pasilikčiau kaip Vilniaus arkivyskupas. Šiose dabartinėse sąlygose, lenkų tautos vyskupas neturėtų, atrodo, nė vienos šimtosios dalies sunkumų, kurie čia mane ištinka ir yra sudaromi."

Toliau vysk. Jurgis atskleidžia netolimos praeities buvusią būklę ir sekusią kovą prieš jį spaudoje ir visuomenėje.

"Kai vokiečiai buvo užėmę šias žemes, beveik visų vietos tautų padėtis buvo vienoda; tuomet lenkai iš manęs daugiau nereikalavo, tik kad lygiomis visus priimčiau; ir pripažino mane kaip lietuvį, kad visiems buvau teisingas. Bet kai jie patys apėmė krašto valdžią, jų tautinės politinės partijos, ypač vadinamoji Tautinė Demokratija, kuri daug sveria Respublikoje, visomis priemonėmis ir būdais ir su kažkokiu sutartu metodu pradėjo smarkiai mane pulti: ir gyvu žodžiu privačiai, ir laikraščiuose, ir viešuose susirinkimuose ir pamoksluose žmonėms. Iš vienos pusės stengėsi padaryti mane nuolat nekenčiamu asmeniu, ir nepagrįstais įvairiais melagingais užmetimais ir apkaltinimais bei šmeižtais užgriūdami ant manęs, garbę plėšdami. Ir jau to yra pasiekę, kad daugelio nuomone esąs kažkoks pabaisa, kuris kvėpuoja ne kuo kitu, o neapykanta ir lenkų pražūtimi, ir jau daug kas ne vien šnairomis į mane žiūri, bet net kaip į kokį tautos ir Lenkų Respublikos priešą.

"Iš kitos pusės visa išbandė, kad padarytų mano gyvenimą aitriausią, nepakeliamą, ir mano patarnavimo pareigą tikrai sunkią ir net neįmanomą; ir įvairius nemalonumus nuolat sudarydami ir įvairiais būdais, net neišskiriant grasinimo nužudyti, mane baugindami, ir skatindami įvairiomis

priemonėmis žmones, kad prieš mane sukiltų. Iš tikro, mano ganytojavimo darbe visada jaučiu ir matau it tai būtų veiksmo santrauka; ir vėl dažnai atsitinka, kad daugelio sunkumų iš visur sukliudomas, būčiau neištesėjęs, jei nebūtų padėjęs man Jėzus Kristaus Kryžius ir Šventajam Tėvui klusnumas.

"Kas bebūtų, negalima leisti, kad tai toliau testųsi: ši prieš vietos vyskupą kova neša apgailėtinų vaisių: ir Dievas įžeidžiamas, ir nemažai sielų suaitrėja ir sugęsta, ir vyskupui pagarba mažėja, ir jo orumas ardomas, ir net pats Šventas Sostas protarpiais nukenčia; tai visa negali neatnešti žalos Bažnyčiai ir net žalos Respublikai."

Toliau vysk. Jurgis prisimena 1924 m. pareikštą savo nuomonę Šv. Sostui ir dabar, pablogėjus sąlygoms, ją keičia:

"Kai dar buvo dalykai netikri, galvojau, nuoširdžiai pranešdamas Apaštalų Sostui, jog dar gal neatėjęs tinkamas laikas, kad aš iš Vilniaus būčiau atšauktas. Dabar gi, kai sudarius Konkordatą bažnytiniai reikalai tvarkomi ir nustatomi, visa rimtai Dievo akivaizdoje apsvarstes ir pasvėręs, jaučiu ir matau, jog atėjo metas, ir net skubus laikas, kad būčiau galimai greičiau paleistas iš Vilniaus."

Apie vyskupijoje esančių įvairių tautų katalikus rašo:

"Tai yra gana bendras ir tikras lenkų lūkestis, net katalikiškieji laikraščiai teigė, jog aš Vilniuje tikrių tikriausia nepasiliksiu.

"Kai liečia lietuvius ir gudus, ir jie patys stebisi, kad tokiose sunkenybėse atsiradęs taip ilgai savo pareigose tesėti galėjau, ir, atrodo, aiškiai supranta, kad vargu kiek ilgiau, kaip tai tiktų, galėčiau čia pasilikti. Tikrai, net patys lietuviai šį mano atleidimą, kurį tikiuosi gauti, ne kitaip gali įvertinti, bet kaip naują man Šventojo Sosto gerumo ir pasigailėjimo veiksmą."

Kad būtų atšauktas iš Vilniaus tuč tuojau, nurodo į galimą pavojų ir žalą Bažnyčiai:

"Protingi vyrai teigia, ir tai nebe tikro pagrindo, kad jei Konkor-

datą sudarius toliau ir tai kaip arkivyskupas Vilniuje būčiau paliktas, lengvai gali pasidaryti, kad politiniai sąmokslininkai, nustoję vilties, kad būsiu atšauktas, nesidrovės ištiesti į mane smurto rankos. Dievo malonės stiprinamas, visam esu pasirengęs, bet man atrodo, vargu gali būti naudos Bažnyčiai, jei dalykai bus iki tol privesti ir padaryti."

Ir toliau su visu nuolankumu, primindamas gana glaudžius buvusius tarpusavio santykius ir parodytą sėkmingą globą, su pasitikėjimu kartoja prašymą, kad būtų atleistas iš Vilniaus vyskupo pareigų, ir kad bent kurį laiką būtų leista jam gyventi Romoje ir atsidėti paprastiems kunigų marijonų kongregacijos darbams, kurios yra Vyriausiasis Vadovas. Visai atsistatydinimo raštas yra rašytas Vilniuje 1925 m. birželio 27 d.

VI Atvanga

Iš Vilniaus į Romą

Liepos mėnesio pradžioje /1925/, aptvarkęs bėgamuosius Vilniuje reikalus, parašęs laiškus į Amerikią ir Lietuvą, išvyko pasigydyti į Ciechocinek. Kurortą pasiekė liepos 13 d. Gydytojas patikrino vyskupo Jurgio sveikatą. Rado labai nuilsusį ir dar kankinamą "įprastoms" kaulų džiovos ligoms.

Čia jis gydėsi ir kartu laukė svarbios žinios. Apie tai rašė jis iš Ciechocinek kun. Jonui Kriščiukaičiui Vilniun. Bet laišką pasiuntė per kun. B. Skrindos rankas. "Buvau pas Nuncijų. Spėju, kad mane iš Vilniaus paliuosuos. Gal neužilgo gausiu tikrų žinių. Gal teks man dar į Vilnių važiuoti, o iš ten į Rymą. Paslaptį reikia griežtai laikyti, kad nebūtų nemalonumų" /Laiškas kun. J. Kr. 1925 m. liepos 19 d./.

Iš tikrųjų, popiežius Pijus XI vyskupo Jurgio prašymą patenkino ir 1925 m. liepos 14 d. ir priėmė jo atsistatydinimą, bet Nuncijus Varšuvoje liepos 19 d. dar nebuvo gavęs iš Vatikano raštų.

Iš Varšuvos į Romą vyskupas Jurgis išvyko rugpiūčio 3 d. Iš tirimų laiškų nematyti, kad jis būtų grįžęs Vilniun ko nors pasiimti. Buvo atvažiavęs į Ciechocinką pailsėti ir pasigydyti, gi buvo nepilnas tris savaites laiko. Beveik būtų galima teigti, kad paskutinio Vilniaus vysku-

po Vilniuje buvimo dienos buvo 1925 m. liepos mėn. pradžia.

Po jo į Vilnių buvo paskirtas arkivyskupas Jonas Cieplak. Jis tačiau mirė J.A.V., nepadaręs Vilniun net ingreso.

Vyskupas Jurgis atvyko į Romą rugpiūčio 5 d. po pietų; sustojo via S. Sebastianello 11. Rugp. 6 d. 3:30 val. ryte atsikėlęs, rašė kun. Pr. Būčiui į Kauną: "Išdėsčius visą dalykų stovį, tikrai biaurų, nepakenčiamą ir Bažnyčiai kenksmingą, Šventasis Tėvas pasigailėjo menęs ir mane iš Vilniaus paliuosavo. Labai gražų ir palankų laišką gavau iš J.E. Kardinolo Gasparri. Jo Šventenybė žada ir toliau remti mane ir man padėti Vienuolijos darbus dirbti.

"Rūpinuosi gauti pas Šventąjį Tėvą audienciją."

O pramatydamas, kad Lietuvoje gali klaidingai suprasti jo iš Vilniaus tikras pasitraukimo priežastis, pataria kun. Būčiui: "Jei Lietuvos laikraščiai netinkamai aiškintų mano iš Vilniaus pailiuosavimą arba drįstų Šventajam Tėvui priekaištų daryti, paaiškink, kad kitaip nebuvo galima daryti. Ilgiau liktis aš negalėjau, būtų buvęs neprotas. Šventasis Tėvas mane paliuosuodamas, atliko tikrą pasigailėjimo darbą ir tik dar vieną kartą daugiau parodė man savo Tėvišką širdį."

Tikrai, Pijus XI Dievo Tarnui Jurgiui parodė didelį palankumą. D.T. Jurgio laiškai, rašyti Romoje rugp. 18 ir 20 d. kun. Pr. Būčiui, nors pasirašyti vienu žodeliu "Jurgis," bet antraštėje turi "Matulevičius Georgius, Archiepiscopus, M.I.C.", nors, anot Annuario Pontificio 1927m. p. 260, ~~Gen. Postulatoriaus kun. K. Rėklaičio,~~ jis buvo oficialiai pakeltas į arkivyskupus 1925 m. rugsėjo 1 d. 223/ "Archiepiscopus tit. Adulitanus." Šv. Tėvas jį priėmė rugp. 13 d. audiencijoje ir suteikė dvi malones: 1/ legalizavo vyskupo juridinius veiksmus karo metu padarytus ir 2/ leido marijonams įsikurti Romoje. 224/

Tarptautinės marijonų kolegijos pradžia

Dancige įvykusi marijonų kapitula 1923 m. nutarė įkurti Romoje vienuolijos generalinę prokūratūrą. Bet tai greit padaryti nebuvo galima.

Vienuolių veiklos ir teisių klausimams bei kitiems reikalams vis didėjant, kuriuos buvo galima išspręsti vien Romoje, šv. Vienuolynų Kongregacijoje, augo pasiryžimas įgyvendinti kapitulos nutarimą. Į kun. F. Kudirkos paklausimą tuo reikalu, 1925 m. bal. 24 d. vysk. Jurgis jam atsakė:

"Rymas ir man rūpi, tik kažin kada galėsim ten įsikūrti. Laukiu kaip Vilniaus reikalai pasibaigs, kažin ar liksiuosi Vilniuje. Jei ne, tai būtų labai gerai, galėčiau į Rymą keltis ir rūpintis namo steigimu. Lauksiu kol dalykai paaiškės."

Atvykęs iš Vilniaus į Romą, pirmajame laiške 1925 m. VIII. 6 d. kun. Pr. Būčiui rašo:

"Norėčiau jau šiemet iki rudeniui įsteigti čia mūsiškiems "Collegium Marianorum" arba studijų namus. Iš Lenkijos būtų du kandidatai lenkai, vienas baltgudis ir gal vienas rusas; iš viso trys ar keturi. Iš Amerikos norėtų atsiųsti Mačiulionį, subdijakoną... Gal ir iš Lietuvos ką atsiųstumėte. Norėčiau žinoti koks butas reikalingas."

Gaves šv. Tėvo Pijaus XI leidimą įsikurti Romoje, pakvietė iš Amerikos į Romą kun. K. Rėklaitį, kaip gerai pažįstantį Romą ir skalndžiai kalbantį itališkai. 225/

Kun. K. Matulaičiui į Marian Hills rašydamas Dievo Tarnas Jurgis pažymi: "Jūs norai įvyksta. Dabar Ryme turėsime ne tik prokuratūrą, bet savo generalinį namą ir studijų namą. Tikiuosi, kad Dievas padės mums tai įvykdyti. Tai būtinai reikalingas dalykas. Kol nebūsime čia šiokio tokio savo namo sudarę, aš negalėsiu ne pas Jus atvažiuoti.

"Jei pavyks namas sudaryti, tai galėsiu gal ir į Kongresą atvažiuoti ir Jus visus aplankyti" /1925 IX.20 d./.

Tą pat dieną arkiv. Jurgis rašė kun. J. Vaitkevičiui:

"Reikia dabar būtinai čia steigtis centralinės Valdybos namas ir drauge Studijų namas. Tuomet stipriai stos mūs Kongregacija, kaip Ryme tinkamai įsikurs ir tinkamai savo klierikus galės lavinti. ...Daug bus

vargo kol namą įsikūrsime. Bet pilnai pasitikiu Dievo Apvaizda" /1925. IX.20/.

Kun. K. Rėklaičiui atėjęs pakvietimas vykti Romon buvo jam didelė staigmena. Jis rašo savo "Atsiminimuose" p.107-110:

"Kuomet sau ramiai jau buvau bebaigiąs antruosius metus darbuotės Amerikoje, tik štai netikėtai gaunu iš Romos kun. Pranciškaus Būčio, M.I.C., Generalvikaro mūsų Kongregacijos ir drauge Lietuvos Vikarijato vyresnioje, laišką, kuriuo esu kviečiamas kiek galima greičiau atvykti darbuotis į Romą. Prie to laiško buvo pridėtas ir mūsų Generolo J.E. Vyskupo Jurgio Matulevičiaus paaiškinimas, patvirtinantis mano naują paskyrimą. Buvo tai, kiek atsimenu, rugsėjo 1925 metų pradžia."[226] Arkivyskupas Jurgis rašė kun. Rėklaičiui minėtame laiške: "Būtinai bent kartą reikia mums sudaryti Generalė Valdyba ir Kūrija mūsų Vienuolijos. Taip pat būtinas reikalas įsteigti Kolegiją savo vienuoliams klierikams lavinti.

"Pats vienas to darbo neįstengsiu atlikti. Nematome kito tinkamesnio žmogaus už Tamstą tiems darbams. Moki kalbas ir daug kitų dalykų. Seniai svajojau apie tą bendrą su Tamista darbą; tikiuosi, kad dabar Dievas padės jį atlikti.

"Šventas Tėvas labai maloniai mane priėmė ir pirmiau labai malonų laišką buvo parašęs; žadėjo ir toliau mane ir mano darbus remti ir man padėti ir vienuolijos darbą dirbti. ...Jaučiuosi ramus ir laimingas Rymė, katalikybės centre. Tikiuosi, kad Dievas mudviem su Tamista padės labai svarbų ir reikalingą darbą Kongregacijai atlikti. Labai Tamistos lauksiu." /Priedas prie kun. P. Būčio laiško 1925 m. rugs. 20 d. kunigui K. Rėklaičiui/. [227]

Perdaves kitiems turėtas pareigas, atsisveikinęs Chicagoje ir New Yorke pažįstamus, kun. K. Rėklaitis lapkričio 5 d. 1925 m. išplaukė italų bendrovės "Duilio" 20.000 tonų talpos laivu Italijon naujoms pareigoms eiti.

Arikivyskupas Jurgis gyveno tuo laiku pas "juoduosius" pranciškonus - konventualus. Jie turėjo ~~didelį~~ vienuolyną prie savo šv. Jokūbo /Giacomo/ bažnyčios, bet ten gyveno nedaug vienuolių: bene keturi kunigai ir pora broliukų.

Mielu noru tėvai pranciškonai priimdavo kunigus svečius gyventi pas save. Ten apsigyveno ir kun. K. Rėklaitis, Jis rašo:

"Didžiausias mano džiaugsmas ir malonumas buvo ne tik gyventi drauge, bet ir bendradarbiauti su mūsų Kongregacijos Atgaivintoju J.E. vyskupu J. Matulevičiumi. Nuo pirmo susitikimo Romoje su juo jaučiau, kad darbuosimės sutartinai, harmoningai, atvirai be jokių diplomatinių suktumų. Tik gaila, kad greit bendradarbiavimo kriptys kiek nukripo nuo pirmykščio nusistatymo.

"Buvau iššauktas iš Amerikos, kad Romoje teikčiau pagalbos mano Generolui, organizuojant Marijonų Centrą ir Kolegiją studentams marijonams. Jau buvo pervėlu organizuoti tuč tuojau Kolegiją, nes, man atvykus, jau mokslo metai buvo prasidėję, ir 3 studentai marijonai, kurie buvo atvykę iš Lenkijos studijuoti, buvo jau patalpinti Lenkų Kolegijoje, prie Maroniti 22.

"Beto, iš J.E. Matulevičiaus kalbos greit pajutau, kad kažin kas keičiama jo sumanymuose, kažin kokia kliūtis statoma, kuri neleis jam nuolatos Romoje gyventi ir čia išimtinai marijonams dirbti.

"Ir štai, po kiek laiko sužinojau, kad mūsų Generolas skiriamas Apaštališkuoju Vizitatorium Lietuvai ir drauge pakeliamas titulariniu Adulijos arkivyskupu.[228/] Ir taip Marijonų Centras be vadovo negalėjo tuč tuojau būti kūriamas. Tiesa, buvo užtikrinama, kad J. Matulevičius laikinai tik eis Vizitatoriaus pareigas, kad greit vėl galėsiąs į Romą grįžti. Ir dėlto, reikia vis tiek rūpintis rasti tinkamus namus ir Centrui ir Kolegijai, ir juos paruošti bent kitiems mokslo metams.

"Tuo tarpu gi man reikėsią, taip buvo kalbama, pagelbėti Vizitatoriui ruoštis kelionei ir būti jo ryšininku Romoje. Kad gi ~~turėčiau~~ kokį ti-

tulą, kuriuo remiantis būtų galima viešai rodytis kaipo toks Generolo pagelbininkas, likau paskirtas Generaliniu Marijonų Kongregacijos sekretoriumi, vietoje kun. Jono Kriščiukaičio, kuris dėl to ir atsisakė nuo tos pareigos, kad man ją užleistų. Nuo to laiko figuravau Romoje kaip Arkivyskupo J. Matulevičiaus sekretorius, nors de iure buvau ne tiek jo asmeninis, o Kongregacijos sekretorius."229/

~~Apaštališkasis Vizitatorius~~ Arkivyskupas

~~Dir~~ Dievo Tarnas Jurgis 1925 m, rugpj 18 d. rašė iš Romos /via S. Sabastinello 11/ kun. P. Būčiui, kad tuojaus vyksta pas benediktinus prie šv. Povilo bazilikos atsilaikyti rekolekcijas. Po visos sunkios patirties ir neramybės laikų jautė gyvo reikalo susitelkti aštuonių dienų metinėms rekolekcijoms ir pramatyti sekantiems metams darbų eilę. Išvyko rekolekcijoms rugp. 21 d, o 30 d. persikėlė gyventi pas pranciškonus via Lungotevere Farnesina 40. Rugs. 1 d. pakeltas į tit. Adulijos Arkivyskupus Generaliniam Vikarui kun. P. Būčiui savo laiške, rašytame rugs. 3 d. nieko apie tai neužsimena, tik apgailestauja, kad kun. Būčys neišlaikė pažado, neatvyko į Romą. Jis atvyko kiek vėliau.

"Gyvenu pas svetimus žmones", rašo jis, "kaip paprasčiausias studentėlis ir dabar po rekolekcijų mokuos nuo ryto iki vakarui italų kalbos. Matau kad ir Kongregacijai negalėsiu patarnauti kaip reikiant, nemokėdamas italų kalbos. Taigi mano pirmutinis dabar rūpesnis šiek tiek pramokti tos kalbos.

"Ir man būtų labai miela atvažiuoti pas Jus, su Jumis visais pasimatyti; pamatyti savo gimtąją šalį. Bet pats suprantu, kad dabar aš to padaryti negaliu.

"Iš Vilniaus išvažiavęs, jaučiau labai didelį reikalą rekolekcijų, kad sutvarkęs praeitį, galėčiau ramiai pradėti naują gyvenimą. Atlaikiau rekolekcijas pas Tėvus Benediktinus, buvo ramu ir tylu; jų gyvenimas pavyzdingas. Tikrai nusiraminau ir vėl pasitikėdamas visiškai Dievo apvaizda ir Šv. panelės globa, stoju drąsiai į naują darbą. Ir čia,

be abejo, kaip visur, teks eiti kryžiaus keliu. Dievo valia!

"Kaip šiek tiek būsime įsigyvenę, galėsiu ir kitiems patarnauti ir padėti." VII Apaštališkasis Vizitatorius Lietuvoje

1925 m. spalio 8 d. kun. P. Būčiui rašo: "Labai džiaugiuosi, kad bus tvarkomi bažnytiniai reikalai. Kol Krikščionių rankose valdžia, galėtų vyskupai niekeno netrukdomi kone visaka sutvarkyti. Dieve, padėk tą darbą atlikti, pasimelsiu."

Tų pat metų spalio 16 d. laiške kun. Būčiui praneša, kad 14.X "Osservatore Romano" įsidėjo straipsnį su žiniomis iš Lietuvos. "Išgirtas kun. Reinys, paminėti maldininkai, kurie buvo su kun. Jerulaičiu. Pasitikima, kad kun. Reiniui apėmus užsieninių reikalų vedimą, santykiai su Vatikanu būsią atitaisyti ir suderinti.

"Aišku", rašo arkiv. Jurgis, "duodama suprasti, kad kaip tik dabar laikas susiartinti su Ap. Sostu, o net ir sudaryti Konkordatas. Sanlygos patogios. Gal Dievas duos, kad Lietuva sueis į tikrus santykius su Šv. Tėvu. Gal Dievo Apvaizda, kad kun. prof. Reinys pateko į ministerius. Neatitaisius su Ap. Sostu santykius ir nesuderinus, jam mano nuomone ir nepritiktų ilgai ministeriauti.

"Pranešu tą žinią. Gal pakalbėtum apie tai su kun. Reiniu ir kun. Staugaičiu. O taip pat ir su Vyskupais. Tikrai skauda, kad Kr. Demokratams valdant Lietuvą, o ypač Kunigams ministeriaujant, Lietuva liktųsi karo stovyje su Ap. Sostu.

"Pasveikink kun. Reinį nuo manęs. Žinoma, kun. prof. Reiniui reikės daug drąsos, visoki bažnyčios priešai jį puls, bet nuopelnas bus didelis, jei pavyks suderinti reikalus.

"Mano nuomone kaip tik dabar laikas pradėti tartis su Ap. Sostu, nėr ko laukti ilgiau. Žinau, sunkenybių be galo; bet jas žmonės sudaro ir žmonės gali atitaisyti. Jei kiek galėčiau ir aš padėčiau suderinti tuos reikalus."

Parvažiavus Romon kardinolui Gasparri, arkivyskupas Jurgis, atrodo,

pas jį buvo atsilankęs spalio 22 d. - pirmadienį. Ar buvo kalbama su kard. Gasparri apie santykių atstatymą tarp Lietuvos ir Apaštalų Sosto, aiškių žinių nėra, bet 1925 m. spalio 27 d. laiško pirmoji pastraipa įtaigoja arkiv. Jurgio susimąstymą ir gal Vatikano nuomonę: "Ir aš abejoju ar galės kun. Reinys atitaisyti su Ap. Sostu santykius ir ar galima dabar tai padaryti. Tiek visokių nepatogių aplinkybių. Platinamos per laikraščius žinios savo daro; galint, gera jos taisyti, žinoma, tinkamu būdu." (Ir ilgo trijų puslapių mašinėle rašyto laiško gale pasidžiaugia, kad Lietuvos valdžia pradeda rūpintis D.T. Jurgiu.)

Gavęs iš kun. Pr. Būčio pranešimą, kad Lietuvoje yra daromos pastangos ir net kalbėta su ministeriais, kad D.T. Jurgis būtų skiriamas Lietuvai arkivyskupu, gana smarkiai išbara savo draugą kun. Būčį ir primena jam, kad marijonai privalo tarnauti Bažnyčiai vienuoliškai, padėdami vuskupams, ir net primena, kad Lietuvoje tie, kurie vadovauja politikai, yra nusistatę net vizos neduoti jam įvažiuoti į Lietuvą. 230/

Ta pačia proga praneša kun. Būčiui: "Kaip tik gavau iš Vatikano pasiūlijimą ar nesutikčiau kuriam laikui važiuoti į Lietuvą Vizitatorium. Aš sutikau, ir jei gausiu Lietuvos vizą atvažiuosiu.

"Jaučiu kad tą darbą Dievui padedant galatliksiu. Čia galėčiau patarnauti Bažnyčiai, o ir Vienuolijai nebus skriaudos. Jei geri žmonės padės, Vizitatorium atvažiavęs padaryčiau kas reikia, paskui reikalai Lietuvoje eis. O mane rūpinkitės palikti Ryme ir nuo visokių pasikesinimų apginti. Kol kas to neskelbki niekam. Gal teks greitai atvažiuoti į Lietuvą.

"Tikiuosi, kad greitu laiku gausiu žinią iš P. Černeckio ar man duos į Lietuvą vizą." /1925.XI.3/.

Kun. Būčiui

Lapkričio 9 d. laiške plačiai ir aiškiai išdėsto, kodėl jam teko pasitraukti iš Vilniaus.231/ Apgailestauja, kad "Lietuvą kas toks skleidžia žinių, būk mane skirti maną į Lietuvą arcivyskupu. Kun. Staugaitis net savo laiške į mane tą dalyką paliečia ir sako, jeigu tai Šv. Tėvas

padarytų, tai Lietuvos Valdžia man neduotų vizos į Lietuvą ir būtų naujas skandalas.

To pavojaus, kad mane skirtų dabar į Lietuvą, nematau. Ir Lietuvos Valdžia gali būti rami." /t.p./

Apie to laiko santykius Lietuvos su Ap. Sostu kun. K. Rėklaitis savo "Atsiminimuose" rašo /p.112-113/: "Sudarytasis 1925 metais konkordatas su Lenkija, kuriuo Vilniaus vyskupija buvo pakelta į Arkivyskupiją ir sudaryta nauja atskira Vilniaus bažnytinė provincija, sukėlė baiksią nepasitenkinimo audrą Lietuvoje. Santykiai su Šventuoju Sostu labai pablogėjo, kai valdžia pradėjo nevykusiai protestuoti, ypač, kai atsiuntė į Romą savo įgaliotinį Purickį, kuris įteikė per J. Maceviičių, tuomet "icaricato d'affari" prie Vatikano, visai netikusią notą.

"Buvo prikaišoma Vatikanui, kad įsteigus atskirą bažnytinę Vilniaus provinciją, Vilnius pripažįstamas esąs Lenkijai. Lyg kad bažnytinis administratyvus patvarkymas reikštų politinių ribų tarp Lenkijos ir Lietuvos klausimo išrišimą arba išsprendimą.

"Katalikiškoji Lietuva atrodė stovinti ant atskilimo nuo Romos bedugnės, - taip jau kai kas pranašavo. Ryškiausias padėties rimtumo ir pavojingumo ženklas buvo Lietuvoje - Šventųjų Metų 1925 boikotavimas. Kuomet iš viso katalikiško pasaulio plaukė į Romą maldininkų minios, iš katalikškos Lietuvos per ištisus metus nepasirodė nei vienas piligrimas!

"Taip dalykams stovint, Vatikanas nusistatė pasiųsti į Lietuvą savo atstovą padėčiai išaiškinti; nuraminti žmones, išsklaidinti neteisingą konkordato su Lenkija supratimą, ir drauge sudaryti ir Lietuvoje nepriklausomą bažnytinę provinciją. Tam darbui Šventasis Tėvas Pijus XI pasirinko jau nebe kokį diplomatą Vatikano diplomatą, paprastai italą, bet vyrą, kuriam pilnai pasitikėjo ir brangino, lietuvį Vyskupą Jurgį Matulevičių, kurs ka tik buvo atsisakęs iš Vilniaus vyskupo sosto, ir kuris geriausiai galėjo atlikti sėkmingai sunkią misiją Lietuvoje."

Arkivyskupas Jurgis, pasiėmęs palydovu kun. K. Rėklaitį, nuvyko pas tik ką atvažiavusį į Romą Lietuvos pasiuntinį Italijai Valdemarą Čarneckį pasiteirauti, ar Lietuvos valdžia nedarys kliūčių, kad jis vyktų į Lietuvą kaip Ap. Vizitatorius.

P. Ministeris priėmė arkiv. Jurgį labai gražiai, užtikrino, kad valdžia nedarys opozicijos dėl Vizitatoriaus asmens, o priims su džiaugsmu. Formalumo dėliai pasiuntė į Kauną šifruotą telegramą ir iš užs. reik. ministerio prelato Mečislovo Reinio gavo teigiamą atsakymą.

Dalykams paaiškėjus, arkiv. Jurgis pavedė kun. Rėklaičiui atlikti paso ir vizų formalumus, o pats parašė kun. Pr. Būčiui: 232/

"Mielasai Praniuk. Dijecezijų sienų sutvarkymo ir padalijimo reikalu siunčia mane Šv. Tėvas Lietuvon. Gal iš Rymo išvažiuosiu jau 9 šio mėnesio, o vėliausia 10. Sustosiu pas Jus vienuolyne.

"Prašau žiūrėti, kad nebūtų jokių nereikalingų manifestacijų ir t triukšmų" /Laiškas P. Būčiui 1925.XII.7d./.

Pas Popiežių Pijų XI

Arkiv. Jurgis atšventė Marijonų Vienuolijos vado - Nekalto Prasidėjimo šventę gruodžio 8 d. Dvylikos Apaštalų Bazilikoje. Pakviestas pranciškonų konventualų, laikė iškilmingas pontifikalines šv. Mišias.

Gruodžio 9 d. buvo jam paskirta privati atsisveikinimo audiencija pas šv. Tėvą. Arkivyskupą Jurgį palydėjo kun. K. Rėklaitis. Jis rašo:

"Turėjau garbės palydėti Vizitatorių į tą audienciją. Pirmą kartą dalyvavau tokioje audiencijoje vakare. Paprastai mačiau audiencijas dieną, kuomet Vatikanas knibždėte knibžda žmonėmis, lankančiais. Šį gi vakarą visur ramu, tylu. Tik vienur kitur sargyba matyti. Visa tai darė paslaptingo įspūdžio.

"Įvedė mudu į sala di tronetto, šalia privatinės Popiežiaus bibliotekos, kur Pijus XI priimdavo asmenis privatinėje audiencijoje. Prisiėjo kiek laukti, nes audienicijoje tuo laiku buvo J.Em. Kardinolas Gaetano Bisleti, kurio balsas buvo net per duris girdimas.

"Išleidus Eminenciją, į privatinę Popiežiaus biblioteką įėjo mūsų Arkivyskupas. Jis buvo iš kalno pasiruošęs audiencijai, surašęs punktus ant popieruko, apie ką kalbėsiąs su Popiežiumi, ir buvo bemanąs kalbėti prancuzų kalba, kaip kitados darydavo. Tačiau, Arkivyskupui tik pradėjus kalbėti, Pijus XI pertraukė, sakydamas: "Ho sentito che Lei, Monsignore, già parla italiano" - "Girdėjau, kad Tamsta jau kalbi itališkai," ir per visą audienciją vartojo italų kalbą. Mat, mūsų Arkivyskupas nuo pat savo atvykimo į Romą griebėsi mokytis italų kalbos ir per 4 mėnesius jau gerokai buvo pramokęs. Apie tai pirmoje vietoje patyrė Vatikano sluoksniai, su kuriais teko jam turėti reikalų, ir tuojau apie tai painformavo Popiežių.

"Audiencija tesėsi gan ilgai. Jai pasibaigus, buvau pakviestas ir aš ir pristatytas Popiežiui, kaip Vizitatoriaus sekretorius.

"Pirmą kartą man teko susitikti su Pijum XI ir pabučiuoti Jo žiedą. Jis padarė į mane didingo įspūdžio. Jaučiau, kad esu Aukščiausiojo Bažnyčios autoriteto, bet drauge ir malonaus Tėvo, akivaizdoje." 233/

Arkivyskupas Jurgis išvyko į Lietuvą 1925 m. gruodžio 10 d., palydėtas į stotį Lietuvos Pasiuntenybės personalo ir savo sekretoriaus, kai lietus pylė kaip iš kibiro, rašo kun. K. Rėklaitis.

Kauną pasiekė gruodžio 13 d. Geležinkelio stotyje sutiko jį užsienių reikalų ministeris ir kiti valdžios, visuomenės ir universiteto gausūs atstovai.

Tą pat dieną padarė daugumai ministerių ir vyskupams vizitus, įteikė užs. reik. ministeriui savo įgaliojimus ir gruodžio 14 d. apsilankė pas Respublikos prezidentą.

Lietuvoje

Iš Kauno arkiv. Jurgis rašo kun. K. Rėklaičiui į Romą:

"Atvykau laimingai. Radau daug darbo, pradedu į jį įsivežti ir gal Dievui padedant padarysiu kiek gero.

"Rengiasi į Rymą išvažiuoti maža lietuvių atstovų maldininkų kuope-

lė su J.E. vysk. Skvirecku. Susitarus su p. Min. Černeckiu, nužiūrėkite vietą jiems apsistoti." 234/

Delegacija į Romą išvyko gruodžio 18 d. Iki to laiko arkiv. Jurgis padarė reikalingus vizitus, susipažino su jį laukiančiu darbu ir neatidėliotinus dalykus, kas buvo galima, aptvarkė. Gruodžio 20-21 d. buvo Marijampolėje ir vėl grįžo į Kauną, rašo jis kun. Rėklaičiui 1925 .XII. 22 d.:

"Dirbu dieną ir naktį. Laiko trūksta. Pasirodo, kad mano atvykimas labai buvo čia reikalingas ir laiku mane čia pasiuntė Šv. Tėvas."

Plačiau tą būklę ir arkiv. Jurgio darbą nušviesdamas "Laivo" redaktorius kun. Dr. J. Navickas rašo "Laivo" 17 n. p.259 - "Aukčiausia Lietuvos bažnytinė valdžia buvo Rusijos, Lenkijos ir Vokietijos arkivyskupų rankose; pačios vyskupijos buvo suskaldytos. Katalikų aukščiausia mokslo įstaiga - universitetas neturėjo Bažnyčios valdžios /teiktinų/ teisių. Bažnytinėse apeigose ir pamaldose nebuvo vienuodumo. Svarbiausia, Lietuva katalikiška šalis buvo nutraukusi su Šv. Tėvu diplomatinius santykius, kuomet beveik visos nekatalikiškos valstybės turi net savo atstovus prie šv. Sosto. Ir šitas visų keblumų mazgas teko išrišti arkivyskupui Matulevičiui."

Apie savo darbus ark. Jurgis 1926 m. sausio 30 d. parašė kun. Rėklaičiui, duodamas atsakymus į jo 15 keltų įvairiausių reikalų ir pavesdamas atlikti naujus.

"Tik šiandie duodu atsakymus į laiškus. Pirmą mėnesį tiek turėjau rūpesnių ir darbo, kad vos tik vieną naktį gavau išsimiegoti 6 valandas , o šiaip tai miegodavau tik po 3-5 valandas. Galybę žmonių aplankiau ir galybę reikalų atlikau. Dėku Dievui, po mėnesio ėmė krypti dalykai į geresnįją pusę, bet dar liekasi padaryti.

"Šias dienas rašiau Filosofijos ir Teologijos Fakultetui Įstatus. Kaip tik dabar pabaigiau. Buvau pasiketinęs jokių kitų reikalų nežiūrėti, kol to darbo neatliksiu.

"Spiria mane, kad kogrečiausia svarbesnius reikalus baigčiau ir važiuočiau į Rymą. Norėčiau iš Kauno išvažiuoti bent 17 vasario po piet, bet nežinau, ar suskubsiu." 234a/

Tikrai, nesuskubo, nes į Romą grįžo tik kovo 6 d., kai buvo išspręstas vardas kuriamai Bažnyčios provincijai Lietuvoje. Vyskupų Konferencija buvo parinkusi vardą "Kaunensis" - Kauniškė, o vienas ministerių tautos vardu sausio 25 d. išreiškė tuo vardu nepasitenkinimo. Teko atsiklausti ministerio pirmininko Leono Bistro, ir prašyti, kad praneštų raštu Vyriausybės nusistatymą. 235/

Suglaustai ark. Jurgis pateikia reikalų vaizdą kun. V. Kulikauskui: "Lietuvoje radau labai baisią ir liudną bažnytinių dalykų padėtį. Dievas man laimino ir pavyko daug padaryti ir daug kas atitaisyti. Jei ir čia Ryme galės visą ką padaryti Jo Šventenybė, kas reikalinga Lietuvos Bažnyčiai, tai tikrai prasidės Lietuvoje naujas Bažnyčios istorijos lapas" /1926.III.14 d./. 235a/

Kovo 13 d. buvo pas popiežių Pijų XI audiencijoje su pranešimu kas padaryta. Vatikane gavęs žinių, pritarimo savo nuomonei ir kylančių sunkenybių dėl Klaipėdos ir Kaišiadorių, arkiv. Jurgis per ministerį Čarneckį pasiuntė telegramą užs. reik. ministeriui į Genevą tą pačią dieną. 236/

Patirtas sunkenybes ir kitas žinias arkiv. Jurgis praneša vyskupui Juozapui Skvireckui, sveikindamas jį vardadieniu.

"Užvakar /13 šio mėnesio/ buvau pas Šv. Tėvą. Labai buvo patenkintas mano darbais, net davė man dovanų - aukso medalį su Jojo ir Jo kanonizuotų šventųjų paveikslais.

"Reikalus galima bus, rodosi, gerai atlikti. Bet yra ir kliūčių, ypač dėl provincijos sudarymo. Šventasis Sostas nori, kiek tik bus galima, patenkinti ir Vyskupų ir Valdžios pageidavimus. Ant visko sutinkama; tik labai daug sunkenybių sudaro Klaipėdos Kraštas, nes jų turima ir iš kitur /būtent iš vokiečių pusės/; ir tik tikimasi jas nugalėti.

"Dar daugiau sunkenybių yra su Administratio Apostolica Kaišedorensis. Šito vardo jokiu būdu nesutinkama palikti. Griežtai pareikšta, kad negalima ir nenorima kištis į politiką ir sukelti kitur audrą; beto, ši formula galėtų būti blogai suprasta ir daryti įspūdžio, kad Administratio Kaišedorensis pro parte dioecesis Vilnensis paliekama Vilniaus Arcivyskupo lenko juridikcijoje ir kad jis galėsiąs kištis į jos reikalus.

"Nors administratyviu atžvilgiu esą visiškai nepatogu /nonsensas/, tačiau tiek nusileidžiama, sutinkama iš tos dalis sudaryti atskirą diecezją, formuluojant šitaip: "ex parte dioecesis Vilnensis in Lituania constituitur dioecesis Kaišedorensis." Beto, sutinkama gale Litterae Apostolicae pažymėti, kad Apaštalų Sostas " ius sibi reservat pro temporum adiunctis res aliter definiendi."

"Apaštalų Sostas daug nusileižia, nes palieka neliesta Vilniaus diecezijos dalį; visas skirtumas bus tik pavadinime: į vietą Administratio Apostolica bus dioecesis. Aš del to pakeitimo nematau jokio pavojaus Lietuvai. Mano nuomone, reikia šisai pasiūlymas priimti, nes nieko kito nebus galima pasiekti.

"Telegrafavau apie tai į Genevą J.E. Ministeriui Reiniui ir prašiau, kad su J.E. Prezidentu pasitartų. Bet nežinau, kada jis galės tai atlikti. Todėl kreipiuosi į Jūsų Ekscelenciją, kad malonėtumėte šį reikalą su J.E. Prezidentu aptarti ir man telegrama pranešti, ar sutinkama priimti pasiūlymas.

"Gaila būtų, jei dėl pavadinimo šitas taip svarbus ir skubus reikalas nusitęstų. Jei bus daromos tuščios ir nepamatuotos kliūtys, kiek spėju, čia yra nusistatę daryti nieko nepaisant tai, kas Bažnyčiai būtinai reikalinga ir naudinga, manant, kad tai ir Valstybės labui tegali tik išeiti.

"Prašau viską užlaikyti griežtoje paslaptyje. Laukiu skubaus atsakymo.

Visa širdimi Jums atsidavęs Jurgis.

Roma, kovo 15 d. 1926m."

Prie Lietuvos Bažnytinės Provincijos kūrimo arti stovėjęs kun. K. Rėklaitis rašo "Atsiminimuose" /p.118-119/:

"Po trijų mėnesių buvimo Lietuvoje Ap. Vizitatorius Ark. J. Matulevičius grįžo į Romą 1926 m. kovo 6 d. Su savim jis atsivežė smulkų planą, kaip turėtų būti suorganizuota bažnytinė administracija Lietuvoje, kaipo atskira nuo Šventojo Sosto betarpiai priklausoma Bažnytinė Provincija. Tai buvo vaisius ilgo darbo, pasitarimų, studijų, diskusijų su žymesniais Lietuvos Bažnyčios ir Valstybės vyrais. Be to, Vizitatorius buvo paruošęs ir kandidatų į vyskupus sąrašą, kuris tačiau buvo laikomas atsargoje, tai yra, pateikti Vatikano sluoksniams tik tuomet, jei to pareikalaus.

"Grįžęs į Romą J.E. Ark. Matulevičius nieko nedelsdamas patiekė šv. Konsistorialinei Kongregacijai savo planą Bažnytinei Lietuvos Provincijai sutvarkyti drauge su žemėlapiu, kur buvo atžymėtos 5 vyskupijų ribos ir Klaipėdos Prefektūra labai vaizdžiai.

"Prasidėjo iš pusės Šventojo Sosto organų studijos projekto. Paprastai sakoma, kad "Roma eternamente eterna", reiškia, kad Vatikano organai niekuomet nesiskubina, visi reikalai labai iš lėto sprendžiami. Bet su Lietuvos Provincijos steigimu išojo kitaip. Kiek pamenu, į kokias dvi savaites viskas buvo jau išstudijuota, išdiskusuota ir paruošta. Į šv. Konsistorialinės Kongregacijos atsakomingų asmenų posėdžius buvo kviečiamas ne kartą ir pats Vizitatorius. Buvo, kiek teko patirti, ir bendri posėdžiai: Konsistorialinės Kongregacijos atstovai, Segretarijos di Stato atstovai ir Vizitatorius.

Kuomet jau viskas buvo paruošta, reikėjo pagaminti projektą-tekstą Popiežiaus Bullei, kuria juridiniai ir formaliai steigiama Bažnytinė Provincija. Šitokį tekstą sustatyti buvo pasiūlyta pačiam Vizitatoriui.

"Atsimenu, kad man pačiam reikėjo projektą pa perrašinėti.

"Tačiau iš tikrųjų, projektas liko projektu, nes, matyt, Vatikanas buvo turėjęs ir kitų specialistų tokiems raštams kaip Bullės ruošti. Tai sakau dėlto, kad paskelbtas bullės tekstas "Lituanorum Gente," kuriuo steigiama Lietuvos Bažnytinė Provincija, kur kas geriau ir Lietuvai palankesne forma sustatytas negu kaip buvo projektavęs Ark. Matulevičius. Jau pirmas žodis "Lituanorum Gente" - iš karto pabrėžia Lietuvą, ko niekuomet negalėjo išdrįsti daryti lietuvis Vizitatorius."

Lietuvos vyskupai

Vieną mėnesį pabuvęs Romoje, Arkiv. Jurgis galėjo pranešti naujai skiriamam Kauno arkivyskupui J. Skvireckui 1926 m. bal. 6., kad Lietuvos Bažnytinė Provincija jau sudaryta, kad paskirti naujomis Lietuvos vyskupijoms Ganytojai. 237/ Žinią pasiuntė telegrama ir tą pat dieną parašė jam laišką.

Bullė "Lituanorum gente" buvo paskelbta formaliai ir oficialiai "Acta Apost. Sedis" buvo balandžio 4 d. - pirmą Velykų dieną, o kitą dieną, balandžio 5 d. buvo paskelbti vyskupų paskyrimai.

Kun. K. Rėklaitis mini, kad Romoje visi labai stebėjosi, kad taip dideli darbai padaryti trumpu laiku. 238/

Ark. Jurgis praneša arkiv. J. Skvireckui:

"Jau "Acta Apostolicae Sedis" spaudoje; ryt pasirodys. Lietuvos Bažnytinė Provincija jau sudaryta. Bullos tekstą patieks Mgr. Faidutti. Vyskupai jau paskirti. Siunčiu Jūsų Ekscelencijai depešą su jų vardais. Jūsų Ekscelencija pakeltas Kauno Arkivyskupu. Ilgiausių metų ir visokeriopų Dievo malonių!

"Paskirtais labai džiaugiuosi; viskas išėjo taip kaip buvome kalbėję. Džiaugiuosi ir sudaryta Bažnytine Provincija. Bulla suredaguota kiek kitaip, negu buvo manyta, bet grynai bažnytine dvasia. Daug buvo vargo ir darbo, kol prieita prie tos redakcijos, iš įvairių pusių buvo kliūčių. Čia visi stebisi, kad dalykai, ir tai tokie svarbūs, taip greit pavyko atlikti; sako, kad stebuklingu greitumu šisa kas padaryta.

"Be abejo, tai didelės reikšmės istorinis įvykis. Jis daug gero padarys ir Lietuvos Bažnyčiai ir Lietuvos Valstybei. Taip greitai ir tokia gražia forma leisdamas tą raštą šv. Tėvas norėjo parodyti Lietuvai ypatingos meilės ir palankumo. Tikimasi čia, kad Lietuva ir Lietuvos valdžia mokės tinkamai įvertinti tą Šventojo Tėvo dokumentą ir žygį."

Tą pat bal. 6 d. parašė laiškus vysk. A. Karosui ir Lietuvos prezidentui Al. Stulginskiui.

Savo pranešime prezidentui, kad jau yra sudaryta Lietuvos Bažnytinė Provincija, įvardina naujai paskirtuosius vyskupus: "Kauno Arcivyskupu ir Metropolitu paskirtas vyskupas Skvireckas; vyskupais: Telšių ir Klaipėdos Prelatūros - Prel. Staugaitis; Panevėžio - Kan, Paltarokas; Vilkaviškio - Vyskupas Karosas, tik jam duotas vyskupu pavaduotoju Prel. Reinys; gi Kaišedorio vyskupu - dabartinis Ap. Administratorius Kan. Kukta. Paskyrimai taip įvyko, kaip buvo numatyta ir Jūsų Ekscelencijai pasakyta.

"Steigianti Lietuvos Bažnytinę Provinciją Bulla iš esmės, regis, patenkina visus Lietuvos pageidavimus. Daug kliūčių teko nugalėti, kol atsiekta jos dabartinė redakcija. Išvengta definityviškumo žymių; Seinų ir Vilniaus dijecezijų dalys išliko nepadalytos, tik dėl vardų, jos pavadintos nuo miestų, kur vyskupai reziduos. Del Klaipėdos Krašto gauta daugiau, negu tikėtasi.

"Apaštalų Sostas rodė didelio palankumo, šalindamas kitų statomas kliūtis ir stengdamasis patenkinti Lietuvos pageidavimus. Čia yra įsitikinimo, kad toks bažnytinių reikalų sutvarkymas daug padarys gero ne tik Lietuvos Bažnyčiai, bet ir Valstybei. Lietuvių Tautos ir Bažnyčios gyvenime yra tai tikrai istorinės reikšmės įvykis.".

Papildomai ir privačiai pranešė arkiv. Jurgis Lietuvos prezidentui 1926 m. bal. 15 d., kad "arkiv. A. Zecchini yra pakeltas Latvijos Ap. Internuncijum, tai reiškia, kad tuo pat jis nustoja buvęs Ap. Delegatu Lietuvai. Mgr. A. Faidutti ir Ap. Delegatura Kaune jau toliau nė kiek

nepriklausys J.E. Arkivyskupo Zecchini.

"Tuo būdu dar viena kliūtis laimingai pašalinta sueiti Lietuvai į gerus santykius su Ap. Sostu."

Balandžio 7 d. arkiv. Jurgis parašė laišką vysk. A. Karosiu, pranešdamas apie Lietuvos Bažnytinės Provincijos įsteigimą ir vyskupų paskyrimą. "Jūsų Ekscelencijai panorėjo Šv. Tėvas duoti pagalbininką; parinko kun. Prof. Reinį. Aš jį nuo senai pažįstu; jis yra labai gero būdo, tikrai uolus ir dievobaimingas kunigas. Manau, kad Jūsų Malonybei gerai galės padėti darbuotis ir kur reikės tinkamai Jus pavaduos."

Tą pat bal. 7 d. vysk. Jurgis rašo Panevėžio vyskupui Kaz. Paltarokui, sveikindamas jį su vyskupo paskyrimu, nugalėjus daromas kliūtis.[239]

Ilgesnį draugišką laišką 1926 m. bal. 9 d. pasiuntė ark. Jurgis vyskupui Just. Staugaičiui. Primena, kad vyskupas Reinys turės tuoj atsistatydinti iš ministeriavimo, kad reikėtų tinkamai paveikti viešoji katalikų nuomonė ir užbėgti už akių galimiems opozicijos priekaištams.

"Numatau dar šiuos galimus priekaištus: 1/ dėl vyskupo Karevičiaus atsistatydinimo. Jis padarė tą žygį iš liuoso noro; norėjo naujas vietas užleisti /naujiems/ žmonėms. Šv. Tėvas tą kilnų J.E. Karevičiaus žygį labai įvertino; maloniai J.E. priėmė ir Arčivyskupu pakėlė.[240] 2/ Klaipėdos Prelatura pavadinta "nullius". Yra tai papfastas juridinis išsireiškimas, kuriuo pažymima, kad tas Kraštas teritorijos žvilgsniu yra atskira vieneta, bet valdymo žvilgsniu pilnai priklausys Telšių vyskupui, vadinasi, Klaipėdos Prelatūra yra sujungta su Telšių dijecezija "unione personali". 3/ Dėl išlaidų naujoms vyskupijoms; jos nebus didelės ir gal nei kiek daugiau neapsunkinti Valstybės budžeto. Seminarijų tuo tarpu gal nebūti, galima kol kas pasitenkinti Kauno Seminarija visoms naujoms vyskupijoms bendrai; su Kapitulų steigimu galima irgi palaukti, pasitenkinant patarėjais."

Iš Romos ark. Jurgis pasiuntė naujam Kauno arkivyskupui žinias ir patarimus bal. 10 ir bal. 15 d. Patarė iškilmingu būdu paskelbti Kauno

Bazilikoje Bullą, kuria steigiama Lietuvos Bažnytinė Provincija, suruošti Akademiją su tinkamomis paskaitomis; patarė paskirtiems vyskupams ilgai nedelsiant konsekruotis; pranešė, kad į Tarptautinį Eucharistinį Kongresą Chicago, Ill. mano išvykti geg. 28 d., ir kad iš Romos su juo parvažiuoja ark. Karevičius, kurs pasiryžęs esąs įstoti į marijonų vienuoliją, o prieš išvažiuojant, bal. 12 d. turėsią audienciją pas Šv. Tėvą. Sužinojęs, kad J.E. Zecchini yra pakeltas Latvijos Ap. Internuncijum, tuom pasidžiaugia ir praneša, kad Mgr. Faidutti daugiau nuo jo nepriklauso. Jis ir ark. Karevičius būsią Kaune bal. 22 d. prieš piet.

Tą pačią bal. 15 d. ark. Jurgis parašė du laiškus iš Romos parašė kun. Būčiui, kad parvažiuoja kartu su ark. Karevičium bal. 22 d., kad fakulteto patvirtinimo paruošti tuo tarpu nieku būdu negali suskubti; o antrame rašo: "Labai Vatikane patenkinti, kad Lietuvos Episkupatas tokią gražią padėkos telegramą yra atsiuntęs. Taip pat patenkinti ir telegrama iš Panevėžio, vardan dekanų pasiųstą, su padėkos žodžiais už įsteigimą Panevėžio vyskupijos."

Atsakydamas į Kauno arkivyskupo bal. 12 d. laišką, arkiv. Jurgis jam praneša, kad grįžta Kaunan bal. 22 d., kad vysk. Staugaitis ruoštųsi konsekracijai, kad Kauno arkivyskupas galės padaryti ingresą bal. 25 d. Ir prideda:

"Fakulteto dar nepatvirtinta; nesuskubta atlikti visų formalumų, be to yra dar kitų kliūčių. Bet Šventasis Tėvas, reikšdamas savo ypatingo palankumo Lietuvai, suteikė teisę duoti mokslo laipsnius 20 atvejais /tuo tarpu/. Oficialų dokumentą parsivešiu. Patelefonuokite apie tai kun. Prof. Pr. Būčiui.

"Žadinkite ir kelkite gerą katalikų ūpą, kiek galėdami, nes tikrai didelę malonę suteikė Šventasis Tėvas Lietuvai; tai sustiprins tautos netik tikybinį, bet ir visuomeninį gyvenimą" /ark. J. Skvireckui iš Romos, 1926 m. bal. 16 d./.

Du arkivyskupasi

"Kai paskyrimo į vyskupus bullės buvo paruoštos ir visi dokumentai sutvarkyti," rašo kun. K. Rėklaitis "Atsiminimų" 12lp., "vizitatorius ark. Matulevičius grįžo į Lietuvą, nes jam "Lituanorum Gente" bullėje buvo paskirta įvykdyti įsteigimą naujos nepriklausomos Lietuvos Bažnytinės Provincijos.

Su juo drauge grįžo ir Arkiv. Karevičius, kuris pareiškė noro stoti į Marijonus."

Du arkivyskupai: Jurgis Matulaitis - Matulevičius ir Pranciškus Karevičius pasiekė Lietuvą.[240a/] Apie savo parvykimą, vyskupų konsekraciją arkiv. Jurgis parašė 1926 m. geg. 3 d. parašė kun. K. Rėklaičiui į Romą.

"Kybartuose ir kitose stotyse pasitiko mane iškilmingai. Kaune buvo susirinkę daug žmonių stotyje, tik lijo, negalėjo atėjusieji pasirodyti, kaip reikiant.

"Jau įšvesti vyskupais 25 balandžio J.E. vysk. Paltarokas. 13 gegužės bus Katedroje iškilmingai paskelbta sudarytoji bažnytinė provincija ir drauge bus J.E. arciv. Skvirecko ingresas. J.E. v. Reinys įšvenks 16 gegužės.

"Valdžia nusistačiusi sueiti į santykius su Ap. Sostu, kreipsis tuo reikalu į Rymą 13 gegužės, per provincijos paskelbimo iškilmes.

Masonai ir socijalistai bandė kiek pulti mane, o ypač J.E. v. Staugaitį ir Reinį, bet nekas iš to išeina. Reiškia opozicija nepasitenkinimo ir dėl bažn. provincijos sudarymo.

"Tie puolimai tik katalikų naudai išeina; geriau susipranta ir griežčiau prieš nusistato prieš Bažnyčios priešus.

"Pirmą liepos dieną iš Cherbourg'o laivu Leviathan išvažiuoju į Ameriką.[241/] Kun. Prof. Būčys važiuoja su manim. Drauge važiuos ir Švekšnos Dekanas Macijauskas. Kelionei jau gavau iš kun. Jakaičio /Jakščio KM/ ir Kelmelio po 150 dol. iš viso 300 dol.

"J.E. Arciv. Skvireckas įgalios prašyti ir priimti pallium J.E. Arc.

Pallium teks Tamstai parvežti į Lietuvą, taigi ir galėsi pasiviešėti per vakacijas Lietuvoje." 242/

Parvykęs Lietuvon, Apaštališkas Vizitatorius Lietuvoje ariv. Jurgis 1926 m. bal. 24 d. pasiuntė ministeriui pirmininkui Leonui Bistrui oficialų pranešimą:

"Aukštai Gerbiamasis Ministerių Pirmininke,

Turiu garbės pranešti Jūsų Ekscelencijai, jog Šv. Tėvas Pijus XI šių metų balandžio 4 d. yra įsteiges Lietuvoje savaimingą Bažnyčios Provinciją, kurią sudaro: Kauno Arkivyskupija ir Vyskupijos: Telšių su Klaipėdos Prelatura, Panevėžio, Vilkaviškio ir Kaišedorių. Rytojuje, t.y. antrą dieną Velykų Jo Šventenybė paskyrė Kauno Metropolitu vyskupą Juozą Skvirecką ir vyskupais: Telšių - prelatą Justiną Staugaitį, Panevėžio - kanauninką Kazimierą Paltaroką, Vilkaviškio - vyskupą Antaną Karosą ir Kaišedorio - kanauninką Juozapą Kuktą; gi Vilkaviškio koadjutorium su paveldėjimo teise prelatą Mečislovą Reinį.

"Žemaičių Vyskupas Pranciškus Karevičius 27 kovo pakeltas Skitopolio Arkivyskupu.

"Oficialų Apaštalų Sosto leidinį Acta Apostolicae Sedis su autentiniais Konstitucijos ir paskyrimų tekstais prisiunčiu drauge su šiuomi raštu. Bullos yra parvežtos ir bus įteiktos atatinkamiems asmenims.

"Šia proga malonu man šiuo raštu atkartoti Jūsų Ekscelencijai nuoširdžią pagarbą, kurią aš jau esu asmeniškai nekartą pareiškęs žodžiu."

Ark. Jurgis iškeliavęs į Eucharistinį Kongresą, į J.A.V., Paryžiuje gavo telefonu pranešimą iš Ap. Nunčijatūros, perduodant Jo Em. Kardinolo Gasparri telegramą, kurios turinį 1926 m. birželio 1 d. persiuntė ministeriui pirmininkui L. Bistrui:

"Apaštalų Sostas reiškia savo pasitenkinimą, kad Lietuvos su Juoju santykiai yra atnaujinti ir Jis yra nusistatęs Lietuvoje įsteigti Internuncijatūrą. Kai dėl kandidato, tai sau rezervuojasi teisę jį skirti, sužinojęs ir susitaręs su Lietuvos Respublikos Vyriausybe."

Apaštališkoji Konstitucija

Iš kun. K. Rėklaičio "Atsiminimų" žinome, kiek daug darbo ir vargo atsiėjo arkiv. Jurgiui, kol buvo suredaguota ir šv. Konsistorialinės Kongregacijos priimta Apaštališkoji Konstitucija "Lituanorum Gente," įkuriant Lietuvos Bažnytinę Provinciją. Ji duota Romoje bal. 4 d. - Velykose, Acta Ap. Sedis paskelbta bal. 6 d., o Lietuvoje, Kauno bazilikoje, paskelbta Šeštinėse, geg 13 d.

Lietuvišką vertimą pakartojame iš "Draugo" 1926 m. Nr.112 p.2.

"Apaštalinė Konstitucija

"Pijus vyskupas Dievo tarnų tarnas būsimam dalyko atminimui.

"Lietuvių tautai ~~padėd~~ po didžiojo karo, Dievui padedant, atgavus laisvę, Mes, kurie savo akimis esame regėję lietuvių tikėjimą bei maldingumą, taip uoliai ir ilgai jų išlaikytą įvairiuose varguose bei nelaimėse, kadangi esame įsitikinę, kad tinkamesnis bažnytinių reikalų sutvarkymas bus labai naudingas ne tik katalikybės reikalui, bet ir pačiai valstybei:laikome labai tinkama ir reikalinga padidinti skaičių vyskupijų ir iš jų sudaryti provinciją.

Taigi, kadangi pagal apaštališkąją pareigą, Mūsų dalykas yra nustatinėti vyskupijų ribas, savo apštalikiškos valdžios pilnybe ir tikru žinojimu, papildę sutikimą tų, kuriuos tai liečia ar kurie mano tai juos liečiant, nutariame, kad iš visų tų teritorijų, kurios dabar yra Lietuvos Respublikos ribose, būtų sudaryta atskira Bažnytinė Provincija, kuri bus sudėta iš Kauno arkidiecezijos, kaip metropolitiškosios, ir sekančiųjų sufraganiškųjų diecezijų: Telšių diecezijos drauge su Klaipėdos prelatūra, Panevėžio, Vilkaviškio ir Kaišiadorių diecezijų.

"Kauniškė arkidiecezija, su metropolitiškąja šš. apaštalų Petro ir Povilo vardu Kaune, turės šiuos dekanatus: Kauno /be Paliesės ir Pinciškių sodžių, Petriškių dvaro, Livintų sodžiaus ir Ramato vienkiemio/, Kėdainių, Veliuonos, Raseinių, Krokių ~~ir Pakra~~ Šiaulių, Joniškio, Šiluvos /be Vaiguvos, Kražių, ir Pakražantės parapijų/,Žeimio /be Gegužyno dva-

ro ir Kosmovščiznos vienkiemio/, Ukmergės /be Žalvos parapijos, Skopiškių, Vaiteliškių, Jaskaudžių, Migučių, Luzdonių, Liaušių sodžių, Laurinavos, Gerklinkos, Dembuvkos, Dembavicos, Malinavos, Tivojinos, Bartkiliškių vienkiemių/, taipogi Gruzdžių parapiją su Sipilių filija, Kurklių ir Balnikų parapijos; be to dar šiuos sodžius iš Žiežmarių parapijos: Bijautonių, Rusonių, Karpališkių, o iš Kaišiadorių parapijos Apušoto sodžių ir Guronių dvarą.

"Telšių diecezijai, su katedros bažnyčia šv. Antano išp. vardu Telšių mieste, teks šie dekanatai: Palangos, Skuodo, Sėdos, Alsėdžių, Rietavo, Švėkšnos, Tauragės, Kaltinėnų, Varnių, Telšių, Viekšnių, Kuršėnų /be Gruzdžių parapijos su Sipilių filija/; taip gi iš Šiluvos dekanato Vaiguvos, Kražių ir Pakražantės parapijas.

"Iš Klaipėdos krašto, kuriam priklauso Klaipėdos, Šilutės, Rubkojų ir Viešvilių parapijos, bus įsteigta, su prelatiškąją bažnyčia Šš. Trejybės vardu Klaipėdos mieste, Klaipėdos Prelatura nullius, kurią, atskirtą nuo Varmijos diecezijos, valdys Telšių Ordinaras, atsižvelgdamas į vietos aplinkybes ir bažnytinius reikalus.

"Panevėžio diecezijai su katedros bažnyčia Panevėžy, kuri dabar statoma ir kuri turi gauti Kristaus Karaliaus titulą, bus priskirti šie dekanatai: Panevėžio, Šeduvos /be Radviliškio ir Šiaulėnų parapijų su Polekėlės filija/, Pasvalio, Biržų, Kupiškio, Rokiškio, Zarasų, Raguvos, Anykščių /be Kurklių ir Balnikų parapijų/, Utenos /be Suginčių ir filijos su jos cirkulu/.

"Vilkaviškio diecezija su Katedros bažnyčia šv. P. M. Aplankymo titulu Vilkaviškyje, turės šiuos štai dekanatus: Bartininkų, Garliavos, Kalvarijos, Marijampolės, Naumiesčio, Panemunės, Prienų, Seirijų, Simno, Vilkaviškio, Šakių.

Pagaliau Kaišiadorių diecezija su Katedros bažnyčia V.J.K. Persimainymo titulu, kuri dabar statoma Kaišiadoryse, turės šiuos dekanatus: Giedraičių, Malėtų, Merkinės, Stakliškių, Žaslių /be Bijautonių, Rusonių,

Kasparišk̨ių, Apušoto sodžių ir Guronių dvaro/; be to dar iš Ukmergės dekanato Želvos parapiją ir Suginčių filiją su jos cirkulu; taipogi iš Liduokių parapijos Migučių, Luzduonių, Liaušių, sodžius, Laurinavos, Gerklinkos, Dembuvkos, Dembovicos vienkiemius; iš Pabaisko parapijos Malinavos, Tivonijos, Barkeliškių vienkiemius ir dalis Špokiškių, Vaiteliškių, Jauskaudžių sodžių; iš Skarulių parapijos Gegužyno dvaras ir Kosmovščiznos vienkiemį; iš Rumšiškių parapijos Ramato vienkiemius, Liventų, Paliesės, Princiškių sodžius ir Petriškių dvarą.

"Tačiau pasiliekame Sau ir Apaštališkam Sostui galią kalbamuosius suskirstymus modifikuoti, mainyti ir kitaip nustatyti, pagal laikų aplinkybes, kada Viešpatyje matysime tai esant tinkama.

"O visuose dalykuose, kurie liečia kalbamųjų bažnyčių valdymą bei tvarkymą, kapitulos vikaro sede vacante rinkimus, katedros kapitulos, ar arba tam kartui bent patarėjų kolegijos įsteigimą, seminarijų tvarką, dvasiškių ir tikinčiųjų teises bei pareigas, įsakome laikytis š. kanonų, kas ypačiai liečia dvasiškiją, liepiame, kad, kaip tik ta Mūsų Konstitucija bus įvykdyta, tuo patim kunigai pasiliktų prirašyti prie tos bažnyčios, kurios teritorijoje teisėtai gyvena.

"Pagaliau įsakome, kad visi dokumentai bei aktai, kurie yra surišti su naujomis diecezijomis, arba su prelatura nullius, arba su jų dvasiškiais bei tikinčiaisiais, kuo greičiausiai būtų nusiųsti tai diecezijai ar prelatūrai, kuriai jie priklauso.

"Toliau, kas šitame Rašte Apaštališkuoju autoritetu yra mūsų nustatyta, niekam niekuomet nevalia laužyti ar bent kokiu būdu priešintis. Jeigu kas /ko Dievas teneleidžia/ bandytų tai padaryti, tesižino patekšiąs po bausmėmis, kurias yra š. kanonai nustatę besipriešinantiems bažnytinės jurisdikcijos vykdymui.

"O tą visą įvykdyti pavedame g. broliui Jurgiui Matulevičiui, titulioriam Aduliškiam Arkivyskupui, kurį paskyrėme Lietuvai Vizitatorium, suteikdami jam reikalingų bei tinkamų galių, net subdeleguoti, kalba-

majam reikalui, bet kokį vyrą, turintį aukštesnį bažnytinį laipsnį, ir definityviai spręsti, iškilus kokiai sunkenybei ar pasipriešinimui, uždėję pareigą per šešis mėnesius atsiųsti Šv. Konsistorijos Kongregacijai autentišką atlikimo įvykdymo egzempliorių.

"Pagaliau nutariame, kad tas mūsų raštas turės galios, visai jam nekenkiant bet kam priešingam, net ypatingo bei pareikšiamo paminėjimo vertam.

"Duota Romoje, pas šv. Petrą, balandžio m.4. V.J.K. Atsikėlimo šventėje, 1926 metais, mūsų Pontifikato penktais.

C. Card. De Lai
Sabiniškis bei Monteliškis vysk.
Šv. Konsistorialinės Kongr. sekr.

O. Cagiano, S.R.E. Kancelarijus
Dom. Sorio, Ap. Protonotaras
Aif. Carinci, Ap. Protonotaras"

/Acta. Apost. Sedis, 1926.IV.6/.

Lietuvos B. Provincijos paskelbimas

Kaip žvelgė į Lietuvos Bažnytinės Provincijos įkūrimą ark. Jurgis, paskiriant naujai sudarytoms vyskupijoms uolius ir jaunus ganytojus, tutime jo geg. 13 d. pasakytą pamokslą oficialiai skelbiant Šv. Sosto aktą Kauno Bazilikoje.

"Didelius daiktus padarė mums tas, kuris galingas yra."

"Davė mums Viešpats tiek amžių nešusius svetimus jungus Valstybės nepriklausomybę. Dabar duoda mums savaimingą bažnytinę provinciją. Nuo šios dienos jau nebus Lietuvos Bažnyčia suskaidyta, padalinta, priklausome svetimų arcivyskupų; ji jau turės savo Arcivyskupą Metropolitą Kaune su keturiais Vyskupais, kurie valdys Telšių su Klaipėdos Kraštu, Panevėžio, Vilkaviškio ir Kaišedorio dijecezijas.

"Yra tai istorinės reikšmės įvykis Lietuvos Bažnyčiai ir Tautai. Dabar Lietuvos Bažnyčia, kaipo rimta vieneta, įeina į katalikų pasaulio šeimą, ir stoja greta daugelio kitų Bažnytinių Provincijų į naują gyvenimą. Be abejo, suorganizuota ir suvienyta Bažnyčia, suvienys visų katalikų sielas ir juos padarys stipresnius ir galingesnius.

"Įsteigtos naujos vyskupijos virs naujais židiniais dvasinio gyvenimo. Ganytojai, turėdami kiek mažesnes vyskupijas, galės, geriau jas prišiūrėti ir valdyti ir katalikiškąjį veikimą gi jose gaivinti, lengviau palaikyti. Gi stiprėjant dvasia, be abejo, stiprės lietuviai ir kitais atžvilgiais, būtent: tautiniai ir valstybiniai.

"Dėkokime Dievui, kad turim laikus valstybinės nepriklausomybės. Davė mums dabar sus'laukti ir savaimingos, nepriklausomos nuo svetimų Metropolitų Bažnytinę Provinciją. Būkime dėkingi ir Šv. Tėvui Pijui XI, kuris yra suteikęs mums tą malonę; tai jo tėviškos širdies ir palankumo mums lietuviams davinys. Jo vardas nuo šiol visuomet bus tvirtai rišamas su mūsų Bažnyčios ir Tautos istorija. Netik džiakitės ir dėkokite, bet pradėkim naują gyvenimą, tikrai katalikišką, dvasinį. Vieninkitės tarp savęs, spieskitės aplink savo ganytojus, stiprėkite dvasia.

"Niekame kitame, mano mieli, nėra kaip atskiriems žmonėms taip ir tautoms išganymo kaip tik Jezuje Kristuje, Jo Evangelijoje, Jo įsteigtoje Bažnyčioje. Jis tik turi tikrus gyvybės, nemirtingumo žodžius. Jis, sutrupinęs mirties galybę, kėlės garbingai iš numirusiųjų ir įžengė į dangų ir jau daugiau nebemirtingas viešpatauja danguje.

"Kas Kristum remiasi ir jo mokslu, nežus, nemirs amžinai. Ir mūs Tauta ir Valstybė, jei ji stengsis būt katalikiška, vienybėje su Bažnyčia, su jos galva Šv. Tėvu, nežus. Priešingai, semdamos gyvybės žodžius kilniausių idealų, jais gaivindamos savo dvasią, semdamos virš gamtinių jėgų, degdamas stipriu tuo galingu tikėjimu, kuriuo kalnus kliūčių ir darbus nuveikia, ir ta viltimi, kuria visa ką drįsta ir didžiausių aukštybių siekia, ir Dievo ir artimo meile, kuria sielas skaidrindami žmones milžinais, tikrais didvyriais daro, pasieks ir tai, ko dar neturi ir bus kitų akyse garbinga.

"Kai tai įvyktų, paskelbdamas Lietuvos Provinciją, iš širdies nuo Jo Šventenybės ir nuo savęs linkiu, ir Jo Šventenybės galia suteikiu visiems čia esantiems ir visai Lietuvai Apaštališkąjį Palaiminimą." 242a/

Lietuvos Bažnytinės Provincijos sudarymo metu Kauno arkivyskupija turėjo 431.620 tikinčiųjų. Buvo padalinta į 10 dekanatų: 1/ Kauno /dek. kan. S. Bačkis, Vilkijos klebonas/; 2. Joniškio /dek. kun. K. Jazdauskis, N. Žagarės klebonas/; 3. Kėdainių /dek. kun. K. Pronckietis, vietos klebonas/; 4. Krakių /dek. kun.V. Bittis, Baisogalos klebonas/; 5. Raseinių /dek. kun. V. Pacevičius, viet. klebonas/; 6. Šiaulių /dek. kan. S.Sarapas, Radviliškio klebonas/; 7. Šiluvos /dek. kan. A.Jančauskis, Tytuvėnų klebonas/; 8. Ukmergės /dek. kun. L.Špakevičius, Kavarsko klebonas/; 9. Veliuonos /dek. kun. p.Janulaitis, Betygalos klebonas/; 10. Žeimių /dek. kan. S.Milašauskas, Siesikių klebonas/.

Kauno arkivyskupijoje buvo 120 bažnyčių su 247 kunigais.

Vilkaviškio vyskupijoje buvo 314,327 tikintieji.

Vyskupija padalinta į 12 dekanatų: 1. Vilkaviškio /dek. kun. P.Naujokaitis, Virbalio klebonas/; 2. Bartininkų /dek. kun. P.Abramavičius, Gražiškių klebonas/; 3. Garliavos /dek. prel. A.Grigaitis, A. Panemunės klebonas/; 4. Kalvarijos /dek. kun. A.Povilaitis, vietinis klebonas/; 5. Marijampolės /dek. kun. S.Švilpa, Pilviškių klebonas/; 6. Naumiesčio /dek. kan. V.Vizgirda, vietinis klebonas/; 7. Panemunės /dek. kun. J. Skinkis, vietinis klebonas/; 8. Prienų /dek. kun. J.Rudaitis, Balbieriškio klebonas/; 9. Seirijų /dek. kan. V. Jurgilas, Metelių klebonas/; 10. Simno /dek. kun. V. Sšškevičius, vietinis klebonas/; 11. Leipalingio /dek. kun. A. Savickas, vietinis klebonas/ ir 12. Šakių /dek. kun. Ig. Starkus, vietinis klebonas/.

Vilkaviškio vyskupijoje buvo 92 bažnyčios; kunigų 180, kurių beveik 40 darbavo kitose vyskupijose; jų 15 buvo J.A.V.

Kaišiadorių vyskupijoje buvo 229.629 tikintieji

Vyskupija padalinta į 9 dekanatus:

1. Alytaus /dek. kun. A. Petrulis/; 2. Giedraičių /dek. kun. A. Meigys/; 3. Merkinės /dek. kun. K. Ribikauskas/; 4. Molėtų /dek. kun. M. Lajauskas/; 5. Saldutiškio /dek. kun. K. Daukša/; 6. Stakliškės /dek. kun.

L. Jazukevičius/; 7. Širvintų /dek. kun. D. Linartas/; 8. Žąslių /dek. kun. M. Cijūnaitis/ ir 9. Žiežmarių / dek. kun. B. Sužiedėlis/.

Kaišiadorių vyskupijoje buvo 67 bažnyčios ir 80 kunigų.

Panevėžio vyskupijoje buvo 370.930 tikinčiųjų.

Panevėžio vyskupija padalinta į 10 dekanatų:

1. Anykščių /dek. kun. J. Butėnas/; 2. Biržų /dek. kun. I. Andrašiūnas/; 3. Kupiškio /dek. kun. M, Kirlys/; 4. Panevėžio /dek. kun. I. Maciejauskas/; 5. Pasvalio /dek. kun. K. Kriščiūnas/; 6. Raguvos /dek. kun. D. Tuskenis/; 7. Rokiškio /dek. kun. I. Labanauskas/; 8. Šeduvos /dek. kun. M. Karosas/; 9. Utenos /dek. kun. J. Jarašiūnas/; ir 10. Zarasų /dek. kun. P. Strelčiūnas/.

Panevėžio vyskupijoje buvo 114 bažnyčių ir 160 kunigų.

Telšių vyskupijoje buvo 340,480 tikinčiųjų.

Telšių vyskupija padalinta į 12 dekanatų:

1. Alsėdžių /dek. kun. P. Pukys, Kalvarijos klebonas/; 2. Kaltinėnų /dek. kun. P. Kudis, Šilalės klebonas/; 3. Kuršėnų /dek. kun. I. Stasevičius, Šaukėnų klebonas/; 4. Palangos /dek. kan. J. Šniukšta/: 5. Rietavo /dek. kun. S. Durskis, Kulių klebonas/; 6. Sėdos /dek. kun. K. Bukontas, Židikų klebonas/; 7. Skuodo /dek. kun. P. Žadeikis, vietinis klebonas/; 8. Švėkšnos /dek. kan. J. Maciejauskas, vietinis klebonas/; 9. Tauragės /dek. kun. D. Motūzas, Skaudvilės klebonas/; 10. Telšių /dek. kan. P. Korzonas, vietinis klebonas/; 11. Varnių /dek. kun. J. Daniusevičius, Lukės klebonas/; ir 12. Viekšnių /dek. kun. J. Novickis, vietinis klebonas/.

Telšių vyskupijoje buomet buvo 123 bažnyčios ir 200 kunigų.

Prie Telšių vyskupijos priklauso Klaipėdos prelatūra. Ten buvo tik 4 katalikų bažnyčios ir 8 kunigai, kurių 5 gyvena Klaipėdoje. Tikinčiųjų buvo 4.600.

Naujai įkurtoje Lietuvos Bažnytinėj Provincijoj buvo 1.691.586 katalikai, 520 bažnyčių ir 870 kunigų, kurių tarpe buvo 34 kunigai vienuo-

liai: marijonų 23; jėzuitų 5; pranciškonų 5 ir 1 kapucinas. 242a1/

Kaip šį nepaprastos istorinės vertės įvykį vertino Lietuvių Katalikų Veikimo Centras, randame jo paskelbtame rašte /žr. "Draugas"1926m. Nr. 108, p.2/. 242a2/

Vienuolijos Prokuratūra Romoje

Pirmoji Marijonų Vienuolijos Generalinė Kapitula Dancige 1923 m. buvo nutarusi įkurti Romoje vienuolijos atstovybę - generalinę prokuratūrą. Bet tai buvo galima padaryti tik 1926 m. Teko pirmiausia sudaryti marijonų centro būstinę Romoje, o paskui skirti generalinį prokuratorių. Prie visų šių arkiv. Jurgio darbų artimiausiai stovėjo kun. K. Rėklaitis. Jis rašo savo "Atsiminimuose" /pp121-123/: "man likus čia Romoje, atsirado daug darbo, nes iš Lietuvos naujai paskirtieji vyskupai pradėjo siųsti užsakymus vyskupiškiems drabužiams ir insignijoms įsigyti...

"Rodos, kad J.E. Karevičiaus atvykimo į Romą proga, teko arčiau susipažinti su Broliais Pranciškonais /vokiečiais/, kurie via Mantellate 22 turėjo gan didelį namą pasisamdę iš kokios ten vienuolijos ir ten buvo įtaisę pensijoną dvasininkams ir šiaip pasaulionims katalikams vyrams. Iš pasikalbėjimų su jais paaiškėjo, kad jie jau pradėjo statybą nuosavo didelio pastato Parioli kvartale ir tikisi jau nuo naujų 1927 metų ten persikelti /villa San Francesco/. Tuo būdu namas via Mantellate 22 būtų tuščias ir jie galėtų kitiems perleisti.

"Tai sužinojęs, tuč tuojau pranešiau J.E. ark. Matulevičiui, mūsų Generolui, ir pradėjome svarstyti, ar nebūtų pravartu mums ta proga pasinaudoti. Ir štai J.E. Matulevičiaus nutarimu nustatyta: 1/ iki 1927 metų pradžios susitarti su Broliais Pranciškonais, kad priimtų mūsų studentus į savo Pensijoną, duotų jiems išlaikymą ir kiek galima sąlygas, kad galėtų atskirai ir valgyti, ir melstis, ir šiaip net, kiek galima atskirai nuo kitų svečių gyventi; 2/ gi nuo 1927 m., kai Broliai Pranciškonai persikels į nuosavas patalpas, pasirūpinti sudaryti sutartį su

vienuolija, kurios yra nuosavybė namai via Mantellate 22, kad išnuomuotų Marijonams visą namą.

"Broliai Pranciškonai mielu noru sutiko priimti mūsų studentus ir šiaip Tėvus, kuriems tektų Romoje gyventi ir duoti tinkamą išlaikymą, rodos, už $1.00 dienai, ir vėliau užleisti namą, žinoma, sutinkant savininkams...

"Rodos, kad gegužės pradžioje, kai į Lietuvą išvyko J.E. Ark. Matulevičius, persikėliau gyventi pas Brolius Pranciškonus.

"Kitas svarbus dalykas J.E. ark. Matulevičiaus sutvarkytas Marijonų atžvilgiu, buvo paskyrimas Generalinio Prokuratoriaus Romoje.

"Man besilankant ir Lietuvos Bažnytinės Provincijos steigimo reikalais ir pačių Marijonų reikalais visokiose dikasterijose prie Vatikano ir įvairiose šventose Kongregacijose, visuomet iškišdavau savo vizitinę kortelę, kur buvo pažymėta, kad esu Marijonų Kongregacijos Generalinis Sekretorius. Vieną kartą vienas žymus valdininkas mandagiai man pastebėjo, kad Romos Kūrijose neįprasta turėti atstovu Kongregacijos jos sekretorių, juomi turi būti atskiras asmuo arba kad ir tas pats, bet su titulu "Procurator Generalis," to reikalauja kanonai. Delto jis švelniai patarė, kad jei mūsų Kongregacija nori Romoje ką nors nuveikti tikrai ir sėkmingai, laipaskiria ir savo atstovą prie Šventojo Sosto.

"Kai J.E. arkiv. Matulevičius 1926 metais pavasarį grįžo į Romą, tai visa išdėsčiau, ir jis tuojau, pripažinęs raciją, ir dargi priminęs, kad steigimas Romoje Prokuratūros buvo nutartas jau 1923 metais per Dancigo Kapitulą, parašė formalų raštą, skiriantį mane Marijonų Kongregacijos Generaliniu Prokuratoriumi.

"Tuojau keisti savo vizitines korteles. Bet įstaigose visur turėjau lengvą priėjimą, visi nusilenkdavo prieš Generalinį Prokuratorių."

Apaštalinis Vizitatorius

~~Arkivyskupas Jurgis~~ Amerikoje

Pramatydamas savo darbus ir reikalus, arkivyskupas Jurgis 1925 m. lapkričio 21 d. pranešė Chicagos marijonų vyresniajam kun. V. Kulikaus-

kui iš Romos laišku, kad "jei nebus kokių svarbių kliūčių, manau atvažiuoti pavasarį pas Jus į Kongresą ir aplankyti Jus visus."

1926 m. vasario 10 d. iš Kauno parašė jis kun. K. Matulaičiui Amerikon: "Rengiuosi atvykti pas Jus į Eucharistinį Kongresą ir aplankyti Chicagos Marijonus bei Amerikos lietuvius."

Iš Romos 1926 m. kovo 14 d. praneša kun. V. Kulikauskui: "Vakar turėjau audijenciją pas Šv. Tėvą. Jo Šventenybė buvo labai patenkintas mano darbu ir apdovanojo mane aukso medaliu su Jo kanonizuotų šventųjų paveikslais.

"Tikiuosi atvažiuoti pas Jus pradžioje birželio, pasimatysime."

"Būdamas pas Šv. Tėvą", rašo jis kun. P. Būčiui kovo 29 d., "prašiau, kad mane leistų į Amerikią, į Kongresą. Sutiko leisti."

Sutvarkęs būtinuosius reikalus Lietuvoje, lydimas kun. prof. P.Būčio, arkiv. Jurgis Amerikon išplaukė į 28-jį Tarptautinį Eucharistinį Kongresą, įvykusį 1926 m. birželio 20-24 d. Chicagoje. Plaukė laivu "Leviathan."

Pasitikimas

1926 m. geg. 21 d. "Draugas" Nr. 120 p.2 rašė, kad arkivyskupas Jurgis atplauks U.S. laivu "Leviathan" birželio 7 d. 10 val. ryto į New York, N.Y. Vietos lietuviai pasiruošė jį iškilmingai sutikti. Buvo sutarta su miesto majoru, kad jis pasitiks lietuvių paradą prie City Hall, o iš ten mašinos vyks į Waldorf Astoria viešbučio "Roof Garden," kur bus iškilmingi pietūs. Iki geg. 25 d. buvo parduota 350 bilietų po $5.00.

Kartu su arkiv. Jurgiu pirmoje ekskursijoje iš Lietuvos dalyvavo: kun. prof. P. Būčys, kan. J. Maciejauskas, J. Mačiulaitis, Skoažis, Nekrošas su žmona, Ona Budrevičienė, J. Kisielius su žmona, S. Laukagalienė, A. Smith, J. Neveravičius, J. Puidokas, V. Pledas su žmona, Sofija ir Marija Pocienės iš Šiaulių, Anna Maria Jones ir kiti.

Sutiktuvių puota turėjo būti labai iškilminga.

Iš tikrųjų, atvyko birželio 7 d. ir po sutiktuvių ir puotos iškilmių nakvojo pas Aušros Vartų par. kleboną, kun. J. Šeštoką. Rytojaus dieną laikė šv. Mišias, padarė reikalingus vizitus ir išvyko Washingtonan, D.C.

Iš ten išvyko Chicagon birželio 10 d. ir penktadienį, birž. 11 d. 10 val. r. Grand Central Sta. susirinko šimtai draugijų ir parapijų atstovų sutikti arkiv. Jurgį. Visi dėvėjo specialiai pagamintus ženklelius su arkiv. Jurgio atvaizdu. Buvo filmuojama.

Iš stoties mašinų vilkstinė su Amerikos ir Lietuvos vėliavėlėmis atlydėjo svečią į Aušros Vartų par. kleboniją.

Arkiv. Jurgis 11 val. laikė šv. Mišias ir gausiai susirinkusiems pasakė pamokslėlį.

Tą pat dieną 8 val. vak. šv. Kazimiero Seserų auditorijoje įvyko iškilmingas priėmimas ir vakarienė, dalyvaujant visam Priėmimo Komitetui: pirm. kun. P. Lapelis, kun. Ig. Albavičius, kun. A. Briška, kun. Jžeron. Vaičiūnas, kun. J. Paškauskas; Chicagos L.V. Apsk. pirm. J. Mickeliūnas, Mot. Są-gos pirm. M. Vaičiūnienė, L.K. Fed. Chicagos apsk. pirm. B. Jakaitis, "Draugo" redaktorius kun. K.A. Matulaitis, "Giedros" redaktorius kun. A. Linkus, Šv. Kaz. AK. Rem. D-jos pirm. A. Nausėdienė, Labdaringos Są-gos pirm. Pr. Vitkus, Chorovedėjas prof. A. Počius, ir apie 400 žmonių.

Lygiai 8 val. atvyko arkiv. Jurgis, lydimas 20 kunigų. Vargoninkų choras sugiedojo "Ecce Sacerdos". Prasidėjo vakarienė, paivairinta dainomis ir kalbomis. Sveikinimo kalbas pasakė 16 asmenų: kun. P. Lapelis, kun. A. Skrypka, prel. M. Krušas, kun. Jiev. Vaičiūnas, kun. Ig. Albavičius, adv. B. Mastauskas, A. Nausėdienė, kun. A. Linkus, Lietuvos konsulas P. Žadeikis, J. Micheliūnas, M. Vaičiūnienė, J.Elijas, adv. J. Brenza, Klaipėdos atstovas M. Jankus, kan. J. Maciejauskas ir kun. prof. P. Būčys.

Arkiv. Jurgis, padėkojęs kalbėjusiems, sveikino visus Lietuvos vys-

kupų ir Lietuvos katalikų vardu. Iš Lietuvos su 48 pasauliečiais atvyko į Euch. Kongresą.

Pasidžiaugė Am. lietuvių medžiaginiais ir dvasiniais nuveiktais darbais, tuom įsigijus gerą vardą Amerikoje.

Papasakojo ir apie buvusią nepavydėtiną savo padėtį Vilniuje, kur pasikeitė valdžios 8 kartus; du kartu valdė komunistai. Buvo pavojus gyvybei. Visiems buvo sunku gyventi. Gaudamas iš Amerikos asmenines aukas, kentėjo kol galėjo. Vilniečių lietuvių vardu dėkojo Am. Liet. R.K. Federacijai, kuri aukomis palaikė Vilniaus lietuvių gimnaziją, mokytojų seminariją, Švenčionių gimnaziją ir visas liet. pradines mokyklas.

Baigta. Sugiedota du himnai; valio! Išsiskirstė apie 1 val. nak. /Pal. "Draugas" 1926 m. Nr. 139, birž. 14 d. p.2/.

Pirmoji savaitė Chicagoje

Sekmadienį, birželio 13 d. šv. Antano išp. šventėje buvo milžiniškos iškilmės Cicero, Ill. - arkiv. Jurgis šventino naujai pastatytą didelę mūrą bažnyčią šv. Antano par., dalyvaujant gausiai Chicagos lietuvių par. draugijoms su savo vėliavomis. Procesija buvo 1,5 mylios ilgio. J.E. arkiv. Jurgis ėjo pėsčias. Pašventino. Atlaikė pontifikalinę Sumą, pasakė pamokslą, suteikė Apašt. palaiminimą su atlaidais, o 3 val. po pietų pasakė pamokslą vaikučiams, suteikė pal. švč. Sakramentu.

5 val. jau buvo Dievo Apvaizdos par. bažnyčioje. Ten pasakė gausiai susirinkusiems žmonėms pamokslą, davė švč. Sakramento ir Apaštališkąjį palaiminimą ir dalyvavo mokyklos mokslo metų užbaigoje. Prieš išdalydamas diplomus, tarė jaunimui ir tėvams žodį.

Birželio 14 d. Šv. Kryžiaus bažnyčioje vakare laikė pamaldas, pasakė pamokslą, suteikė švč. Sakramentu ir Apaštališkąjį palaiminimus.

Birželio 15 d. Indiana Harbos, Ind. lietuvių šv. Pranciškaus par. vakare laikė pamaldas ir pasakė pamokslą. Iš ten išvyko į Gary, Ind. ir birž. 16 d. pasakė pamokslą. Birželio 17 d. viešėjo Nekalto Prasidėjimo par. Chicago, Ill; ir vakare šv. Mykolo par. mokslo metų pabaiga,

birželio 18 d. - Visų Šventų par. Roselande; birželio 19 d. - šv. Mykolo par. Chicago, Ill. - ten, kur 1913 buvo įsikūręs pirmasis marijonų namas. Pamokslus sakė jis bažnyčiose, o parapijų svetainėse teikė pranešimus iš Tėvynės, kalbėjo apie dvasinę ir medžiaginę Lietuvos pažangą, ragino siekti idealų mokslo, doros, religijos srityse.

Per piemąją savo buvimo Chicagoje savaitę pasakė 9 pamokslus ir apie tiek pat prakalbų.

Eucharistinis Kongresas - Lietuvių Sekcija

Dienraštis "Draugas", savaitraštis "Laivas" ir visi kiti katalikų laikraščiai pranešė apie garbingojo svečio kelionę Amerikon. Jis buvo pirmas lietuvis arkivyskupas ir pirmas Apaštališkasis Vizitatorius Lietuvai, aplankęs Jungtinių Am. Valstybių lietuvius. [242b]

Sujudo didžiulių kolonijų lietuviai katalikai. New Yorkas arkivyskupą Jurgį ~~La~~ pasitiko labai garbingai. Chicagos lietuviai tuo metu buvo užsiėmę pasiruošimu Eucharistiniam Kongresui, kuriame turėjo atskirą Lietuvių Sekciją, [243] ir negalėjo taip priimti atvažiuojančio svečio, kaip norėjo/.

Lietuvių Sekcijos Centrinis Komitetas pateikdavo pranešimus kas jau yra padaryta ir kas reikia daryti parapijoms ir atskiroms organizacijoms. Visos parapijos ruošėsi prie Euch. Kongreso pas save pravesdamos Misijas, ar ilgesnes rekolekcijas, duodant progos visiems prieiti išpažinties ir priimti šv. Komunija Kongreso dienomis.

Pirmą Kongreso dieną visose lietuvių bažnyčiose, kiek galint, visi parapijos žmonės priėmė šv. Komuniją Šv. Tėvo intencija ir už Kongreso pasisekimą.

Sekančias tris kongreso dienas tūkstančiai lietuvių rinkosi į savo sekcijos posėdžius 124 Field Artilery Armory. Posėdžiai vyko po pietų 3 val. ir vakarais 8 val. Juose kalbėjo iš Lietuvos atvykusieji garbingi svečiai: arkiv. Jurgis Matulaitis - Matulevičius, Kauno Universiteto prof. ~~K~~ kun. Pr. P. Būčys; Telšių vyskupo atstovas kun. prel. Julius Ma-

ciejauskas, Vilkaviškio vyskupo A. Karoso atstovas ir Vilkaviškio kurijos kancleris kun. A. Steponaitis, Ph L., Lietuvos akademinio jaunimo "Ateities" atstovas prof. Juozas Eretas. Iš Vašingtono buvo atvykęs Kongresan Lietuvos ministeris Kazimieras Bizauskas, kurs uoliai dalyvavo Lietuvių sekcijos posėdžiuose.

Arkivyskupas Jurgis Lietuvių Sekcijoje kalbėjo šiomis temomis: Krikščioniškojo gyvenimo atsimainymas šventąją Eucharistija; Prisikėlimo džiaugsmai; Taikos Sakramentas.

Kun. prel. J. Maciejauskas: Šv. Eucharistija šeimoje. Kun. Kaz. Urbanavičius iš Bostono: Krikščionies gyvenimo atgimimas; Atgal prie šv. Komunijos. Prof. J. Eretas: Šv. Eucharistija yra krikščioniškos meilės pradžia. Kun. prof. Būčys: Šv. Eucharistija yra krikščioniškojo gyvenimo saugotoja.

Paskaitoms ir prakalboms vadovavo: kun. Ignas Albavičius, kun. Jeronimas Vičiūnas ir kun. Jurgis Paškauskas.

Konferencijose dalyvavo tūkstančiai žmonių. Jų vaisius - didesnė žmonių meilė V. Jėzui Eucharistijoje.

Trylikos lietuvių parapijų chorai su savo vargoninkais, vadovaujant prof. A. Pociui, dalyvavo iškilmėse, konferencijose, darniai giedodami Eucharistiniam Jėzui giesmes.

Vyresniųjų skyrių mokiniai iš 11 lietuvių parapijų, vadovaujant mokytojoms seserims kazimierietėms, viso per 5,000 balsų, giedojo Kongrese, garbindami V. Jėzų. Jų vaizdas sudarė nepaprastai pakilų įspūdį.

Su ypatingu pamėgimu spietėsi žmonės visur, kur pasirodydavo arkiv. Jurgis Matulaitis - Matulevičius. Jis dalyvavo "Orientalų" Sekcijoje, kurią sudarė 12 kraštų kongreso dalyviai, ir pateikė paskaitą apie "Unijos Sąjūdį Lietuvoje" Rytų Europoje /44/.

Birželio 20 d. labai anksti 5 valandą rytą laikė pontifikalines šv. Mišias Aušros Vartų par. bažnyčioje ir išdalino keliems šimtams /netoli 1.000/ žmonių šv. Komuniją. Birželio 21 d. buvo Grand Parke. Tėvas

Jackus Woronecki, O.P. rašo:

"Kai 1926 m. birželio 21 d. vakare viešėjau Čikagos marijonų vienuolyne, iš kur tos pat dienos ankstyvą rytą arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus buvau pakviestas į Grand Parką šv. Mišioms, nė nepamaniau, kad jau paskutinį kartą tenka susitikti su žmogumi, kuris visuomet pasiliks mano širdyje ir atminime kaip tobūlas Kristaus kunigo idealas." 245/

Pedlesio vysk. H. Przeździeckis rašo: "Paskutinį kartą jį mačiau 1926 m. Eucharistiniame Kongrese. Čia jis kalbėjo apie Rytų susijungimą su Kat. Bažnyčia,. Kalbėjo kaip paprastai, ramiai, aiškiai, tačiau kiekviename žodyje jautėi karštą meilę. Po kongreso kalbėjau su juo trumpai. Žiūrėjau į jį, prislėgtą kančių ir pareigų naštos." 246/

Vaikų, Moterų ir Vyrų dienos greit praėjo. Kongreso paskutinė milžiniškoji precesija buvo prie naujai pastatytos Mundelein kunigų seminarijos.

Kun. dr. Jonas Navickas "Laivo" 1926 m. nr. 28, p.438 rašo:

"Paskutinė Kongreso diena visus maldininkus sutraukė į dvasinę vyskupijos seminariją, Mundelein, Ill., kame buvo užbaigimo pamaldos ir grandiozinė Švč. Sakramento procesija. Tai buvo gražiausias reginys, kurį žmonėms teko matyti. Tokias iškilmes tegalima suruošti pačiam Viešpačiui Dievui, sumanymo ir išminties Kūrėjui. Visgi daug nemalonumo ir didelių nuostolių padarė staiga procesijos metu pakilusi audra. Sulytos brangios drapanos nustojo savo vertės. Kaip akys užmatė - minių minios - šimtai vyskupų, tūkstančiai kunigų, šimtai tukstančių tikinčiųjų puolė ant žemės Švč. Sakramento palaiminimo metu atiduoti garbės visų tautų Viešpačiui ir visų kraštų Valdovui."

Smarkus lietus užklupo procesiją laukuose. Arkiv. Jurgis buvo perdėm permerktas, visas šlapias.

Per visas Eucharistinio Kongreso dienas jis dalyvavo ir bendrose ~~iš~~ iškilmėse su kitais vyskupais, ir įvairiose sekcijose laikė paskaitas bei prakalbas.

Parapijų lankymas

Dievo Tarnas Jurgis viešėjo J. Am. Valstybėse 1926 m. neilgai: atvyko birželio mėn. 7 d. išplaukė rugp. 30 d., o rugsėjo m. 13 d. jau buvo aplankęs Angliją ir sugrįžęs į Kauną.[247]

Jį lydėjęs į Euch. Kongresą kun. P. Būčys rašo: "1926 metais arkiv. J. Matulevičius beveik kiekvienoje aplankytoje kolonijoje pasakė po du pamokslus, daugelyje po tris, kai kuriose keturis ir daugiau. Taigi, liepos ir rugpiūčio mėnesiais iš viso yra pasakęs netoli 200 pamokslų ir prakalbų. ...Didelėje jo pamokslų daugybėje, kuriuos man teko girdėti, skambėdavo styga, kviečianti klausytojus į šventumą."[248]

Viso jis aplankė bene 92 lietuvių parapijas, tūkstančiams žmonių ir jaunimui suteikdamas Sutvirtinimo Sakramentą, visur atgaivindamas tikėjimo ir lietuvybės dvasią.

Eucharistiniam Kongresui pasibaigus, klebonų kviečiamas jis lanko lietuvių parapijas: birželio 26 d. - Waukegan, Ill.; VI-27 d. laiko sumą šv. Jurgio par. Chicago, Ill.; ir tą pat dieną vakare sako pamokslą Chicago Heights par. bažnyčioje. Sekančią dieną, jis jau šv. Juozapo par. So. Chicagoje; birž. 29 d. ryte laiko pamaldas šv. Kryžiaus , o vakare - šv. Petro ir Povilo par. bažnyčioje, Chicago, Ill. Liepos 2 d. konsekruoja 3 altorius šv. Kazimiero seserų koplyčioje. Liepos 4-5 d. Marian Hills. Ten pašventina Nekalto Prasidėjimo statulą. Liepos 6 d. Springfield, Ill. Liepos 7 d. Aušros Vartų par. salėje arkiv. Jurgio išleistuvės, 8:15 v. vakare, per kurias kalbėjo kun. F. Kudirka, kun. J. Židanavičius, Amsterdam, N.Y. klebonas, kun. Ig. Albavičius, A. Nausėdienė, kun. P. Būčys, kun. K. Matulaitis. Arkiv. Jurgis kalbėjo 30 min., pasidžiaugęs, kad jaučiasi kaip Lietuvoje tarp draugų ir giminių. Dėkojo už dovanėles, už palankumą Tėvams marijonams, kuriant berniukų kolegiją.

1926 m. liepos 4 d. Marian Hills ūkyje buvo išvažiavimas. Gausiai atsilankiusių svečių dėmesys arkiv. Jurgiui.

Kun. Jonas Navickas rašo: "Arkivyskupas Matulevičius su visais dalyviais, tartum sau lygiais, sveikinasi, kalbasi. Įvyksta Marijonų Kolegijos mokinių ir Cicero giedrininkų sviedinio žaidimas. Ateina Jo Ekscelencija. Visi žaidėjai priėję prašo palaiminimo. Arkivyskupas juos laimina, linki pasisekimo ir visą laiką seka jų žaidimą." 249/

Jo malonumas ir paprastumas kiekvieną prie savęs traukė. Palankus, draugiškas ir mielas jo žodis žavėjo lietuvius. Jis nesigaili savo vargo ar nepatogumų, tik stengiasi kitiems patarnauti.

"Su kokiu džiaugsmu ir pasididžiavimu mūsų broliai pasitiko Arkivyskupą Jurgį į čia atvykusį!" rašo kun. A. Petrauskas. MIC. "Susilaukę tokios progos, kokios dar niekados nebuvo turėję, argi galėjo ja nepasinaudoti ir savojo vyskupo į savo parapiją nepasikviesti? ...Suprasdamas tokio lankymosi visą svarbą, tiek iš atžvilgio į tikybą, tiek į tautybe, Arkivyskupas Jurgis, kad ir labai pavargęs jautėsi po eucharistinių iškilmių, tačiau dėl Dievo garbės ir katalikų naudos, ryžosi ir leistis į sunkų, be galo sunkų darbą: apsiėmė vasaros metu, pačiuose karščiuose lankyti visas lietuvių parapijas. Iš viso jis yra aplankęs su viršum 92 parapijas, išmėtytas po visus plačiosios Amerikos kraštus."250/

Parapijų lankymas vyko liepos ir rugpjūčio karščiuose, kartais po dvi parapijas vieną dieną.

Kiek teko iš 1926 m. katalikų spaudos sužinoti, arkiv. Jurgis lankėsi: liepos mėn. 8 d. - Grand Rapids, Mich. ir Detroit, Mich.; 9 - Cleveland, O.; 10 - Niagara Falls, N.Y.; 11.- Rochester, N.Y.; 12 - Scranton, Pa., Duryea, Pittston, Kingston ir Harvey Lake; 13 - Scranton, Pa. šv. Juozapo par. 14 - Forest City, Pa. 16 - Shenandoah, Pa.; 17 - Pittsburgh, Pa. 18 - Braddock, Pa.; 19-22 - Penna. parapijas; 23-24 Detroit, Mich.; 24-25-26 - Philadelphia, Pa.; 27 - Harrison, N.J. 28 - Newark, N.J.; 29-30 Maspeth, N.Y.; 31 - Elizabeth, N.J. Buvo tai šeštadienis. 5 automobilių, su lietuviškom vėliavoms papuoštų, vilkstinę sutiko Elizabethe orkestras, bažnyčios varpai ir didinga eisena. Po Mišparų

arkiv. Jurgis pasakė labai gražų pamokslą. Tos pat dienos vakare kalbėjo par. salėje. Sekmadienį rugp. 1 d. ark. Jurgis laikė sumą, po Mišių pasakė pamokslą; 4 val. suteikė Sutvirtinimo Sakramentą per 600 asmenų. Ta proga pasakė pamokslą. Pirmadienį laikė šv. Mišias 9 val. ir sakė pamokslą. Aplankė Newark'o kun. Seminariją; 3 val. po piet buvo jo paskutinis Elizabeth, N.J. pamokslas.

Rugp. 2 d. vakare - Brooklyn, N.Y. Karalienės Angelų par. VIII 3 d. Ansonia, Conn.; 4 - Hartford, Conn.; 5-6 New Haven, Conn.; 7-8 Worcester, Mass.; 9 - Westfield, Mass.; 10 - Athol, Mass.; 12 - Providence, R.I.; 13-15 Amsterdam, N.Y.; 16 - Cambridge, Mass.; 17 - Brockton, Mass.; 18 - Norwood, Mass.; 19 - Lowell, Mass.; 20 - Nashua, N.H. 21-22 So. Boston, Mass.; 22-23 Lawrence, Mass.; 24-27 Waterbury, Conn.; 29 - Brooklyn, N.Y. ir VIII. 29 d. grįžo į Aušros Vartų par. New York, N.Y., kur jis buvo kol išvažiavo Europon.

Amerikos gyvenimas, ypač gi bažnytinė tvarka, parapijų mokyklos, vienuolių mokslo įstaigos, susiklausymas ir darna padarė didelio įspūdžio pačiam ark. Jurgiui. Lietuvon grįžęs, kalbėdavęs su susižavėjimu apie Amerikos lietuvių parapijų sutvarkymą, vadovavimą, apie šv. Mišių branginimą, jaunuomenės rūpestingą auklėjimą, lietuvių draugijas, susirinkimus, paskaitas, prakalbas ir visą tvarką.

"Vieną dieną susišaukęs mus visus/Marijompolėje/, išpasakojo savo sumanymus, ir, išsivedęs į kiemą, pradėjo ieškoti tinkamos vietos didžiulei salei, kur būtų galima jaunuomenei duoti doriems pasilinksminimams įtaisai, biblioteka, paskaitoms salė ir t.t. Jo nuomone, išlaidų tokiems dalykams nereikia gailėtis, jos atnešią nepalyginamai didesnį dvasios pelną. Bepigu valdyti parapiją šviesią, dorą iš susipratusių katalikų susidendančią!" rašo kun. A. Petrauskas. [251]

"Važinėdamas po Ameriką 1926 m. Matulevičius atliko ir apaštalo ir lietuvybės veikėjo uždavinį", sako vysk. P. Būčys. [252]

"Amerikoje Matulevičius susidūrė su rimta problema: suderinti lietu-

vio patriotizmą su Amerikos piliečio ištikimybe ir pareigomis. Ta problema buvo išspręsta Cambridge, Mass., Nekalto Prasidėjimo parapijos prakalbose. Ji nelengvai išreiškima, bet aiški ir teisinga.

"Amerikos lietuviai tepridėda savo žvaigždę prie Jungtinių Valstybių vėliavos, arba esančių žvaigždžių žibėjimą tepadidina savo darbštumu, gabumais ir veikalų tobulybe." /t.p. 34 p./

Visur būta įvairiausių nuotykių lankymosi metu. Daug kas nori su juo pasimatyti, pasikalbėti net nepatogiu laiku. Bet su visais jis pasikalba, randa gerą žodį.

"Newark, N.J., ateina policininkas. Nori gauti Arkivyskupo tėvišką palaiminimą. <Savo pareigų metu aš nuolatos pavojuje,> sako policininkas. Suprantami kataliko tikybiniai jausmai. Arivyskupas tuojau kyla pietų metu nuo stalo ir priima policininką. Jisai reiškia policininkui padėkos žodžius už gražų tvarkos laikymą, prisimena tą pagarbą, kurios patyrė iš policijos įvairius miestus belankydamas. Duoda jam atminimui paveiksliuką ir teikia savo palaiminimą," rašo kun. Navickas.[253/]

Generolo palikimas

Arkiv. Jurgis džiaugėsi marijonų drabais Amerikoje. Nuo 1913 m. J.A.V. jų skaičius padaugėjo iki 38 narių: tarp jų veikė 8 kunigai; kiti buvo klierikai ir broliai.

Marian Hills naujokyne gyveno visą savaitę. Su kiekvienu turėjo progos pasikalbėti, pažinti. Kasdien laikė šv. Mišias; pasakė keletą pamokslų iškilmių, šventimų ar įžadų darymo progomis. Klierikas Bronius Vitkus gavo iš jo rankų tonsūrą ir keturis žemesniuosius šventimus.

Kun. Mykolas Urbanavičius liepos 7 d. ~~atliko~~ sudėjo amžinuosius įžadus pačiam Generolui.

1926 m. liepos 8 d. arkiv. Jurgis baigė naujokyno vizitaciją, savo ranka įrašydamas pastabas, pageidavimus ir paskyrimus. Pagyrė ir pabrėžė kunigų ir brolių marijonų nepaprastą darbštumą, nes uoliai dirba save pamiršdami, aukojasi Dievo garbei platinti, žmonių sieloms gelbėti,

savo vienuoliją kelti ir tobulinti.

Su džiaugmu pažymi, jog yra atskirai įkurtas naujokynas, kur auklėjami ir mokomi jauni vienuoliai - kongregacijos ateitis ir viltis. Žmonėse tikėjimą palaikyti, pagylinti, apginti ir plėsti leidžiamas dienraštis "Draugas" ir savaitraštis "Laivas", kad lietuvių parapijose vedamos misijos ir rekolekcijos, padedama kunigams sielovados darbuose, kad veikiama daugelyje katalikiškų draugijų bei sąjungų, kad globojamos šv. Kazimiero seserys, duodant joms kapelioną.

Savo valdžios galia 1926 m. liepos 8 d. arkiv. Jurgis įkūrė tris vienuolynus: "Draugo" namus, Aušros Vartų namus ir Marijos Kalnelių /Marian Hills/ namus. Paskyrė jų priežiūrą kun. Fel. Kudirkai, kaip Generaliniam Vikarui su provincijolams skirta valdžia.

Porą dienų prieš tai /VII.6 d./ oficialiu raštu jis buvo pranešęs tą savo nutarimą Chicagos arkivyskupui, kardinolui Jurgiui Mundelein.

Kun. F. Kudirkai patarėjais paskyrė: kun. V. Dvaranauską ir kun. K. A. Matulaitį. Aušros Vartų par. klebonu ir to Namo vyresniuoju paliko jis kun. F. Kudirką, davęs jam vikarą kun. V. Dvaranauską. "Draugo" Namo vyresniuoju paskyrė kun. Vladą Draugelį, o jo pagelbininku - kun. K. Matulaitį; Marian Hills Namo vyresniuoju kun. V. Kulikauską, kuris laikinai turėjo eiti ir naujokų magistro pareigas. Marian Hills Namo ekonomu buvo paskirtas kun. Jurgis Massey, kuris taip pat turėjo būti įkuriamos "Marian Hills College" mokyklos vice-direktorius. Kolegijos direktoriumi paskyrė kun. dr. Joną Navicką. Jis ir kun. Massey buvo Namo vyresniojo patarėjais.

Nurodęs, kaip turi būti auklėjami jauni vienuoliai, padarė jis keletą pastabų ir nurodymų, kaip gaivinti savyje ir plėsti visoje veikloje vienuolinį gyvenimą.

Susipažinus su Tėvo Generolo potvarkiais, tą pat liepos 8 d. įvyko pirmas Amerikos Marijonų ~~Provincijos~~ Vikariato Tarybos posėdis, dalyvaujant kunigams: F. Kudirkai, V. Kulikauskui, V. Dvaranauskui, Vl. Draugeliui, K,

Matulaičiui ir M. Urbanavičiui. Buvo pasiskirtyta antraeilėmis pareigomis. "Draugo" redaktorius, Namo ekonomas ir Seserų Kazimieriečių kapelionu - paskirtas kun. K. Matulaitis; "Draugo" administratorium - kun. Vl. Draugelis, "Laivo" redaktorium - kun. J. Navickas. Seserų nuodėmklausiai: kun. V. Dvaranauskas ir kun. Vl. Draugelis. St. Gall bažnyčiai sekmadieniais patarnauti paskirtas kun. J. Massey, o į šv. Baziliaus bažnyčią sekmadieniais vyks kun. M. Urbonavičius. Marijonų Kolegijos Rėmėjams vadovauti pasiėmė kun. V. Kulikauskas.

Marijonų Kolegija 1925-26 mokslo metais trijose high school skyriuose turėjo 18 mokinių. Nuo 1926 rudens prasidėjo ketvirtasis skyrius. Jo Ekscelencija pareiškė kolegijos direktoriui, kad jo didžiausias noras ir troškimas yra matyti graži ir didelė lietuviškoji kolegija Amerikoje. Iš savo pusės pasižadėjo remti kolegijos klausimą visa širdimi ir auklėti, ruošti jai atitinkamus mokytojus, kilusius iš tų pačių Amerikos lietuvių tarpo. 254/

Darbų tęsinys Lietuvoje

Išplaukė Europon

Arkivyskupas Jurgis Matulaitis sėdo New York, N.Y., į "Berengariją" rugsėjo 1 d. ir 2 val. po piet iškeliavo Lietuvon.

J. Am. Valstybėse padarė jis daug gero: garbingai atstovavo Lietuvą Tarpt. Euchar. Kongrese; pertvarkė beplintančius Amerikoje marijonų darbus, įkurdamas atskirą provinciją, tris namus, lietuvių kolegiją ir, aplankęs bene ~~vi~~ 92 lietuvių parapijas, stiprino lietuvių tikėjimą, ragino nepamiršti savo tautybės, remti tėvynę savo tėvų žemę.

Arkiv. Jurgis gėrėjose Amerikos lietuvių katalikų susiklausymu, jų draugijomis, įkurtomis parapijomis su gražiomis bažnyčiomis, mokyklomis, svetainėmis, sporto įstaigomis. Ką gero kitur surasdamas, norėjo pritaikyti Lietuvos sąlygoms.

"Be galo didelio įspūdžio jam padarę Amerikos katalikų susirūpinimas jaunuomenės katalikišku auklėjimu," rašo kun. A. Petrauskas. 255/ "Kiek daug čia pristatyta katalikiškų parapijinių mokyklų ir kokių erd-

vių, puikių, brangiai atsiėjusių! Koks brangus jų išlaikymas, o tačiau katalikai, suprasdami, kad be jų ~~išlaikymas~~, negalima katalikiškai išauklėti jaunosios kartos, nesibijo išlaidų. Jie žino gana gerai, jog tos išlaidos sugrįš kitu keliu, būtent, gražiai išaukėti vaikai bus doresni, geresni, taupesni, darbštesni. Tokiu būdu tos išlaidos šimteriopai atsilygina."

Tuo tarpu Lietuvoje įvyko didelės atmainos.

Geg. 8-10 d. pravesti visuotiniai į III-jį seimą rinkimai, krikščioniškųjų partijų buvo pralaimėti. Susirinkusis III seimas birželio 7 d. buvo "sukairėjęs." Buvo sudaryta nauja Lietuvos vyriausybė. Min. pirmininkas, užsienių reikalų ministeris ir teisingumo ministeris - M. Šleževičius, vidaus reikalų min. - V. Požela; krašto apsaugos min. J. Papečkys; žemės ūkio min. J. Krikščiūnas; finansų min. - A. Rimka; švietimo min. prof. Čepinskis; susisiekimo min. - Tamoševičius. Lietuvos prezidentu buvo išrinktas d-ras K. Grinius.

Tik pradėjus socialistams valdyti Lietuvą, kariuomenės teismas birž. 12 d. išteisino mėginusius nuversti Lietuvos valdžią komunistus. Sekmadienį birž. 13 d. komunistai parodė savo kėslus. Rotušės salėje vyko social - demokratų susirinkimas. Lauke prisirinko komunistuojančių keletas šimtų žmonių. Į juos nuo balkono šaukė komun. Kalenda, kad verstų valdžią, etc., žadėdamas nulaužti "ragus liberalams." Ne tik Kaunas, bet ir visas kraštas susirgo riaušių karštlige. Krašto apsaugos ir vidaus reikalų ministerijose atsisėdo kairiųjų žmonės; į netvarką, keliamą savųjų, žiūrėjo pro pirštus. Lietuva artėjo į revoliucijos gaisrą.

Arkivyskupas Jurgis, rašydamas iš Kauno kun.F. Kudirkai įvairiais vienuolijos reikalais, prisimena ir savo padėtį: "Su nauja valdžia vargu bus galima ką nors sutarti bažnytiniais reikalais. Eina kova. O Lietuvai labai reikia ramybės ir vienybės" /žr. 1926.IX.24 laišką F.Kud./

Apaštališkasis Vizitatorius ir Lietuvos vyskupai sutarė ir spalių 8 d. pasiuntė Lietuvos Prezidentui K. Griniui sekantį pranešimą:

"Pone Prezidente,

"Susidariusioji Lietuvoje Katalikų Bažnyčios padėtis, kurią svarstėme savo Konferencijoje šių metų 7 ir 8 spalių dieną, verčia mus Lietuvos Vyskupus kreiptis į Tamstą, kaipo į Valstybės Pirmininką, ir pažymėti tos padėties pavojingumą mūsų šaliai.

"Kaip tik susidarė Lietuvos Valstybė, tuo buvo jaučiamas reikalas taip sutvarkyti katalikų Bažnyčios gyvenimą, kad jis būtų nepriklausomas nelietuviškų metropolitų. Ir net pati Vyriausybė jau 1919 m. dariusi žygių, kad būtų sudaryta Lietuvos savaiminga Bažnytinė Provincija ir padaugintas vyskupų skaičius; tokie žygiai pasikartojo ir vėliau; buvo net bandyta tartis dėl Konkordato su Ap. Sostu.

"Gyvenimas verste vertė bent kartą išspresti ~~taip~~ tą taip svarbų Bažnyčiai, Tautai ir Valstybei reikalą. 1926 metais Ap. Vizitatorius drauge su Lietuvos Vyskupais ir nebe žinios ir pritarimo Vyriausybės patiekė Lietuvos Bažnytinės Provincijos sudarymo projektą, kurį Apaštalų Sostas įvykino Bulla "Lituanorum Gente", išleista tais pačiais 1926M. 4 balandžio dieną.

"Tas Bažnyčios sutvarkymo Lietuvoje aktas yra pilnai teisėtas. Nes Katalikų Bažnyčia, būdama savaiminga ir savo srityje nepriklausoma, gali tvarkyti savo reikalus sulyg savo Įstatais. Tą teisę jai pripažįsta ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 83 , kuriame pasakyta:"Visoms esamoms Lietuvoje tikybinėms organizacijoms Valstybė lygiai pripažįsta teises tvarkytis kaip jų Kanonai arba Įstatai reikalauja" ir 106 , kuriuo paliekama galioje tik tie įstatymai, "kurie šiai Konstitucijai nesipriešina". Veikiantieji Katalikų Bažnyčios Kanonai 215 ir 329 nustato, kad vien šv. Tėvo dalykas yra steigti provincijas, dijecezijas, prelatūras ir k.p. ir nustatyti jų ribas bei skirti joms Ganytojus.

"Tačiau, po paskutinių į Seimą rinkimų, pasikeitus Ministerių Kabineto sąstatui, konstatuojama štai kokie faktai:

"Šių metų rugpiūčio m... ir iš pasikalbėjimų su kai kuriais Minis-

teriais paaiškėjo, kad dabartinė Vyriausybė nė įsteigtųjų dijecezijų, nė paskirtųjų joms vyskupų nepripažįstanti ir nelankanti juridiniais asmenimis. Gi nepripažinimas kam nors Valstybėje asmens teisių yra lygus paskelbimui jo civilės mirties. Šiuos Vyriausybės žygius negalima kitokiais laikyti kaip tik pradėtuoju su Bažnyčia karu.

"Mes to karo nenorime ir numatome visą jo žalingumą ir pavojingumą netik Bažnyčiai, bet ir mūsų Tautai ir mūsų jaunai Valstybei. Bet mes vieni neturime galimybės jo sustabdyti.

"Dėdami visą atsakomybę už tą pradėtąjį su Bažnyčia karą ir už to karo visas pragaištingas pasėkas ant Vyraiusybės, kuri Tamstai prezidentaujant susidarė ir veikia, kreipiame Tamstos, Pone Prezidente, į tai dėmesį."

Tuo pat metu Apašt. Vizitatorius lankė naujai paskirtuosius vyskupus.[255a/]

Vargdienių Seselės

Dievo Tarnas arkiv. Jurgis 1918 m. Marijampolėje įkūrė Nekalto Prasidėjimo Švč. M. Marijos Seserų Kongregaciją, kurią jis trumpai vadindavo Vargdienių Seselėmis, t.y. tos, kurios tarnauja vargdieniams. Seinų vyskupas /paskui Vilkaviškio/ A. Karosas 1918 m. spalio 15 d. kanoniniai jas pripažino ir paėmė savo globon.

Greta pirmaeilių tikslų /Dievo garbė ir asmeninė tobulybė/ arkiv. Jurgis paskyrė šiai Seserų Kongregacijai plačiai pasireikšti visuomenėje, dirbant ne vien labdaros, socialės globos, bet ir apšvietos, auklėjimo, spaudos ir sau prieinamuose mergaičių ir moterų organizacijose, todėl ši seserų kongregacija gali sunaudoti įvairiausių gabumų, ar mokslus išėjusias, pašaukimą turinčias mergaites. Tai didelio darbo ir stambios organizacijos plotai.

Bet didelio darbo pradžia visada sunki. Sunki buvo ir Vargdienių Seselių, ilgai nesulaukiant aukštąjį mokslą baigusių kandidačių. Jų reikalais daug sielojosi arkiv. Jurgis. Daug širdies ir pagelbos teikė seselėms skirtieji patarnauti tėvai marijonai, o ypač kun. K. Rėklaitis

ir kun. J. Vaitkevičius. Tai atsispindi Dievo Tarno Jurgio užsilikusiuose laiškuose. Tėvui Vaitkevičiui rašė 11 laiškų ir jų 7 kalba apie Vargdienių Seseles; kun. K. Rėklaičiui parašė 27 laiškus ir 14-oje jų kalba apie įvairius Vargdienių Seselių reikalus. Kun. prof. Būčiui seselių reikalu /tarp gausių kitų reikalų/ rašo 15 laiškų iš užsilikusių 74.

Parvykęs iš Jungtinių Am. Valstybių Lietuvon ir turėdamas kelias laisvesnio darbo savaites, jas pašventė Vargdienių Seselių sustiprinimui. Jis 1926 m. spalio 28 d. praneša iš Marijampolės kun. K. Rėklaičiui į Romą: "Labai daug turėjau darbo ir vargo su Vargdienių Seselėmis. Bet Dievas laimina tą darbą; manau, kad pavyks visa kas sutvarkyti, jau pradeda rastis inteligenčių. Dievas duos, laikui bėgant, bus pavyzdinga Vienuolija.

"Kaip buvo, ilgiau taip tiktis nebegalėjo, būtų pakrikusi. Jei tik ir toliau klausys ir pasitikės, tai stos ant kojų ir plėtosis."

Lapkričio 4 d. praneša kun. K. Rėklaičiui:

"Pas Vargdienių Seseles daug turėjau darbo ir daug rūpeščių. ...Uršulė Navickaitė liko Vyresniaja. ...Priėmiau būrį seselių apžadus; dabar po amžinų apžadų bus 12 seselių; naujokyne yra 11 ar 12 taip pat."

18 dienų praėjus, tarp kitų gausių reikalų, rašo arkiv. Jurgis ir apie sesutes: "Vargdienių Sesutes šiaip taip sutvarkiau. Dabar jau pradeda stoti inteligentės. Turiu vilties ir įspūdžio, kad dabar Kongregacija ims augti ir plėtotis" /1926.XI.22 d./.

Ir tikrai, Seserų Kongregacija plito, kas kart vis naujasnius veiklos barus apimdama. Dešimčiai metų praėjus jų buvo: sesučių su įžadais 96; naujokių 18; kandidačių 15.

Apie jų veiklą 1936 m. rašė kun. dr. J. Totoraitis: "Jos įsitaisė spaustuvę, keleta metų laikė mergaičių 4 klasių mokyklą. Dabar jos dirba Marijampolės senelių prieglaudoje, vaikų prieglaudoje, trijuose vaikų darželiuose, laiko mergaičių bendrabutį, darbuojasi spaustuvėje, lai-

ko pradžios mokyklą, veda Marijonų gimnazijos bendrabučio virtuvę, turi "Šešupės" knygyną. Jos turi skyrių ir kitur. Telšiuose turi spaustuvę ir pradžios mokyklą. Kiti jų skyriai yra Alytuje, Vilkaviškyje, Šakiuose, Utenoje /Kaune, Šilalėje, Naumiestyje, Karaliniuos/ ir net Amerikos Marianapolyje nuo 1936 m." 256/

Seserys Benediktinės Kaune įsikūrė 1627 m. Per 300 metų ~~gyvenime~~ pasikeitė gyvenimo aplinka ir sąlygos veikti; seni įstatai neatitiko naujiems Bažnyčios reikalams. Vienuolija buvo beišnykstanti. Bet jas išgelbėjo arkiv. Jurgis Matulaitis. Pas jas jis atėjo 1926 m. sausio 18 d. kaip Apaštališkasis Vizitatorius, lydimas Mons. Faidutti, smulkiai susipažindamas su vienuolyno plotu, patalpomis, seselėmis, sužadindamas jose drąsą ir pasitikėjimą. Po to dar keletą kartų aplankęs, nuodugniai ištyrė vienuolijos reikalus ir, pasinaudodamas Apašt. Vizitatoriaus galia, pritaikė joms Amerikos seserų šv. Benedikto kongregacijos įstatus, kurie labai tinka dabartinio amžiaus reikalavimams.

1926 m. spalio 3 d. jis pats iškilmingai priėmė tris naujokes ir tris kandidates į vienuolyną. Jis raginęs seseris: "Dabar, sesutės, imkitės platesnio darbo, priiminėkite daugiau kandidačių, gausite kaskart geresnių, mokytesnių; iš karto niekur nesusitvėrė didesnės vienuolių įstaigos," rašo Sesuo Lingarda Miniataitė. 256a/

Lapkričio 2 d. laikė seselėms šv. Mišias. Iš jo rankų priima šv. Komuniją visos vienuolės ir beveik visos bendrabučio studentės. Jis kalba joms apie širdies privalumus, kurių blogieji Dievo meilės ugnyje sudega, o gerieji įkaista ir veda žmogų prie kilnių savęs išsižadėjimo ir pasiaukojimo darbų.

Jo dėka atsinaujino vienuolynas.

1936 m. Šv. Benedikto Seserys turėjo Kaune, Čiobiškyje ir Parnaravoj namus; viso buvo 23 profesės, 6 naujokės ir 7 postulantės.

Ruošiasi grįžti Romon

Septynias savaites nuoširdžiai dirbęs Lietuvoje, kad katalikų Baž-

nyčiai pripažintų esamoji vyriausybė teises, kurias teikia Lietuvos Konstitucija, tuo pat metu stiprinęs atkurtosios Marijonų Vienuolijos veiklą potvarkiais bei patarimais.

Arkiv. Jurgis džiaugėsi marijonų klasikine gimnazija Marijampolėje, kuri mokslo ir auklėjimo lygiu pasidarė pirmaujanti Lietuvoje. Tai buvo tęsinys per pusantro šimto metų buvusios tradicijos, kai iš Marijampolės marijonų aukštesniosios mokyklos sklido plačiai Sūduvų žemėje mokslo šviesa, kol ją neužgožė okupantai rusai.

Iš Marijampolės pradėjo eiti katalikiškas savaitraštis "Šaltinis", paskatinus jį leisti pačiam Generolui. Jis parašė "Šaltinio" redakcijai laišką, kuris tilpo to laikraščio pirmojo numerio pirmam puslapyje /1926 m. kovo 14 d./:

"Apaštališkasis Vizitatorius

Lietuvoje. Kaunas, 2 d. Kovo 1926m.

Gerbiamoji Redakcija!

Džiaugiuosi, kad pradedate leisti naują laikraštį ir ketinate jį pavadinti "Šaltiniu". Prieš karą ėjo to paties vardo laikraštis, buvo labai skaitomas ir visur Lietuvoje išsiplatinęs. Senasis "Šaltinis" kėlė skaitytojų širdis prie Dievo ir žadino, kad būtų doresni ir gyventų, kaip tikėjimas liepia.

Geidžiu, kad jūs, nors ir mažą pradėję, pavytumėte, o net ir pralenktumėte aną senąjį "Šaltinį".

Jus, Jūsų bendradarbius ir skaitytojus visa širdimi laiminu, linkėdamas kaikraščiui ko geriausios kloties.

+Jurgis, Arkivyskupas."

Pati Marijampolės parapija buvo didelė; tuo metu buvo apie 10.000 sielų ir pats miestas su visais jos gyventojais /jų dauguma buvo žydai/ buvo irgi netoli kita tiek žmonių, o kai įsikūrė gretimai cukraus fabrikas miestas paaugo iki 17.000 gyventojų. Buvo apie 4.000 mokyklų mokinių ir apie 3.000 jaunimo gimnazijose ir kitose miesto aukštesnėse mo-

kyklose, kurių dauguma atvykdavo mokslo metams iš kitų parapijų. Marijonai davė kapelionus mokykloms, ligoninei, kalėjimui, rūpinosi ducti šviesuoliams tinkamas pamaldas šv. Vincento bažnyčioje; dalyvavo gausiose parapijoje veikiančiose katalikiškose draugijose. Per kai kuriuos atlaidus dvylika kunigų po keletą valandų klausydavo išpažinčių; tokiomis dienomis būdavo išdalinama 8.-10.000 komunijų.

Tuo laiku marijonai aptarnavo žmonių dvasios reikalus mažoje "Šaričių" bažnytėlėje Kaune, prie Laisvės alėjos ir buvo įsikūrę namą Ukmergėje.

Lietuvos marijonai padėjo įsikurti latvių marijonų šakai. 1926 m. lapkr. 4 d. arkiv. Jurgis rašė kun. Rėklaičiui:

"Šiandie nakčia važiuoju į Latviją. Grįžęs stengsiuos ko greičiausiai atlikti darbus ir važiuoti Romon. Bet kada išvažiuosiu, dar nežinau, dar daug svarbių dalykų likosi atlikti."

Iš Latvijos parašė kunigo J. Navicko pažįstamas tokias žinias: "Stebėtina kokia pažanga reiškiasi pas Latvijos Marijonus. Kas pirmiau matė jų vienuolyną Vilanuose, dabar jo nepažintų; tiek daug pataisyta. Netrukus čia laukiama naujų trijų kunigų, kurie įstoja į vienuolyną. Vilanuose jau yra viso kunigų ir brolių 19 žmonių." 257/

Arkivyskupas Jurgis, atlikęs reikalus Latvijoje, grįžo į Kauną. Iš čia lapkr. 22 d. jis rašo kun. K. Rėklaičiui:

"Aš taip greitai dar nevažiuoju Romon. Mat Vyriausybės narys pareiškė, kad gal bus tariamasi sudaryti Konkordatas. Žinoma, Bažnyčia visuomet šalininkė taikos ir dermės. Bet ar bus galima su dabartine Vyriausybe tartis ir susitarti? Tikką pasirodė naujai Vyriausybei pagamintas projektas, kuriame norima, pravedus per Seimą, paimti į savo rankas metrikų vedimą ir įteisinti civiles jungtuves ir susivedusių lengvą išsiskyrimą, užtenka, kad tik abi pusi sutartų ir gali išsiskirti.

"Pradžioje gruodžio vis tik manau grįžti, nes ir pasas baigiasi.

"Pradeda Lietuvoje kilti kas kart didesnis nepasitenkinimas dabar-

tine Vyriausybe. Gaila Lietuvos, tie visi eksperimentai, kuriuos manoma taikinti lietuviams ir tos partijų rietenos, gali sunaikinti Lietuvą.

"Katalikai pradeda susiprasti ir stiprėti.

"Labai jaučiuosi nusidirbęs ir norėčiau ko greičiausiai į Romą grįšti."

1926 m. gruodžio 13 d. jis rašo kun. Rėklaičiui iš Kauno:

"Aš čia sėdžiu kaip ant žarijų. Laukiu tos dienos kada galėsiu pas Jus atvažiuoti. Min. Požėla prašė, kad palaukčiau: norį dėl Konkordato tartis. Bet iki šiol dar jokios tikros kalbos nėra buvę. Vargu kas iš to išeis. Nematyt, kad dalykai į tą pusę kryptų ir kad Vyriausybė rimtai tuos dalykus imtų.

"Kaip tik bus galima, grįšiu į Romą, ir man labai skubu pas Jus.

"Per Šv. Panelę Nekaltai Pradėtąją ir mes turėjome iškilmes. Buvau Marijampolėje. Visi atnaujinome apžadus. Sakiau pamokslus saviems iš ryto, o paskui per sumą žmonėms. Priėmiau gana daug kandidatų į naujokyną ir bandymą. Dabar naujokyne 24, o bandyme 17, ir vis dar kreipiasi naujų kandidatų. Dėku Dievui.

" Gal jau šią savaitę turėsiu galutinai pasikalbėjimą su p. Ministru Požela, tai žinosiu, ar bus galima, ko susilaukti ir Konkordatas padaryti."

1926 m. gruodžio mėnesį arkiv. Jurgis Marijampolėje atlankė prof. Mykolas Biržiška su žmona. Apie tai rašo Biržiška:

"Vilniui Vaduoti Sąjungos reikalais aš su žmona nuvykau į Marijampolę ir užėjau į Marijonų vienuolyną pas arkiv. J. Matulevičių. Jis labai maloniai mus priėmė, pats išvedžiojo ir išrodė visas vienuolyno įstaigas, domėjosi apie Vilnių ir daugiausia pats linksmai kalbėjo, aiškindamas rodomus dalykus. Tas patirtas iš arkivyskupo Jurgio malonumas buvo jau paskutinis." 259/

Kan. P. Dogelis rašo, kad arkiv, Jurgis paliko neišdildomą atminimą šv. Zitos tarnaičių ir darbininkų draugijai. "Paprašytas dalyvauti

šv. Zitos D-jos iškilmėse Vyskupas M. niekados neatsisakydavo. Prašomas ateidavo ir maloniai į zitietes pratardavo. Ir kas įdomiausia, kad tas šv. Tėvo atstovas buvo ne nepaprastas, iš Italijos, ar kito krašto atsiųstas, bet lietuvis, savas žmogus. Ir Jis kalbėjo tarnaitėms ir darbininkėms zitietėms prigimtąja lietuvių kalba. Jis mus skatino pamilti Kristų, Jo gyvenimu sekti, gyventi šventosios šeimos, kur Jėzus augo, gyvenimu. Toks zitiečių draugininkių gyvenimas būsiąs ir Dievui malonus ir pačiai šv. Zitos Draugijai naudingas" /žr. Arkiv. J. Matulevičius, 1933, Marijampolė, p. 122/.

Atmainos ir konkordatas

Arkiv. Jurgiui neteko kalbėtis su Požela Konkordato klausimu. 1926m. gruodžio 17 d. Kaune įvyko perversmas be kraujo praliejimo. M. Šleževičiaus kabinetas atsistatydino. Buvo sudarytas A. Voldemaro ministerių kabinetas. Respublikos Prezidentas dr. K. Grinius atsistatydino gruodžio 18 d., o gruodžio 19 d. seimas išrinko Respublikos Prezidentu A. Smetoną. 258/

Arkiv. Jurgis 1926 m. gruodžio 21 d. pranešė kun. Rėklaičiui:

"Lietuvoje įvyko didelė atmaina. Kariuomenė užbėgo už akių bolševikų sukilimui ir jį nuslopino. Pasikeitė Vyriausybė. Prezidentu išrinktas p. Smetona.

"Šiandie buvau pas jį su vizita; maloniai priėmė. Viskas įvyko ramiu būdu, be kraujo praliejimo. Krašte ramu. Tautiškai nusistačiusi visuomenė patenkinta, šalis liuosai atsikvėpė. Tikimės, kad ir Bažnyčia ir Valstybė sueis dabar į dermę.

"Gal dabar prie naujos valdžios greičiau pavyks man bažnytiniai reikalai atlikti, ir tuo važiuosiu Romon, labai man pas Jus ilgu ir skubu."

Gausūs ir įvairūs marijonų reikalai Romoje laukė sugrįštant t. Generolą. 260/

Lietuvos Vyriausybei pareiškus norą sudaryti su Apaštalų Sostu konkordatą, jo paruošimo našta užgulė Apaštališkojo Vizitatoriaus pačius, atėmė visą jo laiką. Apie tai sumini jis trumpai kun. K. Rėklaičiui

1926 m. gruodžio 31 d. laiške:

"Gal Dievas duos, kad ši valdžia sueis į gerus ir tinkamus santykius su Ap. Sostu. Kaip tik dabar rašau Konkordato projektą. Labai intensyviai dirbu. Gal per kokias tris sąvaites viską padarysime.

"Viskas čia ramu ir eina geryn. Rimti žmonės visi patenkinti įvykiais."

Kūrė arkiv. Jurgis paskutinį savo svarbų veikalą - konkordato projektą, dieną naktį dirbdamas. Skubėjo. Sausio mėnesį jam jėgas buvo tiek išvargęs, kad miegoti beveik negalėjęs. Stiprino jam jėgas reali viltis ir proga pataisyti Lietuvos santykius su Ap. Sostu, duoti katalikiškai Lietuvai tautai ir tikėjimui palankią tarptautinę sutartį.

Tikrai, per tris savaites jis paruošė, perrašė Konkordato projektą. Jis buvo baigtas 1927 m. sausio 20 d. Tuometinis min. pirmininkas A. Voldemaras pareiškė raštu mons. Faidutti, kad Lietuvos Vyriausybė norinti atnaujinti santykius su Apaštalų Sostu. Jie buvo paįrę nuo 1925 metų.

1927 m. sausio 21 d. arkiv. Jurgis išsiuntė Vatikano Valstybės Sekretoriui konkordato reikalu prašymą. Tuom pasibaigė laikinai oficiali reikalų eiga. [26]a/

Iš tikrųjų, pasitarimai su Vatikanu dėl Lietuvos konkordato buvo prasidėję 1923 m., praslinkus metams po to, kai Vatikanas pripažino Lietuvą de jure. Bet tuo metu Lietuvai labiau rūpėjo sustiprėti viduje, susiorganizuoti, tad konkordato reikalai buvo atidėti.

Mirus ark. Jurgiui 1927.I.27 d., konkordato reikalai buvo laikinai sustoję. Tų metų vasarą nuvyko į Romą prof. A. Valdemaras tartis dėl konkordato. Kad lengviau ir greičiau būtų susitarta, pasinaudojo sudarytu konkordatu su Lenkija. Konkordatas buvo galop sudarytas ir 1927 m. rugsėjo 27 d. pasirašytas kard. Gasparri ir ministerio pirm. A. Voldemaro.

Lietuvos prezidentas A. Smetona jį ratifikavo 1927 m. spalio 20 d.,

o šv. Sostas - 1927 m, gruodžio 8 d. Ratifikavimo dokumentais buvo pasikeista 1927 gruodžio 10 d. Tą pat dieną konkordato tekstas buvo paskelbtas Vatikano oficialiam laikrašty - Acta Apostolicae Sedis", o Lietuvoje - "Vyriausybės Žiniose" 1927 m. gruodžio 20 d.

Įsibrovusieji į Lietuvą rusų komunistai neteisėtu ir vienašaliu aktu 1940 m. birželio 16 d. paskelbė konkordatą nebegaliojančiu.

Liga ir mirtis

1927 m. sausio 21 d. /penktadienį/ arkiv. Jurgis tiek buvo nuilsęs ir susirgęs, kad valgyti negalėjęs. Prikalbintas nuėjo anksčiau gulti negu paprastai. Atrodė, kad greitai pasveiks.

Bet prieš pat vidunaktį arkiv. Jurgį suėmė baisūs vidurių skausmai. Apie tai pasisakė kun. P. Būčiui. Tas pakvietė daktarą Vladą Kairūkštį. Atvyko apie 1 val. nakties. Ištyręs ligonį, rado, jog skausmus sukelia aklosios žarnos uždegimas ir kad reikia tuč tuojau daryti operaciją. Pats vienas dr. V. Kairūkštis nenorėjo imtis atsakomybės ir norėjo dartis su prof. dr. Hagentornu. Telefonu paklaustas, profesorius apsiėmė atvažiuoti. Paprašytas kun. J. Vailokaitis pasiuntė jam savo šoferį su automašina. Bet Kaune tada veikė karo stovis. Policija šoferį sulaikė, suėmė ir pristatė į trečiąją Kauno nuovadą, apkaltinus, kad važiuoja nakčia be leidimo.

Ilgai užtruko derybos dr. Kairiūkščio ir kun. Būčio su trečiosios nuovados viršininku ir Komendatūros budėtoju kol šoferis buvo paleistas iš kalėjimo.

Ketvirtą valandą ryto į automobilį prie šoferio sėdo ginkluotas policininkas ir nuvažiavo pas prof. Hagentorną, o iš ten su profesorium pas arkivyskupą Jurgį į Laisvės Aleja 61.

Dr. Hagentornas ištyrė ligonį ir rado tą pačią ligą, kuri ir dr. Kairukščiui rodėsi esant. Abudu numanė, jog reikės operacijos. Arkivyskupo Jurgio širdžiai esant nuvargusiai, abudu gydytojai abejojo, ar galima išdrįsti daryti operaciją ar ne, ir nutarė kviesti dar daktarą

Žemgulį. Šitų dviejų pasitarimas pasibaigė prieš pat 5 val. ryto.

Aštuntą valandą pas ligonį susirinko trys gydytojai: prof. Hagentornas, Vl. Kairiukštis ir Žemgulis. Jie pirmiausia žiūrėjo, ar liga lengvėja, ar sunkėja. Jie nepasakė niekam, ką pastebėjo, bet sutarė, kad operaciją reikia daryti ir tai greitai. Jiems išėjus, atvyko dr. Povilas Kairiukštis, vėl apžiūrėjo ligonį ir atrado tą patį, ką anie trys.

Iš marijonų vienuolyno namo į dr. Hagentorno ligoninę ligonį nešte nešė tam tikrais neščiais, nes vežti, net automobiliu, buvo pavojinga. Nešamą ligonį palydėjo prof. kun. Ig. Česaitis ir stud. St. Griškevičius.

Į ligoninę arkivyskupą Jurgį tokiu būdu atgabeno apie 11 val. šeštadienį sausio 22 d. Pusiau dvykiktą dr. Hagentornas prie anų dviejų daktarų padarė ligoniui operaciją, užmigdęs jį eteriu. Akloji žarna buvo trūkusi, bet buvo vilties, kad mylimas ligonis pasveiks.

Penktą valandą po piet jis jau buvo gana sustiprėjęs ir maloniai kalbėjosi su atsilankančiais.[261] Po 3 dienų prasidėjo komplikacijos; ligonis blogėjo; ėjo kova už gyvybę, ypač blogai jautėsi sausio 26 d. nuo pat ryto; ligos eiga buvo labai pavojinga. Ligonis gulėjo prof. Hagentorno klinikoje stropiai prižiūrimas ir slaugomas.

1926 m. sausio 26 d. apie 10 val. vakaro pas ligonį atsilankė kun. Ignas Česaitis su kun. Juozu Vailokaičiu. Pasiteiravo slaugės. Susirūpinusi atsakė, kad padėtis bloga; pulsas 12o. Net pats ligonis rytę pasakęs: "Bus gana; keliausiu amžinybėn."

Tai sužinojęs, kun. I. Česaitis paskambino kun. Būčiui, pranešė ligonio padėtį ir gavo leidimą budėti pas ligonį per naktį. Toliau pasakoja kun. I. Česaitis:

"Nors kiekvieną rytą Eksc. nešta šv. Sakramentas, o šį rytą /I.26 KM/ jis prašė suteikti šv. Sakr. kaip viatiką, paskutinis patepimas nebuvo duotas. Taigi paėmęs šv. aliejus, sprukau į tą patį automobilį, kurs prie durų manęs laukė.

"Įėjęs sutinku vėl ses. Juozapą ir daktarą.

-Kaip sveikata arkivyskupo? Ar nepagerėjo?

-Deja, pavojus gresia. Pulsas aliarmuojantis. Kaip gaila, ligi šio ryto mes giliausiai tikėjomės jo sveikata. Visa buvo visai normalu, gi nuo 10 val. ryto ėjo blogyn ir blogyn.

-Pasiliksiu prie Arkivyskupo, - tariau nusiminęs.

-Nėra tikro reikalo, - ramino mane gydytojas ir sesuo: -reikalui esant, pašauksime per telefoną. Pagaliau, kaip tamsta nori.-

"Nuėjau pas ligonį. Jis sunkiai kvėpuoja, retkarčiais vaitodamas. Sesuo nuolat sėdi prie lovos. Atsisėdu ir aš.

"Kiek palaukus, Ekscelencija praveria akis. Atsiklaupiu. Bučiuoju apyšaltę ranką. Jis glosto mano galvą.

-Ekscelencija, atėjau aplankyti.

-Ačiu tau ir visiems. Mane jau maitina... Bėk namo...

"Atsikeliu, bet eiti namo negaliu. ...Vienuolikta valanda... Žinios tos pačios. Ligonis negerėja. Jis stiprinamas, leidžiant po oda vaistus.

"Grįžtu ir vėl ligonio kambarin, tik nesirodau. ...Tylūs vaitojimai, skubūs alsavimai ne ką pranašauja. Daktaras mane įspėja apie tikrąjį pavojų gyvybei. ...Jau man aiškiai pasako, kad vilties nėra. Ligi ryto vargu sulauks.

"Pirmą valandą pasirodau išvargintam ir besilpstančiam ligoniui.

-Ekscelencija, tariu priklaupęs prie lovos: -Prašau palaiminti Vienuoliją.

"Jis deda ranką ant mano galvos, myluoja mane, kaip motina savo kūdikį, ir darydamas kryžiaus ženklą ant mano kaktos, atkartotinai sako:

-Rikiuokitės ir pasišveskite!

"Čia pakelia ranką ir laimina. Nuleidžia ją vėl ant mano galvos, kelis kartus švelniai užgauna veidą, lyg tvirtindamas teikiamą Vienuolijai palaiminimą. Mano akys ašarose, lūpos bučiuoja savo mylimojo Tėvo ranką...

-Ekscelencija, gal suteikti tamstai paskutinį patepimą?-

-Gerai, šįryt priėmiau viatiką. Duok patepimą.

"Imu šv. aliejus. Skaitau maldas. Teikiu paskutinį patepimą, visuotinuosius atlaidus mirties valandą...

"Suteikęs patepimą, bučiuoju Ekcelencijai ranką. Jis man pastebi:

-Dabar gali eiti namon. Pasilsėk.-

"Bučiuoju jo ranką, atsikeliu ir nuošaliai atsistoju.

"Netrukus girdžiu, kalba jis psalmės /nenuvokiau kurios/ žodžius; paskui, kaip Vyskupas, rankas sudėjęs, paskui jas pusračiu atskleidęs laimina. Man matėsi, kad tai buvo paskutinis atsisveikinimas su visais pažįstamais, draugais, su savo numylėta tauta ir su pasauliu...

"Antrą ir trečią valandą pulsas jau nesuskaitomas. Pusiau ketvirtą valandą ligonis visai ramus. Alsavimas labai lėtas. Prie ligonio trys slaugės, daktaras ir aš. Ražančiaus visą naktį iš rankų nepaleidęs, dabar pradedu kalbėti maldas prie mirštančiojo. Suklaupiame. Maldos ir ašaros palydi arkivyskupo sielą Aukščiausiojo prieglobstin.

"Arkivyskupas mirė. 3 val. 45 min. ryto ramiai su sypsena užgęso. Mirė, kad amžinai gyventų." 262/

Laidotuvės

Tą pat dieną liūdna žinia pasiekė Romą, Ameriką, plačią Lietuvą.

Kauno Arkivyskupas Metropolitas J. Skvireckas pranešė sausio 27 d. laišku visiems Metropolijos kunigams ir tikintiesiems, kad 1927 m. sausio 27 d . 3 val. 45 min. ryte mirė 56 metų amžiaus Apaštalų Sosto Vizitatorius arkiv. Jurgis Matulevičius, Marijonų Vienuolijos Generolas, buvęs Vilniaus vyskupas.

"Visą savo amžių karštai mylėjęs Dievą ir visu atsidėjimu tarnavęs Bažnyčiai paskutinius savo anksti nutraukto gyvenimo metus, pavedamas ir turėdamas didelio šv. Tėvo pasitikėjimo, atidavė ypatingu būdu Lietuvos Bažnyčios reikalų tvarkymo darbui ir gimtojo krašto naudai. Tas darbas buvo šią valandą kaip ir baigtas, ir Apaštalų Sosto

Vizitatoriaus mirtis pasiliks lyg amžina antspauda, pridėta prie to tvarkymo darbo dokumento.

"A.a. Arkivyskupas Jurgis bus palaidotas mūsų Bazilikos kriptoje greta čia besilsinčių Žemaičių Vyskupų Motiejaus, Mečislovo ir Gasparo.

"Melsdami mirusiam Arkivyskupui Dievo gailestingumo, pavedame mūsų Arkidiecezijos G.G. Klebonams ir bažnyčių Rektoriams ir prašome kitų Lietuvos diecezijų G.G. Klebonų ir bažnyčių Rektorių, gavus šią žinią ir pirmą sekmadienį paskelbus ją iš sakyklos, parūpinti, kad savaitės bėgyje už velionį būtų atlaikytos ekzekvijos ir gedulingos mišios, kviesti tikinčiuosius jose dalyvauti ir, pagaliau, per tris dienas rytą, vidudienį ir vakare skambinti bažnyčių varpais.

Kaunas, 1927 m. sausio mėn. 27 d.

/pasirašo/ ǂ Juozapas Arkivyskupas." 263/

Skaudžiai atjautė ir apraudojo Amerikos marijonai savo Vadovo mirtį. Pirmiau negu pasiekė kun. F. Kudirką iš Romos kun. Rėklaičio laiškas, rašytas sausio 26 d., kuriame guodėsi, kad Generolas baigsiąs rašyti konkordato projektą sausio mėn. gale ir važiuosiąs Romon sausio 27 d. iš Kauno pasiekė kun. P. Būčio telegrama; sausio 27 d.:

"Arkivyskupas Jurgis Matulevičius mirė sausio 27 d. 3:45 val. ryto."

Kas dėjosi Romoje arkiv. Jurgiui mirus, turime kun. K. Rėklaičio "Atsiminimuose" užrašyta /p.132/:

"Sausio 27 dieną 1927, apie 12 valandą, man esant su p. Macevičium kambary, mūsų brangiajam Generolui skirtame, kur dar paskutinius likusius patvarkymus atlikinėjome, įeina kl. Lewandowicz nešinąs rankoje telegramą. Pamatęs, kad tai iš Kauno, džiaugsmingai sušukau: Arkivyskupas praneša, kad atvykstąs pas mus į Romą." Bet koks buvo manoap apstulbimas, kai telegramoje paskaičiau šiuos žodžius: "Archiepiscopus Matulevičius mortuus est hodie - Būčys." /Telegrama buvo išsiųsta anksti rytą, ar tik ne 5 ar 6 val./.

"Kas gali apsakyti mūsų visų Romos marijonų nuliūdimą, susikrimtimą

dėl tos netikėtos, nelauktos ir mums nelemtos mirties! Tai buvo skaudžiausias smūgis, kurį man teko pergyventi visame mano gyvenime! Nesinorėjo tikėti, kad tai būtų tiesa. ...Juo labiau, kad nei Vatikanas, nei p. Čarneckis, Pasiuntenybė, jokių žinių apie Matulevičiaus mirtį neturėjo. Bet vakarop jau ir ten gauta patvirtinimas, kad Vizitatorius Lietuvai miręs.

"Jo Emin. Kardinolas P. Gasparri, Jo Šventenybės Sekretorius, atsiuntė užuojautos telegramą, suredaguotą labai šiltoje formoje: "Esprimo S.V. /Signoria Vostra/ vivissime condoglianze grave dolorosa perdita Monsignor Matulewicz cosi benemerito della Chiesa sua esemplare virtù operositá incondizionata fedelta Santo Padre." 264/

"Kytojaus dieną asmeniškai, nuėjęs su kl. Lewandowicz, padėkojau Jo Em. Kardinolui už užuojautą.

"Ir iš kitų asmenų pažįstamų gavome užuojautos pareiškimų. Tiems visiems prieteliams duoti progos pareikšti viešai savo pagarbą mirusiam Arkivyskupui, surengėme Pontifikalines Mišias bazilikoje 12 Apaštalų, kur Matulevičius paskutinį kartą Romoje pontifikavo 1925 m. gruodžio 8d.

"Pamaldos buvo 7 dieną po mirties. Pamaldas laikė Arkiv. Ghisleno Veneri; asistavo ir giedojo pranciškonų konventualų choras. Dalyvavo daug politinių ir bažnytinių dignitorių. Jų tarpe garbės vietoj p. Černeckis, mūsų ministeris prie Kvirinalo.

"Pamaldas padarė ir rusų bažnyčioje Veriginas. Mūsiškiai Peresypkin, Daszuta, Valpitrs ir kiti giedojo."

Kaunas ruošėsi prie Arkivyskupo Jurgio laidotuvių.

Sausio 27 d. velionio kūnas iš prof. Fagentorno klinikos buvo pernešta į marijonų šv. Gertrūdos /arba Šaričių/ bažnytėlę. Buvo keli šimtai žmonių. Organizuotai su savo vėliava atvyko L.K. Studentų Ateitininkų draugovė. Jie ant savo pečių nešte nunešė karstą, nors buvo užsakytas gedulingas vežimas. Buvo daug kunigų. Lydėjo su mitra ant galvos monsignoras Faidutti. Atsiliepė bažnyčių varpai. Procesija ir nuolat

auganti žmonių minia pamažu priartėjo prie šv. Gertrūdos bažnyčios. Joje buvo paruoštas katafolius, ant kurio buvo padėtas karstas. Procesijos dalyviams suėjus bažnyčion, buvo atidarytas karstas, kad visi galėtų pamatyti nepaprastą Tautos Sūnų.

Sausio 28 d. 5 val, po pietų pravirko Kauno bažnyčių varpai - arkivyskupo Jurgio kūnas buvo lydimas į Baziliką. Minių minios užplūdo gatves. Išsirikiavo mokyklos, studentų buvo per 300. Stud. ateitininkai neša jo karstą. Su vėliavomis dalyvavo organizuotai: Lietuvos Universiteto studentai ateitininkai, "Pavasario" Sąjungos Centras, "Aušros" gimnazija, Pirmoji Kauno vidur. mokykla, Aukšt. technikos mokykla, Aukšt. komercinė mokykla. Komercinės mokyklos skautai, "Saulės" mergaičių gimnazija. Be vėliavų išsirikiavusios ėjo zitietės, "Simono Daukanto" mokytojų seminarija, tėvų jėzuitų gimnazija, "Pavasario" gimnazija, Vargginių Seselių vienuolija iš Marijampolės, Marijampolės marijonų gimnazija.

Juos sekė universiteto profesorių nemažas būrys, paskui kunigų seminarijos klierikai, daug seimo narių, Kauno arkivyskupijos kapitula, Lietuvos vyskupai, kurių priešakyje su mitra ėjo arkiv. Pr. Karevičius.

Pagerbė mirusį arkivyskupą Jurgį prasmingais vainikų įrašais: Respublikos Prezidentas A. Smetona, Seimo Prezidiumas, Ministerių Kabinetas, Lietuvos Ūkininkų Sąjunga, Liet. Universiteto Studentų Ateitininkų Sąjunga, Lietuvių Kat. Moterų Centro Valdyba, Kauno miesto savivaldybė, Šv. Zitos Draugija ir Marijampolės Marijonų gimnazija.

Užtvino Bazilika žmonėmis. Pilna visur. Presbiterijoje paskirtose vietose buvo aukštieji svečiai: seimo pirmininkas A. Stulginskis, švietimo min. - dr. Bistras, finansų min, - dr. Karvelis, vidaus reikalų min. - pulkin. Musteikis, krašto apsaugos min. pulk. lt. Merkys, štabo viršininkas pulk. Daukantas; seimo prezidiumas ir daug seimo narių. Iš vyskupų dalyvavo atlydėjimo apeigose arkiv. metrop. J. Skvireckas, arkiv. Pr. Karevičius ir vyskupas M. Reinys.

Atgiedojo mirusiųjų mišparus. Pasimeldę, atidavę velioniui pagarbą, lildesio slegiami pamaldų dalyviai pamažu skirstėsi namo.

Buvo graži, bet ir liudna sausio 29 diena. Nuo pat 5 val. ryto žmonių būriai meldėsi prie arkivyskupo Jurgio karsto. Nuo 6 val. prie visų bazilikoje esančių altorių buvo nuolat laikomos už velionį šv. Mišios. 9:30 val. vyko dvejos Pontifikalės Mišios. Laidotuvių Mišios prasidėjo 10:30 val.

Į laidotuves atvyko Respublikos Prezidentas A. Smetona, seimo pirmininkas A. Stulginskis, visi ministeriai, vyr. stabo viršininkas pulk. Daukantas su palydovais, Kauno karo komendantas pulk. lt. Skučas, Liet. Banko valdytojas prof. Jurgutis, Lietuvos Universiteto rektorius Myk. Biržiška; visas profesorių būrys; Kauno burmistras J. Vileišis, Kauno miesto ir apskrities viršininkas P. Morkus. Valst. Teatro direktorius A. Sutkus.

Seimo frakcijas atstovavo: Krikščionių Demokratų kun. M. Krupavičius; Ūkininkų Sąjungą - dr. Jokantas ir dr. Mikšis; Darbo Federaciją - dr. K. Ambrozaitis; Lenkų frakciją - Budzinski su dviem draugais; Tautininkų frakciją atstovavo kun. V. Mironas.

Buvo dar daug aukštų valdininkų ir visuomenės atstovų.

Laidotuvėse dalyvavo taip pat Latvijos ministeris Balokis ir Prancūzijos min. Puhaux. Be to, Belgijos konsulas Lange; Čekoslovakijos kons. Galia; Estijos kons. Olderman ir Vengrijos kons. Dobkevičius.

Į laidotuves atvyko mirusiojo tikras brolis Andrius Matulaitis; velionies giminaitis V. Matulaitis ir daug kitų giminaičių: Jackevičių, Stepšių, Krakauskų.

Buvo visa Kauno Kapitula; tarp jų prelatai: Maironis, Dambrauskas, Olšauskas, Januševičius, Grigaitis, Cėsnys, kanauninkai: Faidutti ir Stukelis, Rygos arkivyskupo atstovas.

Suvažiavo visi vyskupai: Arkiv. Karevičius, vysk. A. Karosas, vysk. M. Reinys, vysk. J. Staugaitis, vysk. J. Kukta ir vysk. K. Paltarokas.

Gedulingas pontifikalines šv. Mišias laikė arkiv. metropolitas Juozapas Skvireckas.

Valstybės Operos choras giedojo Č. Sasnausko mišias "Requiem" su nuostabiai gražiu "Sanctus" ir graudinamai liūdną "Agnus Dei." Pasibaigus mišioms, pamokslą pasakė vysk. Mečislovas Reinys. Sekė trijų vyskupų "Libera" ir paskutinė absoliucija, maldos.

Paskutiniam patarnavimui išsirikiavo kunigai ir vyskupai. Jaunos studentų ateitininkų rankos paėmė ir užsidėjo ant savo pečių jo karstą; pasigirdo graudusis "In paradisum", ir nulingavo gedulo procesija į Bazilikos kriptą, požemį. Ten padėtas jo karstas greta vysk. Mečistovo ir atgiedotos paskutinės meldos. [265]

Viešoji pagarba

Susijaudinę palydovai susikaupę išklausė garbingųjų vyrų viešos pagarbos ir atsisveikinimo žodį. Kalbėjo 8: Lietuvos Prezidentas A. Smetona, seimo pirmininkas Aleks. Stulginskis,[266] Latvijos katalikų vardu prelatas Stukelis, ateitininkų - prof. Pr. Dovydaitis; gudų katalikų - P. Lastauskas; pavasarininkų - prof. Juozas Eretas; Darbo Federacijos - dr. K. Ambrozaitis ir zitiečių - kan. P. Dogelis.

Ištisos visų kalbos tilpo to laiko Lietuvos spaudoje, buvo jų žymi dalis perspausdinta marijonų "Laive" 1927 m. ir patalpinta 1933 išleistoje knygoje "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius."

Čia pateikiamos iš garbingųjų kalbėtojų reikštos arkiv. Jurgiui pagarbos tik būdingesnes, ryškesnes vietas.

Respublikos Prezidentas Smetona tarp kitko pasakė:

"Štai Bažnyčios Vyriausybė atėjo atiduoti jam pagarbos ženklą, atvyko paskutinį kartą su juo atsisveikinti mūsų vyriausybės atstovai, kurių vardu aš tariu šiuos žodžius.

"Arkiv. Jurgis buvo didelis žmogus, dėl to ir didelis kūrėjas, ir jo kūrybos sritis yra labai plati, dėl to ne kiekvienas ir ne tuojau teįstengia savo akių plotu ją aprėpti.

"Apie jį galima pasakyti, kad kas su vienuoliu Jurgiu sutapo, tas geresnis patapo.

"Visuomenės organizacija, jos tvarkymas, rikiavimas - štai kokia vedamoji mintis žymėjo Arkiv. Jurgio gyvenimą.

"Čia jo darbas, kaipo Bažnyčios žmogaus, pasirodo vienoje srityje su darbu valstybės žmogaus. Abu jis kuria, organizuoja, tik vienas bažnytiškai, sub specie aeternitatis, kitas valstybiškai, sub specie temporis. Bet katras gi tvirčiau kuria? Tas, katras giliau deda pamatus, amžinus pamatus, religijos pašvęstus. O tie pamatai siekia žmogaus sielos gelmes. Taip mąstė kunigas Jurgis.

"Tad Arkiv. Jurgio organizacijos darbas prasideda nuo paskiros sielos organizavimo. Tik organizuotos sielos tegali sudaryti tvirtą visuomenės organizaciją. Tokia visuomenė stipri. Ant jos gali statyti, kurti Bažnyčia ir Valstybė. Čia jų solidarumas, jų talka. Nėra ir negali būti prieštaravimų tarp jų. Tik valdžia, kuri neišmano religijos esmės asmens ir visuomenės tvarkai, gali kitaip manyti.

"Arkiv. Jurgis skelbė ne siaurą kokį mokslą, skelbė tiesą plačią, visuotinę, visiems įmanomą, tiesą amžiną, norėdamas jų įkvėpti mūsų tautai ir dėl to jis buvo didesnis lietuvis, nekaip gali kam pasirodyti. Jis visų pirma skelbė, kad reikia siekti to, kas yra gera, ir geromis priemonėmis siekti. Jei Lietuva eis tuo keliu, ji išliks nepriklausoma"..

Štai kelios ištraukos iš pirmininko A. Stulginskio kalbos:

"Arkiv. Matulevičius buvo uolus Lietuvos šalies ganytojas. ...Organizuodamas Lietuvos dvasinį gyvenimą, jis įkuria Marijonų Kongregaciją, tampa jos vadu ir išugdo ją galinga dvasine organizacija.

"Švento Sosto ir tautos šaukiamas, jis ryžtasi apimti labai sunkų anais laikais /Vilniaus/ vyskupijos sostą. Lietuvių tautai kuriant ir atstatant savo valstybę, nepamainomas, talentingas dvasios vadas atsistoja mūsų senoje sostinėje Vilniuje.

"Tų pačių Lietuvos dvasios reikalų skatinamas, jis palieka kanki-

nimo vietą - Vilnių, ...ir pirmas lietuvis Vilniaus vyskupas tampa pirmas arkivyskupas. Atvyksta čia į Kauną kaip Apaštališkojo Sosto Vizitatorius pamirštiems Lietuvos Bažnyčios reikalams tvarkyti, ir savo didžios energijos, takto, sumanumo dėka, kuria Lietuvos bažnytinę provinciją.

"Mes liūdime šiandien asmens, kuris toli buvo pralenkęs kitus ne tik savo įstabia galia, galingu protu, bet ir šventu gyvenimu.

"Kartu mes liūdime ir didelio valstybės asmens, didelio patrijoto ir didelio valstybės vyro. Tvarkydamas Lietuvos dvasios gyvenimą, Lietuvos bažnyčią, uoliai dalyvaudamas visuomenės darbe, dorindamas Lietuvą, jis nematomai dirbo didelį valstybės darbą."

Rygos arkivyskupo Springavičiaus ir Latvijos katalikų vardu pareiškė padėką arkiv. Jurgiui prel. Stukelis:

"Gyvai stovi mūsų akyse Tavo vaizdas, kada 1924 m. kaip Vilniaus vyskupas dalyvavai Katalikų Bažnyčios iškilmėse Rygoje. Tavo dėka įsikūrė Latvijoje pirmas dvasinio gyvenimo židinys - Marijonų Vienuolija, ligi paskutinei valandai Tavo remiama. Dar prieš Kalėdas mes turėjome laimės Tave matyti savo tarpe. Ačiū Tau, kilniosios dvasios Žmogau, ačiū Tau, Lietuvos Sūnau."

Ateitininkų vardu atsisveikino arkiv. Jurgį prof. Pranas Dovydaitis. Savo kalboje pažymėjo:

"Apie Jį galima šitaip pasakyti: su kuo susitikdavo, tą sužavėdavo. Sužavėjo jis ir ateitininkų jaunimą. Nors daugybę turėjo darbų, jis atspėjo su tuo jaunimu susitikti, atspėjo kartą kitą atsilankyti jų susirinkime, duoti didžiausios vertės patarimų, laiminti, stiprinti. Ne kuo kitu kaip tik tuo sužavėtas ir Jo brangius palaikus ant savo rankų tas jaunimas nešė ir atnešė į tą vietą, kuioje dabar ilsėsis ligi prisikėlimo." 266a/

P. Lastauskas kalbėjo:

"Aš atėjau pareikšti Jam pagarbą baltgudžių katalikų vardu, kaip Vilniaus vyskupui, nes baltgudžiai tik tada Jį pažino. Vilniaus vysku-

pijos sostas nuo seniausių laikų turi daug baltgudžių didelėje lietuvių gyventojų masėje, tačiau jų dvasios reikalai nuo 1387 m., nuo Lietuvos krikšto, ligi pastarųjų laikų nebuvo tinkamai aprūpinami. Tik a.a. Jurgis, būdamas Vilniaus vyskupu, ėmė rūpintis baltgudžių dvasios reikalais jau jų prigimtąja kalba.

"Baltgudžiai katalikai ilgai gailės savo gerojo Ganytojo, ilgai jį atmins ir aukštai gerbs vyskupo Jurgio vardą."

Pavasarininkų vardu atsisveikino arkiv. Jurgį prof. Juozas Eretas:

"Jis buvo "Pavasario" Sąjungos garbės narys. Jisai davė pavyzdį, kaip reikia jaunimui padėti. Mums šiandien telieka širdingai padėkoti m mokslo vyrui, mūsų vadui, kuris tiek daug gero padarė jaunimui."

Darbo federacijos vardu kalbėjo dr. K. Ambrozaitis: "Jis buvo pirmas darbininkų organizatorius Lietuvoje. Pirmos krikšč. darbininkų draugijos buvo įkurtos jo nurodymais. ...Už rūpestį padėti darbo žmonėms mes tariame širdingą Jam ačiū."

Kan. P. Dogelis kalbėjo: "Zitietės dabar su Tavim atsisveikina, tos zitietės, su kuriomis Tu neseniai valgei Kūčias."

Kalbos nutilo. Respūblikos Prezidentas, ministeriai ir kiti suėjo į kriptą, paskutinį tylų "su Diev" pasakyti. Pasigirdo galingas "Viešpaties Angelas". Buvo tai paskutinė bendroji dalyvių malda, prašant amžinojo atilsio velioniui.

Gyvenimo turinys

Sunku yra išsakyti žmogaus gyvenimo turinį, jo esmę, nes mums yra praeinami vien išoriniai tauriojo asmens pasireiškimai, o nieko beveik neapčiuopiame iš dvasios darbų. Bet net ir išorės darbai rodo asmens dvasią, jo kryptį, siekius.

Arkiv. Jurgio veikla buvo labai šakota; dar turiningesnis jo sielos pasaulis. Visa tai teikė naudos ne vien jam pačiam, bet ir visuomenei, kurioje dirbo.

Vyskupas P.P. Būčys baigia savo ilgą, 24 puslapių, straipsnį apie

arkiv. Jurgį,[267] duodamas jo nuveiktų darbų santrauką, pažymėdamas, kiek Lietuva turi naudos iš arkiv. Jurgio. Jis rašo:

"1/ Jis prie mokslinės mūsų raštijos pridėjo stambų raštą: ‹ Doctrina russorum de iustitia originali.› 2/Jis yra autorius antrosios Seserų Kazimieriečių konstitucijos, dviejų Marijonų konstitucijų ir instrukcijų ir Lietuvos benediktinių sutvarkytojas. 3/ Jis yra tikrasis Moterų Kultūros Draugijos organizatorius, nors ne jis davė jai vardą. 4/ Jis pirmas Lietuvių katalikų jaunuomenės mintis pakreipė į katalikiškuosius visuomenės mokslus ir buvo autoritetas juose. 5/ Jis pirmas įvedė lietuvių kalbą: a/ į Žemaičių Vyskupijos rekolekcijas, b/ į Seinų Vyskupijos rekolekcijas, c/ į ingresines Vilniaus vyskupų prakalbas. 6/ Jis atgaivino mirštančią Lietuvoje Marijonų Vienuoliją. 7/ Jis suorganizavo vieną didžiausių Lietuvoje bibliotekų. 8/ Jis atgaivino "Šaltinį." 9/ Jis Lietuvos katalikų jerarchiją padarė nuo nelietuvių metropolitų nepriklausomą ir pirmas po 700 metų sudarė bažnytinę Lietuvos provinciją. 10/ Jis baigė dirbti tekstą tarptautinės reikšmės aktui: Lietuvos konkordatui su Apaštalų Sostu. 11/ Jis per septynerius metus atlaikė Vilnių, kurio nebuvo pajėgusi atlaikyti mūsų armija. 12/ Jis atgaivino katalikybės ir lietuvybės dvasią mūsų išeiviuose Amerikoje.

"Tie dvylika punktų neapima visų arkiv. J. Matulevičiaus nuopelnų, bet ir jie jau yra taip stambūs, kad maža rasis tautiečių, įkurių sąskaitą galėtume įrašyti tiek ir tokių darbų." [268]

Apibendrindamas arkiv. Jurgio gyvenimą ir darbus, Eduardas Turauskas rašė:

"Kiekvienas, kas turėjo progos asmeniškai pažinti a.a. arkivyskupą Jurgį, kiekvienas, kam yra tekę girdėti apie garbingojo velionies darbus Lietuvai ir Bažnyčiai, vis vien kokių pažiūrų jis būtų, skaudžiai pajuto tą skaudų smūgį, kuris ištiko Lietuvą Arkivyskupui mirus.

"A.a. arkiv. Jurgis buvo nuostabiai didelė asmenybė, kuri savo kilniu ir šventu gyvenimu, geležine valia, nepaprastu švelnumu ir geniališ-

ku protu imponavo ne tik artimiesiems, bet kiekvienam, net priešingiausios Velioniui ideologijos, žmogui. Kas jį pažino, tas negalėjo nenusilenkti Jo švelnumui, Jo nepaprastam taktui, Jo stebinančiai išmintingai ir iš viso asmens spindėte spindinčiam švelnumui.

"A.a. arkivysk. Jurgis buvo tikras asketas ir tikras šventuolis.

"Garbės jis niekad nejieškojo.

"Atgaivinęs Marijonų Kongregaciją, norėjo jai ir visą gyvenimą atsidėjęs dirbti.

"Šv. Sosto valia, Lietuvos vyriausybės pasiūlymu, pašauktas užimti našlaujantį Vilniaus vyskupo sostą. Nusilenkė Apvaizdos lėmimui, ėmė ant pečių sugriuvusią naštą su dideliu pasiryžimu ir savęs išsižadėjimu.

"Kam teko dalyvauti 1918 m. gruodžio 8 d. Vilniaus katedroje a.a. arkiv. Jurgio ingrese, tas niekada nepamirš to gilaus jaudinančio įspūdžio, kada pirmasis lietuvis Vilniaus vyskupas prabilo į ganomuosius senute tėvų kalba.

"Ir toliau toje suvargintoje ir sužudytoje vyskupijoje eidamas ganytojo pareigas vadovavosi teisingumu, visomis jėgomis gindamas neteisingai skriaudžiamus lietuvius ir baltgudžius.

"Tas jo apaštališkas teisingumas nepatiko apakėliams, ir jie panaudojo visas teisingas ir neteisingas galybes Jam iš senojo Vilniaus iškeldinti.

"Šventu pasiryžimu nusilenkia a.a. arkiv. Jurgis ir šiam smūgiui, kuriame įžiūri Apvaizdos, žmonėms dažnai neįstebimą, valią.

"Bet Velionį laukė dar viena didelė misija, būtent, sutvarkyti Lietuvos Bažnyčią, kurią jis lygiu uolumu atliko.

Kiek nustojo Lietuva ir Kat. Bažnyčia su a.a. Jurgio mirtimi, sunku šiandien ir įsivaizuoti. Tokie vyrai atsiranda tik iš ypatingos Apvaizdos malonės." 269/

Lietuvoje buvo susidariusi komisija paminklui pastatyti ant arkivyskupo Jurgio kapo. Buvo pas š pasiūlyta J.Am. Valstybių lietuviams prie

to paminklo prisidėti savo dalimi, apie $1.500 dol. Gyvai parėmė Komisijos sumanymą "Laivo" redaktorius kun. dr. Jonas Navickas. Jis pranešė "Laivo" skaitytojams /1927 m. N. 19, pp.291-293/ apie visą sumanymą: "Iki šiam laikui, be jokių spaudoje reiškiamų pageidavimų ir paraginimų, gausių aukų suteikė: kun. M. Pankus, Bridgeport, Conn. $50.00, Chicagos lietuviškų mokyklų vaikučiai surinko $100.00 ir Chicagos Federacijos apskirties iždas paaukojo $25.00. Taigi klausimas vystosi..."

Bet visas tas paminklo sumanymas atpuolė, paaiškėjus, jog arkiv. Jurgis ilsisi Kauno Bazilikos kriptoje, kurią pavasariais vanduo užlieja, tik laikinai, kad jis bus iš ten paimtas į savo gimtosios parapijos bažnyčią Marijampolėje.

VIII Kelias į garbę

Šventumo garsas.

Dievo Tarno arkivyskupo Jurgio šventumo garsas ėmė plisti žmonėse nuo pat jo mirties, kai sužinota, kad jis nuolat turėjęs geležinėmis plokštėmis sustiprintą, aprištą ranką ir vieną koją, o apie turėtus ir iškentėtus kaulų džiovos skausmus net artimiausieji draugai nežinoję. Jis vienas kentė ligą ir savo skausmais su kitais nesidalino.

Vienuolikos metų būdamas gavo kaulų džiovą. Apgydyta, po kelerių metų smarkiai atsiliepė; teko net 18 mėnesių gydytis tėviškėje. Seimi Seminariją ir akademiją baiges, išvyko sveikatos taisyti. Teko jam perkęsti kaulų skutimo skaudžią operaciją Šveicarijoje, o porai metų praėjus, kovoti su mirtimi. Pagijęs kiek, imasi darbų, apie ligą kitiems neužtimindamas. Ir taip visą gyvenimą įvairiose pareigose lydi jį kaulų džiovos skausmai.

Greta nepaprastos kantrybės, greit atsiminė žmonės jo uolų darbštumą, galingą išmintį, žmonių ir Dievo meilę, visišką atsidavimą Bažnyčios ir sielų tarnybai.

Kurie turėjo progos stebėti iš arti jo darbus, vargus, patiriamas sunkenybes ir išgirsti jo sielos aidus pamoksluose, konferencijose, paskaitose ar prakalbose, žavėjosi jo sielos polėkiais, jo taurumu, nuolankumu, nepaprasta patarimo dovana ir išmintimi. Tas neįprastas jo gerumas, kitų užuojauta palenkė žmonių širdis ieškoti pas jį paramos, užtarimo pas Dievą, jau jam mirus.

Nuolat žmonės lankė jo karstą Bazilikos kriptoje, kai kurie atsiklaupę meldėsi, savo reikalus išdėstydami, treti žiebė prie jo kapo atsineštas žvakes, ir jas ten palikdavo.

Greit pajuto žmonės, kad jų prašymai išklausomi.

1927 m. sunkiai susirgo dr. Povilaitis. Kauno ligoninėje dr. Kuzma, jo draugas, su kitais gydytojais buvo tarę, jog d-rui Povilaičiui nėra vilties pasveikti. Ligonio žmona, kun. P. Būčio patarta, aplankė arkiv. Jurgio karstą, pasimeldė. Kai atėjo pas ligonį savo vyrą, jis buvo stai-

ga pagerėjęs ir gydytojų nuostabiai, pasveiko.

Dievo ženklams gausėjant, arkiv. Jurgio šventumo garsui plintant, o Nemunui užliejant pavasariais Bazilikos kriptą tiek, kad vanduo nukeldavo iš jų vietos karstus, Marijonų Vadovybė pasirūpino gauti atitinkamus dvasinės ir civilės valdžios leidimus ir perkelti arkiv. Jurgio palaikus į Marijampolės parapijos šv. Mykolo Ark. bažnyčią, kur Dievo Tarnas Jurgis buvo krikštytas, priėjęs pirmos šv. Komunijos ir nemažai veikęs.

Antros laidotuvės

Tai buvo 1934 m. spalio 24-25 d. Arkiv. Jurgis buvo iškilmingai pervežtas Marijampolėn.

Oficialūs asmenys su gydytoju užprotokolavę kūno atpažinimą, išpylę į karstą įsisiurbusį Nemuno vandenį, padarę nuotraukas ir lengvai perkėlę į naują karstą, surašė atitinkamą aktą. Sutartąją spalio 24 d. pavakare iškilmingai buvo atlydėtas į geležinkelio stotį ir specialiu traukiniu, kai kuriems vyskupams, kelioms dešimtims kunigų ir daugeliui civilės vyriausybės asmenų palydėtas apie 8 val. vakaro parvežtas Marijampolėn. Nuo pat stoties per visą miestą /apie 1 mylia = 1.6 km/ buvo išsirikiavę šiauliai su fakelais. Orkestras, smulkaus lietaus pritariamas, grojo laidotuvių psalmę. Karstą nešė garbingieji miesto piliečiai ir valdininkai. Vysk. J. Staugaitis, apsuptas su žvakėmis kunigų, brolių marijonų ir per 10.000 žmonių, lydėjo. Tvarkos žiūrėjo dviem eilėm išrikiuoti kariai. Gausiai apšviestą bažnyčią ir visą šventorių pripildė draugijos su vėliavomis ir kiti žmonės. Buvo gedulingos pamaldos, pamokslas, pagarba mirusiam, o paskui ir budynės per visą naktį.

Nuo pat aušros prie visų altorių buvo laikomos šv. Mišios. Paskutines laikė Vilkaviškio vyskupas A. Karosas. Pamokslą sakė vyskupas P. Būčys. Po įspūdingų pamaldų šeši jauni kunigai marijonai paėmė D.T. arkiv. Jurgio karstą ant pečių ir panešėjo į švč. Jėzaus Širdies koplyčią, kur prie vakarinės sienos (evangelijos pusėje) buvo padarytas sarkofagas, nuklotas Suomijos rausvu

granitu.

Antrųjų laidotuvių aktą čia pat pasirašė: Lietuvos Prezidentas Antanas Smetona. Kauno arkiv. ir metrop. Juozapas Skvireckas, tit. arkiv. Pranciškus Karevičius. Panevėžio vyskupas Kazimieras Paltarokas, Telšių vyskupas ir Klaipėdos prelatas vysk. Justinas Staugaitis, Sielcų vysk. Henrikas Przeždzieckis, vysk. Mečislovas Reinys, Kaišiadorių vysk. Juozas Kukta, Marijonų Generolas kun. Andrius Cikoto, v.r.ministeris pulk. Rusteika, švieto. min. prof. J. Tonkūnas, Tėvų jėzuitų Lietuvos prov. vyresnysis kun. Jonas Kipp, vysk. P.P.Būčys, Aleksandras Stulginskis, Lietuvos marijonų provincijolas kun. Vincentas Gergelis, teol.-fil. fakulteto dekanas prof. Pr. Kuraitis, Metropolijos kunigų Seminarijos rektorius kan. P. Penkauskas ir Apaštališkosios Nunciatūros atstovas - kun. Antanas Samorė.

Šio ir kitų pirmiau minėtų dokumentų fotografinės kopijos yra pridėtos prie 1953 m. pradėtos arkiv. Jurgio beatifikacijos bylos.

Sielos Veidas

Žmogaus asmens sielos veidą sudaro jo turimos dorybės. Dorybė yra tai geras įprotis padaryti gerą darbą greit ir lengvu būdu.

Gerieji darbai būna prigimtiniai ir antprigimtiniai. Todėl ir dorybės yra prigimtinės ir antprigimtinės. Šios padeda žmogui daryti darbus taip, kad jais pelnytų dangaus laimę.

Dieviškosios dorybės yra trys: tikėjimas, viltis, meilė, o pagrindinės keturios: išmanymas, teisingumas, tvirtumas, nuosaikumas.

Tarp labiau žinomesnių darybių yra 7: nuolankumas, klusnumas, skaistybė, kantrybė, dosnumas, maldingumas, ramumas.

Nors visas šventumas glūdi Dievo meilėje ir pašventčiamoje Dievo malonėje, bet visos dorybės turi savo grožį, jėgą, žavėsį; ir juo visos dorybės yra stipresnės pas kurį asmenį, tuo galingiau jis spindi savo gyvenimo pavyzdžio jėga.

Tai žinant, aiškėja, toji paslaptinga traukianti į arkiv. Jurgį žmonių minias jėga, kuri neleidžia jo mirusio pamiršti, tai jo darbo ir gyvenimo vaisiai. Iš žmogaus darbo padarinių galima spėti, koks yra tas žmogus, kokia jo asmenybė.

Atsimindami, kad ilgame Bažnyčios gyvenime nedaug turime vienuolijų įkūrėjų, atnaujintojų, su nuostaba prisimename Dievo Tarno arkiv. Jurgio darbus. Jis iš pagrindų atnaujina Marijonų Kongregaciją, įkuria Nekalto Prasidėjimo Seserų Kongregaciją, Eucharistinio Jėzaus Tarnaitės - Drujoje, parašo ar naujam bažnytiniam teisių kodeksui pritaiko bene aštuonių vienuolijų įstatus, savo iniciatyva įkuria Lietuvoje, Amerikoje, Lenkijoje naujokynus, paskatina sudaryti Marijonų Kongregacijos Rėmėjų Draugiją, įkuria "Marian Hills" Kolegiją, duoda gudams atskirą novicijatą, atgaivina Lietuvoje "Šaltinį", skatina neapleisti dienraščio "Draugo", tobulinti "Laivą"; Romoje kuria vienuolyno namus.

Jo pastangų ir sunkaus darbo dėka įkurtoji Lietuvos Bažnyčios Provincija ir paruoštas konkordatas padarė visai lietuvių tautai jį brangų

asmenį, istorinį žmogų.

Nedaug yra Bažnyčioje vienuolijų įkūrėjų ar jų atnaujintojų. Marijonų vienuolija atnaujinta, atkurta iš naujo, kai oficialiai buvo žinomas tik vienas paskutinis gyvas vienuolijos narys, kun. Vincentas Senkus, Marijampolėje, nes okupantai rusai neleido niekam įstoti pas Marijonus. Nuo 1864 m. jie buvo palikti išmirti. Laisvėje esantiems sunku įsivaizduoti ir suprasti visas sunkenybes, kuriomis prislėgė rusai ne vien civilinį, bet ir religinį bei vienuolinį pereito šimtmečio gyvenimą Lietuvoje.

Rusai stačiatikiai, norėdami atitraukti lietuvius nuo Katalikų Bažnyčios, po 1863-4 m. sukilimo sudarė sunkias religinio gyvenimo sąlygas. Daug vienuolynų panaikino, atėmė prasimaitinimo šaltinius, uždraudė vienuoliams kur nors vykti be policijos žinios, sugrūdo į mažas patalpas išmirti, pristatę žandarus saugoti vienuolius, kad iš savo vienuolyno nepajudėtų. Ir taip tęsėsi per 45 metus.

Tuo sunkiuoju Bažnyčiai ir marijonų vienuolijai metu atsiranda kaulų džiova sergąs, bet didelės dvasios ir kupinas Dievo meilės kunigas, Petrapilio Dvasinės Akademijos profesorius kun. Jurgis Matulaitis - Matulevičius, Dievo Apvaizdos žmogus, kuris stoja į didelę, nors tylią, kovą su Bažnyčios pavergėjais. Jis, pritariant paskutiniam "baltųjų" marijonų generolui, kun. V. Senkui, vietos vyskupams laiminant ir popiežiui šv. Pijui X patvirtinant, slapta atkuria naujais pagrindais marijonų vienuoliją, nuo 1909 m iki 1911 m. būdamas slaptas naujokų vedėjas, o nuo 1911 m, iki 1927 m. I. 27 d. - iki savo mirties - vyr. vadovu. Iš viso nepilnus 18 metų paaukojo jis marijonų vienuolijai: apie 9 metus veikė slapta, ir nuo 1918 m. viešai, bekurdamas naujus vienuolynus Lietuvoje, Lenkijoje, Gudijoj, Latvijoje. Tiesa, nuo 1913 m. Amerikoje veikė tėvai marijonai viešai, bet santūriai ir atsargiai, kad neįdavus savo draugų marijonų Rusijos pavergtuos kraštuos.

Ir per tą neilgą laiką, Dievui laiminant, vienuolijos atnaujintojas

Dievo Tarnas Jurgis davė tiek daug savo pasiaukojimo ir Dievo meilės dvasios, tiek daug padarė įtakos į pirmuosius savo draugus kunigus, kad ir jie, jo pavyzdžio ir dvasios veikiami, aukojosi vienuolijai ir per ją Bažnyčiai dirbti ten, kur pasauliečiai kunigai nepajėgė.

Nors J.A.V. pirmojo pasaulinio karo metu buvo per 60 liet. klebonų, bet jie nepajėgė dienraščio "Draugo" redaguoti ir leisti. Ir būtų 1918 metais įvykęs viešas žmonių papiktinimas dėl įsiūlytų žmonėms "Draugo Bendrovės" šerų - dalių, jei keturi tėvai marijonai, vietos arkivyskupo raginami ir prašomi, nebūtų pasiėmę nešti kitų nepakeliamą naštą: leisti dienraštį "Draugą". Kunigų: Kudirkos, Kulikausko, Kazako ir Būčio pasiaukojimo dėka dienraštis nuo mirties buvo išgelbėtas. Ir dienraščiu jis eina 44 metus, o marijonų įkurtas "Laivas" 40 metus.

Per daugelį metų buvo katalikiškų centrinių draugijų seimuose kalbėta, dėta nemažai pastangų, kad būtų įkurta lietuviams berniukams Aukštoji Mokykla, College. Ją įkūrė 1926 m. Amerikon atsilankęs Dievo Tarnas Jurgis Marian Hills vienuolyne, o 1913 m. persikėlė į Marianapolį, Thompson, Conn.

Dievo Tarnas Jurgis pritaria, susikūrus Lietuvos Universitetui Kaune, ir jis leidžia jame profesoriauti kun. P. Būčiui, kun. Jonui Totoraičiui, kun. Juoz. Vaitkevičiui, o vėliau - kun. Ign. Česaičiui. Arkiv. Jurgis padeda ir Varšuvos kardinolui, duodamas jam marijoną Katalikų Akcijos vedėju.

Dievo Tarno arkiv. Jurgio pastangų ir įtakos dėka susikūrė marijonai Amerikoje, Lietuvoje, Lenkijoje, Guduos ir Latvijoje. 1927 m. marijonai turėjo 12 vienuolynų, kuriuos gyveno 1 arkivyskupas /P. Karevičius/, 54 kunigai, 52 klierikai, 63 broliai su įžadais, 65 naujokai, 79 kandidatai, 5 aggregatai, viso 319 asmenų.

Gausėjant Dievo teikiamiems ženklams, kad Jo Tarno užtarimas pas Jį yra galingas, 1953 m. buvo pa pradėta beatifikacijos byla. Ordinariniam procesui pasibaigus, bet dar neperėmus bylos vesti Apaštalų Sostui, vi-

si Dievo Tarno Jurgio raštai trijose kalbose: lietuvių, lotynų ir lenkų, viso 28 tomuose, sudarą 6226 puslapius, buvo skaitomi, tiriami, nagrinėjami šešių Bažnyčios skirtų cenzorių. Jų darbas užsitęsė per dvejus metus. Cenzoriai nesurado jo raštuose, laiškuose nieko priešinga tikėjimui ar dorai, bet rado labai daug vertingų dalykų. Baigę pavestą darbą, įteikė pagrįstus savo teigimus šv. Apeigų Kongregacijai. Cenzorių pranešimas buvo palankiai sutiktas ir priimtas 1959 m. birželio 23 d. šv. Apeigų Kongregacijos susirinkime ir šios Kongregacijos dekretas buvo patvirtintas šv. Tėvo Jono XXIII tų pat 1959 m. birželio 26 d.

Šešių cenzorių /paliekant paslaptyje jų vardus/ pranešimai yra paskelbti atskira 84 puslapių didelio formato knyga pavadinta "Summarium ex officio super scriptis."

Iš ten yra imamos tikslesnės žinios Dievo Tarno arkiv. Jurgio dvasiai apibūdinti ir suprasti, jo sielą pažinti.

Cenzorių nuomonė Idealas ir veikla.

Būdamas Petrapilio Dvasinės Akademijos profesorium, Dievo Tarnas Jurgis parodė ne vien stambų protinį pajėgumą, bet ir apaštalo uolumą, atvirą visiems sielų reikalams dvasią, nepaprastai didelę išmintį, atsimenant veiklos sunkias sąlygas bei to meto įvykius. Nedaug yra mokslui paskirtų lietuviškų D.Tarno raštų. Esamuose jis dėsto socialį ir sielų ganytojavimo mokslą. Daugiau jis rašo dvasios gyvenimo klausimais ir sielos pažangos reikalais. Po keletą kartų pakartoja savo užrašuose ir laiškuose, kad trokšta visame ir visada būti ištikimas Bažnyčiai ir jai tarnauti didžiausia meile.

Nuoseklus yra jis savo moksle, bet pasirodo gana santūrus ir atsargus teigimuose, kad nepasakytų daugiau, negu Bažnyčia yra pasisakiusi svarstomuoju klausimu. Kitaip gali pasidaryti nemaža žala sieloms: "Nereikia teigti dalykų", rašo jis, "apie kuriuos nepasisakė Bažnyčia. Netikslus panaudojimas žodžių:<tikėjimo tiesa> ar <dogma> , daugiau negu ~~ti~~ kitos priežastys žmonių mintį ir širdis nukreipia nuo tikėjimo,

ypač kai drįstame tikėjimo tiesomis pavadinti nuomones, kurios labiau mums patinka, ne dėl paties tikėjimo, bet dėl kurių kitų priežasčių."270/ Šio teigimo įrodymu gali patarnauti jo straipsnis apie "Bažnyčią ir nuosavybę." Ten dėsto jis katalikų mokslą. Šis ir kiti du jo straipsniai parodo, kad autorius buvo krikščioniško sociologijos mokslo žinovas, mokovas, pasižymįs ir klausimo gelme, ir dėstymo aiškumu sunkiausiuose klausimuose, Tą pat pastebime pas arkiv. Jurgį kai skaitome jo nurodymus kunigams iš sielovados srities.

Lotynų kalba rašytieji Dievo Tarno Jurgio raštai parodo gilų jo nusimanymą to, ką teigia, didelę išmintį ir pilną jo atsidavimą tarnauti Kristui ir Jo Bažnyčiai.

Jo rašytieji šv. Kazimiero Seserims įstatymai arba Konstitucija turi 151 puslapį ir apima 622 nuostatus. Iš tų nuostatų matyti, jog D.T. Jurgis gerai žinojo Bažnyčios teises, jos kanonus ir kad juos nuosekliai sutvarkė į vieną darnią harmoningą visumą. Tas jo veikalas parodo autoriaus tikslumą ir pusiausvyrą.

Dar vertingesni jo palikti raštai marijonų vienuolijai, kurie apima vienuolijos vedamąją mintį, dvasinį gyvenimą su pamaldumo pratybomis, valdymo bei drausmės nurodymus. Pati Marijonų Vienuolijos Konstitucija yra kartu it asketinis vadovėlis, tiksliai pritaikantis žmogaus dvasios gyvenimui teisinius nuostatus. Jis čia pasirodo kaip gilus psichologas ir asketinio gyvenimo žinovas.

Lotyniškai rašytieji laiškai, kurie apima 524 puslapius, yra daugiausia tarnybiniai: 1. kaip Vilniaus vyskupo, 2. kaip Apaštališkojo Vizitatoriaus Lietuvai ir 3, kaip Marijonų Kongregacijos Vyriausiojo Vadovo.

Juose atsiskleidžia nepaprastai gili jo išmintis, teisingas įvykių vertinimas, jo teisingumas. Jo padėtis Vilniuje kaip vyskupo buvo tikrai sunki: valdžių pasikeitimai, politinių partijų varžybos ir kovos, tautiniai ginčai, tikinčiųjų neramumai, kunigų politikų įšsišokimai, vys-

kupijos politinės priklausomybės nepastovumas, etc. pareikalavo iš D.T. Jurgio didelio takto, gero reikalų supratimo, daug išminties ir tikros drąsos atsistatydinti iš Vilniaus vyskupo sosto, kad nurimtų įkaitusios politikų galvos ir jausmai, kad šv. Tėvas turėtų savo e veiklai laisvas rankas.

1925 m. gruodžio m. vidury atvykęs Lietuvon kaip Apaštališkasis Vizitatorius, rado labai daug sudėtingų kliūčių Lietuvos bažnytiniam gyvenimui tvarkyti. Bet jo nepaprastai sunkus darbas, pasišventimas, turimas orumas ir didelė išmintis paeiliui nugalėjo visas kliūtis, naujai sutvarkė kuriamųjų vyskupijų ribas, parinko joms jaunus ir uolius Ganytojus, davė kraštui nepriklausomą nuo kaimynų bažnytinį savistovų gyvenimą ir paruošė visa, kad šv. Tėvas galėtų įkurti Lietuvos Bažnytinę Provinciją.

Asketiniai jo raštai, ypač mąstymai, daugumoje yra paimti iš kitų autorių, daugiausia iš M. Meschlerio, nors ir su gausiais sau pritaikymais. Nesant kitų raštų, šie galėtų parodyti mums jo dvasią; tik būdami teoretinio pobūdžio, ~~mums jo dvasią~~ daro mažesnį įspūdį.

Lotyniškai rašytieji jo laiškai, pranešimai, apyskaitos yra skirami įvairioms Romos Kongregacijoms; ypatingi Šv. Sostui pranešimai ėjo per Nuncijų A. Ratti, o paskui per Nuncijų L.Lauri.

Savo pranešimuose, žinių teikime ir apyskaitose Dievo Tarnas Jurgis pasirodo, kad gerai nusimanė, pažino ir ėmė dalykus iš esmės, stebindamas skaitytoją savo gilia išmintimi. Nors jis nebuvo iš profesijos diplomatas, bet turėjo diplomato nuovoką, dvasią ir gabumus, teisingai vertindamas dalykus, pasilikdamas visada objektyvus, net ir savo reikalus įvertindamas: "Kaip žmogus, galėjau suklysti."

Įvairūs dvasinio gyvenimo klausimai yra jo daugiau sau rašyti arba kaip medžiaga vienuoliams mokyti. Jis nurodo šaltinius, iš kur ima, ir dėsto aiškiai; pasirodo gerai suprantąs teologinius mokslus, juos permąstęs, pasisavinęs. Daugely dalykų seka šv. Ignacą Loyolą.

Sunkieji mistinės teologijos klausimai pas jį lengvai sprendžiami ir aiškiai aptariami. Sunku yra suprasti, kada gelėjo turėti laiko Dievo Tarnas Jurgis, būdamas nuolat užimtas, paieniems klausimams tirti, įsigilinti, studijuoti. Šv. Tomu pasiremdamas, aiškiai dėsto gilius teologinius klausimus. Tiesa, jis vengia taip vadinamų "ginčo klausimų," bet kai juos nagrinėja, taria savo nuomonę ir ją nuosekliai paremia, bet pagerbia ir kitų nuomonę.

Konstitucijų nuostatuose parodo jis savo teigiamą galvojimą, gilią spekuliatyvią mintį, išreikštą su neįprastu aiškumu. O net ir mistinės teologijos klausimai nėra pas jį vien teoretiniai svarstomi, ar iš žingeidumo liečiami, bet kaip pilnutinio gyvenimo reikalas, kuris praplečia dvasios akiratį, siekiant geriau pažinti Dievą, Jo grožį ir su šventumu sujungtąjį džiaugsmą.

Dievo Tarno Jurgio raštų dauguma liečia vienuolinį gyvenimą. Jo dienyno užrašuose, betiesiant Marijonų Vienuolijos dvasinio gyvenimo pagrindus, taip pat labai didelė jo laiškų dalis, kuriuos rašė kaip vyriausiasis vienuolijos vadovas atskirų namų vyresniesiems ar kitiems pareigūnams, plačiai ir giliai kalba apie dvasinį vienuolių gyvenimą. Nors tai nesudaro vientiso, sistematinio dvasinio gyvenimo mokslo, bendrai ėmus, o vienuolinio gyvenimo išskirtinai, visgi iš tų nuolat pasikartojamų įvairių klausimų aiškinimų, gana aiškiai suvokiama Dievo Tarno mintis, kuri pagrindiniais klausimais yra ta pati, kaip ir kitų krikščioniškojo dvasinio gyvenimo mokytojų, o antraeiliniuose dalykuose nuomonė labai panaši šv. Pranciškui Salezui, Bažnyčios Daktarui.

D.T. Jurgis labai vertina prigimtines dorybes, įgaunamas paprastame gyvenime, siekiant krikščioniškos tobulybės; brangus jam tobulas savo luomo pareigų ėjimas ir paprasto gyvenimo užslėptos dorybės, k.a. nusižeminimas, klusnumas, kantrybė, romumas, meilumas, didesniųjų dorybių išorinis pasireiškimas, kaip tvirtybė ar katalikškos veiklos įvairūs apaštalavimo darbai. Jis labiau vertina <u>vidinį apsimarinimą</u>, einantį iš

gero savo luomo pareigų ėjimo, ar kylantį iš Dievo Apvaizda susidariusių sąlygų ir aplinkybių, negu išlaukinį, išorinį, savo valia pasirinktąjį apsimarinimą. Tas pat pabrėžtina apie pusiausvyrą tarp dviejų kraštutinumų, apie prisitaikymą laiko ir vietos sąlygoms bei reikalavimams, apie jo neribotą uolumą, ieškant sielų ir jas vedant tobulybėn, panaudojant visas galimas protingas priemones - tai sudaro jo dvasinio gyvenimo mokslo bendruosius bruožus, kurie geriausia aptaria ir išreiškia evangeliškąją tobulybę.

Jo dienoraštis ir laiškai yra jo asmens dokumentai. Juose atveria jis savo širdį; juos rašė sau. Iš jų suprantame pasiektas dvasios aukštybes, sielos subrendimą bei asmens jėgą; jie gyvai nusako, sujaudina skaitytoją, net sukeliant nuostabą.

Vienuolinis gyvenimas

Kaip puoselėti, auginti, tobulinti vienuolinį dvasios gyvenimą, turime arkiv. Jurgio daug bendrų ir ypatingų nurodymų, skiriamų marijonų vienuolijai. Čia pirmauja Dievo garbė, Kristaus ir Bažnyčios meilė, savitarpė broliška meilė, ištikimybė savai Konstitucijai; ir tai jungiama su tam tikra apsisprendimo bei veiksmo laisve.

"Man rodos," rašo J.T. Jurgis, "mums reikia vengti, kad nesusiaurintume sau darbo dirvos. Negera būtų, kad prasimynę vieną kitą taką, tais tik vien takais visiems broliams lieptume vaikščioti. Renkantis sau darbą, darbo vietą ir būdą, progą ir įrankius, reikėtų mums nieku kitu nesivaržyti, kaip tik žvilgsniu į Viešpaties Dievo didesnę garbę, į Bažnyčios naudą ir sielų išganymą, o iš antros pusės į mūs brolių gabumus ir pasiruošimą, leidžiant juos eiti prie tikslo tuo keliu, kuriuo jie beeidami daugiau ir geriau gali gero padaryti dėl Dievo garbės, arba jei galima tai padaryti, pakreipiant juos į tą kelią, kur matosi didžiausias darbininkų trūkumas, kur dirva apleista, kur pavojai grumoja ir t.t. O šiaip jokio darbo neprivalome vengti." 271/

Kai kiekvienam mūsų yra leidžiama rinktis didžiausi darbo plotai,

atitinką mūsų gabumus, ieškant didesnės Dievo garbės ir sielų šventumo, savo vyresniųjų vadovybėje ir priežiūroje, tai mūsų asmeninis šventumas, tobulybės troškimas, kad visi mūsų veiksmai, žodžiai ir troškimai būtų kreipiami į tai, kad pasidarytų tobuli, turi didžiausio svorio, jie yra patys svarbiausieji mums besitobulinant.

Dievo Tarnas Jurgis paliko marijonų vienuolijai kaip ypatingą, išskiriančią iš kitų tarpo mūsų dvasinio gyvenimo ir veiklos žymę - tai didį troškimą tarnauti Bažnyčiai, save ir viską aukojant sielovadai, dirbant sielų naudai tiesioginiu ar netiesioginiu būdu.

"Kiekvienas mūsų laisvai ir visiškai saves atsižadėjęs, privalo atsiduoti ir pasišvęsti Bažnyčiai. Tame matau branduolį ir esmę mūsų pašaukimo: reikia laisvo noro ir noriai išsižadėti savęs, savo ištaigų, smagumų, užgaidų ir malonumų; išsižadėti šio pasaulio: jo turtų, gėrybių, jo tuščios garbės, o visą save, visus savo gabumus ir dovanas prigimties ir antprigimties pilnai ir visiškai pa pašvęsti ir atiduoti Bažnyčios labui, jos apgynimui, palaikymui, praplėtimui, tarpimui ir klestėjimui."[272/]

Daug gali būti pasakyta apie arkiv. Jurgio taurią asmenybę, jo dvasinį pakilimą; bet ypač jis mums šviečia antprigimtine dvasia: visa ir visada vertindamas iš amžinybės aukštumų, sekant Kristaus dvasia. Jis prašo: "Duok, Dieve, kad į viską žiūrėčiau nuo amžinumos aukštybių ir viską amžinumos svarsčiais sverčiau." [273/]

Nors nekalba arkiv. Jurgis įsakmiai apie dieviškąsias dorybes, bet pasirodo jo ryškus tikėjimas, Dievo ir artimo meilė, sujungta su uoliu noru ieškoti sielų, Bažnyčios ir Vyriausiojo Ganytojo meile, jo beribis Dievo Apvaizda pasitikėjimas, nuostabus ir, galima sakyti, neįtikėtinai didelis svasios pastovumas, į Dievą atremta nesuardoma dvasios ramybė, saugumas ir sielos giedra lydi Dievo Tarną per neišsakomus gyvenimo sūkurius ir skausmų gausumą.

Veiklos būdas

Dievo Tarno Jurgio veiklos būdas, taktika arba metodas, besiekiant

užsibrėžtų tikslų, yra veiklusis. "Man rodos," rašo jis, "kad ne tiek gynimosi taktikos, kiek užgrobimo, apėmimo, užkariavimo /reikia laikytis/. Patys gyvai persiėmę Kristaus dvasia, turime rūpintis telkti ir organizuoti aplink save geros valios žmones; jūos lavinti, rengti prie darbo, pagaskui drauge su jais ir per juos visur Kristų įnešti, viską Kristuje atnaujinti ir atgaivinti, viską dėl Kristaus apimti, viską prie Kristaus patraukti."

"Ar neturėtume stengtis visur įlįsti, įsibrauti, kur tik galima kas nors dėl Kristaus ir Jo Bažnyčios pasipelnyti, - į visokias draugijas ir įstaigas, į visokias šalis ir viešpatijas, o ypač į didelius miestus prie universitetų, prie jaunuonemės, kad tenai įnešus Kristų, kaip dabar iš ten paeina klaidingas mokslas, taip paeitų iš ten tikras Kristaus mokslas; į darbininkų draugijas ir sąjungas, kad jos būtų Kristaus tikėjimo ir Bažnyčios atspirtis ir apginklas, kaip jos dabar yra dažnai visokių maištininkų ir riaušininkų židinys ir įrankis; ir visur kitur, kur to reikalauja didesnė Dievo garbė.

"Jei vienas kelias užkirstas, kodėl kito sau nepasijieškoti. Jei vienos durys uždarytos, kitas sau prasiręskime, jei vienas langas užkimštas ir užkaltas, kitą sau darykimės, kad šviesa įeitų." 275/

Prie tos visa užkariaujančios Kristui taktikos ir veiklos priderino jis visą marijonų vienuolių išorę. Jis rašė: "Rūpinkimės ne paviršutiniais ženklais pasižymėti ir išsiskirti, o tik dvasia, gyvenimo šventumu, tikrai katalikšku grynu mokslu, darbuose sumanumu, pareigų sąžiningu ėjimu, Dievo ir artimo meile, darbštumu, tvirtu tikėjimu, uolumu." 276/

Vienuolinio rūbo klausimu jis turėjo aiškią savo nuomonę. Vienuolinis rūbas aiškiai kliudė įeiti į to laiko šviesuomenę ir joje apaštalauti; jis buvo neįmanomas dėvėti slaptai, be civilės valdžios žinios, atnaujintoj vienuolijoje.

Naujokų magistru būdamas, jis rašė: "Mes nemanome nei rūbais, nei kitais paviršutiniais ženklais skirtis nuo kitų žmonių. Kunigai nešios

taip, kaip nešioja tos šalies, kur prisieina dirbti, rimti, dievoti kunigai. Gali tekti, kaip kada ir kunigui pasauliniais drabužiais vilkėti dėl to, kad geriau pasislėpus, kad sėkmingiau pasidarbavus dėl Dievo garbės. Taip pat ir pasauliniai broliai turi atsižvelgti į rimtus, dievotus katalikus, to luomo ir užsiėmimo, kurio priedermes /pareigas/ jie atlieka /eina/. Viso to tikslas, kad lengviau prie visokių žmonių priėjus, kad įnešus Kristaus dvasią į visokių ~~žmonių~~ luomų tarpą, kad nesiskiriant nieku nuo kitų viešai, prisiartinus prie visokių žmonių, kad Dievui padedant davus pavyzdį tikro, tobulo kiek galint, katalikško gyvenimo, o tie, kurie kunigai yra, ir kunigiškojo." 277/

Tai jis įrašė į Marijonų Konstituciją /žr. 12/.

Šventumo ženklai

Žmogaus asmeniui nuodugniau pažinti daug padeda to žmogaus išorės darbai; bet ryškiau ir geriau asmens vertę nurodo jo paties troškimai, norai, siekiai, intencijos. Šie dalykai sudaro ir padaugina asmens žmogiškųjų veiksmų vertę.

Iš Dievo Tarno Jurgio užrašų, laiškų ir kitų jo raštų patiriame jo siekius, pageidavimus ir troškimus, pamatome jo turėtas dorybes ir per jas pasiektą asmeninį šventumą. Arkivyskupo Jurgio asmenyje ypač nušvinta dieviškosios tikėjimo, vilties, meilės dorybės ir keturios pagrindinės: išmintis, teisingumas, stiprybė, susivaldymas. Visa tai sudaro jo asmens turtą ir sielos šventumą.

1. Tikėjimas

Jis žino, kam jis gyvena ir ko siekia. Pačioje savo užrašų pradžioje /1910.X.14/ nurodo į visų savo veiksmų tikslą, ir tą mintį kartoja jis ne vien užrašuose, bet ir laiškuose.

"Mano obalsis /šūkis/ tebūna: Visame kame Dievo jieškoti, visą ką dėl didesnės Dievo garbės daryti, į viską Dievo dvasią įnešti ir viską ja perimti.

"Dievas ir Jo garbė tegu būna vidurin viso mano gyvenimo, ašimi, apie

kurią suktųsi visos mano mintys, jausmai, norai ir darbai." 278/

Kristus ir Jo mistinis kūnas - Bažnyčia užvaldo arkiv. Jurgio mintį, sukelia jame stipriausią norą pasiekti krikščioniškąjį tobulumą, užkuria širdy neišsakomą uolumą gelbėti sielas. Su didžiu nusižeminimu ir padėka priima jis Dievo apreikštas tiesas, jas skelbia su gyvu uolumu kaip tikrąjį Bažnyčios mokslą ir viešai išpažįsta besąlyginę Dievo apreiškimui ištikimybę.

Persiėmęs tikėjimo dvasia, jos dieviškoje šviesoj ark. Jurgis visa sveria ir pagal tai veikia. Iš savo asmeninės patirties jis rašo:

"Kuomet žmogaus siela šventosios Dvasios pagauta pakyla ir nuskrieja į tas aukštybes, kur švč. Trejybė savo amžinumoje neapsakoma, neišreiškiama, begaline garbe spindi - šviečia, ir kuomet nuo tų aukštumų apmeti paskui akimi šį pasaulį, kaip jis išrodo menkutis, mažas. Iš tų amžinumos aukštybių į šį pasaulį žvelgdamas, išmoksti, kaip pridera įvertinti kiekvieną šios žemės ~~k~~ daiktą ir kiekvieną savo vietoje pastatyti, išmoksti daiktais kaip įrankiais naudotis dėl didesnės Dievo garbės." 279/

Viltis

Nuostabus vyras buvo Dievo Tarnas Jurgis savo pasitikėjimu Dievo Apvaizda. Visose savo nelengvo gyvenimo sąlygose, visuose bandymuose, sunkenybėse ir baimėse Dievu pasikliavo, Juo pasitikėjo. Tai randame pas jį, kai Petrapilio Dvasinėj Akademijoj su dideliu asmeniniu pavojumi ėjo slapta atnaujintos marijonų kongregacijos naujokų magistro pareigas, Rusijos caristinei vyriausybei draudžiant ne vien religines katalikų kongregacijas gaivinti, naujus narius priimti, bet net tretininkų ar kitas bažnytines brolijas palaikyti bei platinti. Išryškėjo pilnas jo atsidavimas Dievo Apvaizdai kai jis valdė Vilniaus vyskupiją; net aštuonis kartus pasikeičiant valdžioms, tame du kartu komunistų antplūdžio metais, ar kai tautinių aistrų sukiršinti įvairių vyskupijos tautų žmonės sudarė nenugalimų sunkumų valdyti vyskupiją. Arba, atvykęs Lietuvon Apaštališ-

kojo Vizitatoriaus teisėmis, kai tvarkė pairusius santykius ir reikalus, išspręsdamas nemažus ginčus - pasiliko nuolat ramus ir giedrios dvasios, nes visą savo darbų viltį sudėjo Dievuje.

Šaltai ir ramiai jis atžymi tuos įvykius savo užrašuose ir laiškuose, it visa tai jo dvasios neliestų, arba it jis pats būtų vien stebėtojas ir viršum visų šių negerovių. Gilus jo įsitikinimas, kad Dievas padės jam nugalėti visas sunkenybes, begalinio Gėrio troškimas ir vidaus tikrumas, kurį jis dažnai parodė, padarė jį tvirtą, suteikė jėgų pakelti ir nešti nepaprastai sunkų jam tekusių pareigų kryžių dosnia Dievui širdimi. Jis rašė:

"Ar ne ramesnis esi žmogus, ar ne drąsiau žiūri į ateitį, kai visiškai su gyvu tikėjimu esi Dievo Apvaizdai atsidėjęs. Juk nė plaukas nenukrinta nuo mūs galvos be Dievo valios, nė mažiausis paukštis nepragaišta be Dievo žinios." 280/

Dievo meilė

Dievo Tarno Jurgio asmeniui darė didžiausios įtakos ir į tobulybę bei šventumą krėipė jo darbus Dievo meilė.

Dievo Tarnas Jurgis pakartotinai pabrėžia savo dienyne su dideliu įkarščiu, jog myli Dievą, myli Jį smarkiai ir galingai, kad nori mylėti Dievą vis labiau ir labiau. Iš tų pareiškimų ir kitų jo pasisakymų matyt, kad Dievo meilė pas jį buvo naši, kuriamoji jėga, veiksminga ir jausminė, kad ji buvo apėmusi visas jo galias ir tvarkė visus jo darbus.

Taip 1911 m. sausio 13 d. užrašuose, prisiminęs iškęstus sunkumus, dėkoja Dievui ir pilnai atsiduoda, pasiveda į Dievo galybės rankas. O toliau jis rašo:

"Viešpatie, kaip aš Tave myliu. Duok, kad ir mylėčiau ir mylėti nenustočiau niekados. Širdis mano dega. Norėčiau iki paskutiniam savo kraujo lašeliui paaukoti už Tave, viską atiduoti, visko išsižadėti ir gyvenimo ir visko, kad tik Tavo garbė augtų ir Tavo Bažnyčia tarptų ir kiltų. ...Myliu Tave, Jėzau, ir mylėti trokštu, suteik man tą malonę,

kad kaskart labiau Tave mylėčiau.

"Dieve, mano Dieve, kaip aš Tave myliu ir mylėti noriu. Duok man, kad galėčiau dirbti ir kentėti dėl Tavęs ir Tavo šv. Bažnyčios ir jos matomos galvos šv. Tėvo." 281/

Prisipažindamas, jog esąs nusidėjėlis, visą vilti sudeda į gailestingojo Dievo rankas. 1913 m. II. 23 d. rašė: "Tu esi didelis pasigailėjimo Dievas, pažvelk tad savo gailestingomis akimis į mane, nevertą padarą, ir dovanok man visa, kuo esu Tau nusidėjęs. Viešpatie! Tu matai mano širdį, Tu regi, kad aš myliu ir kaskart labiau mylėti trokštu. Jei pamatytum manyje nors vieną gyslelę Tavo meile neplasdant, išrauk ją, sunaikink." 282/

Atrodo, kad Dievo Tarnas Jurgis neretai patyrė neišsakomai malonaus jausmo maldos metu, kai meilė užtvindė visus jo jausmus, sukeldama sieloje dangaus prieskonį.

Jis 1913 m. IV. 5 d. rašo: "Dieve mano Dieve. Kaip saldu Tau tarnauti. Kas bus Tavo danguje, jei čia ant žemės tokiomis saldybėmis žmogaus sielą pripildai, kuomet šventais šiurpuliais per kūną pereini, tarsi į trečią dangų pagavęs nuneši. Širdis tirpsta, alpsta, lūpos žado nebetenka, akyse tamsu darosi, rankos kojos tarsi stingsta, visą kūną stebėtinos kažin kokių šventų šiurpulių vilnys apima, o siela, siela Tavyje skendi. Kad ne Tavo galybė, regis, numirtum žmogus iš tos meilės, tų saldybių. Pasitrauk nuo manęs, Viešpatie, nes aš esu žmogus nuodėmingas. Viešpatie, nėsu vertas, tik tark žodį. Tu pakeli iš atmatų vargšą. Viešpatie, Viešpatie, kaip nuostabus esi!" 283/

Panašių slaptingos patirties išgyvenimų turėjęs Dievo Tarnas Jurgis, kai meldėsi į švč. M. Marijos Nekaltą Prasidėjimą. Užrašė tai 1911 m. sausio 13 d.: "Seniau sunkiai man ta malda ėjosi. Dabar gi kaip saldu prie Jos kojų pripuolus melstis ir maldoje skendėti. Siela tarsi ap alpsta salžių saldžiausių jausmų pagauta, o kūną stebėtini, nepermanomi, neišreiškiami šiurpuliai perėmę laiko.

"Tą pat beveik patyriau kaip ir Tavo šv. Kryžių prie širdies ir krūtinės glausdamas. Ačiū Tau, Viešpatie, už viską." 284/

Pora metų praslinkus, būtent 1914 m. vasario 23 d., užrašė naują dvasios pagavimo patirtį: "Ačiū Tau, Viešpatie, už tą nepaprastą malonę, kurią man suteikei per šv. Mišias, giedant vargoninkui "gloria". Šventi, stebėtini šiurpuliai visą mane perbėgo ir perėmė; akys - tarsi aptemė; kūnas lyg pastiro tarsi valdžios nebetekes, o dūšią /siela/ neapsakomas malonumas apėmė; nieku būdu neišreiškiama saldybė tarsi po visą mane pasiliejo. Viešpatie! Koks Tu esi saldus!" 285/

Dievo meilė ir slaptinga sielos patirtis vertė Dievo Tarną Jurgį imtis laisva valia atgailos darbų ir naujų apsimarinimų, nors ir be jų jo gyvenimas buvo pasidaręs it kokio kankinio gyvenimas. Atlaikė mėnesines rekolekcijas ir pasižymėjo nutarimus: "Mano pasiketinimai: 1/ Lavintis darbštume, sunaudoti kiekvieną valandėlę, tuoj sėstis prie darbo ir dirbti, vengti bereikalingų minčių ir mąstymų bedirbant, atsižiūrėti į Jėzų sunkiai dirbantį. 2/ Dirbant, kelti dažnai širdį prie Dievo, vienytis su Dievu. 3/ Kūno varginimas: a/ du kartu per savaitę trečiadieniais ir penktadieniais disciplina /plakimasis/; b/ dažnai prieš piet kryžium ant žemės gulint daryti sąžinės sąskaitą. c/ Vyresniojo priedermes /pareigas/ geriau atlikti /eiti/.

"Kai matydavau pavaldinių paklaidas ar ydas, stengdavausi nuolat kalbėti apie tai arba apie priešingą dorybę, aiškinant Įstatus, per dvasiškus skaitymus, manydamas, kad susipras ir pasitaisys. Retai teišdrįsdavau aiškiai tam pačiam, kurs klysdavo, pasakyti stačiai. Buvo tai klaidingas mandagumas ir švelnumas. Įsitikinau, kad kiti pavaldiniai nesupranta to, kas sakoma, taikyti sau; reikia jiems stačiai nurodyti klaidas, tada tik jas pamato. Taigi pasiketinu pergalėti tą savo neprotingą neva švelnumą ar mandagumą, o griežčiau sakant, savimeilę, nedrąsą, baimę, o stačiai ir aiškiai nurodyti kiekvieno ydas ir silpnybes, kad galėtų pasitaisyti, tik daryti tai kuo mandagiausiai, kuo švelniausiai, ne

prie visų, o skyrium. Pasiketinu reikalauti iš kiekvieno mėnesinių apyskaitų, kad kiekvienas jas tikrai gerai atliktų." 286/

D. T. Jurgis, šiame gyvenime turėjo vieną baimę, kad gali mažiau patikti Dievui, negu reikėtų, permažai Dievo garbei dirbti, negu nuosavos jėgos neša, padedant Dievo malonei. Todėl jis prašo:

"Viešpatie, suteik man tą malonę, taip visus ryšius mane prie žemės rišančius sutraukyti, taip nuo visų šios žemės niekniekių atsisakyti, taip nuo visokių žemiškų norų, geismų, siekimų, užsimanymų pasiliuosuoti, kad drąsiai galėčiau tarti: nieko daugiau čia nesibijau ant žemės, kaip tik Taves, mano Viešpatie, Dieve mano ir Sutvertojau, - kaip tik to, kad Tau mažiau neitikčiau, negu galėčiau, kad mažiau dėl Tavo garbės nepadaryčiau, negu mano jėgos, Tavo malonės paremiamos, išneštų."287/

Visas Dievo Tarno Jurgio gyvenimas buvo veiklus; jis ėjo savo luomo pareigas su didžiausia ištikimybe. Į darbą, darbštumą, pasiaukojimą skatino jį Dievo meilė, kaip šv. Povilą ap: "Kristaus meilė verčia mus" /2Kor.5.14/.

Artimo meilė

Karštoji Dievo meilė vadovavo ir kūrė arkiv. Jurgio širdyje tobulą artimo meilę. Ta meile apėmė jis be išimties visus, teisingai ir tobulai įgyvendindamas sunkiausiąjį Viešpaties įsakymą: "Mylėkite savo neprietelius, gera darykite tiems, kurie jūsų nekenčia, ir melskitės už persekiojančius ir šmeižiančius jus" /Mato 5.44/.

Dievo Tarnas Jurgis 1910.XI.17 d. rašo: "Jaučiu gerai, kad tik tada žmogus tikrą Dievo sūnų laisvę įgyji, kada išsinėręs iš savimeilos kailio, apsisiauti Kristaus dvasios ir malonės rūbu, kad savęs ir šio pasaulio ir piktos dvasios tikrai išsižadėjęs, pradedi įeiti, įsigilinti į Viešpatį Dievą, kada savo sugedusį kūną ir šio pasaulio ankštutėlę gūžtelę dvasia apleidęs, apsigyveni Aukščiausiojo būstuose; kaip tada pasidaro protas aiškus, laisva dvasia, kad visi žmonės broliai, o žmonija tai tik viena šeimyna; ir pradedi savo karšta širdimi visus apglobti,

visus prie savo širdies imi maloniai glausti. Įmanytum visą kraują po šlakelį atiduoti, kad tik tuos brolius, tą Dievo šeimynėlę, prie Dievo atvedus, prie Bažnyčios, kad su Kristumi juos suvienijus. Kada Dievo meilė į mūsų širdį įžengusi ją praplečia, tada joje taip erdva pasidaro, kad visi žmonės, be jokių skirtumų ar tai luomų ar tautos, į ją sutelpa." 288/

Prie tokios galingos artimo meilės jis priėjo, kaip 1913.X.8, rašo savo draugui kun. Jonui Totoraičiui, Dievo Malonei padedant: "Aš pats, žinoma, labiausiai myliu savo tautos žmones, lietuvius, ir visuomet troškau ir trokštu šiuo tuo saviems būti naudingas. Jokios ypatingos lenkų meilės nejaučiau; man tiek lenkas, tiek rusas, tiek vokietis; pasitaikius progai visiems lygiai tarnauju ir prireikus taip pat meiliai kalbu rusiškai, vokiškai, kaip ir lenkiškai. Mano širdžiai visi lygūs, o artimieji, tie kuriuose matau daugiau Kristaus dvasios.

"Seniau labai neapkęsdavau žydų; buvo laikas, kai nekesdavau rusų ir lenkų. Bet Dievas apšvietė mane, suteikė tą malonę; supratau, kad tai nesutinka su Kristaus mokslu, kuris liepė mylėti kiekvieną artimą kaip patį save, kurs liepė net ir neprietelius mylėti, net už juos melstis ir jiems gera daryti. Nuo to laiko, dėkui Dievui, nusikračiau visokiais prietarais, neapykantomis; o patyrimas parodė man, kad visur, visose tautose yra tikrai gerų žmonių, gerų dievotų katalikų, kurie nori Dievui tarnauti, su kuriais galima drauge darbuotis.

"Mes neišsižadame tėvynės meilės ir esame pasiketinę kiek galint saviškius gražinti darbuotis tarp saviškių, tarp tų, iš kurių tarpo jie yra kilę. Bet savo tėvynės meilė, mano nuomone, gali ir privalo būti be kitų tautų neapykantos ir neužsiviežimo; mylint savuosius ir kitiems reikia gero norėti, ypač mes vienuoliai turime trokšti ir melstis ir kiek galint rūpintis, kad visur Dievo garbė platintųsi, kad Dievo karalija visur įvyktų, kad katalikų Bažnyčia visur klestėtų, tarptų."289/

Reikia nepamiršti, kad 1913 m., gal tik su mažomis išimtimis, rusų,

lenkų tautos buvo lietuvių tautos pavergėjai, persekiotojai, priešai. Ir rusai ir lenkai stengėsi surusinti ar sulenkinti, vadinasi, išnaikinti, lietuvių tautą.

Į gyvenimo galą suspindi pas D.T. Jurgį artimo meilė, didvyriška šviesa. Šv. Tėvo paskirtas Vilniaus vyskupu, jis stengiasi tarnauti lygiai visoms tautoms, visiems vyskupijos žmonėms. Tai nebuvo lengva. Politinė vyskupijos priklausomybė dažnai keitėsi. Tautų santykiai 1919 m. Vilniuje buvo baisūs. Tai matė, suprato ir jautė Vilniaus vysk. Jurgis.

Jis rašo /1919.I.15d./: "Vilniuje man buvo labai sunku. Tikrai kelias čia erškėčiais nuklotas. Lenkų visuomenė manęs bijojosi, nepasitikėjo, žiūrėjo, ką aš darysiu; net sveikinant per ingresą /1918.XII.8/ viena poniutė palinkėjo man, kad aš lenkams nebūčiau patėvis, o tik tėvas.

"Lietuviai taip pat bijojosi, kad aš nepaslysčiau į lenkų pusę. Nežinia buvo kaip vieniems ir antriems išsitaikius. Tautų baisiausia čia neapykanta. Lenkai čia tiesiog nepripažįsta nei lietuvių, nei baltgudžių, patys mano imti ir ima į savo rankas valdžią. Lietuviai vėl sako, kad čia nekiek esą tikrų lenkų, liaudis tai baltgudžiai, taigi nesą ką paisyt lenkų dvarininkų ir šovinistų. Baltgudžių vadai vėl norėtų, kad baltgudžiams kas nors būtų, o tuo tarpu ta baltgudžių liaudis nesusipratusi, tamsi, apleista; kai į juos nori baltgudiškai kalbėti ar jiems baltgudiškai pamokslus sakyti, neapkenčia ir t.t. - net pasipriešina.

"Žydai vėl matyt daugiau traukia į Rusų šalį ir prie Rusų norėtų prisidėti. Be to dar įvairios politinės partijos. Tikrai, miestas tarsi virte verda, neapykanta kunkuliuoja." 290/

Sunku sužymėti ir išskaičiuoti, kiek daug Dievo Tarnas Jurgis turėjo kenk kentėti persekiojimų, spąstų, įtarinėjimų, šmeižtų iš politinių partijų pusės, tarp kurių buvo ir jo pavaldinių dvasininkų, ar iš

Lenkijos atsiųstų hierarchų, o net iš kai kurių Vilniaus žmonių, kurie negalėjo suprasti nei įvertinti Vilniaus vyskupo bešališkumo. Tikrai, yra didelis kryžius vyskupui turėti tokių savo kunigų, kurie Bažnyčios reikalus mažiau vertina negu šovinistinės tautos siekius.

Kai vienas klebonas atsisakė perskaityti bažnyčioje žmonėms skirtą vyskupo Jurgio laišką, jis pastebi tą įvykį savo užrašuos su dideliu širdies skausmu. Tas klebonas nebuvo lietuvis.

Pirmuosius savo buvimo ir veiklos metus įvertindamas, jis rašė dienyne /1919 m. XII. 8d./: "Šie metai - nuolatinė kančia; kryžiaus metai. Teesie Dievui garbė. Švenčiausioji Panele, Nekaltai Pradėtoji, globok mane ir diecezją."

Metai po metų slinko, o Vilniaus vyskupo padėtis vis sunkėjo. 1923 m. XI. 29 d. rašo jis artimam savo draugui, kun. P. Būčiui: "Mane lenkų laikraščiai vėl ėmė pulti ir teršti kuobjauriausiai. Nebūtus daiktus prasimano. Kuopelė kunigų ir daug dvarininkų prieš mane varo agitaciją. Grasina net užšauti ar šiaip užmušti. Dievo valia. Kol šv. Tėvas liepia, aš iš vietos nesitrauksiu."

Bet priekabės, šmeižtai gausėja; pasunkėja visas Dievo Tarno Jurgio darbas. 1925 m. VI. 15 rašo kun. P. Būčiui: "Man čia trošku ir begalo sunku. Nuolatiniai šmeižtai ir užsipuolimai laikraščiuose ir šiaip jau - savo daro... ...Kiek čia tenka iškentėti, tai tik vienas Dievas mato ir žino. Tuo tik save raminu, kad Kristui dar blogiau buvo ž šiame pasaulyje, nors nekalčiausias buvo."

Žinodamas, kad Lenkijos vyriausybė nutarusi toliau nebepakęsti lietuvio vyskupo Vilniaus soste, žiūrėdamas vien Bažnyčios gerovės, 1925m. V. 1 d. pateikė jis šv. Tėvui atsistatydinimo raštą ir dar plačiau paaiškinęs to žygio priežastis, pakartojo prašymą birželio 27 d. Gavęs prašytą malonę, pasiliuosavęs iš Vilniaus 1925 m. rugpiūčio 3 d. išvyko į Romą. Ten nuvykęs, apsigyveno laikinai pas lenkus, atlankė Lenkijos pasiuntinį, dalyvavo lenkų maldininkų pamaldose. Visa tai darė sąmoningai.

"Iš kalbos su Šv. Tėvu patyriau, kad gerai padariau, prašydamas, kad mane paliuosuotų.

"Buvo lenkų maldininkų, su jais kun. Taškūnas, vyskupas Lozinskis /Pinsko/. Buvau su maldininkais per Mišias, kurias šv. Tėvas laikė, o paskui ir per audienciją. Visa tai dariau, kad matytų lenkai, kad aš jokio pykčio ant jų neturiu. Kalbose kur galėdamas ir kiek galėdamas, ką buvau gero patyręs pas lenkus ir Linkijoje, gyriau.

"Tegul Viešpats Dievas juos visus laimina ir visa gera jiems teikia. Ant galo grįžus ką blogo kentėjau tai ne lenkų buvo darbas, o tik politikos kai kurių partijų. Ir užtuos meldžiausi ir pasižadėjau širdingai melstis." 291/

Pas Dievo Tarną Jurgį prigimtinai pykčio ar kerštо jausmai visai nepasireiškė - jo artimo meilė, net priešų meilė buvo didvyriška, didžiausia.

Bažnyčios meilė

Dievo ir artimo meilė pas Dievo Tarną Jurgį sueina į vieną ir galingai pasireiškia meile Bažnyčiai, Kristaus mistiniam kūnui, kuris apima kartu Dievą ir žmones.

Pilna ta žodžio prasme - jis buvo Bažnyčios vyras. Dienyne ir laiškuos dažnai sutinkame pareikštą jo meilę Bažnyčiai meilės šauksmais. Štai jų keletas:

1910 m. X. 27 d. rašo: "Šv. Katalikų Bažnyčia, tikroji Kristaus karalija ant žemės, karščiausiai mano numylėtoji! Jei tave užmirščiau, tegul mano liežiuvis pridžiūsta prie gomurio, jei aš tavęs neatsiminčiau, jei aš tavęs nelaikyčiau, mano mylimiausioji Motina, už visų didžiausią savo linksmybę!" 292/

"Mūsų visų rūpesčių, darbų, pastangų tikslu turi būti Bažnyčia, ta Dievo karalija ant žemės, ir jos visi reikalai. Bažnyčia turi būti aukščiau statoma už visus šios žemės turtus, gerybes, jieškinius ir siekimus, kad ir prakilniausius." 293/

"Nors tarp savo tautos pasiketinę esame darbuotis, bet neprivalome užsidaryti savo tautoje. Matydami ir kitur Bažnyčios reikalus, ir ten turime siekti. ...Net priderėtų mums ypatingai pasiketinti, išsižadėjus savo gimtojo krašto, eiti ypač tenai, kur Bažnyčia persekiojama, kur vienuoliai laukan varomi, kur Bažnyčiai neleidžiama laisvai organizuotis." 294/

"Dievas davė man ypatingą apšvietimą, kad ir mes tarp ko kita taip pat vienytume vienuolių gyvenimą ir drausmę su parapijos darbu. Jau senai ta mintis sukosi man po galvą. Nekartą mąsčiau, kodėl gi mes vienuoliai negalėtume imti parapiją ir parapijose darbuotis. Tokia graži darbo dirva! taip svarbi! Kodėl gi neimti šitoje darbo šakoje lavintis ir tobulintis? Bet vis lyg baimė ėmė, ar tai galima gerai sutaikinti su visomis vienuolio pareigomis, kaip šv. Vienuolių Kongregacija į tai žiūrės. Dabar visos abejonės išnyko. Šv. Tėvas netik patvirtina, bet ir pagiria ir da kaip pagiria tokį vienuolių gyvenimo būdą. Mes ir taip jau aplinkybių priversti tokiu gyvenimu ėmėme gyventi. Dabar jau galime būti ramūs, galime drąsiai eiti tuo keliu; ir mes imsimės ypatingu būdu vienyt vienuolių gyvenimą su parapijos darbu, ir apskritai tarnauti vyskupams, kur tik pasirodys reikalas." 295/

Bažnyčią visa širdimi pamilęs, nori jai dirbti, už ją kentėti ir mirti, jei prireiktų; Bažnyčios vargus, nelaimes savomis laikyti. Ir pats Dievo Tarnas Jurgis norėtų kentėti, būt niekinamas, nieku laikomas, kad tik dėl to galėtų Bažnyčia augti. 1911 m. sausio 13 d. jis meldžiasi:

"Jei valia prašyti, tai duok, Viešpatie, kad aš būčiau Tavo Bažnyčioje nelyginant ta mazgotė, puodkelė, kuria viską valo, o suvartoję meta šalin kur į tamsiausią ir biauriausį kampą, tegul ir aš taip tapčiau suvartotas ir sunaudotas, kad tik Tavo Bažnyčioje būtų nors koks kampelis geriau išvalytas, kad tik Tavo name būtų šiek tiek švariau ir skaisčiau. Tegul paskui mane numeta kur, kaip mazgotę suteršta, su-

nešiotą." 296/

Tas jo troškimas aukotis Bažnyčiai nuolat augo ir stiprėjo, padarydamas iš jo ištikimiausią šv. Petro Įpėdiniui tarną patikėtose pareigose, it kokį pareigos kankinį tik be kraujo praliejimo.

Ypatinga sau Dievo malone jis skaitė tai, kad aiškiai suprato, jog tinkamiausias būdas pažinti Bažnyčios reikalus, tai žiūrėti, skaityti, studijuoti ką sako šv. Tėvas. Jis 1913 m. IV. 9 d. rašo: "Aiškiai supratau, kad iš niekur negali taip gerai pažinti, ko labiausiai reikia Bažnyčiai, kuo serga žmonija, kokių geriausiai priemonių griebtis, kokių paklaidų ir nesveikų nuomonių ir sve srovių saugotis, kokias tiesas labiau aikštėn kelti ir aiškinti, žmonėms priminti, - kaip iš visokių šv. Tėvo raštų, prakalbų, laiškų, veikalų, kuriuos pagiria. Seniau aš tik į enciklikas daugiau žvelgdavau, o paprastus šv. Tėvo laiškus mažai skaitydavau. Dieve, kokia laimė turėti neklaidingą Mokytoją.

"Dėkui Tau, Viešpatie, už tokį gerą, už tokį mūsų šv. Bažnyčios sutvarkymą." 297/

Ir pasiryžo jis su dėmesiu skaityti ne vien šv. Tėvo enciklikas, bet ir kitus popiežiaus raštus.

Išmintis

Dievo Tarnas Jurgis buvo iš prigimties labai pajėgaus proto ir turėjo nepaprastą galią teisingai spręsti, kas darytina praktiškame gyvenime. Iš tikrųjų, jo einamos sudėtingos pareigos sunkaus gyvenimo sąlygose pareikalavo iš jo nepaprastos, viršžmogiškos išminties.

Maldos dvasia, kuria jis buvo perimtas, Dievo akivaizda, kurioj nuolat pasilikdavo, karščiausias noras tinkamai įvykdyti Dievo valią net mažiausiuose dalykuose, sudarė jame tinkamą dirvą šventosios Dvasios veiklai - jis tobulai naudojosi šv. Dvasios patarties dovana. Iš čia kilo pas jį sunkiausių svarstomųjų klausimų aiškumas, padarinių pramatymas, kiekvienu atveju teisingas jų sprendimas, kuris kartu buvo

jo svarstymų padarinys, pasėka, vaisius ir išraiška patvarumo bei stropumo tame, kas darytina. Jo teisingo sprendimo neaptemdė nei koks skubotumas, nei koks kūno patogumo ar laikinais bei būsimais dalykais susirūpinimas. Tikroji krikščioniškoji išmintis įtaigojo jo darbus taip, kad darna ir išminties šviesa siautė visą jo gyvenimą. Sutinkame nuostabų reiškinį. Arkiv. Jurgis Dievo akivaizdoje prisipažįsta esąs vargšas nusidėjėlis, bet jis niekad nesigaili padarytų savo sprendimų ar elgesio būdo, ypač svarbesniais atsitikimais momentais, kai turėjo spręsti ir pagal tai veikti, neatsižvelgiant į žmogiškus potraukius, o tik žiūrėdamas Dievo garbės ir Bažnyčios naudos.

Nuostabioji jo išmintis ryškiai nušvinta sudėtingose jo pareigose ir santykiuose su Vilniaus vyskupijos civiliais krašto valdovais. Pavyzdžiu gali būti jo 1921 m. vasario 19 d. pasikalbėjimas su generolu Mokrzeckiu, apie ką jau esame pirmiau kalbėję ir nurodę. Tas pasikalbėjimas yra ir yra jo surašytas 7 mašinraščio puslapiuose. 298/

Išminties dorybei priskaitytini gausūs ir brangūs Dievo Tarno Jurgio patarimai, potvarkiai, teikiami savo vienuolijos mažesniems vyresniesiems. Jis palieka jiems dažniausia elgesio laisvę, paveda išspręsti, atsižvelgiant į vietos sąlygas, pareiškęs, kad jos jam nėra visos žinomos; jie gi, atsižvelgę į vietos sąlygas, aplinkybes ir padėtį, galį padaryti daug geresnį sprendimą.

Gražų D.T. Jurgio išminties liudijimą turime prof. E. Jarra atsiminimuose iš 1904-1906 M, Varšuvoje. Jis rašo:

"Kun. Matulevičius ėmė tęsti protinį darbą mano su juo santykių metu, dar lovoje /sirgdamas/, kai tik jam leido liga, o todėl pirm pasibaigiant karščiavimams. Rasdavau jį bedirbantį ir tada, o paskui, atvykdamas pas jį įvairiu laiku. Neslėpė jis savo darbo, bet priešingai, noromis parodydavo man.

"Tuo tiesioginiu pagrindu eidamas, išminties dorybę pas kun. Matulevičių aptarčiau šiaip: numatęs savo gyvenime kurį aiškų tikslą,

troško pažinti tam priklausančius klausimus, o turėdamas sąžiningą ir tiriantį protą, troško visa pažinti pagrindiniai.

"Turėdamas tobulai informuotos minties ryškų aiškumą, išreikšdavo ją nepaprastai tiksliai, o kartu paprastai ir suprantamai. Jam žodis tarnavo minties turiniui išreikšti. Ta prasme jis buvo "Kalbėtojas"; tuo būdu jis buvo "iškalbus". Toliausiai nuo jo buvo dirbtinis iškalbingumas, su pretenzijomis, lakūs posakiai, jaudinimai, pagražinimai ir tam panašūs, tėiek prie rašomojo stalo, te tiek klausykloje, ar sakykloje.

"Visa tai, kaip ir bendrai visokį nudavimą, dirbtinumą atmetė; nekartą to apraiškas man pareikšdavo ir savuoju būdu, mielai pasijuokdavo."

Teisingumas

Iš pasilikusių Dievo Tarno Jurgio raštų, jei neskaityti jo smulkmeniškas apyskaitas laiškuose iš gautųjų pinigų, ypač tų, kurie buvo skiriami šv. Mišioms, neturime ir nematome, kokia buvo jo atskaitomybė. Bet kad jis laikėsi ištikimiausiu būdu teisingumo, galime saugiai tai teigti, matydami jame su teisingumu artimai susijusias kitas nemažas dorybes: K.A. religijos, pamaldumo, drausmės, klusnumo, tiesakalbystės, meilumo ir gailestingumo.

Jo troškimas gyventi vienuolio gyvenimu, kuriam visą save atidavė ir pašventė; ištikimybė sudėtiems vienuoliniams įžadams, visiškas klusnumas šv. Tėvui, priimant pareigas ir naštas, kurių nuoširdžiai stengėsi išvengti, atviras ir kartu mielas kitų ydų nurodymas, vykdant brolišką įspėjimą, gerumas iki kraštutinės ribos silpniems nusidėjėliams - visa tai vyko pamaldumo dovanos įtakoje ir pasireiškė pas jį nepaprastai aukštu būdu.

Būdamas Vilniaus vyskupu, gyveno dideliame neturte. Visas kraštas buvo pakartotinai karų nusiaubtas; turtai sunaikinti; maisto ištekliai išsekę; atsirado vargšų minios. Kentėjo žmonės, o su jais ir vysk. Jurgis. Jis galėjo prasimaitinti vien Amerikos tėvų marijonų šelpiamas

Mišių stipendijomis. Jam teikiamas 70.000 lenkų markių atlyginimas neturėjo net pilnai $7.00 J.A.V. dolerių vertės. Iš to nebuvo gana tarnams algų apmokėti. 1922 m. X. 19 d. jis rašo į Kauną kun. P. Būčiui: "Rašysiu į Ameriką mūsiškiams kad atsiųstų, jei gali, stipendijų doleriais; be jų čia mudviem su kun. Kriščiukaičiu bus sunku, o beveik negalima išgyventi. Lenkų ir vokiečių valiutos baisiai krinta, viskas brangsta, o įeigos beveik tos pačios, arba kad ir pakilo, tai nekiek, pav. gaunu algos dabar 70.000 lenkų markių; doleriais skaitant, nepilnai 7 doleriai. Tos sumos tarnams neužtenka. Vyskupo turtas - Panerių palivarkėlis prie pat miesto prieš karą išnuomota miestui už 2.000 rublių aukso; dabar miestas pagal nustatytą kursą vyskupui moka į vietą 2.000 aukso rublių tik 5 tūkstančius lenkų markių ir kiek dar viršaus..."

Trims mėnesiams praslinkus 1923 m. saušio 25 d. rašo jis kun. V. Kulikauskui Chicagon,: "Lenkų markė vis krenta, už dolerį jau duoda kone 30.000 lenkų markių. Brangenybė auga."

1923 m. pavasarį Dievo Tarnas Jurgis turėjo vykti į Romą, "ad limina" su Vilniaus vyskupijos ir marijonų vienuolijos apyskaitomis. Bet kelionei neturėjo pinigų; turėjo skolintis. Jis kun. P. Būčiui 1923 m. vasario 2 d. rašė: "Prie tų ir visų bėdų, kažin ar nereikės tik dar ir man iš Jūs arba iš Amerikiečių skolintis pinigų kelionei į Romą."

Dievo Tarnas vysk. Jurgis Vilniuje gyveno neturte, stokoje, labai kukliai. Jo asmeninis sekretorius kun. J. Kriščiukaitis su vyskupu išbuvęs Vilniuje nuo 1920 iki 1925 m. rašo atsiminimuose:

"Pusryčiai - paprasti: kava su pienu, kai kada arbata, duona balta, juoda, sviestas ir paprastas lietuviškas sūris. Pietūs - paprasti: mėsa su priedais: bulvės, morkos etc., sriuba ir koks nors priedas. Pasninko dienomis - retai žuvis, tankiausiai silkė, grybai. Vakarienė: rūgusis pienas su bulvėmis ir stiklas arbatos."

Tvirtybė

Dievo Tarno Jurgio didvyriškoji tvirtybės dorybė prasiskleidžia daugely vietų iš jo raštų. Gyvendamas tarp jį persekiojančių priešų ir jų sudarytam pavojuje netėkti gero vardo ir net kad bus suimtas, įkalintas, ištremtas, o gal net užmuštas - vysk. Jurgis pasilieka visada tvirtas, nepajudinamas, neturįs nei jokios žmogiškos baimės. Randame užrašyta jo dienyne / 1919.II.16/: "Bolševikams suardžius visur tvarką ir sustabdžius gyvenimo bėgį, negalima buvo diecezijoj nieko veikti; pradėjo mane imti lyg koks nusiminimas, ar nerimas, ar nuobodulys.

"Dabartės prasidėjus kovai pajutau, kad lyg nauja jėga, nauja kokia galybė į mane įžengia, pajutau, kad vėl iš naujo imu gyventi. Apėmė mane neišbylojamas noras ginti mieliausioji Bažnyčią, kentėti dėl jos, jai visiškai pasišvesti. Nors neminėdamas bolševikų kalbėjau prieš juos stačiai, griežtai, drąsiai, išdėstydamas jų mokslo nedorybes ir suktybes. ...Tegul bus Dievas pagarbintas ir Jo šventoji mūsų mylimiausioji Motina Bažnyčia išaukštinta." 299/

Dievo Tarnas Jurgis ne mažesnę dvasios tvirtybę parodė kantriai kentėdamas kasdieninio gyvenimo nuolatines dideles ir mažas sunkenybes ir nepatogumus. O tos sunkenybės buvo labai gausios ir didelės, ypač kai jis buvo slapta atnaujinęs kunigų marijonų vienuoliją. Tuo laiku Rusijoje pagausėjo Bažnyčios persekiojimai, buvo nuolatinis pavojus, kad bus suimtas, tad tardomas, įkalinamas ar ištremtas. Net draugai dažnai jam nepritarė, peikė už pradėtąjį darbą. Dėl šios priežasties jis nieko neįrašė per 5 mėnesius į savo dienyną. Tai jis pažymi 1911 m. rugp. 17 d.:

"Ilgai, ilgai nieko nerašiau, nors daug teko per tą laiką pergyventi, daug kentėti, daug permąstyti. Nauja audra užėjo ant Bažnyčios; reikėjo viskas prašalinti, paslėpti; pavojinga pas save buvo laikyti koks nors popiergalis, kad be reikalo kitų neįklampinus ir saves

neišdavus. Dievas tegul bus visame kame pagarbintas.

"Viešpatie mano, Tu vienas tik žinai, kiek man prisiėjo per tą laiką visokių pagundų, sunkių sunkiausių, pergalėti. Kad ne mieliausiojo Tavo Sūnaus Jėzaus Kristaus pavyzdys, narsiai atstumiančio nuo savęs ir pergalinčio piktąją dvasią, kuomet dykumoje ji norėjo sulaikyti Jėzų ir atitraukti jį nuo jo pasiuntenystės, kad ne pavyzdys Viešpaties Jėzaus alyvų daržely alpstančio ir krauju prakaituojančio, kad ne jo balsas ant kryžiaus -Dieve mano, Dieve mano, kodėl gi mane apleidai-, o tačiau pavedančio tam Dievui visiškai savo sielą: į Tavo rankas pavedu mano sielą, o ypač kad ne Tavo, dangiškasis Tėve, malonė, nebūčiau stengęs tų pagundų pergalėti. Tegul bus Tau, Dieve, garbė ir padėka.

"Tegul bus garbė ir padėka Viešpačiui Jėzui, kuris moko mus nešti visokį kryžių. Dėkui švč. Panelei užtarytojai ir apgynėjai visų priespaudose esančiųjų.

"Kiek kartų visokioms kliūtims užėjus, rankos krito žemyn, kaip ir kad kas būtų kojas kirste pakirtęs, žengti pirmyn tarsi nebeįstengčiau, Tu vis mane stiprinai, Viešpatie/. Tamsybėms mane apnykus, Tu vis man švietei Tavo Sūnaus, Viešpaties Jėzaus pavyzdžiu.

"Stebėtinas daiktas. Kol nebuvau pasiketinęs dar, visako išsižadėjęs visiškai paskui Kristų pasekti, paskui Kristų, gyvenusį panieki-nime, neturte, paklusnume, varguose ir darbuose, prispaudimuose ir kentėjimuose, žmonės menkai mane tepaliesdavo, net atstu laikydavo mane nuo visokių vietų ir garbių, net buvau Bažnyčios priešu apšauktas liberalu, socialistu, čekistu ir t.t. Kuomet gi padariau pirmutinį žingsnį, kad iš tikrųjų Kristų pasekus, pradėjo žmonės man siūlyti aukštas, įtekmingas vietas: seminarijoje rektoriavimą, kanoniją. Padarę mane be mano pritarimo Akademijos inspektoriumi, pradėjo masinti būk aš sufraganu vyskupu paliksiąs arba neužilgo rektoriumi ir t.t.

"Kol nepradėjome ištikrųjų organizuotis, net ir pasaulinė valdžia

buvo aprimusi, kaslink katalikų dvasiško gyvenimo ir jo darbavimosi ir organizavimosi. Mums gi pradėjus vykdyti savo sumanymą, pradėjo persekioti ir kratas daryti, pradėjo valdžia ieškoti slaptų organizacijų: Jėzuitų ir kitų. Pradėjo net ir kai kurie, kuriems turėjome tai pranešti, net ir kunigai peikti mus dėl mūsų sumanymo ir skelbti, kad iš to nieko neišeisią. Bet netrūko ir Dievo baimės pilnų kunigų ir vyskupų, kurie mums pritarė, bet labiausiai Tavimi, Viešpatie, pasitikime," 300/

Kai Dievo Tarnas Jurgis apleido Petrapilio Dvasinę Akademiją, atsisakęs ten turimų inspektoriaus ir profesoriaus pareigų ir garbės, ir apsigyveno su pirmaisiais marijonais Šveicarijos Friburge, jo tikras brolis Jonas Matulaitis tam žygiui nepritarė. Savo pasiryžimus ir tikslus atidengia jam Dievo Tarnas Jurgis 1913 m. kovo 27 d. laiške:

"Ir savo gyvenime likęs kunigu niekad netroškau ir nejieškojau nė kokių garbių, nė jokių turtų didelių, tik vis norėjau daugiau garbės Dievui atnešti, o Bažnyčiai naudos. Kada man pasirodė, o ir kiti rimti žmonės man pritarė, kad metęs Akademiją ir garbingą joje vietą, išvažiavęs užsieniuosna galiu daugiau gero padaryti, tai aš, nieko nežiūrėdamas, nieko nesigailėdamas ir nesvyruoddmas tai ir padariau.

" Čia sunkiai dirbau ir dirbu, daug vargo turėjau ir turiu. Bet to nežiūriu, aš atsidaviau Kristui, kuris ėjo darbų, vargų ir kryžiaus keliu, ir ketinu jo ė pėdomis eiti kol tik galėsiu ir kiek tik pajėgsiu." 301/

Daug didesnių sunkenybių patyrė jis bevaldydamas Vilniaus vyskupiją. Ir čia pasireiškė jo didžiausia kantrybė, nugalint sąmokslus, pakeliant ~~k~~ įžeidinėjimus ir šmeižtus. Jis jų nei mažino, nei slėpė nuo savo draugų ir brolių vienuolių, bet, atidengdamas savo širdį, nerodė jokio liūdesio; priešingai, jis priėmė visa tai su dėkingumu kaip Dievo valią ir nuolankiai prašydamas sau maldų paramos.

Nuostabus buvo jis <u>sutramdydamas pyktį</u>. Atrodo, kad Dievo Tarnas

Jurgis išnaikino iš savo širdies pyktį taip, kad jis nebebuvo išoriniai pastebimas ir nekliudė pasireikšti pas jį kitoms dorybėms. To jis mokė savo draugą kun. P.Būčį 1913 m. vasario 11 d. laiške: " Man rodos, kad gal per jautrus esi dėl kai kurių mažmožių, pergreit užpyksti ir pasižeidi. Aš tai stengiuosi tokius mažmožius nutylėti, net nė neparodau, kad juos jaučiu; patyriau, kad tai geriausias būdas su žmonėmis; dažnai jie patys atsipeikėję nori paklaidas atitaisyti ir dar paskui švelnesni, mandagesni esti. ...Nuo kryžių ir kryželių niekur žmogus negali pabėgti, visur jų randasi, kad ne tokių, tai kitokių."[302]

Nuosaikumas

Atrodo, kad Dievo Tarnas Jurgis, naudodamasis maistu, sekė bendrais kitų praktikuojamais nuostatais, vengdamas kraštutinio aštrumo; susivaldydamas nuo gėrimų, užlaikė tikrąją blaivykę, t.y. visiškai susilaikė nuo svaiginančių gėrimų, ga pagal duotus savo atnaujintai Kongregacijai nuostatus. Laiškuose randame paminėta, kad taip aplinkybėms susiklosčius, du kartu paragavęs kiek vyno, bet po to dvasios ramybės nustojęs, nes jo elgesio būdas galėjęs būti broliams papiktinimu; todėl vėliau pasižadėjo nedaryti sau tokių išimčių.

Kaip kunigas ir vienuolis užlaikė tobulą skaistybę. Tai galima spręsti iš to, kad besistengdamas gyventi pavyzdingu susivaldymo gyvenimu, skyrė daug dėmesio, kad šią dorybę vidiniai sustiprinus ir išugdžius, pastoviai kreipiant savo širdies polinkius ir jausmus į Dievą. Tuo būdu veikdamas pasiekė nepaprasto tobulumo.

"Su kūnu taip reikia mokėti protingai apsieiti, kad jis būtų palankus įrankis sielos rankose. Kada jis kyla prieš proto, tikėjimo šviesa apšviesto, paliepimus, reikia daugiau varginti, reikia kad ir aštresnėmis priemonėmis pasinaudojant, jį apvaldyti ir suvaldyti. Bet kada žmogus tikrai yra pasiryžęs verčiau numirti, negu savo Dievą kad ir mažiausiu nusidėjimu užrūstinti, kada žmogus jau nepatiria jokių ypatingų pagundų ar tai nuo velnio, ar tai nuo sugedusio pasaulio,

ar tai nuo savo sugedusių jautulių, tada jis jau turi žiūrėti į savo kūną, kaip į Viešpaties Dievo nuosavybę, už kurios valdymą ir suvartojimą turės duoti apyskaitą. Taigi reikia žiūrėti, kad be reikalo sveikata nesumažėtų, neapsilpnėtų. Jėgoms apsilpnėjus, žmogus negalės tinkamai darbuotis, bent ne taip gerai. Vargindamasis turi padaryti kūną palankiu dvasios įrankiu, o ne nereikalingai sunaikinti ir sudilinti..

"Bet kuomet kūnas stoja prieš dvasią ir kovą prieš ją pradeda, tuomet gera yra jis suspausti ir nuvarginti šitokiu ar tokiu būdu, o ypač didesniu nuolatiniu darbu." 303/

"Kuomet mintys, kylančios iš mūs sugedusios prigimties, arba piktos dvasios pagundos drumsčia mūsų dvasią, privalome ilgiau ir daugiau melstis, kad mūsų valia maldoje sustiprėjusi, galėtų piktam atsispirti. Bet kada pagundos jau yra sumažėjusios ir beveik visiškai apmirusios, kada jų vietą jau yra užėmę šventi ir geri geismai, atsidūsėjimai, norai, tada mes jau nereikalaujame taip labai ginklų su nepriieteliumi grumtis, tada galime mažiau tam tyčia laiko maldai pašvęsti. Sakau, tam tyčia, atsidėję, mažiau galima melstis. Nes bendrai kalbant, reikia nuolat melstis nepaliaujant. ...Reikia pratintis prie tokios nuolatinės maldos dvasioje, ar tai kur einant, ar tai kokį darbą dirbant. ...Tie trumpi prie Dievo atsidūsėjimai, tie akimirksniai dvasios pakilimai dangun, tie Dievo ir artimo meilės jausmai, tas pažvelgimas į viską tikėjimo akimis, visai nereikalauja, kad tam tyčia pašvęstume laiką, nes darbo nei kiek nekliudo, o tik dar gaivina. Reikia pratintis prie tokios nuolatinės maldos." 304/

Iš to, kas buvo pasakyta apie D.T. Jurgio tvirtybę ir kaip jis buvo pratęs suvaldyti pyktį, galime daryti išvadą, jog jis buvo <u>romios</u> dvasios - ji, bepasireiškiantį piktumą tvarkė teisingu protavimu.

Nuosaikumo dorybė duoda progos įžvelgti į jo nusižeminimo dorybę.

<u>Nusižeminimas</u>

Toji pagrindinė tiesa, kad visa turime iš Dievo, kuri daug kam

atrodo it negyva ir nei kiek nedaranti įtakos jų valios norams, Dievo Tarnui Jurgiui buvo aiškių aiškiausia tiesa, einanti iš Dievo galybės ir savo menkystės gilaus pažinimo. Visame jis mato Dievo ranką, jausdamasis nevertas tų gėrybių; jis visa skiria vienam Dievui ir už visa dėkoja Dievui. Savo dvasios gelmes atidengdamas, jis rašo: " Iš savęs nieko neturiu, bet iš Tavo malonės esu turtingas. Viską Tau pašvenčiu." 305/

Ir prašo jis toliau malonės, kad būtų laikomas nieku, kad tik Bažnyčia augtų ir Dievo garbė didėtų.

"Duok, kad aš būčiau paniekintas, kad susinešiočiau, sudilčiau, kad tik Tavo garbė augtų, platintųs, kad tik tuo prisidėčiau prie Tavo Bažnyčios tarpimo." /Užr. p.27/

"Tu vis gaivinai mane ir linksminai didžių didžiausiomis malonėmis. Ką gi aš vargšas Tau, Dieve, atiduosiu už tai, ką esi man padaręs ir daves. Imsiu Tavo Sūnaus kryžių, kurį teikeis maloningai ant manęs uždėti ir nešiu jį." 306/

Savo nusižeminime vengė jis visokios garbės, aukštų vietų - pareigų. Pamatęs atnaujintai marijonų vienuolijai pavojų, visa palieka ir išvykska užsienin, it į tremtį.

Po poros metų rašo jis broliui J. Matulaičiui: " Kitoks yra, mielasai Broleli, Dievo teismas, o kitoki žmonių teismai. Sąžinė sako man, kad einu tikru keliu; Bažnyčios vyriausybė man pritaria, tuo tarpu man ir užtenka; nei turtų, nei tuščios garbės, nei jokių poaukščių niekad negeidžiau ir dabar juo labiau jų nežiūriu, tik rūinuosi, kad Dievui įtikčiau, Bažnyčiai ir žmonėms galėčiau ką gero padaryti. Ką žmonės apie mane pasakys, tai jų darbas." 307/

Jis pats sau save laiko nusidėjėliu. Šešių dienų rekolekcijas daves kitiems, sau dienynan įrašė pastabą: " Tiek tik matau, kad visas esu pilnas netobulybių, tikras ir didelis nusidėjėlis." 308/

Nors Dievo Tarnas Jurgis buvo iš prigimties apdovanotas jautriais

pojūčiais ir troškimais, pamažu, save nugalėdamas, pasidarė kaip neatjaučiąs įžeidimų ir pažeminimų. Apie šią savo patirtį rašo jis kun. P. Būčiui, jį suramindamas:

"Kryžius tik ant paveikslų išrodo gražus, gėlėmis papuoštas; tikrasis kryžius, gyvenimo kryžius visuomet sunkus, slėgia. Aš pats nežinau ką bžūčiau padaręs tokiame atsitikime. Bet ką gali žinoti, kai man pirmą kartą pranešė rimtas kunigas, kad aš esu Varžuvos konsistotorijoj už bedievį laikomas, kad aš net aprobatos negausiąs, man buvo tai labai skaudu; tiesiog susirgęs jaučiausi, kaip nesavas vaikščiojau kokias dvi savaites. Bet tai išėjo į gerą. Gerai įsigilinau į save, į savo gyvenimą, žodžius ir darbus; apsipratau su tokiais prikaišiojimais ir net prie jų pripratau, taip paskiau gal sunkesni prikaišiojimai ir įtarimai jau beveik jokios įspūdžio man nedarė." /1912.IX.20/

Aštuoniems mėnesiams praėjus, duodė jis kitą savo draugą, kun. J. Totoraitį:

"Žinoma, girdint kalbas prieš mylimus žmones, prieš savo tautą, niekam negali būti malonu. Bet ne ką darysi, reikia kęsti. ...Ir aš seniau tokias kalbas girdėdamas labai jausdavau. Bet dabar jos labai menką įspūdį man daro, jei kur girdžiu: praskamba ir tiek. Raminuosi tuo, kad mes nuo tų kalbų nei blogesni, nei geresni nebūsime. Tegu sau kalba, ką nori, o mes žiūrėkime savo ir dirbkime, kad būtume kaskart geresni." /1913.V.17/ 309/

Vienas jo raštų cenzorius baigia pranešimą šv. Apeigų Kongregacijai šiaip:

"Viąsa, kas buvo pasakyta čia apie Dievo Tarno mokslą ir turėtas dorybes, atrodo negana aiškiai visa nušviesta, ar tai dėl mano nepatyrimo rašyti, ar dėl sunkenybių tinkamai išversti į lotynų kalbą lietuvių kalbos žodžius ir sakinius, nes Dievo Tarno Jurgio Matulevičiaus raštai sudaro kažkokią aukštą nuotaiką ir siekia dvasinio gyvenimo gelmes, kas yra daug lengviau pajusti, negu išreikšti. Tų raštų skaity-

mas ne mažiau pasitarnaus tobulėjimui, kaip skaitymas garbingiausių Dievo Bažnyčios vyrų raštų, altoriaus garbe pagerbtų. Juos skaitant, jaučiama, jog jų autorius tikrai buvo Dievo žmogus, Bažnyčios vyras, kad buvo šventas vyras." 310/

Beatifikacijos byla

Dievo Tarno arkivyskupo Jurgio Matulaičio šventumo garsui augant pasaulyje ir jo užtarimu gausėjant Dievo teikiamiems ženklams, Marijonų Kongregacijos Vadovybė nutarė pradėti jo beatifikacijos bylą Romoje ir 1952 m. parinko bylai vadovauti kun. dr. K.M. Rėklaitį, MIC.

1953 m. pradžioje gaves iš šv. Apeigų Kongregacijos savo teisių, kaip Generalinio Postulatoriaus, pripažinimą ir šv. Tėvo leidimą pradėti D.T. Jurgio ordinarinę beatifikacijos bylą Romos Vikarijate, pradėjo veikti. Oficialiai ši byla prasidėjo Romoje 1953 m. gegužės 15 d. Romos Vyskupijos Generaliui vikarui Kardinolui Klemensui Micarai paskelbus vadinamą "ediktą", kuriuo buvo įpareigoti tikintieji pas save turimus arkiv. Jurgio raštus ar jų autentiškus nuorašus pateikti per Gen. Postulatorių Vikarijato Tribunolui /teismui/.

Raštų rinkimas, rūšiavimas, perrašymas ir paruošimas įteikti teismui paėmė daugiau negu pusketvirtų metų /1953.V.15 - 1957.I.26/. Raštų susidarė 28 tomai, viso 6226 pusl.

Antroji ordinarinė byla, tiriant Dievo Tarno šventumo garsą, gyvenimą, turėtas dorybes, gautasias jo užtarimu nepaprastas Dievo malones ir stebuklus, prasidėjo 1953 m. spalio 31 d. Bažnytinis Teismas Romoje apklausinėjo 16 liudininkų, kurie artimiau pažinojo Dievo Tarną ir turėjo su juo įvairių reikalų. Atsiradus kai kuriems svarbiems liudininkams toli nuo Romos, penkiose vyskupijose: Brooklyn, N.Y., Buffalo, N.Y., Scranton, Pa., Malines, Belgijoje ir Lugano, Šveicarijoje, ta teko sudaryti pagelbines beatifikacijos bylas. Jose buvo apklausti šeši liudininkai. Visi 22 asmenų liudijimai, su kaikurių jų įteiktais raštu dokumentais buvo sujungti į vieną pagrindinę beatifi-

kacijos bylą, liudijimai ir dokumentai išversti į oficialią Teismo kalbą, visų tų dokumentų ranka padarytas specialiam popieryje autentiškas nuorašas, kurį Romos Vikarijato Teismas 1956 m. balandžio 18 d., įteikė Gener. Postulatoriui, kun. K. Rėklaičiui, įpareigodamas, kad jis tą nuorašą įteiktų šv. Apeigų Kongregacijai. Tą pareigą atliko jis tą pačią bal. 18 d., prijungdamas prašymą, kad šv. Apeigų Kongregacija nutartų ir leistų atidaryti Ordinarinės bylos raštus, nuimant antspaudus, ir kad leistų padaryti visų dokumentų viešąjį nuorašą.

1956 m. bal. 26 d. buvo gautas šv. Apeigų Kongregacijos atitinkamas dekretas. Oficialus antspaudų nuėmimas ir bylos raštų atidarymas įvyko 1956 m. bal. 30 d. ir nuo geg. 3 d. tų pat 1956 m. tie raštai buvo pavesti oficialiems dokumentų perrašinėtojams, kad padarytų vadinamąjį "Viešą Nuorašą."

Šis nemažas darbas buvo baigtas 1957 m. ~~sausio 26~~ birželio 28 d.

Trečioje Ordinarinėje byloje buvo pakviesti Teisman 7 liudininkai. Bažnyčios Teismui tiriant, ar kartais kandidatui į šventuosius nebuvo teikiama nederama vieša ~~ir~~ liturginė pagarba. Keturis liudininkus davė Gen. Postulatorius, o tris pasiskyrė pats Bažnytinis Teismas. Ši byla buvo pradėta 1955 m. birželio 19 d. ir baigta liepos 28 d.1955 m.

Dievo Tarno raštų rinkimo bylai pasibaigus, 1957 m. šv. Tėvas paskyrė Kardinolą Eugenijų Tisserant arkiv. Jurgio bylos pranešėju. Kardinolas tuoj paskyrė šešis cenzorius Dievo Tarno Jurgio raštams tirti.

Per dvejus metus cenzoriai tuos raštus skaitė ir 1959 m. balandžio 11 d. pateikė šv. Apeigų Kongregacijai savo pagrįstas apie juos nuomones, iš jų išskaitomas jo turėtas dorybes.

Visi šeši cenzoriai labai palankiai kalba apie D.T. Jurgio raštus, nieko nerade juose, kas būtų priešinga tikėjimui ar dorai, o daug gero suradę, kas gali pasitarnauti sielų išganymui.

Prasidėjo didysis paruošiamasis darbas, kad beatifikacijos bylą perkėlus Apaštalų Sosto žiniai. Bylos advokatas privalėjo paruošti

ir paruošė Šv. Apeigų Kongregacijai visos bylos būklę, D.T. Jurgio gyvenimo santrauką, jo dorybių didvyriškumą, pasiremiant liudininkų, kurių buvo 27, parodymais ir cenzorių nuomonėmis, Dievo teikiamų malonių ženklus, arkiv. Jurgiui užtariant.

Savo darbo didesnę dalį, vadinamąją "Informatio", advokatas baigė 1960 m. gegužės mėnesį, ir jo veikalą, ~~net~~ 431 puslapių knygą, Gener. Postulatorius, kun. K. Rėklaitis 1960.VI.2d. įteikė Generaliniam Tikėjimo Gynėjui - Promotoriui, kuris, perskaitęs advokato teigimus, jei kas bus jam neaišku, raštu paprašys papildomų žinių. Tas Gen. Tikėjimo Gynėjo ir bylos advokato susirašinėjimas paprastai užima apie 150 spaudos puslapių.

Tik pabaigus išsiaiškinti abejones ar užmetimus, advokato pranešimą bus galima spausdinti, prijungiant arkiv. Jurgio gyvenimo santrauką, apie 50 garbingų Bažnyčios asmenų šv. Tėvui prašymus, kad malonėtų duoti eigą arkiv. Jurgio beatifikacijos bylai, bei 6 cenzorių pranešimus ir šv. Apeigų Kongregacijos dekretą dėl ark. Jurgio raštų. Paruoštųjų dokumentų rinkinys vadinasi "Positio." Jis turi būti atspausdintas spaustuvėje /mažiausia 100 egz./ ir išdalintas kardinolams ir įstatymų numatytiems asmenims bei įstaigoms.

Kardinolų pakartotinoj sueigoj palankiai bylą priėmus, visas reikalas pateikiamas šv. Tėvui spręsti ir tvirtinti. Kai šv. Tėvas savo krikšto vardu pasirašo po nutarimu, kad skirtina Komisija /Teismas/ bylai svarstyti, ji prasideda Apaštalų Sosto autoritetu. Po to, paprastai, byla nesitęsia daugiau ~~s~~ dviejų metų. 311/

Generalinis Postulatorius pradėjo teikti žinias "Laivo" skaitytojams ir kitiems liet. kat. laikraščiams nuo savo paskyrimo meto, bet pastoviai, beveik kas mėnuo, teikia tai "Beatifikacijos Bylos Žiniose", kurios prasidėjo "K.K.Laive" 1954 m. balandžio mėnesį ir dabar jau buvo tų "B.B.Ž." paskelbta viso 76 numeriai /1960, liepos 30 d. N.7 /76/./

"B.B.Žiniose" skelbiamos pačios bylos žinios, bylą paremiančių

aukomis aąrašai, Dievo Tarno Jurgio prašančių užtarimo ir "K.K.Laivo" skaitytojų maldų paramos bei sulaukusių prašytų Dievo malonių, užtariant arkiv. Jurgiui, padėkos.

Generalinė Marijonų Postulacija, atsidėkodama geradariams už bylos parama maldomis ir aukomis, per kelerius metus laiko Romoje sausio 18 - 26 d. šv. Mišių Noveną, gegužio 1-31 d. viso 31 šv. Mišias ir spalio 1 - lapkričio 2 d. viso 33 šv. Mišias, viso 73 šv. Mišias metuose už visus beatifikacijos bylos gyvus ir mirusius rėmėjus, už visus ligonius, kurie patys ar už kuriuos kiti prašo mūsų maldų paramos, už visus, kurie gyvenimo sunkenybių slegiami, šaukiasi D.T. Jurgio užtarimo.

Ir, ačių Dievui, nuo 1951 m. iki 1960 m. rugp. mėn. viso 531 atvejais žmonės "K.K.Laive" dėkojo už gautas malones, ar grąžintą sveikatą. (Jų vardai čia surašyti abecėlės tvarka.)

Archyvui - ne spaudai!

Padėkos Dievo Tarnui Arkivyskupui Jurgiui

1954 m. liepa - 1960 m. rugpjūtis

Viso 531

(Pastaba: Pavardės neskelbtinos vičšai, negavus jų leidimo' Kun K. A. Malula. t.)

A

Mrs. Louise Abromaitis, 266 W. St. Charles rd., Elmhurst, Ill.

146 nr. 1956.IV petys pasveiko iš reumatizmo 1955.XII.

Liudvika Adomkevičienė, 9Broad St. Brockton, Mass

1 nr. 1954.V.5 pasveiko: per 7 metus diegė šoną,

Sesuo Agnelė SS.CC., Petit Reecham 31 Moinesie Maison des Sacre Colie par Dison, Belgique

186 nr. egzema nuo rankos ir veido staiga pranyko 1956 m.,

Ona A., /nedavė pavardės/ 1737 So. Union Ave, Chicago 16, Ill.

160 nr. "apturėjo" sveikatą 1956.VI,

Sister M. Albina, 2601 W. Marquette Rd. Chicago 29, Ill.

143nr. koja pasveiko 1956.IV,

Mrs. Mary Aleknas, 7 Almont Ave. Worcester 4, Mass.

344 nr. Dėkoja už gautą malone 1958.I.25,

K. Aleksandravičiūtė, 4912-24 Ave. Kenosha, Wis.

475 nr. 1959.IX.19 "daug malonių gavusi,

L. Alexander, 2704 St. George St. Los Angeles 27, Calif.

186 nr. 1956.IX pranyko reumatizmas iš dešinės rankos,

Rožė Ališauskienė, Waterbury, Conn.

454 nr. 1959.VI.1 Duktė pagijusi iš ~~ak~~ alkoholio ligos,

Elžbieta Alishauskienė, 4608 - 29 Ave. Kenosha, Wis.

484 nr. 1959.X.29 "gavo, ką prašė",

Mrs. Mary Allushuski, 119 So. Locust St. Mt Carmel, Pa.

204 nr. 1956.X. skaudama koja pagijo,

S.M. Amanda, 2601 W, Marquette Rd. Chicago 29, Ill.

2 nr. 1954 m. per 2 metus gydėsi nuo ausų egzemos. Staiga pagijo pasimeldus,

Mr. & Mrs. Matthew Ambrose 2664 Redondo Bvld. Los Angeles 16, Calif.

1958 m. IX. 29, išrašė sau baltą nuomininką,

Ona Andriulaitienė, Suipadra 1052, Lamus B. Argentina S.A.

387 nr. 1958.IX.14 Buvo paralyžuota 2 metus : pagijo,

S.M. Annunciata CSJ., St. Mary's Academy, Silver City, N. Mex.

151 nr. 1956.V. daugiau neturi arthritis nuo 1955 gruodžio mėn.,

Ona Antenaitienė, 52 W. Parter St. Waterbury 8, Conn.

197 nr. 1956.X. gavo prašytą malonę,

Viktoras Arlauskas, 3961 So Campbell Ave, Chicago 32, Ill.

507 nr. 1960.III.14 "pasveiko ranka, 100.00

516 nr. 1960.V.30 už gautas malones 100.00

Mrs. Mary Arlauskas, 1542 Gardner Ave. Scranton 9, Pa.

348 nr. 1958.I.10; II.6 "daug malonių" 25.00 + 25.00

Petronėlė Augustaitis, 6542 So. Arterian Ave. Chicago 29, Ill.

209 nr. 1956.XI duktė pasveiko iš sudėtingos ligos,

Mrs. Martha Azerskis, 7026 So. Talman Ave. Chicago 29, Ill.

413 nr. 1958.XI.20 dėkoja už sveikatą,

B

Mrs. Dora Babonis, 20 Pindale Rd. Shrewsbury, Mass.

295,nr. 1957.VI.3 & VI.10 "Atsivertė prie Dievo žentas, o kitas gavo darbą,

A. Bacevičius, 11140 So. Hoyne Ave. Chicago 43, Ill.

145 nr. 1956.IV krūtinės skausmai išnyko,

161 nr. 1957.VI.19 Po 5 metų atgavo atlyginimą už sužeidimą,

Jonas Bacevičius, 3255 So. Halsted St. Chicago 8, Ill.

244 nr. 1957.I dėkoja už suteiktas malones ligoje,

Mary Bagdon, P.O. Box 226 Granville, Ill.

5 nr. 1954 pasveiko,

Izabelė Bakanienė, 714 Hinnson St. Chester, Pa.

97 nr. 1955.X dukteriai išprašė, kad gimtų gyvas kudikis,

235 nr. 1957.I dukteriai Amelijai šeimos padauginimą,

325 nr. 1957.XI.23 gavo 3 malones,

Teresė Bakanienė, 707 McIlvain St. Chester, Pa.

403 nr. 1958.X.24 vyras atgavo sveikatą,

Marcelė Bakšytė, Marianapolis Thompson, Conn.

459 nr. 1959.VI.30 akies žaizda išgijo,

Helen G. Baltrukonienė, 932 Marion Rd. W. Cheshire, Conn.

3 nr, 1954 "hopeless case" susitvarkė,

420 nr. 1958.XII.13 "for a favor granted - income tax,"

S.M. Baptista, 4426 So. Fairfield Ave. Chicago 32, Ill.

492 nr. 1959.XII.9 išklausė maldų

Mrs. Adelė Baranauskas, 9 943 W. 33 Pl. Chicago 8, Ill.

205 nr . 1956.X gavo vieną malonę,

335 nr. 1957.XII.27 Sirgo; koja skaudėjo; pasveiko,

385 nr. 1958.IX.5 Karolina sirgo, meldėsi, pasveiko,

Mrs. P. Baranauskas, 1142 Court St. Scranton 8. Pa.

432 nr. 1959.I.8 už gautas malones,

Mrs. Antanina Baronas, 125 Inslee Pl. Elizabeth, N.J.

446 nr. 1959.IV.22 "in thanksgiving" 25.00

Albina Barkauskienė, 228 Sawtell Ave. Brockton 39, Mass

383 nr. 1958.VIII.22 sau ir šeimai malones gavo,

Mrs. John Baura, 1571 Turner Ave. Grand Rapids 4, ~~Mas~~ Mich.

81 nr. 1955 pavyko ausies operacija,

132 nr. 1956.III priekurtė ausis pasveiko,

Mrs. Mary Baw, 2843 N. 8 St. Phila 33, Pa.

288 nr. 1957.VI.21 Turėjo vargo su namu - pardavė,

Antanina Benaitė, 1515 So. 50 Ave. Cicero 50, Ill.

85 nr. 1955.VII dantys pasveiko be operacijos, 50.00

Mrs. Apolonia Bentey, 2664 Rotondo Blvd. Los Angeles 16, Calif.

6 nr. 1954 išmeldė atsivertimo malonę vyrui,

7 nr. 1954 10 metų tulžis vargino; pasveiko,

Mrs. Victoria Berdinski, Box 14 Cherry, Ill.

130 nr. 1956.III "man ~~g~~ pagelbėjo",

Mrs. Mary Bernatonis, 68 Thomas Park, So Boston 27, Mass.

121 nr. 1956.I Prašė ir per 1 valandą pagijo,

Mrs. Mary Beveridge, 511 W. Reynolds St. Springfield, Ill.

265 nr., 1957.III.26 išklausė mano maldų,

Mrs. Jieva Bielskienė, 492 N. Cary St. Brockton, Mass.

216 nr. 1956.XII pasveikau,

Juozas Bielskis, 7420 Battersby St. Phila 15, Pa.

231 nr., 1957.I.1 už gautas malones,

Miss Helen Bitinas, 2315 So. Oakley Ave. Chicago 8, Ill.

476 nr., 1959.X.5 Sirgo ir pasveiko,

Mr. Mykolas Bliujus, 1360 E. 68 St. Cleveland 3, Ohio

511 nr., 1960.IV.21 koja pasveiko,

Rita Brazauskaitė, 42 Penn Ave. Worcester, Mass.

108 nr., 1955.XII pasveiko,

Mrs. Marijona Brazauskas~~s~~, 42 Penn Ave. Worcester, Mass.

252 nr., 1957.II už gautas malones,

A & M Brazauskai, 105 Elizabeth St. Athol, Mass.

260 nr., 1957.III pasveiko,

Vl. ir Jieva Brazauskai, 15 Ticknor St. So. Boston, Mass.

217 nr., 1956.XII beviltiškas ligonis pasveiko,

Mrs. Stella B. Brazinski, 121 N. 17 Ave. Melrose Park, Ill.

157 nr., 1956.VI vienerių metų liga dingo,

J. Brazys, 4432 So. Talman Ave. Chicago 32, Ill.

138 nr., 1956.III pasveiko,

Mrs. Anna Brundza, 45 Harrison Ave. Hartford 6, Conn.

416 nr., 1958.XI.19 Pasiliovė kojos skausmai,

Mrs. Eleonora Borden, 5132-25 Ave. Kenosha, Wis.

366 nr., 1958.V.17 už gautas malones,

Mrs. O. Bugaravičienė, 4237 So. Washtenaw Ave. Chicago 32, Ill.

330 nr., 1957.XI.27 daug malonių gavus,

489 nr., 1959.XI.18 už apturėtas malones,

Mrs. Dominika Burba, 914 Prescott St. Waukegan, Ill.

352 nr., 1958.II.17 pasveiko be operacijos,

J. B., Toronto, Ont. Canada

95 nr., 1955.X už apturėtą malonę,

M. B., 348 Elders Lane, Brooklyn 8, N.Y.

258 nr., 1957.III išklausė maldų,

C

Mrs. Teresė Chepurna, 40 Rosemount Ave. Waterbury, Conn.

78 nr., 1955 sūnus nustojo girtuokliauti,

Ona Černauskienė, 11 Gardfield St. Kettering, Northants, England

428 nr. 1958.XI.26 iš nervų pasveiko duktė,

Mrs. Ellen Chiras, 13 Wade St. Worcester, Mass.

529 nr., 1960.VII.29 koja pasveiko,

Mrs. G. Cyvas, 29 Vrosman Ave. Amsterdam, N.Y.

52 nr., 1955.IV gavo malonę,

Mot. M.Concepta, 8801 S. Saginaw Ave. Chicago 17, Ill.

134 nr., 1956.III už gautą malonę,

460 nr., 1959.VII.1 "ką tik paprašau, vis gaunu,"

D

Jieva Dabušinskienė, 14 Hemlock St. W. Hazleton, Pa.

105 nr. 1955.XII širdis pagerėjo,

Matas Dambrauskas, Holy Family Villa, Orland Park, Ill.

469 nr., 1959 pasveiko iš proto ligos 15.00

Mrs. Barbara Danyla, 15 Casimis St. Westfield, Mass.

491 nr., 1959.XII.2 meldėsi už Kaune sergančią 3 metų mergytę Pasveiko,

U. Donisevičienė, Chicago, Ill.

8 nr., 1954 pasitiovė koją skaudėti,

Antanas Daukskurdis, 990 Bank St. Waterbury 8, Conn.

453 nr., 1959.V.27 akių operacija pavyko Anastazijai 10.00

Mrs. Petronelė Daunoras, 4401 S. Troy St. Chicago 32, Ill.

206 nr., 1956.X pagijo iš reumatizmo ir tulžies ligų,

213 nr., 1956.XI 44 metus vargino arthritis,

259 nr., 1957.III daug malonių,

Ona Deksnis, 2014 Pierce St. Chicago 22, Ill.

356 nr., 1958.III.16 už gautas malones,

Mrs. B. Demijohn, 3207 Glenwood Saginaw, Mich.

40 nr., 1955.III gavo, ko prašė,

449 nr., 1959.IV.29 už gautas malones 40.00

Mrs. Elizabeth Demskis, 250 New York Ave. Newark 5, N.Y.

159 nr., 1957.VI malda išklausyta,

Mrs. Anelė Deokaitis, 1359 E. 66 St. Cleveland 3, Ohio

170 nr., 1956.VIII pasveiko,

Mrs. Maria Dymša, 1321 Elm St. Rockford, Ill.

477 nr., 1959 pasveiko sūnus Rom. iš glandų vėžio,

Konstancija Dirsienė, 288 Athens St. So. Boston 27, Mass.

96 nr., 1955.X skausmai pasiliovė,

178 nr. 1956.IX šone žaizda sugijo,

487 nr., 1959.XI.9 pasveiko iš ligos,

S.M. Dominica SS.C., 2647 E. 88 St. Chicago 17, Ill.

334 nr., 1957.XI.11 pagijo, pasimeldus,

Mrs. Catherine Dovgweck, Pittsburgh, Pa.

9 nr., 1955.I gavo malonę,

Joe Drąsutis, 1217 Alabama Ave. Sheboygan, Wis.

286 nr., 1957.V.20 sūnaus sveikata pagerėjo,

Jurgis Drazdys, 806 1/2 W. Lombard St. Baltimore Md.

228 nr., 1957.XII pasveiko kojų blauzdos,

525 nr., 1960.VII.13 išprašė sveikatą dukteriai Eug. Lietuvoj ir žentui,

Emilija Drungelienė, 716 Caldwell St. Chester, Pa.

182 nr., 1956.X užnuodytas dantis išgijo,

Mrs. A. Drungis, 75 Hudson Ave. Brooklyn 1, N.Y.

90 nr., 1955.VIII Stebuklingai gavo malonę,

Mrs. Emilija Dudėnienė, 6955 So Talman Ave. Chicago 29, Ill.

311 nr., 1957.IX.29 sunkiai serganti sesuo pagijo,

Ona Drungienė, 49 Stockes St. Freehold, N.J.

468 nr., 1959.VIII.28 gavo malonių,

Uršulė Dulskienė, 54 Carol St. Worcester 4, Mass.

499 nr., 1960.I.27 sveiksta pasimeldus,

Petronėlė Dundzelienė, 6802 So. Maplewood Ave, Chicago, 29, Ill.

10 nr., 1955 Nugaros ir strėnų skausmai dingo,

Mrs. Elizabeth Dvileskis, 87 Green St. Waterbury, Conn.

72 nr., 1955.VI už gautą malonę,

Monika Dzirvonienė 4328 So. Washtenaw Ave. Chicago 32, Ill.

436 nr., 1959.II.27 už gautą malone,

V.D. 16 Spring St. New Britain, Conn.

211 nr., 1956.XI malda išklausyta,

E

Petronėlė Eidukevičienė, 234 Florida Pl. Elizabeth, N.J.

257 nr., 1957.III 1 1/2 metų galva svaigo,

Mrs. Teodora Eidukienė, 6918 S. Arterian Ave. Chicago 29, Ill.

481 nr., 1959.X.20 pasveiko iš arthritis ir rankos paralyžiaus,

Morta Ežerskienė, 7026 S. Talman Ave. Chicago 29, Ill.

180 nr., 1956.IX ranką ir koją paliovė skaudėti,

G

Pranas E. Galinis, 86 Fuller St. Dorchester 24, Mass.

430 nr., 1959.I.5 3 asmenys gavo malonę,

Marcijona Gaputis 690 E. 6 St. So. Boston 27, Mass.

312 nr., 1957.IX.28 Širdies sukrėtimas praėjo,

Erna Garliauskienė, 1949 Hubbard Ave. Detroit 9, Mich.

61 nr., 1955.V ~~išra~~ išprašė vyrui darbą,

E. Gasiūnaitė, Frankfurt / M. Eschersheimer - Landst.50. Germany

422 nr., 1957.XII.30 išklausyta įvairiais reikalais,

Izidorius Gataveckas, 64 Rusholme Rd. Toronto, Ont. Canada

192 nr., 1956.X gavo malonę,

379 nr., 1958.VIII.17 4-o kudikio laimingai sulaukė - buvo pavojus gyvybei,

Mrs. C. Gavene, 1444 So. 49 Ct. Cicero 50 Ill.

196 nr., 1956.X vyro gerklė ir širdis pasveiko,

241 nr., 1957.I vyras buvo trumpai paralyžuotas,

256 nr., 1957.III.1 jis man vėl padėjo,

295 nr., 1957.VII.21 išklausytas prašymas,

373 nr., 1958.VII.12 vyro sunkiai sužeista ranka pagerėjo,

526 nr., 1960.VII.13 pasveiko vyras,

Marija Geibar, Sirtherland, N.S.W

426 nr., 1958.XII.6 pagelbėjo dukrai,

Marija Gelgaudienė, 1553 - 25 St. Detroit 16, Mich.

378 nr., 1958.VIII.7 Duktė be operacijos pagijo iš galvos skaudulių,

631 nr., 1960.VIII.5 Nugaros skausmai praėjo,

Marijona Gendrolienė, Rt. 2 Scttville, Mich.

195 nr., 1956.X Sužeista koja pagijo,

Helen Genis, 214 W. 107 Pl. Chicago 28, Ill.

201 nr., 1956.IX Pasveiko sūnus ir dirba,

Mr. & Mrs. J. Geraltauskas, 7029 So. Arterian Ave. Chicago 29, Ill.

337 nr., 1957.XII.28 labai sirgo vyras; ir jai koją skaudėjo, pasveiko,

J. Giedraitienė, /16/ Lampertheim /Hessan/ Hüttenfeld, Viernheimer 59, Germany

107 nr., 1956.I sau ir dukterei gavo pagalbą ligoje,

237 nr., 1957.I emigracijos reikalais padėjo Monica Gied 250 E. 8 St. So. Boston, Mass.

Mrs. Elizabeth Giercis, 4051 So Arterian Ave. Chicago 32, Ill.

79 nr., 1955.VII atgavo sveikatą,

255 nr., 1957.II arthritis pirštus gėlė,

Agnes Gilienė, 2710 St. George St. Los Angeles 27, Calif.

11 nr., 1954.XII.23 Vyras staiga pasveiko iš 3 ligų: puslės, cukraus, širdis,

Elena Gilvydienė, 9359 Mendota Ave. Detroit 4, Mich.

87 nr., 1955.VII už daug juntamų malonių,

Motiejus Goberis, 6736 S. Campbell Ave. Chicago 29, Ill.

165 nr., 1956.VII nustojo ranką skaudėti,

O. Grabauskienė, 5616 So. Claremont Ave. Chicago 36, Ill.

150 nr., 1956.IV duktės 3 apmirę pirštai pasveiko 1955 m.,

1957.VII.7 už apturėtą malonę,

1957.IX.29 už duktės sveikatą,

Ona Gražulienė, 112 Ward St. Worcester, Mass.

49 nr. 1955.III už gautas malones,

Ona Grigaliūnienė, 34-11 Dradley Ave. L.I.City, N.Y.

166 nr., 1956 gavo darbą,

270 nr., 1957.IV gavo darbą ir pensiją,

J. Grigulaitė, 1444 So. 49-th Ct. ~~Giv~~ Cicero 50, Ill.

294 nr., 1957 už gatas malones,

Mrs. Monica Grish, 2021 Magowan Drive Santa Rosa, Calif.

275 nr., 1957.IV.29 "Pursitis in the shoulder",

Ona Grimalauskienė, 41 Wall St. Newark, N.J.

76 nr. 1955.VI prašymą išklausė

164 nr., 1956.VII nulaužta ranka sugijo; kojų arthritis dingo,
1957.XI.25 už apturėtas malones,
456 nr., 1959.XI.II puslės akmenys išėjo be operacijos,
500 nr., 1960.II.4 puslės akmenys išėjo be operacijos,

Marija Grimas, 1 Onslaw Ter. So Boston 27, Mass.
99 nr., 1955.X pečių ir ausies skausmai dingo,

Mrs. A. GrišKauskas, 832 Marion Rd. Cheshire, Conn.
4 nr. 1954 rankos išgijo,
342 nr., 1958.I.16 padėjo daugely atvejų 20.00

Emilija Gudzevičienė, 104 Dorchester St. Worcester Mass.
43 nr., 1955.III pakartotinai gavo dukteriai darbo,
282 nr., 1957.V.23 Dėkoja už malones, prašo naujų,
466 nr., 1959.VIII.18 už malones,

V. Guldienė, 38 Alcfuin Ave. Toronto, Ont. Canada
202 nr., 1956.X už gautas malones sunkioj valandoje,

Marija Gureckienė, 72 N. Leonard St. Waterbury 8, Conn.
464, 1959.VII.27 už gautas malones,

I

Salomeja ir Henrikas Idzeliai, 1251 E. 84 st. Cleveland 3, Ohio
400 nr., 1958.X.6 už suteiktas malones 20.00
522 nr., 1960.VI.29 N. pagijo po sunkios operacijos 20.00

J

Ona ir Jonas Jakštas, 195 So. Leonard St. Waterbury, Conn.
425 nr., 1958.XII.14 sveiksta,
467 nr., 1959.VIII.24 pasveiko iš 8 metų nepagydomos ligos,

Uršulė Jakubauskienė, 13 Summer St. New Britain, Conn.
153 nr. 1956.V stuburkaulio skausmai išnyko,

Mr. & Mrs. F. Yanches, 11 x Aetna St. Naugatuck, Conn.
168 nr., 1956.VIII padėka,

Pranė Jančienė, 4 Currier St. Lawrence, Mass.

174 nr., 1956.VIII už malonę,

G. Jankauskienė, 85-08 88 St. Woodhaven 21, N.Y.

458 nr., 1959.VI.29 už malonę,

528 nr., 1960.VII.19 vaikų egzaminai pavyko,

Mrs. A. Yankowski, 5513 So. 33 Ave. So. Omaha, Nebr.

51 1955 vyro trūkis be operacijos sugijo,

230 nr., 1954 m. išgijo sulūžusi senos motinos 76 m. koja,

Joseph Yanulaitis, 1002 S. Farraqut St. Phila. 43, Pa.

154 nr., 1956.VI. gavo malonę,

A. Janulis, 6621 So. Hermitage Ave. Chicago 36, Ill.

233 nr., 1957.I.7 už gautą malonę,

Mrs. Mary Janušaitis, RD 3. Box 386 Newton Falls, Ohio

358, 1958.III.28 sprandą ir galvą skaudėjo labai,

Jonas ir Birutė Janušauskai, 23 Babcock St. Hartford, Conn,

248 nr., 1957.II už suteiktą malonę,

Mrs. M. Yekulis, 5068 Parath, Dearborn, Mich.

293 nr., 1957.VII už suteiktą sveikatą,

Mrs. Ona Jeninas, 33 Dewey St. New Britain, Conn.

271 nr., ~~la~~ 1957.IV kojos pasveiko,

Soeur Marie Jerome, 34 Chemin des Buers Villeurbanne /Rhone/ Lyon,

France

490 nr., 1959.XI.23: 1943 m. gydyt. sugadino S.M. Brigytos akį - norėjo išimti. Jeronima meldėsi į ark. Jurgį. Operacijos skirtą dieną akis buvo sveika.

Antanina Juknevičiūtė, 740 Washington St. Stoughton, Mass.

13 nr., 1955 paliovė gelti koją: gėlė 6 mėn.,

Magdalena Jankevičiūtė, 42 E. 84 St. New York 28, N.Y.

12 nr., 1955 atgavo sveikatą,

Kay Jurges, 4522 So. Troy St. Chicago 32, Ill.

421 nr., 1958.XII.~~k5~~ 15 atgavo sveikatą,

Emilija Juršėnaitė 3527 W. 63 Pl. Chicago 29, Ill.

410 nr., 1958.XI Grasilda pranešė, kad E. sveiksta iš reumato, 20.00

Mr. Pranas Yustas, 167 W. 20 St. Bayonme, N.J.

301 nr., 1957.VIII.13 labai skaudėjo strėnas,

Jurgis Juodis, 133 Hemlock St. Brooklyn 8, N.Y.

69 nr., 1955 prašė ir gavo darbą,

77 nr., 1955.VI naujų malonių gavo,

128 nr., 1956.I už atgautą sveikatą,

203 nr., 1956.X nevaldomi pirštai pasveiko,

247 nr., 1957.II be operacijos dingo guzas,

268 nr., 1957.IV žmonos gyvybę išgelbėjo,

279 nr., 1957.V pavojinga votis į 8 dienas ga pagijo,

280 nr., 1957.VI pasveiko akis,

289 nr., 1957.VI.28 vidurių ir krūtinės skausmai,

297 nr., 1957.VII.24 ėmė nevaldyti rankos - pagijo,

322 nr., 1957.X.31 skaudėjo akį: pasveiko,

363 nr., 1958.IV.21 peršalo, flu-etc. į 3 dienas pasveiko,

364 nr., 1958.V.16 pasveiko dešinė ranka,

357 nr., 1958.VI.19 baisūs vidurių skausmai dingo,

419 nr., 1959.IX nykštys pasveiko,

505 nr., 1960.III.3 akis ir šonas pasveiko,

527 nr., 1960.VII.19 be gydytojo pasveiko,

Mrs. Alena Juris, 305 St. George St. Los Angeles 27, Calif.

118 nr., 1956.I gavo malone,

Marija Jurkštas, 533 E. 118 St. Cleveland 8, Ohio

452 nr., 1959.V.27 išklausytas prašymas,

K

Salomė Kučinskienė, 68 Magnolia Ave. Elizabeth. N.J.

14 nr., 1951 m. išprašė vyrui sveikatą,

Agota Kalinauskienė, 380 Elm St. Kingston, Pa.

369 nr., 1958.V.31 pasveiko 20.00

Teklė Kalinauskienė, 6842 S. Talman Ave. Chicago 29, Ill.

56 nr., 1955.IV už gautą malonę,

Marijona Kalinauskienė, 4538 So. California Ave. Chicago 32, Ill.

380 nr., 1958.VII.31 Ją ištiko paralyžius 1957.VI.30 į 3 dienas pasveiko,

Janina Kaplan, St. Peter's Monastery P.O.Box 467. Jaffa Israel

508 nr., 1960.IV.11 dėkoja už malonę,

Kan. Fel. Kapočius, 4516 Atlantic Ave. Chicago 27, Ill.

15 nr., 1954 pas Seseris Putnam staiga susirgo inkstais, uždegimas po kelių dienų išgijo,

88 nr., 1955.VII greit dingo sunkus inkstų uždegimas,

374 nr., 1958.VII.30 rašo apie pagijimą iš vėžio pas Mrs. Meaner Pittsburgh Pa. 1956 m.,

Monika Karpaitė, 6841 So. Washtenaw Ave. Chicago 29, Ill.

402 nr. 1958.X.27 draugės vyrui išrašė darbą,

Mrs. Mikalina Karstok, 48 Worcester St. Nashua, N.H.

198 nr., 1956.X pavyko operacija,

Ona Kasakaitienė, 4538 So. California Ave. Chicago 32, Ill.

214 nr., 1956.XI. sustojo kraujaplūdis,

Mrs. E.J. Kasarskis, 143 rd. St & Bell Rd. Lockport, Ill.

263 nr., 1957.III jos motina išrašė jai malonių,

Konstancija Kasauskienė, 294 Lenox St. Norwood, Mass.

503 nr., 1960.II.27 gavo malonę,

Mrs. E. Katilienė, 3126 -S- St. Omaha, Nebr.

251 nr., 1957.II išklausyta malda,

298 nr., 1957.VIII.12 už malonę, 20.00

Kun. Katinas, Sibire

223 nr., 1956.XII pagijo iš kaulų džiovos,

Mrs. Ag. Kavaliauskienė, 549 Deats Ave. Dayton 4, Ohio
110 nr., 1956.I Po 1 1/2 metų sūnus gavo gerą darbą.
1955.XII - už pagelbą,
Marija Kavaliauskienė, 4 Maxwell Ct. Worcester 7, Mass.
68 nr., 1955.V išklausytos maldos,
232 nr., 1957.I vyro ir duktės sveikata pagerėjo,
Mrs. Zinaida Kazlas, 1020 1/2 Garlon Ave. Cambridge, Ohio
212 nr., 1956.XI pavojinga operacija pavyko,
Martin & Ursula Kazlauskas, 106 Brookside Dr. Cranston 10, R.I.
506 nr., 1960.III.12 gavo prašomą malonę, 25.00
Mrs. Martha Keidošius, 5711 - 2-nd Ave. Halethope 27, Md,
306 nr., 1957.IX.14 gavo tinkamus akinius,
Rt. Rev. Ign. Kelmelis, 207 Adams St. Newark, N.J.
125 nr., 1956.II pagijo kairės rankos vidurinis pirštas,
Mrs. Ona Kersis, 83 Harrison St. Worcester 4, Mass.
220 nr., 1956.XII pavyko operacija,
Mrs. Justina Kertenis, RFD. Box 51 Scitico, Conn.
194 nr., 1956.X gauta malonė,
Magdalena Kertenis, RFD. Main St. Scitico, Conn.
193 nr., 1956 gauta malonė,
501 ~~4a~~ nr., 1960.II.5 pavyko sunki operacija,
Mrs. Victoria Kibart, 81 Draher St. Waterbury, Conn.
411 nr., 1958.XI.13 išklausytos maldos 10.00
Mrs. B. Kilikevičienė, 1263 Manor St. Detroit 38, Mich.
249 nr., 1957.II.9 gautos malonės; ji ir vyras gavo darbus 1956
394 394 nr., 1957 išvengė sunkios ligos, 20.00
Ona Kindurys, 1322 So. 50 ave. Cicero 50, Ill.
517 nr., 1960.VI.9 išklausė prašymo,
S.M.Kleofa, 2601 W. Marquette Rd. Chicago 29, Ill.
144 nr., 1956.IV gavo norėtas žinias,

Ona Kortinaitė, 6722 Bayliss St. Cleveland, Ohio

142 nr., 1956.IV iš vėžio pagijo,

Mr. George Košys, 1051 E. 94 St. Brooklyn 36, N.Y.

493 nr. 1959.XII.20 sunkiai sirgo carbunculum prie diabitis - pagijo,

Ona Krauchunas, 4340 So. Faiffield Ave. Chicago 32, Ill.

112 nr., 1956.I koja, pirštas, duktės arthritis,

1958.VII.8 prašė ir gavo kandidatę į šv. Kaz. Ses. Vienuolyną,

Andrius Krauchunas, 4340 S. Fairfield

135 nr., 1956.III asthma, ir koja pagijo,

S. Krasauskas, 311 Penfield Pl. Rockford, Ill.

408 nr., 1958.XI.6 gavo malonę,

Angela Krauševičienė, 1012 Criss St. Pittsburgh 4, Pa.

106 nr., 1956.I išklausė maldos,

Petronėlė Krištaponienė, 2934 Gilham St. Phila 49, Pa.

103 nr., 1955.XI 12 metų sirgo strėnomis,

Sofija Kudirkienė, 1636 So. 49 Ct. Cicero 50, Ill.

38 nr., 1955.III dukterei sveikatą išprašė,

Anna Kukuskas, 707 Washington Ave. Moundsville, W. Va.

280 nr., 1957.V.20 už gautas malones,

Pranas Kuizinas, 6530 So. Damen Ave. Chicago 36, Ill.

127 nr., 1956.I pagerėjo duktė iš sunkios nervų ligos,

Domicelė Kulbienė, 3232 So. Green St. Chicago 8, Ill.

66 nr., 1955.V gavo malonių,

Stasė Kulvinskas, 56 Madison St. Harfford, Conn.

404 nr., 1958.X.31 išklausytos maldos,

510 nr., 1960.IV.11 gavo malones,

Nellie C. Kuntz, 2002 Sarah St. Pittsburgh 3, Pa.

116 nr., 1956.I išklausė maldų,

J.Kutkienė, 218 Park Ave. St. Charles, Ill.

183 nr., 1956.X už gautą malonę,

S.K. Chicago, Ill.

409 nr., 1958.XI.10 už suteiktas malones 5.00

L

Uršulė Lapinskienė, 1713 School St. Chicago 13, Ill.

16 nr., 1955.I atsivertimo malonę sūnui,

O. Lašaitė, 75 A. Enmore Rd. Enmore, Sydney NSW Australia

221 nr., 1956.XII kojų žaizdos išgijo,

Mrs. Ona Laureckis, 3722 Fir St. E. Chicago, Ind.

64 nr., 1955.V iš sunkios ligos pagijo,

113 nr., 1956.I koja pasveiko,

Kotryna Laurinas, 2342 So. Leavitt St. Chicago 8, Ill.

310 nr., 1957.IX.29 tris kartus išklausyta,

Mrs. K. Leidak, 3113 Glenwood St. Saginaw, Mich.

184 nr., 1956.X patirtos malonės,

Bronius Leonauskas, 3239 S.Emerald Ave. Chicago 16, Ill.

172 nr., 1956.VIII skausmai sumažėjo,

Jeronimas Lesčinskas, c/o 6812 S. Washtenaw Ave. Chicago 29, Ill.

156 nr., 1956.VI už gautas malones,

S.M.R. - Lietuvaitė, Sisters of St. Francis Pittsburgh 27, Pa.

28 nr., 1955.I maldos išklausytos,

Mrs. Anastazija Linas, 1514 S. Central Ave. Rockford, Ill.

92 nr., 1955.VIII išklausyta,

Magdalena Linauskienė, 27 Providence St. Worcester 4, Mass.

268 nr., 1957.IV pagerėjo iš dalinio paralyžiaus,

Mrs. Barbora Lindžius, 2511 W. 45 Pl. 45 P Chicago 32, Ill.

57 nr., 1955.IV atgavo sveikatą,

190 nr., 1956.X už gautas malones,

Mrs. R. Linkauskienė, 230 N. West St . Shenandooh Pa.

326 nr., 1956.XI.14 išklausytos maldos,

Kun. Bol. Liubauskas, 15 South Ave. Du Bois, Pa.

234 nr., 1957.I už apturėtas malones,

497 nr., 1960.I.5 be operacijos viduriai pagijo 10.00

Barbora Liutikas, 5709 So. Carpenter St. Chicago 21, Ill.

167 nr., 1956.VIII liga praėjo,

243 nr., 1957.I už gautas malones 100.00

Mrs. Aggie Luikis, RFD. Luther, Mich.

462 nr., 1959.VII.24 du ligoniai pasveiko,

519 nr., 1960.VI.17 Water J. Luikis & Stanley M. Luikis išgijo,

Mrs. A. Lukas, 244 Van Buren St. Newark, N.J.

318 nr., 1957.X.7 išklausyta malda,

351 nr., 1958.II.12 gautos malonės,

450 nr., 1959.V.ii gavo malonių,

Mrs. Monika Lukauskas 1624 So. 48 Ct. Cicero 50, Ill.

339 nr., 1958.I.6 pasveiko 20.00

Sally Luksus, 1133 Jerry Ave. Schenectady, N.Y.

163 nr., 1956.VII ypatingos malonės,

M

Joanna Machernis, 2712 S. George St. Los Angeles 27, Calif.

36 nr., 1955.III maldos išklausytos,

Ona Mačiokienė, 879 Bank St. Waterbury 8, Conn.

443 nr., 1959.IV.6 už gautas malones,

488 nr., 1959.XI.17 už gautas malones,

Anna Mackevičius, 378 Hooper St. Brooklyn 11, N.Y.

348 nr., 1958.II.1 gavo didele pagelbą,

Stasys Malinauskas, 11355 St. Aubin St. Hamtramch 12, Mich.

80 nr., 1955.VII gavo malone,

218 nr., ~~18~~ 1956.XII daug malonių gaves,

Mrs. P. Mankus, 26 Waverly St. Worcester 4, Mass.

440 nr., 1959.III.20 pasveiko 22.00

Sofija Marčiukaitienė, 6607 S. Maplewood Ave. Chicago 29, Ill.

91 nr., 1955.VIII sprando arthritis išnyko,

Mrs. M. Marma, 7027 So. Washtenaw Ave. Chicago 29, Ill.

271 nr., 1957.IV sesutė pasveiko,

Mrs. Mary Matelis, 37 S. Sticker St. Baltimore 23, Md.

133 nr., 1956.III gavo malonę,

Mrs. Margaret Matelis, 5519 Selma Ave. Baltimore 27, Md.

276 nr., 1957.V už gautą malonę,

Mrs. Eva Markus 2322 Hoyne Ave. Chicago 8, Ill.

63 nr., 1955.V pasveiko strėnos,

102 nr., 1955.XI ko norėjau, gavau,

375 nr., 1958.XII už gautas malones,

176 nr., 1956.VIII anūkė Jean Prosaid rimtai susirgo; išprašė jai sveikatą,

Vincas Matikiūnas, 4545 W. 63 St. Chicago 29, Ill.

435 nr., 1959.II.20 iš plaučių ligos pagijes,

Mrs. E. Matulunas, 338 Poplar St. Waterbury 8, Conn.

20 nr., 1955.I pasveiko gerklė,

Julija Matunas, 730 Jefferson Ave. Elizabeth, N.J.

427 nr., 1958.XII.29 atgavo dvasios ramybę,

Mrs. Uršulė Mažeikienė, 645 E. 90 Pl. Chicago 19, Ill.

41 ? 1954

188 nr., 1956 dešinės rankos pirštas išgijo,

250 nr., 1957.II be operacijos gyja,

345 nr., 1958.I.25 išklausytos maldos,

Mrs. Bronė Miciūnas, 16 Henry St. New Britain, Conn.

119 nr., 1956.I kojai nereikėjo operacijos 95.00

Konstancija Mickienė, /kun. Alfonso Motina/ Chicago 29, Ill.

82 nr., 1955.VII pasveiko iš paralyžiaus,

J.Mickus, 33 Vermont St. Ville Jacques Cartier, P.C. Canada

303 nr., 1957.VIII.23 gavo malone,

Walter Mikelk, Box 55 Gilbertville, Mass.

114 nr., 1956.I iš peties reumatizmas išnyko,

Janina Miliauskienė, 54 Coral St. Worcester 4, Mass.

478 nr., 1959.IX.26 gavo darbą,

Mrs. Marcelė Misiūnas, 4236 So. Maplewood Ave. Chicago 32, Ill.

353 nr., 1958.II.19 gavo malonę,

Anna Moskites, Paquonach, Conn,

17 nr., 1955.I gavo, ko prašius,

Juozas Mozeris, 7201 So. California Ave, Chicago 29, Ill.

171 nr., 1956.VIII už gautą globą,

Aldona Motuzienė, 5625 So. Maplewood Ave. Chicago 29, Ill.

365 nr., 1958.V.16 už gautą malonę,

Elzbieta Mutulūnienė, 38 Poplar St. Waterbury 8, Conn.

117 nr., 1956.I gerklė pasveiko 1938 m.,

Mrs. Kazimiera Mušinskas, 2329 S. Hoyne Ave. Chicago 8, Ill.

376 nr., 1958.VII.14 padėka

O.M.

111 nr., 1956.I už gautas malones

N

Pranas Nasakaitis, 4538 So. California Ave. Chicago 32, Ill.

246 nr., 1957.II skaudėjo ranką,

513 nr., 1960.V.9 žiaurus kosulys praėjo /Nasakaitienės/,

Ona Naujalienė, 551 South St. Avon, Mass.

229 nr., 1956.XII kojos pagijo,

Amelija Navickienė, 296 Hebron Ave. Glastonbury, Conn.

147 nr., 1956.IV koja pagerėjo,

Elžbieta Navickienė, 25 Safayette St. Worcester 8, Mass.

463 nr., 1959.VII.24 kosulys išnyko,

Navickienė, Shenandoah, Pa.

126 nr., 1956.II sirgus vėžiu,

Konstancija Nemojūnienė, 12046 Stewart Ave. Chicago 28, Ill.

177 nr., 1956 VIII sąnarius gėlė pasveiko,

Marija Nikšienė, 6728 So. Campbell Ave. Chicago 29, Ill.

18 nr., 1949 išprašė vyrui atsivertimą, 1955 sau iš arthritis sveikatą,

473 nr., 1959.IX.18 pasveiko,

Marija Norvaišienė, 26 Dixfield St. So. Boston 27, Mass.

215 nr., 1956.XI už malones,

283 nr., 1957.V.27 už suteiktas malones,

465 nr., 1959.VIII.18 už malones //171 W 8-St. So Boston 27, Mass.//

Emilija Norvilaitis, 4514 So. Wood St. Chicago 9, Ill.

155 nr., 1956.VI 2 metus sirgo - pagijo,

Ona Norvilienė, 4446 So. Fairfield Ave. Chicago 32, Ill.

84 nr., 1955.III už jaučiamą globą,

236 nr, 1957.I už patirtas malones,

46 nr., 1955.III kojos reumatizmas sumažėjo,

Ona Norvilienė, 7042 S. Talman Ave. Chicago 29, Ill.

523, 1960.VI.30 už globą,

N.N. Chicago Ill.

71 nr., 1955.VI už apturėtą malonę,

O.N. Brockton, Mass.

101 nr., 1955.XI už apturėtą malonę,

O

A. Orantas, 596 Washington Ave. Waterbury, Conn.

158 nr., 1956.VI už daug malonių,

Zigmas Orvidas, 24 Queensdale E. Hamilton, O. Canada

21 nr., 1954 pasveiko iš arthritis,

323 nr., 1957.XI.9 vienos pusės dantys pasveiko,

Pranė Ožalienė, 178 A. 13 St. Brooklyn 15, N.Y.

222 nr., 1956.Xii už gautas malones,

411 nr., 1958.XI.26 pairę nervai pasitaisė,

P

Mrs. Anna Pakonis, 77 Gold St. No. Arlington, N.J.

278 nr., 1957.V išklausytos maldos,

431 nr., 1959.I.5 išklausytos maldos,

Petras Palevičius, Worcester, Mass.

44 nr., 1955.III prašė ir per 3 dienas pagijo sunkiai sužeistas paršelis,

Juozas Paliulis, 21 W Vista Pl. Waterbury 8, Conn.

423 nr., 1958.XI.5 išklausytos maldos 1956,

Teklė Paltan, 7521 Star Ave, Cleveland 3, Ohio

109 nr., 1955.XII malonių gavo,

Petronėlė Paplauskaitė, 1538 S. Fairfield Ave. Chicago 32, Ill.

210 nr., 1956.XI vėžiu sirgus; senelis Kazim. meldėsi ir ji pasveiko 1956.VI - 1956.X.28 ištekėjo,

Marija Parmarauskienė, 69 New Haven Ave. Waterbury, Conn.

282 nr., 1958.VIII labai skaudomos kojos pagijo,

Antanas Paulavičius, 4559 S. Halsted St. Chicago 9, Ill.

494 nr., 1959.XII.26 lūžusi koja pagijo; vaikai susitvarkė 10.00

Martha Pavinksnis, 5417 So. 33 Ave, Omaha, Nebr.

175 nr., 1956.VIII išklausė maldų

Antanas Peldžius /Pell/, Forum Press, P.O. Box 22 Brockton 69, Mass.

22 nr., 1954.XII atslūgo per naktį sutinusios rankos, pasiliko darbe,

269 nr., 1957.III rankų ir kūno išbėrimas prapuolė,

Stefanija Peškaitienė, 90 c/o M. Dymša 1321 Elm St. Rockford, Ill.

486 nr., 1959.XI.6 buvo prie mirties; meldėsi ir pagijo per savaitę laiko,

Dana Petkūnas, 3417 So. Emerald Ave. Chicago 16, Ill.

335 nr., 1957.XII.27 gavo malonių,

Mrs. Julia Petkūnas, 4504 So. California Ave. Chicago 32, Ill.

162 nr., 1956.VI kojos pagijo,

Marija Petraitienė, 2145 W. 23 Pl. Chicago 8, Ill.

273 nr., 1957.IV.27 gavo malonių 50.00

406 nr., 1958.X pagijo po pavojingos operacijos

Motiejus Petrauskas, 37 Pratt St. Bristol, Conn.

242, 1957.I 10 metų vargino arthritis 50.00

Fr. Hieronymus Petrauskis, OFM. St. Peter's Monastery Jaffa, Israel

509 nr., 1960.IV.ii dėkoja ark. Jurgiui,

Petronėlė Pilipavičienė, 5108 - 7 Ave. Kenosha, Wis.

471 nr., 1959 pasveiko iš džiovos 50.00

Mrs. P. Pleinis, 8008 Harley Ave. Phila 42, Pa.

152 nr., 1956.V veidas išgijo,

Pranciška Pocytė, 396 Church St. New Britain, Conn.

23 nr., 1955 koja išgijo, gavo affidavitą ir atvyko į USA,

K. Poskučiūnienė, 3400 SO. Lowe Ave. Chicago 16, Ill.

65 nr., 1955.V gavo dvasinių malonių,

Mrs. Anna Povilaitis, 203 Arnold Ave. Port Allegany, Pa.

74 Nr., 1955.VI gavo greit pagalbos,

Mrs. Frances Povilaitis, 437 Washington Ave. Waterbury 8, Conn.

191 nr., 1956.X sūnus pasveiko,

349 nr., 1958.II.6 pati pasveiko,

Ona Praninskienė, 1205 W. 55 St. Chicago, Ill.

47 nr., 1955.III be operacijos šono skaudulys pagijo

Mrs. Jadvyga Prapuolenis, 1608 So. 49 Ct. Cicero 50, Ill.

173 nr., 1956.VIII man padeda ark. J.,

Anelė Prunskytė, 6637 So. Maplewood Ave. Chicago 29, Ill.

514 nr., 1960.V.2 prašė ir sulaukė motinos atvykstant iš Lietuvos,

Mrs. Julia Pumputienė, 5341 So. Maple Ave. Chicago 38, Ill.

254 nr., 1957.II palaimino duktės šeim. gyvenimą,
Ona Puronaitė, Box 1 Dayton, Rd. Jamesburg, N.J.

24 nr., 1955.I išgijo skilvio žaizda,

120 nr., 1956.I gavo malonių,

284 nr., 1957.V.31 gautos Dievo dovanos,

Q

Mrs. Mary Qualters 125 Tyler St. Methuen, Mass.

148 nr., 1956.IV gavo malonių,

R

Angela Račkauskienė, 108 Dorchester St. Worcester 4, Mass.

35 nr. 1955.II 4 metų skausmas dingo,

Uršulė Račkauskienė, 91-12 102 St. Richmond Hill 18, N.Y.

200 nr., 1956.IX už malones,

308 nr., 1957.IX.17 sekminga operacija M,.

Mrs. K. Radinskas, 1155 Filmore St. Gary, Ind.

238 nr., 1957.I išklausytos maldos,

Mrs. Victoria Rainikis, 3 Clarendon St. Worcester 4, Mass.

239 nr., 1957.I išklausytos maldos,

Mikasė Ramanauskienė Kapsuko raj. Sasnavos pr. Augštosios kaimas
/Mrs. A. Danksys - Newark, N.J./

304 nr., 1957 per rugiapjūtę pagijo iš vėžio,

W. Rapsis, 22 S. Prospect St. Hartford, Conn,

53 nr., 1955.IV pirštas ir akys pagijo,

Mrs. M. Raškauskienė, 225 L St. So. Boston 27, Mass.

245 nr., 1957.I pasveiko duktė ir gavo darbą,

Mrs. Uršulė Rastenis, 3751 W. 112 Pl. Chicago 43, Ill.

199 nr., 1956.X nugarą pasveiko,

Ona Raubienė, 1252 Philo St. Scranton 8, Pa.

363 nr., 1958.V.12 staiga pasveiko iš arthritis /1957.III.28 -
1958.IV.2 sirgo/,

521 nr., 1960.VI.29 pasveiko,

Matilda Rauktienė, /Rautis/ 1411 E. Reynolds St. Springfield, Ill.

25 nr., 1955.I atgavo sveikatą ir darbą,

227 nr., 1957.XII inkstų indų liga pagijo; gavo darbą,

Mrs. D. Remenienė, 3615 Deodor St. E. Chicago, Ind.

359 nr., 1958.IV.11 buvau beveik akla - gerai matau,

433 nr., 1959.I.24 už akių sveikatą,

Fr. Rimas, 1428 Columbia Rd. So. Boston 27, Mass.

37 nr., 1955.III gavo malonių,

Elena Rimienė, 1428 Columbia Rd. So. Boston 27, Mass.

37 nr., 1955.III gavo norėtą darbą,

444 nr., 1959.IV.11 daug ligų praėjo,

Mrs. Rimkus, 7117 W. 59 St. Chicago 21, Ill.

189 nr., 1956.X padėka,

Ona Rimkienė, 1637 So. 49 Ave, Cicero 50, Ill.

~~189~~ 27 nr., 1955.I atgavo klausą,

Anastazija Rumšienė /Rimšienė/, 5344 So. Paulina St. Chicago 9, Ill.

42 nr., 1955 duktė nervais serganti pagijo,

262 nr., 1957.III duktė 3 metus nervais sirgo,

Ona Ringailienė, 76 Gleenwood Ave. Yonkers, N.Y.

26 nr., 1949 atgavo akių šviesą; 1952 lūžęs klubas sugijo

+ 1955.I /92 M/

Marcelė Rudnickienė, 144 Kelsey St. New Britain, Conn.

226 nr., 1957.XII gautos malonės,

Ona Rutkauskienė, 14 Cannarton St. New Britain, Conn.

181 nr., 1956.IX už apturėtas malones,

S.M.R., Hartford, Conn.

115 nr., 1956.I gavo tris malones,

S

Kazimiera Ona Sadauskienė, 533 E. 118 St. Cleveland 8, Ohio

385 nr., 1958.VIII.30 susilaikė kraujoplūdis; skausmai pasiliovė; kūdikis gyvas,

428 nr., 1959.I.2 laimingai sulaukė dvynukų,

518 nr., 1960.VI.17 pasveiko duktė; vaikai gavo darbus,

Mrs. Uršulė Saduiskis, 40 Middle St. So Boston 27, Mass.

73 nr., 1955 prašė žinių apie motiną ir seserį, gavo,

Sofija Sakalienė, 7356 So. Campbell Ave, Chicago 29, Ill.

253 nr., 1957.II gavo malonių,

Barbora Sandarienė, 8007 Eastwick St. Phila 42, Pa.

59 nr., 1955.IV už sveikatą ir darbą,

Ona Saukaitienė, 37 Pratt St. Bristol, Conn.

390 nr., 1958.IX.18 už gautas malones,

J.D. Savitskas, 86 Orchard St. E. Hartford, Conn.

296 nr., 1957.VII.10 sveikesnis,

313 nr., 1957.X.4 labai skaudėjo kairį šoną,

Mrs. Valerie Saw, 2943 N. 8 St. Phila 33, Pa.

179 nr., 1956.IX malonė suteikta,

Mrs. Martha Seilius, 13 Columbia St. Worcester 27, Mass.

264 nr., 1957.III.26 už gautas malones,

302 nr., 1957.VIII.8 anūkės operacija pavykus,

Veronika Šeputienė, 837 W. 33 Pl. Chicago 8, Ill.

136 nr., 1956.III už sulauktas malones,

405 nr., 1958.X.31 už gautas malones 10.00

Mrs. E. Sereika, 213 So. Fifth St. Geneva Ill.

149 nr., 1956.IV už gautas malones,

A. Šidlauskas, 17 James St. Waterbury 8, Conn.

384 nr., 1958.VIII.20 už gautas malones,

Veronika Simonavičienė, 4531 S. California Ave, Chicago 32, Ill.

386 nr., 1958.IX.9 sūnus sveiksta iš alkoholizmo 75.00

Mrs. Elizabeth Shimkus, 170 Washington St. Worcester 4, Mass.

321 nr., 1957.X.24 pasveiko nuo "shock",

Teklė Sipavičienė, 6817 S. Washtenaw Ave. Chicago 29, Ill.

137 nr., 1956.III. /XI.12/ nereikėjo kojos pjauti,

415 nr., 1958.XI.26 išklausė dideliam reikale,

429 nr., 1959.I.5 už gautą malonę,

Mrs. Kazimiera Siutavičienė, c/o 16 Henry St. New Britain, Conn.

346 nr., 1958.I.29 buvo pusiau paralyžuota, 20.00

Miss Bronė Skabeika, 50 W. 6-th St. So. Boston 27, Mass.

372 nr., 1958.VI.24 pasveiko 10.00

Magdalena Slanina, 58-46 63 St. Maspeth 78,N.Y.

93 nr., 1955.IX prašė ir vyro Antano kojos kaulas sugijo į 2 savaiti 1945 m.,

485 nr., 1959.X.9 susižeidė; greit pasveiko,

575 nr., 1960.V.13 prašymai išklausyti,

Vladas Skyrius, 819 Lincoln St. Waukegan, Ill.

451 nr., 1959.V.26 pasveiko iš nervų ligos 15.00

Bronė Smetonienė, 130 Mechanick St. Canton, Mass.

45 nr., 1955.III cukrine liga sirgo 7 metus; pagijo,

Anastazija Snarskienė, 610 E. 88 St. Chicago 19, Ill.

41 nr., 1955.III Ji ir 2 dukterys susilaukė malonės; gavo norimą darbą,

Mrs. Rose Sokas, 4414 No. Franklin St. Phila 40, Pa.

299 nr., 1957.VIII gavo prašomą malonę,

Sofija Sprindžiukaitė, 7 Marshall St. Haverhill, Mass.

305 nr., 1957.IX.14 labai skaudėjo akį,

Mrs. Kotryna Srubas, 1627 So. 51 Ct. Cicero 50, Ill.

512 nr., 1960.V.6 gavo malonę,

A. Stancikas, 14 Glenholme Ave. Toronto, Ont. Canada

472 nr., 1959.IX gavo pastovų darbą, 25.00

Antanas Stančius, 1412 Exchange E. St. Louis, Ill.

495 nr., 1959.XII.29 sveikata pagerėjo,

Marija Stankevičienė, 69 New Haven Ave. Waterbury, Conn.

382 nr., 1958.VIII.17 gerklė pasveiko,

Mrs. Agnes Stasaitis, 1413 So. 49 Court Cicero 50, Ill.

351 nr., 1958.III.6 gavo malone,

Mrs. Helen Stasys, 9635 Broad St. Detroit, Mich.

141 nr., 1956.IV 8 metus sirgo vidurių liga - išgijo,

A. Stramaitienė, 679 Montgomery St. Brooklyn 13, N.Y.

412 nr., 1958.XI.17 už suteiktas malones,

Marija Strekalaitienė, 6816 So. Maple Chicago 29, Ill.

272 nr., 1957.IV.27 už gautas malones,

Mrs. Franes Stumbris, 39-27 55 St. Woodside 77, N.Y.

129 nr., 1956.II klubo ir kojos skausmai dingo,

K. Stungienė, Cleveland, Ohio

39 nr., 1954 novena baigus, gavo, ko prašė,

Antonia Šulaitienė, 6632 S. Maplewood Ave. Chicago 29, Ill.

418 nr., 1958.XII.5 gavo darbą,

1959.II.19 maldos išklausytos,

Pranas Šulas, 6632 S. Maplewood Ave. Chicago 29, Ill.

530 nr., 1960.VIII.22 už šeimos susivienijimą 50.00

Mr. Jonas Sulskas, US. N. Base Box 37 Gtmo Bay, Cuba

281 nr., 1957.V.22 už apturėtas malones,

Viktorija Švarcaitė, mirė 8801 S. Saginav Chicago 17, Ill.

54 nr., 1955 pūvanti ranka išgijo; norėjo gyd. nupjauti,

Mrs. Anna Svitra, 149 Phillip St. Nanticoke, Pa.

439 nr., 1959.III.11 prašė ir gavo darbą,

T

Marija Tamašauskienė, 6112 S. Rockwell St. Chicago 29, Ill.

58 nr., 1955.IV pasveiko,

A. Tamoševičienė - Antonia Thomas, 503 N. Cary St. Montello, Mass.

29 nr., 1955.I dusulys ir kosulys išnyko,

224 nr., 1956.XII už gautas malones,

266 nr., 1957.IV už gautas malones,

Sister M. Tarsilla, 349 Smith St. Providence, R.I.

478 nr., 1959.X.13 už suteiktą malonę,

Viktorija Tamulionienė, 84 Temple St. Nashua, N.H.

98 nr., 1955 sunkiai serganti per naktį pasveiko,

~~207~~ 207 nr., 1956.VI-XI sveikesnė,

A. Tumas, 42 Chapel St. Norwood Mass.

89 nr., 1955.VIII už sveikai gimusį kūdikį,

P. Turskienė, 4639 So. Hermitage Ave, Chicago 9, Ill.

169 nr,. 1956.VIII ko prašė - gavo,

Sofija T-nė, 4115 S. Campbell Ave. Chicago 32, Ill.

67 nr., 1955.V per 3 dienas akis išgijo,

U

Marcijona Urbonienė, 148 Appleton Ave. Pittsfield, Mass.

524 nr., 1960.VII.7 susitvarkė duktė /su vedybomis/,

B. Urbelis, 247 S. Rusholme Rd. Toronto, Ont. Canada

442 nr., 1959.IV.1 gavo norimo darbo,

J.Urbikienė, 817 47 St. Kenosha, Wis.

30 nr., 1955.I maldos išklausytos,

Antanas Urbonas, 7301 S. Western Ave. Chicago 36, Ill.

31 nr., 1955.I naujagimis susirges per 4 d. pasveiko,

417 nr., 1958.XII.4 už ~~gauą~~ gautą malonę 25.00

Antanas ir Vanda Urbonai, 6428 S. Talman Ave. Chicago 29, Ill.

307 nr., 1957.IX.18 visuomet išklauso 15.00

V

Jonas A. Vaichunas, 284 Pearle St. Manchester, N.H.

131 nr., 1956.III ligoniui atsivertimą gavo,

261 nr., 1957.III už gautas malones,

Juozas Vaičius, 1333 E. Russell Rd. Cleveland 3, Ohio

32 nr., 1955.I pasveiko koja,

314 nr., 1957.X.7 dideli diegliai šone išnyko,

Mrs. Mary Vainauskas, 6218 S. Justine St. Chicago 36, Ill.

62 nr., 1955 koja pasveiko; apendikas,

Adelė Vaitkevičienė, 56 Pacific Ave. Toronto 9, Ont. Canada

520 nr., 1960.VI.21 gavo malonę,

T. Vaitkūnienė, 48 Revere St. Canton, Mass.

104 nr., 1955.XII išgijo akys,

367 nr., 1958.V.26 laiminga operacija 20.00

Juozas Vaivada, 13/b/ Gauting b. Muenchen, Sanatorium, Germany

122 nr., 1956.I vėšys išnyko nuo dešinės rankos 1955

240 nr., 1956.X staiga išgijo plaučiai nuo T.B.,

Mrs. M. Valančius, c/o Mrs. J. Landers Chebansa, Ill.

225 nr., 1956.XII Už geresnę sveikatą,

Pranciška Valeckienė, 265 Bolton St. SO. Boston 27, Mass.

55 nr., 1955.IV daug malonių,

Mrs. B. Valkauskas, 1437 W. North Ave. Pittsburgh 33, Pa.

336 nr., 1957.XII.28 9 metų žaizda ant nosies išgijo,

Mrs.Magdalena Valodkevičius, 401-5 St. So. Boston 27, Mass.

50 nr., 1955.IV gavo malonę,

Mrs. Mary Walters, 125 Tyler St. Methuen, Mass.

208 nr., 1956.XI 1 1/2 metų sirgo; daug geriau,

Mrs. Ant. Warapichi, 38 Washburn St. New Bedford, Mass.

86 nr., 1955.VII sveiksta,

Adelė Varžinskaitė, 256 6-th St. So. Boston 27, Mass.

48 nr., 1955.III.26 kojos pagijo,

Anna Waražickienė, 38 Washburn St. New Bedfor, Mass.

70 nr., 1955.VI atgavo sveikatą,

Izidorius Vasyliūnas, 196 Broadway Lawrence, Mass / Cambridge, Mass.

94 nr., 1955.X prašė ir koncertas pavyko,

381 nr., 1958.VIII.5 Iš karštligės sūnus laiku pagijo,

438 nr., 1959.III.6 duktei pagelbėjo ligoje,

Mrs. Ona Waznis, 4544 S. Paulina St. Chicago 9, Ill.

327 nr., 1957.Xi.17 pagijo po sunkios oper. 10.00

Mrs. Monica Waznis, 1210 E. 95 St. Brooklyn 36, N.Y.

300 nr., 1957 Aukštas kraujo spaudimas vargino 20 metų,

Mrs. B. Weizalis, 151 E Seymour St. Hartford, Conn.

83 nr., 1955.VII pasveiko,

Juozas Vembrė, So. Boston, Mass.

100 nr., 1955.XI apdrauda jam išmokėta,

S.M. Vincenta, Immac. Conc. Convent Putnam, Conn.

33 nr., 1938 m. išprašė paralyžiuotai brolienei sveikatą - jam atsivertus,

Prel. Kun. P.A. Virmauskis, 50 W. 6 St. So. Boston 27, Mass.

124 nr., 1956.I sirgo strėnomis 1955; pasveiko,

Stefa Vismantaitė, 12 Hungerford St. Hartford, Conn.

447 nr., 1959.IV.22 motina be operacijos pasveiko,

Jadvyga Viršilienė, 1384 Filmore St. Gary, Ind.

219 nr., 1956.XII visada gaudavo pagelbą,

K. Vosylienė, 3464 1/2 Garden Ave. Los Angeles 39, Calif.

60 nr., 1955.IV kojos žaizdaper 3 d. sugijo,

187 nr., 1956.IX; 1957.XII.23 už malones,

407 nr., 1958.XI.6 nuolat globojama,

Uršulė Vosylienė, 1725 Peoria Rd. Springfield, Ill.

139 nr., 1956.III ir 1957.IX.21 už gautas malones,

441 nr. 1959.III.24 gavo nuomininką,

448 nr., 1959.IV.29 suteikta didelė malonė,

461 nr., 1959.VII.23 gavo darbą,

Petras V., Canada

75 nr., 1955.VI chroniška liga nyksta,

Ž

Veronika Zalatorienė, 14 Sawtell Ave. Brockton, Mass.

277 nr., 1957.V.13 už apturėtą malonę,

Julė Zapėnienė, 288 Lawrence St. Lawrence, Mass.

309 nr., 1957.IX.24 Arthritis sumažėjo,

Mrs. W. Zaukas, 39-27 55 St. Woodside 77, N.Y.

140 nr., 1956.III už gautas malones,

Br. ir V. Žemaitis, 907 W. Cullerton St. Chicago 8, Ill.

502 nr., 1960.II.6 už gautą malonę,

Katarina Žiabrauskienė, Gibbas, 1142 Court St. Scranton 8, Pa.

341 nr., 1958.I.15 už suteiktą malonę,

Ona Žickienė, 3431 S. Emerald Ave. Chicago 16, Ill.

34 nr., 1955 pasveiko,

Antanina Žolynienė, Clarendon Hills, Ill. /jau numirus/

123 nr., 1956.I.24 kojos pirštas išgijo/.

Iki 1960 m. rugpjūčio 14 d. viso 355 asmenys 531 kartą yra dėkoję arkivyskupui Jurgiui viešai už gautas malones ir tą proga paremdami aukomis ir maldomis jo beatifikacijos bylą.

IŠNAŠOS

1. Plačiau apie sukilimo priežastis, eigą ir padarinius Lenkijoje galima rasti rusų istorijoj. Žr. The History of Nations. Russia and Poland by William Richard Morfill, M.A. Vol. XV, New York, 1916. Veikalas labai šališkas, pro rusiškas.
2. "Tiesos Kelias" 1936, rugs. m. Nr. 9 p.457; rašo kun. Dr. Jonas Totoraitis, MIC. "Marijonų Vienuolija nuo 1864 m. iki atgaivinimui."
3. "T.K." 1936. p.457 etc. t.p.
4. Amerikos Lietuvių Katalikų Darbai, 1943 p.159.
5. Lietuvių Katalikų šv. Jurgio parapija Shenandoah, Pa., /1891-1941/ 50 metų sukakčiai paminėti leidinys, p.42.
6. "Vadovas" 1911 m. 1-VII, t.IX, No.35, p.275.
7. "Tiesos Kelias" 1936m. N,9, 457-369; N.10, 525-542 p. No.11, 609-619 p. Kun. Dr. J, Totoraitis duoda apie šiuos kunigus daugiau žinių.
8. "T.Kel." 1926, p.94-95, kalba apie kun prel. P.Augustaičio pateiktas žinias. Esą, vyskupas elgėsi labai griežtai. Visiems Marijonams, drauge susirinkusiems, vyskupas pareiškė, kad turįs prisiimti Apaštalų Sosto Delegato jurisdikciją ant marijonų Vienuolijos, nes jų generolo valdžia, caro ukazu esanti sustabdyta, ir sub poena excommunicationis uždraudė apeliuoti į aukštesnę valdžią, nebent į Šv. Sostą.

   Vasario 7 d. vyskupas įsakė raštu marijonų generolui, kad jis drauge su turinčiais teisę dalyvauti kapituloje marijonais stotų jo akyvaizdon vasario 9 d. 9 val. ryto, ir vyskupo akivaizdoje atsisakytų generolo valdžios ir jam, vyskupui, tą valdžią pavestų. Išreiškęs pasitikėjimą, kad generolas bus klusnus Apaštalų Sosto Delegatui, primindamas, kad Delegato pareigas eisiąs, nežiūrint į tai, ar generolas būtų vienaip ar antraip nusistatęs.

To rašto nuorašas buvo įteiktas generolui, kurį jis pats ir vyskupo paliepti liudininkai pasirašė. Toks pat įsakymas buvo įteiktas ir Marijampolės vienuolyno vyresniajam - prezidentui Naruševičiui, kuris taip pat su liudininkais turėjo ant jo pasirašyti. Abudu įsakymu buvo rašyti Marijampolėje marijonų vienuolyne.

9. "Vadovas" V 378-382; VI 73-74-82; 175-182; 275-283. Žiūrėk Pr. Augustaičio: Seinų Vyskupijos monografija/. Kun. Pranciškus Augustaitis gimė 1848.II.5, mirė 1915 m. Marijampolėje.

10. Suvalkų gubernatorius 1874 m. vasario 18 d. No. 2839 pranešė Dvasinių Dalykų Valdybai, kad kun. Juozas Elizejus Miliauskas /1835-1890/ slapta mokė vaikus, už ką karalystės vietininkas uždėjo jam piniginę pabaudą ir dėl to gubernatorius nesutinka, kad kun. Miliauskas būtų vienuolyno prokuratoriumi. /D.T. Totoraitis, Sūduvos Suvalk. Ist. I d. p.450 etc./

Kun. Miliauskas mokė Marijampolės parapijoj vaikus skaityti ir rašyt lietuviškai. Nuvažiavęs pas ligonį, klausdavo, ar vaikai moka skaityti, ir tuoj imdavo mokyti. Sekmadieniais ir šeštadieniais sušaukdavo vaikus neva giedoti, bet, iš tikrųjų, tai tik buvo priedanga vaikus rašto pamokyti. Jis tam naudojęs kiekvieną progą. Iš važiaves parapiją lankyti, ar pas ligonį, į vestuves ar į krikštynas, išklausinėdavo vaikus, kas moka, kas nemoka. Kad vaikai su noru tai darytų, išmokusiems pamoką kitą sekmadienį žadėdavo duoti gražų paveikslėlį, ir pažadus tesėdavo.

Bemokydamas, jis platino ir lietuviškas knygas suaugusiems, vaikams "lementorius". Jis buvo žymus Sudargo klebono kun. Sideravičiaus talkininkas. Kun. Miliauskas turėjęs Marijampolėje lietuviškų knygų sandėlį. Jis pats ir kiti marijonai tas iš Prūsų atgabentas knygas dažnai dovanai dalindavę. O kun. Pesčinykas bekalėdodamas jų išdalindavęs iki už 200 rublių, o dar daugiau tų draustų knygų išdalindavęs klebonas, kun. V. Senkus.

/Tas žinias gavo dr. J. Totoraitis iš kun. J. Vaišnoro tetos, kuri mokėsi pas kun. J.E. Miliauską lietuviškai skaityti ir rašyti./

10a Caras Mikalojus I 1841 m. gruodžio 25 d. dekretu pasisavino visus Kat. Bažnyčios turtus. Vieton to 1842 m. sausio 1 d. įsakymu įvedė dvasininkams algas iš valstybės iždo. 1865 m. XII.14 d. Aleksandro II įsakymu buvo uždrausta rinkti mokesčius kat. Bažnyčios naudai. /Žr. Liet. Enc., Boston, 1954, II p.307/

11. Labai charakteringas yra laiškas Dvasinių Dalykų Komisijos direktoriaus kunigaikščio Čerkaskio, rašytas 1865 m. vas. 2d. Seinų vyskupui Lubienskiui. Vyskupas siuntė popiežiui Pijui IX laišką per tos Komisijos rankas. Gavo pabarimą. Jis nušviečia to laiko rusų galvoseną ir siekius.

Kunigaikštis Čerkaskis rašė Seinų vyskupui:

"Su atsišaukimu 17/29 sausio šių metų šviesiai Galingas Ponas atsiuntei man pristatymą Jo Šventenybei popiežiui, kad įgaliotų dalykuose liečiančiuose iš pusės šv. G. Pono įvykdymą Aukščiausių nuostatų apie katalikų vienuolynus Lenkų karalystėje. Peržiūrėdamas tą pristatymą, negalėjau neatkreipti dėmesį į Šv. G. Pono pavartotus kai kuriuos išsireiškimus, rodančius, netinkamą iš Jūsų Ekscelencijos pusės pažiūrą į Aukščiausios Valios aptarimą ir reikšmę.

"Ir taip šv. G. Ponas, pranešdamas tarp ko kito Jo Šventenybei apie <u>skausmą</u>, kuris palietė Šv. G. Poną dėl Aukščiausiojo Ukazo 27 spalių /8 lapkričio/ 1864 m. pridedi, kad to pat ukazo nuostatai yra svetimi kanonų teisei, <u>vienuolių pašaukimui ir drausmei nepalankūs</u>, o paskui prašydamas suteikti vykdomą šiame dalyke valdžią, pamini apie kokias <u>liūdnas</u> dabar aplinkybes.

"Išdėstydamas Šv. Ponui visišką tokių ir tiems panašių išsireiškimų netinkamumą, lyg aiškiai smerkenčių tikslus užsibrėžtus mi-

nėto Ukazo ir išplečiant jį išleistų taisyklių, kuriuose daug yra skyrelių tam, kad vienuolynų dvasiškiją pakreiptų prie tikrų jos pareigų, atatinkamų vienuolių luomui, kad užtikrintų jos būvį ir kad tiksliai laikytų vienuolynų regulas ir drausmę, kurie tie aptarimai neteikia jokių aplinkybių nepalankių vienuolių pašaukimui ir drausmei, ir dėl to neprivalo duoti priekabės kokioms nors liūdnoms išvadoms, manau, kad Šv. G. Ponas, arčiau tą dalyką ištyręs, sutiksi su mano pastebėtu reikalingumu išmesti minėtus išsireiškimus iš savo rašto į Rymą.

"Tiksliai peržiūrėdamas jį Šv.G.ponas be abejonės lengvai rasi jame ir kai kuriuos kitus netinkamus išsireiškimus.

"Be to, kadangi tame rašte Šv.G.Ponas ~~be ab~~ prašai Apaštalų Sostą leisti sutikti su vienuolynų turtų alienacija, dėl to laikau reikalingu atkreipti Šv.G.Pono dėmesį, kad visoks vienuolynų turtas perėjo į iždo žinią pačia Aukščiausiojo ukazo jėga, ir tuo atžvilgiu negali būti ir nėra reikalingas sutikimas nei Šv.G.Pono, nei keno kito pašalinio,. Dėl to nereikia, kad Šv.G. Ponas tą aplinkybę pristatytum Apaštalų Sostui spręsti.

"Kai tik būsiu gavęs nuo Šv.G.Pono kitą tinkamai sustatytą raštą, pasiskubinsiu pristatyti kur reikia, prie to prašau Šv.G. Poną paliepti aprūpinti ir originalą ir nuorašą, ir vertimą paprastu paliudijimu ir antspauda, kurie formalumai nebuvo padaryti dabartinėje kopijoje ir vertime."

Vyskupo Lubienskio raštas ir šis jam atsakymas ištisai yra tilpę "Tiesos Kelyje" 1936 m. No.10. Kun Dr. J. Totoraičio straipsnyje: Marijonų Vienuolija nuo 1864 m. iki atgaivinimui."

11a Tas mintis įtaigojo carui Gudijos valdytojas M.N.Muraviovas 1831m. geg. mėn. raštu. Ir jis rado pritarėjų.

12. Tuo reikalu rašė "La Civiltà C/attolica" 1873 /III,508 ss./ Žr. UA. Floridi S.I. "Il servo di Dio G. Matulaitis, p.5, adn.10.

13. Žr. The History of Nations - Russia by W.R. Morfill, Vol.XV p.348.
14. t.p.p. 349-350.
15. t.p.p. 368c.
16. Žinių santrauka padaryta iš W.R. Morfill veikalo - Russia.

16a Apie katalikų Bažnyčios padėtį Rusijoje rašė padėties žinovai korespondencijas ir jas talpino Romoje leidžiamam tėvų jezuitų žurnale "La Civiltą Cattolica", k.a. Ivan Gagarin, Ivan Marynov, Eugenij Balabin, Pavel Pierling, A. Palmieri, OSA; rusų istorikas E. Šmurlo, ir daug kitų.

Kokiais klausimais ir kuriais metais rašė straipsnius žinovai minėtam žurnale, galima bent dalinai rasti veikalėly U.A. Floridi, S.J. "Il Servo di Dio G. Matulaitis e la conversione della Russia" Roma, 1957, p.6, išn.11.

"Vienuolių bendruomenei buvo griežtai uždrausta caro valdžios rinktis į kapitulą, rinkti vyresniuosius, buvo uždrausta šauktis aukščiausios Romos popiežiaus valdžios ar turėti su juo santykių, buvo įsakyta visiems pasiduoti vyskupo valdžiai, kuriems priklausė teisė skirti vyresniuosius. Vienuoliai kunigai negalėjo padėti parapijose pasauliniams kunigams, nei pasišvęsti jaunimo mokymui bei auklėjimui, ar užsiimti kuriuo nors socialiu darbu, ar labdarybe," rašo U.A. Floridi, S.J. op.c.p. 11.

17. Pasaulio Lietuvių Žinynas, Anicetas Simutis, 1958, New York p.31.
18. "Draugas" 1949 m. No.102 p.4
19. Arkiv. Jurgis Matulevičius 1933, p.5-6, rašo kun. J. Sakevičius. Bet Helen Ann Matulaitis - Kelly /4410 W. 176 St. Cleveland 11, Ohio/ rašo man, kad jos seneliai: Andrius ir Uršulė Matulaičiai turėję sūnus: Joną, Jurgį, Antaną, Andrių ir Vincą ir tris dukteris, du kurių dvi: Ona ir Marija atvyko Amerikon, o trečioji jauna mirė Lietuvoje

D.T. Brolis Vincas turėjęs 7 dukteris; išaugo šešios. Jų viena yra H.A. Matulaitis - Kelly - /buvo Kalinauskas/.

Neturint metrikų knygų ir jų negalint pasiekti, tenka tik prielaidomis verstis, būtent, kaip D.T. Jurgis gavo per krikštą du vardu, taip galėjo būti ir su jo vyresniais broliais, o namiškiai ir kiti vadindavo juos vienu vardu. Tik šiuo būdu, atrodo, galime išaiškinti, kodėl tikras arkif. ∤ brolis Vincas Matulaitis atsirado Cleveland, Ohio.

Ta proga norisi pažymėti, kad Matulaičių giminė buvo gausi. Jono Balaikos teigimu, /jis vedęs Oną Matulaitytę iš Bitikų/ kurs yra gimęs apie 1884 m., D.T. tėvas Andrius Matulaitis turėjęs 6 ar 7 dėdes ir 1 tetą ir labai daug pusbrolių. Jų tarpe ir buvo mano senelis - Kazys Matulaitis, ir Onos Stulginskienės - Matulaitytės tėvas Matas Matulaitis.

20. Andrius Matulaitis, D.T. Jurgio brolis /1856.XII.1 - 1932.III.1d./ 1879 m. jis baigė Marijampolės gimnaziją ir 1886 m. Maskvos Universitetą, fizikos - matematikos fakultetą. Iki 1920 m.tarnavo Valstybės banke Maskvoje. 1920 m. grįžęs į Lietuvą, dirbo Finansų Ministerijoje valdininku ypatingiems reikalams, vėliau finansų dep. vicedirektorium ir Taupomųjų Valstybei kasų direktorium. 1926.VII.1 - 1932.III,1.

1927.IV.20 - 1928.III.23 ėjo ir vyr. kredito įstaigų ir kooperatyvų inspektoriaus pareigas /Lietuvių Enc. XIII, P.514/.

21. Tais pat 1874 m. padarė labai slegiančio įspūdžio rusų valdžios įsikišimas į katalikų laidotuves. Nukentėjo Marijampolės marijonai: kun. V. Senkus ir du jo vikarai: kun. Vincas Žieminskis ir kun. Simonas Šalaševičius. Nubaudė rusų general - gubernatorius marijonus už tai, kad plentų viršininko Ledochovskio karstą pavedė bažnyčion įnešti katalikams nešėjams, o nedavė tai daryti evangelikams, nors, gen.-gubernatoriaus pavedamas vyskupas skun-

dą ištyres, išklauses pasiteisinimo, kaltinamuosius religiniu fanatizmu, išteisino. Kun. V. Senkus pabartas ir gen.-gubernatoriaus nušalintas iš vienuolyno prokuratoriaus vietos, rašo kun. Dr. J. Totoraitis "Tiesos Kelias" 1936, No.11, p.605-619.

22. Marijampolė yra įkūrę marijonai tarp upelio Javonies ir Šešupės greta Starpolės /seniau Pašešupiok./ miestelio 1758 m.

Iki 1783 m. ji buvo Prienų parapijos filija.

Nuo 1777 m. Marijampolėje veikė parapijos mokykla ir kiek vėliau - aukštesnioji marijonų mokykla, turėjusi per 100 mokinių 1792 m. Ji išsilaikė per visą vokiečių okupacijos laiką, bet 1817 m. patekus rusų valdžion, marijonų aukštesnioji mokykla buvo panaikinta. Sasnavoje ir Adomiškėse slaptas marijonų mokyklas rusai surado ir panaikino 1837 m. Nuo 1864 m. XI. 4d. buvo surusintos visos Lietuvos, aišku, ir Marijampolės, par. mokyklos. Žr. Draugas 1949 No.102, p.4.

23. Dr. K. Grinius atsiminimuose teigia, kad "atėjes tenai, radau penkis mokiniukus, jų tarpe ir Jurgį Matulaitį. Jis buvo trečioj klasėje. Tai buvo 1883 metais."

Yra žinių, kad Jurgis M. baiges pradinę mokyklą 1883 m. /Liet. Enc./ Tuo pat laiku J.M. negalėjo būti trečioje gimnazijos klasėje, nes ketvirtą baigęs 1887 m. dėl ligos iš jos pasitraukė.

24. /t.p./ "Kai klausinėdavau /pamokų/ Jurgutį - nebuvo su juo bėdos. Mokinosi, savo pamokas mokėdavo. Pažymius gaudavo geresnius kaip vidutiniškus. Buvo labai ramus. Su juo jokių konfliktų neturėdavom. Kiti sniegui atsiradus kaudavosi, užpuldavo kitus bendrabučius, o Jurgutis tuose dalykuose nedalyvaudavo. Jau tada pastebėjau jį šlubuojant. Jį prižiūrėdavo, kas sekmadienį lankydavo jo sesuo Monika /Emilija K.M./, o brolį Joną gal tik kartą mačiau, kai atvyko parsivežti jo į namus.

"Taip mes pragyvenome metus. Liko atsiminimas, kad Jurgis bu-

vo geras vaikinas. Kai paklausdavau, kodėl šlubuoja, atsakydavo - nieko, taip sau. Matyt, kad jau tada buvo prasidėjusi formuotis kaulų džiova."

25. Ark. J. M. p.10.

26. Il Servo di Dio Giorgio Matulewicz - Matulevičius, P.C. Rėklaitis, MIC. 1955, Roma, p.11. Mokytojas Jonas Matulevičius yra vienų vadinamas D.T.Jurgio dėde, o kitų - pusbroliu. Pusbroliu ji laiko kun. Dr. St. Matulis, MIC. /žr. Liet. Enciklop./

26a Vysk. J. Staigaičio žiniomis, Jonas Matulevičius - mokytojas, ištarnaves pensiją, apleido Kielcus, apsigyveno Suvalkuose ir ten valstybinėje gimnazijoje dėstė lietuvių kalbą. Žr. Ark. J.M. p.88.

27. Beatifikacijos bylos metu Šv. Apeigų Kongregacija pripažino jam tėvų pavarde, Matulaitis. Žr. tos Kongr. Prot. No.829-11/959.

28. Ark. J.M. p.101-103.

29. Ark. J.M. p.15.

30. Kan. P.Dogelio teigimu, toji slapta klierikų gi organizacija veikė Kaune 1894-1899 m. Minima paskaita buvo pasirašyta vien "Jurgis." Klierikai nežinoję autoriaus. Paskaitoje - referate buvo rišamas patriotizmo ir kunigo pašaukimo klausimai. Kan. P.Dogelis rašo: "Mums, jauniems klierikams, sąžinės bailumui pašalinti, atėjo mintis atsiklausti seminarijos vadovybės, kaip ji į tuos klausimus žiūrinti. Taigi, tą referatą patys perskaitę, perdavėm jį rektoriui J. Dovydaičiui. Praėjus apie mėnesį laiko rektorius jį mums grąžino, pareikšdamas, kad kas čia parašyta yra tiesa, bet tai yra dinamitas" /žr. Ark. J.M. p.120/.

31. Žr. Ark. J.M. 30p. "Kratos metu Akademiją atstovavo bažnytinės istorijos profesorius J. Klopotovskis, Akademijos inspektorius lenkas. Žandarai rado J. Matulevičiaus straipsnį ir parodė Klopotovskiui. Tas pasakė, kad tai esantieji lotyniški studento

užrašai iš bažnytinės istorijos paskaitų ir rankraštį pasiėmė sau. Žandarai nemokėjo atskirti lietuvių kalbos nuo lotynų. Kitų įtariamų dalykų nerasta, ir J. Matulevičius liko neareštuotas. Grąžindamas jam straipsnį, Klopotovskis išbarė už traukimą istaigos į pavojų."

32. Žr. Ark. J.M. p.172-173. "Pamokslininkas aiškinęs išdidumo bei puikybės pasireiškimą įvairiuose luomuose. Piemenukas, girdi, didžiuojasis ir keliąsis puikybėn mokėjimu geriau už kitus botagu pliaukštelti. Pusbernis rodydamasis, kad pajėgiąs tiek, kiek bernas; bernas vėl stengiasis pralenkti net patį šeimininką. Šeimininkai, neturėdami vieni prieš kitus kuo didžiuotis, tai bent tuo, kad gali daugiau išgerti svaigalų ir pan. Kai kurie taip besirodydami savo jėgomis prageria ne tiktai visą savo ūkio pelną, tarnų algas, geresniuosius drabužius, bet perleidžia per savo gerklę net visą ūkį su trobomis, tvoromis, padarais ir su gyvuliais..."

32a Floridi, Il servo di Dio G. Matulaitis, p.7 nurodo imąs žinią iš "Dirva - Žinynas" 1903, spalio m. pp. 43-69.

33. Summarium ex officio super scriptis, 1959 Roma, p.2 Ark. J.M.p.12.

34. Ark. J.M. p.17-18. Dievo Tarno pusbrolis, kun. Kazimieras Jurgis Matulaitis, mokėsi Friburge 1896-1900 metais, prisidengęs slapyvardžiu: Jurgis Kaz. Daugirdas iš Gudijos Pilekalnio; jis dažnai sueidavo D.T.Jurgį, žinojo apie jį daug. Jis teigė, jog Friburge gydytojas pataręs kun. Jurgiui, kurio rankų kaulai buvo džiovos suėsti, nupjauti rankas. Tai būsianti lengvesnė operacija, negu skusti kaulus. Bet Dievo Tarnas pasirinko velyk skaudžią operaciją, negu palikti be rankų ir be teisės laikyti šv. Mišias. /Žr. "Draugas 1949, No. 102, p.4/.

Bet šis jo teigimas, kad abiejų rankų kaulai buvo džiovos suėsti, nėra tikras: džiovos paliesta buvo viena ranka ir viena koja.

35. Rusų vyriausybė buvo uždraudusi katalikų kunigams eiti mokslus užsienių universitetuose. Kuriems pavykdavo į universitetus įsirašyti, rašėsi slapyvardžiais. (Atrodo, kad) D.T. Jurgis Friburgo universitete buvo žinomas kaip Montvydas Narbutas; /žr. Il servo di Dio G.M. U.A. Floridi, S.J. 1959, p.7/, nors Gener. Postulatorius savo "Teigimuose" No. 1b mini jį pasivadinus Montvydu. /articoli per Il Processo Informativo, 1953 p.8/ ir kun. A. Sabaliauskas teigia, kad jis Friburge vadinesis ~~ku~~ "Montvydu" /žr.Ark. J.M. p.104/, nes Floridi naudojosi paskutinėmis žiniomis, patekusiomis į Marijonų Archyvą Romoje.

36. Nors kun. M, Višnievskis, MIC., mokėsi Friburgo universitete 10 metų vėliau negu D.T. Jurgis, bet mokslo darbas, jo kryptis, visa nuotaika ir aplinka buvo išsilikę tokie pat, kaip 1899-1902 m.

37. Ark. J.M. p.102-103.

38. Ark. J.M. p.16.

39. Ark. J.M. p.31.

40. Ark.J.M. p.31 Vysk. P.Būčys pastebi: "Ateities istorikas stebėsis, kodėl Lenkija nepakentė J. Matulevičiaus Vilniuje. Jis tai supras atsiminęs, kaip svarbi priemonė kai kuriomis politinėms organizacijoms - kerštas."

40a Friburge Matulevičius buvo vien dėlto, kad A.M. Weiss buvo didžiausias tuomet gyvas apologetas. Weiss'o apologetinis darbas nuo kitų didžiųjų pasaulio apologetų skiriasi savo visuomeniškumu. Tai darė įtakos Matulevičiui," rašo vysk. P.Būčys; žr.Ark.J.M.p.35.

41. D.T. Jurgio disertacija "Doctrina Russorum de statu institiae originalis," buvo atspausta Krokuvoje 1903 m. "Typis W.R. Alczyc et Sociorum." Ji sudomino įvairių kraštų kat. teologus, atskleisdama stačiatikių - provoslavų teologų mokslą ir jų pažiūras. Apie kun. Jurgio knygą plačiai parašė Romoje leidžiamas tėvų jėzuitų žurnalas "La Civilta Cattolica" 1904, II. 33.

"Nežinome tikrai", rašo U.A. Floridi, "kodėl Dievo Tarnas pasirinko savo disertacijai šį klausimą. Bet su juo kartu buvo ir jo draugas, atkūriant tėvų marijonų kongregaciją,... tai vyskupas Petras Pr. Būčys. Jis sako, kad Petrapilio Akademijoje buvimo metais, kur abudu kartu buvo pirma studentai, o paskui profesoriai, dažnai kalbėdavesi, kaip išgelbėti Bažnyčią ir vienuolinį gyvenimą Rusijoje.

"Aišku, visupirma reikėjo apginti katalikų mokslą, bet negalėjo pamiršti ir jo praplatinimo. Ir abudu sutarė, jog būtinai reikia gerai pažinti tiek gyvenimą, tiek atsiskyrusių brolių /stačiatikių, K.M./ mokslą, kad nepadauginus klaidų ir jo labiau, einant klaidingu uolumu, jų nepamažinti." /Op.c.p.8/.

12. Ark.J.M. p.101.

12a Kai kurie klaidingai manė", rašo U.A. Floridi, S.J., "jog, jei stačiatikiai priimtų Romos popiežiaus valdymo primatą ir Šventosios Dvasios paėjimą iš Tėvo ir Sūnaus, beveik neliktų skirtumų tarp Katalikų Bažnyčios ir stačiatikių rusų Bažnyčios. Nėra nieko klaidingesnio. Knyga, kurią turime savo rankose, tai įrodo. Šio veikalo autorius, kuris su dideliu stropumu parašė daktarato kvotimams Friburgo universitete savo tezę, nurodo didelį klaidų skaičių pas žinomus rusų teologus; ir tos klaidos sugadino visą jų krikščionišką mokslą; pavyzdžiui, kad deuterokanoninės knygos nesančios įkvėptos, kad lotynai neturį tikro pirmapradės nuodėmės supratimo; kad Švč. Mergelė Marija nebuvo pradėta be gimtosios nuodėmės; kad Sakramentai neveikia savaime "ex opere operato"; kad Sutvirtinimo Sakramentas neteikia nepanaikinamos žymės, charakterio; kad moterystė vė nėra visiškai nesuardoma, ir t.t. ir t.t.

"Išskaičiaves skirtumus bendrai, autorius nuodugniai ima kalbėti apie jų klaidas pradinio teisingumo klausime. Jis apima visus rusų teologus. Nurodo, kad minėtosios klaidos nėra privačių

rusų teologų nuomonė, bet jos yra priimtos šventojo Sinodo, kad tas yra bendras ir viešas rusų tikėjimas.

"Kas link šio veikalo, kuris aptaria rusų mokslą apie pradinį teisingumą, gali būti didelio svorio ir didelės naudos knyga" /Op. cit.p.7-8/.

43. Ark. J.M. p.101-102.

43a Dr. Savickis gydė kun. Jurgį dovanai ir ligoninėje ir Platerytės mokyklose, kaip liudija prof. E. Jarra "atsiminimų" 15p. Pareikšdamas padėką gydytojui Savickiui, kun. Jurgis padovanojo auksinį laikrodėlį su Čenstakavos Dievo Motinos emaliuotu paveikslu jo dukrelei Stasei.

44. O. Labanauskaitė, Arkiv. J.M. p.13 ir Vysk. P.Būčys rašo, kad tuo metu Varšuvos valstybinėse mergaičių gimnazijose pastebėta užsikrėtimas socializmu, ir dėlto daug mokinių buvo pašalinta. Jos visos ėmė plaukti į privatinius pensijonatus ir juo užkrėtė revoliucijos dvasia. Tą pastebėjo ir Platerytė savo įstaigoje. Pensijonato direktorė bandė daryti priešingos įtakos, bet pasijuto negalinti. Šauktasi kapelionų pagalbos, bet ir iš to nepastebėta naudos. Tada dr. Savickis Platerytei paminėjo gabų kunigą, rengiamą mirčiai priemiesčio ligoninėje. Platerytė jį iš ten išėmė, aprūpino vaistais, apmokėjo gydytojus ir išgelbėjo kun. J. Matulevičių nuo mirties, /žr. Ark. J.M. p.18/.

44a Prof. E. Jarra, Atsiminimai, rankraštis, p.4-5.

45. Ark. J.M. P,107-108.

46. Ark. J.M. p.19.

47. Ark. J.M. p.88.

48. Vidaus pablogėjusios padėties verčiamas, caras Nikalojus II 1905m. bal. 17d. paskelbė tikėjimo ir kitas piliečių laisves.

49. Žr. Ark. J.M. p.111.

50. Tuose kursuose dalyvavo keletas kunigų iš Lietuvos. Prof. M.

Biržiška rašo, kad ta proga "Žarijoje" buvo įdėtas straipsnelis, nukreiptas prieš socialinį kunigų veikimą. "Kun. dr. J. Matulaitis - Matulevičius vienas kursų, lietuvių kunigų vardu per katalikų spaudą, /rodos, "Šaltinyje"/ "Žarijai", kiek prisimenu, pasikelbė atvirą laišką. To atsakymo rimtumas ir drąsa mums, susispietusiems prie "Žrijos", padarė didelio įspūdžio" /žr. Ark. J.M. 147p./.

51. Ark. J.M. p.102.

52. Ark. J.M. p.35 Prof. E. Jarra mini, kad Julius sirgęs "pažangos baime" /žr. jo atsiminimų pp. 13-14,/.

53. O. Lab. Ark. J.M. p.15-16. Kaip ir kiek pasitarnavo kun. Jurgis lietuvių katalikų politikai, nulemdamas Lietuvių Krikšč. Demokratų Partijos programos turinį ir savo autoritetu nuramindamas beabejojančius, kad krikščionių demokratų partijos užsimotoji pravesti Lietuvoje žemės reforma visai sutinka su katalikų Bažnyčios tradicine pažiūra į nuosavybę, galima plačiau rasti O. Labanauskaitės veikale "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius" 1949, Putnam, Conn. pp.16-19.

54. Ark. J.M. p.35 Kaune jis surengė socialinius kursus 1909 m. sausio 2-5 d. /Ark. J.M. p.36/.

55. Ark.J.M. p.111.

56. Ark. J.M. p.115. Žinias teikia Dr. J.Januškevičius.

57. Ark. J.M. p.96.

58. Ark. J.M. p.108. Apie pirmąją prof. Jurgio paskaitą ir jos turinį smulkiai atpasakojo Dr. J. Januškevičius "St. Peterburger Herold" 1907 m. lapkr. 7 d. 303 nr. /žr.A.J.M. p.115-116./.

Kan. Mykolas Vaitkus 1955 m. birželio 25 d. "Draugo" priede p.3 rašo:

"Pirmasis įspūdis neblogas: naujasis profesorius, stambokas vyras, nors ir negrakštus, bet ir nepermasyvus, nors ir neelegan-

tiškas, bet padoria išvaizda bei nešiosena. Eina sunkiai, truputį šlubuodamas, bet tai nesudaro neestetinio įspūdžio: rodos, jam taip ir reikia. Galva didelė, veidas apvalus, kakta plati ir augšta, lūpos lietuviškai malonios, nors šį kartą santūriai sučiauptos, ir tik nujausti tegalima, jog užu jų geras šypsnis slypi. Bet akys! Jos giliai rymo savo išsikišusioj pastogėj - po galinga kakta - ir tame šešėly atrodo nepaprastai didelės ir tamsios, nors tokios iš tikrųjų nėra. Jos suteikia veidui ne tik rimtą, bet ir kiek rūstų atspalvį... Bet šį kartą jos pusėtinai nuleistos, natūraliai kukliai, bet visai nebailiai. Su pastanga atsiklaupęs prie katedros ir be afektacijos rimtai bei pamaldžiai atkalbėjęs paprastąsias maldeles, jis apysunkiai sėdas, valandėlei pakelia į mus savo akis /tartum būtų koks spindulys tvykstelėjęs pro prasiskyrusius debesius/, taip nuoširdžiai maloniai, kukliai, lyg tartum kaltai šypsodamas, ir, b vėl jas nuleidęs į savo užrašus, ima kalbėti, vis kartais taip pat pakeldamas akis ir lyg šviesiu bei šiltu spinduliu mus glostydamas."

59. Ark. J.M. p.111.
60. Ark. J.M. p.19. Vysk. P.Būčys pastebi, kad prof. Jurgio keliamieji sociologiniai klausimai ir jų galimas sprendimas, visada derinasi su katalikybe, nes jis buvo dogmatinės teologijos žinovas, specialistas.
61. Ark. J.M. p.97.
62. Ark. J.M. p.116.
63. "Draugas" 1955.VI.25.
64. Žr. Ark. J.M. p.20.
65. Ark. J.M. 173-175p.
66. Žr. Ark. J.M. p.116-117.

66a U.A. Floridi, S.J., Il servo di Dio...p.8.

67. Žr. "Lietuvis" 1927 m. Nr.20; Ark. J.M. p.119.

68. Kun. Dr. J. Totoraitis, Sūduvos Suvalkijos Istorija I, Kaunas 1938m. p.455 "Atnaujinta Marijonų vienuolija ir jos įstaigos". Tai buvo 1908 m. vasarą. Atvyko jis kartu su prof. P.Būčiu. Žr. kun. A. Petrausko atsiminimus. Ark. J.M. p.173.

"Matulaitis, protarpiais parvažiuodamas į savo gimtąją parapiją, kur jis buvo pakrikštytas ir buvo gavęs iš tėvų marijonų pirmą pagrindinį tikėjimo mokslą, liūdėdamas matė, kad garbingas marijonų ordinas yra paskirtas išnykti. 1908 m. pasiliko tik trys vienuoliai: generolas kun. Vincentas Senkus ir du jo draugai. Sekdamas kapucino tėvo Honorato pavyzdžiu, kurs įkūrė Rusijoje įvairias slaptas bendrucmenes, Dievo Tarnas sumanė panašiu būdu atgaivinti marijonų ordiną," rašo U.A. Floridi, Il Servo di Dio G. Matulaitis, pp.10-11.

69. "Tėvynės Sargas" No.4, 1948 m. p.257.

70. Ark. J.M. p.39 ir "Marianus" Romae 1956 3/15/ p.98-103. Minimą įgaliojimą ir prašymą kun. V. Senkus parašė ir pasirašė 1909 m. liepos 20 d.

71. Marianus, 1956, Nr.3 /15/ p.100. Yra ten pilnas prašymo nuorašas.

72. Marianus, 1956 Nr.3 /15/ p.102.

73. Marianus t.p.p.103. dok.IV.

74. S. Congr. de Rel. N.3544, 1909 m. 2 aug. /N 3544/09/

75. Ark. J.M. p.40; Marianus l.c. p.103, dok.V.

76. Ark. J.M. p.41-42.

77. Marianus 1959. 1/16/ p.33 doc.IV.

78. Ark. J.M. p.116.

79. Ark. J.M. p.21

80. Marijonų Vienuolija, 1931, p.20.

81. "Marianus" 1/16/ 1959, p.28, kun. St. Matulis. Dekreto N. 3544/09.

82. Ark. J.M. p.21 ir p.42. Tais pat metais, 1910, be atsiklausimo ir sutikimo jis buvo paskirtas Kielcų vyskupijos kanauninku.

82a Marianus, Roma, 1956, Nr. 2/14/ p.63. Kun. Kazimieras Pestynikas, kun. Motiejus Gylys /Gillis/ ir kun. V. Senkus /Sękowski/ 1892 m. lapkričio 24 d. rašo Seinų vyskupui prašymą, kad pripažintų kun. V. Senkų vienuolijos vadovu ir apie tai praneštų civilei vyriausybei, kad juridiniai ir laisvai galėtų eiti vienuolijos vadovo ir Marijampolės klebono pareigas.

83. Kun. P. Augustaitis 1911 m.1-VII rašė "Vadovo" Nr. 35 rašė: "Ypač daug rūpinosi bažnyčią padidinti, pagražinti."

Kun. Dr. J. Totoraitis Sūduvos - Suvalkijos Istor. I d. p.450 etc. rašo: Kun. V. Senkus: "Buvo visiems paprastas, meilus, labai iškalbus, Dievo meile degąs tikėjimo tiesų skelbėjas, užsipelnė tuo geriausią visų atmintį. Savo žymiu rūpesčiu padidino Marijampolės bažnyčią, pristate du gražiu jos pryšakyje bokštu ir po koplyčią iš šonų, papuošė vidų, įdėdamas į vietą lubų skliautus." Il Servo di Dio Giorgio M.M., p.23 rašo, jog kun. V. Senkus mirė bal. 10 d.

84. Ark. J.M. p.21. Kun. J. Tilvytis /ark.J.M. p.123/ suklydo dėl metų. Jis rašo, kad tos pirmosios lietuviškos kunigų rekolekcijos buvo 1910 m.. Pats Dievo Tarnas rašė 1912 m. vas. 8d. kun. dr. A. Staniukynui Chicago, Ill.: "Laikiau pereitą vasarą Kaune kunigams rekolekcijas." Tai jos buvo 1911 m.

85. Ark. J.M. p.21.

86. Ark. J.M. P.123, 124.

87. Ark. J.M. p.117. Rašo apie tai dr. J. Januškevičius.

87a 1911 m. Romoje "la Civiltà Cattolica" pranešė apie Bažnyčios persekiojimą Rusijoje, ieškant slaptų vienuolynų. Policija kratė privačius butus, klebonijas. Jei kur rasdavo altorėlį, liturgine knygą, stulą, skelbė atradę slaptąjį vienuolyną. Tuo metu nukentėjo nemažai asmenų Kamenec, Žitomiry, Kijeve, Petrapily, Varšuvoje, Polocke ir kitose vietovėse, rašo A.U. Floridi, S.J.

"Il Servo di Dio G. Matulaitis". p.11.

La Civiltà Cattolica 1911 m., IV, 391 p. rašė, kad Rusijos vidaus reikalų ministeriui reikalaujant, turėjo būti atleisti iš pareigų kunigai, kurie buvo policijos įtariami, jog ką nors žino apie slaptus vienuolynus.

Iš tos pat rusų valdžios, 1910 m. lapkričio 4 d. aplinkraščio vyskupams aišku, kad nėra leidžiama steigti ar platinti nei šv. Pranciškaus tretininkai, nei Maldos Apaštalavimas; jų platinimas įskaitytas tarp kriminalinių nusikaltimų.

88. "Užrašai" p.80. Tas žinias D.T. Jurgis rašė jau būdamas Šveicarijoje.

89. Ark. J.M. p.42.

90. Vyskupas Justinas Staugaitis atsiminimuose rašo apie tą prof. Jurgio žygį: "Prisipažinsiu, šitas kun. Jurgio žygis man nepatiko. Žinojau, kad kun. Jurgiui iš Petrapilio buvo atviras kelias į vyskupus. Man rodosi, kad tai būtų Ø stačiai Dievo Apvaizdos siųstas vyskupas. Tuo tarpu kun. Jurgis, kaip man tuomet rodėsi, pats visai be reikalo pasitraukia iš to kelio. Vienuoliai geras dalykas, bet jie kuriasi mums visai svetimame krašte. Tuomet valdę mus rusai juk į Lietuvą tų vienuolių neįsileis. Žinojau, kad naujieji Marijonai iš Šveicarijos mano persikelti į Ameriką. Bet ar verta į Ameriką eksportuoti geriausieji mūsų kunigai? O tokių kaip tik visa eilė /kun. Būčys, kun. Dvaranauskas, kun. Totoraitis/tuoj įstojo į ø naujuosius Marijonus. O Lietuvoje tiek ir taip svarbaus darbo!"

91. Ark. J.M. p.102.

92. Ark. J.M. p.42-3.

93. Ark. J.M. p.112 Klaidingai yra čia įrašyta "Rugsėjo 15 d." turėjo būti rugpjūčio 15 d. Kun.M.V. rašė lenkiškai; vertėjas neatskyrė mėnesių vardų.

94. Kelionė į Romą. Relacija, p.9.

95. Reliacija p.11.

96. Ark. J.M. p.112.

97. "Užrašai" 1953 m. Londonas, p.83. Minimus žodžius jis užrašė 1912 m. lapkričio 18 d.

Kun. Dr. J. Totoraitis rašo, kad "sugrįžes į Friburgą su Apaštalų Sosto nurodymais, kun. J. Mažulevičius ėmė tvarkyti ir atsidėjęs vadovauti novicijatui. Naujuose Marijonų įstatuose yra pažymėta, kad marijonai rūpinsis ir mokslu. Tai turėdamas galvoje ir, be to, kad pašaliečiai žmonės nekreiptų į tai dėmesio, novicijatą pavadino mokslo namais /domus studiorum/" Žr. Ark. J.M.p.43.

98. Kun. Jurgis Kolesinskis /1836.IV.14 d. - 1912.III.5/ kilo iš Romanukų kaimo, Punsko par. 1853 m. įstojo į marijonų vienuoliją, 1858 m. gavo kunigo šventimus. 1863 m. kapelionavo sukilėliams 5 mėnesius; pakliuvo rusų nelaisvėn ir buvo pasmerktas sušaudyti. Kalėjime Jonas Petrauskas pasisiūlė bausmėmis pasikeisti: jis gavo 20 metų sunkių darbų kalėjimo. Pasikeitė rūbais. Nakčia buvo sušaudytas tariamasis Kolesinskis, o Petrausko vardu pasivadines kun. Jurgis išvyko su kitais nubaustais sukilėliais į Janiseiską, km. Tinčecką. Tik 1886 m. gavo leidimą grįžti į Lietuvą. Marijampolėje paaiškėjo asmuo. Pateko į teismą. General - gubernatorius leido jam grįžti Sibiran ir ten laisvai eiti kunigo pareigas, bet jis pasirinko laisvę. 1890 m. jis jau Mahonoy City, Pa. Buvo vyskupo paskirtas Pittston, Pa. liet. par. klebonu, bet 1891 m, tą vietą jis perleidžia kun. Zlotožinskiui, pats veikia Sheboygan, Wis. 1892 m. kovo 2 d. Chicagos Arkivyskupas Edv.Quigley /NB. Arkiv. Jokubas Edvardas Quigley DD. buvo atkeltas į Chicagą 1902 m.XII iš Buffalo, N.Y./ paskyrė kun. Jurgį Kolesinską pirmos lietuvių organizuojamos Chicagoje parapijos klebonu ir tai parapijai parinko šv. Jurgio vardą. Suorganizavo parapiją,

rado jai kleboną - kun. M.Kraučūną, išvyko ir gyveno daugiau negu 7 metus Terre Coupe, Ind. Iš ten sugrįžo Chicagon Vikarauti pas kun. M.Kraučūną. 1911 m. XI. 22d. Spring Valley, Ill. mirus kun. Valaičiui, ~~ayv~~ nuvyko kun. Jurgis Kolesinskis laikinai užimti mirusio vietą, kol atvyks iš Lietuvos šaukiamas kun. A. Deksnys. Jis atvyko 1912 m. II. 12d. Begrįždamas Chicagon, kun. Jurgis peršalo, apsirgo plaučių uždegimu ir 1912 m, kovo 5 d. mirė. Laidotuvėse buvo vysk. Rhode ir labai daug kunigų. Palaidotas šv. Kazimiero kapinėse Chicagoje.

99. "Užrašai" p.128-9.

100. Laiškas kun. A. Staniukynui 1914.III.6 /Nr.12/ 2p.

101. 1914.III.6d. laiškas.

102. Ten pat.

103. Ark. J.M. p.89. Apie jas rašo P. Būčys: 1914 m. Seinų vyskupas J.E. Antanas Karosas surengė savo vyskupijos kunigams rekolekcijas Marijampolėje,. Jas vedė...J.Matulevičius. Ir tos rekolekcijos taip pat buvo pirmos Seinų dijecezinės rekolekcijos lietuvių kalba. Pirmiau jos būdavo Seinuose ir lenkiškos". Žr. Ark. J.M. p.21.

103a Būdamas Krokuvoje, aplankė Juozą Stanislovą Pietrzak, kuris, mirus baltųjų marijonų kun. Bernardui Pielasinskiui, /1914m./, save skaitė baltųjų marijonų paveldėtojumi. Atlankė Čenstakavą, nes josios garsiąją šventovę buvo siūloma pavesti tėvų marijonų globai. Užsuko taip gi į Vloclovką pas vietos vyskupą pasitarti apie kunigus, kurie pareiškė noro įstoti į marijonų vienuoliją.

104. Ark. J.M. p.43 prierašas.

105. Ark. J.M. p.102. Apie artimus, draugiškus santykius tarp Msgr. Achilles Ratti, kuris buvo Nuncijus Varšuvoje ir vėliau buvo išrinktas popiežium Pijum XI, ir D.T. Jurgio liudija 1929 m. Lubline išleistas veikalas "Ojciec šw. Pius XI į jego pontyfikat" sudėtinis veikalas; redagavo kun. A. Szymanskis p.126-133, apie kurį

kalba prel. Mykolas Krupavičius /Ark. J.M. p.47/, bet ir pats D.T. Jurgis apie tai rašo. Pakartotinai pateikes 1925 m. geg. 1 d. atsistatydinimo iš Vilniaus vyskupo sosto prašymą Pijui XI ir jį išsamiai pagrindes 1925 m. birželio 27 d. rastu, į pabaigą rašo: "Mylimiausis Tėve, geriausiai žinau ir patyriau, kokį man parodei palankumą ir kaip tėviškai ir galingai vyskupija mane globojai. Pastovų man Tavo gerumo įrodymą turiu anuos palankiausius man laiškus, kuriuos tuoj, Aukščiausio Ganytojavimo pradžioje, man Tavo mažiausiam tarnui malonėjai suteikti. Ir net šiose vietovėse visi mano ir protarpiais kalba, kad aš apdovanotas esu Tavo Kilmingiausiojo Asmens ne vien dideliu pasitikėjimu, bet, ką aš vos ištarti galiu, net ypatingu draugiškumu. Ir po Dievo, tam Tavo gerumui ir man palankumui daugiausia pripažįstu, kad būdamas tokiose sunkenybėse galėjau šiaip taip eiti savo pareigas ir kad mano priešai nedrįso įvykinti tai, kuo tiek kartų grasino."

Tame pat rašte randame užuominą, ką turėjo nukentėti nuo lenkų Ap. Nuncijus Ach. Ratti: "Anuomet pats, Šventasis Tėve, gana tai esi patyręs, kurs, kaip Nuncijus Lenkijai buvai, ir nors ne ką kitą, kaip gera daryti stengeisi, nors visus apglobei didžiausia meile ir palankumu, nors pačią lenkų tautą taip daug pamilai, ir tiek daug ir tokiomis gėrybėmis apdovanojai, bet su kokiu piktumu ir smarkumu, įžulumu ir grasimanymais pradėjai būti puolamas, pats būdamas nekaltas ir beginklis."

106. Apie tos konferencijos darbus plačiau galima rasti: "Tautos Praeitis" 1959 m. I t. 1 knyga, p.111-113; /žr. Wheeler - Bennet, Brest Litovsk: The Forgotten Peace; I laida 1928m; II l. 1956 m. p.p. 104-276. Taip pat: Etienne Antonelli, Bolshevist Russia, London, 1920 m./. Taip pat 1917 m. rugsėjo 18-22d. į Vilnių susirinko pirmoji lietuvių Konferencija. Dalyvavo 214 visuomenės veikėjų. Jie išrinko 20 asmenų Lietuvos Tarybą, kuri pasisakė

už Lietuvos valstybės atkūrimą. Už keturių savaičių Rusijos bolševikai pagrobė valdžią. /1917.XI.17/

95 ~~106a~~ Laikinoji Lietuvos Vyriausybė pradėjo veikti tik po 9 mėnesių, 1918 m. lapkričio 11 d. Jos premieras buvo prof. Augustinas Voldemaras. Lietuvos kariuomenė pradėta organizucti 1918 m. lapkričio 23 d.

106b Žinios paimtos iš kun. dr. St. Matulio rankraščio pp.204-208.

107. Užrašai. Dienoraštis 1918.III.1 - 1919.XII.6. Rankraštis p.1-2 /110/.

108. T.p. p.3/111/.

109. T.p. p.3/111/ Nekalto Prasidėjimo Švenčiausios Panelės Marijos Seserų Kongregacija pradžioje trumpai buvo vadinama "Vargdienių Seselių" vienuolija, kaip tos, kurios patarnaus įvairiems vargdieniams:seneliams, ligoniams, našlaičiams ir t.t.

110. O. Labanauskaitė, Arkivyskupas Jurgis Matulevičius, Putnam, Conn. 1949, p.46.

111. Nuo 1907 m. nebuvo Vilniuje vyskupo, kai rusų valdžia pašalino iš Vilniaus vyskupą E. Roppą ir ištrėmė. Vyskupiją valdė Kapitulos rinktas vikaras prel. K. Michalkevičius.

112. Vilniaus vyskupo paskyrimas parėjo tada nuo dviejų instancijų: vokiečių okupacinės valdžios ir šv. Sosto. Bet abidvi instancijos lūkuriavo, nesiskubino. Tada pradėjo veikti Liet. Taryba. Daugiausia pritarimo sulaukė prel. K.Olšauskio kandidatūra, o ir vokiečių okupacinei valdžiai jis buvo priimtinas. Bet Vatikanas, patikslines gautas žinias, griežtai atsisakė nuo siūlomo kandidato.

1918 m. vasarą V. Taryba apsistojo prie kun. Jurgio Matulevičiaus kandidatūros. O. Labanauskaitė rašo, kad "Lietuvos Tarybai atėjo į pagalbą Žemaičių vyskupas Karevičius, iškeldamas kun. Matulevičiaus kandidatūrą ir įtikindamas vokiečių valdžią, kad tas

kandidatas yra visiems priimtinas. Bet Tarybos nariams kun. Matulevičius nebuvo pažįstamas - jiems atrodė, kad kun. Matulevičius gali būti menkas lietuvis patriotas, nes jis taip ilgai gyveno ir dirbo lenkų žemėse. Tarybai vis/dar neapsisprendžiant dėl kandidato, patiriama, kad ir Apaštalų Sostas remia kun. Matulevičiaus kandidatūrą ir ragina skubėti reikalą kuo greičiausiai tvarkyti. Taryba skubiai siunčia savo delegatus pas Matulevičių į Marijampolę teirautis, kokios linijos jis laikysis Vilniaus vyskupo pareigas eidamas ir ar jis sutiks būti statomas kandidatu /Žr. O.L., Arkiv. Jurgis Matulevičius p.24-25/.

113. Ką patyrė V. Tarybos delegatai Marijampolėje, randame jų pranešime: "Nuvykome į Marijampolę/. Atvykome vakare į marijonų vienuolyną, kur gyveno kun. Matulevičius, Čia mus pirmiausia pavaišino vakariene bendrai su visais vienuoliais. Po vakarienės nuvykome trise su kun. Jurgiu į vienuolyno sodą pasikalbėti be liudininkų. Trumpai ir aiškiai išdėstėme mūsų misijos tikslą ir laukėme atsakymo.

"Kun. J. Matulevičius išklausė ramiai susirūpinusiu veidu ir, mums kalbėti baigus, trumpai pasakė:

-Jūs norite mane pražudyti?

-Kodėl?

-Ar jūs manote, kad lenkai leis man ramiai dirbti? Jūs manote, kad jie nesigriebs visų priemonių norėdami mane iš Vilniaus pašalinti? Jūs norite mane paaukoti.

-Lenkai nėra Tamstai tiek priešingi, kiek kitam kuriam nors lietuviui kunigui. Kada Tamsta buvai Petrapilio Dv. Akademijoj, jie Tamstą labai gerbė ir lenkėsi Tamstos autoritetui.

-Gal būt, bet nepamirškite, -kitas dalykas Akademijos profesorius, o vėl kitas - Vilniau vyskupas. Lenkai lietuviui eiti vyskupo pareigas neleis.

"Po ilgokų ginčų ir išrodinėjimų kun. J. Matulevičius pagalvojęs pasakė:

-Na ka gi, jeigu Lietuvai mano auka reikalinga, aš neatsisakau. Bet žinokite, kad jūs mane siunčiate į pražūtį. Pavojaus aš nebijau ir savo asmens nebranginu, man tik baugu, kad aš save paaukosiu ir nieko negalėsiu padaryti.-

/Arkiv. Jurgis Matulevičius, 1933, Marijampolė, p.199-200./

114. Užrašai. Rankraštis, p.3/111/.

115. Užrašai. Dienoraštis p.4/112/.

116. Minimas oficialus laiškas yra pasirašytas Achilles Ratti, Apaštališkojo Vizitatoriaus Varšuvoje 1918 m. lapkričio 22 d. Jo lietuviškas vertimas tilpo ~~kuni~~ knygoje: Arkiv. Jurgis Matulevičius, Marijampolė, 1933 m. p.201:

"-Jo Malonybei Garbingam Kunigui Jurgiui Matulevičiui, paskirtam Vilniaus Vyskupu.

"Man įsakyta pranešti Jūsų Malonybei, kad Bullės, skiriančios Tamsta vyskupu, jau yra paruoštos Apaštališkoje Raštinėje. Bet, kadangi, viena, negali jos būti be pavojaus pasiųstos, o antra, greitas vyskupų sostų aprūpinimas dabar labiausia yra reikalingas, tai Jo šventenybė Šventasis Tėvas BENEDIKTAS Penkioliktasis suteikė Jūsų Malonybei galią, nelaukiant minėtųjų Bullių, tuojau iš katalikų vyskupo rankų priimti vyskupo šventimus ir Jums paskirtą vyskupų sostą, tačiau pirmiau atlikus tikėjimo išpažinimą ir padarius priesaiką, kaip įsako įstatymai, ir išlaikius visą kitą, ko reikalauja teisės.-

Jį parvežė iš Varšuvos kun. V. Dvaranauskas."

117. Užrašai, Dienoraštis, p.4/112/.

118. T.p. p.5/113/.

119. T.p. p.5/113/.

120. T.p. p.6-7/114-115/.

121. T.p. p.7-8-9/115-117/ Teisingai O.Labanauskaitė savo veikale "Ark. Jurgis Matulevičius" p.27-8, pastebi, dėlko nedalyvavo ingrese Lietuvos Valst. Taryba. "Naujam vyskupui ingresą į Vilniaus katedrą ruošė kapitula, susidedanti beveik iš vienų lenkų. Tuo metu Vilniuje yra /buvo/ net trys valdžios: okupacinė vokiečių valdžia, viešai bepradedanti reikštis Lietuvos Valstybės Taryba ir slapta lenkų Taryba, su kuria tesiskaitė vieni lenkai. Kadangi lenkų Taryba veikė slaptai, tai vyskupo ingreso metu nenorėjo pasirodyti viešai katedroje garbės vietose; kad negalėtų ir Lietuvos Valstybės Taryba pasirodyti katedroje viešai ir oficialiai, lenkiškoji kapitula atsisakė ducti Lietuvos Tarybos nariams garbės vietas katedroje. Dėl tos priežasties Lietuvos Taryba oficialiai vyskupo ingrese nedalyvavo."

122. Dienoraštis, p.10/118/.

123. Kun. Jonas Kriščiukaitis mirė Romoje 1946 m. vas. 9d., eidamas 80 metus. Savo užrašus iš Vilniaus laikų jis pradėjo tvarkyti 1943.V mėn. 3d. ir baigė 1944 m. rugp. 9d. Rankraštį sudaro 27 mažinėle rašyti dideli puslapiai.

124. Dienoraštis p.13/121/.

125. Ten pat, p.13-14 /121-2/.

126. T.p. p.15 /123/.

127. T.p. p.17/125/. Lenkų legionieriai bėgo į Lentvaravą. Jų dalį apsupo vokiečiai ir nuginklavo. Paskui pavyko legionierių vadams susitarti su vokiečiais. Vokiečiai gražinę jiems ginklus ir geležinkeliu palydėję į Balstoge. Iš ten išleidę juos į Lenkiją.

Keistas vokiečių elgesys įvairiai buvo vertinamas. Buvo spėliojama, kad vokiečiai leidę legionieriams paimti Vilnių, kad būtų lengviau jais nusikratyti, o santarvės akyse pasirodyti teisingais.

128. Susidariusias nuotaikas vysk. Jurgis šiaip aptaria: "Pranešta man:

lietuviai ir per susirinkimus ir šiaip jau taręsi, kaip čia dabar su bolševikais pasielgus ir gyvenus. Apskritai nupeikiama Taryba ir Valdyba, kad davusios vokiečiams iki šiol už nosies vadžioti ir dabar vokiečiai tebevadžioją juos už nosies.

"Nuolat žadėjo, vilkino, o nieko nedėjo padaryti; dabar girdėti žada duoti drapanų ir ginklų 10.000 kareivių; būk ir pinigų 100 milijonų davę...

"Krikščionys Demokratai sako, geriau būtų tie pinigai apvertus opiam žemės reikalui. Peikiama, kad Taryba ir Valdyba pabėgusios iš Vilniaus ir iš Kauno ketinančios dar toliau bėgti Tilžėn ar Gardinan.

"Krikščionių Demokratų vyriausioji valdyba buvo paskelbusi: kad valstybės ir dvarų žemės turi būti išdalytos kumečiams, bežemiams ir mažažemiams; atlyginimo nustatymas palikta Steigiamajam Seimui; tokiu būdu norėjo užkirsti kelią bolševikams.

"Išrinkta keletas žmonių tartis su bolševikais,"Dienoraštis, p.18/126/.

129. Apie žmonių nepasitenkinimo priešastis vysk. Jurgis rašo plačiau:

"Liaudis mieste dėl tos brangenybės labai nusiskundžia. Dirbtuvės stoja, kaskart daugiau žmonių randasi be darbo. Iš sodžių maisto miestan beveik neatvežama. Žmonės bijosi, kad vežamų daiktų jiems neatimtų, arba kad nereikėtų vežiot kažin kur bolševikų kareivių. Miesto žmonės, kiek girdėti, dėl tos maisto brangenybės, labai nepatenkinti. Kas iš to, kad ba dabar pakėlė darbininkams dienos algą net iki 12 ar 20 rublių? Seniau už rublį galėdavai nusipirkti 33 svarus duonos, o dabar už 20 r. tegauni tik ½ svarus.

"Sodžių žmonės tikėjosi iš komunistų gauti žemės. Bet pamatė, kad bolševikai dvarų neduoda liesti, kad žemės neketa dalyti, atšalo ir pradeda murmėti, - ir sodžiai tad nepatenkinti bolševikais, ypač kad ėmė šen ir ten valgomus daiktus užimti,"

/Dienoraštis, p.19/127/.

130. Dienoraštis, p.19 /127/. Žr. išnašą 10a.

131. Kai adv. Vrublevskis paruošė parapijiečių sąjungos įstatus, vyskupas Jurgis pasikvietė į pasitarimą: prel. Michalkevičių, Sadovskį, kan. Macejavičių, kan. Steckevičių, buvo Vrublevskis ir pats vyskupas Jurgis. Jis rašo: "Kaip pasirodė, tais įstatais visa bažnyčios turtų globa, priežiūra ir valdymas perleidžiama parapijiečių ~~turtų~~ Taryboms, kunigas nepaminimas, nes esą kitokių įstatų ir kitaip sudarytos draugijos bolševikai nepripažįsią.

"Iš klausęs visa tai pasakiau, kad visa tai yra visiškai priešinga Bažnyčios įstatymams ir kad aš savo galia tokių įstatų ir tokios draugijos tvirtinti negaliu ir nei vienam kunigui tokių įstatų teikti negaliu. Tad nusprendžiau, kad tas dalykas dar kol kas atidėti reikia ir palaukti, ką mums gyvenimas parodys." /Dienoraštis, p.20/128//.

132. Dienoraštis p.20/128/. Jis ten rašo girdėjęs, bene Švenčionyse, bolševikų komisaras pakeitė kataliką gimnazijos vedėją ir ėmė savaip tvarkyti mokyklą. Vyresnieji vaikai išbėgiojo, o suvaryti mažesnieji verkšleno. Komisaras pamatęs, kad gali iširti gimnazija, grąžino seną tvarką ir buvusius žmones - mokytojus.

133. Dien. P.21/129/. Tą jautrų tikybos ir mokyklų klausimą vysk. Jurgis rišo santūriai. Jis pastebi: "Iš kalbos su p. Vrublevskiu ir su kitais lenkų atstovais man paaiškėjo, jei būčiau pasakęs, kad mes kunigai ir katalikai griežtai boikotuosim mokyklas, iš kurių bus pašalintas tikėjimas, tai būtų lenkai ėmę mus kunigus ir Ža Bažnyčią kaltinti, kad pakenkėme baisiai lenkų visuomenei, kad suardėme lenkų mokyklas, būtų ėmę mums daryti tuos priekaištus, o visokio plauko lenkai socijalistai būtų tai suvartoję ~~te~~ kovoti su Bažnyčia" /ten pat p.21/.

134. Dienoraštis p.22/130/.

134a 1919 m. kovo 30d. bolševikai paskelbė tą mokyklų dekretą. Dien. p.60 /168/.

135. Dienoraštis p.26-28/134-136/.

135a 18 suimtųjų paleido tik 1919 m. kovo 2 d. Kiti - palikti kalėjime /Dien. p.43/.

135b 1933 m. išleistoje knygoje "Arkivyskupas Jurgis Matulevičius", p.292 -296 tilpo vokiškas T.Fr.Muckermano laiškas ir jo lietuviškas vertimas, labai gražiai įvertinantis v. Jurgį rašytas Muenster i. W. Laišką jis baigia šiaip: "Susitikimas su vyskupu Matulevičium priklauso prie gražiausių mano gyvenimo valandėlių, kokias turėjau Aušros Vartų mieste kur dar ir šiandien yra likusi mano širdies dalelė."

136. Dienoraštis, p.30/137/. Apie tuos sunkumus, v. Jurgis rašo:

"Reikėjo pažymėti, kad katalikai darbininkai skriaudžiami, kad jie turi teisės reikalauti, kas teisingai jiems pridera. O vėl reikėjo žiūrėti, kad bolševikų ~~vl~~ valdžia negalėtų prie nieko taip labai prikibti ir ką nors palaikyti priešingu revoliucijai darbu. Čia reikėjo raminti ir malšinti žmones, kad nebūtų riaušių ir žudynių; o vėl reikėjo daboti, kad žmonių neprislėgus, nepastūmėjus į nusiminimą ir nebviltį, kad neišrodytų, jog aš vien tik kentėti liepiu ir duotis, kad visi jiems ant ~~spaudų~~ sprandų jodytų."

137. Dienoraštis, p.30/138/.

138. Arkiv. Jurgis Matulevičius, 1933, Marijampolė, p.204-6, yra tilpęs šis lietuviškas jo laiškas:

"Jurgis Matulevičius, Dievo ir Apaštalų Sosto malone Vilniaus vyskupas. Garbė Jėzui Kristui!

"Vilniečiai katalikai!

"Ganytojo priedermės verčia mane pastarųjų dienų atsitikimų proga tarti Jums keleta širdingų žodžių.

"Be abejo, daroma Jums skriauda; Jūs turite teisę reikalauti žodžio, spaudos, draugijų ir susirinkimų laisvės. Jūs, darbo žmonės, turite teisę spiesdamiesi į draugijas, reikalauti ir siekti, ir dėl jų kovoti tokių visuomenės gyvenimo sąlygų, kad galėtumėte gyventi tinkamą žmogui ir krikščioniui gyvenimą, ir turite teisę kviesti sau į pagalbą tokius žmones, kurie Jums tinka, kuriais pasitikite. Jūs katalikai, turite teisę reikalauti sąžinės laisvės, kad Jūsų įsitikinimai, Jūsų tikėjimas būtų gerbiami, kad nebūtų bjaurinamos ir iškoneveikiamos Jūsų bažnyčios, turite teisę ir pareigą reikalauti, kad Jūsų vaikai galėtų būti auklėjami Katalikų Tikybos dėsniais, kad tikyba nebūtų šalinama iš mokyklų. Turite teisę ir pareiga ginti savo Bažnyčią.

"Ir iš tikrųjų, didžiausių priespaudų ir slėgimų laikais mūsų šalyje, kai uždarinėdavo ir atiminėdavo mūsų bažnyčias, kai grūzdavo į kalėjimus ir tremdavo į Sibirą kunigus, Jūs Katalikai, visados tvirtai laikėtės Kristaus mokslo ir jį drąsiai gynėte. Todėl, teesie garbė Tau, mūsų katalikų liaudie!

"Tikiuosi Viešpatyje, kad ir šiuo sunkiu metu Tu drąsiai laikysiesi savo Tikėjimo ir išbūsi jam ištikima.

"Bet kovodami dėl savo teisių ir įsitikinimų, atsiminkite, kad tai darytumėte Kristaus dvasios vedami.

"Tikėkite! Aš nugalėjau pasaulį," sako Viešpats Jėzus. Kuo gi Jis jį yra nugalėjęs? Kokiu ginklu? Štai savo dvasios galybe, savo aukos, kančios ir meilės jėga. Tiek Kristaus ginklai teesie ir Jūsų apsigynimas. Žiūrėkite, kad nieks Jūsų iš kantrybės neišvestų, nesiduokite provokuojami, žiūrėkit, kad kas Jūsų nepastūmėtų prie neprideramų Krikščioniui - katalikui veiksmų. Nepamirškite: Jūs esate įpėdiniai tų Krikščionių, kurie pirmaisiais mūsų tikėjimo amžiais, kada siautė baisiausia priespauda, dažnai turėdavo lieti savo kraują, bet niekados nėra praliejęs svetimojo.

Negalėdami viešai savo tikėjimo išpažinti, jie slapstėsi požemiuose - katakombose. Jie buvo tremiami iš savo tėvynės, varomi į sunkius darbus, atiduodami plėšriems žvėrims, bet prieš savo engėjus jie niekad nėra griebęsi netinkamo ginklo. Tačiau savo įsitikinimu švento kryžiaus vėliavą jie iškėlė kantrybės ir meilės galia!

"Ir Jūs ženkite drąsiai į priekį kovodami dėl geresnės ateities ir laimingesnio rytojaus, apsišarvavę vienybės ir solidariškumo jėga, tikėjimo ir meilės ginklu. Ir Jums Dievas laimins viską iškentėti ir nugalėti. Kur galėdami stropiai kovokite su blogiu, pirieš statydami kas gera ir dora, kaip moko mus Šv. Raštas. Saugokitės ir venkite skleidžiamų žmonėse papiktinimų ir paklaidų ir jų ginkitės, bet paklydusių gailėkitės ir nesiliaukit jų mylėję. Kiti kitus gerbkite. Nesiliaukite visiems gera darę. Tegul kiekvienas savo širdy kuria rimtį ir ramybę, kiekvienas teramina ir kitus, lenkdamas prie taikos ir ramybės. Visi atsidėję darykite tai, kas piliečiuose palaiko taiką ir ramybę, idant taptumėte dalininkais Kristaus laiminimo: "Palaiminti darantieji taiką, nes jie bus vadinami Dievo Sūnumis."

"Paraginęs Katalikų liaudį, kad visom išgalėm palaikytų taiką ir ramybę, su širdingu prašymu kreipiuosi ir į tuos, kurie nėra krikščionys ir į tuos, kurie yra priešingų mums įsitikinimų. Jūs pagerbkite mūsų tikybinius įsitikinimus, mūsų šventyklą, palikite tikrą laisvę mūsų religijai ir mūsų Bažnyčiai, mūsų draugijoms, mūsų Katalikų Veikimui, darykite įtaką savo tikėjimo draugams ir savo šalininkams, kad prisidėtų prie bendros ramybės ir taikos - visų piliečių sugyvenimo. Visi piliečiai teatsižvelgia į einamosios valandos svarbumą, į kaskart sunkesnes gyvenimo sąlygas, į baisų pragyvenimo brangumą ir badą, atidėję į šalį skirtumus, testoja į bendrą darbą visų labui ir gerovei, o ypač tepaskuba

į pagalbą tiems vargingiausiems, kuriems kaskart beartėdama gresia bado mirtis.

"Tiesa ir teisybė, tikroji meilė ir ramybė teviešpatauja Jūsų širdyse ir Jūsų šeimose, mūsų mieste ir visoje Šalyje!

Rašyta Vilniuje vasario 16 d. 1919 m."

Dešimčiai dienų praėjus, vyskupas Jurgis sužinojo, kad jo laiško žmonėms neskaitė Visų Šventųjų bažnyčioje, nes klebonas kun. Dijakovskis neradęs laiške nieko lenkiška, nei nebuvęs laiškas, jo nuomone, gana aštriai nukreiptas prieš bolševikus.

Per Vilniaus dekaną kun. Volodzko vyskupas ištyrė reikalą, kad klebonas nepakluso vyskupui. Tas atėjęs atsiprašinėjo. Vyskupas jo nebaudė, bet klebono neklusnumą labai pergyveno. /Žr. plačiau Dienoraštis p.40/148//.

139. Dienoraštis, p.31/139/. Vyskupas Jurgis užrašė sakyto pamokslo turinį. "Išdėsčiau, kas tikėjimas ir kuo jis remiasi; koks Bažnyčios mokytojas, ir kas tie, kurie drįsta prieš jį stoti; ar gal mokslas pakeisti ir atstoti tikybą, ar gali gyvenimo sąlygų atmaina ir pagerinimas padaryti žmogų tobulą, be nuodėmių? Ne, jei tikyba jo širdies neatmainys, jo sieloje nesukurs Dievo karalijos; - ar Bažnyčia ir kunigai visados laikę pusę turtuolių, engėjų? - kaip Kristaus mokslas pakėlė m žmogų ir jo vertę, kaip veikė į šeimyną ir visuomenę? ir dabar, kad tai bent dešimt Dievo įsakymų paremtų visuomenės gyvenimą. Kaip popiežiai stojo už darbo žmones, kaip teikė visuotiną pasauliui rimtį ir taiką? - ar Bažnyčia vien tik į dangų liepia žiūrėti, o nemokina kaip čia šioje žemėje gyventi? - ką vertas pasakymas: Bažnyčia neduos tau rubliaus, ką reiškia, kad valdžia iš Dievo; ar ir žmonių engėja iš Dievo ir t.t. Pagaliau paraginau, kad laikytųsi tikybos, Bažnyčios ir savo dvasios vadovų."

140. Kun. Dr. Juozapas Vaitkevičius /g.1880.IX.30 - m.1949.VII.17/,

marijonas. atvyko į Vilnių pas vyskupą Jurgį iš Vloclavko 1918m. gruodžio mėnesį, prieš Kalėdas, ir padėjo vyskupui pirmųjų metų ~~v~~ vargus vargti Vilniuje /Žr. Dienoraštis p.15-123/.

141. Dienoraštis, p.32/140/.

142. Dien. P.34/142/. Vyskupas Jurgis manė, jog tiedu kunigai buvo suimti už tai, kad ėmė organizuoti katalikų lietuvių Liaudies Sąjungą. Bet bolševikai juos laikė kaip įkaitus. Į Kauną bolševikai pasiuntė savo atstovus, siūlydami apsikeisti kaliniais.

143. Dienoraštis, p.36/144/. Apie nesveiką tautiškumą kalbėjo prof. kun. Milkauskas. Kad jis įsigalėjo, tai kalta seminarijos vadovybė. "Seniau seminarijoje buvo žiūrima į lietuvių kilimą kaip į pavojų katalikybei, o dabar taip žiūrima į baltgudžių kilimą. Klierikai tai jaučia, ima slapstytis su savo tautybe, būdas genda; paskui iš tokių išeina didžiausi tautininkai."

144. Dienoraštis, p.39/147/. Apie kun. Cikoto veikimą Minske ir gudų judėjimą žr. Dien. p.67.

144a 1919 m. bal. 17 d. atvyko pas vyskupą Jurgį kun. A. Cikoto, dabar jau Minsko seminarijos profesorius. Jis pranešė, kad Minsko vyskupas šiuo metu ~~slps~~ slapstosi sodžiuj nuo komunistų.

Seminarijoje dėstoma baltgudžių literatūra, sakomi vienoje koplytėlėje baltgudiški pamokslai. Vyskupas net katedroje išdrįses baltgudiškai prabilti. Lenkai dėl to labai šnairomis žiūri į vyskupą...

Seminarijoje esą 27 klierikai, iš jų du ar trys lenkai, bet ir tie mokąsi baltgudiškai.

"Minske baltgudžių judėjimą bent katalikų Abrantavičius ir jis pats, tai yra Cikoto, prilaikąs; ir ant jųdviejų už tai pyksta lenkai.

"Kalbėjome apie įsteigimą baltgudžiams vienuolijų: vyrų ir moterų. Siūliau, gal vyrų šaka norėtų su mūs vienuolija susidėti,

mes tautų nepersekiojame, visoms lygia tarnaujame, žmones stengiamės grąžinti tautoms, iš kurių jie yra kilę. Moteriškųjų šaka gal būt geriau skyrium tverti. Jam patiko toji mintis, pats manęs stoti vienuolynan," rašo vysk. Jurgis.

145. Dienoraštis, p.39-40/147-148/.

146. Dien. p.40/148/.

146a Ark. J.M. p.184.

147. Dienor. p.44/152/.

148. Dienoraštis, p.42/150/.

149. Dien. p.44-45/152-153/. Šiuo tarpu radęs pasiteisinimą, kad šioji diena esanti pirma po kelių dienų atostogų: taigi «prima lectio aut brevis aut nulla» - pirma pamoka bus arba trumpa, arba visai nebus.

150. Dienoraštis, p.45-46/153-154/.

150a Dien. p.79/187/. Tai buvo provokatorius. Jį suėmė bal. 29 d. ir įkalino lenkai. Taip vysk. J.M. pranešė kun. Žarnovskis.

151. Dienor. p.49/157/.

152. Dien. p.49/157/.

152a 1919 m. kovo 22 d. pirmą kart į frontą išskrido Lietuvos lėktuvai. Vienas jų skraidė virš Vilniaus ir skleidė lapelius. Vysk. Jurgis pažymi: "Kai kurie labai sumaniai ir sąmoningai buvo sustatyti, ypač į raudonarmiečius. Taip pat nauja priemonė kovoti; pasirodo, kad ji savo daro" /Dienor. p.53/161/.

153. Dien. p.56 /164/.

154. Dien. p.59 /167/.

155. Dien. p.61 /169/. Tas šnipas buvo užsiminęs v. Jurgiui, kad sukilę žmonės galėtų bolševikus lazdomis išmušti. Oldak kalbėjo vyskupui vokiškai. Į tą provokaciją atsakė Ganytojas:

"Sukilimas būtų nelaimė, nes beginklius žmones bolševikai ginkluoti išmuštų. Todėl aš žmones vis raminu, kad kęstų. Tikiu, kad

valdžia, kuri tik ginklais ir prievarta remias, ilgai patekti nebegali" /Ten pat, p.61/.

155a Dienor. p.67 /175/.

156. Dienor. p.64 /172/.

157. Dien. p.65 /173/. "Beveik iki šiol buvo švietimo komisaru Vaclovas Biržiška; žinojau iš lietuvių, kad kol jis bus komisaru, dekreto prieš tikybą mokyklose neleis; taigi iki tol ir ramu buvo."

Su švietimo komisaru Vaclovu Biržiška vyskupas Jurgis susitiko prof. Mykolo Biržiškos bute. Jis rašo: "Vysk. J. Matulevičius buvo pasižadėjęs užeiti pas mane į namus. Savo pažadą jis greitai įvykdė. Atėjęs namuose terado tik mano brolį Vaclovą, tuo laiku bolševikų komisarą. Nežiūrint taip de didelių ideologinių skirtumų, k juodu labai nuoširdžiai kalbėjosi visą valandą. Mano brolis sakėsi vyskupo Jurgio buvęs tiesiog sužavėtas. Jis jį vertino kaip labai kultūringą žmogų." Arkiv. J.Mat. p.148.

158. Dienor. p.68 /176/. Besitraukdami komunistai, iš Vilniaus išsivarė įkaitus: Vailokaitį, Reinį, Dogelį /kunigus/, be to, Stašinski, Bortkevičiene, Girą ir keliolika lenkų.

Mūšių metu kulkos išmušė 9 stiklus vyskupo languose.

159. Dienor. p.75 /183/.

160. Dienoraštis p. 70 /178/. J.Osmolovskis teigęs vyskupui, kad Varšuvos seimas atmainęs buvusias savo pažiūras ir dabar /1919.IV.22/ norį susivienyti kaip laisvi su laisvais ir lygūs su lygiais.

161. Dienor. p.70/178/.

162. Dien. p.70. Nors J.Pilsudskis buvo socialistas ir neturėjo pas lenkus gero vardo, bet lenkai patarnautojai Mišioms pamaldų metu smilkė jį ir davė relikvijas pabučiuoti, it vyskupui.

163. Dienor. p.71/179/. Skriaudžiamus Vilniaus žydus užtarė vyskupas Jurgis ne vieną kartą. Du kartu jis užtarė įkalintus L.Joffe ir S. Tscharny, nesutiko išskirti nei žydų, nei kitų badaujančių

maistą skirstant. Jis rašo: "Man gaila buvo žydų, nes mačiau, kaip juos mušė ir kankino. Kur galėdamas aš juos užtariau; prašiau kunigų, kad įnirtusius žmones ramintų ir malšintų. ...Bijojausi, kad nebūtų pogromų. Žydai tūnojo namuose, slapstėsi. Žydai bolševikai kai kur šaudė į ~~li~~ legijonierius iš namų, iš to ir kilo toks įnirtimas" /p.69/.

164. Dienor. p.74/182/. Taip teigęs kun. Chomskis naujai įšventintiems kunigams, klausant susipratusiam gudui kun. Butrimavičiui: "išrodinėjęs, kad čia Vilniaus dijecezijoje nėsą baltgudžių."

165. Dienoraštis p. 71-72-73.

166. Dienor. p. 78/186/. Bal.30d. "Visą naktį labai didelis kariuomenės judėjimas, netoli miesto mūšiai. Pro mano langus nuolat ėjo kareivių būriai, vežimai ir automobiliai važiavo. Didelis triukšmas, bruzdėjimas, birzgimas ir žvangėjimas. Beveik nemiegojom.

"Nuo pat ryto žmonės, apsikrovę daiktais vis bėgo iš miesto. Kareiviai taip pat kraustėsi, traukėsi laukan. Nuo piet kiek aprimo; matyt, jų stovis karo lauke pagerėjo."

167. Dien. p.78 /186/.

167a t.p. Apie to meto žmonių nuotaikas Vilniuje vysk. Jurgis rašo: "Žmonės ėmė jau keikti lenkus, kad čia atvykę, tik trukšmo pridirbę, naujų nelaimių ant piliečių užtraukę. Jei numanę, kad neatlaikysią Vilniaus, tai reikėję nė neiti. Jaunuomenė ir daug vyrų išbėgo jau su legijonais. Dievas žino, kuo visa tai pasibaigs. Žmonės labai neramūs, susirūpinę, gatvėmis nuolat siuvo, vaikščiojo. Miestas labai patuštėjo." p.78.

168. Dien. p.79 /187/. Gener. Juozapas Hallerис mirė Londone 1960 m. VI. 4 d. eidamas 87 metus.

168a Lietuviai susikovė su lenkų kariuomene Vievy 1918m. geg. 8d. Negalėdami Lietuvos nugalėti kovoje, padarė sąmokslą ~~nuversti~~

1919 m. rugpjūčio 27-28 d. nuversti Liet. vyriausybę. Sąmokslininkai /P.O.W./ nutraukė telefonus visoj Lietuvoje ir keletoj vietų išardė geležinkelių bėgius. Bet sąmokslas buvo laiku atidengtas ir sunaikintas. Prieš tai, rugpjūčio 3 d., Santarvė buvo nustačiusi demarkacijos linija tarp Lietuvos ir Lenkijos kariuomenių.

169. Dienoraštis p.81/189/. M.B. teigimu, su lenkų legijonais Vilniun atėjęs taip pat nuožmus antisemitizmas, lietuvių ir gudų neapykanta. "Jau dabar lietuviai negauna vietų, net šalinami iš vietų, ypač kur nemoką lenkų kalbos.

"Pilsudskis ir Osmolovskis teisingiau suprantą ir nori geriau tvarkyti gudų ir lietuvių reikalus, bet jie esą lašas "endekų" jūrose.

"Lenkai nusistatę, jei pavyks, ne tik Lietuvą apimti, bet ir Latvių ir Ingaunių /Estų/ žemes.

"Beveik nėsą lietuvio inteligento, pas kurį nebūtų buvusi krata padaryta; kitus krėtė net po 2, po 3 ar po 4 kartus; pasitaikė, kad bekrėsdami pinigus ir šiaip jau brangenybes kareiviai atėmė. Lidoje daug žydų sušaudę ir žydų krautoves kareiviai plėšę ir leidę žmonėms plėšti. Visur žydai nuo lenkų legijonierių labai daug nukentėję.

"Pats Biržiška gaves iš Osmolovskio ir J. Pilsudskio para leidimą važiuoti Kaunan; reikėję tik dar komendanto parašo; šis ne tik parašo nedavęs, bet dar nemandagiai su Biržiška pasielgęs, pasakęs, kad liepsiąs išmesti jį laukan" /t.p. p.80/.

170. Dien. p.80 /188/. Tą pat dieną pareiškė vyskupui kun. Liutoslovskis, kad Varšuvos seimo dauguma žiūri į Pilsudskį ir Osmolovskį, į jų dviejų čia Lietuvoje politiką, kaip į Lenkų reikalų pardavimą /Zdrajey sprawy norodowej/ /žr.p.81-82/.

171. Dienoraštis p.81 /189/.

171a P.Aleksandras Meištavičius /Meysztowicz/ savo politinę nuomonę atskleidė vyskupui Jurgiui 1919 m. lapkričio 13 d.

"Gana ilgai su juo kalbėjau. Jo nuomone, privalėtų būti Didžioji Lietuva atstatyta su seimu Vilniuje, kad ir savistovė, bet su Lenkija surišta, bent militariniais ir prekybiniais ryšiais.

"Jis labai užsipuldinėjo ant lenkų valdininkų Lietuvoje, ant jų būdo valdymo: vietiniai gyventojai iš pat pradžių lenkus sutikę su didžiausiu džiaugsmu ir pasitikėjimu, nes bolševikai jau gana įkyrėję buvę. Kad būtų mokėję lenkai sunaudoti tą valandą. Bet dabar, kada jau žmones apiplėšė, kada jiems savo pasielgimais įskaudino, maną daryti plebescitą" /Žr. Dienor. p.91 /199/.

172. Dien. p.82-83 /190-191/.

173. Dienor. p.83 /191/.

174. Dienor. p.84-85 /192-193/. Nesutarimo padarinys buvo 1919 m. geg. 8 d. kova tarp Lietuvos ir Lenkijos kariuomenių Vievy.

175. Dien. p.86 /194/.

176. Dien. p.85 /193/.

177. Dien. p.86 /194/.

178. Dien. p.86 /194/.

179. Dien. p.86 /195/. Iš Lietuvos tuo tarpu /XI.15/ buvo iškraustyti paskutiniai kariai vokiečiai ir 1919 m. lapkr. 21-22 d. ties Radviliškiu sumušti bermontininkai.

180. Dien. p.88 /196/. 1920 m. pavasarį į Giedraičius pasiūstą kun. Bobnį policininkas suėmė ir atgabeno Vilniun, bet gegužio mėnesį jis jau buvo paleistas /Žr. laiškas No.1-2 Arkiv. Achilui Ratti. 1920.V.m./.

180a Vysk. Jurgis su seminarijos rektorium buvo nuvykę pas Osmolovskį, Generalinį Komisorių, prašyti kunigų seminarijai paramos ir kad sušelptų ypač miestų kunigus - negali išsimaitinti, ba-

dauja. Ten kur ėjo mūšiai, š ūkiai sunaikinti; kunigams sunku gyventi.

P.Osmolovskis nusiskundė pr pinigų stoka, bet pažadėjo padėti. Seminarijai išlaikyti žadėjo pavesti kokį dvarą ir duoti gyvulių /Žr.Dien. p.91/199/.

180b Kun. Karolis Gumbaragis buvo lenkų suimtas ir atvežtas į Lukiškių kalėjimą. Tada Apygardos Teismo tardytojas atvyko į vysk. Konsistoriją ir pareiškė vysk. sekretoriui kun. Chaleckiui, kad suimtasis kunigas bus sušaudytas; bet jei vyskupas jį tuojau perkels į kitą vietą, būsią jam dovanota.

Vyskupas Jurgis pasakė kun. Chaleckiui: "Prašau tam ponui pasakyti, jei kun. Gumbaragis taip yra nusikaltęs, jog vertas sušaudymo, tegul jį šaudo, aš dėl to iš vietos nekelsiu."

Po poros dienų kun. Gumbaragis laisvas atėjo pas vyskupą ir išvyko niekieno nekliudomas į Giedraičius, pasakoja kun. J. Kriščiukaitis.

181. Dienor. p.88,89,90 /196-7-8/. Tų skundų aidas atėjo ir pas Generalinį Komisorių Osmolovskį. Kai vyskupas Jurgis su seminarijos rektorium pas jį atsilankė, neiškentė neįsikišęs į pamaldų tvarkos reikalus, sakydamas, kad žmonės už tai rengiasi išvežti lietuvius kunigus. Vysk. Jurgis jam atsakė: "Kol karas, esu nusistatęs niekur jokių atmainų nedaryti pamaldų tvarkoje, nes iš naujo pragaras kiltų maišytose parapijose. Gal sau mesti kunigus, kad nori, ir tai reikės iškentėti, o nuo savo dėsnių aš negaliu nusileisti. Pridėjau, kad tai daugiausia "Straž Kresowa" darbas, jos agentų; nurodžiau kiek faktų.

"Kalbėjau kiek ir dėl nuolatinio kunigų lietuvių areštavimo ir į Vilnių vežimo. Sakiau: Bažnyčiai taip tokie dalykai nekenkia, bet ir naudos iš to niekam neišeina.

Lenkų valdžia perdaug klauso visokių nelemtų skundų ir šmeiž-

to ir be reikalo kunigus areštuoja. Iš tų visų, kuriuos žandarai buvo Vilniun atgabenę, dar iki šiol nei vienam neįrodė kaltės. Ir nelemtas su areštuotais pasielgimas" /Dien.p.91/199/.

Kun. J.Kriščiukaitis MIC rašo Giedraičių bylos reikalu:

"Lenkai reikalavo sau teisių su lietuvių skriauda. Vyskupas Matulevičius lenkų reikalavimams pasipriešino; kilo prieš Vyskupą tikra audra laikraščiuose ir susirinkimuose, audra pasiekė net Varšuvos seimą ir ten pasipylė filipkos prieš Vyskupą Matulevičių. Lenkų valdžia padarė "spaudimą" Nuncijui. Nuncijus - A. Ratti - parašė vyskupui Matulevičiui, kad lenkų reikalavimus patenkintų nes, esą, dėl vienos parapijos neverta tokį triukšmą kęsti. Vysk. Matulevičius atsakė, patardamas pasinaudoti Nuncijaus teise paimti Giedraičių parapiją savo žinion ir ją tvarkyti savo atsakomybe, o kol ta parapija yra jojo, vysk. Matulevičiaus, žinioje, jis jos kitaip tvarkyti negali.

"Nuncijus atsiprašė, teisindamasis, kad tai buvęs tik patarimas, o ne koks noras kištis į dijecezijos valdymą"
/Žr. kun. J.Kr. atsiminimų paskutinę dalį./.

Tarp lenkų įkalintų kunigų 1920 m. randame Vilniuje kunigus: Smolenskį, Zimkų, Murniką, Ribikauską. Taip pat buvo policijos priežiūroje Seinų vyskupijos Gen. Vikaras prel. A. Grigaitis /Žr. laiškas Arkiv. A. Ratti, 1920m. V mėn./.

182. Dienoraštis p.92 /200/.

183. Arkiv.J.M. p.143.

183a Ark. J.M. p.93 ; 18

183b 1920.XII.6 d. laiškas Arkiv. A. Ratti, No.4.

184. Kai Lenkija 1919 m. bal. 19 d. užėmė Vilnių, Lietuva kreipėsi su skundu į santarvininkus. Keturių Taryba 1919 m. birželio 18 d. nubrėžė laikiną demarkacijos liniją. Bet lenkai ją sulaužė, užimdami Žiežmarius, Stakliškes, Butrimonis ir Daugus.

Tada marš. Foche nustatė antrąją demarkacijos liniją, palikdamas lenkams užgrobtas vietas. Ir šią liniją sulaužė lenkai, atimdami iš Lietuvo Vyžainį, Punską, Seinus. Taip susidarė trečioji demarkacijos linija. Daug kartų ir ją laužė lenkai, bet žiauriai pralaimėję lietuviams mūšį ties Giedraičiais 1920 m. lapkr. 21 d., pakluso Tautų Sąjungos Kontrolės Komisijai, kuri sudarė "neutralią zoną" tarp kariaujančių kariuomenių.

To laiko painius įvykius padieniui nušviečia Kario Kalendoriuje /1938m/ tilpusi kronika.

1938 metų Kario Kalendorius, Kaunas 1937. Chronologija:

1920 m. liepos 4 d. Lenkija pripažino Lietuvą de facto.

VII. 7d. mūsų kariuomenė pasiekė Laukesą, Tovžaką, Drysvetus

9d. užėmė Daukštą, Tauragnus, Kuktiškius, Skudutiškį ir Aluntą.

10d. užėmė Kazytiškį, Šešuolius, Širvintus ir Musninkus.

11d. užėmė Inturkę, Dubingius, Paberžę, Kernavę.

12d. pasirašyta Maskvoje Lietuvos- Rusijos taikos sutartis. Lietuvos kariuomenė užėmė Linkmenis, Kaltinėnus ir geležinkelį iki Ignalinos.

13d. užėmė Maišiogalą.

15d. raudonoji armija užėmė Vilnių. Lietuvos kariuomenė užėmė Rykantus, Vilniaus komendantūrą; vakare 7 kuopa ir gusarų pulko daliniai įžengė į Vilnių.

16d. užėmė Varėną ir Marcinkonis.

17d. Kaišiadorių rajone nuginkluoti 1.1.9 lenkai.

18d. Kruonio apylinėse nuginkluota lenkų brigada; užėmėm Druskininkus ir Ratnyčią.

19d. Lietuvos kariuomenė užėmė Seinus.

20d. Užėmėm Vidžius, Melagėnus, Pašeminę.

21d. Kariuomenė pasiekė Braslavo, Opsos, Vidžių vieškelį.

30d. užėmėme Suvalkus.

1920 m. rugpiūčio 6 d. pasirašyta su Rusijos karo vadovybe sutartis dėl okupuotų žemių užleidimo.

Rugpjūčio 8 d. Lietuvos kariuomenė pasiekė Augustavo perkasą.

10d. užėmėme Švenčionis ir Švenčionėlius.

26d. mūsų kariuomenės dalys įėjo į Vilnių.

27d. mūsų kariuomenė Augustavo rajone susidūrė su lenkais, užėmė Ežerų miestelį.

28d. lenkų raitininkai įsiveržė į Augustavą.

29d. mūsų kariuomenė užėmė Lipską.

30d. užėmė Rodunės, Zabločės ir Dambravos miestelius. Lenkai pradėjo pulti Augustavo rajone.

31d. Lenkai užėmė Suvalkus. Seinus ir Gibus.

1920 m. rugsėjo 2 d. mūsų kariuomenė Suvalkijoje pradėjo pulti lenkus. Užėmėm Krasnopolį, Seinus, Gibus, Kalesnikus, Sripską.

4d. Mūsų kariuomenė užėmė Štabiną.

5d. Jelenavo miestelį ir Pertų, Vigrių, Blinzos ir Saino ežerus. Kautynės Suvalkų rajone.

6d. Mūsų kariuomenė apleido Lipską.

13d. užėmė Seinus.

14d. sustabdyti karo veiksmai Suvalkijoje.

15d. prasidėjo derybos su lenkais Kalvarijoje.

17-20 Krašto Aps. Min. persikėlė į Vilnių.

18d. derybos nutrauktos.

20d. Tautų Sąjunga nustatė Kurzono demarkacijos liniją su lenkais.

22d. lenkai didelėmis jėgomis pradėjo pulti, pralaužė mūsų frontą ties Gibais, užėjo iš užpakalio, paėmė nelaisvėn daug pėstininkų ir artilerijos; užėmė Seinus, Želvą, Gibus.

23d. kautynės su lenkais ties Kapčiamiesčiu.

30d. Suvalkijoje sustabdyti karo veiksmai. Prasidėjo taikos derybos su lenkais Suvalkuose.

1920 m. spalių 1-2d. lenkų karo vadovybės paskutinis pasitarimas su Pilsudskiu Vilniaus okupavimo reikalu.

3d. lenkai puolė ir užėmė Varėnos stotį, miestelį, Nedzingės ir Perlojos miestelius. Prasidėjo kautynės Varėnor rajone. Žuvo mūsų šarvuotas traukinys. Mūsų 5 lėktuvai bombardavo Varėnos stotį.

6d. lenkai pradėjo pulti Eišiškių rajone.

7d. pasirašyta Suvalkuose karo paliaubų sutartis su lenkais.

8d. lenkai, sulaužė sutartį, dviejų divizijų jėgomis ėmė pulti Vilniaus link.

Krašto Aps. Min. ir Gen. Štabas vakare išvyko į Kauną.

9d. 11 v.15min. lenkų kariuomenė užėmė Vilnių.

10d. Švenčionis

11d. Nemenčiną

12d. latviai užėmė Ilanke.

13d. Vilniaus rajone mūsų dalys atsitraukė į Zeliosų ežero - Sudervos ir Še Šilėnų miestelių liniją.

Spalių 14-16d. kautynės su lenkais Rykantų rajone.

14d. Tautų Sąjungos pirmininkas L.Bourgeois pasmerkė Želigovskio žygį.

15d. Lenkai užėmė Rykantus.

16d. Valkininko miestelį ir Rudziškių stotį

18d. Švenčionėlius.

20-28d. Tautų Sąjungos Taryba pasiūlė Vilniaus likimą spresti plebiscitu.

26d. lenkai puolė Ukmergės kryptimi. Po kautynių, pralaužė frontą ir užėmė Giedraičius, Dubingius, Lyduokius.

1920 m. lapkričio 1d. lenkai užėmė Dukštą.

5d. lenkų lėktuvas pasirodė ant Kauno.

6d. atskrido du lėktuvai ant Kauno.

10d. lenkai įvairiose vietose vėl pradėjo pulti.

17d. lenkai pradėjo p didelėmis jėgomis pulti Širvintų - Giedraičių bare. Kavalerija, pralaužusi frontą, užėmė Širvintus ir prasiveržė Kovarsko - Anykščių kryptimi.

19d. lenkai pradėjo pulti Musninkų kryptimi, bet sumušami prie Širvintų.

21d. mūsų kariuomenė, sumušusi lenkus, užėmė Giedraičius ir veržėsi Vilniaus link.

Lietuvių žygį sulaikė Tautų Sąjungos Kontrolės Komisijos pirmininkas pulkininkas Šardinji, reikalaudamas, kad karo žygiai būtų sustabdyti.

29d. Tautų Sąjungos kontrolės komisija nustatė tarp lenkų ir lietuvių kariuomenių neutralinę š zoną.

184a Jam teko gyventi dar prie dviejų valdžių: "Vidurinės Lietuvos" ir Lenkijos.

185. Ark. J.M. p.144; 93; 94; "Spalių 9 d. turėjo vėl skirtis su Vilnium /lietuviai/ dėl lenkų generolo Želigovskio smurto, kuriam įvykus Vilnių su apylinkėmis smurtininkai paskelbė nauja valstybe, pavadinę ją "Srodkowa Litwa" ir pagaliau 1922 metais sausio mėnesį sujungė ją su pačia Lenkija," rašo vyskupas Juozas Kukta.

186. Kun. Jono Kriščiukaičio atsiminimai apie vysk. Matulevičių Vilniuje. Rankraštis I.

187. Arkiv. J.M. p.144.

188. Ark. J.M. p.144.

189. 1920 m. gruodžio mėn. pradžioje Vilniun atvykęs vyskupas Bandurskis sakėsi vyskupui Jurgiui, jog į Vilnių atvykęs lenkų kariuomenės vadovybės kviečiamas ir norėjo gauti įgaliojimus

karių iš pažinties klausyti, jei jo prašys. Jis paneigė laikraščiuos tilpusią žinią, esą, būsiąs kariuomenės vyskupas, bet būsiąs vienas svarbesnių karo kapelionas. Tuomet vysk. Jurgis jam pareiškė, jog karo kapelionų vyskupas yra J.E. vyskupas Gall, ir, jei bus reikalo aprūpinti dvasiniai karius, su juo Vilniaus vyskupas kalbėsis /Žr. 1920.XII.6 laiškas Arkiv. A. Ratti, No.4/.

190. Vyskupas Bandurski palaikė Pilsudskio siekius Lietuvoje ir sukurtą liaudies sąjungą "Atgimimas" -Odrodzenie. Jisai buvo numatytas atstovu iš tos politinės sąjungos. Pilsudskiui priešingoji endekų partija, bekovodama su "Atgimimu", pasiuntė į Vilnių senelį arkivyskupą Hrynieviecki, jį išnaudojo savo tikslams, įtaigodami veikti prieš Vilniaus lietuvius, gudus, žydus, rusus, vokiečius. Kai jis, nesiskaitydamas su padariniais, karštais žodžiais ėmė švaistytis prakalbose ir laikraščiuose, kilo pasipiktinimas, ir Vilniaus vyskupas buvo priverstas prašyti Nuncijaus A. Ratti, kad arkiv. Hrynieviecki atšauktų iš Vilniaus, kur jo veikla pasidarė žalinga Bažnyčiai /Žr. 1921m. sausio 29d. laišką No.6 Arkiv. A. Ratti/. 1921.III.16d. arkiv. Hr. iš Vilniaus išvyko. Žr. Dienor.p.8/209 /.

190a Vyskupas Juozapas Kukta apie tuos įvykius rašo:

"Želigovskio valdžiai esant Vilniuje ateina pas vyskupą valdančio Komiteto pirmininkas, p.Abramavičius, kairiųjų pažiūrų žmogus, ir prašo vyskupą, kad padėtų jam tvarkytis su priešingų srovių žmonėmis, būtent, kad iškeltų iš Vilniaus miesto endetiškos srovės kun. Olšanskį, o palaikytų tokius, kaip kun. Zenkevičių, kuris jam atrodė esąs kairiųjų pažiūrų. Vyskupas griežtai atsisakė palaikyti jo prašymą.

"Minėtąjį Abramavičių pamainė vėliau generolas Mokrzeckis; ir šis taip pat atėjo pas Vyskupą prašyti, kad jam padėtų stiprinti dešiniąsias sroves, būtent, kad tokius kunigus, kaip Ol-

šanskis, atgabentų Vilniun, o kun. Zenkevičių iškeltų už miesto. Ir šitam generolui vyskupas pasakė teisybę į akis, neduodamas Bažnyčios įvelti į politiką" /Žr. Arkiv. J.M. p.94/.

191. Dienoraštis 1921.II.19. p.1/202/ - 7/208/. Palyg. kun. J. Kriščiukaičio Atsiminimus XII.

192. Dienoraštis p.11/212/.

193. Dienor. p.12/213/.

194. Dirnor. p.13/214/.

195. Dienor. p.13-14/214-215/ 1920.V m. buvo rašęs Nuncijui A. Ratti, kad laikinai atidėtinas vyskupo sufragano klausimas.

196. Kun. J.Krišč. Atsiminimai, XV dalis. Jis yra užrašęs pasikalbėjimą su vysk. Jurgiu dėl Michalkevičiaus paskyrimo į vyskupus: "Vyskupas: -Na, ką Tėvelis pasakytų, kad Vilniaus sufraganu būtų Michalkevičius?-

Aš: -Michalkevičius? Jokiu būdu!-

V. -Kodėl?

Aš. -Koks gi jis buvo administratorius? Koks gi jo taktas? Juk tai endekas! Kaip jis elgėsi su lietuviais?

V. -Tai ką tėvelis skirtum?

Aš -Yra gi ir lenkų gerų kunigų, ne endekų, ne politikų, tikrų katalikų.

V. -Tokių tikrai yra, bet prašau nurodyti nors vieną.

Aš. -Kad aš tokių nežinau, tai nereiškia, kad tokių negalima rasti.

V. -Jei tokį surastume, ar yra kokia garantija, kad tas, anot tėvelio, "tikras katalikas", tapęs Vilniaus sufraganu, Vilniaus apystovose nepasidarys tikras politikas, tikras endekas?

Aš: -Tai gali būti.

V. -Kad Michalkevičius netinka valdyti vyskupijos, tai tiesa;

bet sufraganas man būtų visai geras: gerai žino vyskupiją, turi lenkų pasitikėjimą, man yra gana palankus; kad jis draugauja su endekais, tai čia nieko baisaus nėra, nes jis neturi gabumų gudriai politikai, iš čia jojo netaktai; o o lietuviams, kaipo sufraganas, ką jis gali padaryti?

Aš: -Vadinasi, geresnis, kad ir endekas, gerai žinomas, gerai pažįstamas, negu kad rizikuoti su nežinomu. Gal tai ir geriau" /Atsiminimai, XV/.

197. Kun. J.Kr. Atsiminimai, IV dal.

198. Dienoraštis, p.15/216/ Deja, neturime tų pasikalbėjimų atpasakojimo. Arba jie liko nesurašyti, darbams užgriuvus, arba žuvo pakeliui kur nors.

199. Dien. p.15-16 /216-217/.

200. Dien. p.17 /218/ P.Jonynas papasakojo vyskupui kaip lenkės moterys atkeršijo pulk. Chardigny, kad per pleliscitą nedavė moterims balso. Jis jomis nusikratė kovo 28 d., bet jam iš ryto atvykus į geležinkelio stotį, apmėčiusios pulkininką supuvusiais kiaušiniais. Turėjo eiti vagonan ir persirengti.

"Lenkams netiko Tautų Lygos atstovų darbai, netiko, kad jie čia Vilniuje trukdo lenkams a laisvai veikti, kišasi į visokius reikalus. ...Po to įvykio buvo pas Chardigny atsiprašinėti Račkevič, Lenkijos atstovas, gen.Mokrzecki, Universiteto Rektorius /mat, studentės dalyvavusios/. Lenkų visuomenei, apskritai, tas moterų žygis patiko," rašo vysk. Jurgis /Žr. Dien. p.17/218/,/.

1921m. bal. 1d. vakare vėl atsilankė pas vyskupą pulkin. Chardigny ir Nase. Apie tai vysk. Jurgis rašo: "Dėl nelemto moterų puolimo išreiškiau p. Chardigny savo užuojautą ir pagarbą. "Kalbėjome apie padėtį susidariusią šiuose kraštuose. Matyt, jau gerai Tautos Lygos atstovai orientuojasi. Kalbose buvo kiek atviresnis. ..,Gailestavo jie, kad tokioje nelemtoje

atmosferoje tenka gyventi ir kuomet jie gali išvažiuoti, aš turiu liktis čionai.

"Tikrai, visi Tautų Lygos atstovai šį vakarą traukiniu išvažiavo Kaunan, įpykę ant lenkų" /Dienor. p.23/24 221/.

200 201. Dienor. p.19 /220/.

202. Dienor. p.22-23/223-224/.

203. Dienor. p.23/224/.

204. Dienor. p.24/225/. Su 1921 m. bal. 2d. užsibaigia vysk. Jurgio turimas Dienoraštis. Jis tesiamas Romoje 1925 m. VIII. 5d., kai tik atvyko iš Vilniaus apsigyventi Romoje.

205. Ark. J.M. p.145.

206. Lenkijos vyriausybė norėjo pagerbti pasiųstąjį Romon kun. d-rą L.Puciatą, gauti jam prelato titulą. Arkiv. L.Lauri atsiklausė vysk. Jurgio nuomonės. Į jo raštą 1922 m. liepos 14 d. vyskupas Jurgis atsakė liepos 18 d. motyvuotu laišku, nurodydamas dėl ko nedera kelti kun. dro L.Puciatos prelatu, nes jis Romon pasiųstas civilės valdžios veikti prieš savo vyskupą.

207. "Vidurinės Lietuvos" lenkų rinktas seimas 1922 m. vasario 20d. nutarė prisidėti prie Lenkijos /žr. 1938 m. Kario Kalendorius/.

208. Kun. J. Kriščiukaitis. Atsiminimai; renkraštis, XIII.

209. 1922 m. pasikeitė Lietuvos juridinė padėtis: de jure Lietuvą pripažino: Ambasadorių Konferencija liepos 13 d., J.Am. Valstybės VII.27d., Šv. Sostas - XI.10d.; Santarvės Valstybės - XII. 17 d. Klaipėda prisijungė prie Lietuvos 1923 sausio 19 d. nutarimu.

210. Vyskupas Jurgis pabrėžė, jog autentiškų dokumentų neturi, bet naudojasi tuo kas buvo apie tai kitų rašoma.

1416 m. primo garbė ir teisės buvo pripažinta Gniezno arkivyskupui. 1515 m. Gniezno arkivyskupui pripažino V-oji Laterano Santaryba naują titulą "Legati Nati Suae Sanctitatis in Regno

Poloniae." Bet Lenkijai sugriuvus ir ją pasidalinus 3 kaimynams, pasiliovė veikęs šis titulas. Prūsų valdžia uždraudė Gniezno arkiv. Ignacui Krasickiui naudotis šiuo titulu.

Tarp 1815-1819 m. primo garbė ir teisės buvo skiriama Varšuvos Ganytojui. Šv. Sosto patvarkymu, prašant to Rusijos imperatoriui ir Lenkijos Karaliui Aleksandrui I. Bet pasikeitus politinėms sąlygoms, Rusijos imperatorius uždraudė Varšuvos arkivyskupui tituluotis primu.

Šio laiko lenkai, atrodo, primo titulą labiau sieja su Gnieznu. Savo nuomonę pareikšdamas, kai abiejose vietose iš tikrųjų pasiliovė būti primai, reikalą turėtų spręsti iš naujo Apaštalų Sostas, žiūrėdamas Bažnyčios ir lenkų tautos gerovės.

Pats Vyskupas yra linkęs, kad primas būtų Varšuvoje, nes tai Lenkijos sostinė, prekybos, susisiekimo, veiklos centras, o Gnieznas tik garsus praeitimi, šv. Adalberto /Vaitiekaus/ kankinio karstu ir Čenstakavos Švč. M.Marijos stebuklinguoju paveikslu. Pats Gnieznas nepatogus primui gyventi, ir iš tikrųjų primo sostinė buvo perkelta į Poznanę. Pasirodžius gi, kad ir ši vieta netinka Lenkijos primui, kardinolas Dalbor Lenkijos valdžios prašė patalpų Varšuvoje ir ten įkūrė primo raštinę /žr. Vysk. J. Matulevičiaus laiškas arkivyskupui L.Lauri 1923 m. VI. 13 d./.

211. Vilniaus vysk. Jurgis plačiau paaiškina apie vyskupų konferencijas ir bažnytinę valdžią Lenkų valstybėje, pateikdamas pagrįstus kylančių klausimų sprendimams samprotavimus. Nurodo į nenormalius santykius, kokie susidarė tarp Apaštalų Sosto Nuncijaus ir vietos vyskupų; į Lenkijos respublikos vyriausybės kišimąsi į bažnytinę sritį ir net jai palaikant tautinės bažnyčios mintį. Apie rytų apeigų kunigų padėtį, kurie galėtų daug padėti stačiatikiams atsiversti. Rašo apie nacionalizmo

blogybe; apie vyriausybės norą padalinti Vilniaus vyskupiją ir apie vyskupą Bandurskį.

212. Bielanai priklausė senovėje tėvams Kamendulams. Varšuvos kardinolas atidavė Bielanus valdyti tėvams Marijonams 80 metams, kaip rašo vysk. Jurgis kun. A. Cikotai 1923 m. geg. 4 d., bet įsigalėjusi komunistų valdžia tas patalpas atėmė.

213. Instructiones Congregationis Clericorum Regularium Marianorum sub titulo Immaculatae Conceptionis Beatissimae.

Virginis Mariae. Romae. 1959, 5 3/4" x 3 3/4", p.370.

214. Buvo sudaryti "Marijonų Kolegijos Remėjų" laikini įstatai ir 1924m. gruodžio 14 d. įkurtas pirmasis draugijos skyrius Melrose Park, Ill., padedant kun. K.A.Matulaičiui , MIC. Iš karto įstojo Šv. Jono Draugija ir 14 pavienių asmenų.

Šv. Mykolo par. Chicago, Ill. susidarė antras skyrius 1925 -I.18 su 13 narių; Eaton, Pa. kun. V. Matulaitis įkūrė 3-ią skyrių su 20 narių; Kenosha, Wis. kun. S. Bystrais sudarė 4-ą skyrių 1925.III.1d. su 12 narių; Boyonne, N.J. kun. P. Saurusaitis įkūrė 5-jį skyrių 1925.III.16d. su 22 nariais; Brooklyn N.Y. A. Kodis sudarė 6-jį skyrių 1925 m. III.16 d. su 39 nariais; Lawrence, Mass. kun. P.Virmauskis įsteigė 7-jį skyrių 1925 m. III.29 d. su 40 narių. Boston, Mass. kun. Kaz. Urbanavičius įkūrė 8-jį skyrių 1925 m. bal. 5d. su 105 nariais; Brockton, Mass. kun. J. Švagždys sudarė 9-jį skyrių 1925 m. bal. 13d. su 57 nariais; Lowell, Mass Įsikūrė 10-sis skyrius 1925, bal. 25 d. su 26 nariais; Nashua, N.H. kun. P. Daniūnas įkūrė 11-jį skyrių 1925 M. geg 3d. su 18 narių; Worchester, Mass. kun. J.Jakaitis įkūrė 12-jį skyrių 1925 m. geg. 6d. su 24 nariais; Norwood, Mass. kun. V. Taškūnas sudarė 13-jį skyrių 1925 m. geg. 10 d. su 15 narių; Baltimore, Md. Kun. J.Lietuvnikas įkūrė 14-jį skyrių 1925 geg. 14 d. su 31 nariu. Montreal, P.Q. kun. J. Daknys sudarė

15-jį skyrių 1925 m. birž. 7 d. su 25 nariais; Amsterdam, N.Y. kun. J.Židanavičius įkūrė 16-jį skyrių 1925 m. liepos 25 d.; Niagara Falls, N.Y. kun. J.Daknys sudarė 17-jį skyrių 1925 m. rugp. 2d. su 4 nariais; Philadelphia, Pa, įsikūrė 18-sis skyrius 1925m. rugsėjo m. su 10 narių; Aušros Vartų par. Chicago, Ill. susidarė 19-sis skyrius 1925 m. rugsėjo mėn. su 19 narių; Harrison, N.J. kun. Pr. Jakštys įkūrė 20 skyrių su 4 nariais; Cicero, Ill. įsikūrė 21 skyrius 1925 m. gruodžio 27 d. Be to, nenurodant įkūrimo dienos susidarė draugijos skyriai: Detroit, Mich. Marquette Park, Chicago, Ill.; šv. Jurgio par. Chicago, Ill., Town of Lake, Chicago Ill.; Omaha, Nebr., Kansas City, Ka., Rockford, Ill., Racine, Wis., Waterbury, Conn. ir New Haven, Conn. 1927 m. vas. 19 d. "Laivo" nr.8, p.124 yra oficialiai su nurodyti Rėmėjų skyriai ir jie visi gražiai veikė:

1. Melrose Park, Ill.; 2. Šv. Mykolo par., Chicago, Ill.
3. Eaton, Pa.; 4. Kenosh, Wis.; 5. Bayonne, N.J.
6. Brooklyn N.Y. 7. Lawrence, Mass. 8. So Boston, Mass.
9. Brockton, Mass. 10. Lowell, Mass. 11. Nashua, N.H.
12. Worcester, Mass. 13. Norwood, Mass. 14. Baltimore, Md.
15. Montral, P.Q. Canada. 16. Amsterdam, N.Y.
17. Niagara Falls, N.Y. 18. Marquette Park, Chicago, Ill.
19. Aušros Vartų par. Chicago, Ill. 20. Chester, Pa.
21. Cicero, Ill. 22. Šv. Jurgio par. Chicago, Ill.
23. Chicago Heights, Ill. 24. Rockford, Ill.
25. Šv. Kryžiaus par, Chicago, Ill. 26.Dievo apvaidos par. Chicago, Ill. 27. Racine, Wis. 28. Sheboygan, Wis.
29. Indiana Harbor, Ind. 30. Waterbury, Conn.
31. New York City. 32. Kansas City, Kansas
33. Šv. Jurgio par. Detroit, Mich. 34. Springfield, Ill.
35. Sioux City, Iowa.

214a 1923 m. apyskaitoje nurodoma, kad Vilniaus vyskupijoje yra viso 3.194.000 gyventojų: Vilniaus gubernijoje katalikai sudarė 58.81% Gardino gub. - 24.10%.

215. Apie tą įdomią bylą turime žinių iš dviejų šaltinių. 1. 1950m. vasario 21 d."Tremtinių Namuose" Chicagoje, prof. Mykolas Biržiška papasakojo keliasdešimčiai klausytojų apie tą bylą ir 2. kun. J. Vaitkevičius buvo ją man atpasakojęs 1946 m. rugsėjo 12d. Abiejų pasakotojų užsirašiau svarbesnes vietas.

Pati byla įvykusi Vilniuje 1921 m. P.M. Biržiška buvo išteisintas.

Po visų aštuonių pasikeitimų ir valdžių prof. M.Biržiška pasiliko Vilniuje kaip Lietuvos valdžios įgaliotinis. Jau 1919 m. buvo sutarę Vilniaus lietuviai leisti lietuvių dienraštį lenkų kalba. Redaktorius - M. Biržiška. Jam padėjo jo brolis Vaclovas Biržiška, Radomanskis, kun. Vladas Toločko, uolus bendradarbis. Pasirašydavo slapyvardžiais.

Lenkų policijai ir cenzūrai kimbant, neilgai ėjo "Glos Litwy", paskui "Echo Litwy," "Dzwon Litwy", "Straž Litwy". Galop lenkai uždraudė leisti dienraštį. Tada pradėjo lietuviai leisti vienadienius laikraščius: "Adam", "Ewa", o trečią išleido vardu ne kaip siūlė endekas Obstas "Kainas", bet "Jozef", Pilsudskio adresu. Iki tol keliamos lietuvių laikraščiams bylos išeidavo į naudą.

Bet štai 1921 m. J. Obst parašė savo laikraštyje, kad šv. Kazimieras visai nebuves Lietuvoje. Prof. M. Biržiška neatkreipė į tą istorinę klaidą dėmesio. Bet kun. Vl. Toločko atsiunčia M. Biržiškai "Pasikalbėjimą su šv. Kazimieru danguje," kur šv. Kazimieras atkartojo Obsto teigimus. Vilniaus endekai įsikaršėjavo ir Obstas patraukė M. Biržišką teisman už piktažodžiavimą - "blasfemiją". Už savaitės teismas. Gresė trijų metų kalėjimas,

einant rusų paliktais ir tebeveikiančiais įstatymais. Adv. T. Wróblewski mielai sutiko M. Biržišką ginti. Wróblewskis atėjo pas kun. Kraujalį ir sako, jog jis nieko nenusimano apie "blasfemijas"; prašo ~~ku~~ knygų. Jam duota moralinės teologijos vadovėlis, iš kurio buvo mokomi seminarijos klierikai.

Kun. Vl. Toločko buvo paketines prisipažinti tą pasikalbėjimą parašęs ir taip išgelbėti M. Biržišką. Redaktorius buvo užsukęs pas vyskupą Jurgį pasitarti. Vyskupas uždraudė Toločkai kištis bylon.

Teismas vyko prie "uždarų durų." Abi pusės galėjo turėti tik po 3 liudininkus. Trys teisėjai sėdi už stalo, už jų "dvasios teisėjams priduoti", generolas Mokrzeckis. Ekspertais buvo pakviesti seminarijos inspektorius kun. Liubeniec ir kun. Volodžko, Aušros Vartų klebonas. Šis visą laiką teisme tylėjo, tik sutiko su Liubenieco parodymais. Obstas nepasirodė.

Teisme po įžanginių formalumų, Mykolui Biržiškai neprisipažįstant kaltu, stoja du ekspertai. Jiedu teigia, kad pasikalbėjimas su šv. Kazimieru buvęs "blasfemia w najwyższym stopniu."

Adv. Wróblewskis paprašo Teismo sekretorių užrašyti ekspertų liudijimą. Wróblevskis paklausęs, ar kun. Liubeniec moka lotynų kalbą? Tas įsižeidė. "O kaip verčiate šį žodį?" Pasakė. O ar kitaip jis neverčiamas?" - "Gali būt ir kitaip." -Kunige, prašau rimtai į dalyką atsakyti, nes čia kaltinamajam gręsia 3 metų kalėjimas." Liubeniec pakartoji, kad gali būti versta taip ir kitaip. Iš karto pagyręs ekspertus, kaip žinomus ir aukštas vietas užimančius kunigus, pasakė, jog ekspertai patys nežino, kas yra "Blasfemija." Moralinės vadovėlis, iš kurio mokomi klierikai, pasakyta: "Iniuriosa locutio contra Deum," o to visai nėra pasikalbėjime su šv. Kazimieru. 2. Blasfemija neturi laipsnių. 3. Ne lenkų kariuomenei vadovavo šv. Kazimieras, o lie-

reikalų ministeris, būdamas Vilniuje, aiškiai pasakė savo partijos /endekams/ žmonėms, kad Valdžia jokiu būdu nesutiksianti, kad aš būčiau pakeltas į Vilniaus Arcivyskupus ir likčiau Vilniuje, kad remdamos Konkordatu statysianti griežtą veto politikos žvilgsniu. Tą patį nekartą yra kalbėjes ir Varšuvoje, kaip gavau patirti iš patikimų žmonių. Gi buvo Valdžios sumanymas, o net jau buvo ir Ap. Sostui siūloma mane iškelti į Čenstakavą vyskupauti. Net vyskupas sp Przezdzieckis buvo vieną kartą paklausęs ar nesutikčiau eiti į Čenstakavą. Žinoma, griežtai atsisakiau. Ir su JE. Nuncijum teko apie tai kalbėti. Tada Nuncijui pasakiau jei aš Vilniuje netinku, dėlto kad tai grynai lenkiškas miestas esąs, tai kaip gi aš galėčiau būti Čenstakave, jei tas miestas nemažiau lenkiškas už Vilnių. Pagaliau taip jau mane apšaukė lenkai savo laikraščiuose ir taip sugadino man gerą vardą, kad sunku būtų visa tai atitaisyti, patekus į Čenstakavą; gal imtų taip pat į mane ir ten šnairiai žiūrėti ir vėl negalėčiau kaip tinkama darbuotis.

"P.Ambasadorius, matydamas kad aš aiškiai buvau numatęs dalykų stovį, prisipažino, kad Lenkų Valdžia jokiu būdu nebūtų sutikusi manęs palikti Vilniuje, bet kad nieko nebūtų turėjusi prieš tai, kad būčiau buvęs iškeltas kur kitur. Tiesa, Valdžia siūliusi Ap. Sostui mane skirti į Čenstakavą, manydami, kad aš, Marijos toks didelis garbintojas, būčiau buvęs tuo patenkintas. Visur kitur tik ne Vilniuje ir ne pakraščiuose - aš būčiau buvęs geras..."

216. Ark. J.M. p.203. Žr. UA. Floridi, S.J. Il servo di Dio... p.13.

217. Marijonų namas Drujoje įsikūrė 1924 m., nors pati pradžia buvo 1923 m. Jo pirmas vyresnysis buvo pagarsėjęs J.A.V. lietuviškais pamokslais kun. Andriejus Cikoto. 1933-1939 m. jis buvo marijonų Vyriausias Vadovas. Nuo 1939 iki 1952 m. rutų apeigų Archimandri-

tuvių. Atidengęs tinkamą vietą Brevijoriuje, rodo: parašyta "lituanorum." "Vargas, kad kunigai Brevijoriaus neskaito," tares, padėdamas knygą.

Wróblevskis pagyrė Teismą, prokurorą ir ėmė kalbėti, ką Bažnyčios Tėvai kalba apie Dievo Motinos, šventųjų įžeidimus; lotyniškai citucja Tėvus ir čia pat išverčia lenkiškai. Panaudojo apie 10 citatų.

"Bet čia ne Bažnyčia teisia. Jos žodis būtų aiškus. Čia taikoma baudžiamojo kodekso paragrafas ir numeris." Tada jis atpasakojo Teismui, kaip Rusijos caras, atmetęs daugumos švelnesnę paragrafo redakciją, paliepė įrašyti žiaurų paragrafą, nukreiptą prieš katalikus.

"Dabar katalikai teisėjai teisia katalika paragrafu, kuris yra nukreiptas prieš katalikus."

Teismas pasitarė ir paskelbė M. Biržiškai: "Esi išteisintas!"

215a Atsistatydinęs iš Vilniaus ir apsigyvenęs Romoje Dievo Tarnas
227 Jurgis 1925 m. spalio 25 d. aplankė Lenkų Ambasadorių prie Ap. Sosto Skrzyńskį. Apie tai arkiv. Jurgis parašė kun. Pr. Būčiui 1925 m. lapkričio 9 d.

"-Kalbą pradėjo apie mano atsistatydinimą.

"Šventas Tėvas turėjo būti labai patenkintas ir labai Tamstai dėkingas, kad atsistatydinai," tarė P. Ambasadorius.
"Nežinau, ar turi kuo džiaugtis Šv. Tėvas," atsakiau.
Tiek tegaliu pasakyti, kad ir Šv. Tėvui ir man buvo aišku, kad ilgiau Vilniuje liktis buvo negalima. Gi Tamstos ruošėtės statyti griežtą "veto" prieš mano pakliuvimą į arcivyskupus, o Endekų partija, remdama valdžią, rengė man skandalą."

"Iš pradžių Jo Ekscelencija lyg buvo bandęs teisintis, kad čia Lenkų Valdžia niekadėja.

"Kaip-gi" pasakiau, "tik p. Grabskis, Apšvietos ir Tikybos reikalų m

tas Harbine. Bolševikų kelėjime iškankintas mirė 1952, vas.21d.

Kun. Fabijonas Abrantovič, pirmasis rytų apeigų Archimandritas Harbine, žuvęs Ukrainoje 1941 m., poetas J. Hermanovič, misijonierius Harbine ir daug kitų.

Pati Drujos namo pradžia buvo padaryta Romoje 1923 m., kai vyskupas Jurgis nuvyko ten su apyskaitomis. Jis rašė kun. A. Cikotai į Chicago, Ill. "Ryme būdamas rūpinsiuos dėl namo Tamstai ir Draugams; ten bus geriausia atlikti formalybes. ...Ryme kalbėsiu ir dėl novicijato. Jau pradėjome ir moterų Kongregaciją organizuoti; gal iš to kas išeis; ir tą dalyką Rymė atliksiu. Jau Drujoje pradžia yra" /1923.V.4d./

Novicijatas pradėjo veikti 1925 m.VI. 13 d., naujokyne 1 kunigas, 5 broliukai. Liepos mėnesį atvažiuos antras kunigas į novicijatą , 1925.VI.15 vysk. Jurgis rašo kun. Būčiui į Kauną.

218. Gudų seserų vienuolija - Eucharistinio Jėzaus Tarnaitės - turėjo aiškiai užbrėžtą antraeilį tikslą, - stengtis auklėti taip pat nekatalikų jaunimą. Tai buvo misijonierių seserų veiklos plotai savo tautoje, kad ją visą padarius katalikišką. Lotyniškai jos vadinosi "Ancillae Jesu in Euchristia" /Kun. F. Abrantavičiui laiškas No.1. 1924.I.18/.

219. Vyskupo Jurgio raštas Arkiv. L.Lauri 1925.II.19.

220. Pranešimas yra padarytas 1925 m. rugs. 19 d., apsigyvenus vysk. Jurgiui Romoje, Lungotevere Farnesina 40. Jis siūlo Morozovui į pagelbą skirti lotynų apeigų kun. prof. Igną Svirskį.

221. Kad pavedė tėvams bazilijonams Tarakanie, teko aiškintis Ap. Nuncijui Arkiv. L.Lauri. Lenkai įžiūrėjo tame veiksme politiką, priešišką Lenkų Respublikai.

Iš vysk. Jurgio paaiškinimo, rašyto Vilniuje 1925, liepos 5d. matome viso triukšmo esmę. Išaiškinęs susidariusią Tarakanie padėtį, kad buvo pavojaus netekti ten esančios bažnyčios ir tuo lai-

ku tėvams bazilijonams oficialiai per savo atstovą prašant vyskupo grąžinti jiems jų ordino buvusį vienuolyną ir bažnyčią, paskaitė tai Dievo Apvaizdos ~~še~~ ženklu, ir Tarakanie jis perleido bazilijonams.

Toliau samprotaudamas, klausia: "1.Ar kuriai nors respublikai katalikų mokslo platinimas žmonėse, nepaisant kokių būtų apeigų, negali išeiti vien į naudą? 2. Ar pačiai Lenkijai nebus naudingiau, jei gudai ir ukrainiečiai priklausys Romos popiežiui ir bus Romos Bažnyčios įtakoje, negu jie, pasidavę Maskvos įtakai, ten kreips savo akis? 3. Argi nesidžiaugiame Polenkės ir daugelio kitų sričių kankiniais, kurių davė graiko-katalikų Bažnyčia mūsų šalyse? 4. Kiek tūkstančių rytų apeigų katalikų, kilus rusų valdžios persekiojimams, priėėmė lotynų apeigas ir taip pateko lenkininkų įtakon, ~~pri~~ arba kiek maža paliko sulenkintų ir lenkinamų; kogi čia turi kištis Vyriausybė? 5. Kas liečia ukrainizaciją, nėra šiuo laiku pavojaus iš tėvų bazilijonų. Jie pažadėjo sakyti pamokslus vietos tarme, o ne literatūrine ukrainiečių kalba," rašo vysk. Jurgis.

222. Žinia imta iš U.A. Floridi, Il servo di Dio... p.15.

222a Laiške kun. P. Būčiui 1925.X.8 iš Romos praneša, kad kun. Jonas Kriščiukaitis jam rašęs iš Vilniaus, jog sukrovęs knygas į 57 dideles skrynias, ir laukia leidimo išvežti daiktus. Tą leidimą gavo ir iš Vilniaus išvyko į Kauną 1925 m. spalio 22 d. /Žr. laiškas kun. Būčiui 1925 m.X. 27 d./.

223. "Articoli per il Processo Informativo del servo di Dio Georgio Matulewicz - Matulevičius" p.13 nr.35. Annuario Pontificio 1927 m. p.200.

224. Dienoraštis p.26/227/: "Šventasis Tėvas suteikė man dvi malones, kurių dviejų prašiau: 1.Karo metu suteikiau daug dispensų ~~...~~ ...man neramu darėsi ar visuomet gerai buvau padaręs. Šv. Tėvas teikėsi viską patvirtinti ir legalizuoti ir sanare in radice, ką

buvau padares, bevyskupaudamas Vilniuje. 2. Leido Marijonams įsikurti Ryme."

225. Kun. K.M. Rėklaitis pranešė telegrama, kad išplaukė iš New Yorko laivu "Duilio" 1925 m. lapkričio 7 d. ir būsiąs Romoje apie lapkr. 20 d. /Žr.laiškas Būčiui 1925.X.27d. 3p./.

Iš tikrųjų gi, kun. Rėklaitis įsėdo į "Duilio" laivą lapkričio 5 d. ir pasiekė Neapolį lapkr. 17 d. ryte. Vakare jau buvo Romoje Lungo Tevere Tarnesina 40, kur buvo apsigyvenęs arkivyskupas Jurgis. /Žr.Atsiminimai, kun.K.Rėklaitis, rankraštis p.110/.

226. Arkivyskupas Jurgis rašė kun. K.Rėklaičiui 1925 m. rugs. 20 d.

227. Kun.K.Rėklaitis a savo "Atsiminimuose" pamini: "Darbuotis Romoje šalia mūsų Generolo Vyskupo J. Matulevičiaus buvo man didelė garbė ir malonumas. Taigi kad ir gaila buvo palikti čia dirbamus darbus ir mielus žmones, su džiaugsmu tačiau priėmiau mano Vyresniųjų paskyrimą." /pusl.107/.

228. Dievo Tarnas Jurgis buvo pakeltas į tit. Adulijos Arkivyskupus 1925 m. rugsėjo 1 d. ir paskirtas Apaštališkuoju Vizitatoriumi Lietuvai 1925 m. gruodžio 7 d. Žr. "Articoli" p.13-14.

Lietuvoje vyskupijos priklausė svetimoms arkivyskupijoms: Seinų /vėliau Vilkaviškio/ priklausė Varšuvai, Žemaičių ir Vilniaus - Mogilevo arkivyskupijai, Klaipėdos katalikai - Varmijai.

229. Kun. K. Rėklaičio "Atsiminimai" rankraštis, pp.111-112.

230. Arkiv. J. Matulaičio laiškas kun. Pr. Būčiui į Kauną, 1925 m. lapkr. 3 d. rašytas atidengia Dievo Tarno dvasią ir siekius. Štai svarbesnės to laiško dalys:

"Tavo paskutinis laiškas mane labai nustebino ir dar labiau nugazdino. Aš Tave visuomet gyniau nuo visokių vyskupavimų, o Tu mane, kaip matau, pradedi net piršti į arcivyskupus /Lietuvos K.M./. Atmink, kad mes pasižadėjome gintis nuo visokių poaukščių ir aukštų vietų. Tiesa, mūsų užduotis tarnauti Bažnyčiai

visomis pajėgomis, bet vienuoliškai /jo pabr./ mes esame pašaukti ne valdyti Bažnyčiai, o tik jos valdytojams tarnauti; mūsų užduotis ne Bažnytinė politika, o tik Kristaus dvasios žadinimas. Ama nesciri et pro nihilo reputari, ir tuo keliu eidami mes galėsime dažnai daugiau Bažnyčiai patarnauti ir pilniau Dievui atsidavę būti ir jo darbą dirbti.

"Kad patarnauji Mgr. Faidutti labai gera, bet kad duodiesi įtraukiamas į Bažnytinę politiką ir su juo imi Lietuvos Bažnyčios reikalus tvarkyti, man tai neišrodo gera, tai nėra mūs tikras kelias.

"Aš visuomet jaučiau ir buvau ir esu pilniausiai įsitikinęs, kad mano tiesioginis pašaukimas - Marijonų Vienuolijai tarnauti, jai visas pajėgas pašvęsti ir ją tinkamai sutvarkyti. Maniau ir manau, kad tai Dievo balsas, esu kone tikras pilnai. Tuo keliu eidamas, aš galėčiau daugiausia Bažnyčiai patarnauti.

"Kada mane siuntė į Vilnių, jaučiau kad aš iš vėžių tikrų išstumiamas ir buvau tikras, kad aš Vilniuje ilgai neišbūsiu, kad Dievas iš ten išims. Bandžiau tai aiškinti, bet nieko negelė gelbėjo. Dievas surado kelius mane iš Vilniaus paliuosuoti. Kaip matai, ten beveik nieko pozityviai nuveikti negalėjau, man nedavė. Ne į savo vėžias buvau patekęs.

"Jei mane vėl sutarę visi įstumtumėte į kitas vėžias, abejoju ar iš to Dievas tiek kiek galėtų turės garbės. Aš jausiuos ne savo vietoje, atplėštas nuo savo tiesioginio pašaukimo. ...Netrukdykite ir nekliudykite Dievui ir Jo Šv. Dvasiai tikslų.

"Lietuvoje žmonių netrūksta, nėr sunku surasti ir į Arčivyskupus tinkamo žmogaus. O mano darbui dirbti - tai yra vienuolijos gyvenimui /Įstatams, Instrukcijoms ir tt./ sutvarkyti vargu rasite taip lengvai žmogų, kol kas tarp mūsiškių dar aš nematau tokio. Aš tam darbui rimtai rengiausi, tiek laiko pašven-

čiau. Ir arcivyskupo vietai lengvai surasti galima žmogų Lietuvoje, o į mano vietą nesurasite. Pagaliau čia Ryme būdamas aš gal galėčiau ne kartą ir Lietuvos Bažnyčiai patarnauti. Jei Lietuvos politikai kiek tokiau siektų, tai kaip tik turėtų visaką daryti, kad aš Ryme galėčiau sau ramiai darbuotis.

"Kaip matau dėl manęs jau ir su ministeriais tariamasi; kaip gavau tikrą ir rimtą žinią - kad tie kurie politiką Lietuvoje varo yra nusistatę net vizos man neduoti, jei mane Šv. Tėvas dabar skirtų Lietuvai arcivyskupu..."

231. Spalio 25 d.atsilankęs pas Lenkijos Ambasadorių prie Ap. Sosto Skrzynskį ir patikslino savo žinias ir spėliojimus, kad Lenkijos valdžia nieku būdu nebūtų sutikusi, kad D.T. Jurgis pasiliktų Vilniaus arkivyskupu. Jis rašo kun. Būčiui:

"Iš viso to pasikalbėjimo dar kartą man paaiškėjo: 1. kad Vilniuje jokiu būdu nebūčiau galėjęs liktis. Gal dar būčiau galėjęs pabūti du, tris mėnesius, bet da tada būtų tekę daryti prisiegą, o paskui, to nepaisant, vistiek išeiti ir tai dar su skandalais. 2. Lenkų Valdžia būtų tariusi savo griežtą veto. Tada Ap. Sostas būtų galėjes patekti į nemalonią padėtį. Gi ką gali tokiame atvėjų padaryti šv. Tėvas? Kariuomenės neturi, vyskupo neapgins prieš jėgą. Greičiausia būtų tekę nusileisti, ir būtų tada išrodę, kad šv. Tėvas nusileidžia prieš jėgą. Neleistina Katalikų Vyskupui statyti į tokias aplinkybes šv. Tėvą ir prie to vesti dalykai. Partija /endekai/ ir valdžia būtų nesidrovėjusi griebtis ko griežčiausių prieš mane priemonių, tai buvo aišku. 3. Ieškota švelnesnio būdo pašalinti mane iš Vilniaus, būtent iškeliant į Čenstakavą." /1925 m. XI. 9 kun. Būčiui/ Žr. išnaša 215a.

232. Arkivyskupas Jurgis buvo oficialiai paskirtas Apaštališkuoju Vizitatoriumi Lietuvai 1925 m. gruodžio 7d., davus jam tuo reika-

lu Vatikano pasą /žr. "Articoli" nr.35 p.14/.

Su pasu ir vizomis turėjęs kun. K. Rėklaitis vargo. Jis rašo:

"Ark. Matulevičius pasiuntė mane paso pasiimti ir gauti ant jo reikiamų kelionei vizų.

"Nuvykau į Vatikaną, kiek, jei neklystu, po pietų. Sekretarijoje mane greit priėmė ir netrukus Mons. Giuseppe Pizzardo, kuris tuomet buvo "sostituto," atnešė pasą. Bet prieš įteikdamas jį man, jis dar sykį dirstelėjo į tekstą, ir sušuko: "Che cosa hanno scritto!" Pasirodo, kad raštininkas kaligrafiškai įrašęs paso savininko pavardę ir vardą, pridėjo ir jo titulą, bet vietoje parašyti "Arcivescovo titolare di Aduli" parašė: "Arcivescovo di Vilna."

"Kas gi dabar daryti? Kardinolas Gasparri buvo jau pasirašęs. Vėl iš nauja perrašinėti viską ir gauti naują Kardinolo parašą, nelabai patogu, ir šiuo momentu negalima to padaryti. Tuomet atėjo man keista mintis, kurią tuojau išdėsčiau Mons. Pizzardo: "Kažin ar negalima būtų ištrinti "arci" ir to vietoje parašyti "gia"; tada išeitų "gia vescovo di Vilna", kad visai yra teisinga: buvęs Vilniaus vyskupas." Patiko. Ir pasas tuo būdu ištaisytas...

"Bet greit pakliuvau su ta pataisa į kitą bėdą. Italai vizą be jokio klausimo tuojau davė. Kitaip atsitiko pas vokiečius. Nuėjęs į Vokietijos Ambasados prie Vatikano raštinę ir įteikęs Matulevičiaus pasą valdininkui, iš karto, rodos, jokio priekaišto nedarė. Laukiu, kad greit viza bus duota. Bet kur tau! Laukiu ir nesulaukiu. Pradėjau nekantrauti ir klausinėti, kas yra? Man vis atsakoma, kad nėsą namie ambasadoriaus.

"Išlaukęs, rodos, daugiau kaip valandą, pareikalavau pasikalbėjimo su vyriausiuoju sekretorium.

"Pradėjau jam dėstyti, ko jūs čia trukdote, juk čia yra as-

muo visiems žinomas, nukentėjęs nuo lenkų, jis yra tikras lietuvis ir t.t. Pasirodo, kad vokiečiai, pamatę ant paso: "Matulewicz buvęs Vilniaus vyskupas," pamanė, kad tai esąs lenkas iš Vilniaus Vatikano siunčiamas į Lietuvą gal kokiais politiniais sumetimais, gal sutaikinti lenkus su lietuviais.

"Ir dėl to, greičiausiai, ieškojo tikrų informacijų ir delsė duoti vizą. Kuomet nuodugniai buvo išdėstyta sekretoriui, kaip iš tikrųjų dalykai stovi, viza buvo duota kaip bematant ir dargi prie vizos pridėta rekomendaciniai raštai.

"Su Vatikano išduotu diplomatiniu pasu... mūsų Arkivyskupas keliavo ir į U.S.A. 1926 m ir vėl grįžo į Lietuvą"...

233. Kun. K. Rėklaitis, Atsiminimai, rankraštis, p.114-115.

234. Laiškas rašytas 1925 m. gruodžio 16 d. Minimąją maldininkų kuopelę sudarė vysk. Juozapas Skvireckas, prel. Kazimieras Šaulys, prel. Aleksandras Grigaitis, prof. Kazys Pakštas ir Studentas Juozas Grigaitis, MIC. Prie jų prisijungė kun. K. Rėklaitis, Černeckienė, iš Atstovybės panelė mašinistė ir dar pora asmenų, viso 10. Gauta Šv. Tėvo audiencija. Kun. Rėklaitis Atsiminimuose rašo: /p.116/; "Šventasis Tėvas priėmė Lietuvos delegaciją Saladi Tronetto, kuri yra šalia Jo privatinės bibliotekos. Pirmiausia aė apėjo mus visus pusračiu išsirikiavusius /klūpuojančius/ ir kiekvienam davė pabučiuoti savo "Žvejo žiedą." Pats buvau paskutinis pusratyje. Popiežius, priėjęs prie manes, uždėjo ranką ant peties ir lyg norėjo ką pasakyti, bet susilaikė. Matyt, prisiminė mane nesenai matęs su arkiv. Matulevičium. Tik nebuvo gal tikras.

"Paskui Popiežius atsistojęs viduryje pradėjo kalbėti lotyniškai. Kalbėjo su širdgėla. Pareiškė Jis laukė iš katalikiškos Lietuvos piligrimų Šventiesiems Metams... Ir galų gale susilaukė... Dėl to džiaugiasi... Lietuva pasirodė... Ją myli ir ją

laimina."

Vėliau Delegacijos nariai gavo gerus bilietus dalyvauti Šventųjų Metų durų uždarymo apeigose, kurias pats Šv. Tėvas atliko gruodžio 24 d. 1925 M.

234a Lietuvos švietimo darbas buvo pradėjęs plėstis. Kaune 1925-6 m. veikė Lietuvos Universitetas, kurį lankė 2.368 stud. ir 263 laisvi klausytojai.

Visose aukštesniose, vidurinese mokyklose, progimnazijose ir specialiose mokyklose 1925 - 1926 mokslo metais mokėsi 24.600 24.moksleivių: 14146 berniukai ir 10.454 mergaitės.

Tikėjimo atžvilgiu pasiskirstę buvo: 18.053 katalikai /tarp jų 17.284 lietuviai/; 311 reformatai; 569 liuteronai; 399 pravoslavai; 5205 žydai ir 63 kitų tikėjimo asmens. /1926m. "Laivas" Nr.7≠ ir 14/.

Po 15 metų darbo, Lietuva turėjo du universitetus su 4.000 studentų; 5 aukštojo mokslo įstaigas: Žemės Ūkio Akademiją, Pedagogikos Institutą, Prekybos Institutą, Muzikos Konservatoriją, Kūno Kultūros Mokyklą, Veterinarijos Akademiją. 56 gimnazijose /College; 4+4 metai mokslo/ su apie 17.000 moksleivių; 27 progimnazijas /High Schools/ su apie 3.000 moksleivių, 126 amatų mokyklos su 7.498 mokiniais ir buvo įsivedę priverstinąjį pradinį mokslą /žr. Pasaulio Liet. Žinynas, 1958, New York, p.75/.

235. "Apaštališkasis Vizitatorius Lietuvoje.

Aukštai Gerbiamasis Pone Ministerių Pirmininke,

Kadangi Žemės Ūkio Ministeris vakar tautos vardu išreiškė nepasitenkinimo tuom, kad naujai tvarkomoji Katalikų Bažnyčios Provincija Lietuvoje bus pavadinta Kauniške /Kaunensis/, labai maloniai prašau neatsisakyti man pranešti raštu, ar tokis pat yra Vyriausybės nusistatymas. Vyskupų Konferencija išrinko aukščiau minėtąją vardo formą, tvirtai įsitikinusi, kad ta forma patoges-

nė už kitas tautiniems Lietuvos reikalams.

"Kadangi kiekvieną faktą galima įvairiai interpretuoti, tai Apaštalų Sostas atsitraukti nuo Vyskupų nuomonės galėtų, tik turėdamas aiškaus ir tikro pagrindo. Jūsų Ekscelencijos oficialus atsakymas galėtų, mano nuomone, tą pagrindą sudaryti. Šventam Tėvui ir Bažnyčios tikslams nedaug bus skirtumo, ar toji provincija vadįsis Kaunensnsis, ar Lituana.

Su aukšta pagarba,

+Jurgis Matulevičius

Arkivyskupas ir Ap. Vizitatorius

Kaunas, 1926 m. vasario 26 d.

235a Arkivyskupui Jurgiui išvykus į Romą paruošti Lietuvos Bažnytinės Provincijos įkūrimo dokumentus ėmė keistis buvęs katalikų nesusiklausymas; visi jautė stovį istorinių įvykių ryte. Panaudota pop. Pijaus XI vainikavimo sukaktuvės vasario 14 d. Marijampolėje įvyko prasmingos pamaldos ir 3.000 įvairių draugijų narių, vedami orkestro ir savų vėliavų, suėjo į miesto sodą ir salę išklausyti paskaitos ir pareikšti vieningo noro, kad Lietuvos valdžia atnaujintų santykius su Apaštalų Sostu.

Gražių ir reikšmingų iškilmių pranešimas tilpo "Šaltinyje", kurs buvo atgaivintas arkiv. Jurgio patarimu ir ark. Jurgio palaiminimu jo pirmam numeriui. Iš ten paėmė žinią "Laivas" Nr. 17, 1926 bal. 24 d. p.261-264.

Tarp kitų dalykų paskaitininkai nurodė į Lietuvos ir Ap.Sosto santykius amžių bėgyje.

"Kryžeivių slėgiami stabmeldžiai prūsai ir lietuviai kartkartėmis skundėsi Ap. Sostui. Ir niekuomet jų skundas nepasilieka neišklausytas. Innocentas III, Honorius III, Grigalius IX, Innocentas IV, sužinoję apie daromas mūsų skriaudas, draudžia kryžeivius. Verčiami tie pasižada mūsų žemių nebeplėšti, žmonių

nežudyti ir nebesmaugti vergijoje. Innovcentas III 1199 m. draudžia stabmeldžius varu versti į krikščionybę, įsako ginti gyvybę ir turtą tų, kurie įtikėjo. 1213 metais, vėl įsako kryžeiviams liautis varginti prūsus. 1225-26 atvyksta Lietuvon šv. Tėvo pasiuntinys Vilhelmas iš Modenos ir drausdamas kryžeivius, įsako grąžinti užgrobtus prūsų vaikus tėvams.

"Kiek vėliau atvyksta kitas, Balduinas de Alna į Kuršių žemę ir priverčia kalavijiečius suteikti latviams pilną laisvę, grąžinti turtus ir žemes ir ginti juos nuo švedų ir Danų užpuolimų.

"Grigalius IX 1236 metais taip pat verčia kryžeivius, kad prūsams, latviams ir lietuviams apsaugotų žemę ir laisve. Matydamas, kad tie draudimai vis negelbsti, šv. Tėvas pavartoja net vyriausią bausmę, kokia buvo jo jėgoje, kad apgintų mumis - kryžeiviams siunčia ekskomuniką, atskyrimą nuo Bažnyčios.

"Drausdamas kryžeivius, jis vienkart stiprina lietuvius ir iš vidaus. Siunčia savo misijonorius, lietuviams Meinhardą, prūsams ir žemaičiams Kristijoną. Tie, kurie buvo popiežių ~~s~~ siūsti mums krikščionybę skelbti, paliko garbingą atmintį.

"Mindaugui suteikta karaliaus vardą ir vainiką, kas tuomet reiškė daugiau, negu valstybės pripažinimą de jure. Kuomet priešai ir savieji išdavikai jį nužudė ir šmeišė, Klemensas VI, jo mirtį paminėdamas vadina jį "garbingu vyru." Jonas XXII siunčia Gediminui savo pasiuntinius ir paramą prieš kyžeivius.

"Vytautui ir Jogailai šv. Tėvas suteikia kuone vyskupų teises, pavadindamas juos savo Vikarais. Pagaliau nesiliaujant kryžeiviams varginti lietuvių, Konstancijoje susirinkusieji katalikų Bažnyčios atstovai, šv. Tėvui pritarus, išleidžia įsakymą kryžeiviams, kad neužpuldinėtų stabmeldžių ir jų turto neplėštų /žr. Herman v. Hardt, Acta Consilii Const. 1415 m. liepos 6 d. tomas III/

Tie visi draudimai padarė tai, kad kryžeiviams parama sumažėjo."

"1595 m. Nuncijus Kumulėjus ir Popiežius Klemensas VIII įsako Vilniaus seminarijoje lavinti 15-20 lietuvių, kad mokėtų lietuvių kalbą. Vėliau įsteigiama Vilniuje t. vad. Valerijaniškoji bursa ir Popiežiaus Kolegija, ir tenai įsakoma Lietuvių kalbos daboti.

"Pagaliau paskutinieji laikai. Padalino Lietuvos žemę tarp savęs godūs kaimynai. Visos pasaulio valstybės tą neteisybę pripažino. Tik Turkai ir šv. Tėvas niekuomet Lietuvos padalinimo nebuvo pripažinę teisėtu, de jure.

"Taip pat ir dabar jis viešai yra pareiškęs Vatikano oficialiniame laikraštyje "Osservatore Romano", kad niekuomet nepripažino ir nepalaimino Vilniaus dabartinio užgrobimo. Vilnių mums lenkai atimdami, šv. Tėvo nesiklausė, ir leidimo negavo. Mūsiškiai nesusipratėliai ir tie, kurie norėtų Kristaus Bažnyčią išnaikinti, paskleidė madą kaltinti šv. Tėvą už dabartinį jo su lenkais konkordatą."

236. Telegramos tekstas, kaip jis paduotas paštui:

"Apaštalų Sostas nedaro kliūčių del provincijos vardo ir del diecezijų kauno telšių panevežio vilkaviškio stop del klaipėdos krašto labai daug sunkenybių nes vatikanas pats jų turi iš kitur jas tikimasi nugalėti stop jokiu būdu nesutinkama palikti administratio kaisedorensis pro parte dioecesis vilnensis nes griežtai pareikšta kad negalima ir nenorima kistis politikon ir sukelti kitur audra beto ir formula galėtų būti blogai suprasta ir daryti įspūdžio kad administratio kaisedorensis paliekama po vilniaus arcivyskupo jurisdikcija ir kad jis galėsiąs kištis jos reikaluosna stop nors administratyviu atžvilgiu visiškai nepatogu tačiau tiek nusileidžiama kad sutinkama iš tos dalies sudaryti atskirą diecezija formuluojant šitaip ex parte dioecesis vilnen-

sis in lituania constituitur dioecesis kaišedorensis antra sutinkama gale ~~ti~~ litterae apostolicae pažymėti, kad sancta sedis sibi reservat ius pro temporum adiunctis res aliter definiendi stop kas link fines politikos nusistatė pavadinti juos fines hodiernos kuris išsireiškimas būsiąs dar geresnis stop mano nuomone nurodyti su respublikos prezidentu ir viską užlaikyti pilnoje paslaptyje laukiu skubaus atsakymo Jurgis 13.III'26 Roma"

pakeitimai Lietuvai nieko negali kenkti prašau pasitarti

237. Kun. Rėklaitis rašo, kad tarp kandidatų į vyskupus buvo: Skvireckas, Reinys, Kukta, Staugaitis, Paltarokas, Kuraitis, Grigaitis "ir dar kas, kurių vardų jau nebeatsimenu,. Žinau tik, kad tarp kandidatų ne iš pusės Vizitatoriaus , bet iš kitų, buvo ir pats ark. Matulevičius ir Būčys."

Bet Vizitatorius apgynė ir pats save, ir Būčį /žr. Atsiminimai p.119/.

Arkiv. Jurgis 1926 m. kovo 29 d. rašė kun. P. Būčiui iš Romos:

"Buvo man pasiūlyta arcivyskupauti Kaune, bet suprantu gerai, kat tai netiktų. Taigi jau nebėr to pavojaus. Galėsiu kiek pasidarbuoti savo Kongregacijai. Ir Tau nebegręsia pavojus. Bus kam vyskupauti ir be mudviejų - Dievas kitiems tikslams mus skiria."

238. Žr. kun. K.R. Atsim. p.120.

239. Apie turėtas kliūtis arkiv. Jurgis nieko aiškaus nepasako, bet jo sekretorius kun. K. Rėklaitis rašo "Atsiminimuose" /p.120/:

"Pamenu tik vieną raštą vieno kunigo, parašytą prieš kandidatūrą kun. K. Paltaroko. Buvo parašytas lotynų kalba ir, reikia pasakyti, nebloga lotynų kalba, ilgas, labai ilgas straipsnis, bandąs įrodyti visas kandidato silpnybes ir jo netinkamumą į vyskupus. Tačiau šitas raštas nepakenkė, kad kun. Paltarokas būtų paskirtas vyskupu."

240. Kun. K. Rėklaitis "Atsiminimuose" rašo, kad vyskupas Pranciškus Karevičius buvo šventas žmogus, didelis asketas, geros širdies asmuo, knygos ir mokslo mylėtojas, bet jam vieno trūko, takto, apsisvarstymo praktiškuose dalykuose, administracijoje.

Kai Ap. Vizitatorius jam tai nurodęs, būdamas tikrai kilnios širdies žmogus, atsistatydino iš Žemaičių vyskupijos, įteikdamas atitinkamą raštą. Ap. Vizitatorius paėmė jį su savim grįždamas į Romą, apgyvendino kunigų pensijone pas brolius pranciškonus via Mantelatte 22.

"Šv. Tėvas Pijus XI gavęs žinią, kad J.E. Karevičius atsisakęs nuo vyskupiško sosto, tuojau jį pakėlė į tit. Scythopolio Arkivyskupus ir savo palankumo jam ženklan padovanojo labai gražią artistiškai paruoštą palmę, kuri kasmet Palmių Sekmadienyje aukojama Šventajam Tėvui" /p.121/.

240a "Parvyko iš Romos bal. 23 dieną abudu arkivyskupai Jo Eksc. J. Matulevičius ir Jo. Eksc. P. Karevičius. Katalikų draugijos, visuomenės ir valdžios atstovai ir tūkstantinė minia su orkestrais pasitiko juodu Kauno stotyje.

Pakelyje į Kauną, nuo pat Kybartų kiekvienoje stotyje žmonės ėjo pravažiuojančių pasitikti iškilmingai," rašo "Laivas" 1926 m. Nr.22 p.349. Bet "Draugo" korespondentas "Dr" 1926, Nr.111, p.3 /V.11d./ aiškiai sako, jog parvyko bal.22d. ketvirtadienį. Ketvirtadienis ir buvo balandžio 22.d.

"Iš Vokietijos atvyko 8.30 v.ryte. Virbalio stoty jų laukė mokyklų, komercijos mokyklos mokiniai su savo mokytojais; draugijų, valdžios atstovai, orkestras ir tūkstantinė minia iš Kybartų ir Virbalio. Iškilmingas sutikimas. Garbės rūmuos, giedamas himnas, sveikinimo giesmė. Arkivyskupus viešu žodžiu sveikina kun. dek. Naujokaitis, Kybartų miesto galva Budrevičius, mokytojų - kun. dr. P. Karalius; moterų - Jadvyga Prapuolenienė:,

Lietuvos Banko - p. Kuraitis; Ūkio Banko - p. Jonas Prapuolenis, Ūk Są-gos - Juozas Prapuolenis; stoties viršininkai, komendantas, dvasiškiai.

Į sveikinimus atsakė arkiv. Jurgis, nurodydamas, kaip didelės vertės yra Bažnyčios reikalų sutvarkymas Lietuvoje ir pabrėžia, kad įvykęs laimėjimas tikėjimo ir doros srityje veda prie naujų teisingų tautinių laimėjimų.

Kalba ir arkiv. Pr. Karevičius; nurodo į istorinį šviesų Lietuvai garbingą įvykį.

Arkivyskupai vyksta į Kybartų bažnyčią šv. Mišių laikyti. Žmonių - pilna bažnyčia. Gieda komercijos mok. choras. Arkiv. Jurgis pasako po Mišių pamokslą. Pusryčiai pas kleboną kun. St. Čepulį. Iš ten abudu arkivyskupai aplanko komercijos mokyklos direktorių, mokyklą. Į jaunimą kalba arkiv. Jurgis, praskleisdamas idealų reikšmę žmogaus gyvenime ir kaip idealus įgyvendinti.

Iškilmingi pietūs buvo pas Joną Prapuolenį, o pirmiau arkivyskupai aplanko Virbalių dekaną kun. Jakštį. Ten buvo senovėje domininkonų bažnyčia ir jų mokykla.

Per pietus keli atstovai pasakė trumpas kalbeles.

3 val. po piet šviesuomenė atlydėjo arkivyskupus į geležinkelio stotį, kur buvo jiems duotas specialus vagonas - salonas.

Vilkaviškio stotyje sutinka arkivyskupus miesto burmistras, draugijų ir katalikiškų organizacijų atstovai.

Arkiv. Jurgis ir arkiv. Karevičius atsako kalbomis į pasveikinimus, teikia palaiminimą.

Pilviškiuos žmonių minios užkimšo stotį. Žilaplankis kun. dek. Svilpa sveikina visų vardu.

Arkiv. Jurgis tvirtu balsu kalba miniai ir teikia palaiminimą.

Kazlų Rūdoje pasitiko šimtai vyrų ir par. draugijų atstovai. Visų vardu sveikino kun. P. Balasevičius, klebonas.

Arkiv. Jurgis atsakė trumpa kalba, padrąsino darbuotis ir palaimino.

Kaunan atvyko traukinys 5.20 v. Lietus sutrukdė parengtas sutiktuves. Buvo keli ½ tūkstančiai žmonių. Orkestras pasitiko su maršu. Perone pasisveikino su atvykusiais vyskupais ir kunigais, organizacijų atstovais. Stoties svečių kambary kalbėjo arkiv. Jurgis, džiaugdamasis, kad "dabar pradėsime naują bažnytinį gyvenimą."

Kol parvyko į Kauną, tą dieną arkiv. Jurgis Matulaitis pasakė 5 kalbas ir 1 pamokslą Kybartų bažnyčioje /Žr. 1926 m. "Draugas" Nr. 111, p.3/.

941. "Laivas" 1926 m. Nr. 22 p. 350 rašo: "Jau netoli Birželio 10 diena, kurioje Chicagon atvyksta J.E. Arcivyskupas Jurgis Matulevičius."

1926 m. liepos 5 d. arkiv. Jurgis pašventino Marian Hills naujokyno Nekalto Prasidėjimo statulą. /Laivas" 1926 m. Nr.27 p.430 ir Nr.28 p. 446./

Per greitumą čia įsiskverbė klaida: iš plaukė Leviathanu birželio 1 d. Tai matyt iš laiško kun. V. Kulikauskui 1926 m. balandžio 26d. ir iš kun. Navicko straipsnio "Arkiv. J. Matul." knygoje p.170 Arkiv. Jurgis buvo Marian Hill name liepos 4 d. /Žr. "Laivas" 1927 m. vas. 12 d. Nr., p.108/.

Įsiskverbė į tą patį laišką antroji klaida: supainiojo pavardes kun. Jakščio ir kun. Jakaičio. Pranešdamas į Chicagą kun. K.Matulaičiui 1926 m. vasario 10 d. laišku, kad ruošiasi atvykti į Eucharistinį Kongresą rašo: "Kunigams Pr. Jakščiui ir Ign. Kelmeliui atsakiau, dėkodamas už jų duosnią širdį. Pasinaudosiu ir vėliau pranešiu jiems, kurią dieną galėsiu išplaukti."

pinčiau palliumą pristatyti bent Petrinių išvakarėse, t.y. birželio 28 d. Žadėjo apmokėti visas kelionės išlaidas.

"Gavęs instrukcijas, pradėjau rūpintis, kad taip ir įvyktų. Buvau tikras, kad įvykus birželio 24 dieną viešajai Konsistorijai Vatikane, palliumo uždėjimas bus atliktas ant rytojaus, reiškia 25 birželio penktadienį ir tuomet aš be jokio klausimo galėsiu būti Kaune birželio 28 d. Bet koks buvo mano išgąstis ir nusiminimas, kai sužinojau, kad J.Em. Kardinolo Gaetano Bisletti, pirmojo dijakono, buvo paskirta uždėti palliumus ne 25, o tik 26 birželio, vieną dieną vėliau.

"Aišku, tais laikais, išvažiavus iš Romos 26 birželio vakare, galėjai pasiekti Berlyną tik 28 ryte, ir ten reikėjo laukti vakaro, kad gavus traukinį į Kauną, kuris atvykdavo tik apie 9--10 val. ryto.

"Kas daryti? Ar negalima kokiu nors būdu paveikti Kardinolą, kad jis vieną dieną ankščiau paskirtų palliumų uždėjimą? Pas ką reikia kreiptis? Bauvau dar naujokas Prokuratorius, mažai ką dar pažinojau iš Vatikano sluogsnių, kurie galėtų man padėti.

"Progai pasitaikius, jieškojau patarimo pas mano gerą pažįstama prof. N. Turchi. Jis man patarė kreiptis tiesiai į Kardinolo Bisletti sekretorių, Mons. Onorio Magnoni. Jis tuč tuojau jam paskambino ir sutarė susitikimą.

"Mons. Magnoni maloniai mane priėmė, ir kuomet jam išdėščiau visą reikalą, jis man žadėjo padėti. Viskas priklauso nuo Kardinolo Bisletti ir nuo Vatikano ceremonijų vedėjų. Sutais žadėjo pats Monsignoras pasikalbėti, gi su Kardinolu, tai turiu pats kalbėti. Tačiau jis ir čia žadėjo irgi padėti.

"Tą patį vakarą nuėjau pas J.E. Kardinolą Bisletti. Kaip Gener. Prokuratorius buvau priimtas be jokių kliūčių.

"Kuomet išdėsčiau Kardinolui reikalą, iš karto jis pradėjo

karščiuotis, jaudintis ir šaukti:"Tai negalimas daiktas! Ark. Skvireckas juk ne vienas yra. Visiems Arkivyskupams arba jų įgaliotiems jau pranešta ir pasiųsta pakvietimai!

"Vatikano ceremonieriai jau viską sutvarkė ir yra pasiruošę!

"Ne! Negalima nieko keisti! -

"Į tai aš stengiausi koramiausiai reaguoti, neinsistuodamas, bet nuolankiai prašydamas, kiek tik būtų galima, vienai dienai anticipuoti pallijų uždėjimo apeigas. O racijos yra svarbios: pirmas Lietuvos istorijoje Arkivyskupas - Metropolitas. Kaune viskas paruošta. Visi laukia: ir Bažnyčios atstovai ir Vyriausybės nariai. Būtų didelis smūgis, jei per Petrines negalėtų įvykti iškilmes Kaune, ir t.t.

"Senukas Kardinolas, po kiek laiko, pradėjo atslūgti. Galų gale jis tarė, kad turįs pasišnekėti su savo sekretorium. /O mudviejų su Sekretorium buvo sutarta, kad man bešnekant su Kardinolu, jis ateisiąs irgi, po to kai bus susitaręs su Vatikano ceremonijoriais dėl pallijų uždėjimo iškilmių anticipavimo/. Ir štai tuo momentu kaip tik į butą įėjo sekretorius Mons. Magnoni. Kardinolas jį pasišaukęs, tarėsi dėl galimybės anticipuoti. Mons. Magnoni tuč tuojau pareiškė, kad Vatikano ceremonijorai yra sutikę atkelti apeigas. Tuomet ir Kardinolas Bisletti nusileido ir pritarė, kad būtų pakeista diena, skirta pallijų įteikimo apeigoms, vietoje 26 bus 25 d. birželio.

"Ir iš tikrųjų, tos iškilmingos apeigos įvyko birželio 25d. J.E. Kardinolo bute, jo privatinėje koplyčioje. Susirinko būrys kokių 12, o gal ir daugiau, arkivyskupų arba jų įgaliotų prelatų. Mūsų arkivyskupą J. Skvirecką atstovavo J.E. Ark. Ghieleno Venerė, kuris rezidavo pas Pranciškonus Konventualus drauge su Ark. Matulevičium. Tarp kitų atstovų prelatų sutikau prel. Kaz. Skirmuntą, kuris atstovavo Ark. R. Jalbrzykowskį, ką tik tuo

metu paskirtą Vilniaus Arkivyskupu.

"Beje, po atliktų ceremonijų buvo pagaminti dokumentai, liudijantieji, kad toks ir toks atstovas priėmęs pallijų vietoje ~~t~~ tokio ir tokio Arkivyskupo. Bent ant dviejų, kaip liudininkas, ir man teko pasirašyti: ant ark. Skvirecko ir Jalbrzykowskio.

"Tą patį vakarą jau apleidau Romą su diplomatiniu pakietu, kuriame buvo J.E. Arkivyskupo Juozapo Skvirecko palliumas. ...Prieš išvykdamas, telegrama painformavau apie pavykusį palliumo gavimą ark. J. Matulevičių, kurs tuo metu buvo jau Amerikoje... To jis prašė" /Atsiminimai p,p. 123-126/.

Kun. K. Rėklaitis parvyko Kaunan birželio 28 d. ryte ir nuvežė palliumą į Kauno Arkivyskupo rūmus, ir įteikė. Visi džiaugėsi, kad įvyks numatytos iškilmės šv. Petro dieną.

Apie pačias iškilmes Kauno Bazilikoje 1926 m. birželio 29 d. rašo kun. K. Rėklaitis:

"Kauno katedra buvo prisigrūdusi žmonių. Specialiai skirtoje vietoje matėsi mūsų vyriausybės atstovai: ministeriai su pačiu Prezidentu priešakyje. Presbyterijoje gi atskirose stalėse sėdėjo visi Lietuvos Bažnytinės Provincijos vyskupai: Karosas, Staugaitis, Paltarokas, Kukta, Reinys. Kauno Kapitula in corpore ir daug dvasininkijos.

"Celebravo pats J.E. J.Skvireckas, pirmasis Kauno Arkivyskupas - Metropolitas, ant liturginių rūbų pirmą kartą užsidėjęs Metropolito ženklą - pallium. Visos apeigos ir bažnytinė muzika atlikta puikiai, žavėtinai.

"Laivas" 1926 m. Nr.30 p.477 rašo, kad "Pallijų uždėjo metropolitui J. Skvireckui arkivyskupas Pr. Karevičius."

"Po pamaldų buvo Arkivyskupo rūmuose iškilmingi pietūs. Dalyvavo visi bažnytiniai ir civiliai dignitoriai. Ir mane pakvietė pietums. Per pietus buvo daug sveikinimų žodžiu ir raštu,

242. Apie Palliumo prašymą, gavimą ir parvežimą Kauno Metropolitui rašo pats įgaliotinis, kun. K. Rėklaitis:

"Pallium, kaip žinome, yra tam tikras rūbas, numegstas iš avinėlių vilnų, kurie šv. Agnietės šventėje, sausio 21 d., kasmet būna iškilmingu būdu pašventinami. Rūbas yra it škaplieriaus pavidalo. Pallium'us pats Šventasis Tėvas padeda šv. Petro šventės išvakarėse ant šv. Petro karsto ir jį/uos pašventina.

"Palliumai teikiami tik Arkivyskupams -Metropolitams, kurie, reiškia, vadovauja kanoniškai įsteigtai Bažnytinei Provincijai, yra jo poaukščio, kaip Metropolito, ženklas.

"Palliumo prašymas ir paskyrimas Arkivyskupams - Metropolitams įvyksta per Konsistoriją, kitaip sakant, per Kardinolų su Popiežium susirinkimą. O palliumus jau paskirtus uždeda šv. Tėvo paskirtas pirmasis Dijakonas - Kardinolas savo koplyčioje, atlaikęs šv. Mišias. Uždeda arba patiems Metropolitams, atvykusiems asmeniškai į Romą, arba jų įgaliotiems pralotams. Tik tuomet Metropolitas gali jau pasirodyti ir savo katedroje nešinas ant bažnytinių liturginių rubų palliumą, kaip savo poaukščio ženklą.

" Nors J.E. J. Skvireckas buvo paskirtas 1926 m. bal. 5 d. Kauno arkivyskupu - Metropolitu, tačiau palliumo postulacija ir paskyrimas turėjo įvykti tik birželio 21 ir 24 dienomis, per taip vadinamąjį slaptąją ir viešąją konsistorijas.

" Lietuvos Episkopatas, o ypač Kauno katalikai, geidė, kad iškilmingas Ark. Skvirecko pirmas pasirodymas Katedroje su savo Metropolito ženklu - palliumu įvyktų per Petrines /birž. 29 d./, Katedros titularinę šventę, dalyvaujant visiems Lietuvos vyskupams ir valdžios atstovams. Viskas Kaune buvo planuota ir ruošiama tai dienai.

" Katalikų Akcijos Centras pavedė ir prašė manęs, kad pasirū-

telegramomis. Tarp kitų buvo perskaitytas sveikinimas telegrama J.E. arkivyskupo Jurgio Matulevičiaus, Apaštališkojo Vizitatoriaus Lietuvai. Štai dėl ko jis prašė, kad gavęs palliumą, tuojau duočiau jam žinią telegrama.

"Jo sveikinimas padarė labai malonaus įspūdžio ne tik Metropolitui, bet ir visiems dalyviams" /ten pat, p.126/.

2ł2a ir 2ł2a[1]. "Laivas" 1927 m. Nr.21 p.323-326.

"Laivas" 1926 m. Nr.23 p. 265 rašo: "Jo Eksc. arcivyskupas J. Matulevičius atvyko Marijampolėn gegužės 18 d. Su juo kartu atvyko Jo Eksc. arcivysk. P. Karevičius, Telšių vyskupas Jo Eksc. J. Staugaitis ir Vilkaviškio diocezijos pavyskupis J. Eksc. M, Reinys. Katalikų draugijos, visuomenės atstovai ir dvasiškija savo ganytoją tinkamai pasitiko" 1926 m, liepos 1 d. Vyskupo Kurija išsikėlė iš Marijampolės į Vilkaviškį /žr. "Laivas" Nr.32 p. 509/.

2ł2a[2] "Rusams viešpataujant, mūsų tėvynės vyskupams buvo draudžiama susisiekti su šv. Tėvu. Vyskupų skirti rusų valdžia neleisdavo arba kiek galėdama tą skyrimą trukdydavo. Vyskupijos ilgą laiką pasilikdavo be savo tikrų Ganytojų. Vyskupijų skaičius buvo labai mažas. Kiekvienam tekdavo valdyti apie 1.500.000 katalikų. Sunku jiems buvo tokiose sąlygose darbuotis ir dar už uolesnį darbą teko eiti į ištrėmimą. Lietuvos vyskupai, kad ir taip labai neskaitlingi, negalėjo palaikyti tarp savęs ryšių. Du jų priklausė tokiai Bažnyčios provincijai, kurios centras buvo Rusijoje, Petrapilyje, o trečias tokiai, kurios centras buvo Varšuva.

" Visi lietuviai katalikai ...tikrai dėkinga širdimi pažvelgs į Rymą, į vyriausiąjį katalikų Bažnyčios vadovą, kurs mums suteikė tą nemažą malonę ir tai sulyginant daug greičiau ir lengviau negu kitiems..."

242b "Laivo" redaktorius, kun. Jonas Navickas, įdėjo gražų pasveikinimo straipsnį į "Laivo" Nr.24, p.p.371-373, suglaustai aptardamas arkiv. Jurgio asmenį, jo darbus savai tautai ir atnaujintai marijonų vienuolijai.

"Karui pasibaigus, Marijonų vienuolija pradėjo sparčiai plėstis. Šiandie joje yra 220 narių, kurių tarpe 57 kunigai ir du arkivyskupu. ...Arkivyskupas Matulevičius gali pasidžiaugti po 15 metų vienuolijos atnaujinimo gražia josios plėtote.

.."Šv.Tėvas pakelia Jo Eks. vyskupą Matulevičių į arkivyskupus ir pasiunčia jį nepaprastai svarbiais reikalais į Lietuvą, kad jisai sutvarkytų Lietuvos pakrikusius bažnytinius reikalus. Toji pasiuntenybė Ark. Matulevičiui pasisekė kuo geriausia. Jisai atskyrė įvairius Lietuvos kraštus nuo svetimos valdžios ir sukūrė joje vieną provinciją, tepriklausomą vienam šv. Tėvui."

243. Lietuvių Sekcijos Centrinį Komitetą sudarė: garbės pirm. kun. prel. M.L.Krušas, pirmin. kun. Ignas Albavičius, sekretorius kun. dr. J. Navickas, MIC., nariai: kun. Alek. Skripka, kun. Jeronimas Vaičiūnas, kun. Antanas Briška, kun. Jurgis Paškauskas.

Nakvynes parūpinti iš tolo atvykstantiems lietuviams apsiėmė kun. prel. Krušas ir kun. Feliksas Kudirka,MIC., Finansus telkti pasiėmė kun. H.J.Vaičiūnas. Orientalų Sekcijai padėti dirbti buvo paskirti kun. F. Kudirka ir kun. J. Navickas. Lietuvių spaudos komisiją sudarė kun. dr. K.A. Matulaitis, MIC., ir kun. dr. J. Navickas, MIC., ir kun. Aniūcetas Linkus. Jie atstovavo dienraštį "Draugą", savaitinį "Laivą" ir moksleivių žurnalą "Giedrą."

Garbingiems svečiams priimti komitetą sudarė: kun. P.Lapelis, kun. T.A.Skripka, kun. A. Briška, kun. Vincas Kulikauskas,MIC. ir kun. H.J. Vaičiūnas. Muzikos ir giesmių komisijon įėjo: kun. dr. J. Navickas ir prof. Antanas Pocius. /Plačiau žr. "Laivo" Nr. 25 pp.392-398/.

244. The Story of The Twenty-Eighth International Eucharistic Congress held at Chicago, Illinois, United States of America from June 20-24, 1926. Compiled by the Reverend C.F. Donovan, Published by the Eucharistic Congress Committee, 1927, Chicago, Ill. p.457. Toji knyga turi 529 didelius puslapius. Apie Lietuvių Sekciją žinios telpa pp. 413-415 /žr. irgi "Laivas" 1926 m. Nr.25 pp.392--398; Nr.28 pp.435-438/.

Arkiv. Jurgio dalį, kuria prisidėjo prie Euch. Kongreso pasisekimo, turime kun. dr. Jono Navicko plačiame strapsnyje "Kongreso Pasisekimas" "Laivas" Nr. 28 p.435.

Iš ten duodame būdingiausias vietas:

"Kongresas prasidėjo visose bažnyčiose 5 val. ryte iškilmingomis Mišiomis. ...Tą dieną į pusantro milijono tikinčiųjų ėjo prie šv. Komunijos.

"Vienuoliktą valandą ryte iškilmingos pamaldos prasidėjo katedroje. Čia suvažiavo visi kardinolai, arkivyskupai, vyskupai ir keletas tūkstančių kunigų, neskaitant milijoninės minios tikinčiųjų. ...Pamaldas laikė...kard. Bonzano.

"Visų tautų atskiri posėdžiai prasidėjo 3 valandą po pietų. Lietuvių posėdis įvyko didžioje Field Artellery Armory salėje, kurioje telpa suvirš 10.000 žmonių. Salė buvo pilnutėlė.

"Posėdį atidarė Lietuvių Centralinio Komiteto ir Katalikų Federacijos pirmininkas kun. Ignas Albavičius. Visų pirm buvo pagiedotas kongreso himnas "Garbinkime Švenčiausiąjį Sakramentą. Pirmininkui pasveikinus susirinkusius, prakalbėjo Lietuvos atstovas Suvienytoms Am. Valstybėms p. Kazimieras Bizauskas. ...Po atstovo prakalbos ir tarp paskaitų buvo giedomos lietuviškos giesmės Švč. Sakramento garbei.

"Pirmutinis prelegentas kun. kan. J. Maciejauskas iš Lietuvos, Švėkšnos klebonas ir dekanas, kalbėjo apie Švč. Sakramento įtekmę šeimynos gyvenime...

"Antras kalbėjo Jo Ekscelencija Arkivyskupas Jurgis Matulevičius. ...Jis gvildeno gilią mūsų tikėjimo paslaptį - mirusio kūno prisikėlimą į amžinybę ir Švenč. Sakramento prasmę tam gyvenimui siekti. Aukštai gerbiamas prelegentas savo nepaprasta iškalba ir aiškiu klausimo išdėstymu klausytojus stačiai sužavėjo. ...Minia...kėlė Jo Ekscelencijai didžiausias ovacijas.

"Pasibaigus paskaitoms angliškai kalbėjo Pittsburgho vyskupas Boyle. ...Latviškai kalbėjo prelatas Stukels... Pakalbėjęs latviškai, gerb. prelatas prašneko į susirinkusius ir gražia lietuvių kalba. Gudiškai ~~bl~~ kalbėjo kun. dr. Tarasevičius...

"Tą pačią dieną vakare visose bažnyčiose buvo šventoji valanda.

"Antras lietuvių posėdis įvyko pirmadienio vakare 8 valandą. Pirmininkavo kun. Vaičiūnas. Buvo 3 paskaitos: 1. kun. Kaz. Urbanavičius; 2. dr. Eretas, 3. kun. prof. Būčys.

"Antradienį po pietų įvyko visų lietuviškų pradinių ir aukštesnių mokyklų susirinkimas. Pirmininkavo kun. J. Paškauskas.

"Pirmas kalbėjo kun. A. Skrypka. ...Antras - p. ~~Am~~ Mastauskas Loyola universiteto profesorius. Trečias - kun. prof. J, Vaitkevičius apie a pašaukimus į dvasinį luomą.

"Pasibaigus paskaitoms, keleta žodžių į vaikučius prakalbėjo kun. kan. J. Maciejauskas, prelatas Krušas ir pagaliau Jo Eksc. Arkiv. Matulevičius, suteikdamas vaikučiams savo tėvišką palaiminimą.

"Trečiadienio ryte buvo suruoštos šv. Mikalojaus bažnyčioje rytų apeigomis pamaldos. Iš lietuvių jose dalyvavo Jo Eksc. Ark. Matulevičius, daugelis kunigų ir šiaip žmonių.

"...Po pietų įvyko šviesuomenės posėdis Bažnyčių vienybės klausimu tartis. Čia buvo daugelis garbingų kalbėtojų - arkivyskupų ir vyskupų, atvykusių iš įvairiausių Azijos ir Europos vals-

tybių. Su džiaugsmu lietuviai gėrėjosi, kad geriausiu visų kalbėtojų buvo Jo Eksc. Arkivyskupas Matulevičius. Jisai taip gražiai vartojo lotynų kalbą ir taip įdomiai nupiešė Rytų Europos tikybinį stovį, kad tuojau visi pažino jame gilią mokslo pajėgą ir kalbamų klausimų žinovą. Iš pradžių arkivyskupui atvykus, jisai kaip ir visi prapuolė aukštųjų dvasininkų minioje. Bet jam pabaigus kalbėti, apsupo jį iš visų pusių vyskupai ir profesoriai, norėdami su juo susipažinti ir pasveikinti."

245. Arkiv. J.M. p.189.

246. Ark. J.M. p.103. Apie minimą paskaitą turime U.A. Floridi, S.J. "Il servo di Dio" knygelėje žinių. Jis rašo:

"Eucharistinio kongreso metu Chicagoje /1926/, arkiv. Matulaitis buvo pakviestas pasakyti konferenciją apie katalikų apaštalavimą Rusijoje. Šią konferenciją laikome pagrindine, kad suprastume Dievo Tarno nuomonę šiuo klausimu. Deja, negalėjome gauti ištiso teksto; nežinome, ar jis buvo spausdintas. Suradome jo rankraščiuose vien konferencijos punktus; pridėdami šen-ten žodį, kad būtų lengviau suprasti mintį, duodame kalbos išvaizdoje.

"I Įžanga: Paaiškinsiu, kas liečia misijonieriaus darbą, bent kiek aš kuriuo būdu dalyvavau: a.tai, kas vyko Rusijoje prieš karą ir kas dabar daroma kraštuose, atgavusiuose laisvę, atsiskyrusiuose nuo Rusijos; b.kliūtys; c. pagalba; d.viltys ateityje.

"II Tai, kas vyko Rusijoje prieš karą: dvigubas kelias sutaikyti atsiskyrusius su Katalikų Bažnyčia:

a. propaganda tarp katalikų imigrantų: lenkų, lietuvių, latvių, gudų, vokiečių; rusų kalba buvo nenaudojama pamoksluose. Bijotasi, kad su rusų kalba įsigalėsianti ir schizma; bet tuoj pradėjo kai kur sakyti pamokslus rusiškai. Daug šviesuolių ~~lab~~-

labiau vertina lotynų apeigas, dėlto, kad trokšta būti geri, pilni katalikai ir dėlto, kad bijosė, jog nebus galima gauti tinkamų ganytojų.

"Netikri katalikai

"b. Suvienyta Rytų Bažnyčia. Pradėjo plisti: atsivertimai: Tolstojo, Zerčianinovo, Solovievo, Deubnerio, Fedorovo, Verchovskio, Abrikosovo, Volkonskos, Beloverskio, Verešagino.
1. Sunkumas dėl ganytojų nepastovumo; 2. stoka tinkamo pasiruošimo; 3. sulotyninimo baimė; rytų apeigų fanatikai neprisileisdavo, kad jiems patarnautų lotynų apeigų kunigai; 4. atsivertusiems vedusiems kunigams sunkenybė yra šeima ir jos išlaikymas.

" Bet čia prasideda šios suvienytos Bažnyčios organizavimas: pradedama sudaryti seserų sekciją...

" Buvo daromos paskaitos šviesuoliams, kurie jieškojo Dievo: prof. Būčys.

"c. Tos žemės jau pradėjo balti piūčiai seniai, bet šiandie dar daugiau. Rusų stačiatikių Bažnyčia nustojo vyriausybės paramos, ir pati yra pasidalinusi. Pradėta žvelgti į tėvynę, į Romą.

" Nėra laisvės; jaunimas sugadytas.

III

"1. Lenkija. Ten dar daug schizmatikų

Atsivertimas galimas dviem keliais:

a.santykiaujant su katalikais: mokykloje, šeimoje; Vilniaus vyskupijoje susitaikė su Bažnyčia apie 7.000. Jie priėmė lotynų apeigas.

b. palaikant slavų apeigas, sutariant: ne vienybė, ne atsivertimas, bet grįžimas į laikus prieš schizmą; į pirmųjų santarybų laikus, kurias, kaip sakoma, pripažįsta.

Nutariame sakyti: Katalikų Ortodoksų Bažnyčia Slavų Apeigų /Morozovas/.

c. Kongregacija, kuri...

2. Lietuva /12 parapijų ir 30.../: tarp lietuvių ir rusų nėra neapykantos... nėra kliūčių. Atsiverčiama; nori palaikyti apeigas. Tie, kurie priėmė lotynų apeigas, ilgisi anų. Tam yra paskirti kunigai.

3. Latvija: kaip Lietuvoje, ribos bendros. Daug rusų mokosi.

4. Estija: protestantai. Schizmatikai turi 3 parapijas ir du kunigu.

Daug estų protestantų priima schizmą.

5. Suomija: dvi katalikų parapijos /Suomis ir kita/

IV

1. Kliūtys: a. Imperijos politika. Rusų imperatorius. Su tikinčiais Rusijoje. Išnyko. Valdžios globa išnyko.

Dabar persekiojamas kiekvienas tikėjimas, bet toji pat visuomenė privers de facto duoti tikėjimo laisvę.

b. Priežastys: dogmatinės, papročiai, nepasitikėjimas Roma, lotynizmo baimė.

Emigrantai nori pertvarkyti:

c. teologinė kryptis. Pasauliečiai prikiša Romai politiką.

Dogmos. Norima surasti vidurio kelią, kuris apjungtų Aziją ir Europą /Chamjakov, Neochamjakovizmas, Kartašev/.

d. tautinė, po karo...

e. Sugedimas, ypač jaunimo.

"2. Pagalba: a.pati ortodoksų pasidalinusi Bažnyčia; sau palikta, kreipia akis į...

b. persekiojimas padidino prisirišimą prie tikėjimo. Kalbama apie stebuklus.

c. Šv. Tėvo misija;

d. misijonierių veiklą, plečiant katalikų tikėjimą.

Amerika /metodistai, anabaptistai/.

"Šie punktai, net savo trumpoje santraukoje parodo, kaip vertino Dievo Tarnas rusų katalikų apaštalavimo svarbą ir savo teisingu nušvietimu ir kaip jis meilės pilnas, jieškojo pateikti atsiskyrusiems broliams be ydos, be pažeminimo lengviausią sugrįžti kelią."

Dievo Tarno Jurgio paskaitos ir veiklos tarp stačiatikių rusų įvertinimą galime rasti to pat autoriaus minimoje knygelėje, arba žurnale "La Civiltà Cattolica" 1957 m. II, 491-503; III, 60-71 p.

247. "Articoli" nr. 36, p.14.

248. Arkiv. J.M. p.23-24.

249. Arkiv. J.M. p.170.

250. Arkiv. J.M. p.181.

251. Arkiv. J.M. p. 182.

252. Arkiv. J.M. p.34.

253. Arkiv. J.M. p.170.

254. "Laivas" 1926 m. Nr.31, pp.494-495 ir Nr.32 p.510. Liepos -rugpjūčio mėnesį į kolegiją norėjo įstoti 13 mokinių; jų tarpe 4 ne lietuviai, /"L" Nr.33 p.516/ "L" Nr.41 p.670 mini, kad Marijonų Kolegijoje yra 35 jaunikaičiai.

255. Ark. J.M. p.182.

255a Arkivyskupą Jurgį palydėjo pas naujai beįsikuriančius vyskupus kun. K. Rėklaitis, kuris tuo laiku atostogavo Lietuvoje. Savo "Atsiminimų" p.127 rašo apie apsilankymą pas vysk. J. Kuktą Kaišiadoryse:

"Stotyje mus pasitiko milžiniška žmonių minia. Kuomet iš stoties atvykome į bažnytėlę /dar katedros naujos nebuvo/, žmonės netilpo. Vizitatorius prakalbėjo į žmones nuoširdžiai, vis pabrėždamas Bažnyčios reikšme ir reikalą su Ja gyventi, Jos klausyti ir sulig Jos nurodymų tvarkytis.

"Naujas vyskupas neturėjo savo rūmų. Gyveno pas vietos klebona, ten prisiglaudė ir Vizitatorius. Gi man ten vietos jau nebebuvo. Nakvojau pas pp. Vaitkevičius, mūsų kun. Juozo Vaitkevičiaus tėvus."

(256.) Kun. Dr. J. Totoraitis, Sūduvos - Suvalkijos Istorija, I, 460-lp. ir Elenchus Omnium Ecclesiarum et Universi Cleri provinciae Ecclesiasticae Lithuanae prdanno Domini 1936.

256a Ark. J.M. p.166-167.

257. "Laivas" 1926 m. Nr.51, p.829.

258. 260 Žr. "1938 metų Kario Kalendorius " chronologija, 31 etc. pp. Apie karininkų perversmo sudarymą ir eigą plačiai rašo Kazys Škirpa sudėtiniam veikale "Mykolas Šleževičius, Terra, Chicago, Ill. 1954 p.247-298.

259. Arkiv. J.M. 147- p.150.

260. 1926 m. spalio mėn. pradžioje Romon sugrįžo kun. K. Rėklaitis, kad susirastų marijonų kolegijai - marijonų studentų bendrabučiui ir generalicijai - tinkamas patalpas. Atvyko iš Amerikos kun. J. Mačiulionis, klierikai: Bronius Vitkus ir Kazys Vaškevičius; iš Lenkijos klierikai: Vladas Lewandowicz, Tadas Kordjasz ir Petras Peresypkin /rusas/; iš Latvijos kun. Bronius Valpitrs; iš Drujos /gudas/ kun. Jonas Daszuta. Prie jų prisijungė /gudas/ kun. Pranas Černiavskij.

Pasirodė, kad via Matellate 22 namuose, kur buvo it viešbutis, vienuolinio namo neįmanoma sudaryti. Teko ieškoti naujos vietos. Surasta Corso Vittorio Emmanuele Nr. 284. Ten buvo laisvas visas penktas aukštas ir jį buvo galima gauti už $100 dol. nuomos mėnesiui. Ten ir įsikūrė pirmoji Marijonų Kolegija Romoje.

Kun. K. Rėklaitis savo "Atsiminimuose" pp.130-131 rašo:

"Gruodžio 8 dieną, 1926 metais, Marijonų Kongregacijos titu-

liarinėje šventėje, turėjau didelės laimės ir džiaugsmo laikyti pirmąsias šv. Mišias jau savo naujame vienuolyne, naujai ir gražiai įrengtoje koplyčioje, dalyvaujant ir giedant pirmajam Marijonų Romos namo būreliui. Vargoninkavo tuomet kl. Kazys Vaškevičius, grodamas ant naujai įsigyto harmonium, o chorui vadovavo kun. Juozas Daszuta. Tarp giedorių atsižymėjo kl. Peresypkin, kuris turėjo labai gražų ir išlavintą balsą, tenorą.

"Mūsų visų, džiaugsmą kiek mažino, silpnino nebuvimas mūsų tarpe svarbiausio įkurtuvių kaltininko, mūsų Generolo Ark. Matulevičiaus, kuris tuo metu dar vis tebebuvo Kaune, nors mes tikėjomės jo sulaukti kaip tik šiai mūsų iškilmei."

261. Žr. "Laivas" 1927 m. kovo 5 d. Nr.10, p.155-156. Ten žinios perspausdintos iš to laiko "Saltinio."

262. Kiek plačiau visą įvykį pateikė Kauno "Rytas", o iš jo pasiėmė "Laivas" 1927 m. Nr.10-11, pp.155-156; 171. Tas pat pakartota knygoje Arkiv. Jurgis Matulevičius 1933, Marijampolė, PP.49-52.

263. "Laivas" 1927 m. No.10, p.147.

264. "Reiškiu Tamstai giliausios užuojautos dėl didelio ir skaudaus smūgio, mirus Mons. Matulevičiui, kuris taip daug yra nusipelnęs Bažnyčiai savo pavyzdingomis dorybėmis: darbštumu ir nelyginama šv. Tėvui ištikimybe" /Ark. J.M. p.72/.

265. Arkiv. J.M. p.53-63 plačiai rašo apie laidotuves E. Turauskas.

266. Aleksandras Stulginskis susigiminiavo su Matulaičiais, vedęs Oną Matulaitytę, arkiv, Jurgio pusbrolio dukterį.

266a "Laivas" 1927 m Nr.18, p.283 studentas D.K. rašo apie vieną tokį pasikalbėjimą arkiv. Jurgio su studentais Lietuvos Universitete 1926 m.:

"Pernai a.a. arkiv. Jurgis turėjo universitete paskaitą, bet arkiv. Jurgis nelaikė jos paskaita, nes nebuvę kada nė pagalvoti ir net nežinąs, ką čia reikėsią pasakyti. Arkiv. Jurgis savo

kalbos pavyzdžiais jaunime kėlė darbštumo pavyzdį, valios stiprinimą. Atsimenu, pasakojo, kad besimokantį nereikią ištaigiai laikyti; reikią sėdėt kietoj kėdėje, ir tada patirsią pačio darbo vaisingumą. Save reikią su dideliu pasiryžimu ganyti, tvirtai daboti. ...Aš iš tos paskaitos, iš to papasakojimo daug jaučiuos gero įgijęs."

267. Ark. J.M. p.14-38.

268. Ark. J.M. P,37.

269. Ark. J.M. p.p. 62-63.

270. Summarium super scriptis, p.37 cituoja iš jo veikalų 21 tomo, p.363.

271. "Užrašai" rankraštyje pp.32, 33 /1911.I.24/.

272. "Užrašai" rankraštyje pp.3.; Londonas, 1954, p.10.

273. "Užrašai rankraštis p.18/20/.

274. "Užrašai " rankr. p.3-4/1910.X.15/.

275. Ten pat p.10 /1910.X.25/.

276. Ten pat p.35; "Užrašai" Londone, p.56.

277. Ten pat p.35 "Užrašai" p.56. Marijonų Konstitucija yra parašyta D.T. arkivyskupo Jurgio ir šv. Vienuokių Kongregacijos ir pop. Pijaus XI patvirtinta 1930 m. sausio 27 d. dekretu; rūbų klausimu § 12 kalba:

"Kongregacijos nariai jokio vienuolių drabužio nedėvi: kunigai dėvi bažnytinį drabužį pagal vietos teisėtus papročius, o broliai dėvi pasauliečių drabužį, kuris tebūna pritaikytas kiekvieno pareigai bei užsiėmimams."

278. "Užrašai" Lond. p.9

279. "Užrašai" rankr. pp.19-20. "Užr." Lond. pp.33-34.

280. ~~"Užrašai" rankr. p.27; Londono "Užr." p.45.~~

280. "Užr ." t.p., p.11.

281. "Užrašai" rankr. p.27; Londono "Užr ." p.45.

282. T.p., p.60; Lond. "Užr." p.95.

283. T,P., p.56.

284. T.p., p.27.

285. T.p., p.59.

286. T.p., p.57.

287. T.p., p.9.

288. T.p., p.19.

289. T.p., p.90-91.

290. "Užrašai", rankraštis, p.123.

291. "Užrašai", rankr. p.227 /1925.VIII.13/.

292. Užr. rankr. p.14.

293. t.p. p.8.

294. T.p. pp.27-28 /1911.I.13/.

295. t.p . pp.58-59 /1913.IV.13/.

296. t.p. pp.26-27.

297. t.p. pp.57-58.

298. t.p. žr. pp. 202-208.

299. t.p. p.140.

300. t.p. p.95.50-51.

301. t.p. p.95.

302. t.p. p.93.

303. t.p. p.25.

304. t.p. p.23. Gražų liudijimą teikia prof. E, Jarra savo atsiminimuose apie D.T. Jurgio skaistybę. Jis rašo: "Toji pasauliečių akyse pirmaujanti kunigo dorybė niekad nebuvo gana pagerbta atsiminimuose apie Marijonų Atnaujintoją. Greičiausiai rašiusiems juos vienuoliams atrodė paprastu reiškiniu, ir todėl nereikalingu aiškinimų. Aš esu kitokios nuomonės.

"Noriu pagerbti čia Dievo Tarno Matulevičiaus skaistybę, kuri buvo perėmusi ne vien jo žodžius ir veiksmus, bet buvo jo

visos buities šviesa, absoliutės skaistybės atspindys.

Tai buvo 1905 m., taigi antrais mudviejų pažinties metais. Ruošiau, tada spaudai knygelę: "Hygieną ir padorumo etika", kurią išleido su mano inicialais paskui panelė Platerytė. Veikalas žvelgė į klausimą medicinos, tikėjimo, doros ir teisės akimis. Kun. Matulevičius domėjosi veikalu, skaitė rankraštį, darė pastabas. Prie punkto, kur svarsčiau dvasinį nuopolį paleistuvių ir kaip gelbėti, kun. Matulevičius aptarė reikalą.

"...Tas klausimas pasaulyje yra vadinamas "drastinis," o kalba apie jį "erzinanti." Nė vieno, nė kito nebuvo kun. Matulevičiui. Svarstė klausimą be nedrąsos ž ženklo, anot posakio, kad tikroji skaistybė netino gėdos, nes tam neturi priežasties."

305. Užrašai, rankraštis, p.26.

306. T.p. p.51. Jis tai parašė 1911 m. VIII.17 d., taigi po mėnesio laiko, kai buvo išrinktas 1911.VII.14 d. vyriausiuoju marijonų vadovu.

307. T.p. p.102 /1913.VI.13/.

308. T.p. p.51.

309. T.p. p.86 ir 99.

310. "Summarium ex officio super scriptis" pp.55-56.

311. Marianus, Romae, 1959, Nr.1 /16/ p.42.